rg ⅛; õ

• , >·■ ■ ■ `<•,i ^l

Institutul de Stat de Relații Internaționale din Moscova (Universitate) MAE din Rusia

ISTORIA RELAȚIILOR INTERNAȚIONALE

În trei volume

Volumul II

Perioada interbelică și al Doilea Război Mondial

Editat de academicianul Academiei Ruse de Științe A.V. Torkunov, profesorul M.M. Narinsky

Recomandat de Asociația Educațională și Metodologică a Universităților din Federația Rusă pentru Educație în Domeniul Relațiilor Internaționale ca manual pentru studenții care studiază în domeniile de formare (specialități) „Relații internaționale” și „Studii regionale străine”

ASPENT PRESS

Moscova

2012

UDC 327

BBK 66,4

I90

Această publicație a fost pregătită cu sprijinul

OJSC „Compania Minieră și Metalurgică Ural”, Organizație non-profit Fundația „Dezvoltarea Economică a Liceului”

Echipa editorială

A. V. Torkunov (editor șef), M. M. Narinsky (editor executiv adjunct), Yu. A. Dubinin, A. V. Malgin, A. V. Revyakin, A. Yu. Sidorov

Editor al volumului II

A. Yu. Sidorov

Echipa de autori

prof., doc. ist. Științe A. Yu. Borisov, profesor asociat, candidat la științe ist. Științe N. E. Kleimenova, prof., doctor. ist. Științe M. M. Narinsky, profesor asociat, candidat la științe ist. Științe A. Yu. Sidorov

Istoria relaţiilor internaţionale: În trei volume: Manual / Ed. A. V. Torkunov, I90 M. M. Narinsky. - M.: Aspect Press, 2012.

ISBN 978-5-7567-0670-3

T. II: Perioada interbelică și al doilea război mondial/A. Yu. Borisov, N. E. Kleimenova, M. M. Narinsky, A. Yu. Sidorov. - 2012. - 496 p.

ISBN 978-5-7567-0672-7

Manualul este dedicat istoriei relațiilor internaționale și politicii externe a statului sovietic în perioada dintre cele două războaie mondiale și în timpul celui de-al Doilea Război Mondial. Procesul politic internațional din cele douăzeci de ani interbelici (1919-1939) este considerat ca istoria formării, evoluției și prăbușirii ulterioare a sistemului Versailles-Washington - prima ordine internațională globală creată de puterile Antantei după primul război mondial. Secțiuni separate ale cărții, dintr-o abordare sistematică, acoperă istoria relațiilor internaționale din Europa, regiunea Asia-Pacific, precum și din Orientul Apropiat, Orientul Mijlociu și America Latină. Sunt analizate în detaliu activitățile Ligii Națiunilor și principalele conferințe internaționale din anii interbelici - Paris, Genova, Lausanne, Locarno, Munchen. În secțiunea privind cel de-al Doilea Război Mondial, o atenție deosebită este acordată luării în considerare a agresiunii naziste în Europa și a relațiilor sovieto-germane din septembrie 1939 - iunie 1941, formarea și întărirea coaliției anti-Hitler în 1941-1943, precum și decizii luate de Uniunea Sovietică, SUA și Marea Britanie la conferințe de la Teheran, Ialta și Potsdam.

Pentru studenții universitari.

ISBN 978-5-7567-0672-7 (vol. II)

ISBN 978-5-7567-0670-3

UDC 327

BBK 66,4

Conţinut

Prefață 9

Secțiunea I

SISTEMUL VERSAILLES DE RELAȚII INTERNAȚIONALE ÎN EUROPA

Capitolul 1.

CONFERINȚA DE PACE DE LA PARIS. FORMAREA SISTEMULUI VERSAILLES 12

1.1. Începutul Conferinței de Pace de la Paris. Crearea Ligii Natiunilor......12

1.2. Principalele abordări ale puterilor învingătoare la problemele pașnice

așezarea în Europa.. 18

1.3. Tratatul de la Versailles..19

1.4. Tratatele de la Saint-Germain, Trianon și Neuilly......22

1.5. Tratatele de la Sèvres și Lausanne...................................25

1.6. Teritorial final

aşezare în Europa de Est..................................28

1.7. Întoarcerea SUA într-o poziție de izolaționism..................................31

1.8. Sistemul Versailles.. ...32

Capitolul 2.

FORMAREA POLITICII EXTERNE A RUSIEI SOVIETICE. CONFERINȚA DE LA GENOA 36

2.1. Doctrina revoluției mondiale.

Crearea Comintern...36

2.2. „Chestiunea rusă” la Pacea de la Paris

conferințe. Misiunea lui Bullitt..................................40

2.3. Victoria bolșevică în războiul civil și sfârșitul intervenției

Țările Antantei.. ... .44

2.4. Sovietizarea Transcaucaziei.

Relațiile sovieto-turce.. 45

2.5. Stabilirea relațiilor diplomatice între Rusia Sovietică

şi ţările baltice..47

2.6. Războiul sovieto-polonez din 1920. Pacea de la
Riga..................................50

2.7. Protocolul
Basarabiei ....
. ...53

2.8. Apariția principiului coexistenței pașnice în Soviet

politica
externa.. .... .54

2.9. Pregătirea pentru Conferinţa de la
Genova..................................58

2.10. Începutul lucrărilor Conferinței de la Genova. Negocieri în
Villa Albertis.62

2.11. Tratatul de la Rapallo între Rusia Sovietică și
Germania.........64

2.12. Etapa finală a Conferinței de la
Genova..................................66

2.13. Conferința de la Haga. Rezultatele negocierilor

la Genova și la
Haga... 67

Capitolul 3.

RELAȚIILE INTERNAȚIONALE ÎN EUROPA ÎN 1923-1925.

CONFERINȚA DE LA
LOCARNO ....
... 70

3.1. ocupația franco-belgiană a lui Pypa

și consecințele
acesteia ....
....70

3.2. „Planul
Dawes”.. 74

3.3. Protocolul de la
Geneva.. ..
.......75

3.4. „Fâșia de confesiuni a URSS”.. 77

3.5. Întocmirea unui acord de garanție.. 82

3.6. Conferința de la Locarno și deciziile acesteia..................................84

3

Capitolul 4.

PERIOADA POST-LOKARNO DE STABILIZARE POLITICĂ ÎN EUROPA...............................88

4.1. Implicații internaționale

Acordurile de la Locarno... 88

4.2. URSS și procesul de la Locarno 91

4.3. Tratatul sovieto-german

privind non-agresiunea și neutralitatea... 93

4.4. Politica URSS de a încheia tratate bilaterale de neutralitate

și non-agresiune.. 94

4.5. Relațiile sovieto-franceze.. ..95

4.6. Ruperea relaţiilor sovieto-britanice..................................97

4.7. „Distenta europeană” și politica externă sovietică................98

4.8. Probleme de dezarmare în a doua jumătate a anilor 1920........................... 101

4.9. „Pactul Briand-Kellogg”.. ..... .102

4.10. „Planul lui Jung”. Proiect paneuropean

asociațiile.. 104

4.11. Creşterea tensiunii internaţionale la cumpăna anilor 1920-1930.106

4.12. Conferința de la Geneva privind reducerea și limitarea armelor.......110

4.13. Încheierea unor pacte de neagresiune de către Uniunea Sovietică cu Franța

şi ţările europene vecine..................................111

Capitolul 5.

RELAȚIILE INTERNAȚIONALE ÎN EUROPA ÎN 1933-1935

CRIZA SISTEMULUI VERSAILLES... 114

5.1. Stabilirea dictaturii naziste in Germania.

Programul de politică externă al naţional-socialiştilor.................................114

5.2. Convenţia privind definiţia agresiunii...117

5.3. „Pactul celor patru”... ... .119

5.4. Tratatul sovietico-italian de prietenie, neagresiune și neutralitate.121

5.5. Apropierea sovieto-franceză.................................122

5.6. Declarația germano-poloneză.. 124

5.7. Negocierile sovieto-franceze

despre Pactul de Est... 126

5.8. A doua „bandă de confesiuni” a statului sovietic. Aderarea URSS

la Liga Națiunilor... 129

5.9. Continuarea negocierilor sovieto-franceze după asasinarea lui Barthou.

Protocolul de la Geneva.. ... 130

5.10. Prima încercare la Anschluss în Austria. Apropiere franco-italiană.....132

5.11. Cursul lui Hitler spre abandonarea definitivă a Tratatului de la Versailles

şi reacţia puterilor occidentale. Conferinta de la Stresa...................134

5.12. Concluzia sovieto-franceză

și tratatele sovieto-cehoslovace de asistență reciprocă..................................137

5.13. Vll Congres al Komintern..140

Capitolul 6.

CREȘTEREA AMENINȚĂRII MILITARE ÎN EUROPA ÎN 1935-1937

POLITICA PAPATIEI 142

6.1. Acordul naval anglo-german..................................142

6.2. Atacul italian asupra Etiopiei.

Criza Ligii Natiunilor.. .... .143

6.3. Eșecul „Planului Laval-Hore”... 146

6.4. Acordul austro-german din 1936..................................148

6.5. Remilitarizarea Renaniei... 148

6.6. Conferință de la Montreux.. 151

6.7. Probleme ale încheierii unui tratat de asistență reciprocă de către Uniunea Sovietică

cu România și convenția militară cu Franța.................................. 154

6.8. Războiul civil în Spania. Politica de neamestec în afacerile spaniole.... 157

6.9. Formarea unui bloc de state agresive...161

6.10. Consecințele și rezultatele internaționale ale războiului din Spania...........162

6.11. Politica de linişte a Germaniei naziste...................166

6.12. Negocierile dintre E. Halifax şi Hitler..170

Capitolul 7.

RELAȚIILE INTERNAȚIONALE ÎN EUROPA ÎN 1938

CONFERINȚA DE LA MUNCH 173

7.1. Anschluss al Austriei.. 173

7.2. Criza din Cehoslovacia... 175

7.3. Negocierile lui Chamberlain cu Hitler

în Berchtesgaden şi Bad Godesberg..................................180

7.4. Conferința de la München și deciziile sale..................................182

7.5. Uniunea Sovietică și criza cehoslovacă.. .184

7.6. Consecințele internaționale ale Acordului de la München.

Prăbușirea sistemului de la Versailles..................................187

Capitolul 8.

CRIZA POLITICĂ PREBELICĂ DIN 1939 192

8.1. Captura germană a Cehoslovaciei.................................192

8.2. Politica anglo-franceză de garanţii..................................194

8.3. Schimbări în politica externă și departamentul de politică externă al URSS....196

8.4. Începutul negocierilor anglo-franco-sovietice.................................203

8.5. Ameliorarea tensiunii în relaţiile germano-sovietice......206

8.6. Alianța germano-italiană („Pactul de oțel”)................................207

8.7. Negocierile politice anglo-franco-sovietice...................208

8.8. Negocierile secrete anglo-germane.......................211

8.9. Inițiativa de așezare germană

relaţiile cu URSS..................................213

8.10. Negocieri militare anglo-franco-sovietice...................214

8.11. Pact de neagresiune între URSS și Germania și secret

protocol suplimentar... ...216

8.12. Semnificaţia internaţională şi consecinţele acordurilor sovieto-germane.219

Secțiunea II

SISTEMUL WASHINGTON

RELAȚIILE INTERNAȚIONALE ÎN ATP Capitolul 9.

RELAȚII INTERNAȚIONALE ÎN ATP. FORMARE

SISTEMUL WASHINGTON 226

9.1. Echilibrul de putere în ATP în ajunul și în timpul războiului. Devenirea

sistemul regional de relaţii internaţionale..................226

9.2. Problema Orientului Îndepărtat la Conferința de Pace de la Paris.......231

9.3. Exacerbarea contradicţiilor japono-americane..................233

9.4. Politica sovietică în Orientul Îndepărtat în timpul războiului civil.

Crearea Republicii Orientului Îndepărtat..........................235

9.5. Politica sovietică în Mongolia...............................239

9.6. Conferința de la Washington și deciziile sale.

Tratatele celor Patru, Cinci și Nouă Puteri...241

9.7. Sistemul Washington..................................247

Capitolul 10.

RELAȚII INTERNAȚIONALE ÎN ATP ÎN 1922-1930.................................251

10.1. Sfârșitul intervenției japoneze și includerea Republicii Orientului Îndepărtat în

Rusia Sovietica.. 251

10.2. Reglarea relațiilor sovieto-chineze. Cooperare

URSS cu Kuomintang.. 252

10.3. Normalizarea relaţiilor dintre URSS şi Japonia......256

10.4. Revoluția națională în China și impactul acesteia asupra internațională

relaţie. Rolul URSS și al Komintern-ului în revoluția chineză.......257

10.5. Stabilizarea sistemului Washington în a doua jumătate a anilor 1920.261

10.6. Conflictul sovieto-chinez pe calea ferată de est chineză.................................264

Capitolul 11.

RELAȚII INTERNAȚIONALE ÎN ATP ÎN ANII 1930.

Prăbușirea SISTEMULUI DE LA WASHINGTON.. 268

11.1. Tranziția Japoniei la o politică agresivă..................................268

11.2. Agresiunea japoneză în Manciuria. Criza sistemului de la Washington....269

11.3. Evenimentele din Manciuria şi poziţia URSS..272

11.4. Raportul Comisiei Lytton.

Retragerea Japoniei din Liga Națiunilor.. 273

11.5. Normalizarea relaţiilor sovieto-chineze.................................274

11.6. Stabilirea relaţiilor diplomatice între URSS şi SUA.......275

11.7. Relațiile sovieto-japoneze. Vânzarea CER..................276

11.8. Criza din ce în ce mai adâncă a sistemului de la Washington. Pactul Anti-Comintern.277

11.9. Legile de neutralitate din SUA... .280

11.10. Relaţiile URSS cu China şi Republica Populară Mongolă...................................281

11.11. Începutul războiului chino-japonez. Colapsul sistemului Washington.....285

11.12. Pactul de neagresiune chino-sovietic din 1937

Asistența militară a URSS pentru China.. 287

11.13. Continuarea războiului chino-japonez în 1938-1939.

„Acordul Arita-Craigie”.. 289

11.14. Conflictele sovieto-japoneze în apropierea lacului Khasan și a râului Khalkhin-Gol..292

Secțiunea III FORMAREA SISTEMELOR DE RELAȚII INTERNAȚIONALE ÎN ORIENTUL APROPIAT, MIJLOCUL ȘI AMERICA LATINA

Capitolul 12.

RELAȚIILE INTERNAȚIONALE ÎN ORIENTUL MIJLOCIU 296

12.1. Orientul Mijlociu în timpul Primului Război Mondial. Problemă de creație

stat arab independent.................................296

12.2. Proclamarea independenţei Egiptului..................................300

12.3. Declarația de independență a Irakului..................................302

12.4. Administrarea obligatorie a Transiordaniei..................................303

12.5. Problema palestiniană în relaţiile internaţionale...............305

12.6. Politica franceză în teritoriile mandatate şi în coloniile arabe.311

12.7. Educația Arabiei Saudite....................................313

12.8. Uniunea Sovietică și țările arabe..................................317

12.9. Apariția „factorului petrol” în politica din Orientul Mijlociu......318

12.10. Orientul Mijlociu în ajunul războiului. Politica statelor fasciste.....319

Capitolul 13.

RELAȚII INTERNAȚIONALE ÎN ORIENTUL MIJLOCIU..................................322

13.1. Orientul Mijlociu și Primul Război Mondial. „Acordul Sykes-Picot”...322

13.2. Bazele conceptuale ale politicii sovietice în ţările din Orient....323

13.3. Sovietizarea Hanatului Khiva și a Emiratului Bukhara...........326

13.4. Politica externă a Afganistanului.

Relaţiile sovieto-afgane..................................328

13.5. politica externă a Iranului. Relaţiile sovieto-iraniene.........332

13.6. Politica externă a Turciei după Conferința de la Lausanne.

Relaţiile sovieto-turce....................................337

13.7. Pactul Saadabad 341

Capitolul a 14.

RELAȚIILE INTERNAȚIONALE ÎN AMERICA LATINA..344

14.1. Formarea unui sistem regional de internaţional

relaţiile din America Latină la începutul secolului al XX-lea..344

14.2. țările din America Latină

și Primul Război Mondial.. 349

14.3. America Latină şi Liga Naţiunilor...350

14.4. Procesul panamerican în anii 1920..351

14.5. Tranziția SUA la politica „bun vecin”................................354

14.6. Războiul Chak.. 357

14.7. Război în „Trapezul Leticiei”.. 359

14.8. Expansiunea germană și creșterea amenințării fasciste în latină

America în anii 1930.. 360

14.9. Conferințe panamericane la Buenos Aires și Lima.

America Latină şi începutul celui de-al Doilea Război Mondial..................361

14.10. Uniunea Sovietică şi statele din America Latină................363

Secțiunea IV

AL DOILEA RAZBOI MONDIAL

Capitolul 15.

RELAȚII INTERNAȚIONALE ÎN PERIOADA INIȚIALĂ A AL DOILEA RĂZBOI MONDIAL (1 septembrie 1939 - 21 iunie 1941).......368

15.1. Atacul german asupra Poloniei.

Începutul celui de-al Doilea Război Mondial. Poziţiile URSS şi ale puterilor occidentale.....368

15.2. Campanie militară a URSS împotriva Poloniei.

Tratatul sovieto-german de prietenie și frontieră.................................370

15.3. Încheierea tratatelor de asistență reciprocă de către Uniunea Sovietică

cu statele baltice. Cooperarea sovieto-germană..372

15.4. Războiul sovietico-finlandez.. 373

15.5. „Războiul ciudat” în Occident... 375

15.6. Tranziția Germaniei la acțiune activă în Occident.

Înfrângerea Franței.. 376

15.7. Includerea statelor baltice și a Basarabiei în URSS

şi Bucovina de Nord...379

15.8. „Bătălia Angliei”. Schimbarea poziției SUA......380

15.9. Încheierea Pactului Tripartit. Agresiunea italiană în Balcani....382

15.10. Răcirea relațiilor sovieto-germane. Vizita lui V. M. Molotov

spre Berlin.. 383

15.11. Lupta în Balcani.. ..384

15.12. Încheierea Tratatului de neutralitate sovieto-japonez.........386

15.13. Formarea Alianței Anglo-Americane. Lend-Lease Act din SUA.388

15.14. Finalizarea pregătirilor Germaniei pentru un atac asupra URSS.

Calculele greșite ale politicii externe ale lui Stalin.................................389

Capitolul 16.

RELAȚII INTERNAȚIONALE DIN MARELE RĂZBOI PATRIOTIC

RĂZBOIILE 393

16.1. Naşterea coaliţiei anti-Hitler...................................393

16.2. Carta Atlanticului... 399

16.3. Stabilirea cooperării interaliate...................................401

16.4. Intrarea trupelor sovietice și britanice în Iran..................................404

16.5. Conferinţa de la Moscova privind aprovizionarea militară..................................405

16.6. Extinderea împrumutului-închirierea către Uniunea Sovietică...................................407

16.7. Eșecul Blitzkrieg. Intrarea SUA în al Doilea Război Mondial......407

16.8. Problema deschiderii unui al doilea front în 1941................................410

16.9. VizitațiA. Eden la Moscova........................413

7

16.10. Declaraţia Naţiunilor Unite...................................414

16.11.1 Conferința de la Washington...................................415

16.12. Tratatul cu Uniunea Sovietică-Britanică (26 mai 1942)

şi acordul sovieto-american (11 iunie 1942).......416

16.13. Negocieri pe un al doilea front în 1942................................419

16.14. Consecințele internaționale ale bătăliei de la Stalingrad. Începutul radicalului

moment de cotitură în război.. ... .422

16.15. Debarcarea trupelor anglo-americane în Africa de Nord.

Conferinţă la Casablanca...423

16.16. Bătălia de la Kursk. Finalizarea unui punct de cotitură radical în război.........426

16.17. Capitularea Italiei...428

16.18. Conferința miniștrilor de externe ai URSS de la Moscova, SUA

și Marea Britanie.. .429

16.19. Conferinţa de la Teheran..................................434

16.20. Deschiderea unui al doilea front. Retragerea aliaţilor Germaniei din război.....438

16.21. VisitU. Churchill la Moscova (octombrie 1944)..............443

16.22. URSS și statele din Europa de Est. întrebare poloneză......444

16.23. Tratat de Alianţă între URSS şi Franţa...447

16.24. Conferinţa de la Ialta...448

16.25. Predarea necondiționată a Germaniei. Sfârşitul războiului în Europa..454

16.26. Pregătirile pentru o nouă conferință a „Celor Trei Mari”...............................457

16.27. Conferinţa de la Potsdam...458

16.28. Intrarea URSS în războiul cu Japonia. Necondiţionat

capitularea Japoniei... 462

16.29. Rezultatele celui de-al Doilea Război Mondial..................................465

Concluzie.. 469

Tabel cronologic 473

PREFAŢĂ

Cartea oferită atenției cititorilor este al doilea volum al unui manual în trei volume despre istoria relațiilor internaționale, pregătit de Departamentul Relații Internaționale și Politică Externă al Rusiei de la MGIMO. Ea examinează istoria relațiilor internaționale în perioada interbelică a douăzeci de ani și în timpul celui de-al Doilea Război Mondial (1918-1945). Acest volum continuă seria publicațiilor educaționale de nouă generație pregătite de catedră, inclusiv cărți de M. M. Narinsky, A. Yu. Sidorov și N. E. Kleimenova dedicate perioadei analizate.

Baza metodologică a manualului a fost o abordare sistematică a studiului și predării relațiilor internaționale. Punctul său de plecare este ideea politicii internaționale ca realitate istorică independentă, care are propria logică și tipare de dezvoltare. Istoria relațiilor internaționale în cadrul acestei metodologii apare ca un proces istoric și politic unic, integral intern, care se bazează pe o schimbare a sistemelor politice internaționale.

Sistemul de relații internaționale este o formă specifică istorică, stabilă a organizării lor politice (ordine internațională), care este consacrată în dreptul internațional și reflectă atât relația (echilibrul) de forțe, cât și specificul relațiilor dintre statele incluse în sistem. La rândul său, raportul de putere este înțeles ca raportul dintre potențialul militar, greutatea politică și influența statelor, în primul rând marilor puteri, la un moment istoric dat. Un caz special al echilibrului de putere este echilibrul sistemului internațional, în care dominația uneia sau mai multor puteri devine imposibilă. Echilibrul asigură respectarea intereselor de bază ale statelor incluse în sistem și menținerea securității internaționale.

O abordare sistematică ne permite să considerăm perioada dintre cele două războaie mondiale ca istoria formării, evoluției și prăbușirii ulterioare a sistemului de relații internaționale Versailles-Washington. Acest sistem, creat de puterile Antantei după Primul Război Mondial și care a durat până la sfârșitul anilor 30 ai secolului XX, a devenit una dintre cele mai importante etape în dezvoltarea procesului politic mondial în epoca modernă și contemporană și prima încercare. în istorie pentru a crea o ordine internaţională globală. Pentru prima dată, grupul marilor puteri includea două state non-europene - SUA și Japonia, iar ideea de

1 Narinskii M. Mf Filitov A. M. Politica externă sovietică în timpul celui de-al Doilea Război Mondial: Un curs de prelegeri despre istoria relaţiilor internaţionale (1939-1945). M.: MGIMO, 1999; Sidorov A. Yu., Kleimenova N. E. Istoria relațiilor internaționale, 1918-1939: Manual. M.: „Tsentrpoligraf”, 2006.

creând nu un echilibru european, ci un echilibru global. Creatorii noii ordini nu au reușit să facă față cu succes acestei sarcini. Statele Unite nu au putut niciodată să-și depășească gândirea politică izolaționistă, iar Germania, URSS, Japonia și Italia, din diverse motive, au fost nemulțumite de poziția lor în sistemul Versailles-

Washington. Drept urmare, cinci dintre cele șapte mari puteri (cu excepția Marii Britanii și Franței) au refuzat în esență să își asume rolul de garanți ai acestui sistem internațional, ceea ce l-a condamnat la un colaps rapid în anii 30 ai secolului XX.

Rezultatul prăbușirii ordinii Versailles-Washington și al luptei Germaniei naziste și a Japoniei pentru dominația mondială a fost cel de-al doilea război mondial, care a devenit cel mai mare dezastru din istoria omenirii. Secțiunea privind cel de-al Doilea Război Mondial acordă o atenție deosebită luării în considerare a agresiunii naziste în Europa, a diplomației marii puteri și a relațiilor sovieto-germane în perioada inițială a războiului (1 septembrie 1939 - 21 iunie 1941), formarea și consolidarea coaliția anti-Hitler din 1941 -1943, decizii luate de URSS, SUA și Marea Britanie la conferințe de la Teheran, Ialta și Potsdam.

Sistemele regionale de relații internaționale nu se dizolvă în ordinea internațională globală, ci continuă să existe ca părți autonome ale unei singure structuri complexe. Secțiuni separate ale manualului sunt dedicate relațiilor internaționale din Europa și regiunea Asia-Pacific, formării sistemelor internaționale regionale în Orientul Mijlociu, Orientul Mijlociu și America Latină.

Istoria politicii externe a Rusiei Sovietice și a Uniunii Sovietice ocupă un loc semnificativ în carte. În perioada analizată, ideologia comunistă a avut o influență decisivă asupra formării ei. Ea a îndreptat strategia de politică externă a URSS către dezvoltarea procesului revoluționar mondial, atât prin diseminarea ideilor comuniste, cât și prin expansiune externă. Totuși, alături de sarcinile revoluționare, politica externă a rezolvat și problemele asigurării securității statului sovietic, care a introdus realismul politic și pragmatismul în conținutul său, iar în timpul celui de-al Doilea Război Mondial a făcut posibilă o alianță fructuoasă cu capitalistă Marea Britanie și Marea Britanie. state.

Manualul a fost pregătit pe baza cursurilor de curs susținute de autori în diferite momente la facultățile de relații internaționale și științe politice din cadrul Universității MGIMO. Acesta corespunde programului aproximativ al disciplinei „Istoria relațiilor internaționale și a politicii externe a Rusiei” a componentei federale a standardului educațional de stat în domeniile „Relații internaționale” și „Studii regionale”.

Capitolele 1,4 și 5 au fost scrise de H. E. Kleimenova; capitolele 2,3,6–14 - A. Yu. Sidorov; § 3 al Capitolului 8 - A.V. Malgin; Capitolul 15 - M. M. Narinsky; Capitolul 16 - A. Yu. Borisov. Cronologia evenimentelor a fost pregătită în comun de autori.

SECȚIUNEA I

SISTEMUL VERSAILLES DE RELAȚII INTERNAȚIONALE ÎN EUROPA

CAPITOL

CONFERINȚA DE PACE DE LA PARIS. FORMAREA SISTEMULUI VERSAILLES

1.1. Începutul Conferinței de Pace de la Paris. Crearea Ligii Natiunilor

La sfârșitul ostilităților, învingătorii au început să pregătească o conferință de pace, care trebuia să însumeze rezultatele războiului și să pună bazele unei noi ordini mondiale. Cele cinci puteri victorioase au format un corp politic - Consiliul Suprem al Antantei, care includea șefii de guvern și miniștrii de externe ai Marii Britanii, Franței, Italiei, președintele și secretarul de stat al Statelor Unite, precum și reprezentanți diplomatici. al Japoniei numit de împăratul ei. Toate pregătirile pentru conferință s-au desfășurat sub conducerea Consiliului Suprem: au fost convenite locația și componența participanților, au fost stabilite ordinea de zi și ordinea de lucru. S-a decis că, spre deosebire de practica internațională anterioară, atunci când învingătorii și învinșii discutau termenii unui acord de pace la aceeași masă, puterile Alianței Quad care au pierdut războiul nu vor avea voie să participe la elaborarea deciziilor. . Reprezentanții Rusiei distruse de războiul civil nu au primit nicio invitație, deoarece la acel moment nu exista un guvern rus recunoscut internațional.

Conferința de pace și-a început lucrările la 18 ianuarie 1919 la Paris. A fost un forum internațional reprezentativ, la care au participat delegații din 27 de state din Europa, Asia și America, care au luptat de partea Antantei sau au declarat război puterilor Alianței Cvadruple, precum și reprezentanți ai unui număr de state neutre. state. La conferință, s-a desfășurat o muncă grea pentru a conveni și a pregăti soluții reciproc acceptabile. Discutarea anumitor probleme a avut loc în comisii și secții special create, cu participarea reprezentanților părților interesate. Cele mai importante decizii politice au fost însă luate nu de organele de lucru ale conferinței și nu în cadrul sesiunilor plenare ale acesteia, ci într-un cerc restrâns de reprezentanți de rang înalt ai celor cinci puteri victorioase de conducere, care alcătuiau așa-numitul Consiliu al celor Zece. Marea Britanie a fost reprezentată în ea de prim-ministrul D. Lloyd George şi

Ministrul de Externe A. Balfour, Franța - Prim-ministrul J. Clemenceau și Ministrul de Externe S. Pichon, SUA - Președintele W. Wilson și Secretarul de Stat R. Lansing, Italia - Prim-ministrul V. Orlando și Ministrul de Externe J. Sonnino, Japonia - autorizat de împăratul său, fostul prim-ministru S. Kimmoshi și fostul ministru de externe N. Makino. La propunerea lui Wilson, la 25 martie 1919, șefii delegațiilor care compuneau Consiliul celor Zece au decis să continue întâlnirile fără miniștri de externe. Astfel, a fost transformat în Consiliul celor Cinci, iar în practică - Consiliul celor Patru (datorită dezinteresului Japoniei pentru afacerile europene). Datorită faptului că japonezii erau interesați în principal de problemele regiunii Asia-Pacific, iar Italia, în comparație cu celelalte puteri ale celor Cinci, era în esență un partener junior, deciziile fundamentale privind problemele politice cheie depindeau de poziția cele trei mari puteri – Marea Britanie, Franța și Statele Unite.

Nu a existat unanimitate în cadrul celor Trei Mari; dimpotrivă, relaţiile dintre puterile învingătoare conducătoare erau foarte complexe. Neînțelegerile dintre ei s-au bazat nu numai pe o ciocnire a intereselor statale, ci și pe diferențe fundamentale în orientarea ideologică și politică a liderilor lor.

Cel mai experimentat dintre aceștia a fost premierul francez J. Clemenceau, un politician de 78 de ani de orientare națională radicală, care a reprezentat la conferință și țara care a suferit cele mai mari pierderi și cheltuieli în război. El a văzut ca principala sarcină a Franței, prin slăbirea maximă a Germaniei, să elimine pentru totdeauna pericolul hegemoniei sale în Europa și să readucă Franța în rolul de lider continental, așa cum fusese în trecutul recent. Clemenceau a susținut de fapt construirea unei ordini europene în care Germania nu doar să fie lipsită de statutul de mare putere, ci să ajungă și sub controlul total al învingătorilor.

Adversarul premierului francez era de obicei omologul său britanic. Liderul Partidului Liberal, D. Lloyd George (56 de ani), a aparținut nu numai unui alt curent politic, ci și unei generații mai tinere de politicieni. Reproșând liderilor francezi o abordare pur egoistă a problemelor unei reglementări pașnice, Lloyd George a apărat linia tradițională pentru politicienii britanici de a crea un echilibru continental, pe termen lung și cu participarea Germaniei - deși, desigur, slăbită și controlat de aliați.

În același timp, ambele puteri europene au convergit în dorința lor de a menține și extinde avantajele dobândite în timpul războiului, asigurându-și ferm statutul privilegiat de învingători în noul sistem de relații internaționale.

O poziție specială în primele trei a fost ocupată de președintele american William Wilson (62 de ani) - un intelectual american, profesor, democrat, un susținător ferm al construirii unei ordini internaționale postbelice bazate pe principii.

creează noi fundații. El a reprezentat la conferință o tânără mare putere care aspiră la conducerea mondială și este interesată de o restructurare radicală a întregului sistem de relații internaționale.

x^pentru memorare)-- -----X

Wilson a fost sensibil la noile tendințe în dezvoltarea relațiilor internaționale. El a apărat consecvent ideile de democratizare și reglementare legală a acestora. El a propus înlocuirea sistemului tradițional al echilibrului de putere, care stătea la baza ordinii dinainte de război și care s-a dovedit incapabil să prevină un război mondial, cu norme legale și prevederi obligatorii pentru toate statele, creând în același timp un mecanism special de prevenire și rezolvare pașnică. a conflictelor internaţionale. În esență, Wilson a propus abandonarea principiului echilibrului ca principal factor al

stabilității internaționale, înlocuirea acestuia cu principiul securității colective bazat pe egalitatea formală a statelor mari și mici și recunoașterea dreptului națiunilor la autodeterminare.________________________

Cel mai important instrument și garant al menținerii noii ordini internaționale a fost acela de a deveni o organizație internațională permanentă - Liga Națiunilor, a cărei creare a fost sarcina principală a Conferinței de la Paris. El și-a conturat ideile principale cu privire la crearea Ligii Națiunilor la 25 ianuarie 1919 la una dintre primele sesiuni plenare ale conferinței. În opinia sa, Liga a fost chemată să-și asume rolul de principal regulator al relațiilor internaționale. Trebuia să devină o organizație universală care unește toate statele lumii pentru cooperare, rezolvarea pașnică a conflictelor și rezistența comună la orice agresiune. Wilson a condus personal o comisie specială pentru a pregăti Carta Ligii, a cărei dezvoltare i-a acordat o importanță capitală. La 26 aprilie 1919, la încheierea lucrărilor comisiei, Carta a fost adoptată oficial de conferință. Wilson a insistat asupra includerii acesteia ca parte integrantă a tratatelor de pace cu puterile Alianței Cvadruple pentru a lega statele învinse de prevederile acesteia.

Carta Ligii Natiunilor consta din 26 de articole. Ea conținea nu numai regulile care guvernează activitatea organizației, ci și principiile fundamentale după care toate statele aparținând Ligii urmau să fie ghidate în afacerile internaționale. Preambulul Cartei proclama obligațiile statelor, în numele realizării păcii și securității, de a construi relații între ele pe baza legii, a aderării stricte la tratatele internaționale și a opoziției la război. Una dintre cele mai importante condiții pentru asigurarea securității internaționale a fost ca Carta Societății Națiunilor să proclame dezarmarea generală. Articolul 8 declara necesitatea reducerii armamentului la cel mai scăzut nivel posibil, care să îndeplinească cerințele naționale

securitatea națională a statelor și obligațiile internaționale ale acestora. Toți participanții la Liga au fost obligați să facă schimb de informații cele mai complete și de încredere despre nivelurile forțelor lor armate. La fiecare cinci ani, Liga Națiunilor a fost obligată să prezinte planuri actualizate de reducere a armelor pentru a fi luate în considerare de către membrii săi.

Carta prevedea și reglementa cooperarea între state în domeniile umanitare, asistența medicală, legislația muncii, asigurarea libertății comerțului, comunicațiilor, precum și comerțul cu arme și opiu în regiunile cu probleme.

Articolul 10 a ocupat un loc special în Cartă, care conținea principiile garanțiilor reciproce de integritate teritorială, suveranitate și rezistență colectivă la agresiune. În conformitate cu articolul 11, în caz de război sau amenințare a acestuia, Liga

Națiunilor trebuia să recurgă la orice mijloace capabile să asigure pacea.

LA MEMORIE J-- -

Articolul 16 a definit măsuri colective de influență asupra statului care a comis agresiune. Un atac asupra oricărui membru al Ligii era considerat „un act de război împotriva tuturor celorlalți membri ai Ligii”. Toți participanții Ligii trebuiau să se opună în comun agresorului, să pună capăt relațiilor comerciale și financiare cu acesta și, prin decizia Consiliului Ligii, să ia parte la sancțiuni colective împotriva lui - de la economic la militar. Articolul 16 prevedea și posibilitatea expulzării statului agresor din organizație.

Litigiile dintre statele membre ale Societății Națiunilor urmau să fie soluționate fie prin arbitraj de către un Tribunal Internațional special creat de la Haga, fie de către Consiliul Ligii sau Adunarea acesteia. În același timp, Carta Societății Națiunilor nu conținea principiul interzicerii necondiționate a folosirii forței. Articolele 12 și 15 permiteau acțiuni militare în cazul nepronunțării unei hotărâri arbitrale „într-un termen rezonabil” sau în cazul în care Consiliul Ligii nu a luat vreo decizie specifică în termen de șase luni, sau dacă Consiliul nu a adoptat-o în unanimitate. În aceste cazuri, părțile în conflict au fost obligate doar să urmeze o anumită procedură și să aștepte trei luni, alocate eforturilor de a ajunge la o reglementare pașnică.

Sarcina Societății Națiunilor nu sa limitat la menținerea status quo-ului existent. Articolul 19 era important pentru mecanismul de reglementare a sistemului de relații internaționale și de asigurare a stabilității acestuia, care prevedea posibilitatea revizuirii tratatelor existente dacă acestea intrau în conflict cu noile realități internaționale și puteau deveni o amenințare la adresa păcii mondiale.

Articolul 22, care stabilea o procedură specială de guvernare a fostelor colonii germane și a părților arabe ale Imperiului Otoman, a avut o importanță fundamentală în organizarea sistemului postbelic al relațiilor internaționale. Pe baza afirmației extrem de controversate că popoarele care locuiesc în aceste teritorii nu atinseseră încă nivelul de dezvoltare necesar existenței suverane, Liga Națiunilor, pe baza unor mandate speciale, le-a transferat sub tutela țărilor învingătoare. Totodată, Liga a păstrat controlul formal asupra activităților statelor de mandat, care erau obligate să-i furnizeze rapoarte anuale privind gestionarea teritoriilor care le-au fost încredințate.

Toate teritoriile mandatate au fost împărțite în trei grupe - A, B și C - în funcție de evaluarea „gradului de dezvoltare” al popoarelor care le locuiesc. Pentru fiecare dintre ele au fost prevăzute diferite forme de management. „Cei mai puțin dezvoltati” au fost incluși în grupa C. Acestea erau fostele colonii germane din Africa de Sud-Vest și Oceania. Ei au fost guvernați în conformitate cu legile statului de mandat - ca

parte a propriului teritoriu. Grupa A includea ținuturile arabe ale Imperiului Otoman, iar grupa B includea coloniile germane din Africa Centrală. Administrarea acestor teritorii s-a realizat în condițiile respectării de către țările titulare de mandat a egalității în drepturi a tuturor statelor membre ale Societății Națiunilor, a interzicerii comerțului cu sclavi și a comerțului cu arme, precum și a asigurării drepturilor civile și religioase ale populatia.

Moștenirea germană și turcă a fost în cele din urmă distribuită după Conferința de la Paris. Mandatele au fost împărțite de Marea Britanie și stăpâniile sale, Franța, Japonia și Belgia. Marea Britanie a primit mandate pentru Palestina, Tanganyika, o parte din Togo și Camerun. Stăpâniile sale au primit: Uniunea Africii de Sud - Africa de Sud-Vest, Australia - parte a insulei Noua Guinee și insula Nauru, Noua Zeelandă - Samoa de Vest. Franței au primit mandate pentru Siria, Liban, o parte a Camerunului și Togo, Belgiei a primit Rwanda-Burundi, iar Japoniei a primit Insulele Caroline, Mariana și Marshall.

^/PENTRU MEMORIE J---
-------------- --^

Înființat sub controlul formal al Societății Națiunilor, sistemul de mandat nu a intrat în conflict cu apetitul colonial al puterilor învingătoare și era în esență acoperirea lor politică. Cu toate acestea, însuși faptul organizării sale a fost unul dintre primii pași, deși timizi, către îndepărtarea colonialismului clasic și recunoașterea dreptului popoarelor non-europene la autodeterminare.

Cele mai înalte organe ale Societății Națiunilor erau Adunarea și Consiliul Ligii. Sediul organizației a fost stabilit a fi Geneva. Adunarea se întrunește o dată pe an (mai des în cazuri de urgență). Fiecare stat este membru al Ligii

avea un vot. Toate deciziile, cu excepția celor procedurale, trebuiau luate în unanimitate. În practică, cel mai important organism politic al Ligii era Consiliul acesteia. Acesta urma să includă cele cinci mari puteri victorioase (SUA, Franța, Marea Britanie, Japonia și Italia) ca membri permanenți, precum și patru membri nepermanenți aleși pentru un mandat de trei ani dintre statele rămase participante la Liga1. Consiliul trebuia să se întrunească de două ori pe an și mai des dacă era necesar. O figură importantă în structura organizatorică a Ligii Națiunilor, care de fapt a condus activitățile sale de zi cu zi, a fost secretarul general. Ulterior, prin acord între Marea Britanie și Franța, acest post, precum și postul de adjunct al acestuia, a fost ocupat alternativ doar de reprezentanții acestora. Această poziție a acestor două puteri, deja reprezentate constant în Consiliul Ligii, a oferit ample ocazii de luare a deciziilor benefice pentru ei. Marea Britanie a ocupat o poziție deosebit de puternică, care a obținut admiterea în Liga a celor cinci dominații ale sale (Australia, Irlanda, Canada, Noua Zeelandă, Uniunea Africii de Sud), precum și India, motiv pentru care a avut de fapt șapte voturi în Asamblare.

Crearea primei organizații internaționale din istorie care menține pacea și securitatea pe baza principiilor reglementării juridice, arbitrajului și coordonării stabilite în Carta sa a deschis, fără îndoială, o nouă etapă în dezvoltarea relațiilor internaționale. În ciuda imperfecțiunilor evidente ale structurii organizatorice, a neclarității și incertitudinii unor prevederi ale Cartei sale, comunitatea internațională avea mari speranțe în Liga Națiunilor. Numărul membrilor săi creștea constant, iar la mijlocul anilor 1920, 56 de state erau deja reprezentate în el - aproape toate statele independente din Europa, Asia, Africa și America Latină, inclusiv foștii membri ai Alianței Cvadruple (cu excepția al Turciei, care a intrat în Liga în 1932). Cu toate acestea, succesul și eficacitatea Societății Națiunilor depindeau în primul rând de dorința și capacitatea membrilor săi de a implementa principiile enunțate. Rolul cel mai important în acest sens urma să fie jucat de marile puteri, pe umerii cărora, desigur, stătea cea mai mare parte de responsabilitate. Totodată, trebuie remarcat faptul că, în perioada interbelică, din cele șapte mari puteri2, două sau mai multe dintre ele au lipsit constant din Liga din diverse motive, care, desigur, nu au putut decât să submineze capacitatea reală de a influenţează dezvoltarea proceselor internaţionale.

1 În 1922, numărul membrilor nepermanenți ai Consiliului Ligii a crescut de la patru la șase, iar în 1926 la nouă.

2 Marea Britanie, Franța, Italia, Germania, Uniunea Sovietică, Statele Unite ale Americii, Japonia.

1.2. Principalele abordări ale puterilor învingătoare cu privire la problemele reglementării pașnice în Europa

Cea mai importantă sarcină a Conferinței de la Paris a fost crearea unui nou sistem de relații internaționale care să reflecte echilibrul schimbat de forțe din lume. Problemele cheie cu care se confruntau învingătorii în lumina organizării unei noi ordini politice în Europa au fost: cea germană și problema reorganizării statale-teritoriale în Europa Centrală și de Est.

Soluția la problema germană nu a fost ușoară pentru cele trei puteri conducătoare ale Antantei, din moment ce au existat dezacorduri puternice între Marea Britanie, Statele Unite și Franța. După ce au zdrobit Germania, au avut idei diferite despre locul ei în Europa postbelică. Franța continentală, epuizată de război, a luat cele mai dure poziții. Ea a căutat să slăbească Germania cât mai mult posibil din punct de vedere economic, politic și militar, reducându-și în mod semnificativ teritoriul. Pe lângă revenirea Alsaciei și Lorenei, francezii au cerut confiscarea terenurilor germane de pe malul stâng al Rinului și formarea unui stat tampon renan acolo. De asemenea, Franța a susținut transferul către statul polonez, reînviat pe harta europeană, a tuturor pământurilor confiscate anterior din Polonia de către Prusia.

Doar dacă aceste cerințe ar fi îndeplinite, potrivit francezilor, ar putea fi asigurată atât securitatea proprie, cât și cea europeană.

Propunerile Franței au întâmpinat obiecții din partea Marii Britanii și a Statelor Unite. Aliații au acuzat-o de o abordare strict națională a soluționării chestiunii germane care nu corespundea intereselor europene comune. În contextul prăbușirii Austro-Ungariei, a incertitudinii cu privire la destinul istoric ulterioară a Rusiei, pe fondul unei revolte revoluționare naționale generale și al propagandei bolșevice a ideilor de revoluție mondială, slăbirea excesivă a Germaniei părea miop și periculos pentru ei. Spre deosebire de Franța, Marea Britanie și Statele Unite au luat în esență poziția de a construi un nou echilibru politic în Europa, ținând cont de interesele Germaniei. Ca garanție a securității Franței, aliații au propus crearea unei zone demilitarizate de-a lungul graniței franco-belgiene cu Germania, în care să fie introduse trupe aliate pe o perioadă de 15 ani. În plus, Statele Unite și Marea Britanie s-au angajat să semneze acorduri de garanție cu Franța în baza cărora aceasta va primi asistența lor militară în cazul unui atac al Germaniei.

Dezbateri aprinse au apărut și pe problema reparațiilor. Partea franceză, care dorea slăbirea economică maximă a Germaniei, a căutat despăgubiri pe cheltuiala ei pentru toate pagubele suferite de aliați în război, precum și pentru costurile militare ale acestora.

Lloyd George și Wilson s-au opus obligațiilor excesive de reparații ale Germaniei, argumentând că epuizarea ei economică a fost neprofitabilă atât pentru învingătorii înșiși, cât și pentru economia mondială în ansamblu. Onpe-

Aliații nu au putut împărți valoarea despăgubirilor acceptabile pentru toată lumea în timpul Conferinței de la Paris. Această problemă a fost înaintată unei comisii speciale de reparații, care trebuia să ia decizia până în mai 1921.

Problema reorganizării teritoriale și statale a Austro-Ungariei era indisolubil legată de mișcările naționale ale popoarelor ei, care proclamau formarea unor state independente la sfârșitul războiului. În ciuda tuturor eforturilor puterilor occidentale de a preveni prăbușirea Imperiului Habsburgic, care a reprezentat în mod tradițional un puternic centru european și un element important al echilibrului continental, acestea nu au reușit să salveze Austro-Ungaria. Prin urmare, puterile învingătoare au trebuit să întreprindă o restructurare radicală a Europei Centrale și de Est. Această sarcină nu a fost una ușoară. A fost foarte greu de realizat delimitarea teritorial-statală în această regiune pe baza principiului național din cauza numărului mare de regiuni cu populație mixtă care trăiseră de secole într-un singur stat. În același timp, câștigătorii au căutat să creeze zone de influență proprie în această parte extrem de importantă din punct de vedere geopolitic a Europei, unde Germania, Rusia și Austro-Ungaria dominaseră anterior și concuraseră între ele. Noile state formate aici

și orientate către puterile occidentale - Polonia, Cehoslovacia, KCXC - precum și România, întărite prin creșteri teritoriale serioase, trebuiau să restrângă în egală măsură atât Germania și potențialii săi aliați, cât și Rusia. Un rol special în această privință i-a fost atribuit de către puterile învingătoare Poloniei reînviate, a cărei stabilire a granițelor era și o sarcină politică dificilă.

1.3. Tratatul De La Versailles

Lucrările la tratatele de pace cu Germania și aliații săi au avut loc în absența statelor învinse. La ea au participat în principal reprezentanți ai celor patru mari, care au invitat doar ocazional delegați din țările interesate să-și exprime părerile asupra unor probleme specifice care îi afectau în mod direct. Abia după ce textul tratatului de pace cu Germania a fost gata, o delegație germană a fost invitată la Paris pentru a se familiariza cu acesta la începutul lui mai 1919. Termenii tratatului au provocat o profundă indignare în rândul germanilor. După ce puterile Antantei au refuzat să accepte amendamentele și obiecțiile lor, șeful delegației, ministrul de externe W. von Brockdorff-Rantzau a respins termenii propuși ai tratatului de pace, spunând că țării sale i se cere în esență să semneze propriul mandat de moarte. Ca răspuns, Aliații au prezentat Germaniei un ultimatum prin care amenința că va relua ostilitățile dacă refuza din nou să accepte cerințele învingătorilor. În această situație, Adunarea Națională Germană, după discuții aprinse, a decis să accepte ultimatumul. 28 iunie 1919

În sala de oglinzi a Palatului Versailles, unde în urmă cu 48 de ani Franța și-a recunoscut înfrângerea față de Prusia și unde cancelarul prusac O. von Bismarck a proclamat formarea Imperiului German, a avut loc o ceremonie solemnă de semnare a tratatului de pace cu Germania. La ea au participat toate statele Antantei reprezentate la Conferința de la Paris, cu excepția Chinei, care nu a fost de acord cu transferul posesiunilor germane de pe teritoriul său către Japonia.

Tratatul de la Versailles a fost un document care a determinat noul loc al Germaniei în Europa postbelică. Acordul prevedea o schimbare semnificativă a granițelor sale. În vest, trebuia să se întoarcă în Franța două dintre fostele sale provincii - Alsacia și Lorena de Est, anexate de germani după războiul franco-prusac din 1870-1871. În plus, regiunea Saar din Germania, învecinată cu Franța, a fost transferată timp de 15 ani sub controlul Societății Națiunilor, urmată de un plebiscit acolo pentru a rezolva problema viitoarei sale state. Francezii au primit, de asemenea, proprietatea asupra minelor de cărbune din bazinul Saar. Granița germano-belgiană a suferit și ea modificări. Zonele Eupen, Malmedy și Morenet, populate în principal de valoni, au fost transferate Belgiei (în 1920, această decizie a fost confirmată de rezultatele plebiscitelor). În nord, partea de nord a Schleswig, cu o populație preponderent daneză, a mers în Danemarca după plebiscitul din 1920.

Germania a suferit pierderi și mai semnificative în est. Aici a fost obligată să cedeze în favoarea Poloniei o parte semnificativă din ceea ce a mers Prusiei sub diviziunile Commonwealth-ului polono-lituanian în secolul al XVIII-lea. fostele teritorii poloneze, unde la momentul semnării tratatului majoritatea populaţiei era poloneză. În restul ținuturilor aparținând Commonwealth-ului polono-lituanian cu o populație mixtă - Silezia, Warmia și Mazury - în 1920 și 1921. Au fost organizate plebiscite, în urma cărora o parte din aceste teritorii, unde polonezii formau în general majoritatea, au trecut și ei în Polonia. În plus, i s-a oferit o fâșie îngustă a coastei baltice la vest de Danzig (Gdansk), care i-a oferit acces la mare și a fost numită „culoarul polonez". Acest coridor, populat predominant de germani, a separat Prusia de Est de partea principală a Germaniei, transformând-o într-o enclavă.

Două porturi baltice au fost, de asemenea, smulse din Prusia de Est - Danzig (Gdansk) și Memel (Klaipeda), care au intrat sub controlul Ligii Națiunilor. În 1924, Klaipeda, ocupată cu un an mai devreme de trupele lituaniene, a fost transferată în Lituania prin decizie a Ligii.

Germania a fost obligată să recunoască toate schimbările teritoriale și statale postbelice din Europa și independența noilor state create aici după război. În plus, a trebuit să abandoneze Tratatul de la Brest-Litovsk din 1918 cu Rusia Sovietică și Tratatul de la București din 1918 cu România.

Pierderile teritoriale ale Germaniei au fost semnificative. Ei reprezentau 13,5% din teritoriul înainte de război al țării, unde locuia 10,5% din populația acesteia,

și mai existau zăcăminte bogate de minereu de fier și cărbune. Totuși, acestea nu erau inițial pământuri germane, ci pământuri anexate mai întâi de Prusia și apoi de Germania de la vecinii lor, majoritatea neavând populație germană. Astfel, la definirea noilor granițe germane în vest, nord și est, puterile învingătoare au încercat în principal să adere la principiul național. Aliații au demonstrat o abordare complet diferită față de granița de sud a Germaniei. Nu a suferit nicio modificare în comparație cu granița germano-austriacă de dinainte de război, cu excepția micilor concesii din Silezia în favoarea Cehoslovaciei. Câștigătorii nu au vrut deloc să permită unirea germanilor europeni într-un singur stat. Prin urmare, un articol separat din Tratatul de la Versailles interzicea Germaniei să se unească cu Austria sub orice formă, inclusiv o uniune vamală. Luxemburgul, care avea o asemenea alianță înainte de război, a trebuit să se retragă din ea. Germania și-a pierdut, de asemenea, toate coloniile și posesiunile de peste mări.

Tratatul de la Versailles a determinat statutul special al frontierei germane de vest. Zonele de graniță ale malului stâng al Rinului și zona de 50 de kilometri de-a lungul malului său drept au fost supuse demilitarizării. Aici Germaniei i-a fost interzis să păstreze trupe și

să construiască fortificații militare. În plus, trupele aliate au fost staționate pe malul stâng al Rinului pentru perioade cuprinse între 5 și 15 ani.

Articolele militare ale tratatului prevedeau dezarmarea și demilitarizarea aproape completă a Germaniei. Numărul forțelor sale armate nu trebuie să depășească 100 de mii de oameni, inclusiv 4 mii de ofițeri, iar armata ar putea fi recrutată exclusiv pe bază de voluntariat. Conscripția militară generală a fost desființată. Întregul sistem de învățământ militar a fost și el distrus. Academia Militară și Statul Major au fost desființate. Germaniei i sa interzis să aibă arme grele, tancuri, avioane și submarine. Forțele sale navale au fost reduse drastic. I s-a permis să aibă doar 6 nave de luptă, 6 crucișătoare ușoare și 12 distrugătoare. Controlul asupra punerii în aplicare a articolelor militare ale Tratatului de la Versailles a fost atribuit unei comisii speciale interaliate.

Statelor Cvadruplei Alianțe li s-a dat întreaga responsabilitate pentru izbucnirea Primului Război Mondial. Ca urmare, ei au fost obligați să plătească despăgubiri învingătorilor în sumele pe care puterile Antantei ar fi trebuit să le indice.

Din cauza dezacordurilor acute dintre aliați, valoarea totală a despăgubirilor din Germania nu a fost determinată de Tratatul de la Versailles. La Conferința de la Paris s-a decis doar că până în 1921 Germania va trebui să plătească statelor Antantei 20 de miliarde de mărci de aur (5 miliarde de dolari). În conformitate cu articolul 116 din Tratatul de la Versailles, Rusia a primit și dreptul la despăgubiri, a cărui contribuție la victoria Aliaților nu au negat-o niciodată.

Tratatul de la Versailles prevedea, de asemenea, stabilirea controlului economic al învingătorilor asupra Germaniei. A trebuit să încheie totul pentru

contracte şi acorduri de natură economică încheiate anterior. Comerțul său cu puterile Antantei și țările care li s-au alăturat a fost supus tratamentului națiunii celei mai favorizate. Germaniei i sa interzis introducerea de restricții la importul oricăror mărfuri. Râurile Elba, Oder, Neman și Dunărea, precum și Canalul Kiel, au fost declarate libere pentru navigația internațională. Germania s-a angajat să ofere altor state tranzit gratuit prin teritoriul și spațiul său aerian.

DE REȚINETↄ-- --

Tratatul de la Versailles era, desigur, de natură represivă. Prevederile sale, cum ar fi granița de vest deschisă, ocuparea pe termen lung a pământurilor germane de pe Rin, restricții militare stricte și cuprinzătoare, dictatul economic al învingătorilor, plățile de despăgubire, ruptura teritoriului statului în Est, nu numai că au subminat pozițiile de mare putere ale Germaniei, dar i-au încălcat în mod semnificativ suveranitatea statului. Tratatul de la Versailles,

care contravine principiilor democratice ale unei reglementări pașnice proclamate de învingători, a devenit în conștiința de masă a germanilor un simbol al nedreptății profunde și al umilinței naționale, alimentând sentimentele naționaliste radicale și revanșiste în societate.

Cu toate acestea, termenii Tratatului de la Versailles au fost rezultatul unui compromis între puterile conducătoare ale Antantei. Franța nu a reușit niciodată să-și convingă aliații de necesitatea de a slăbi și dezmembra complet statul german. Marea Britanie și Statele Unite au căutat în mod conștient să păstreze bazele pentru restaurarea sa ulterioară ca mare putere. Și deși în cele din urmă Germania a fost extrem de slăbită și plasată într-un cadru politic foarte strict, ea a fost păstrată pe harta europeană ca una dintre cele mai mari și fundamental importante valori.

Concomitent cu Tratatul de la Versailles, Marea Britanie și Statele Unite au semnat două acorduri de garanție cu Franța, identice ca conținut, potrivit cărora urmau să-i acorde asistență în cazul unei agresiuni neprovocate din partea Germaniei. În același timp, s-a stipulat în mod expres că aceste tratate ar putea intra în vigoare numai dacă ar fi ratificate de toate părțile.

1.4. Tratatele de la Saint-Germain, Trianon și Neuilly

Următoarea etapă importantă a Conferinței de la Paris a fost semnarea tratatelor de pace cu Austria și Ungaria - state pe care puterile Antantei le considerau succesoare ale Austro-Ungariei prăbușite. Acordurile cu ei trebuiau să aprobe noi

demarcarea stat-teritorială în Europa Centrală și de Est după prăbușirea Imperiului Habsburgic.

Republica Austriacă a fost proclamată oficial la 12 noiembrie 1918, inițial sub denumirea de Austria germană. Deși existau sentimente puternice în favoarea unificării cu Germania, Berlinul era conștient de faptul că învingătorii nu vor permite acest lucru și, prin urmare, nu a susținut ideile unificatoare ale austriecilor. La rândul lor, puterile Antantei nu numai că au blocat însăși posibilitatea unificării germano-austriece printr-un articol special din Tratatul de la Versailles, ci au cerut în mod decisiv ca austriecii să-și schimbe numele statului, ceea ce a fost făcut. Drept urmare, țara a primit numele de Republica Austria.

La 10 septembrie 1919, în suburbia pariziană Saint-Germain-en-Lo a fost semnat un tratat de pace cu Austria. În conformitate cu Tratatul de la Saint-Germain, i-au fost atribuite teritorii de reședință compactă a germanilor austrieci în zonele Dunării și Alpilor, cu abateri minore de la principiul etnic din motive militar-strategice în favoarea Italiei și Cehoslovaciei.

Încercările reprezentanților austrieci de a obține includerea în statul lor a unei părți a Sudeților cu o populație de trei milioane de germani, care a fost transferată în Cehoslovacia, nu au avut succes. În același timp, problema transferului către ei a regiunii Burgendland, care înainte de război făcea parte din partea maghiară a Austro-Ungariei, a fost rezolvată în favoarea austriecilor. Puterile învingătoare nu au considerat Ungaria independentă, spre deosebire de Cehoslovacia, ca partener politic. Într-o regiune cu populație mixtă, Western Extreme, disputată cu KCXC, s-a propus determinarea graniței pe baza rezultatelor unui plebiscit1.

Austria s-a angajat să recunoască toate schimbările teritoriale făcute de puterile Antantei în Europa, precum și independența statelor nou formate. Un articol special din Tratatul de la Saint-Germain îi interzicea orice acțiuni menite să-și schimbe statutul independent fără acordul Societății Națiunilor (adică unificarea cu Germania).

Articolele militare ale Tratatului de la Saint-Germain limitau dimensiunea armatei austriece la 30 de mii de oameni. I s-a interzis să aibă arme grele și avioane. Flotele navale și dunărene ale fostei Austro-Ungare au fost transferate puterilor Antantei. A fost introdus controlul strict de către învingători asupra punerii în aplicare a articolelor militare ale tratatului. Deciziile referitoare la reparații erau similare cu cele din Tratatul de la Versailles. A fost stipulat și dreptul Rusiei la reparații din partea Austriei.

Tratatul de pace cu Ungaria a fost pregătit în paralel cu Tratatul de la Saint-Germain. De asemenea, trebuia să stabilească granițele și statutul internațional al statului maghiar. Se presupunea că teritoriul său va fi redus

1 Un plebiscit în Regiunea de Vest a avut loc în 1920 și a dus la împărțirea acestui teritoriu între Austria și KCXC.

de trei ori faţă de ceea ce aveau ungurii în cadrul Austro-Ungariei. Drept urmare, un sfert din etnicii maghiari s-au găsit în afara granițelor sale.

Vestea acestor condiții a stârnit o puternică mișcare națională în Ungaria, în urma căreia a ajuns la putere un guvern revoluționar condus de comunist Béla Kun. În martie 1919, a fost proclamată Republica Sovietică Maghiară. Unități ale Armatei Roșii Maghiare au ocupat Slovacia de Est, unde în iunie 1919 a fost creată Republica Sovietică Slovacă, declarând unificarea cu Ungaria Sovietică.

Puterile învingătoare au făcut toate eforturile pentru a elimina regimul sovietic din Ungaria, văzând în el nu doar o amenințare la formarea unei noi ordini europene, ci și un pericol real al răspândirii bolșevismului în Europa. Până în august 1919, trupele cehoslovace și române, bazându-se pe sprijinul puterilor Antantei, au spart rezistența ungurilor. Guvernul revoluționar de la Budapesta a căzut, iar puterea a trecut în mâinile forțelor de dreapta conduse de amiralul M. Horthy.

La 4 iunie 1920, la câteva luni după stabilizarea situației politice din țară, în Palatul Marele Trianon din Versailles a fost semnat un tratat de pace cu Ungaria. Principalele sale prevederi nu erau cu mult diferite de proiectul care i-a fost propus în primăvara lui 1919 și care ținea cont de aproape toate pretențiile teritoriale ale vecinilor săi împotriva Ungariei, care, cu excepția Austriei, erau țări aliate cu Antanta. În conformitate cu aceasta, Ungaria a trebuit să abandoneze Slovacia și Rusia transcarpatică în favoarea Cehoslovaciei. Transilvania, unde populația maghiară era deosebit de importantă, a fost transferată în România, cu care puterile Antantei au semnat un acord în această privință încă din 1916. Bucovina, populată în principal de ucraineni, a cedat tot României. Teritoriul Banatului a fost impartit intre Romania si KCXC. Pământurile croaților, slovenilor și bosniacilor au trecut la KCXC. Austria a primit Burgendland. Ungaria a trebuit să recunoască toate schimbările teritoriale și statale postbelice din Europa. Articolele militare ale Tratatului de la Trianon limitau dimensiunea armatei maghiare la 35 de mii de oameni; Totodată, a fost avut în vedere un principiu voluntar al recrutării acestuia. Tancurile, avioanele și armele grele au fost interzise. Articolele rămase din Tratatul de la Trianon au coincis aproape cuvânt cu cuvânt cu articole similare din Tratatul de la Saint-Germain.

Condițiile dure ale Tratatului de la Trianon, impuse cu forța, au fost percepute de societatea maghiară ca fiind absolut inacceptabile și contrare intereselor sale vitale, care au predeterminat atitudinea negativă a Ungariei față de ordinul de la Versailles.

Un tratat de pace cu Bulgaria a fost semnat la 27 noiembrie 1919 în suburbia pariziană Neuilly-sur-Seine. A consolidat victoria Antantei în Peninsula Balcanică. Speranțele Bulgariei de sprijin din partea Statelor Unite, care pledează pentru o soluție de compromis la disputele teritoriale dintre statele balcanice,

state generate de rezultatele celui de-al doilea război balcanic din 1913 nu s-au adeverit. Potrivit Tratatului de la Neuilly, Bulgaria și-a pierdut nu numai toate cuceririle, ci și 11% din teritoriul său de dinainte de război. Unele dintre zonele sale de graniță au mers către KCXC. Dar cel mai dureros lucru pentru Bulgaria a fost decizia aliaților de a transfera Greciei teritoriul foarte important din punct de vedere economic și militar-strategic al Traciei de Vest, ceea ce a însemnat pierderea accesului la Marea Egee. Armata bulgară a fost dezarmată și redusă la 20 de mii de oameni. Ca despăgubiri, Bulgaria a trebuit să plătească 2 miliarde 250 de milioane de franci aur în rate egale pe parcursul a 37 de ani, precum și să furnizeze alimente Greciei, României și KCXC. Tratatul de la Neuilly, care a subminat grav poziția Bulgariei în Balcani, a creat un teren fertil pentru creșterea sentimentelor revizioniste în această țară.

1.5. Tratatele de la Sèvres și Lausanne

Tratatul de la Sèvres cu Turcia, semnat la 10 august 1920, a fost ultimul tratat de pace pregătit la Conferința de la Paris. Lucrările la acesta au fost amânate din cauza disputelor aprinse dintre puterile europene și Statele Unite cu privire la moștenirea otomană.

În cele din urmă, termenii tratatului de pace s-au dovedit a fi extrem de duri. În conformitate cu acestea, Imperiul Otoman a fost lichidat. Statul turc care a ieșit din ruinele sale a fost lipsit nu numai de toate posesiunile arabe, ci și de o parte semnificativă a teritoriilor sale etnice. În Europa, puterile învingătoare au lăsat Turciei doar regiunea Istanbul și suburbiile ei. Restul regiunilor populate de turci din Tracia de Est cu Adrianopol și țărmul estic al Dardanelelor erau planificate să fie transferate în Grecia, care, în plus, a primit orașul Smirna (Izmir) cu zone adiacente, precum și insulele. a lui Imros și Tenedos în Asia Mică. Teritoriul predominant turcesc al Anatoliei din partea asiatică a Turciei a fost, de asemenea, supus divizării. Partea sa de nord-est - ținuturile armene antice - trebuia să meargă în Armenia independentă. Kurdistanului turc trebuia să i se acorde statutul de autonomie.

O parte semnificativă a teritoriului Turciei a fost împărțită în zone de influență britanică, franceză și italiană. Armata turcă a fost redusă la 50 de mii de oameni. I s-a interzis să aibă arme grele și avioane. Marina a fost predată puterilor învingătoare. Zona strâmtorilor Bosfor și Dardanele a fost supusă demilitarizării și a intrat sub controlul și conducerea efectivă a unei comisii internaționale, la care urmau să participe marile puteri, precum și statele Mării Negre și Grecia după aderarea lor la Liga Natiunilor. Trecerea liberă a navelor militare și civile prin strâmtori era asigurată atât în timp de pace, cât și în timp de război.

Controlul deplin al câștigătorilor a fost stabilit asupra întregului sistem financiar al Turciei. Regimul capitulaţiilor a fost restabilit în ţară. El va avertiza

a analizat statutul extrateritorial al străinilor, care s-a extins la cetățenii tuturor statelor aliate.

Tratatul de la Sèvres, semnat în numele sultanului Mehmet al VI-lea, nu numai că a încălcat suveranitatea Turciei, dar a redus-o în esență la statutul de semi-colonie. El a fost respins decisiv de parlamentul opus sultanului, care a format un guvern național la Ankara în aprilie 1920. Acesta a fost condus de eroul de război, generalul M. Kemal, care a conceput un program pentru crearea unui stat turc independent în limitele etnice. După ce l-au declarat pe sultan „prizonier al necredincioșilor”, kemaliștii au refuzat să se supună ordinelor sale și, în toamna anului 1920, au lansat operațiuni militare împotriva Greciei și Armeniei pentru întoarcerea teritoriilor locuite de turci.

După ce au învins trupele armene și au ocupat Kars, turcii au ajuns în noiembrie 1920 la linia graniței ruso-turce din 1877. Conform Tratatului de pace de la Alexandropol din 2 decembrie 1920, semnat de

kemaliști cu Dashnak Armenia1, teritoriul acestuia a fost redus. în regiunile Erevan și Lacul Gokcha (Sevan), iar ea însăși a intrat de fapt sub protectoratul Turciei. Cu toate acestea, acest acord nu a intrat niciodată în vigoare datorită intervenției active în conflictul turco-armean a Rusiei sovietice, cu care Kemal a stabilit relații de prietenie și pe a cărei asistență militară a contat cu adevărat. Granița Turciei cu Transcaucazia a fost stabilită în cele din urmă în primăvara anului 1921, după ce întregul Transcaucaz a fost ocupat de Armata Roșie și puterea sovietică a fost învingătoare acolo2.

Cooperarea cu Rusia sovietică a făcut posibil ca kemaliștii, într-un moment critic pentru ei, să își concentreze toate forțele pe frontul de vest - împotriva trupelor grecești, care au lansat o ofensivă împotriva Ankarei cu sprijinul puterilor Antantei. În august-septembrie 1921, în bătălia decisivă de lângă râul Sakarya, grecii au suferit o înfrângere zdrobitoare.

Victoriile trupelor turcești au exacerbat contradicțiile dintre puterile învingătoare. În octombrie 1921, francezii au semnat un tratat separat cu kemaliștii, conform căruia au recunoscut guvernul de la Ankara de jure și au convenit să revizuiască termenii Păcii de la Sèvres în favoarea Turciei pe baza delimitării etnice a turcilor și arabi. teritorii. După aceasta, la Londra a fost recunoscută inevitabilitatea unei revizuiri a Tratatului de la Sèvres.

Până în septembrie 1922, trupele turcești au provocat o înfrângere decisivă armatei grecești, ocupând toată Anatolia. Conform Armistițiului Mudaniya din 11 octombrie 1922, semnat de Turcia cu Marea Britanie, Franța, Italia și Grecia, care li s-au alăturat, trupele grecești au fost retrase din Tracia de Est. Trupele aliate au rămas temporar doar în zona strâmtorii până la semnarea unui nou tratat de pace cu Turcia.

1 Dashnaktsutyun („Uniunea”) - partidul de guvernământ al Republicii Armene în anii 1918-1920.

2 Despre reglementarea problemelor de frontieră dintre Turcia și republicile transcaucaziene și dezvoltarea relațiilor sovieto-turce în anii 1920-1921. vezi capitolul 2.

^PENTRU REȚINEREA J-- X

Pacea de la Sèvres s-a dovedit a fi născută moartă. Turcia, singura dintre puterile Cvadruplei Alianțe, cu armele în mână, a reușit să realizeze o revizuire a tratatului de pace impus acesteia de Antanta.

Conferința de la Lausanne, desfășurată din noiembrie 1922 până în iulie 1923, a rezolvat în cele din urmă problema unei înțelegeri de pace cu Turcia. Puterile învingătoare au fost forțate să-i facă concesii semnificative. Drepturile Turciei asupra teritoriilor sale etnice au fost restaurate. Drept urmare, ea a păstrat atât Tracia de Est, cât și

toată Anatolia, iar problema autodeterminării kurzilor pe teritoriul turc a fost înlăturată. Armenia turcească și Izmir cu suburbiile lor au fost returnate Turciei, care urmau să meargă în Armenia și, respectiv, în Grecia.

Regimul capitulărilor și privilegiile străinilor în Turcia au fost desființate; Au fost eliminate și zonele de influență ale puterilor învingătoare. La rândul său, Turcia a renunțat la drepturile sale asupra teritoriilor arabe și a recunoscut oficial anexarea insulei Cipru de către Marea Britanie în 1914 și protectoratul britanic stabilit în același an asupra Egiptului. Italia a primit insula Rodos și a asigurat, de asemenea, Insulele Dodecanezului, capturate de aceasta în timpul războiului cu Imperiul Otoman din 1911-1912, iar drepturile asupra Libiei câștigate în urma aceluiași război. Turcia a fost obligată să plătească o parte din datoriile guvernului sultanului; cu toate acestea, valoarea specifică a plăților nu a fost încă convenită.

La Conferința de la Lausanne a fost adoptată o nouă convenție privind regimul strâmtorilor Mării Negre, care, în comparație cu condițiile Păcii de la Sèvres, a fost și ea atenuată în favoarea Turciei. În conformitate cu hotărârile conferinței, trupele străine au fost retrase din zona strâmtorii. A fost supusă demilitarizării și doar la Istanbul i sa permis Turciei să aibă o garnizoană de 12.000 de oameni. Regimul strâmtorilor, care se baza pe proiectul britanic, prevedea trecerea liberă prin ele a comerțului și navelor de război ale tuturor statelor pe timp de pace. În același timp, țările non-Marea Neagră ar putea trimite o flotă militară în Marea Neagră, al cărei tonaj nu ar depăși tonajul flotei celei mai puternice puteri din Marea Neagră. În timp de război, numai navele de război ale statelor neutre puteau trece prin strâmtori. Controlul asupra respectării Convenției de la Lausanne a fost încredințat unei comisii internaționale creată sub auspiciile Ligii Națiunilor.

O delegație a Rusiei Sovietice a fost invitată să participe la dezbaterea convenției privind regimul strâmtorilor de la Lausanne, care a vorbit și în numele celorlalte două republici sovietice ale Mării Negre - Ucraina și Georgia. Ea a încercat să contracareze proiectul de convenție britanic cu propria sa, care prevedea închiderea strâmtorilor la trecerea oricăror nave militare atât în timp de pace, cât și în timp de război, precum și restabilirea completă a navalei.

dreptul turcilor de a întări şi apăra zona strâmtorii. Cu toate acestea, toți participanții la conferință, inclusiv Turcia, pe al cărei sprijin conta Moscova, au respins propunerile sovietice. Privind convenția ca pe o monedă de schimb în rezolvarea problemei mult mai importante a unui tratat de pace, partea turcă a susținut în cele din urmă proiectul britanic. Drept urmare, delegația sovietică nu a putut avea o influență serioasă asupra dezvoltării deciziilor conferinței. Prin urmare, în ciuda faptului că reprezentantul URSS a semnat Convenția de la Lausanne, din cauza obiecțiilor din partea de stânga din Biroul Politic al Comitetului Central al PCR (b), aceasta nu a fost

ulterior ratificată. În același timp, Uniunea Sovietică a respectat, de fapt, prevederile Convenției de la Lausanne, deoarece a impus anumite restricții privind prezența militară în Marea Neagră a flotelor militare ale țărilor care nu fac parte din Marea Neagră și a permis reînvierea Mării Negre sovietice. Flota să treacă liber prin strâmtori în Marea Mediterană.

Tratatul de pace de la Lausanne cu Turcia a finalizat practic procesul de reglementare a păcii postbelice în Europa și crearea bazelor unui nou sistem european de relații internaționale.

1.6. Aşezare teritorială definitivă în Europa de Est

Până la sfârșitul anului 1919, la un an după deschiderea Conferinței de la Paris, au avut loc schimbări organizatorice în activitatea acesteia. După plecarea lui Wilson din Paris în iunie 1919 și având în vedere refuzul Senatului SUA din noiembrie 1919 de a ratifica Tratatul de la Versailles, reprezentanții americani au încetat să mai ia parte activ la reuniunile conferinței. Deja în lipsa lor, Consiliul Suprem al Antantei și Consiliul celor Cinci au decis să creeze un nou corp de lucru, menit nu numai să ducă la încheierea cu succes a conferinței de pace, ci și să contribuie ulterior la rezolvarea problemelor internaționale presante. Acest organism a fost Conferința Ambasadorilor celor patru puteri învingătoare - Marea Britanie, Franța, Italia și Japonia, care s-a întrunit la Paris. Ambasadorul SUA a participat și el la lucrările sale, dar doar în calitate de observator. După închiderea oficială a Forumului de la Paris, Conferința Ambasadorilor și-a continuat activitățile până în 1931. Influența sa asupra luării deciziilor politice a fost atât de mare încât a înlocuit adesea cel mai înalt organism internațional - Liga Națiunilor.

Cele cinci tratate de pace dintre statele Antantei și puterile Alianței Cvadruple, care au pus bazele sistemului de relații internaționale de la Versailles, au devenit parte a procesului complex de creare a unei noi ordini europene. În special, disputele de frontieră dintre statele aparținând chiar taberei învingătorilor au rămas nerezolvate. Uneori, aceste dispute au devenit atât de acute încât au dus la ciocniri militare.

Un astfel de conflict teritorial a fost disputa polono-cehoslovacă asupra Cieszyn Silezia, o zonă cu o populație mixtă din punct de vedere etnic. În iulie 1920, Conferința Ambasadorilor, profitând de situația dificilă a Poloniei în apogeul războiului sovieto-polonez1, a obținut concesii de la polonezi în această problemă. Ca urmare, regiunea Cieszyn a fost transferată în Cehoslovacia.

Nu mai puțin acută a fost problema stăpânirii Galiției de Est, un fost teritoriu austriac locuit în principal de ucraineni, printre care existau sentimente puternice în favoarea autodeterminarii. În octombrie 1918, aici a fost proclamată Republica Populară Ucraineană de Vest (WUNR), iar în ianuarie 1919 a fost anunțată reunificarea ei cu

Republica Populară Ucraineană condusă de S. Petlyura. Polonia s-a opus ferm unificării Ucrainei, care a dus în 1919 la ciocniri armate polono-ucrainene în Galiția de Est. Arbitrajul acestei probleme de către puterile occidentale a fost complicat de incertitudinea rezultatului războiului civil din Rusia și de incertitudinea soartei Ucrainei în această lumină. Prin urmare, Aliații au propus o soluție provizorie, conform căreia Polonia a primit un mandat pentru 25 de ani de guvernare a Galiției de Est, sub rezerva asigurării autonomiei acesteia. Această decizie nu i-a mulțumit nici pe polonezi, nici pe ucraineni și nu a intrat niciodată în vigoare. Problema proprietății Galiției de Est a rămas deschisă și în 1922, după încheierea războiului sovieto-polonez, a fost rezolvată de Liga Națiunilor în favoarea Poloniei.

Puterile învingătoare au depus mult efort pentru a rezolva problema stăpânirii teritoriilor iugoslave de pe coasta de est a Mării Adriatice, care anterior făceau parte din Austro-Ungaria. Ele au fost revendicate simultan de Italia și KCXC. Italienii au insistat ferm asupra îndeplinirii acordului secret din 1915 privind condițiile intrării lor în război, potrivit căruia aceste teritorii urmau să le treacă după victorie. Cu toate acestea, în timpul Conferinței de Pace de la Paris, Statele Unite, care nu sunt legate de acest tratat, precum și Franța, au susținut cererile Belgradului de a recunoaște aceste pământuri, populate în principal de slavii de sud, drept KCXC. Drept urmare, Italia, în ciuda tuturor eforturilor delegației sale, nu a primit regiunile Istria, Dalmația, Rijeka (Fiume) și Albania ca zonă de influență pe Peninsula Balcanică. Problemele de recunoaștere a insulelor populate de greci din arhipelagul Dodecanez și a insulei Rodos, precum și transferul teritoriului Jubaland din Africa de Est, nu au fost rezolvate în favoarea acesteia.

^PENTRU AMMINIRE^-- ----h

Deciziile Conferinței de la Paris au provocat o profundă nemulțumire în Italia, care a fost extrem de slăbită de război. Mitul așa-numitei „victorii reduse”, echivalează în esență cu o înfrângere, iar sacrificiile irosite a câștigat o mare popularitate aici. >

1 Pentru războiul sovieto-polonez, vezi capitolul 2.

În 1919, au început negocierile bilaterale italo-iugoslave pe probleme teritoriale. Atât Belgradul, cât și Roma au fost neclintiți, așa că negocierile au fost foarte dificile. Abia în noiembrie 1920, la Rapallo a fost semnat în cele din urmă tratatul privind delimitarea teritorială dintre Italia și KCXC. El a satisfăcut majoritatea cerințelor unei Italie mai puternice, care a primit cea mai mare parte din fosta coastă adriatică austriacă, așa cum prevedea tratatul din 1915 - Trieste, Istria, parte din Carniola de Vest și portul Zadar. Ocupat de trupele italiene, dar nemenționat în tratat, portul Rijeka (Fiume) a primit statutul de oraș liber sub controlul Societății Națiunilor. Ulterior însă, în ianuarie 1924, a fost transferat în Italia, după care a fost stabilită în cele din urmă granița dintre cele două state.

Printre problemele stringente ale reglementării teritoriale în Balcani a fost problema albaneză. Pretențiile teritoriale față de Albania, a cărei independență a fost recunoscută internațional în 1913 după primul război balcanic, au fost înaintate de Grecia și Italia. În iulie 1919, ei au încheiat între ei un acord de sprijin reciproc în problema albaneză, dar nu și-au putut atinge niciodată scopul datorită rezistenței decisive a albanezilor, care au reușit să-și apere granițele. În noiembrie 1921, Conferința Ambasadorilor a decis să confirme granițele statului albanez așa cum erau în 1913.

Noile granițe postbelice, aprobate prin hotărârile Conferinței de Pace de la Paris și ale Conferinței Ambasadorilor, au fost realizate fără participarea Rusiei. În același timp, puterile au înțeles că nu sunt în stare să creeze o ordine internațională stabilă, ignorând complet interesele rusești. Era evident că o reglementare definitivă teritorial-statală europeană a fost posibilă numai după stabilizarea situației din Rusia și sfârșitul Războiului Civil de acolo, al cărui rezultat a fost, în cele din urmă, să-i determine fața politică și locul în sistemul postbelic al relatii Internationale. Prin urmare, puterile învingătoare au încercat să demonstreze o abordare generală prudentă în ceea ce privește determinarea granițelor estice ale Poloniei și României.

În decembrie 1919, Consiliul Suprem al Antantei, în ciuda nemulțumirii polonezilor, a propus definirea graniței de est a Poloniei pe baza principiilor etnice. Trebuia să meargă de-a lungul liniei râului Bug, la vest de orașele Grodno și Brest și la est de Przemysl până la Carpați.

Puterile învingătoare au demonstrat și o abordare prudentă față de granița de est a României, care în ianuarie 1918 ocupa Basarabia, care aparținea Rusiei. Marea Britanie, Franța, Italia și Japonia au convenit să recunoască drepturile României asupra Basarabiei abia în octombrie 1920, după încheierea războiului sovieto-polonez1. Independența celor trei republici baltice - Letonia, Lituania și Estonia - a fost recunoscută de facto de către puterile Antantei în 1919, dar nici nu s-au grăbit să le recunoască de jure.

1 Pentru mai multe detalii despre Protocolul din Basarabia, vezi capitolul 2.

1.7. Întoarcerea SUA la o poziție de izolaționism

Rolul activ al Statelor Unite în politica mondială în etapa finală a războiului și în procesul de reglementare a păcii a contribuit la creșterea interesului pentru afacerile internaționale în cercurile socio-politice largi americane. Problemele de politică externă au devenit subiectul unor discuții aprinse, în timpul cărora Wilson a fost supus unor critici din ce în ce mai mari. Principalii săi oponenți, republicanii, l-au acuzat pe președinte de o ruptură nerezonabilă de tradițiile americane în politica externă și de o abatere de la doctrina

neamestenței în afacerile europene în detrimentul intereselor naționale ale SUA. Influența adversarilor lui Wilson a crescut rapid. Deja la sfârșitul anului 1918, republicanii, care aveau o majoritate în Senat, au câștigat alegerile pentru Camera Reprezentanților și au stabilit controlul asupra ambelor camere ale Congresului SUA.

Deciziile Conferinței de la Paris au provocat un nou val de critici din partea opoziției republicane. Lui Wilson i s-a reproșat că a făcut concesii inutile în favoarea puterilor Antantei și a fost criticat pentru că a semnat un acord de garanție cu Franța. Acordul președintelui de a transfera posesiunile germane din China și Pacific în Japonia a provocat și o nemulțumire acută în Statele Unite. Republicanii au refuzat cu hotărâre să accepte însăși ideea creării unei Societăți a Națiunilor, declarând că în niciun caz nu vor permite restricții asupra drepturilor Congresului în afacerile internaționale și dependența politicii externe a SUA de un organism supranațional.

Administrația Wilson nu a putut depăși diferențele fundamentale cu republicanii. Procesul de găsire a unui compromis în Congres, care a durat câteva luni, nu a produs rezultate pozitive. Prin urmare, proiectul de rezoluție privind ratificarea Tratatului de la Versailles, în ciuda numeroaselor modificări aduse acestuia, nu a primit sprijin majoritar în Senat.

LA MEMORIE J---

Prin refuzul de a ratifica Tratatul de la Versailles, Senatul a blocat și Statele Unite să adere la Liga Națiunilor. La aflarea rezultatelor votului, Wilson a spus cu amărăciune: „Am avut șansa să ajungem la conducerea mondială. Am pierdut această șansă.” 1

La alegerile prezidențiale din noiembrie 1920, democrații au suferit o înfrângere zdrobitoare. Republicanii au ajuns la putere în Statele Unite. Noul președinte W. Harding, care a condus o campanie electorală cu un program de revenire a politicii externe la tradițiile izolaționismului, a spus că Statele Unite nu vor să ia parte la dirijarea destinelor lumii. Republicanii vor adera neclintit la această linie în următorii 12 ani la putere.

1 Ambrosius Lloyd E. Wilsonianismul: Woodrow Wilson și moștenirea lui în relațiile externe americane. NY, 2002. P. 17.

1.8. Sistemul Versailles

^MEMORIE^-- --------------

Noua ordine europeană creată de învingători după război a fost numită sistemul de relații internaționale de la Versailles. Era semnificativ diferit de cel de dinainte de război, a cărui bază era echilibrul în cele patru mari puteri continentale - Germania, Austro-Ungaria, Franța și Rusia, în timp ce Marea Britanie juca rolul de echilibrant. Războiul

și revoluția au distrus această structură politică, schimbând radical raportul de putere în Europa. Germania a fost învinsă. Austro-Ungaria a încetat să mai existe. Rusia, căzută din coaliția învingătoare, a fost cuprinsă de tulburări revoluționare. Harta politică a Europei s-a schimbat și ea radical. Prăbușirea a trei imperii - german, rus și austro-ungar - a dus la apariția a nouă state noi - Austria, Ungaria, KCXC (mai târziu Iugoslavia), Polonia, Cehoslovacia, Finlanda, Letonia, Lituania, Estonia.

Rezumând rezultatele războiului și începând să creeze un nou sistem politic european, puterile învingătoare nu au luat calea restabilirii echilibrului continental. Dimpotrivă, cele cinci tratate de pace impuse cu forța statelor învinse erau în mod clar de natură represivă și vizau consolidarea dominației franco-britanice în Europa pentru o perioadă cât mai lungă.

Deciziile Conferinței de la Paris privind structura teritorial-statală a Europei Centrale și de Est au fost subordonate în esență aceluiași scop. Deși prăbușirea Austro-Ungariei a avut loc împotriva dorințelor puterilor Antantei, acestea au fost cele care au preluat controlul asupra acestui proces în propriile mâini. La determinarea granițelor noilor state, învingătorii s-au ghidat în primul rând după propriile obiective geopolitice și militar-strategice, care deseori intrau în conflict cu interesele popoarelor ale căror destine le controlau.

După ce și-au propus să slăbească Germania cât mai mult posibil, aliații au obținut în esență rezultatul opus. Geopolitic, a câștigat mai degrabă decât a pierdut. La granițele sale de est și de sud, în loc de Rusia și Austro-Ungaria, existau acum state relativ slabe - Polonia și Cehoslovacia. Acestea conțineau minorități germane semnificative care, împreună cu germanii austrieci, căutau reunificarea cu Germania. În această privință, Lloyd George ia scris cu îngrijorare lui Wilson în martie 1919 că „nu-și putea imagina niciun motiv mai convingător pentru un viitor război”.

1 citat de: Kissinger G. Diplomatie. M., 1997. P. 214.

După ce au respins principiul echilibrului continental, puterile învingătoare au sperat să-l înlocuiască cu echilibrul global. Garanția decisivă a forței sistemului Versailles, precum și a ordinii internaționale mondiale în ansamblu, urma să fie acțiunile coordonate a cel puțin trei state conducătoare ale Antantei - Marea Britanie, Franța și SUA, susținute de un sistem de colectivități. sancțiunile de securitate și solidaritate prevăzute de Carta Societății Națiunilor. Cu toate acestea, refuzul SUA de a juca rolul de garant al ordinii mondiale și europene postbelice i-a subminat însăși fundațiile. Acum principala responsabilitate pentru menținerea stabilității internaționale a căzut pe umerii Marii Britanii și Franței. Cu toate acestea, greutatea și influența lor politică nu au fost suficiente pentru a rezolva această sarcină dificilă. Liga Națiunilor a fost direct dependentă de sprijinul principalelor puteri ale lumii.

Activitățile sale, nesprijinite de puterea și autoritatea lor combinate, nu puteau fi cu adevărat eficiente.

Un obstacol serios în calea creării garanțiilor necesare pentru forța sistemului de la Versailles l-au constituit contradicțiile acute britanic-franceze, care nu au permis celor două puteri ale Antantei să se unească pentru a duce o politică europeană coordonată. Marea Britanie nu a vrut să se îndepărteze de rolul tradițional de echilibrator continental și nu a vrut să ratifice unilateral acordul de garantare a securității pe care îl semnase anterior cu Franța fără Statele Unite. Având în vedere acest lucru, la Paris s-a decis să se înceapă crearea în Europa a propriului sistem de alianțe militaro-politice, care mai târziu a primit denumirea de „alianțe din spate”. Cu ajutorul lor, francezii sperau să întărească sistemul Versailles din interior, neutralizând amenințările atât din partea Germaniei, cât și a celorlalte state învinse, cât și a Rusiei sovietice, care a rămas în afara cadrului reglementării postbelice și a fost ostilă învingătorilor. În 1920, a fost semnat un tratat de apărare franco-belgian, iar în 1921, un tratat de apărare franco-polonez. În 1921-1922 cu asistența activă a Franței, Cehoslovaciei, României și Iugoslaviei a creat un bloc militar-politic – Mica Înțelegere, îndreptată împotriva unei eventuale agresiuni din Ungaria și Bulgaria. În martie 1921, România și Polonia au semnat un tratat de apărare pentru a-și proteja granițele de est, îndreptat împotriva Rusiei sovietice.

După ce a luat calea reglementării forțate a sistemului de la Versailles, Franța a căutat în esență să construiască o nouă ordine continentală, instrumentele pentru menținerea cărora, pe lângă articolele restrictive ale tratatelor de pace și mecanismele de reglementare internațională sub auspiciile Ligii Națiunilor. , urmau să devină alianțe militaro-politice închise acestuia, menite să înfrâneze „statele anti-Versailles. Cu toate acestea, Franța nu a putut face față singură rolului de lider european. Avea nevoie de un aliat continental puternic, al cărui rol nu putea fi decât

în Italia, care făcea parte din grupul puterilor de conducere victorioase și ocupa un loc ca membru permanent al Consiliului Ligii. Cu toate acestea, schimbările politice interne care au avut loc în această țară la începutul anilor 1920 nu au lăsat loc pentru crearea unei puternice alianțe italo-franceze. În octombrie 1922, pe valul de sentimente naționaliste generate de rezultatele Primului Război Mondial, la Roma au ajuns la putere fasciștii conduși de B. Mussolini. Acționând sub steagul luptei pentru ca Italia să câștige o adevărată putere mare și un statut politic egal cu Franța, regimul lui Mussolini nu a putut deveni partenerul său de încredere în menținerea ordinii postbelice. Poftele în continuă creștere ale Italiei fasciste zdruncinau sistemul de relații internaționale de la Versailles, iar ideologia fascismului însuși era în conflict cu principiile democratice stabilite în temelia sa.

x^pentru memorare)-- --^

Astfel, raportul de forțe care se dezvoltase pe continent până la începutul anilor 1920 nu corespundea structurii politice pe care puterile învingătoare au construit-o la Paris. Ei nu au reușit să creeze o ordine politică cu adevărat durabilă în Europa. Un grup semnificativ de state europene, inclusiv cele mai mari două puteri continentale - Germania și Rusia Sovietică, precum și Italia, care aparținea taberei învingătorilor, au fost nemulțumiți de reglementarea postbelică, punând în prim-plan lupta pentru revizuirea acesteia. a politicii lor externe. Principalul defect al sistemului Versailles - dezechilibrul - a predeterminat necesitatea modificării sale serioase.

1 fiificare în viitorul foarte apropiat. j

Literatură

Principal

Dicţionar diplomatic: În 3 volume, ed. a IV-a, revăzută. si suplimentare / Ch. ed. A. A. Gromyko şi colab., M.: Nauka, 1984-1986.

Rezultatele războiului imperialist. Seria tratatelor de pace / Ed. Yu. V. Klyuchnikova și A. V. Sabanina. I. Tratatul de la Versailles. II. Tratatul de la Saint Germain. III. Pace la Neuilly. IV. Tratatul de la Trianon. V. Tratatul de la Sèvres și actele semnate la Lausanne. M.: NKID, 1925-1927.

Războaiele mondiale ale secolului XX: În 4 cărți. Carte 2. Primul Război Mondial: Documente și materiale / RAS. Institutul de Istorie Generală; Reprezentant. ed. V.K. Shatsillo. M.: Nauka, 2002. Doc. nr. 305-309.

Istoria sistematică a relațiilor internaționale în patru volume. Evenimente și documente. 1918–2000 / Rep. ed. A. D. Bogaturov. Volumul unu. Evenimente. 1918-1945. M.: Mosk, muncitor, 2000. Ch. 2.

Istoria sistematică a relațiilor internaționale în patru volume. Evenimente și documente. 1918–2000 / Rep. ed. A. D. Bogaturov. Volumul doi. Documente din anii 1910 până în anii 1940/ Comp. A. V. Malgin. M.: Moscova, muncitor, 2000. Doc. nr. 22–26, 51.

Adiţional

Kissinger G. Diplomatie / Tradus din engleză. M.: Ladomir, 1997. Ch. 9.

Churchill W. Criza mondială. Autobiografie. Discursuri / Transl. din engleza M.: Eksmo, 2003. Ch. 7-8, 10-11.

Shatsillo V.K. Președintele V. Wilson: De la mediere la război // Istorie nouă și recentă. 1993. Nr 6. P. 69-86.

SharpA. Așezarea Versailles: Înființarea păcii în 1919. NY: St. Martin's Press, 1991.

CAPITOL

FORMAREA POLITICII EXTERNE A RUSIEI SOVIETICE. CONFERINȚA DE LA GENOA

2.1. Doctrina revoluției mondiale. Crearea Komintern

Revoluția din octombrie 1917 a dus la o revizuire radicală a politicii externe a Rusiei. Partidul Bolșevic, care a ajuns la putere, l-a subordonat complet ideologiei comuniste, cea mai importantă parte a căreia a fost credința în viitoarea revoluție socialistă mondială. S-a bazat pe analiza politic-economică a societății capitaliste întreprinsă de Marx și Engels încă din secolul al XIX-lea. Fondatorii marxismului au considerat revoluția socialistă ca un tipar istoric obiectiv, singura modalitate de a rezolva contradicțiile interne ale capitalismului și tranziția ulterioară a umanității la un sistem social corect și perfect - mai întâi socialismul, iar apoi etapa sa cea mai înaltă - comunismul. Conform previziunilor clasicilor marxisti, revolutia trebuia sa aiba loc simultan in cele mai avansate tari ale Europei, care erau cel mai bine pregatite pentru aceasta, si apoi sa acopere si alte state ale lumii care au ramas in urma lor in dezvoltare.

În timpul Primului Război Mondial, Lenin a făcut schimbări semnificative acestei scheme teoretice. El a pornit de la faptul că capitalismul la începutul secolelor XIX-XX. a intrat în „etapa cea mai înaltă și finală” a existenței sale istorice - imperialismul, caracterizat prin denivelarea tot mai mare a dezvoltării socio-economice și politice a statelor individuale. Războiul, exacerbând brusc toate contradicțiile capitalismului, a apropiat explozia revoluționară. Ca urmare a acestui fapt, revoluția socialistă, potrivit lui Lenin, s-a putut produce „inițial în câteva sau chiar într-una, luată separat... țară” - poate nu cea mai avansată, dar într-una în care contradicțiile capitalismului erau cele mai multe. acut. Rusia ar putea deveni această „veriga slabă” a sistemului capitalist mondial.

PENTRU MEMORIA J

Revoluția din octombrie a fost considerată de bolșevici ca un eveniment de însemnătate nu numai națională, ci și globală, marcând începutul tranziției către comunism pentru întreaga omenire. Încă din primele zile ale șederii lor la putere, ei așteptau cu nerăbdare revoluțiile în țările europene. Lenin și oamenii lui de părere asemănătoare erau convinși că nu vor fi singuri mult timp și trebuiau să reziste la putere doar câteva săptămâni, sau cel mult luni, înainte de a veni ajutorul proletariatului european.

„Ne-am început afacerea doar cu așteptarea unei revoluții mondiale... Toate speranțele noastre pentru victoria finală a socialismului se bazează pe acest lucru.

încredere și pe această previziune științifică.”

V. I. Lenin

Comuniștii ruși și-au pus speranțe deosebite în Germania, pe care o considerau cea mai pregătită dintre toate țările europene pentru tranziția la socialism. „Rusia sovietică, unită cu Germania sovietică”, a visat Troţki, „ar fi imediat mai puternică decât toate statele capitaliste la un loc”. Ambasada sovietică, condusă de A. A. Ioffe, care operează la Berlin după încheierea Tratatului de la Brest-Litovsk, a oferit asistență generoasă stângii germane, le-a cumpărat în secret arme și a finanțat ziarele pe care le publicau. Cu toate acestea, contrar calculelor Moscovei, revoluția din noiembrie 1918 în Germania nu s-a dezvoltat într-o revoluție socialistă. O încercare a comuniștilor germani din ianuarie 1919 de a ridica o revoltă armată la Berlin și de a prelua puterea sa încheiat cu un eșec, iar liderii lor Karl Liebknecht și Rosa Luxemburg au fost uciși. În ianuarie 1919, Republica Sovietică a fost proclamată la Bremen, iar în aprilie același an - în Bavaria, dar au durat doar aproximativ o lună, după care au fost învinși de trupele guvernamentale. Au fost distruse și republicile sovietice create în Ungaria (martie-august 1919) și Slovacia (aprilie-iunie 1919).

Înfrângerea revoluționarilor europeni nu a zdruncinat încrederea liderilor bolșevici în corectitudinea lor istorică. Ei erau convinși că Europa, care era mai dezvoltată din punct de vedere socio-economic după indicatori obiectivi, era într-o măsură mult mai mare decât Rusia, pregătită pentru o revoluție socialistă, iar începutul ei a fost împiedicat doar de factori subiectivi - în primul rând absența unei revoluții puternice. partidele comuniste si tradarea cauzei revolutionare a socialismului.partidele democratice din Europa. Prin urmare, imediat după încheierea Primului Război Mondial, Lenin și-a pus sarcina de a crea și organiza mișcarea comunistă mondială ca alternativă de stânga la social-democrația. În acest scop, a fost convocat un congres internațional la Moscova în martie 1919,

la care s-a proclamat crearea Internaționalei a Treia Comuniste1.

Comintern a fost conceput și creat ca un partid mondial al comuniștilor, chemat să pregătească și să conducă revoluția socialistă internațională, să ducă la scară globală munca începută de bolșevici în Rusia. Fiind o organizație internațională centralizată, Comintern-ul era format din „secții naționale” - partide comuniste ale țărilor individuale. În 1920, la Congresul II au fost adoptate „21 de condiții de admitere în Comintern”, ceea ce a făcut imposibilă aderarea social-democraților la acesta, care prevedea că toate partidele comuniste erau obligate să pună în aplicare fără îndoială hotărârile organelor de conducere ale Comintern, creează organizații subterane și desfășoară

activități ilegale împotriva guvernelor țărilor lor și se pregătesc pentru răsturnarea lor violentă, precum și să ofere toată asistența posibilă Rusiei sovietice. Documentele programului Comintern au respins însăși posibilitatea unei tranziții pașnice de la capitalism la socialism și au susținut că o astfel de tranziție ar trebui să aibă loc exclusiv prin război civil.

Cel mai înalt organ al Comintern-ului aveau periodic congrese (congrese), dar în practică toată activitatea sa era condusă de Comitetul Executiv, condus de președinte (un membru al Biroului Politic al Comitetului Central al PCR (b) G. E. Zinoviev a fost ales pentru acest post). Din momentul înființării, această organizație internațională a fost direct dependentă de conducerea PCR (b). Prin canalele Komintern, partidele comuniste au primit asistență financiară substanțială de la Moscova, precum și directive ideologice și politice care erau obligatorii pentru implementare. Organele de conducere ale Internaționalei a III-a și aparatul acesteia erau situate în capitala sovietică, iar cadre de revoluționari profesioniști erau pregătiți pentru partidele comuniste străine.

Ideologia și structura organizatorică a Comintern-ului se baza pe principiul internaționalismului, care presupunea că comuniștii din întreaga lume erau obligați să pună interesele revoluției socialiste mai presus de interesele naționale ale statelor lor.

(r „Nu este un socialist care nu își va sacrifica patria pentru triumful revoluției sociale.”

V. I. Lenin

„Interesele socialismului, interesele socialismului mondial sunt mai presus de interesele naționale, mai presus de interesele statului.”

V. I. Lenin

1 Prima Internațională a fost creată în 1864 de K. Marx și de liderii organizațiilor muncitorești franceze și engleze. În 1872 a fost dizolvat din cauza contradicțiilor ireconciliabile dintre marxişti și anarhiști bakuniniști. A doua Internațională a fost creată în 1889 ca o asociație internațională a partidelor muncitorești independente. De fapt, a încetat să mai existe în 1914, odată cu izbucnirea Primului Război Mondial, când deputații partidelor social-democrate au votat în parlament pentru împrumuturi de război, renunțând astfel la principiul „internaționalismului proletar” în numele apărării propriilor patrii.

Strategia Comintern-ului, dezvoltată sub conducerea RCP(b), a fost de natură activă ofensivă. Rezoluția Primului său Congres a stabilit sarcina „de a lupta prin toate mijloacele, chiar și prin forța armelor, pentru răsturnarea burgheziei internaționale și crearea unei republici sovietice internaționale”. „Războiul civil în întreaga lume este la

ordinea zilei”, sublinia manifestul celui de-al Doilea Congres. „Standardul său este puterea sovietică”.

Rusiei sovietice i s-a atribuit rolul de inspirator și organizator al procesului revoluționar mondial. Trebuia să ofere toată asistența posibilă partidelor comuniste străine, precum și mișcărilor de eliberare națională antiimperialiste , până la „exportarea” revoluției în alte țări la baionetele Armatei Roșii. Chiar înainte de Revoluția din octombrie, Lenin a prezis că „proletariatul victorios... va ieși, dacă va fi necesar, chiar și cu forța militară împotriva claselor exploatatoare și a statelor acestora”. La inițiativa sa, cel de-al VII-lea Congres al PCR (b), convocat în aprilie 1918 pentru a discuta despre Tratatul de la Brest-Litovsk, a adoptat o rezoluție secretă „Despre război și pace”, care afirma: „Proletariatul socialist al Rusiei va... sprijină cu toate mijloacele de care dispune mișcarea revoluționară fraternă a proletariatului din toate țările.” Congresul a autorizat Comitetul Central al Partidului „să rupă în orice moment toate tratatele de pace cu statele imperialiste și burgheze, precum și să le declare război”.

AMINTARE^-- ^

Lenin și partidul său au pornit de la faptul că existența îndelungată a statului sovietic într-o „încercuire” capitalistă ostilă și superioară era imposibilă, deoarece puterile imperialiste aveau să se unească mai devreme sau mai târziu și să distrugă puterea sovietică, ceea ce reprezenta o amenințare de moarte pentru ele. Victoria socialismului în Rusia a fost considerată incompletă atâta timp cât sistemul capitalist a fost păstrat în restul lumii. „Victoria noastră”, a subliniat Lenin, „va fi o victorie de durată numai atunci când cauza noastră va cuceri întreaga lume”. Prin urmare, revoluția mondială nu a fost un concept abstract pentru bolșevici, ci o necesitate practică urgentă, o condiție indispensabilă pentru supraviețuirea lor politică și menținerea puterii în Rusia. Dorința inerentă a bolșevismului pentru o reorganizare civilizațională a vieții altor țări și popoare pe baza doctrinei comuniste s-a reflectat în politica externă a statului sovietic, care a devenit un fenomen fundamental nou în relațiile internaționale.

Deși Primul Război Mondial nu s-a dezvoltat, așa cum au prezis bolșevicii, într-un război civil paneuropean al proletariatului împotriva burgheziei, situația socio-economică nu doar în statele înfrânte ale Cvadruplei Alianțe, ci și în țările Antantei. a ramas foarte greu.

În aceste condiții, ideile comuniste în interpretarea lor radicală leninistă au avut o forță atractivă incontestabilă și au găsit mulți susținători sinceri în afara Rusiei. Deja în 1919-1921. partidele comuniste au fost create în țările conducătoare ale Europei - Germania, Franța, Italia, Marea Britanie, precum și în China, Japonia, SUA și o serie de alte țări ale lumii; în același timp, partidele comuniste germane, franceze, italiene și chineze au devenit curând organizații politice masive și influente.

Țările occidentale au reacționat negativ la crearea Comintern-ului, considerându-l în primul rând un instrument al amestecului Moscovei în treburile lor interne. Și deși diplomații sovietici și-au convins colegii străini că Internaționala a treia este o instituție „publică, neguvernamentală” pentru care guvernul sovietic nu era responsabil, astfel de declarații nu au fost luate în serios. Activitățile Comintern au devenit cel mai important obstacol în calea reglementării relațiilor dintre Rusia sovietică și lumea capitalistă.

Bolșevicii, la rândul lor, la început nu au acordat prea multă importanță diplomației tradiționale, crezând că după revoluția mondială nu va mai fi nevoie de ea. Conform ideilor lor, tranziția umanității de la capitalism la comunism trebuia să conducă la o schimbare radicală a naturii relațiilor internaționale: ca urmare a creării unei republici sovietice globale, acestea ar înceta să mai existe sub forma unei sistemul statelor suverane. Troțki, numit primul comisar al poporului pentru afaceri externe, a spus în glumă: „Mica mea afacere este să publice tratate secrete și să închid magazinul”. În primele luni de după Revoluția din octombrie, Comisariatul Poporului pentru Afaceri Externe s-a angajat mai mult în propagandă decât în munca diplomatică de rutină. Cu toate acestea, evoluția situației internaționale, contrar previziunilor liderilor bolșevici, i-a obligat să-și schimbe atitudinea față de diplomație. După demisia lui Troțki din funcția de comisar al poporului, Lenin a insistat ca G.V. Cicherin, care avea experiență de lucru în Ministerul rus de Externe, să fie numit în această funcție. Comisariatul Poporului pentru Afaceri Externe a fost însărcinat să stabilească și să mențină relații diplomatice normale cu statele străine, care trebuiau să asigure supraviețuirea Rusiei sovietice într-un „mediu capitalist” ostil, până când revoluția proletară va triumfa în întreaga lume.

2.2. „Chestiunea rusă” la Conferința de pace de la Paris. Misiunea lui Bullitt

Victoria Antantei în Primul Război Mondial a stârnit îngrijorare serioasă la Moscova. Pe de o parte, înfrângerea Germaniei a servit cu siguranță intereselor Rusiei. Tratatul prădător de la Brest-Litovsk a fost anulat. Conform termenilor armistițiului de la Compiegne, trupele germane au fost retrase

Suntem din Ucraina, Belarus, statele baltice, Crimeea și regiunile vestice ale Rusiei, pe care le-au ocupat în primăvara și vara anului 1918. La începutul anului 1919, majoritatea teritoriilor abandonate de germani erau ocupate de Armata Roșie. Odată cu aceasta, anularea Păcii de la Brest a permis bolșevicilor să refuze recunoașterea forțată a independenței Ucrainei. Republica Sovietică Ucraineană a fost din nou proclamată la Harkov.

În același timp, conducerea bolșevică era conștientă de faptul că victoria puterilor Antantei va duce la extinderea intervenției lor în

afacerile rusești, deoarece, după înfrângerea blocului german, Aliații aveau oportunități suplimentare de a lupta împotriva puterii sovietice și de a ajuta Albii. „Niciodată situația noastră nu a fost atât de periculoasă ca acum”, a remarcat Lenin alarmat. – Imperialiștii erau ocupați unii cu alții. Și acum unul dintre grupuri a fost măturat de un grup de anglo-francezi-americani. Ei consideră că sarcina lor principală este să înăbuşe bolşevismul”. Și într-adevăr, în noiembrie 1918, un grup de 80.000 de trupe anglo-franceze a debarcat în sudul Rusiei - la Odesa, Sevastopol, Novorossiysk. În același timp, trupele britanice au ocupat din nou o parte a Transcaucazului abandonată de turci, inclusiv Baku și Batum, și au intrat, de asemenea, în regiunea transcaspică. Țările neutre ale Europei – Suedia, Norvegia, Danemarca, Olanda, Elveția – sub presiunea puterilor învingătoare, au expulzat plenipotențiarii sovietici și au anunțat ruperea relațiilor diplomatice cu Moscova. Rusia sovietică s-a aflat într-o izolare diplomatică completă - nicio țară din lume nu a mai recunoscut regimul bolșevic. Considerând intervenția țărilor Antantei drept un război nedeclarat, partea sovietică a invitat în noiembrie 1918 foștii aliați să intre în negocieri de pace, dar această inițiativă a fost ignorată de aceștia.

Guvernul sovietic, nerecunoscut de puterile învingătoare și după ce a încheiat un Tratat separat de la Brest-Litovsk, nu a fost invitat la Conferința de pace de la Paris. Interesele guvernelor non-bolșevice de la Paris au fost reprezentate de Conferința Politică Rusă, dar liderii acesteia nu au avut voie să participe la conferință. În același timp, starea de lucruri din Rusia din primele zile de activitate a devenit subiect de discuție interesată. Cea mai strictă poziție antibolșevică a fost luată de Franța, principalul creditor rus, care a suferit cel mai mult din cauza refuzului părții sovietice de a plăti datorii prerevoluționare. Șeful guvernului francez, Clemenceau, a susținut intervenția militară la scară largă și participarea activă a trupelor aliate la ostilitățile împotriva Armatei Roșii. Liderii Statelor Unite și Marii Britanii, Wilson și Lloyd George, dimpotrivă, se temeau că intervenția cu forța brută ar putea avea consecințe groaznice și ar putea arunca țările Antantei într-un război nu atât cu bolșevicii, cât cu poporul rus. Aceștia s-au opus trimiterii de noi contingente de trupe în Rusia și au propus să se limiteze la sprijinul logistic.

armate necinstite, precum și furnizarea lor cu arme și echipament militar. Wilson a avertizat că intervenția neplăcută a statelor Antantei în treburile rusești nu ar putea decât să beneficieze bolșevicii, dând luptei lor trăsăturile unei mișcări de eliberare națională.

„Liderii comuniști își trag forța din argumentul că... se presupune că protejează poporul rus de invazia străină... Este foarte posibil ca dacă poporul rus ar fi convins că nu este așa... mișcarea bolșevică ar pierde teren "

Din discursul președintelui american William Wilson la Conferința de la Paris, 1919.

Lloyd George a fost și el foarte sceptic cu privire la intervenție, acceptând să trimită trupe britanice în Rusia doar sub presiunea aripii conservatoare a cabinetului său de coaliție, condusă de secretarul de război W. Churchill. Acesta din urmă și-a asumat rolul principalului organizator și inspirator al intervenției aliate. Explicându-și poziția, Lloyd George a spus: „Și eu lupt împotriva bolșevismului, dar nu prin forță militară, ci încercând să elimin cauzele care au dat naștere acestuia". „Această sarcină este incredibil de dificilă", a remarcat Wilson ca răspuns, „pentru că noi înșine nu știm exact care sunt aceste motive."1

La 22 ianuarie 1919, Consiliul celor Zece a susținut abordarea anglo-americană mai moderată și mai prudentă și a aprobat „Adresa către grupurile politice ruse" a lui Wilson. În ea, Aliații au invitat „toate grupurile organizate care exercită sau încearcă acum să exercite puterea politică... în Siberia sau în Rusia europeană" să încheie un armistițiu și să-și trimită reprezentanții să participe la o conferință sub egida Antantei, care trebuia să aibă loc pe Insulele Prinților din Marea Mramorny. Condiția principală a armistițiului a fost să păstreze pentru fiecare dintre guvernele rusești teritoriul pe care de fapt îl controla.

De teamă că puterile Antantei erau pe cale să-și arunce toate forțele în răsturnarea puterii sovietice, Lenin a manevrat și a fost pregătit pentru cele mai largi concesii, asemănătoare celor făcute la Brest. La 4 februarie 1919, guvernul sovietic a trimis o notă aliaților, în care își declara acordul de a participa la conferința planificată și și-a exprimat, de asemenea, disponibilitatea de a se întâlni cu aliații la jumătatea drumului în toate problemele cele mai stringente: recunoașterea Rusiei. datorii pre-revoluționare și să înceapă să le plătească sub formă de aprovizionare cu materii prime, pentru a oferi concesii puterilor Antantei, precum și pentru a-și lua un angajament formal de neamestecare în treburile lor interne. Cu toate acestea, toate guvernele non-bolșevice (cu excepția lui

1 citat de: PritzkerD. P. Georges Clemenceau. Biografie politică. M., 1983. P. 245.

Autoritățile estoniene) au respins inițiativa de menținere a păcii a Antantei, în urma căreia desfășurarea conferinței a devenit imposibilă. Poziția Armatei Roșii pe fronturi în acel moment se deteriorase semnificativ, iar liderii mișcării Albe credeau că au o șansă reală de a câștiga Războiul Civil. Poziția Franței, care, susținând oficial convocarea acesteia, și-a folosit toată influența asupra guvernelor albe pentru a le convinge să respingă propunerea Consiliului celor Zece, a jucat și ea un rol important în prăbușirea conferinței.

După ce a devenit clar că conferința din Insulele Prinților nu va avea loc, Wilson și Lloyd George au decis să mai conducă o anchetă diplomatică, în secret de la francezi. În martie 1919, șeful departamentului de informații politice din cadrul delegației americane

de la Paris, W. Bullitt, a fost trimis la Moscova într-o misiune secretă. În timpul negocierilor sale cu Lenin și Chicherin, a fost elaborat un proiect de acord de armistițiu. Acesta prevedea ca toate guvernele de facto existente în Rusia să-și păstreze puterea asupra teritoriilor pe care le controlau la momentul semnării acesteia; ostilitățile vor fi suspendate și va fi efectuată o amnistie generală; toate guvernele, inclusiv cel sovietic, își vor asuma responsabilitatea pentru plata datoriilor rusești pre-revoluționare. Statele Antantei, la rândul lor, au trebuit să retragă trupele din Rusia și să oprească asistența militară acordată albilor.

Bullitt s-a întors la Paris un susținător convins al stabilirii relațiilor cu bolșevicii. Cu toate acestea, până în acest moment situația lor se înrăutățise și mai mult. Armatele lui Kolchak au început să atace Moscova dinspre est. În situația actuală, Wilson și Lloyd George credeau că puterea sovietică poate fi răsturnată prin mijloace militare și că nu era nevoie de compromis. Wilson a refuzat să se întâlnească cu Bullitt, iar Lloyd George, vorbind în parlamentul britanic, a spus că nu era la curent cu călătoria sa la Moscova. Cu alte cuvinte, acțiunile diplomatului american au fost prezentate ca inițiativă personală a acestuia. Ocazia, deși destul de iluzorie, de a încheia un armistițiu în Războiul Civil a fost ratată. Cu toate acestea, liderii bolșevici au considerat și proiectul de acord cu Antanta ca fiind nimic mai mult decât un stratagem tactic pentru a-și aduna putere și a câștiga timp. La câteva zile după plecarea lui Bullitt, Lenin, vorbind la cel de-al 8-lea Congres al PCR(b), a declarat: „Existența unei republici sovietice alături de statele capitaliste pentru o lungă perioadă de timp este de neconceput. Până la urmă, ori unul, ori altul va câștiga. Până la acest scop, este inevitabil o serie de cele mai teribile ciocniri între Republica Sovietică și statele burgheze." Astfel, eforturile Antantei de menținere a păcii au fost practic sortite eșecului încă de la început.

2.3. Victoria bolșevică în războiul civil și sfârșitul intervenției Antantei

Primăvara și vara anului 1919 au marcat punctul culminant al războiului civil rus. Bolșevicii, care controlau partea centrală a țării, au rezistat cu disperare forțelor mișcării Albe care înaintau de la periferie. Înaintarea trupelor lui A.V. Kolchak, care au reușit să ocupe o parte din Urali și regiunea Volga, a fost în cele din urmă oprită, după care unitățile Armatei Roșii sub comanda lui M.V. Frunze le-au înfrânt grea și i-au aruncat mult dincolo de Urali. . De îndată ce Kolchak a fost învins, armata de voluntari a lui A. I. Denikin și armata de nord-vest a lui N. N. Yudenich au intrat în ofensivă, creând o amenințare directă pentru Moscova și Petrograd. Cu toate acestea, în vara și toamna anului 1919, cele mai bune divizii albe au fost învinse în bătălii sângeroase. Până la sfârșitul anului 1919, Armata Roșie, după ce a încheiat înfrângerea lui Denikin și Iudenich, a ocupat provinciile de sud ale Rusiei, cea mai mare parte a Ucrainei și Caucazul de Nord. Rămășițele Armatei Voluntarilor s-au refugiat în Crimeea. S-a indicat victoria bolșevicilor în războiul civil.

Chiar înainte ca armatele albe să înceapă să sufere înfrângeri, țările Antantei au început să retragă trupele din Rusia. Au fost nevoiți să facă acest pas din cauza reticenței evidente a soldaților lor obosiți de război de a lupta într-o țară străină. După ce o revoltă a marinarilor francezi sub lozinci comuniste a avut loc la Odesa și Sevastopol în aprilie 1919, unitățile franceze au fost evacuate în grabă în patria lor. În mai 1919, Wilson a anunțat intenția SUA de a retrage trupele din Rusia „și de a oferi rușilor posibilitatea de a-și duce lupta internă până la capăt". În iulie 1919, Marea Britanie a anunțat evacuarea trupelor. În toamna anului 1919, unitățile britanice, americane și franceze au părăsit regiunile din nordul european (Arkhangelsk și Murmansk). Trupele britanice au părăsit și regiunea transcaspică (Turkmenistanul modern) și Transcaucazia (cu excepția regiunii Batum, unde au fost situate până în martie 1921). Până la începutul anului 1920, doar trupele japoneze au rămas pe teritoriul Rusiei, ocupând regiunile Amur și Primorye.

Decizia Aliaților de a pune capăt intervenției nu a însemnat că aceștia sunt pregătiți să îmbunătățească relațiile cu Moscova. La 10 octombrie 1919, Consiliul Suprem al Antantei a anunțat instituirea unei blocade economice a Rusiei Sovietice și a cerut restului lumii să i se alăture. Cu toate acestea, această măsură a stârnit critici ascuțite din partea publicului de stânga din Occident, care credea că blocada nu este o măsură eficientă de influență asupra guvernului sovietic, ci doar agrava suferința oamenilor de rând. Germania și unele state neutre au refuzat să participe la ea. În ianuarie 1920, Consiliul Suprem al Antantei a decis să ridice blocada economică și „să stabilească relații comerciale cu poporul rus, ocolind guvernul sovietic", adică să încerce să facă comerț numai cu cooperative private (care era

imposibil în practică, deoarece aproape toate au fost închise de guvernul sovietic, care a urmat politica „comunismului de război").

^z-^PENTRU AMINTIREA*^---X

În fața unei noi provocări ideologice și politice sub forma bolșevismului, puterile Antantei nu au putut să realizeze toată profunzimea acestui fenomen și să dezvolte o poziție unitară și consecventă în raport cu acesta. Epuizați de război, ei nu erau pregătiți pentru pierderi în rândul soldaților lor, iar trupele lor practic nu au participat la luptele împotriva Armatei Roșii. Aliații le-au furnizat albilor o anumită cantitate de arme și echipamente, dar această asistență nu a fost în mod clar suficientă pentru a avea un impact semnificativ asupra cursului Războiului Civil și pentru a asigura victoria mișcării Albe. Dimpotrivă - intervenția a oferit propagandei comuniste o oportunitate excelentă de a prezenta lupta bolșevică pentru păstrarea puterii ca un război defensiv împotriva invaziei străine. j

2.4. Sovietizarea Transcaucaziei. Relațiile sovieto-turce

După ce au preluat controlul asupra Rusiei europene și a Siberiei, bolșevicii și-au depus toate eforturile pentru a cuceri periferiile naționale. După ce au proclamat în noiembrie 1917 dreptul tuturor popoarelor Rusiei la autodeterminare, chiar până la secesiune și formarea propriilor state, ei, totuși, nu au considerat deloc această declarație un ghid de acțiune și au privit-o doar ca o mișcare temporară, tactică, în lupta pentru putere în țară. Lenin și partidul său sperau ferm să unească pe baza unei noi state sovietice întregul spațiu al Imperiului Rus prăbușit, care, la rândul său, ar fi o etapă importantă pe calea către scopul lor final - victoria revoluției mondiale și a crearea unei republici mondiale a Sovietelor.

Până la sfârșitul anului 1919, puterea sovietică a fost stabilită în cea mai mare parte a Ucrainei, precum și în Belarus, unde s-a format RSS lituano-belarusă (mai târziu bielorusă). Următorul pas a fost sovietizarea Transcaucaziei. Georgia, Armenia și Azerbaidjan independente, create aici în mai 1918, s-au trezit imediat practic sub protectoratul Imperiului Otoman, ceea ce le-a forțat să facă concesii teritoriale care au depășit domeniul de aplicare al Tratatului de la Brest-Litovsk. Conform tratatelor de pace semnate în iunie 1918 între republicile transcaucaziene și guvernul sultanului, pe lângă regiunea Kars, regiunea Nahicevan, precum și unele ținuturi armenești și georgiene, au trecut și în Imperiul Otoman.

După înfrângerea puterilor Cvadruplei Alianțe, situația militaro-politică din Transcaucazia s-a schimbat. Până la sfârșitul anului 1918, trupele turcești au fost retrase din Azerbaidjan și Armenia, iar trupele germane din Georgia. În același timp

În Turcia s-a desfășurat o puternică mișcare de eliberare națională1, ai cărei lideri, în frunte cu M. Kemal, și-au văzut în Rusia sovietică posibilul lor aliat în lupta împotriva unui inamic comun - puterile Antantei. În aprilie 1920, Kemal i s-a adresat lui Lenin cu un mesaj personal, în care acesta propunea stabilirea de relații diplomatice între cele două țări și, de asemenea, i-a cerut ajutor militar și financiar urgent. Apelul său a primit un răspuns pozitiv la Moscova. Rusia sovietică în iunie 1920 a fost prima din lume care a recunoscut guvernul lui M. Kemal de jure, după care a început să-i furnizeze arme. Totodată, a avut loc și sovietizarea statelor transcaucaziene. În aprilie 1920, bolșevicii au adus Armata Roșie în Azerbaidjan, unde a fost creată RSS Azerbaidjan. Guvernul kemalist, la rândul său, a recunoscut PCC din Azerbaidjan și în iunie 1920 a stabilit relații diplomatice cu acesta. În timpul negocierilor bilaterale care au avut loc în iulie-august 1920, reprezentanții turci și-au exprimat înțelegerea deplină a dorinței Moscovei de a prelua controlul asupra întregului Transcaucaz. După înfrângerea trupelor Dashnak de către turci în octombrie-noiembrie 1920, Armata Roșie a intrat în Armenia, unde s-a format RSS-ul armean în noiembrie 1920. Încercările guvernelor naționale ale Armeniei și Georgiei de a obține ajutor de la puterile occidentale și de a intra în Liga Națiunilor au fost fără succes. În

decembrie 1920, Adunarea Ligii le-a respins cererile de admitere în această organizație. În ianuarie 1921, Consiliul Suprem al Antantei a decis să recunoască de jure Republica Georgiană, dar acest lucru nu a împiedicat sovietizarea ei rapidă. În februarie 1921, Armata Roșie a ocupat Tbilisi, unde a fost proclamată formarea RSS Georgiei.

În martie 1921, la Moscova a fost semnat un tratat de prietenie și fraternitate sovieto-turc pe termen nedeterminat. Rusia sovietică a recunoscut Turcia în interiorul granițelor sale etnice, a anulat datoriile otomane și a renunțat la drepturile sale de extrateritorialitate. Regiunea Kars, transferată în 1918 Imperiului Otoman prin Tratatul de la Brest-Litovsk, iar apoi ocupată de trupele kemaliste în timpul războiului armeano-turc din 1920, a rămas cu Turcia2. În același timp, partea turcă a fost forțată să renunțe la pretențiile sale asupra Batum, care i-au fost date prin Tratatul de pace de la Brest, iar apoi i-a cedat acesteia și părții georgiene în iunie 1918. Ulterior, regiunea Batumi a fost inclusă în RSS Georgiei. De asemenea, turcii au renunțat la pretențiile lor față de regiunea Nahicevan, dar cu condiția ca aceasta din urmă să fie inclusă în PCC azer, astfel încât Turcia și Azerbaidjanul ei înrudit din punct de vedere etnic să aibă o graniță comună. Concomitent cu acordul, a fost încheiat un acord privind acordarea de asistență financiară gratuită de către Rusia sovietică Turciei în valoare de 10 milioane de ruble. aur, precum și provizii suplimentare de arme și muniție. În octombrie 1921, Türkiye a semnat cu cele trei republici din Transcaucazia - Gru

1 Pentru mai multe informații despre lupta Turciei pentru abolirea Tratatului de la Sèvres și războaiele sale cu Grecia și Armenia, vezi capitolul 1.

2 Suprafața regiunii Kars este de 23 de mii de metri pătrați. km, populație în 1920 - aproximativ 570 mii de oameni.

Zin, PCC armean și azer - Tratatul de la Kars, al cărui conținut era identic cu tratatul său cu RSFSR.

PENTRU MEMORIA J

Încheierea Tratatului de la Moscova a fost benefică ambelor părți. După ce le-a oferit kemaliștilor un spate puternic în est, oferindu-le, în ciuda propriei lor situații dificile, asistență militară și financiară generoasă, Rusia sovietică a ajutat Turcia să învingă Grecia, care era susținută de puterile Antantei, și să realizeze o revizuire a Tratatului. din Sèvres. La rândul lor, bolșevicii au beneficiat foarte mult de cooperarea cu kemaliștii, ceea ce le-a făcut mult mai ușor să stabilească puterea sovietică în Transcaucazia.

2.5. Stabilirea relațiilor diplomatice între Rusia sovietică și țările baltice

În 1918-1920 Bolșevicii au încercat să preia controlul asupra statelor baltice - Lituania, Letonia, Estonia, Finlanda, dar nu au avut succes. În Finlanda au încercat să preia puterea imediat după ce aceasta și-a câștigat independența. După ce au proclamat Republica Muncitorească Socialistă Finlandeză în ianuarie 1918, comuniștii locali și-au stabilit pentru scurt timp puterea în sudul țării, inclusiv Helsinki și Vyborg, și au încheiat un tratat de prietenie și fraternitate cu Rusia sovietică. Cu toate acestea, după intrarea în vigoare a Tratatului de la Brest-Litovsk, unitățile Gărzii Roșii trimise de la Petrograd pentru a-i ajuta pe comuniștii finlandezi au fost nevoite să părăsească Finlanda și un grup de 1 (!-mii de trupe germane au intrat acolo. Cu ajutorul lui germanii, guvernul pro-sovietic de la Helsinki a fost răsturnat, iar noul guvern finlandez a rupt relațiile diplomatice cu Moscova.

După ce a obținut ieșirea Rusiei din război, Germania și-a anunțat intenția de a crea un stat independent (ducat) pe teritoriul Estoniei și Letoniei, condus de un monarh din dinastia Hohenzollern, dar înfrângerea din Primul Război Mondial a împiedicat-o să pună în aplicare acest plan. . La sfârșitul anului 1918, trupele germane au părăsit statele baltice, după care au fost imediat proclamate republici sovietice în Estonia, Letonia și Lituania. Totuși, nici aici bolșevicii nu au reușit să-și pună picior. În timpul luptelor aprige, ei au fost învinși, iar guvernele naționale au ajuns la putere în aceste țări.

Puterile Antantei au întârziat recunoașterea diplomatică a statelor baltice (cu excepția Finlandei, pe care au recunoscut-o în 1918), deoarece liderii mișcării albe s-au pronunțat împotriva acestui lucru, propunând sloganul „Rusie una și indivizibilă”. Kolchak și Denikin au precizat că soluția la această problemă era de competența Adunării Constituante, care ar putea fi reunită din nou numai după victoria asupra majorității.

wiki. Reprezentantul Conferinței Politice Ruse N.V. Ceaikovski, la o întâlnire cu delegația Estoniei sosită la Paris pentru a participa la conferința de pace, a declarat fără echivoc: „Democrația rusă va intra în război împotriva Estoniei dacă Revel ne va fi luat... Pentru noi aceasta este o chestiune de viață și de moarte”1. În mai 1919, comisia pentru afaceri baltice creată de Antanta a declarat că problema baltică este o chestiune internă a Rusiei.

Singurul guvern alb care și-a arătat dorința de a recunoaște independența statelor baltice a fost guvernul regiunii de nord-vest, care era vital interesat să primească ajutorul lor în lupta împotriva bolșevicilor. În august 1919, a recunoscut independența de drept a Estoniei. În primăvara și toamna anului 1919, Armata de Nord-Vest aflată sub comanda lui Iudenich, cu sprijinul trupelor estoniene, a încercat de două ori să cucerească Petrogradul, dar bolșevicii au reușit să apere capitala nordică cu mare dificultate.

Statele baltice s-au temut serios că victoria mișcării albe le-ar putea priva de independența proaspăt câștigată. Bolşevicii nu au reuşit să

profite de poziţia inflexibilă a adversarilor lor, care căutau să împiedice statele baltice să devină o trambulină pentru armatele albe. În august 1919, când unitățile avansate ale lui Denikin se apropiau de Moscova și soarta puterii sovietice părea să atârnă în balanță, Rusia sovietică a propus Estoniei să încheie un tratat de pace bazat pe recunoașterea reciprocă a independenței. Curând, aceleași propuneri au fost făcute și Lituaniei și Letoniei. În perioada 29 septembrie - 1 octombrie 1919 a avut loc la Tartu o ședință a prim-miniștrilor celor patru state baltice, la care s-a decis să se dea un răspuns pozitiv acestora.

Estonia a fost prima care a intrat în negocieri cu Moscova, dar acestea au fost în scurt timp întrerupte din cauza atacului repetat asupra Petrogradului de către trupele lui Iudenich. După ce l-a învins pe Iudenich, Armata Roșie nu a urmărit unitățile albe care s-au retras pe teritoriul Estoniei, ceea ce a permis continuarea procesului de negocieri.

La 2 februarie 1920, la Tartu (Yuryev) a fost semnat tratatul de pace sovieto-estonian. Rusia sovietică a recunoscut independența Estoniei și i-a făcut o serie de concesii majore. Ea a fost de acord să o elibereze de răspunderea comună pentru obligațiile de datorie pre-revoluționare ale Imperiului Rus, a transferat în partea estonă o parte din rezervele de aur rusești de 15 milioane de ruble de aur și, de asemenea, a cedat trei districte ale provinciei Pskov de pe malul de est. a râului Narva cu orașele Ivangorod și Izborsk, populate în principal de ruși[2] . Noua graniță de stat a coincis cu linia frontului sovieto-eston la începutul anului 1920 și a trecut chiar la est de granița sovieto-estonă stabilită în 1918 prin Tratatul de la Brest-Litovsk. La rândul ei, Estonia

1 citat de: Bapec P., Osipova O. Răpirea Europei sau chestiunea baltică în relațiile internaționale ale secolului XX. Tallinn, 1992. P. 27.

2 În prezent - districtul Pechora din regiunea Pskov și orașul Ivangorod, regiunea Leningrad.

a refuzat să susțină mișcarea albă, care era în primul rând ceea ce a fost căutat la Moscova. Rămășițele armatei lui Yudenich, care s-au retras pe teritoriul său, au fost dezarmate și internate.

Astfel, după Primul Război Mondial, Estonia a devenit primul stat european care a recunoscut Rusia Sovietică, iar ea, la rândul său, a fost prima din lume care a recunoscut independența Estoniei. Lenin a fost foarte mulțumit de Tratatul de la Iuriev, numindu-l „o fereastră către Europa”. Explicând de ce părții estoniene i s-au dat pământuri care din punct de vedere istoric nu i-au aparținut niciodată, el a remarcat: „Această concesie nu se face pentru totdeauna:... muncitorii... vor răsturna în curând acest guvern și vor crea Estonia sovietică, care va face o nouă pace. cu noi.”[1]

Tratatul sovieto-eston a devenit un model pentru o reglementare pașnică cu alte state baltice. La 12 iulie 1920, Rusia sovietică a semnat un tratat de pace cu Lituania, la 11 august a aceluiași an cu Letonia și la 14 octombrie cu Finlanda. Ei prevedeau eliberarea acestor țări de obligațiile prerevoluționare ale Rusiei și transferul către acestea a unei părți din rezervele de aur rusești (4 milioane de ruble aur în Letonia și 3 milioane ruble aur în Lituania). Două districte ale provinciei Pskov locuite de ruși au fost cedate și Letoniei[2]. Independența Finlandei a fost recunoscută în limitele fostului Mare Ducat al Finlandei; în plus, regiunea Petsamo (Pechengi) din Peninsula Kola, ocupată de armata finlandeză în timpul Războiului Civil, a fost transferată, ceea ce a dat Finlandei acces la Oceanul Arctic[3].

Făcând concesii pe probleme teritoriale și financiare, bolșevicii au realizat, în opinia lor, principalul lucru: neutralitatea țărilor baltice și obligația lor de a nu permite oponenților puterii sovietice să opereze pe teritoriul lor.

Rusia sovietică a dezvoltat relații relativ calme și fără conflicte cu Lituania, cu care nu avea o graniță comună. În disputa polono-lituaniană asupra regiunii Vilna, ocupată de trupele poloneze în 1920, partea sovietică a sprijinit pe deplin Lituania, în timp ce Liga Națiunilor în 1923 a recunoscut anexarea regiunii Vilna la Polonia în urma rezultatelor unui plebiscit organizat acolo, care s-a încheiat în favoarea polonezilor. Drept compensație, Liga a fost de acord să transfere în Lituania regiunea Klaipeda (Memel), un fost teritoriu german populat predominant de germani care a intrat sub controlul său după Primul Război Mondial.

1 Lenin V.I. PSS. or. 40. p. 71.

2 În zilele noastre - districtul Pytalovsky din regiunea Pskov.

3 Tratatul sovietico-finlandez, spre deosebire de tratatele de pace cu alte țări baltice, nu prevedea transferul unei părți din rezervele de aur rusești către Finlanda.

În ianuarie 1921, Consiliul Suprem al Antantei a decis recunoașterea de drept a statelor baltice. În același an, Lituania, Letonia și Estonia au fost recunoscute de comunitatea internațională și admise în Liga Națiunilor.

2.6. Războiul sovieto-polonez 1920 Pacea de la Riga

Relațiile sovieto-polone au fost mult mai complicate. Au fost împovărați de contradicții istorice, geopolitice și ideologice. Polonia și-a declarat independența la 8 noiembrie 1918. Statalitatea sa a fost recreată pe ruinele a trei imperii - austro-ungar, german și rus, care au împărțit comunitatea polono-lituaniană între ele la sfârșitul

secolului al XVIII-lea. O luptă de eliberare națională de peste un secol a poporului polonez pentru renașterea statului s-a încheiat cu victorie și a primit recunoaștere internațională.

Restabilirea unei Polonii independente în limitele etnice a fost prevăzută de cele 14 puncte ale lui Wilson ca una dintre condițiile pentru un acord de pace. În ceea ce privește Rusia Sovietică, conform decretului Consiliului Comisarilor Poporului din 27 august 1918, aceasta a renunțat la toate actele juridice internaționale din a doua jumătate a secolului al XVIII-lea care sancționau secțiile Commonwealth-ului polono-lituanian „din cauza contradicției lor. la principiul autodeterminării națiunilor și conștiința juridică revoluționară a poporului rus".

Cea mai importantă parte a chestiunii poloneze a fost determinarea granițelor noului stat. Granița de vest a Poloniei a fost fixată în mare parte prin Tratatul de la Versailles. În decembrie 1919, s-a propus să-și tragă granița de est către țara Antantei pe baza principiului diviziunii etnice a polonezilor, ucrainenilor și belarușilor (conform lui Curzon). Această abordare a fost însă respinsă de cercurile conducătoare ale Poloniei, conduse de J. Pilsudski. În schimb, ei au propus ideea creării unui vast stat confederal sub conducerea Varșoviei, care să unească ținuturile poloneze, ucrainene, belaruse, lituaniene, letone și estonie - adică, în esență, au încercat să revigoreze istoricul Commonwealth polono-lituanian și chiar să depășească granițele sale (în statele baltice). Acest plan, însă, nu a primit sprijin nici în Europa de Est, nici în Europa de Vest. Vecinii Poloniei, cu care plănuia să se unească, au considerat ideea unei confederații inacceptabilă. La rândul lor, puterile Antantei, nu fără motiv, se temeau că vreo Rusia – atât roșie cât și albă – nu se va împăca niciodată cu pierderea teritoriilor care îi aparțineau și cu siguranță va încerca să le restituie în timp.

Poziția negativă a aliaților occidentali nu l-a oprit pe Pilsudski. El a căutat să folosească războiul civil rus pentru a împinge granițele statului polonez cât mai mult spre est. Până în vara lui 1919, trupele poloneze au ocupat o parte semnificativă din Belarus și Lituania. Aceste acțiuni i-au nemulțumit pe liderii mișcării albe, în primul rând pe Denikin, care a refuzat categoric să recunoască sechestrul.

voi polonezi dincolo de granițele lor etnice. Spre deosebire de albii insolubili, partea sovietică, în timpul negocierilor secrete care au avut loc în vara și toamna anului 1919, a îndeplinit la jumătate pretențiile Varșoviei și i-a oferit o graniță mult mai avantajoasă decât Linia Curzon. Concesiunile teritoriale au fost văzute de bolșevici ca o manevră tactică întreprinsă pentru a preveni crearea unei alianțe militare între Denikin și Pilsudski. Și acest obiectiv a fost atins - în timpul campaniei armatei lui Denikin împotriva Moscovei, Polonia a ales să ia o poziție de așteptare și chiar a suspendat temporar înaintarea trupelor sale, privând albii de ajutorul atât de necesar în acel moment*.

Poziția sovietică nu s-a schimbat nici după înfrângerea lui Denikin. În ianuarie 1920, Consiliul Comisarilor Poporului a invitat din nou partea poloneză să rezolve problema teritorială în mod pașnic și în condiții de compromis. Lenin a descris aceste condiții drept „cele mai avantajoase” - bolșevicii erau gata să cumpere Polonia cu vaste terenuri ucrainene și belaruse la est de linia Curzon, doar pentru a evita un război sovieto-polonez. Cu toate acestea, propunerile lor au fost privite la Varșovia ca un semn de slăbiciune și au făcut-o doar să intensifice pregătirile militare.

Țările Antantei, în primul rând Marea Britanie, au încercat să-i ferească pe polonezi de o aventură militară riscantă, pentru care în mod evident nu aveau suficientă forță. Ei i-au spus clar Varșoviei că nu ar trebui să se bazeze pe sprijin într-un război ofensiv împotriva Rusiei sovietice. Cu toate acestea, aceste avertismente nu au avut niciun efect. La 25 aprilie 1920, forțele armate poloneze au atacat Armata Roșie pe un front larg de la Pripiat până la Nistru.

Înainte de începerea ofensivei, Pilsudski a semnat un acord privind o alianță militară cu guvernul Directorului Ucrainean, condus de Petliura. Acesta prevedea recunoașterea de către Varșovia a independenței Ucrainei în schimbul recunoașterii de către Petliura a anexării Galiției de Est, Polesie și Volyn la Polonia. Aceste concesii mărturiseau slăbiciunea naționaliștilor ucraineni, care au suferit grele înfrângeri militare în 1919, mai întâi de la Denikin și apoi de la bolșevici. Până în primăvara anului 1920, Directorul nu mai controla de fapt niciun teritoriu ucrainean, iar o alianță cu Pilsudski era ultima șansă de supraviețuire.

La început, ofensiva armatei poloneze a avut mare succes. La 7 mai 1920, a intrat la Kiev, unde a fost stabilită puterea lui Petliura, și a luat un cap de pod pe malul stâng al Niprului. Cu toate acestea, aceste succese s-au dovedit a fi de scurtă durată și s-au transformat în înfrângeri la fel de rapide. Rusia sovietică și-a aruncat toate forțele în lupta împotriva intervenției poloneze. La sfârșitul lunii mai 1920, unitățile Armatei Roșii au lansat o contraofensivă, punând polonezii la fugă. La 12 iunie 1920, au părăsit Kievul și au început să se retragă la întâmplare, cu aceeași viteză cu care înainte înainte. Urmărind împotriva-

1 Ulterior, Pilsudski a susținut că inacțiunea deliberată a armatei sale din vara lui 1919 a decis rezultatul războiului civil în favoarea roșiilor.

Nick, Armata Roșie a ocupat malul drept Ucraina și Belarus și în iulie 1920 a ajuns la linia Curzon.

Confruntat cu amenințarea unei înfrângeri militare complete, Varșovia și-a declarat dorința de a pune capăt războiului cât mai curând posibil și a apelat la Londra cu o cerere de a acționa ca mediator. La 12 iulie 1920, ministrul britanic de externe Lord Curzon a trimis Moscovei o

notă prin care i-a cerut să oprească ofensiva și să încheie un armistițiu cu condiția ca granița postbelică sovieto-polonă să urmeze linia de demarcație etnică propusă de Statele Antantei.

^~(pentru MEMORIZAREA^-- ---
X

În acest moment, Rusia sovietică avea toate șansele să încheie o pace onorabilă și profitabilă. Cu toate acestea, medierea britanică a fost respinsă categoric, iar Armatei Roșii i s-a ordonat să atace Varșovia. Conducerea bolșevică a decis că un punct de cotitură în tranziția de la războiul defensiv la cel revoluționar a sosit în politica europeană și mondială. Armata Roșie, după cum a notat Lenin, trebuia să „ajute la sovietizarea Poloniei, să testeze cu baioneta dacă revoluția socială a proletariatului a fost coaptă”. Trecând prin Polonia, trebuia să aprindă revoluția socialistă în Germania și, într-o combinație favorabilă de circumstanțe, în alte state europene, să dea o lovitură mortală întregului ordin Versailles.

Comandantul Frontului de Vest M. N. Tuhacevsky a avertizat trupele cu apelul: „Prin cadavrul Poloniei albe se află calea către un incendiu mondial. Pe baionete vom aduce fericire și pace umanității lucrătoare. Înainte spre Occident!.. Dă Varșovia! Dă-mi Berlinul! La 30 iulie 1920, la Bialystok a fost creat Comitetul Revoluționar Provizoriu al Poloniei (Polrevkom), condus de F. E. Dzerzhinsky, care includea bolșevici proeminenți de origine poloneză - prototipul viitorului guvern revoluționar.

Cu toate acestea, speranțele pentru solidaritatea de clasă a proletariatului polonez nu erau justificate; dimpotrivă, Polonia a fost cuprinsă de o puternică ascensiune patriotică. Întregul popor s-a ridicat pentru a-și apăra independența câștigată cu greu. Puterile Antantei au oferit de urgență asistență militară polonezilor și au amenințat Moscova cu reînnoirea blocadei economice dacă nu va accepta imediat termenii de pace pe care i-au propus. La rândul său, Germania a luat o poziție de neutralitate demonstrativă și a refuzat să permită mărfurilor militare aliate să treacă prin teritoriul său, condiționând tranzitul acestora de revizuirea frontierei germano-polone în favoarea sa.

Între timp, ofensiva Armatei Roșii a început să se stingă. Între Frontul de Vest, care înainta spre Varșovia, și Frontul de Sud-Vest, care năvălește în Lvov, a apărut un decalaj periculos. Profitând de asta, polonezul

La 13 august 1920, armata a lansat brusc o contraofensivă, lovind la joncțiunea a două fronturi. A avut loc așa-numitul „miracol de pe Vistula” - principalele forțe ale Frontului de Vest, care au pătruns până la Varșovia, au fost răsturnate și înfrânte. Până în octombrie 1920, Armata Roșie s-a retras spre est cu peste 600 km. Trecând din nou Linia Curzon, trupele poloneze și-au continuat înaintarea și au fost

oprite doar în tranșeele frontului ruso-german în timpul Primului Război Mondial. De la 100 la 160 de mii de soldați ai Armatei Roșii au fost capturați; mulți dintre ei au murit ulterior în lagărele poloneze.

În paralel cu înaintarea forțelor lui Pilsudski, în august 1920, armata lui Wrangel a început o ofensivă din Crimeea, forțând comandamentul sovietic să retragă unele trupe de pe frontul polonez. Wrangel a obținut sprijinul aliaților săi, iar Franța chiar l-a recunoscut drept „conducătorul de facto al sudului Rusiei". Luptele aprige pe frontul de sud au forțat Moscova să caute o pace rapidă în direcția vestică.

În octombrie 1920, Rusia sovietică și PCC ucrainean au semnat un armistițiu cu Polonia, iar în martie 1921 au încheiat un tratat de pace la Riga. Vestul Ucrainei și Vestul Belarusului au plecat în Polonia. Partea sovietică s-a angajat să plătească Varșoviei 30 de milioane de ruble de aur. în monede sau lingouri, precum și să-i transfere diverse proprietăți în valoare de 18 milioane de ruble de aur. drept „compensare pentru participarea Poloniei la viața economică a Imperiului Rus și a rezervelor sale de aur". În același timp, Polonia, ca și țările baltice, a fost scutită de responsabilitatea pentru datoriile pre-revoluționare ale Rusiei. Părțile s-au angajat să nu se amestece în treburile interne ale celeilalte și să împiedice grupurile ostile să opereze pe teritoriul lor.

Lenin a evaluat sincer rezultatele războiului drept „o înfrângere uriașă, nemaiauzită". Împărțind ținuturile ucrainene și belaruse și rezolvând problema graniței de est cu Polonia exclusiv prin forță, Tratatul de la Riga a pus o bombă cu ceas periculoasă în relațiile sovieto-polone. ;

În noiembrie 1920, Armata Roșie l-a învins pe Wrangel și a ocupat Crimeea, ultimul bastion al albilor. Războiul civil s-a încheiat cu victoria bolșevicilor.

2.7. Protocolul Basarabiei

Singurul vecin european al Rusiei Sovietice cu care relațiile acesteia au rămas nestabilite a fost România. Motivul a fost problema basarabeană. În 1916, în ajunul intrării în Primul Război Mondial, România punea o condiție pentru transferul Basarabiei înrudite etnic din Imperiul Rus, dar refuzul categoric al Petrogradului de a discuta chiar și despre această problemă a eliminat-o temporar de pe ordinea de zi. De-

Abia de Revoluția din octombrie de la București, au decis să profite de Declarația bolșevică a drepturilor popoarelor din Rusia și, pe baza acesteia, să încerce să rezolve problema basarabeană în favoarea lor. În ianuarie 1918, rămânând oficial încă un aliat al Rusiei în Antanta, România și-a trimis trupele în Basarabia fără permisiune. Ca răspuns la aceste acțiuni, Rusia sovietică a rupt relațiile diplomatice cu

aceasta, l-a arestat pe ambasadorul României, contele C. Diamandi (a fost eliberat numai după demersul corpului diplomatic la Petrograd în apărarea sa), și a rechiziționat și rezervele de aur ale României, exportate în 1917 la depozitare la Moscova după ocuparea majorității teritoriului său de către forțele Alianței cvadruple. În noiembrie 1918, la Chișinău, adunarea legislativă locală (Sfatul Tarii) a votat aderarea României, după care Basarabia a fost anexată de aceasta. Votarea, care s-a desfășurat sub ocupația română, a fost însoțită de fraude grosolane, iar rezultatele sale nu au primit inițial recunoaștere internațională.

La 10 noiembrie 1918, cu o zi înainte de Armistițiul de la Compiegne, România a rupt pacea separată de la București impusă de germani în mai 1918 și a declarat din nou război Germaniei, ceea ce i-a permis să revină în ultimul moment la coaliția învingătoare. La Conferința de Pace de la Paris, diplomația română a folosit orice ocazie care i-a fost disponibilă pentru a-i convinge pe Aliați să accepte anexarea Basarabiei. Cu toate acestea, în timpul Războiului Civil, puterile occidentale au luat o poziție foarte restrânsă în tot ceea ce ține de problemele granițelor ruse, deoarece mișcarea albă pe care o susțineau a acționat sub sloganul „Rusie una și indivizibilă”. Abia după victoria bolșevicilor asupra albilor și sfârșitul războiului sovieto-polonez au fost de acord să îndeplinească cerințele Bucureștiului.

În octombrie 1920, la Paris, reprezentanții Marii Britanii, Franței, Italiei și Japoniei au semnat un acord cu România, prin care îi recunoștea drepturile asupra Basarabiei. Statele Unite au refuzat să se alăture din cauza caracterului nedemocratic al votului din Sfatul Tarii. Cu toate acestea, ulterior Protocolul Basarabiei nu a intrat niciodată în vigoare pentru că nu a fost ratificat de Japonia.

2.8. Apariția principiului coexistenței pașnice în politica externă sovietică

Tratatul de la Riga cu Polonia din 1921, precum și tratatele de pace semnate în 1920 de Rusia sovietică cu țările baltice, au încheiat procesul de reglementare a păcii în Europa de Est și au determinat în final granițele de vest ale republicilor sovietice. În ciuda pierderilor teritoriale semnificative în partea europeană a fostului Imperiu Rus - Finlanda, Estonia, Letonia, Lituania și Polonia au devenit state suverane, Vestul Ucrainei și Vestul Belarusului au trecut în Polonia, iar Basarabia a fost anexată de România - Rusia în noua sa încarnare a continuat să rămâne

pentru a deveni cel mai mare stat din lume și unul dintre cei mai importanți jucători pe arena internațională.

Până în 1920, au existat semne clare de stabilizare a ordinii internaționale postbelice. Înfrângerea în războiul cu Polonia a însemnat, de asemenea, prăbușirea încercării disperate a bolșevicilor de a declanșa o revoluție în Europa, ceea ce ia forțat să-și

reconsidere evaluările optimiste anterioare cu privire la perspectivele de dezvoltare a procesului revoluționar mondial. Moscova a fost nevoită să admită că revoluția europeană era amânată și nu mai era o problemă de viitor apropiat.

„Primul val al revoluției mondiale s-a potolit, al doilea încă nu s-a ridicat. Ar fi periculos dacă ne-am face iluzii despre asta.”

V. I. Lenin, 1921

„Abia acum putem vedea și simți cât de departe suntem de scopul nostru final, cucerirea puterii la scară mondială... În 1919 ne-am spus că este o chestiune de luni, iar acum spunem că poate este un chestiune de câțiva ani”.

Din discursul lui L. D. Trotsky la /// Congresul Comintern, 1921.

Astfel, Republica Sovietică a trebuit să construiască singur socialismul în condițiile unei „încercuiri capitaliste ostile”. Speranțele bolșevicilor de a avea ajutor din partea proletariatului european nu erau justificate. În același timp, cealaltă prognoză a lor nu a fost confirmată - în ciuda tuturor temerilor, puterile Antantei nu au putut să le împiedice să câștige un loc în putere și nu au declanșat un război pe scară largă împotriva Rusiei sovietice. La sfârșitul anului 1920, Lenin afirma: „Existența noastră în rețeaua statelor capitaliste a fost câștigată”.

DE REȚINUT ɔ---

În noua situație istorică, conducerea partidului a fost nevoită să recunoască inevitabilitatea existenței paralele a două sisteme socio-politice concurente pe o anumită perioadă de timp și, în consecință, necesitatea normalizării relațiilor politice și economice cu țările capitaliste. Rusia sovietică, fără sânge și distrusă de război, avea nevoie de un răgaz pașnic ca aerul. Interesați de extinderea acestuia, bolșevicii erau gata să interacționeze cu statele capitaliste pe o serie de probleme specifice și, în special, să încerce să-și atragă capitalul pentru a restabili economia rusă.

Ideea coexistenței pașnice își făcea drum și în Occident. Deși puterile învingătoare au căutat să izoleze Rusia sovietică pe arena internațională și să-și limiteze pe cât posibil influența politică și ideologică, după victoria bolșevică în Războiul Civil a devenit evident pentru ei că

că noul guvern s-a stabilit în Rusia de multă vreme și trebuie luată în considerare această durată realitate. Rusia a rămas o figură prea mare în afacerile internaționale pentru ca interesele sale să fie ignorate, așa că politica de nerecunoaștere, susținută în primul rând de Franța, părea din ce în ce mai lipsită de speranță.

DE REȚINETↄ--

Înțelegerea occidentală a coexistenței pașnice cu Rusia sovietică a fost formulată de prim-ministrul britanic D. Lloyd George. Fiind un oponent ideologic al regimului sovietic, el credea în același timp că bolșevismul nu poate fi distrus ca urmare a intervenției străine și trebuie eliminat de poporul rus în mod independent. Privind puterea sovietică ca pe o putere minoritară dictatorială care a fost menținută doar de circumstanțe extraordinare (războiul civil, foamete, amenințarea unei noi intervenții), Lloyd George spera că tranziția Rusiei la o viață pașnică ar putea fi începutul degenerării sistemului sovietic prin evoluție pașnică. El a văzut confirmarea acestei teze în Noua Politică Economică (NEP) proclamată de Lenin în 1921, care presupunea asumarea relațiilor de piață în limite limitate. Pentru a combate bolșevismul, puterile occidentale, potrivit lui Lloyd George, ar fi trebuit să folosească mijloace non-militare, în primul rând comerțul. Crezând că timpul lucrează împotriva bolșevicilor, prim-ministrul britanic era chiar gata să le recunoască dreptul la un experiment socio-economic la granițele Rusiei și să închidă ochii la „excesele” politicilor lor interne - dar numai pe cu condiția ca ei, la rândul lor, să se împace cu existența sistemului capitalist în alte țări, vor refuza amestecul în treburile lor interne și în propaganda comunistă.

O astfel de interpretare a coexistenței pașnice era, desigur, inacceptabilă pentru Lenin și adepții săi, care au privit acest principiu doar ca pe o instalație tactică menită să le ofere un răgaz temporar înaintea bătăliei decisive dintre socialism și capitalism, dar deloc anularea curs strategic spre revoluția mondială.

MEMORIE)--- -h

Coexistența pașnică nu a putut elimina antagonismul ireconciliabil dintre ideologiile comuniste și cele burgheze și a fost interpretată de bolșevici ca o continuare, deși prin mijloace noi, a luptei de clasă pe arena internațională. Această împrejurare a determinat dualitatea politicii externe sovietice, care a încercat să îmbine două principii esențial care se exclud reciproc: coexistența pașnică și lupta pentru revoluția mondială (mai târziu a fost camuflata cu termenul de „internaționalism proletar”).   .

Primele acorduri internaționale care au reflectat linia coexistenței pașnice au fost tratatele de pace dintre Rusia sovietică și țările baltice. La începutul anului 1920, Marea Britanie a luat și ea inițiativa de a „construi poduri” cu Moscova. O delegație sovietică condusă de L.B. Krasin a sosit la Londra pentru a conduce negocieri comerciale și a avut o serie de întâlniri cu Lloyd George și membrii cabinetului său. Ca precondiții pentru reluarea comerțului, partea britanică a cerut de la Moscova neamestecul în treburile interne ale Imperiului Britanic și renunțarea la propaganda revoluționară, precum și rezolvarea problemelor bilaterale de datorie și proprietate.

Negocierile au fost complicate de izbucnirea războiului sovieto-polonez și au durat mai bine de un an. La 16 martie 1921 a fost semnat în cele din urmă acordul comercial anglo-sovietic.

Semnificația acestui document a depășit aspectele economice, deoarece prevedea stabilirea nu numai a comerțului, ci și a legăturilor politice între cele două state. Părțile au făcut schimb de reprezentanți oficiali care se bucurau de drepturile și privilegiile agenților diplomatici. Astfel, Marea Britanie a recunoscut Rusia sovietică de facto. În plus, a recunoscut principiul sovietic al monopolului de stat al comerțului exterior și, de asemenea, a extins tratamentul națiunii celei mai favorizate la comerțul cu RSFSR. Partea sovietică, la rândul ei, a fost de acord să plătească despăgubiri anumitor categorii de cetățeni britanici care au suferit de pe urma revoluției, dar numai după restabilirea relațiilor diplomatice cu Londra. În plus, ea s-a angajat să nu se amestece în afacerile interne ale Indiei Britanice și Afganistanului și să nu facă propagandă comunistă acolo. Cu toate acestea, ultima obligație nu a fost luată în serios de conducerea bolșevică - la una dintre Plenurile Comitetului Central al PCR (b) din 1920, a fost adoptată o rezoluție secretă, scrisă personal de Lenin, care, în special, spunea: „Informează tuturor popoarelor estice, dar numai oral prin ambasadori, fără o singură bucată de hârtie, că vom înșela Anglia.”

Acordul cu Londra a deschis calea pentru stabilirea relațiilor comerciale între Rusia sovietică și alte țări europene. În 1921 - începutul anului 1922, acorduri similare au fost semnate de aceasta cu Germania, Italia și o serie de țări europene mici. În același timp, la începutul anilor 1920, relațiile sovieto-britanice erau foarte dificile. Londra a protestat în mod regulat împotriva activităților revoluționare ale Comintern-ului în Orientul Mijlociu, interzise de acordul din 1921. Alte probleme acute care au complicat aceste relații au fost persecuția cetățenilor britanici de către GPU și pescuitul de către traulerele britanice în zona Mării Barents, care Partea sovietică a luat în considerare apele sale teritoriale. După ce navele de război sovietice au reținut mai multe traulere engleze lângă Murmansk în mai 1923, a izbucnit o criză politică acută. La 8 mai 1923, Curzon a trimis o notă la Moscova,

în care, într-un ultimatum, a cerut eliberarea vaselor de pescuit arestate, plata unor despăgubiri familiilor supușilor britanici reprimați, precum și rechemarea din Iran și Afganistan a plenipotențiarilor sovietici, pe care i-a acuzat că au făcut propagandă comunistă. Ultimatumul s-a încheiat cu amenințarea de a întrerupe relațiile dacă aceste condiții nu erau îndeplinite în zece zile.

Conducerea sovietică a respins Curzon Note și a lansat o campanie masivă de propagandă anti-britacă. În toate marile orașe ale țării au avut loc proteste de o amploare fără precedent. În același timp, în timpul dezbaterilor din Camera Comunelor, conservatorii care au insistat asupra rupturii imediate a relațiilor s-au trezit în minoritate. La 22 mai 1923, la Londra a avut loc o schimbare de

cabinet, iar S. Baldwin, un susținător al unei abordări mai flexibile și mai pragmatice a URSS, a fost numit noul prim-ministru. Moscova a fost, de asemenea, de acord să facă unele concesii: navelor britanice li sa permis să pescuiască în zonele în litigiu, iar despăgubiri financiare au fost plătite familiilor „spionilor britanici" executați. În același timp, principala cerere a Londrei de a rechema plenipotențiarii sovietici din țările din Est a fost respinsă. În acest moment, părțile au considerat că conflictul este soluționat.

2.9. Pregătirile pentru Conferința de la Genova

Situația socio-economică din Rusia sovietică după încheierea Războiului Civil a rămas extrem de dificilă. În iarna anului 1921/22, peste 30 de provincii din regiunea Volga, Uralii și Ucraina au fost cuprinse de o foamete teribilă, din care au murit aproximativ 6 milioane de oameni. Această catastrofă umanitară a provocat un răspuns din partea comunității internaționale din Europa și Statele Unite. Un rol important în lupta împotriva foametei l-a jucat organizația caritabilă americană ARA (American Relief Administration), condusă de viitorul președinte american Henry Hoover, creată în 1919 pentru a oferi asistență populației afectate de război din țările europene. În lunile cele mai dificile, a furnizat hrană pentru până la 10 milioane de oameni din Rusia, reușind să salveze multe vieți.

Pentru a discuta problemele de ameliorare a foametei, o conferință a 19 state a fost convocată la Bruxelles în octombrie 1921. Participanții săi și-au exprimat disponibilitatea de a furniza hrană Rusiei, dar în același timp au cerut ca bolșevicii să-și recunoască responsabilitatea pentru obligațiile financiare pre-revoluționare. Disperat pentru asistență externă, guvernul sovietic a publicat o declarație la 28 octombrie 1921, în care a fost de acord să recunoască datorii pre-revoluționare față de persoane private și, de asemenea, a invitat țările Antantei să convoace o conferință internațională pentru a discuta pretențiile financiare reciproce și a pregăti un tratat de pace. În această inițiativă, Lloyd George a văzut o oportunitate favorabilă pentru

1 American Relief Administration.

reglementarea relaţiilor dintre puterile învingătoare şi Rusia sovietică.

În ianuarie 1922, următoarea ședință a Consiliului Suprem al Antantei a avut loc la Cannes. La acesta, Aliații au acceptat propunerea Marii Britanii de a organiza o conferință internațională în primăvara lui 1922 cu privire la problemele restabilirii economice a Europei Centrale și de Est. S-a hotărât să se confere conferinței, care trebuia să aibă loc la Genova, caracterul de for universal paneuropean: pe lângă puterile învingătoare și țările neutre, Rusia sovietică, precum și Germania și alte state învinse (cu excepția Turciei, pe care aliații au recunoscut-o drept „putere non-europeană") au fost invitați la ea. .

Statele Unite au refuzat să participe la conferință, temându-se că foștii săi aliați europeni ar putea cere o amânare sau o anulare parțială (restructurare) a uriașei datorii de război față de americani, în valoare de aproximativ 11 miliarde de dolari. În februarie 1922, Congresul chiar a adoptat o lege specială care impune rambursarea necondiționată țărilor străine a tuturor datoriilor din timpul războiului, inclusiv a dobânzilor. Prin urmare, la Genova Statele Unite au fost reprezentate doar de un observator.

La întâlnirea de la Cannes, puterile învingătoare au convenit asupra principiilor generale și abordărilor pentru rezolvarea problemelor internaționale incluse pe ordinea de zi a conferinței. Ei au considerat relațiile cu Rusia sovietică o prioritate, dovadă fiind primul paragraf al rezoluției adoptate la Cannes.

„Unele națiuni nu pot... dicta altora principiile pe baza cărora doresc să-și organizeze viața economică internă și modul lor de guvernare. Fiecare tara... are dreptul de a alege pentru sine sistemul care

pe care o preferă”.

Rezoluția de la Cannes a Consiliului Suprem al Antantei, paragraful 1

Astfel, statele Antantei au arătat clar că sunt gata să recunoască „egalitatea sistemelor de proprietate” - adică dreptul de a exista regimului bolșevic. În același timp, ca o condiție prealabilă pentru reglementarea relațiilor, ei au cerut Rusiei sovietice să respecte normele internaționale general acceptate: renunțarea la propaganda comunistă și amestecul în treburile interne ale altor țări, garanții de imunitate pentru capitalul privat străin, despăgubiri pentru pierderile suferite de proprietarii străini și recunoașterea tuturor datoriilor pre-revoluționare

Problema datoriilor și proprietăților străinilor a apărut în relațiile Rusiei sovietice cu lumea capitalistă imediat după Revoluția din octombrie. Ajunși la putere, bolșevicii au început imediat să naționalizeze toate întreprinderile private, inclusiv cele care aparțineau

cetateni straini. La 28 ianuarie (10 februarie) 1918, a fost publicat un decret al Comitetului Executiv Central al Rusiei privind refuzul de a rambursa toate împrumuturile pre-revoluționare, atât interne, cât și străine. Această acțiune fără precedent a fost justificată de refuzul fundamental al guvernului sovietic de a se considera succesorul legal al guvernelor țariste și provizorii, precum și de așteptarea unei revoluții mondiale iminente, care trebuia să ducă la desființarea completă a oricărui sistem financiar internațional. obligatii. Puterile Antantei - principalii creditori și investitori ai Rusiei - au salutat aceste acțiuni cu adevărată indignare și au refuzat categoric să le recunoască.

În martie 1922, la Londra a avut loc o reuniune a experților economici din statele Antantei. Acesta a clarificat domeniul de aplicare al revendicărilor financiare și de proprietate care ar fi trebuit să fie prezentate părții sovietice la Genova. Drept urmare, memoriul aprobat de experți a reafirmat cererile aliaților ca Rusia sovietică să plătească toate datoriile de dinainte de război și de război ale guvernelor țariste și provizorii, precum și pentru restituirea proprietăților străine.

În plus, a propus prevederi pentru abolirea monopolului statului sovietic asupra comerțului exterior introdus în aprilie 1918. În același timp, Memorandumul de la Londra a confirmat dreptul Rusiei Sovietice de a primi reparații din partea Germaniei în conformitate cu articolul 116 din Tratatul de la Versailles și a recunoscut, de asemenea, legile adoptate în 1914 de guvernul țarist privind anularea datoriilor germane și confiscarea proprietăților germane din Rusia. Aceste puncte ale sale vizau în mod clar prevenirea unei apropieri sovieto-germane.

În ajunul Conferinței de la Genova, diferențele dintre abordările britanice și cele franceze în rezolvarea problemelor europene s-au intensificat. Lloyd George a pornit de la faptul că bolșevicii nu erau capabili să restabilize în mod independent economia rusă distrusă și, prin urmare, aveau un interes personal în atragerea de împrumuturi și investiții străine, ceea ce a deschis posibilitatea puterilor occidentale de a căuta schimbări semnificative de la Moscova în atât politica internă cât şi cea externă. Prim-ministrul britanic credea că conferința oferă o șansă unică de a pacifica Europa și de a normaliza relațiile dintre statele Antantei și Rusia sovietică, ceea ce va servi la întărirea sistemului Versailles. Franța a luat o poziție diferită. Ea era preocupată în principal de extorcarea de despăgubiri de la Germania învinsă și de returnarea uriașei datorii ruse. Elita sa conducătoare a fost nemulțumită că prim-ministrul A. Briand a semnat Rezoluția de la Cannes. Pe lângă „chestiunea rusă”, partea franceză de la Cannes a îndeplinit dorințele Marii Britanii în ceea ce privește procedura de plată a despăgubirilor germane, precum și reducerea intervalului de timp pentru evacuarea malului stâng al Rinului. Toate aceste concesii au dus la faptul că în ianuarie 1922 Adunarea Națională a exprimat un vot de neîncredere față de guvernul Briand. Râsul lui

Neil R. Poincaré, care a susținut o politică externă dură atât față de Rusia sovietică, cât și față de Germania. Poincaré nu credea în ideea unui compromis cu bolșevicii. Spre deosebire de Lloyd George, el credea că restabilirea economiei ruse nu va face decât să întărească regimul bolșevic, iar destabilizarea acestuia era posibilă doar prin izolarea internațională. În timpul unei întâlniri de la Boulogne din februarie 1922, prim-ministrul britanic a avut mari dificultăți în a-și convinge omologul său francez să urmeze cursul convenit anterior. Sub presiunea Parisului, partea britanică a fost de acord să scoată din discuția de la Genova problemele reparațiilor germane și revizuirea tratatelor de pace. Lloyd George și-a confirmat promisiunea anterioară față de Briand

de a încheia un pact anglo-francez de asistență reciprocă în cazul unei noi agresiuni germane. Ambii lideri au afirmat că invitarea Rusiei sovietice la conferință nu a însemnat recunoașterea ei oficială, iar decizia finală în această chestiune va depinde dacă aceasta va accepta condițiile de la Cannes ale puterilor Antantei.

La Moscova, rezoluția de la Cannes a fost primită ambiguu. Lenin și-a întâlnit cu satisfacție primul punct, referitor la teza conținută în acesta despre „egalitatea sistemelor de proprietate" ca o recunoaștere de facto a sistemului sovietic. Restul prevederilor rezoluției au provocat o respingere puternică în rândul liderilor bolșevici. Nu aveau nicio intenție să accepte „regulile jocului" propuse de puterile învingătoare pe arena internațională. Negând succesiunea legală între statul sovietic și Rusia pre-revoluționară, bolșevicii credeau că nu au obligații politice sau morale pentru datoriile guvernelor anterioare. Respingând însuși conceptul de proprietate privată, ei s-au opus categoric la returnarea proprietății expropriate proprietarilor săi străini și au considerat această cerere ca o încercare de restabilire a structurii capitaliste, subminând bazele sistemului sovietic. În același timp, devastarea și foametea care domnea în Rusia, precum și puterea insuficientă a pozițiilor politice interne ale guvernului sovietic, i-au forțat pe bolșevici să intre în dialog cu statele Antantei. Moscova spera să obțină de la aceștia garanții că nu vor fi permise noi intervenții, precum și să primească împrumuturi și investiții care să atenueze severitatea crizei economice pe care o traversează țara. Invitația la Conferința de la Genova a fost acceptată. Lenin a fost numit șef al delegației sovietice, însă, temându-se de un atentat asupra vieții sale, a evitat o călătorie la Genova, iar puterile sale au fost transferate comisarului poporului pentru afaceri externe, G.V. Chicherin. Delegația RSFSR a inclus cei mai buni diplomați sovietici - L. B. Krasin, M. M. Litvinov, A. A. Ioffe, V. V. Vorovsky și alții. Ea a primit dreptul de a reprezenta alte republici sovietice - RSS ucraineană, belarusă, georgiană, armeană, azeră, precum și Buhara, Khorezm și Republica Orientul Îndepărtat - și să semneze orice acord internațional în numele lor.

La 28 februarie 1922, Biroul Politic al Comitetului Central al PCR (b) a aprobat proiectul de rezoluție pregătit de Lenin cu privire la sarcinile delegației sovietice la Genova. Ea urmărea să împiedice unificarea Europei pe o bază antisovietică. Au fost respinse cererile de plată a datoriilor pre-revoluţionare şi restituirea proprietăţii străine; în ultimă instanţă, era permisă doar satisfacerea obligaţiilor de datorie antebelice către micii investitori privaţi. Pentru a-și fundamenta poziția, delegația sovietică a fost însărcinată să declare că toate datoriile rusești pre-revoluționare, atât publice, cât și private, au fost acoperite în totalitate de cererile reconvenționale sovietice de despăgubire pentru pierderile suferite Rusiei de puterile Antantei în perioada intervenției și blocadei economice. . S-a făcut și un inventar al acestor pagube. Pretențiile reconvenționale pe care Moscova intenționa să le prezinte aliaților săi au ajuns la 39 de miliarde de ruble aur. Această sumă era egală cu un sfert din întreaga bogăție națională antebelică a Rusiei și mai mult de două ori mai mult

decât pretențiile financiare ale Antantei. Părea în mod clar condiționat și suprapreț și ar fi trebuit să devină subiectul unor negocieri politice ulterioare.

Pentru a distrage atenția publicului european de la poziția obstrucționistă a Moscovei cu privire la problema datoriei, s-a decis să se propună la conferință un amplu program pacifist de dezarmare generală, care să poată fi folosit în scopuri propagandistice. În plus, Rusia sovietică, care după încheierea Războiului Civil a început să reducă Armata Roșie de aproximativ șapte ori - la state pe timp de pace, a fost cu siguranță interesată de o reducere paralelă a forțelor armate ale statelor europene, care ar putea deveni o anumită garanție. împotriva unei noi intervenţii.

Realizând foarte bine că va fi extrem de dificil să implementeze linia politică planificată, bolșevicii au început să caute aliați în Europa în viitoarea bătălie diplomatică cu puterile occidentale. Germania ar fi un aliat atât de firesc. Așadar, în drum spre Genova, delegația sovietică a vizitat Berlinul, unde a purtat negocieri cu cancelarul german J. Wirth și ministrul de externe W. Patenau, dedicate restabilirii relațiilor diplomatice și soluționării problemelor financiare și economice. Partea sovietică a oferit germanilor „opțiunea zero" - renunțarea reciprocă la toate datorii și creanțe de proprietate. Cu toate acestea, nu a fost posibil să se convingă Germania să semneze acordul, deoarece a căutat să mențină o mână liberă, în speranța de a ajunge la un compromis cu puterile Antantei de la Genova.

2.10. Începutul lucrărilor Conferinței de la Genova. Negocieri la Villa Albertis

La 10 aprilie 1922 s-a deschis la Genova, în anul 62, o conferință internațională privind restabilirea economică a Europei Centrale și de Est.

Capitolul 2. Formarea politicii externe a Rusiei Sovietice. Conferinta de la Genova

La ea au participat reprezentanți ai 28 de țări europene, Japonia și 5 dominații britanice. A devenit prima conferință paneuropeană postbelică, la care au luat parte atât statele învingătoare, cât și cele înfrânte, precum și Rusia sovietică.

Primul care a luat cuvântul la ședința plenară a fost Lloyd George, inițiatorul convocării acestui forum. Reprezentând un tablou sumbru al unei crize economice generale, el a cerut delegaților să ia măsuri urgente pentru reconstrucția postbelică a continentului și a subliniat că toate statele invitate participă la negocieri „pe baza egalității absolute". Răspunzând premierului britanic, șeful delegației franceze, ministrul său de externe Louis Barthou, a spus că conferința nu ar trebui să fie implicată în revizuirea tratatelor existente și discutarea problemelor legate de dezarmare și a sugerat să se concentreze pe rezolvarea problemelor economice.

Șeful delegației sovietice, Cicherin, într-un discurs viu rostit alternativ în engleză și franceză, a proclamat principiul coexistenței

pașnice a statelor cu sisteme sociale diferite și a cerut stabilirea cooperării economice între Rusia sovietică și țările capitaliste. El a prezentat, de asemenea, un program de reducere radicală a armelor și de interzicere a celor mai noi mijloace de război. Tema dezarmării generale a fost preluată imediat de Germania, care, conform Tratatului de la Versailles, era supusă celor mai stricte restricții militare. Totuși, așa cum era de așteptat, Marea Britanie și Franța au refuzat să discute propunerea sovietică, spunând că este de natură pur propagandistică și nu poate decât să complice munca conferinței. Ca urmare, s-a decis crearea a patru comisii de experți: politice, sau „rusești”, financiare, economice și de transport.

La prima ședință a comisiei politice, delegației sovietice i s-a prezentat un memorandum întocmit de Reuniunea experților de la Londra. Statele Antantei au cerut Rusiei să plătească aproximativ 17 miliarde de ruble aur. datoria pre-revoluționară, precum și restituirea proprietăților străine expropriate în valoare de 1,6 miliarde de ruble aur. În același timp, datoriile publice dinainte de război ale Rusiei se ridicau la 4,2 miliarde de ruble. (din care 3 miliarde de ruble aparțin Franței și doar 250 de milioane de ruble aparțin Marii Britanii). Datoriile non-statale de dinainte de război (plasate în diferite titluri de valoare) se ridicau la 5,7 miliarde de ruble, aproximativ 70% din această sumă fiind reprezentată de 1,2 milioane de investitori privați francezi. Datoriile de război ale Rusiei au depășit 7 miliarde de ruble. (din care peste 5 miliarde de ruble au venit din Marea Britanie).

La 14 aprilie 1922, la Villa Albertis, reședința privată a lui Lloyd George, au început negocierile confidențiale între reprezentanții sovietici și șefii delegațiilor statelor Antantei - Marea Britanie, Franța, Italia.

lia si Belgia. Partea sovietică a respins categoric cererea foștilor aliați de returnare a datoriilor de război, afirmând pe bună dreptate că Rusia le-a plătit deja pe câmpurile de luptă cu sângele a milioane de soldați săi și, fără participarea ei, victoria Antantei în Prima. Războiul mondial ar fi fost imposibil. Ea a prezentat pretenții reconvenționale puterilor învingătoare în valoare de 39 de miliarde de ruble de aur. Puterile occidentale au respins cererile reconvenționale, considerându-le extrem de exagerate. Cu toate acestea, reprezentanții sovietici nu au insistat în cele din urmă asupra satisfacției lor, propunând „opțiunea zero” - renunțarea reciprocă la orice pretenții. La rândul său, Lloyd George, la 15 aprilie 1922, i-a înmânat lui Chicherin o scrisoare cu propuneri de compromis: datoriile de război ale Rusiei vor fi anulate în schimbul renunțării acesteia la pretențiile reconvenționale; i se acordă o amânare la plata datoriilor antebelice pe o perioadă de 10 ani; Moscova plătește despăgubiri foștilor proprietari străini pentru bunurile confiscate. Scrisoarea lui Lloyd George reflecta doar poziția britanică; Franța nu a împărtășit-o și a continuat să insiste să plătească integral toate datoriile.

2.11. Tratatul de la Rapallo între Rusia Sovietică și Germania

Negocierile delegației sovietice cu foștii aliați ai Antantei au alarmat extrem de mult reprezentanții germani. Ei se temeau serios că părțile vor putea ajunge la un compromis în problema datoriilor care vor fi plătite de Rusia sovietică prin reparații din partea Germaniei. În prima săptămână a conferinței, Wirth și Rathenau i-au cerut lui Lloyd George de trei ori o întâlnire, dar acesta nu le-a acceptat niciodată, încălcând regulile general acceptate de politețe diplomatică. În același timp, au primit informații de la italieni că negocierile de la Villa Albertis se apropie de încheierea cu succes și ar putea fi semnat în curând un acord care prevedea intrarea în vigoare a articolului 116 din Tratatul de la Versailles. O astfel de întorsătură a evenimentelor ar însemna că Rusia sovietică ar putea să-și ceară partea din reparațiile germane, a căror sumă a fost estimată la 16 miliarde de ruble aur; această sumă gigantică ar fi suficientă pentru a achita cea mai mare parte a datoriei ruse față de puterile Antantei, drept urmare întreaga sarcină a rezolvării problemei datoriilor ar fi transferată Germaniei.

În situația actuală, partea germană a fost înclinată să accepte propunerile sovietice care i-au fost făcute în ajunul conferinței. Chicherin a profitat imediat de asta. La 15 aprilie 1922, i-a invitat pe germani să continue negocierile începute la Berlin, iar chiar a doua zi, la reședința delegației germane din Rapallo, o suburbie a Genovului, un acord privind normalizarea relațiilor dintre Rusia sovietică și Germania a fost semnat.

Tratatul de la Rapallo s-a bazat pe „opțiunea zero” propusă de partea sovietică la negocierile de la Berlin. Rusia sovietică a refuzat despăgubirile, iar Germania a refuzat împrumuturile pre-revoluționare și proprietățile sale confiscate în Rusia în timpul războiului. Relațiile economice dintre cele două țări au început „de la zero”. Părțile au restabilit relațiile diplomatice și au convenit, de asemenea, să desfășoare comerțul pe baza principiului națiunii celei mai favorizate.

La semnarea acordului, Chicherin și Rathenau au făcut schimb de scrisori confidențiale. Ei au afirmat că, dacă Rusia sovietică satisface creanțele de datorie sau de proprietate împotriva oricărui stat terț la care Germania a renunțat, atunci problema creanțelor germane va fi rezolvată din nou în aceleași condiții. Tratatul de la Rapallo nu conținea niciun articol secret despre o alianță militară, dar articolul 5 permitea posibilitatea unei cooperări militare bilaterale, care a început să fie stabilită în 1920 și a continuat cu succes până la începutul anilor 1930.

Din punct de vedere financiar, „opțiunea zero” a fost, desigur, extrem de benefică pentru Berlin, întrucât valoarea datoriei ruse de dinainte

de război (1 miliard de ruble aur) și a proprietăților germane confiscate (300 de milioane de ruble aur) era de un ordin de mărime. mai puţin decât reparaţiile pe care le-ar putea pretinde partea sovietică. În plus, Germania era un stat învins și, conform Tratatului de la Versailles, purta întreaga responsabilitate pentru începerea războiului, ceea ce a lipsit de temeiuri legale cererile sale de returnare a datoriilor și proprietăților Rusiei. Datoria germană a fost anulată, iar proprietatea a fost considerată confiscată nu de bolșevici, ci de Nicolae al II-lea în 1914. Țările Antantei au recunoscut legalitatea acestei decizii, întrucât ei înșiși au făcut același lucru în acel moment.

A ȚINE MINTE

În ciuda concesiunilor economice, Tratatul de la Rapallo a fost privit pe bună dreptate la Moscova ca un succes diplomatic incontestabil. El a întins

fundamentele unei strânse cooperări politice, economice și militare între cele două puteri, care, desigur, le-au consolidat pozițiile pe arena internațională. Rusia sovietică a dobândit, în persoana Germaniei prietene, puterea de

un partener politic valoros, cu ajutorul căruia ar putea juca pe contradicțiile inter-imperialiste și ar putea împiedica crearea unui front antisovietic unit în Europa. Se crea un precedent important pentru recunoașterea principiului renunțării reciproce la pretenții, pe care partea sovietică spera să-l folosească în continuarea negocierilor cu statele Antantei.

Tratatul de la Rapallo a fost o lovitură neașteptată și dureroasă pentru interesele puterilor învingătoare. Marea Britanie și Franța l-au condamnat cu fermitate, considerând semnarea sa de către Germania fără consultarea prealabilă cu ei drept „un act flagrant de neloialitate”, după care l-au scos de la participarea la lucrările comisiei politice. În Germania însăși, Tratatul de la Rapallo a primit un sprijin public larg și a fost ratificat în unanimitate de Reichstag.

/'•''(pentru MEMORIZAREA^ X

Elita conducătoare germană spera că cooperarea cu bolșevicii o va ajuta să spargă „lagăturile de la Versailles”. Din acel moment, tratatul sovieto-german a devenit principalul atu al Berlinului în lupta sa pentru abolirea Tratatului de la Versailles. i

2.12. Etapa finală a Conferinței de la Genova

Prin semnarea Tratatului de la Rapallo, Chicherin nu a intenționat deloc să „arde poduri” în negocierile cu puterile Antantei. La 20 aprilie 1922, i-a trimis lui Lloyd George un răspuns la scrisoarea sa, în care propunea următoarele condiții: partea sovietică a renunțat la pretenții reconvenționale și a acceptat să recunoască datoriile

anterioare războiului, precum și să despăgubească proprietarii străini pentru valoarea lor expropriată. proprietatea, cu condiția ca țările Antantei să își anuleze datoriile de război și dobânzile la datoriile anterioare războiului, vor fi de acord să amâne toate plățile pentru cel puțin 15 ani și, de asemenea, vor recunoaște Rusia sovietică de drept și îi vor acorda imediat un împrumut mare (cel puțin 1 miliard de dolari). De fapt, discuția a fost despre posibilitatea ca Moscova să plătească o parte din datorie în rate în schimbul ajutorului din partea puterilor învingătoare la restabilirea economiei ruse.

Lloyd George a considerat această schemă acceptabilă în principiu. Cu toate acestea, Franța, care a reprezentat cea mai mare parte a datoriei de dinainte de război, nu a susținut-o. Louis Barthou a remarcat indignat despre cererile sovietice de noi împrumuturi pe care a refuzat să înțeleagă „cum se poate accepta noi obligații fără a le recunoaște pe cele vechi”. A existat și o scindare în delegația sovietică la conferință. Cicherin, Krasin și Litvinov au propus ca Biroul Politic al Comitetului Central al PCR (b), după ce a confirmat „inviolabilitatea dreptului de a expropria proprietatea privată”, să accepte totuși restituirea sau compensarea bănească a proprietății străine expropriate (de exemplu, prin emiterea de titluri de valoare rambursabile în 10-15 ani) în schimbul primirii unui împrumut mare. Altfel, au susținut ei, capitalul privat străin nu s-ar mai întoarce niciodată în Rusia. Cu toate acestea, unii membri ai delegației conduse de Ya. E. Rudzutak au respins această propunere și au raportat Kremlinului că, în opinia lor, Chicherin în scrisoarea sa către Lloyd George a depășit de fapt instrucțiunile care i-au fost date. Lenin l-a susținut pe deplin pe Ruduzutak și a vorbit categoric

schiați împotriva inițiativei lui Chicherin, Krasin și Litvinov. El a considerat-o drept o concesie inacceptabilă pentru imperialiști, „ezitări nemaiauzite, rușinoase și periculoase...” și, în poziția lui Chicherin exprimată într-o scrisoare către Lloyd George, a văzut o încălcare a directivelor Biroului Politic, amenințându-l în caz de „ cea mai mică ezitare de a dezavua public și de a-l demite din funcție.” „1. Urmând instrucțiunile Moscovei, șeful delegației sovietice a fost nevoit să declare imposibilitatea retrocedării, propunând în schimb dreptul de preferință al foștilor proprietari de a-și primi întreprinderile în concesiune. Cu toate acestea, o astfel de jumătate de măsură nu ar putea satisface puterile occidentale. Până atunci, în tabăra Aliaților, punctul de vedere neînduplecat franco-belgian a prevalat asupra liniei de compromis a lui Lloyd George, care s-a reflectat în memoriul celor opt puteri prezentat delegației sovietice la 8 mai 1922. La 11 mai, partea sovietică a trimis un memoriu de răspuns statelor Antantei, în care și-a exprimat și refuzul de a mai face concesii. Negocierile au ajuns într-o fundătură. La 20 mai 1922 s-a închis Conferința de la Genova. Munca ei s-a încheiat în esență cu un eșec total. S-a hotărât continuarea discuției despre problemele nerezolvate mai târziu la Haga, la nivel de experți.

2.13. Conferința de la Haga. Rezultatele negocierilor de la Genova și Haga

O continuare a Conferinței de la Genova a fost Conferința de la Haga, care a avut loc între 15 iunie și 20 iulie 1922. La ea au participat experți guvernamentali, precum și o serie de mari întreprinzători ale căror proprietăți au fost confiscate de bolșevici. La conferință au fost create două comisii: o comisie „non-rusă”, formată din delegați din toate țările, cu excepția Rusiei Sovietice, și o comisie „rusă”, la care au participat reprezentanți ai tuturor statelor, inclusiv delegația sovietică.

Problema centrală la negocieri a fost soarta proprietăților străine expropriate în Rusia. Franța și Belgia i-au cerut întoarcerea necondiționată, în timp ce Marea Britanie și Italia erau gata să se mulțumească să plătească o compensație bănească corespunzătoare pentru ea. Delegația sovietică, condusă de comisarul adjunct al Poporului pentru Afaceri Externe M. M. Litvinov, și-a apărat poziția anterioară: a refuzat să recunoască foștilor proprietari dreptul la restituire, dar era gata să le plătească o anumită compensație bănească sau să ofere concesii.

De asemenea, a fost făcută publică o listă extinsă de întreprinderi și zăcăminte minerale care ar putea fi concesionate (cu drepturi preferențiale pentru foștii proprietari). Partea sovietică a fost de acord să plătească datorii dinainte de război în rate, în special datorii

1 Lenin V.I. PSS. T. 44. P. 172.

persoanelor fizice, dar sub rezerva primirii unui împrumut mare și recunoașterii de drept a Rusiei sovietice. Totuși, problema noilor împrumuturi nici nu a fost adusă în discuție. Negocierile îndelungate nu au dat niciun rezultat; Nu a existat nicio apropiere între pozițiile părților. În concluzie, statele europene au adoptat o rezoluție specială prin care cere capitalului privat să nu ia concesii de la bolșevici. Conferința de la Haga s-a încheiat fără concluzii.

Astfel, nici la Genova și nici la Haga nu au reușit Rusia sovietică și puterile Antantei să ajungă la un compromis. Ambele părți nu erau pregătite pentru asta. Aliații, în primul rând Franța, au luat o poziție dură, sperând că Moscova, sub presiunea unei crize interne severe și pe baza beneficiilor economice evidente pe care le-a promis normalizarea relațiilor cu puterile învingătoare, va fi forțată în cele din urmă să-și accepte condițiile. Cu toate acestea, abordarea sovietică a fost determinată în primul rând de considerații ideologice și nu comerciale și economice.

/"(pentru amintire) \

Întrucât scopul prioritar pentru bolșevici era păstrarea sistemului sovietic, ei credeau că realizarea acestuia se realizează cel mai bine

printr-un acord cu o Germania învinsă și umilită, care să întărească scindarea în tabăra imperialiștilor. Aveau nevoie de un acord cu puterile învingătoare în primul rând ca garanție împotriva unei noi intervenții. Moscova nu s-a străduit pentru o interacțiune politică și economică strânsă cu țările Antantei, de teamă să nu fie prinsă financiar. dependenta economica de ele.>

Și deși Lenin a spus de mai multe ori că diplomații sovietici „merg la Genova nu ca comuniști, ci ca negustori”, în practică, el și colegii săi din Biroul Politic s-au arătat în primul rând ca ideologi și revoluționari, pentru care problemele economice erau de o importanță subordonată. Într-un cerc restrâns, Lenin nu a ascuns faptul că nu crede în succesul Genovei și nu se teme să întrerupă negocierile, văzând chiar anumite beneficii în acest sens - în primul rând, întreruperea unificării postbelice a Europa.

LA MEMORIE J--

Eșecul conferințelor de la Genova și Haga a făcut ca Moscova să nu mai poată conta pe împrumuturi și investiții de la puterile învingătoare. Germania a rămas, dar ea, slabă din punct de vedere economic și zdrobită de presiunea puternică a despăgubirilor, nu a avut fonduri gratuite pentru a investi în Rusia. Drept urmare, statul sovietic a trebuit să urmeze calea construirii unei economii închise, bazându-se pe propriile forțe și resurse.

La Genova și la Haga, puterile occidentale nu au reușit să normalizeze relațiile cu Rusia sovietică și să o integreze în ordinea internațională europeană în termenii lor, înmuiind astfel diviziunea postbelică a continentului. Dimpotrivă, exact ceea ce puterile învingătoare au încercat să prevină s-a întâmplat – o apropiere între Rusia sovietică și Germania. Au apărut contururile unei alianțe sovieto-germane extrem de periculoase și ostile ordinului de la Versailles.

Literatură

Principal

Vatlin A. Yu. Comintern: Primii zece ani: eseuri istorice. M.: Rusia tânără, 1993.

Documente ale politicii externe a URSS. T.III. M.: Gospolitizdat, 1959. Doc. nr. 12, 53, 137; TVM: Gospolitizdat, 1961. Doc. Nr. 109, 119, 121, 127.

Zagladin N.V. Istoria succeselor și eșecurilor diplomației sovietice. M.: Relaţii internaţionale, 1990. Ch. 1.

Lenin V.I. Documente necunoscute. 1891 - 1922 M.: ROSSPEN, 2000. Doc. Nr. 355, 383, 384.

Istoria sistematică a relațiilor internaționale în patru volume. Evenimente și documente. 1918–2000 / Rep. ed. A. D. Bogaturov. Volumul doi. Documentele anilor 1910-1940 / Comp. A. V. Malgin. M.: Moscova, muncitor, 2000. Doc. Nr. 28, 29, 31, 33-35, 46-49.

Yazhborovskaya I. S., Parsadanova V. S. Rusia și Polonia. Sindromul războiului din 1920. M.: Academia, 2005.

Adiţional

Manusevich A. Ya. Calea dificilă către Tratatul de pace de la Riga din 1921 // Istorie nouă și recentă. 1991. Nr 1. P. 19-43.

OfConnor, Timothy Edward. Georgy Cicherin și politica externă sovietică, 1918-1930 / Trad. din engleza M.: Progres, 1991. Ch. 4, 5.

Țevi R. Rusia sub bolșevici / Trans. din engleza M.: ROSSPEN, 1997. Ch. 4.

CAPITOL

RELAȚIILE INTERNAȚIONALE ÎN EUROPA ÎN 1923-1925 CONFERINȚA LOCARNO

3.1. Ocuparea franco-belgiană a Pypa și consecințele acesteia

În timpul Conferinței de la Paris, puterile învingătoare nu au putut ajunge la un acord asupra uneia dintre problemele cheie ale acordului de pace - colectarea despăgubirilor din Germania. Această problemă urma să fie rezolvată în cele din urmă de comisia interaliată de reparații, care urma să stabilească valoarea totală a despăgubirilor și cotele statelor individuale ale Antantei în aceasta. După ce administrația republicană americană a refuzat să participe la lucrările comisiei, raportul de forțe din aceasta s-a schimbat în favoarea Franței, care a luat o poziție extrem de dură. La Paris au continuat să insiste că Germania învinsă, ca principal vinovat al Primului Război Mondial, a fost obligată să despăgubească pe deplin învingătorii atât pentru costurile directe, cât și pentru cele indirecte ale conducerii sale. Franța a fost susținută de Italia și Belgia, în timp ce Marea Britanie, care le-a cerut aliaților să-și reducă apetitul și să permită Germaniei să-și restabilize economia, s-a aflat în minoritate.

La începutul anilor 1920 au avut loc mai multe conferințe ale comisiilor de reparații. La conferința Cna (iulie 1920), s-a decis ca 52% din despăgubiri să meargă către Franța, 22% către Marea Britanie, 10% către Italia, 8% către Belgia și 8% către alte state aliate. Anterior, la Conferința de la Boulogne (iunie 1920), a fost conturat pentru prima dată volumul specific al plăților - 265 de miliarde de mărci de aur, care s-a redus în curând la 226 de miliarde de mărci de aur. Cu toate acestea, Germania a refuzat cu hotărâre să plătească această sumă uriașă, insistând asupra reducerii radicale a acesteia la 30 de miliarde de mărci. La rândul lor, Aliații, într-un ultimatum, au cerut germanilor să accepte necondiționat cererile pe care le-au înaintat, iar după refuzul acestuia din urmă, au ocupat orașele Düsseldorf, Duisburg și Ruhrort în martie 1921. A urmat o altă rundă de

negocieri dificile, iar în mai 1921, la Conferința de la Londra, a fost stabilit cuantumul final al despăgubirilor. Ea

s-a ridicat la 132 de miliarde de mărci de aur (33 de miliarde de dolari) și a fost plătită pe o perioadă de 37 de ani, în principal în numerar, dar și sub formă de livrări de materii prime și diverse bunuri. Germania a fost obligată să facă prima tranșă de 1 miliard de mărci într-o lună. Apoi a trebuit să plătească 2 miliarde de mărci de aur anual, plus o sumă suplimentară variabilă de 25% din valoarea totală a exporturilor sale anuale. Dacă germanii au refuzat să accepte aceste condiții, aliații au amenințat că vor ocupa Ruhr. Reichstag-ul a votat în favoarea ultimatumului cu o ușoară majoritate. Cu toate acestea, Germania nu avea de gând să suporte în niciun caz cerințele puterilor învingătoare. După ce a semnat Tratatul de la Rapallo cu Rusia Sovietică în aprilie 1922, care i-a întărit semnificativ poziția internațională, a ridicat din nou problema reducerii despăgubirilor, invocând solvabilitatea sa scăzută din cauza crizei socio-economice severe.

În noiembrie 1922, noul guvern al țării, condus de G. Cuno, s-a îndreptat către puterile învingătoare cu o cerere de moratoriu de cinci ani privind plata despăgubirilor și un mare împrumut internațional, care însă a fost respinsă de către aliați. După aceasta, Germania a refuzat să plătească următoarea contribuție anuală și, de asemenea, a oprit livrările de cherestea și cărbune pentru reparații. Ca răspuns la aceste acțiuni, comisia interaliată din 9 ianuarie 1923, cu trei voturi (Franța, Italia, Belgia) împotriva unuia (Marea Britanie), a afirmat faptul „neîndeplinirii deliberate” a obligațiilor, care ar fi trebuit să aibă a presupus introducerea de sancţiuni economice şi militare împotriva Germaniei. La 11 ianuarie 1923, 5 divizii franceze și 2 belgiene au ocupat regiunea Ruhr, cel mai important centru industrial al Germaniei. A fost izolat de restul ținuturilor germane și despărțit de acestea printr-o graniță vamală. Ca urmare, economia germană și-a pierdut principala bază de producție de cărbune, fier și oțel și a fost complet dezorganizată.

Acțiunea forței franco-belgiene a provocat o reacție internațională mixtă. Dintre puterile conducătoare, doar Italia l-a susținut, în timp ce Marea Britanie și Statele Unite au luat o poziție evazivă de așteptare. Uniunea Sovietică a condamnat ferm intrarea trupelor în Ruhr.

La rândul său, guvernul german a declarat că nu va conduce nicio negociere cu privire la reparații până când Pyp va fi evacuat. Acesta s-a adresat oamenilor cu sloganul „unificarea tuturor germanilor în fața unui inamic comun”, cerându-i să nu respecte ordinele autorităților de ocupație, iar locuitorii din Pypa să nu mai lucreze pentru o perioadă nedeterminată. Această politică, numită „rezistență pasivă”, a provocat devastări economice fără precedent în Germania și a dus la prăbușirea completă a industriei și a sistemului său financiar*. Inflația a devenit o fantomă

1 În teritoriile ocupate de trupele franco-belgiene, „rezistența pasivă” s-a transformat de mai multe ori în rezistență armată, inclusiv atacuri asupra garnizoanelor aliate și sabotaj la instalațiile industriale. Ca răspuns, forțele de ocupație au folosit și arme, iar rebelii reținuți au fost împușcați.

scară stică: valoarea mărcii din ianuarie până în noiembrie 1923 a scăzut de miliarde de ori, iar salariile celor care încă continuau să muncească erau adesea plătite de două ori pe zi, altfel se depreciau*. Prăbușirea mărcii a dus, de asemenea, la pierderea puterilor învingătoare asupra solvabilității Germaniei.

Pentru a atrage opinia publică internațională de partea sa, guvernul Cuno a lansat o campanie activă de propagandă - creând imaginea unei Franțe agresive, crude și a unei Germanii lipsite de apărare și suferite pe nedrept. În stadiul inițial al crizei, s-a observat o ascensiune patriotică în societatea germană, dar prelungirea ei ulterioară a dus la o agravare periculoasă a contradicțiilor politice și sociale. Criza Ruhr a devenit un test dificil pentru Republica de la Weimar1 2.

Mișcările radicale câștigau putere în țară. În Turingia și Saxonia au fost create guverne de stat cu participare comunistă. În Renania, separatiștii locali, cu sprijinul forțelor de ocupație franceze, au preluat guvernul într-un număr de orașe și au încercat să proclame o Republică Renaniană independentă.

În august 1923, ca urmare a unei greve generale, cabinetul lui Cuno a demisionat. Noul guvern de „mare coaliție”, format din reprezentanți ai social-democraților, partidelor de centru și dreapta, conduse de G. Stresemann, a decis să pună capăt „rezistenței pasive”. În octombrie 1923, a trimis o notă Aliaților în care își exprimă disponibilitatea de a continua să plătească despăgubiri, dar având în vedere colapsul economic care a urmat, le-a cerut să reexamineze problema solvabilității Germaniei.

În Uniunea Sovietică, criza Ruhrului a reînviat speranțe pentru o iminentă revoluție mondială. În august 1923, Biroul Politic al Comitetului Central al PCR(b) a declarat că „proletariatul german se confruntă imediat cu bătălii decisive pentru putere” și a decis să îi ofere toată asistența necesară în bani și arme3. În URSS, demobilizarea Armatei Roșii a fost suspendată și a început redistribuirea acesteia la granițele de vest. În același timp, Partidul Comunist German, urmând instrucțiunile Komintern, a început pregătirile pentru o revoltă armată. Aripa stângă a conducerii PCR(b) a sperat că acest discurs va deveni detonatorul unui „nou val de revoluții proletare internaționale”. Zinoviev a afirmat cu aroganță că social-democrația germană va „exploda ca un balon de săpun” de îndată ce comuniștii vor lua armele, iar Troțki a propus chiar stabilirea unei „date calendaristice” pentru revoltă, stabilind data exactă pentru începerea

acesteia - 9 noiembrie (aniversarea revoluției germane din 1918). Pentru ru

1 Dacă în ianuarie 1923 la Berlin pentru 1 dolar au dat aproximativ 7 mii de mărci, atunci în noiembrie a aceluiași an - deja 4,2 trilioane (!) de mărci. Introdusă la 15 noiembrie 1923, noua ștampilă, susținută de bunuri materiale, era egală cu un trilion de ștampile vechi „de hârtie”.

2 Republica Weimar este numele regimului politic din Germania în perioada 1919-1933. Termenul a apărut după ce ședința Adunării Naționale de la Weimar din 31 iulie 1919 a adoptat o nouă constituție germană.

3 Biroul Politic al Comitetului Central al PCR (b) - PCUS (b) și Comintern: 1919-1943. Documentație. M., 2004. p. 206-207.

Pentru a conduce revolta, un grup de membri ai Comitetului Central al PCR(b) condus de K. B. Radek a fost trimis la Berlin. Cu toate acestea, aceste calcule s-au dovedit a fi insuportabile. În fața amenințării cu o rebeliune a Partidului Comunist, guvernul Stresemann și-a suspendat activitățile și a declarat stare de urgență în țară. Unitățile Reichswehr au fost introduse în Saxonia și Turingia și au dispersat guvernele locale de stânga. În octombrie 1923, aripa radicală a partidului, condusă de E. Thälmann, a ridicat o revoltă armată la Hamburg, dar a fost rapid înăbușită de trupele guvernamentale. „Octombrie germană” nu a funcționat. Activitatea revoluționară a URSS în timpul crizei a dus la o răcire a relațiilor sale cu Germania și a arătat că apropierea post-palliană a celor două puteri avea limite bine definite.

Alături de comuniști, radicalii germani de extremă dreaptă au devenit și mai activi. În perioada 8-9 noiembrie 1923, la München a avut loc așa-numitul „Putsch la Beer Hall”, în cadrul căruia tânărul Partid Național Socialist condus de Hitler, obținând sprijinul eroului de război, fostul șef al Statului Major General E. von Ludendorff, a încercat să preia puterea în Bavaria. Atunci naziștii plănuiau să efectueze un „marș asupra Berlinului”, urmând exemplul campaniei fasciste de la Roma, care în 1922 a adus regimul Mussolini la putere în Italia. Cu toate acestea, rebeliunea a fost înăbușită de autorități, iar Hitler a fost condamnat la cinci ani de închisoare (deși a fost eliberat devreme după opt luni).

Situația revoluționară din Germania a stârnit îngrijorare serioasă la Londra și Washington. Vina pentru criza care a izbucnit aici a fost pusă în primul rând pe Franța. Premierul britanic R. Macdonald i-a spus sincer lui Poincaré că, în opinia publicului țării sale, Franța dorește catastrofa completă a Germaniei și stabilirea dominației acesteia pe continent fără a ține cont de interesele Marii Britanii și ale restului Europei. . Franța s-a aflat într-o situație dificilă. Cheltuielile sale de ocupare în regiunea Ruhr au fost neașteptat de mari și deja în

toamna anului 1923 se ridicau la 1 miliard de franci, depășind valoarea contribuției de reparație neplătită de Germania. Francul a scăzut brusc. La rândul lor, britanicii și americanii, nemulțumiți de politicile Parisului, i-au cerut aspru să returneze cât mai curând datoriile de război.

LA MEMORIE J-- -

Eșecul politicii franceze de presiune forțată asupra Germaniei a fost evident. Continuarea sa a fost plină nu numai de căderea Republicii Weimar și de venirea la putere a forțelor extremiste din Germania, ci și de destabilizarea în continuare a întregii ordini europene. Această perspectivă periculoasă a împins puterile occidentale să caute căi de ieșire din criză prin restabilirea economiei germane. În această situație, guvernul francez a fost nevoit să facă concesii Marii Britanii

şi Statele Unite, care din acel moment au luat iniţiativa în rezolvarea problemei germane.

3.2. „Planul Dawes”

În octombrie 1923, Marea Britanie a propus convocarea unei conferințe internaționale privind problema reparațiilor cu participarea puterilor europene și a Statelor Unite. Franța a respins această idee, dar a fost de acord ca un compromis cu crearea a două comitete de experți independenți care să examineze solvabilitatea Germaniei și să determine căile de redresare economică a acesteia. Prima comisie, condusă de un bancher din Chicago, viitorul vicepreședinte al SUA Charles Dawes, trebuia să se ocupe de problemele stabilizării mărcii germane și eliminării deficitului bugetar, iar a doua, condusă de englezul G. McCann, urma să se ocupe să ia măsuri de returnare a capitalului care a fugit în țară din acesta în timpul unei perioade de hiperinflație. În același timp, prima comisie și-a asumat de fapt studiul problemei reparației în ansamblu, deși această sarcină nu i-a fost atribuită oficial. În aprilie 1924, ambele comitete și-au prezentat rapoartele comisiei de reparații, cunoscută în mod colectiv sub numele de „Planul Dauwes”.

Planul se baza pe principiul propus de remarcabilul economist britanic John Keynes: o condiție prealabilă pentru ca Germania să plătească despăgubiri este restabilirea economiei sale, care este posibilă numai după suprimarea inflației și eliminarea deficitului bugetar. În aceste scopuri, experții au propus să acorde Berlinului un împrumut internațional în valoare de 800 de milioane de mărci de aur. Programul ulterioar de plată a despăgubirilor a fost direct dependent de ritmul de redresare și dezvoltare a economiei germane.

Planul nu a stabilit cuantumul total al despăgubirilor sau sfârșitul perioadei de reglementare. Se spunea doar că Berlinul urma să plătească 1 miliard de mărci în anul fiscal 1924/25; apoi valoarea contribuției a crescut treptat și, începând cu exercițiul financiar 1928/29, trebuia

să se ridice la 2,5 miliarde de mărci anual. Astfel, programul de plată a despăgubirilor a fost adus în conformitate cu capacitățile economice ale Germaniei.

Planul prevedea și o reformă financiară și economică radicală în Germania. Banca sa centrală, care a emis ștampila, a fost scoasă din subordinea guvernului și pusă sub controlul aliaților. Guvernul a pierdut și controlul asupra căilor ferate - acestea au fost transferate sub conducerea unei societăți pe acțiuni special create. Pentru a atrage pe scară largă capitalul din străinătate în economia germană, impozitarea investițiilor străine a fost eliminată.

În vara anului 1924, la Londra a avut loc o conferință cu participarea a șapte țări europene, SUA și Japonia, care au aprobat principalele prevederi ale Planului Dawes. La această întâlnire, Germania a încheiat un acord cu comisia de reparații privind condițiile de implementare a acestuia, angajându-se să adopte legi relevante privind Banca Centrală, căile ferate și o serie de altele. Comisia, la rândul ei, a promis că va ajuta Berlinul în obținerea unui împrumut internațional, care i-a fost acordat în curând. Franța și Belgia au declarat că dacă lansarea a avut succes

Pentru a implementa Planul Dawes, un an mai târziu aveau să înceapă evacuarea militară a Ruhrului. Astfel, criza Ruhr a fost în mare măsură depășită.

x^pentru memorare)-- X

Planul Dawes era menit să asigure stabilizarea economiei și a sistemului politic al Republicii Weimar, care trebuia să conducă la restabilirea unei Germanii prospere din punct de vedere economic și politic în cadrul sistemului Versailles și sub controlul Aliaților. Adoptarea ei a însemnat triumful abordării anglo-americane de rezolvare a problemei germane asupra celei franceze.

Franța a fost nevoită să aprobe planul din cauza presiunii puternice anglo-americane, precum și a demisiei cabinetului Poincaré, care a fost înlocuit în iunie 1924 de un guvern de stânga condus de E. Herriot, care pleda pentru o politică externă mai flexibilă. . După intrarea în vigoare a Planului Dawes, Germania a primit o ploaie de aur de împrumuturi și investiții străine, dintre care 70% au fost americane. În 1924-1932 a primit aproximativ 32 de miliarde de mărci în împrumuturi și investiții străine , plătind doar 11,5 miliarde de mărci în reparații în aceeași perioadă. Astfel, reparațiile au încetat să mai fie o povară insuportabilă care bloca dezvoltarea economiei sale.

Adoptarea Planului Dawes a presupus și restructurarea datoriilor de război ale puterilor Antantei față de Statele Unite, în valoare de aproximativ 10 miliarde de dolari, 94% din această sumă era datorată Marii Britanii, Franței și Italiei. Acordul anglo-american privind problema datoriilor a fost semnat încă din 1922 și prevedea plata

datoriilor în rate pe o perioadă de până la 25 de ani, precum și o reducere a ratei dobânzii pentru deservirea acesteia. Francezii și italienii nu erau mulțumiți de asemenea condiții; au cerut anularea parțială, sau chiar mai bine, completă a datoriilor lor din timpul războiului, care, în opinia lor, ar fi o parte din contribuția americană la victoria asupra inamicului. La Washington, însă, au insistat să plătească integral datorii. Apoi Franța i-a invitat pe americani să-și ramburseze datoria, deoarece au primit despăgubiri din partea Germaniei. În 1923 au început negocierile franco-americane, care s-au încheiat în 1929 cu semnarea unui acord privind plata în rate a datoriilor de război a Franței către Statele Unite, pe o perioadă de până la 53 de ani. Statele Unite au semnat cu Italia un acord similar privind plățile în rate pe o perioadă de până la 62 de ani. Astfel, după ce Planul Dawes a intrat în vigoare, Washingtonul a fost de fapt de acord să facă legătura între problemele datoriilor interaliate și reparațiile germane.

3.3. Protocolul de la Geneva

Planul Dawes a fost întâmpinat fără entuziasm la Paris. Perspectiva unei renașteri economice și apoi inevitabile politice a Germaniei

a înspăimântat Franța și a forțat-o să caute noi modalități de a-și asigura propria securitate, precum și de a întări sistemul de la Versailles în ansamblu. În toamna anului 1924, delegația franceză a înaintat Societății Națiunilor un proiect de protocol privind reglementarea pașnică a conflictelor internaționale. Acest document, care a fost inovator, prevedea crearea de noi mecanisme politice și juridice de soluționare a disputelor dintre state. A fost primul care a definit agresiunea, care era absentă în Carta Societății Națiunilor. S-a propus să se considere o țară drept agresor dacă aceasta a refuzat să prezinte un conflict la care participă spre examinare de către un organism de arbitraj internațional. Astfel, pentru prima dată, procedura de arbitraj ar deveni obligatorie pentru rezolvarea conflictelor interstatale.

Părțile la protocol erau obligate să se angajeze să renunțe la război în relațiile lor între ele, cu excepția cazurilor de rezistență la acte de agresiune sau de participare la sancțiuni aplicate în conformitate cu Carta Ligii. Protocolul a reglementat în detaliu procedura procesului de arbitraj, drepturile și obligațiile părților, precum și consecințele neexecutării hotărârilor arbitrale. În plus, prevedea negocieri privind o reducere generală a armamentului, pentru care în 1925 era planificată convocarea unei conferințe speciale privind dezarmarea sub auspiciile Ligii Națiunilor.

La început, propunerea Franței a primit sprijin activ nu numai din partea aliaților săi din Europa de Est, ci și din partea Marii Britanii, unde guvernul laburist al lui Macdonald era la putere în acea vreme. În octombrie 1924, Consiliul Societății Națiunilor a aprobat Protocolul de la Geneva și a recomandat tuturor statelor membre ale Ligii să-l ratifice. Cu toate acestea, curând a devenit clar că

majoritatea marilor puteri incluse în Consiliu nu erau pregătite să renunțe la drepturile lor suverane și să recunoască jurisdicția organelor de arbitraj supranaționale. Dintre cei patru membri permanenți ai Consiliului, doar Franța a ratificat protocolul. Poziția Marii Britanii după demisia cabinetului de stânga al lui Macdonald în octombrie 1924 s-a schimbat semnificativ. Conservatorii care au ajuns la putere au stabilit un curs de modificare a sistemului Versailles pe baza unui compromis cu Germania și nu au vrut să complice acest proces prin ratificarea Protocolului de la Geneva, care nu fusese agreat anterior cu germanii și care a fost adoptat fără participarea acestora. La rândul lor, Japonia și Italia fascistă, nemulțumite în totalitate de locul lor în ordinea internațională postbelică, au găsit și ele inutil să se oblige la obligații stricte de a renunța la folosirea forței. Uniunea Sovietică, acţionând din poziţia de critic ireconciliabil al sistemului de la Versailles, a respins proiectul de protocol, solicitând în acelaşi timp ţărilor occidentale să înceapă o discuţie timpurie asupra problemelor de dezarmare. În cele din urmă, Protocolul de la Geneva nu a intrat niciodată în vigoare.

3.4. „Fâșia de confesiuni a URSS”

La 30 decembrie 1922, RSFSR, RSS Ucraineană, PCC din Belarus și Federația Transcaucaziană (TSFSR) s-au unit în Uniunea Republicilor Socialiste Sovietice. Formarea unui stat sovietic multinațional, de 1,5 ori mai mare decât Rusia sovietică ca potențial economic și uman, a adus o recunoaștere internațională mai strânsă a puterii bolșevicilor. Normalizarea relațiilor dintre Uniunea Sovietică și lumea capitalistă a fost facilitată și de Noua Politică Economică (NEP), care a făcut posibilă restabilirea rapidă a economiei ruse, distrusă în timpul Primului Război Mondial și al Războiului Civil.

X-^PENTRU MEMORIE)-- --X

Revigorarea parțială a relațiilor de piață în cadrul NEP, precum și lupta pentru putere în conducerea de vârf a partidului care a avut loc în timpul bolii lui Lenin, au dat naștere unor iluzii și speranțe în cercurile conducătoare ale țărilor europene pentru o posibilă degenerare politică. şi dezintegrarea regimului bolşevic. Stabilirea unor relații diplomatice și comerciale normale între URSS și țările occidentale trebuia să contribuie la procesul de evoluție pașnică a sistemului sovietic. În 1924, partidele de stânga care împărtășesc acest punct de vedere au ajuns la putere în Marea Britanie și Franța.
j

În același timp, înfrângerea revoluțiilor din 1923 din Germania și Bulgaria1 a fost sfârșitul revoltei revoluționare postbelice din Europa. Moscova a fost forțată să admită faptul că a început „stabilizarea capitalismului” - desigur, cu avertismentul că a fost „temporar și fragil”. Cu toate acestea, această concluzie însemna că perspectivele revoluției mondiale erau împinse în viitorul îndepărtat și Uniunea Sovietică va trebui să existe într-un „mediu capitalist”

ostil mult mai mult decât se credea anterior. O dezbatere aprinsă a apărut în rândul conducerii partidului despre soarta viitoare a socialismului în URSS. Liderul „Opoziției de stânga” Troțki a susținut că fără victoria revoluției mondiale este imposibil să se construiască socialismul într-o singură țară: în primul rând, pentru că puterile imperialiste vor încerca cu siguranță să-l răstoarne prin mijloace armate și, în al doilea rând, pentru că în Rusia - o țară înapoiată și predominant țărănească - puterea sovietică, fără ajutorul proletariatului european, este în cele din urmă sortită degenerarii burgheze. Stalin, care s-a opus opoziției de stânga, a respins aceste argumente.

1 La 22 septembrie 1923, comuniștii au declanșat o revoltă armată în regiunile de nord și de vest ale Bulgariei. După o săptămână de lupte încăpățânate, a fost înăbușit de trupele guvernamentale.

DE REȚINUT ↄ--

Stalin credea că Uniunea Sovietică, având resurse naturale și umane enorme, era autosuficientă și destul de capabilă să construiască socialismul de la sine. În 1924, el și-a formulat pentru prima dată teza cheie despre „posibilitatea victoriei socialismului într-o singură țară”, ceea ce a implicat o anumită schimbare a accentului în politica externă a URSS. În conformitate cu această atitudine stalinistă, nu Uniunea Sovietică a trebuit să-și sacrifice interesele în numele cauzei revoluției mondiale, ci, dimpotrivă, mișcarea internațională comunistă și de eliberare națională trebuia pusă în slujbă. a intereselor sale de stat. În cadrul acestui concept, obiectivele prioritare ale politicii externe ale URSS au fost întărirea securității acesteia și crearea condițiilor internaționale favorabile pentru construirea bazelor socialismului. Moscova a înțeles că atingerea acestor obiective este imposibilă fără a stabili relații diplomatice și comerciale normale cu țările occidentale și erau gata să facă anumite concesii.

La rândul lor, puterile occidentale, urmând un curs de stabilizare și întărire a ordinii internaționale postbelice, până la mijlocul anilor 1920 au decis să stabilească relații diplomatice cu Uniunea Sovietică. În 1924 - începutul anului 1925, a fost recunoscut de drept de Marea Britanie, Italia, Franța, China, Japonia, un număr de țări europene medii și mici - Norvegia, Suedia, Danemarca, Austria, Grecia și din cele non-europene - Mexic și Hijaz. Acest proces internațional se numește „sura confesiunii”.

Marea Britanie a fost prima dintre puterile Antantei care a recunoscut Uniunea Sovietică de jure. La începutul anului 1924, pentru prima dată în istorie, la Londra a ajuns la putere un guvern laburist de stânga, condus de liderul acestui partid, R. Macdonald, care a preluat funcțiile de prim-ministru și ministru al afacerilor externe. Chiar și în timpul campaniei electorale, laburiștii au criticat aspru linia antisovietică dură a conservatorilor și și-au declarat intenția de a recunoaște URSS fără nicio precondiție. După ce au câștigat alegerile, ei și-au îndeplinit imediat promisiunea. La 1 februarie 1924, Marea

Britanie a stabilit relații diplomatice cu Uniunea Sovietică la nivelul de însărcinat cu afaceri. Toate revendicările reciproce trebuiau soluționate în timpul negocierilor ulterioare, după care urma să aibă loc un schimb de ambasadori. Pentru britanici, interesul principal era în problemele restituirii datoriilor rusești prerevoluționare și restituirii proprietăților naționalizate, pentru partea sovietică - în obținerea de împrumuturi pentru dezvoltarea economică. Ca urmare a negocierilor bilaterale desfășurate la Londra în aprilie-august 1924, a fost pregătit și semnat un acord general și comercial. Ambele părți au făcut concesii semnificative. Marea Britanie a fost de acord să recunoască monopolul sovietic al comerțului exterior, extrateritorialitatea unei părți din po-78

a misiunii comerciale sovietice și imunitatea diplomatică a unora dintre angajații săi și, de asemenea, a promis că va oferi Moscovei un împrumut de 30 de milioane de lire sterline. Rezolvarea problemei datoriilor de stat pre-revoluționare ale Rusiei a fost amânată pe termen nelimitat. Partea sovietică, la rândul ei, s-a angajat să compenseze parțial datoriile rusești de dinainte de război față de persoane fizice și, de asemenea, a promis că va rambursa parțial proprietarilor străini costul proprietăților expropriate, acordându-le noi concesii.

O luptă ascuțită a avut loc în jurul acordurilor semnate în cercurile conducătoare britanice. Conservatorii s-au opus cu fermitate ratificării lor, iar fostul ministru de externe Curzon chiar a numit însăși recunoașterea URSS „cea mai mare greșeală”. Dreapta a fost mai ales nemulțumită de activitățile revoluționare ale bolșevicilor din Orientul Mijlociu, văzând în ea o amenințare directă la adresa coloniilor britanice. În octombrie 1924, Camera Comunelor a adoptat un vot de neîncredere în guvernul laburist, iar două săptămâni mai târziu au avut loc alegeri parlamentare, în care conservatorii au câștigat o victorie zdrobitoare. Cu patru zile înainte de vot, în ziarele londoneze a fost publicată o „scrisoare de la Zinoviev” falsificată către Comitetul Central al Partidului Comunist Englez, în care șeful Comintern-ului ar fi cerut răsturnarea sistemului burghez din Marea Britanie și a dat instrucțiuni locale. comuniştii cum să desfăşoare o muncă subversivă în forţele armate1. A izbucnit un scandal puternic, adăugând o mulțime de voturi conservatorilor. Noul guvern conservator al lui S. Baldwin, care a ajuns la putere în urma unui val de sentiment antisovietic, a declarat că nu are nicio îndoială cu privire la autenticitatea „scrisorii lui Zinoviev”. A refuzat să prezinte parlamentului tratatele anglo-sovietice spre ratificare și să acorde un împrumut URSS. După o scurtă încălzire, relațiile dintre cele două puteri au devenit din nou tensionate și ostile.

Aproape simultan cu Marea Britanie, Uniunea Sovietică a fost recunoscută de Italia la 7 februarie 1924. Apropierea italo-sovietică a început la sfârșitul anului 1922, imediat după venirea la putere a regimului fascist al lui Mussolini la Roma. După ce a luat inițiativa de a îmbunătăți relațiile cu Moscova, liderul italian a căutat să-și sublinieze hotărârea de a se distanța de celelalte puteri ale Antantei și de a urma o politică externă independentă. Mussolini a împărtășit

viziunea lui Lloyd George despre degenerarea iminentă a bolșevismului. El credea, de asemenea, că Italia, după ce a recunoscut URSS înaintea altor state, ar putea conta pe dividende semnificative în comerțul cu Moscova. În plus, datoriile rusești pre-revoluționare ale Italiei erau cu un ordin de mărime mai mici decât cele ale Marii Britanii și Franței, iar această problemă nu a constituit un obstacol serios în calea normalizării relațiilor. Concomitent cu recunoașterea de jure a URSS, Italia a încheiat un acord comercial și maritim cu aceasta

1 Falsitatea „scrisorii Zinoviev” a fost acum dovedită de istoricii britanici și este dincolo de orice îndoială. Vezi despre asta: O'Connor T. E. G. V. Chicherin și politica externă sovietică 1918-1930. / Per. din engleza M„ 1991. S. 184, 255.

Vania, în care a fost primul stat european care a recunoscut monopolul sovietic al comerțului exterior, precum și statutul diplomatic al misiunii comerciale și al angajaților acesteia. Părțile au schimbat imediat ambasadori (și nu însărcinați cu afaceri, ca în cazul Marii Britanii), în timp ce soluționarea creanțelor financiare a fost amânată pe termen nelimitat. În anii 1920 și începutul anilor 1930, relațiile economice și politice dintre URSS și Italia s-au dezvoltat cu succes. Fiind interesate una de cealaltă, ambele puteri au încercat să nu transfere contradicțiile dintre ideologiile comuniste și fasciste în planul relațiilor interstatale.

Au existat obstacole mult mai obiective în calea normalizării relațiilor sovieto-franceze decât în cazul altor state europene. Ca principal investitor și creditor străin al Rusiei prerevoluționare, Franța a suferit cel mai mult din cauza deciziei bolșevicilor de a nu plăti datorii și de a expropria proprietăți străine. În timpul Războiului Civil, a sprijinit forțele anti-bolșevice mai activ și mai consecvent decât restul țărilor Antantei, iar după înfrângerea acestora a dat adăpost unei părți semnificative a emigrației albe.

Recunoașterea Uniunii Sovietice de către Marea Britanie și Italia a creat un precedent important pe care Parisul nu a putut să nu-l ia în considerare. În mai 1924, „blocul de stânga” de radicali și socialiști radicali condus de E. Herriot a câștigat aici alegerile parlamentare. Acest eveniment a marcat începutul retragerii Franței din pozițiile sale ireconciliabile antisovietice. Herriot însuși a fost primul dintre politicienii săi de frunte care a vizitat Moscova în 1922, după care a susținut o reglementare rapidă a relațiilor bilaterale. La 28 octombrie 1924, Franța a recunoscut URSS de jure fără nicio condiție prealabilă. Această decizie a fost convenită de reprezentanții celor 1,2 milioane de deținători de valori mobiliare rusești, care sperau că va ajuta la ameliorarea plăților datoriilor.

L. B. Krasin a devenit reprezentantul plenipotențiar sovietic la Paris și, în același timp, a păstrat postul de comisar al poporului pentru comerțul exterior. Numirea sa a fost menită să demonstreze dorința Moscovei de a ajunge la un compromis în ceea ce privește pretențiile financiare reciproce. Cu toate acestea, partea franceză a amânat

începerea negocierilor pe aceste aspecte. Herriot, care a căutat o coordonare strânsă a politicii externe franceze și britanice, a fost forțat să ia în calcul venirea la putere la Londra a conservatorilor antisovietici. În plus, a considerat recomandabil să se ajungă mai întâi la un acord politic larg cu Germania și abia apoi să se intensifice dialogul cu URSS. Prin urmare, după recunoașterea de jure, relațiile sovieto-franceze nu s-au dezvoltat în continuare.

Reglarea relațiilor dintre Uniunea Sovietică și principalele puteri europene a deschis calea recunoașterii acesteia de către un număr de state europene mici și mijlocii. În primăvara și vara anului 1924, a fost recunoscut de jure de către țările neutre din Scandinavia - Norvegia, Suedia și Danemarca, care fuseseră mult timp împovărate de ruperea legăturilor politice și comerciale cândva vibrante cu Estul.

nom vecin. În relațiile sovieto-norvegiene, s-a găsit un compromis cu privire la problema Spitsbergen. Până în 1920, acest arhipelag era considerat un teritoriu neutru care nu aparținea niciunui stat, dar în februarie 1920, la Paris, reprezentanții a nouă țări europene au semnat un acord prin care Spitsbergen a intrat sub suveranitatea Norvegiei; părțile rămase la acord au primit libertatea de activitate economică pe insule. După normalizarea relațiilor diplomatice cu Oslo, Uniunea Sovietică, care nu recunoscuse anterior acest acord, a acceptat să se alăture acestuia la invitația părții norvegiene. În februarie 1924, URSS a fost recunoscută de Austria, iar în martie 1924 de Grecia. În septembrie 1924 a fost semnat un acord privind stabilirea relațiilor diplomatice între URSS și Ungaria, dar ulterior nu a fost supus ratificării de către guvernul maghiar parlamentului din cauza poziției obstrucționiste a regentului M. Xopti. În total, până la începutul anului 1925, Uniunea Sovietică avea relații diplomatice cu 22 de țări străine, inclusiv cu toate marile puteri, cu excepția Statelor Unite.

Washingtonul a adoptat o poziție de nerecunoaștere a statului sovietic din motive ideologice fundamentale. A fost formulat pentru prima dată de B. Colby, secretar de stat în administrația democrată a lui W. Wilson. O notă semnată de el, publicată în august 1920, afirma că Statele Unite nu pot recunoaște regimul bolșevic pentru că neagă principiile fundamentale ale moralității și ale dreptului internațional. În același timp, nota a subliniat în mod special că Statele Unite păstrează „sentimente de prietenie și obligații morale” față de poporul rus și pledează pentru păstrarea integrității teritoriale a Rusiei în granițele fostului imperiu, cu excepția Finlandei, Poloniei și Armenia 1. Republicanii în timpul șederii lor la putere în 1920-1932. a continuat „politica de nerecunoaștere”, justificând-o nu numai prin incompatibilitatea ideologiilor comuniste și liberale, ci și prin revenirea lor la izolaționism. În același timp, refuzul de a recunoaște de jure nu a împiedicat Statele Unite să stabilească relații comerciale și economice vii cu Uniunea Sovietică (prin societatea pe acțiuni Amtorg) în anii 1920 și să devină unul dintre principalii săi parteneri comerciali.

pentru memorare)

În general, „sura confesiunilor” a întărit cu siguranță poziția internațională a statului sovietic. Cu toate acestea, nu a schimbat fundamental personajul

Pierderea relațiilor sale cu lumea capitalistă nu a devenit începutul integrării sale în sistemul Versailles-Washington. Nici nu a dus la aderarea URSS la Liga Națiunilor.

„Administrația lui Wilson a refuzat să recunoască independența Lituaniei, Letoniei, Estoniei, precum și a Georgiei și Azerbaidjanului (înainte de sovietizarea lor în 1920-1921). Administrația republicană a lui G. Harding din iulie 1922 a recunoscut de jure statele baltice (după ce au fost recunoscute de Liga Națiunilor și de principalele puteri europene în 1921).

3.5. Intocmirea unui contract de garantie

Normalizarea relațiilor dintre principalele puteri occidentale și Uniunea Sovietică, precum și adoptarea de către acestea a Planului Dawes, au fost pași importanți către stabilizarea ordinii europene postbelice. Era clar, însă, că soluționarea problemei reparațiilor a fost doar începutul procesului de modificare a sistemului de la Versailles. Progresele suplimentare în această direcție au fost prezentate diferit la Paris și Londra. Franța a considerat ca soluția optimă să fie crearea unei triple alianțe militaro-politice anglo-franco-belgiene menite să stăpânească Germania. Această uniune urma să joace același rol ca și tratatele de garanție semnate la Conferința de la Paris într-un „pachet” cu Tratatul de la Versailles, dar care ulterior nu a intrat în vigoare din cauza refuzului ratificării de către Congresul SUA. Britanicii au respins această abordare și au propus o cu totul altă soluție.

X^PENTRU AMINTIRE^ X

La Londra au pornit de la convingerea că principala amenințare la adresa ordinii europene și mondiale nu era Germania, ci Rusia comunistă. Într-un memorandum secret dedicat problemelor securității europene, ministrul britanic de externe O. Chamberlain a remarcat că „Rusia nu numai că nu este un factor de stabilitate, este mai degrabă unul dintre cele mai periculoase momente care dă naștere insecurității noastre”1. În aceste circumstanțe, cheia securității europene trebuia să fie unificarea Europei pe baza unui compromis între învingători și statele învinse, în primul rând Germania. Potrivit părții britanice, o astfel de unificare ar duce la restabilirea stabilității politice pe continent și la izolarea internațională a URSS. În esență, Chamberlain a propus crearea unui nou sistem de securitate în Europa - cu participarea Germaniei, dar „fără Rusia și, eventual, împotriva Rusiei”.________________________

După ce a luat cu fermitate problema reformării ordinii Versailles în propriile mâini după criza Ruhr, Marea Britanie a făcut în august 1924 o propunere de a admite Germania în Liga Națiunilor. La Berlin, inițiativa britanică a fost primită pozitiv. Posibilitățile reanimarii sale politice se deschideau în sfârșit pentru Germania. Cu toate acestea, germanii nu intenționau deloc să acționeze ca simpli figuranți în negocierile cu puterile occidentale și au prezentat o serie de condiții proprii pentru aderarea la Ligă: încetarea timpurie a ocupației Ruhrului, restabilirea egalității în armament, acordarea Germaniei unui loc de membru permanent în Consiliul Ligii, neparticiparea la sancțiunile prevăzute în Carta sa și o serie de altele. Ministrul german de externe, care a fost implicat activ în procesul de negocieri,

1 Conferinta de la Locarno, 1925 Documente. M., 1959. P. 43.

Stresemann a depus toate eforturile pentru a-i oferi cea mai benefică direcție pentru Berlin. La începutul anului 1925, el și-a prezentat oficial proiectul de pact de garanție puterilor occidentale. Un astfel de pact, conform planului său, ar fi trebuit să împiedice crearea unei alianțe anglo-franco-belgiene îndreptate împotriva Germaniei și, în cele din urmă, ar ajuta-o să slăbească „lagăturile de la Versailles”. Acesta prevedea că puterile „cu interese pe Rin” – Franța, Belgia și Germania – trebuie să se angajeze să nu se războiască unele împotriva altora și să recunoască inviolabilitatea frontierei lor postbelice. Marea Britanie și Italia urmau să acționeze ca garanți ai pactului.

La Londra, proiectul german a fost binevenit, în timp ce la Paris, dimpotrivă, l-au tratat cu mare rezervă. Aici, un astfel de pact de garanție nu a fost deloc considerat un înlocuitor echivalent pentru acordul tripartit. În același timp, partea franceză nu s-a putut abține să nu ia în considerare poziția Marii Britanii. Prin urmare, susținând în principiu ideea încheierii unui pact de garanție, ea a propus extinderea efectului acestuia la granițele est-germane cu Polonia și Cehoslovacia, pe care germanii au refuzat să le recunoască drept definitive. Cu toate acestea, în primăvara anului 1925, Stresemann a respins categoric această cerere.

„Germania respinge orice garanție a graniței sale de est și, dimpotrivă, pornește de la faptul că Tratatul de la Versailles privind frontiera de est

este deja pusă în discuție astăzi.”

G. Stresemann, prim-ministru al Germaniei (1923-1929)

În timpul negocierilor ulterioare care au avut loc în primăvara și vara anului 1925, Franța a fost nevoită să-și abandoneze propunerea din cauza poziției ireconciliabile a Germaniei și Marii Britanii, care o susțineau. Această concesiune crucială a deschis calea pentru convocarea unei conferințe internaționale privind securitatea

europeană. Odată cu aceasta, ca un gest de bunăvoință, trupele franceze și belgiene au fost retrase devreme din regiunea Ruhr în august 1925 și au părăsit și Düsseldorf, Duisburg și Ruhrort.

Negocierile privind pactul de garanție au provocat serioase îngrijorări la Moscova. Aceștia au mărturisit că procesul politic din Europa ar putea căpăta un caracter periculos pentru Uniunea Sovietică, ducând la izolarea acesteia pe arena internațională și la unificarea puterilor occidentale cu Germania pe o bază antisovietică. Pentru a preveni o asemenea desfășurare a evenimentelor, în decembrie 1924, Berlinul a primit o propunere sovietică de a încheia un acord între cele două țări privind neutralitatea și neparticiparea la coaliții ostile. Cu toate acestea, în mijlocul negocierilor cu puterile occidentale, partea germană a considerat-o intempestivă. Încercările ulterioare ale Uniunii Sovietice de a exercita presiuni asupra Germaniei pentru a preveni apropierea acesteia de Occident nu au avut succes. Ca răspuns la avertismentul său cumplit că

Intrarea Germaniei în Liga Națiunilor „ar face dificilă, dacă nu imposibilă, menținerea și consolidarea în continuare a bazelor relațiilor de prietenie stabilite la Rapallo” între cele două state, Stresemann a afirmat ferm că „Tratatul de la Rapallo nu a fost niciodată luat în considerare de către Germania ca o întoarcere spre Est, care ar împiedica acordul cu Vestul”[1]. În același timp, el nu dorea deloc să permită o deteriorare periculoasă a relațiilor germano-sovietice și nu avea de gând să abandoneze politica de echilibrare între puterile occidentale și URSS. Tratatul de la Rapallo a fost considerat de Stresemann ca un mijloc eficient de a pune presiune asupra puterilor învingătoare, iar ministrul german nu avea de gând să renunțe în niciun caz la acest atu principal în ajunul Conferinței de la Locarno. Prin urmare, el a asigurat Moscova că intrarea Germaniei în Liga Națiunilor nu va duce la o schimbare fundamentală în politica sa externă, iar Berlinul nu va permite niciodată să fie atras într-un bloc de puteri îndreptat împotriva Rusiei.

3.6. Conferința de la Locarno și deciziile sale

O conferință internațională dedicată problemei germane a avut loc în perioada 5-16 octombrie 1925 în orașul elvețian Locarno. A fost chemat să determine statutul granițelor de vest și de est ale Germaniei, precum și să rezolve problema intrării acesteia în Liga Națiunilor. La conferință au participat reprezentanți ai șapte țări europene - Marea Britanie, Franța, Italia, Germania, precum și Belgia, Polonia și Cehoslovacia.

Pactul de Garanție pentru Rin a fost în cele din urmă convenit și adoptat la Locarno. Conținea o prevedere privind inviolabilitatea frontierelor postbelice ale Germaniei cu Franța și Belgia, precum și obligația acestor state de a nu încălca articolele Tratatului de la Versailles privind Renania demilitarizată. Germania, Franța și Belgia s-au angajat să nu se atace reciproc și să rezolve toate problemele controversate doar pe cale pașnică.

Tratatul de la Rin a fost garantat de Marea Britanie și Italia. Aceștia s-au angajat, în cazul unei încălcări de către una dintre părți, să vină în ajutorul victimei agresiunii (Franța și Belgia în cazul unui atac asupra acesteia din partea Germaniei sau, dimpotrivă, Germania în cazul unui atac). pe el de către Franţa şi Belgia). Germania, Franța și Belgia puteau participa la ostilități numai prin decizie a Societății Națiunilor și în conformitate cu Carta acesteia.

Pe lângă Pactul Rinului, la Locarno au fost încheiate acorduri de arbitraj germano-franceză și germano-belgiană. În conformitate cu acestea, litigiile apărute între Germania și vecinii săi de vest au fost trimise Curții Internaționale de Arbitraj special creată.

1 Filippenko S.I. Intrarea Germaniei în Liga Națiunilor și relațiile sovieto-germane (1924-1926 rr.). M.: Dep. INION, 1990. P. 8.

Problema granițelor Germaniei cu Polonia și Cehoslovacia a primit o decizie fundamental diferită la conferință. Un pact care să le garanteze inviolabilitatea, pe linia Pactului Rinului, nu a fost semnat la Locarno din cauza poziției ireconciliabile a Germaniei, care a obiectat categoric la extinderea garanțiilor internaționale la granițele sale postbelice din est. Marea Britanie și Italia au susținut Germania și au refuzat să fie garanții granițelor ei de est, fiind mulțumite de promisiunea de a nu folosi forța împotriva vecinilor săi estici. Drept urmare, Germania a semnat doar tratate de arbitraj cu Polonia și Cehoslovacia. În conformitate cu acestea, toate problemele controversate din relațiile dintre aceste țări au fost transmise Comisiei Permanente de Conciliere.

x^PENTRU REAMINTARE>?)-- ---X

Spre deosebire de Pactul Rinului, acordurile de arbitraj nu au inclus recunoașterea inviolabilității granițelor de est ale Germaniei. Pentru asta se străduiau nemții. La Locarno, ei au reușit să obțină de la puterile occidentale o concesie politică fundamental importantă - consolidarea efectivă a „standardului dublu” în raport cu granițele germane. Au fost recunoscuți ca indestructibili în vest, dar nu au primit același statut în est. Stresemann a declarat cu satisfacție că unul dintre cele mai importante obiective ale politicii externe a Berlinului - „diferența dintre granițele de vest și de est” - a fost atins,

În cadrul conferinței, Franța a încercat, fără succes, să lege acordurile de arbitraj încheiate de Germania, Polonia și Cehoslovacia de Pactul de Garantare a Rinului. După ce toate eforturile ei în această direcție au eșuat, ea a oferit propriile garanții de securitate aliaților săi est-europeni și a semnat tratate bilaterale de asistență reciprocă cu Polonia și Cehoslovacia la Locarno. Ei prevedeau că, în cazul unui atac neprovocat din partea Germaniei, părțile se vor acorda reciproc asistență militară imediată, fără a aștepta o decizie a

Consiliului Societății Națiunilor. Cu toate acestea, aceste obligații, desigur, nu ar putea înlocui garanțiile internaționale multilaterale.

La Conferința de la Locarno s-a decis și chestiunea intrării sale în Liga Națiunilor în favoarea Germaniei. Germania urma să primească un loc permanent în Consiliul Ligii ca mare putere europeană. Totodată, ea a insistat asupra condițiilor speciale pentru șederea ei în Ligă. În efortul de a menține mâna liberă în determinarea politicii europene a Berlinului și dorind să evite complicațiile în relațiile cu URSS, Stresemann a căutat pentru țara sa o procedură specială de participare la sancțiuni colective împotriva agresorului prevăzute la articolul 16 din Cartă. El a susținut că o Germanie dezarmată și instabilă din punct de vedere politic nu era capabilă nici măcar să ducă un război defensiv; trecerea trupelor străine prin teritoriul său este plină de posibilitatea ca

rezultatul „dificultăților politice interne și externe enorme” (adică trecerea trupelor franceze pentru a ajuta Polonia în cazul unui război între aceasta din urmă și URSS). Germanii au fost de acord să participe doar la sancțiunile economice ale Ligii și i-au promis, de asemenea, „asistență morală”.

În cele din urmă, puterile occidentale au făcut concesii Germaniei și pe această problemă. Ei i-au recunoscut dreptul de a „opune oricărui act de agresiune în măsura în care este compatibil cu capacitățile sale militare și, de asemenea, ținând cont de locația sa geografică” – adică, de fapt, la propria discreție.

fQjna MEMORY)-- - ---X

Deciziile Conferinței de la Locarno au avut consecințe de amploare asupra dezvoltării ulterioare a procesului politic în Europa. Cu sprijinul activ al Marii Britanii, Germania, folosind în mod activ ideea de compromis cu puterile învingătoare, a reușit să facă progrese semnificative în direcția obiectivului său prețuit - eliberarea de „cătușele Versailles”. Cu ajutorul Pactului Rinului, ea nu numai că a primit garanții de securitate în cadrul sistemului de la Versailles, dar a realizat și acordul fundamental important din partea puterilor occidentale cu privire la refuzul ei de a-și recunoaște în sfârșit noua graniță de est. J

De fapt, acesta a fost primul și foarte periculos pas către o revizuire a articolelor teritoriale ale Tratatului de la Versailles și o revizuire a structurii europene postbelice. Toate încercările franceze de a neutraliza consecințele negative ale Acordurilor de la Locarno s-ar putea schimba puțin. Pactul de Garanție a Rinului a lipsit Franța de capacitatea de a folosi unilateral, fără acordul Marii Britanii și decizia Ligii Națiunilor, forța împotriva Germaniei, ceea ce i-a îngreunat mult mai mult să își îndeplinească obligațiile aliate față de statele est-europene. în cazul unui conflict cu germanii. La Locarno, francezii au fost nevoiți să cedeze inițiativa politică Londrei, care

pleda pentru o revizuire pașnică a Tratatului de la Versailles prin noi compromisuri și concesii către partea germană.

/•"(pentru MEMORIE)--- ---X

Planul Dawes și Acordurile de la Locarno au schimbat semnificativ raportul de putere în Europa și au devenit un pas important către reconstrucția ordinii postbelice. Cu toate acestea, însăși posibilitatea integrării Germaniei în sistemul Versailles fără a-l rupe radical pe acesta din urmă a rămas încă foarte problematică.

Literatură

Principal

BabichenkoL. G. Biroul Politic al Comitetului Central al PCR (b), Komintern și evenimentele din Germania în 1923. Noi materiale de arhivă // Istorie nouă și recentă. 1994. Nr 2. P. 125-157.

Kissinger G. Diplomatie / Trans. din engleza M.: Ladomir, 1997. Ch. unsprezece.

Conferința de la Locarno, 1925 Documente. M.: Gospoditizdat, 1959. p. 43-52, 482-501.

Biroul Politic al Comitetului Central al Partidului Comunist Rus (bolșevici) – Partidul Comunist din întreaga Uniune (bolșevici) și Europa. Soluții „dosar special”. 1923-1939 / Echipa de redacţie. G. Adibekov și colab., M.: ROSSPEN, 2001. Doc. nr. 2, 4.

Istoria sistematică a relațiilor internaționale în patru volume. Evenimente și documente. 1918–2000/Rep. ed. A. D. Bogaturov. Volumul doi. Documente din anii 1910 până în anii 1940. / Comp. A. V. Malgin. M.: Moscova, muncitor, 2000. Doc. Nr. 52-58.

Adiţional

Nikonova S. V. Eseuri despre politica europeană germană în 1924-1929. (de la Planul Dawes la Planul Young). M.: Nauka, 1977. Ch. 1.

Locamo revăzut: diplomația europeană, 1920–1929 / Ed. de GaynorJohnson. L.; Portland, OR.: F. Cass, 2004.

CAPITOL

PERIOADA POSTLOCARNIANĂ

STABILIZAREA POLITICĂ ÎN EUROPA

4.1. Implicațiile internaționale ale Acordurilor de la Locarno

Planul Dawes și Acordurile de la Locarno au rezolvat criza politică acută a sistemului de la Versailles. Puterile învingătoare au stabilit un curs pentru modificarea acestuia către o stabilitate și un echilibru mai mari, slăbind treptat „cătușele de la Versailles” pentru Germania.

AMINTARE^-- ^

Cu toate acestea, compromisul la care sa ajuns la Locarno nu a putut deveni o bază solidă pentru stabilizarea politică pe termen lung în Europa. De la bun început, părțile au înțeles-o altfel. Pentru puterile învingătoare, în special Franța, Acordurile de la Locarno au reprezentat un mijloc de consolidare a unei ordini europene postbelice în care conducerea lor politică, precum și controlul lor asupra Germaniei, să rămână mult timp. La Berlin, dimpotrivă, rezultatele Conferinței de la Locarno au fost considerate doar ca primul pas către distrugerea definitivă a sistemului de la Versailles și restabilirea completă a suveranității și a pozițiilor internaționale ale Germaniei.
la

Acordurile de la Locarno au provocat o alarmă evidentă în capitalele est-europene. Polonia și Cehoslovacia, direct afectate de aceste acorduri, nu și-au ascuns îngrijorarea profundă cu privire la deciziile luate la Locarno. Aici au cerut puterilor învingătoare garanții suplimentare pentru securitatea lor. Polonia a încercat chiar să obțină, alături de Germania, un loc de membru permanent al Consiliului Ligii, dar toate eforturile diplomației sale au fost fără succes. Puterile occidentale au luat partea germanilor în această dispută, care s-au opus activ la inițiativa poloneză.

În septembrie 1926, Germania s-a alăturat Societății Națiunilor și i-a luat locul ca al cincilea membru permanent al Consiliului Ligii. Poloniei a primit un loc ca membru nepermanent al Consiliului.

Franța a încercat din toate puterile să risipească anxietățile și temerile care au apărut în statele din Europa de Est după Conferința de la Locarno și să-și întărească aici influența șubredă. Pe lângă tratatele deja existente de alianță cu Polonia (1921) și Cehoslovacia (1924), a încheiat tratate de prietenie cu România (iunie 1926) și Iugoslavia (noiembrie 1927). În același timp, cu participarea ei activă, Polonia și România au semnat un nou tratat de asistență reciprocă la București în martie 1926, care înlocuiește tratatul de unire din 1921.' În acest fel, Franța a reușit să conecteze statele Micii Înțelegeri cu Polonia. Consolidându-și sistemul de „alianțe din spate” în Europa Centrală și de Est, Franța a demonstrat astfel că, chiar și după semnarea Acordurilor de la Locarno, nu va abandona deloc politica de izolare forțată a Germaniei și a posibililor săi aliați.

În același timp, ministrul francez de externe A. Briand a înțeles că o ordine europeană stabilă nu poate fi stabilită fără normalizarea relațiilor franco-germane. Prin urmare, în septembrie 1926, imediat după admiterea Germaniei în Liga Națiunilor, a fost organizată întâlnirea sa secretă cu Stresemann în orașul Thoiry de lângă Geneva,

la care s-au discutat pașii suplimentari către o reglementare franco-germană. În cadrul acestei întâlniri, Briand i-a propus lui Stresemann, în schimbul unei strânse cooperări economice și financiare bilaterale, o soluție treptată a unor probleme atât de importante pentru Germania precum soarta viitoare a regiunii Saar, aflată sub controlul Societății Națiunilor, retragerea a trupelor de ocupație din zona Rinului și înlăturarea controlului militar aliat din Germania. El a pus, de asemenea, problema ca ambele puteri să urmeze un curs politic coordonat față de URSS. Anterior, în aprilie 1926, Briand propusese deja ca germanii să stabilească o cooperare bilaterală în vederea dezvoltării relațiilor economice cu Moscova, ceea ce, în opinia sa, ar permite ambelor țări să rezolve cu cea mai mică dificultate atât problemele reparațiilor germane, cât și ale datoriei rusești. . El a propus chiar și ideea încheierii unui tratat trilateral cu participarea Uniunii Sovietice. Stresemann a fost în general de acord cu propunerile franceze, dar a insistat asupra evacuării rapide (până în octombrie 1927) a trupelor aliate din Renania, precum și asupra eliberării Germaniei de sub controlul militar. El a oferit francezilor o răscumpărare de 300 de milioane de mărci de aur pentru regiunea Saar.

În urma schimbului de opinii, au fost conturate contururile unui posibil acord franco-german și a fost conturat un program pentru negocieri ulterioare. Guvernele ambelor țări au aprobat rezultatele întâlnirii, desemnând chiar comisari speciali care să continue dialogul și să pregătească un acord bilateral. Cu toate acestea, publicul francez nu era pregătit pentru o întorsătură atât de radicală a relațiilor dintre cele două țări.

1 În ea, alături de angajamentul anterior de a se ajuta reciproc într-un război defensiv împotriva URSS, România s-a angajat să ajute Polonia în cazul unui atac al Germaniei, iar Polonia - România în cazul unui atac al Bulgariei sau Ungariei.

mi. De îndată ce informațiile despre întâlnirea de la Thoiry au devenit publice, au provocat o furtună de indignare în Adunarea Națională Franceză, după care continuarea negocierilor a devenit imposibilă. Cu toate acestea, dialogul franco-german i-a ajutat pe germani să obțină decizii de la Liga Națiunilor de a înceta activitățile Comisiei interaliate de control militar în 1927 și retragerea timpurie a trupelor franceze din regiunea Saar.

Și totuși, acțiunile active ale diplomației franceze nu au mai putut readuce Franța la conducerea sa în politica europeană. A devenit clar că după Conferința de la Locarno acest rol a trecut Marii Britanii. Și Londra avea propria sa viziune asupra problemei securității europene, diferită de cea franceză. O. Chamberlain era convins că politica franceză de creare a alianțelor militaro-politice nu face decât să perpetueze împărțirea continentului în învingători și învinși și nu servește deloc cauzei întăririi stabilității europene. Pentru a consolida ordinea europeană, el a propus înlocuirea acesteia cu un sistem de garanții reciproce de securitate pentru state și arbitraj internațional pe linia Acordurilor de la Locarno. Diplomația britanică

a fost însărcinată cu „extinderea Locarno-ului” în alte regiuni ale Europei, în principal conflictuale, cum ar fi Marea Baltică, Balcanică și Europa Centrală. Țările situate aici trebuiau să fie legate prin acorduri de garanție, având ca rezultat crearea unui sistem unificat de soluționare legală pașnică a conflictelor dintre statele europene.

Aceste planuri nu erau destinate să devină realitate. Astfel, în special, încercarea diplomației britanice de a lega Ungaria și statele Micii Înțelegeri cu un acord de garanție s-a încheiat cu eșec. De asemenea, ea nu a reușit să ajungă la încheierea unui Pact regional balcanic, menit să unească România, Iugoslavia, Grecia, Bulgaria și Ungaria cu garanții reciproce. Doar Grecia și Iugoslavia au semnat un tratat de prietenie și cooperare în august 1926. Restul statelor balcanice nu le-au urmat exemplul.

Londra a depus mult efort pentru a crea „Locarno baltic”. Scopul său a fost să atenueze contradicțiile politice acute din statele baltice. Polonia și Finlanda au luptat pentru influență aici. Relațiile polono-lituaniene au rămas și ele extrem de tensionate. Acest proiect, ca și primele două, nu a fost, de asemenea, implementat.

Planul de creare a așa-numitului „Locarno de Est”, care vizează unirea Germaniei, Poloniei și statelor baltice printr-un sistem de garanții, a eșuat și el.

Ca urmare, a fost implementat doar proiectul „Central European Locarno”. În noiembrie 1927, Cehoslovacia, România, Iugoslavia, Polonia, Ungaria și Austria au convenit să accepte o procedură de soluționare pașnică a diferendelor apărute între ele prin recurgerea la arbitraj. Cu toate acestea, acest lucru nu a fost în mod clar suficient pentru a depăși contradicțiile interne profunde ale sistemului de la Versailles.

Eșecul care s-a întâmplat în Marea Britanie a fost explicat nu în ultimul rând prin contradicțiile acute și adesea ireconciliabile dintre statele din Europa Centrală și de Est, refuzul lor de a se ridica peste egoismul național îngust în politica externă în numele stabilității europene. În același timp, rivalitatea anglo-franceză în curs de desfășurare pe continent a avut și un impact negativ asupra procesului de negocieri. A fost deosebit de acută în regiunea mediteraneană, unde Italia fascistă s-a alăturat activ luptei pentru influență împreună cu Franța și Marea Britanie.

Cu toate acestea, nu numai contradicțiile din tabăra învingătorilor au fost punctul slab al planului britanic pentru o reglementare europeană. Problema politică cardinală din perioada interbelică a rămas însăși posibilitatea de a întări stabilitatea în Europa „fără Rusia și, poate, împotriva Rusiei”.

4.2. URSS și Procesul de la Locarno

Noul curs politic al puterilor occidentale, care vizează consolidarea Europei, a stârnit îngrijorare serioasă în rândul conducerii sovietice. Însăși ideea de a depăși diviziunea în statele europene pe baza unui compromis cu Germania a fost privită la Moscova ca o altă încercare a imperialiștilor de a realiza izolarea Uniunii Sovietice și de a crea un front unit în pregătirea unei noi intervenții. O astfel de evaluare a fost pe deplin în concordanță cu ideile ideologice predominante în URSS despre ireconciliabilitatea luptei de clasă în relațiile internaționale.

„Acordurile de la Locarno sunt... ostile, îndreptate împotriva URSS... reprezentând echilibrul de forțe pentru un nou război.”

Din rezoluția celui de-al XIV-lea Congres al PCUS (b), decembrie 1925.

Politicii externe sovietice aveau sarcina de a dejuca planurile imperialiștilor și de „a duce la îndeplinire o politică de pace”, care urma să determine toate acțiunile URSS pe arena internațională. În realitate, aceasta însemna dorința Moscovei de a se opune cu toată puterea procesului de unificare politică a Europei pentru a-și neutraliza orientarea antisovietică.

Una dintre cele mai importante componente ale acestei sarcini strategice impuse de conducerea țării diplomației sovietice a fost aceea de a preveni o reorientare completă a Germaniei spre Occident și de a menține linia Rapallo în relațiile sovieto-germane. În iulie 1925, în toiul pregătirilor pentru Conferința de la Locarno, Chicherin a vizitat Berlinul, unde a purtat negocieri cu Stresemann asupra întregii game de probleme ale relațiilor bilaterale. Aici a primit asigurări ferme că Germania este încă pentru menținerea relațiilor de prietenie cu Uniunea Sovietică. Aceste asigurări erau complet sincere și corespundeau realității. Stresemann a fost un susținător ferm al unei politici echilibrate față de vest

puterile şi URSS ca fiind cea mai conformă cu interesele ţării sale. A folosit cu pricepere cooperarea germano-sovietică ca mijloc eficient în lupta politică cu puterile învingătoare pentru abolirea Tratatului de la Versailles. În plus, situația economică dificilă a Germaniei a făcut-o interesată vital nu numai de împrumuturile din Occident, ci și de materiile prime și piețele sovietice. Cooperarea dintre cele două țări în domeniul militar, care s-a intensificat semnificativ la mijlocul anilor 1920, a fost de asemenea importantă pentru Berlin*.

În același timp, germanii au încercat să folosească negocierile lor cu puterile occidentale ca un mijloc de a pune presiune asupra Moscovei pentru a obține de la aceasta concesii semnificative pe probleme economice. Reprezentanții germani au căutat să desființeze sau măcar să înmoaie monopolul statului sovietic asupra comerțului exterior. Cu toate acestea, până în toamna anului 1925, presiunea lor s-a slăbit, deoarece Stresemann, în ajunul Conferinței de la Locarno, a decis să semneze rapid un acord comercial și economic cu URSS. El a văzut, de

asemenea, acest tratat ca un factor politic important care a consolidat poziția Germaniei în negocierile cu puterile occidentale.

La 30 septembrie 1925, în ajunul Conferinței de la Locarno, Chicherin a sosit din nou la Berlin. În timpul negocierilor, el i-a avertizat pe germani că Marea Britanie încearcă să tragă Germania în orbita cursului său antisovietic. Stresemann, la rândul său, l-a convins din nou pe comisarul poporului sovietic de lipsa absolută de temei al suspiciunilor cu privire la reorientarea completă a politicii germane către Occident.

„Germania nu vrea și nu va fi sabia continentală a Angliei, a regizat

Noe împotriva Rusiei”.

Dintr-o declarație a lui G. Stresemann în timpul negocierilor cu G.V. Chicherin, septembrie 1925.

Cu privire la problema viitoarei intrări a Germaniei în Liga Națiunilor, care era deosebit de îngrijorătoare pentru partea sovietică, care se temea de implicarea germanilor în posibile sancțiuni colective îndreptate împotriva URSS, Stresemann a afirmat că Germania nu va adera în niciun caz la Liga Națiunilor în mod necondiționat și cu siguranță ar condiționa intrarea sa de neparticiparea la sancțiunile prevăzute la articolul 16 din Carta Ligii. Această promisiune a fost ulterior îndeplinită. În Locarno, Germania, invocând slăbiciunea sa economică

1 La mijlocul anilor 1920, a fost deschisă o școală comună de aviație în Lipetsk, o școală de tancuri în Kazan și o școală de război chimic în regiunea Saratov. Arme de calibru mic, avioane și substanțe toxice au fost produse în URSS la comandă și cu ajutorul companiilor germane. Designenții germani au primit mai multe baze de testare pentru echipamente militare. Înaltul comandament al PKKA a vizitat în mod regulat Germania, iar comanda Reichswehr a vizitat Uniunea Sovietică pentru a face schimb de experiență. Cooperarea militară între cele două țări s-a desfășurat prin eludarea Tratatului de la Versailles și a continuat până când naziștii au ajuns la putere în 1933. Atât pentru URSS, cât și pentru Germania, a fost reciproc avantajoasă. Vezi: Gorlov S.A. Top Secret: Alianţa Moscova-Berlin, 1920-1933: (Relaţiile militaro-politice dintre URSS şi Germania). M., 2001.

și dezarmare, a obținut acordul puterilor occidentale la această condiție. La finalul negocierilor, germanii și-au exprimat disponibilitatea nu numai de a semna în scurt timp un acord comercial cu URSS, ci și de a încheia un acord politic cu aceasta, inclusiv o prevedere privind neutralitatea reciprocă, după cum a insistat partea sovietică. aceasta.

4.3. Tratatul sovieto-german de neagresiune și neutralitate

La 12 octombrie 1925, la Moscova a fost semnat un acord comercial sovieto-german. Prevederile sale au confirmat principiul națiunii celei mai favorizate în relațiile economice bilaterale. Acordul a acoperit diverse aspecte ale relațiilor comerciale și economice dintre Uniunea Sovietică și Germania și a devenit baza cooperării acestora în aceste domenii.

În primăvara anului 1926, chiar înainte ca Germania să se alăture Societății Națiunilor, negocierile pentru încheierea unui acord politic s-au încheiat. La 24 aprilie 1926, la Berlin a fost semnat un tratat sovieto-german de neagresiune și neutralitate. A constat din patru articole. Articolul 1 prevedea continuarea contactelor amicale pentru coordonarea problemelor politice și economice. Potrivit art. Cele două părți s-au angajat să mențină neutralitatea în cazul în care una dintre ele, „în ciuda unui curs pașnic de acțiune, este atacată de o a treia putere sau de un grup de terțe puteri”. Articolul 3 conținea obligația de a nu se alătura coalițiilor de terțe puteri formate în scopul de a supune una dintre părțile contractante unui boicot economic sau financiar. Durata acordului, conform articolului 4, a fost de cinci ani.

În conformitate cu nota anexată la tratat, Germania a declarat că, dacă ar adera la Liga Națiunilor, nu ar considera obligatoriu pentru ea însăși să participe la sancțiunile colective ale Ligii în conformitate cu articolul 16 dacă acestea ar fi îndreptate împotriva URSS. .

X^PENTRU MEMORIE)---
------------- ----Pentru

Încheierea Tratatului de la Berlin în contextul unui compromis emergent între puterile învingătoare și Germania a fost o confirmare demonstrativă a continuării liniei Rapallo în relațiile sovieto-germane, a cărei bază a rămas poziția anti-Versailles a ambelor țări. Germania le-a spus clar partenerilor săi occidentali că nu va fi deloc mulțumită de ceea ce s-a realizat la Locarno și intenționează să-și continue jocul politic independent. La rândul ei, Moscova avea toate motivele să privească Tratatul de la Berlin ca fiind o victorie majoră, care „a tocit”, după cum spunea Chicherin, „marginea antisovietică” a Acordurilor de la Locarno și, desigur, a întărit pozițiile internaționale ale URSS.

4.4. Cursul URSS spre încheierea de tratate bilaterale de neutralitate și neagresiune

Tratatul de la Berlin din 24 aprilie 1926 a fost considerat la Moscova ca o verigă importantă în cursul politic al Uniunii Sovietice, menită să submineze sistemul de securitate internațional creat de puterile învingătoare. Spre deosebire de principiul securității colective sub auspiciile Ligii Națiunilor, în 1924 partea sovietică a prezentat ideea eliminării tuturor alianțelor politice multilaterale și înlocuirea lor cu tratate bilaterale de neagresiune și neutralitate. Astfel de tratate trebuiau să prevadă obligațiile reciproce ale părților de a nu se ataca

reciproc, de a rămâne neutre în cazul unui conflict cu o a treia putere și de a nu participa la coaliții ostile. Trecerea puterilor învingătoare la politica de unificare europeană a împins partea sovietică la acțiuni și mai active în această direcție. Moscova plănuia să semneze astfel de acorduri în primul rând cu statele vecine, care ar fi trebuit să servească și la întărirea securității granițelor sovietice.

În septembrie 1924, URSS a propus încheierea de tratate de neutralitate și neagresiune pentru Turcia și Italia, state cu care avea relații de prietenie. Acordul cu Turcia a fost semnat în decembrie 1925, în timp ce în Italia propunerea sovietică a fost considerată „intempestivă”.

În ianuarie 1925, propuneri similare au fost trimise în Polonia, iar apoi în Lituania, Letonia, Estonia și Finlanda, relații cu care URSS fusese extrem de tensionată. Aceste țări se temeau serios de intervenția sovietică sub steagul revoluției mondiale. La rândul ei, Uniunea Sovietică era convinsă că la granițele sale de vest se ivea un bloc ostil de state vecine, susținut de Franța și Marea Britanie.

Acordurile de la Locarno, care au fost primite negativ în Europa de Est, păreau să deschidă noi oportunități URSS de a-și normaliza relațiile cu vecinii săi occidentali. În septembrie 1925, Chicherin a vizitat Varșovia, unde a declarat că scopul vizitei sale a fost „o apropiere de durată între Uniunea Sovietică și Polonia”. Cu toate acestea, polonezii nu s-au grăbit să accepte propunerea sovietică de a încheia un tratat de neutralitate și neagresiune. În schimb, Varșovia a prezentat ideea semnării unui acord multilateral cu participarea Poloniei, a statelor baltice și a URSS. Moscova a respins această propunere, văzând în ea o altă încercare de a crea un bloc politic neprietenos cu ea la granițele sale de vest. Deși polonezii au început ulterior să-și îmbunătățească poziția, evoluțiile ulterioare nu au contribuit la finalizarea cu succes a negocierilor bilaterale. În mai 1926, în urma unei lovituri de stat, J. Pilsudski a revenit la putere în Polonia. Fără cea mai mică încredere în URSS, el a rămas un susținător al creării unei uniuni regionale a Poloniei și a țărilor baltice. Prin urmare, deși

Negocierile sovieto-polone au continuat, dar părțile nu au reușit să ajungă la un compromis rezonabil.

În 1926, diplomația sovietică nu a reușit să obțină succes în negocierile cu cele trei state baltice - Lituania, Letonia și Estonia, care au respins planul sovietic de încheiere a Tratatului cvadruplu de neutralitate și neagresiune. Ca răspuns, ei au prezentat propriile condiții pentru semnarea tratatelor bilaterale cu URSS, convenite cu Varșovia și care includ prevederi precum arbitrajul disputelor, acordul tratatelor cu Carta Societății Națiunilor și semnarea simultană de către toate părțile. Toate aceste propuneri au fost respinse la Moscova. Drept urmare, doar Lituania a semnat un tratat de prietenie și neutralitate cu Uniunea Sovietică în septembrie 1926. Nu avea o graniță comună cu ea și, în plus, avea nevoie de sprijin diplomatic sovietic,

având în vedere conflictul în curs cu Polonia privind regiunea Vilna anexată de aceasta din urmă în timpul războiului sovieto-polonez din 1920. Acordul de neutralitate cu Letonia, semnat în martie 1927 datorită unor concesii economice importante din partea sovietică și acordului acesteia la procedura de arbitraj, nu a intrat în vigoare deoarece nu a fost ratificat de parlamentul leton. Cu Estonia, în august 1927, Uniunea Sovietică a reușit doar să semneze un acord privind soluționarea pașnică a disputelor la frontieră.

Finlanda a luat cea mai ireconciliabilă poziție cu privire la propunerile sovietice. Ea nu numai că a refuzat cu hotărâre să negocieze un acord de garanție cu URSS, dar a luat și inițiativa în cadrul Societății Națiunilor de a recunoaște automat drept victimă a agresiunii orice stat membru al Ligii în cazul unei ciocniri militare cu un stat care a fost nu este membru al acestei organizații (adică în primul rând Uniunea Sovietică).

A ȚINE MINTE

Astfel, în ciuda eforturilor active ale diplomației sovietice în 1926–

1927, ea nu a reușit să se bazeze pe succesul ei și să semneze tratate de neutralitate și neagresiune cu vecinii săi europeni, similar tratatului sovieto-german din 24 aprilie 1926.

4.5. Relațiile sovieto-franceze

Acordurile de la Locarno au dat un impuls dezvoltării relațiilor sovieto-franceze, a căror îmbunătățire ar putea juca un rol important în stabilizarea europeană și întărirea securității internaționale. Ambele părți au fost interesate de stabilirea unui dialog politic. Interesele Franței au fost satisfăcute prin normalizarea relațiilor sale cu Uniunea Sovietică și prin împiedicarea apropierii sale ulterioare de Germania pe o bază anti-Versailles. La rândul său, Moscova a căutat să împiedice crearea unui singur bloc antisovietic de puteri occidentale cu participarea Franței. Cu ajutorul ei, URSS

spera să rezolve problema securității granițelor sale de vest. În noiembrie și decembrie 1925, Chicherin a vizitat Parisul de două ori la invitația autorităților franceze. Negocierile pe care le-a purtat acolo au fost, în general, de natură exploratorie și au contribuit la clarificarea poziției ambelor țări în lumina noii situații politice care se dezvoltase în Europa după Conferința de la Locarno. Briand a încercat să risipească temerile Moscovei cu privire la orientarea antisovietică a Acordurilor de la Locarno și i-a spus lui Chicherin că el însuși nu este încântat de ele. După ce l-a asigurat pe comisarul poporului sovietic că Franța nu va lua parte la acțiuni ostile Uniunii Sovietice, el a invitat URSS să se alăture Ligii Națiunilor. Chicherin a respins această ofertă. Apărând planul sovietic de a încheia tratate bilaterale de neutralitate și neagresiune, el i-a spus lui Briand despre posibilitatea ca Uniunea Sovietică să încheie un acord bilateral cu Polonia care să-i garanteze granița de est. Briand, la rândul său, a

susținut ideea normalizării relațiilor dintre URSS și statele est-europene, în special Polonia, oferindu-și asistența politică în această direcție. El a promis, de asemenea, asistență Uniunii Sovietice în stabilirea relațiilor diplomatice cu aliații Franței - Cehoslovacia și Iugoslavia.

În ceea ce privește relațiile bilaterale sovieto-franceze, s-a decis începerea negocierilor pe probleme economice, juridice și politice specifice la începutul anului 1926, a căror prioritate era datoria prerevoluționară a Rusiei față de Franța. Partea franceză a considerat această problemă principală și a făcut însăși posibilitatea de apropiere politică între cele două țări să depindă direct de soluționarea ei de succes.

Negocierile sovieto-franceze privind datorii și împrumuturi, care au început în februarie 1926, au mers cu mari dificultăți. Pozițiile partidelor s-au apropiat foarte încet. Problema fundamentală pentru URSS cu privire la obținerea de împrumuturi franceze nu a fost rezolvată. Vestea pregătirii unui tratat sovieto-german de neutralitate și neagresiune, care a provocat o nemulțumire acută la Paris, nu a contribuit nici la succesul negocierilor. Deși Briand a precizat că Franța nu a refuzat deloc să continue dialogul politic cu Moscova, propunerea sovietică de a încheia un acord similar celui sovieto-german și de a face presiuni în această direcție asupra aliatului Franței, Polonia, a fost respinsă la Paris. Partea franceză a reamintit din nou că, fără a rezolva problema datoriilor, este prematur să vorbim despre un acord politic între cele două state. În același timp, ea a subliniat că linia de politică externă a URSS, „căutând atât de deschis să submineze principiile și autoritatea Societății Națiunilor”, nu a putut primi sprijinul ei.

În iulie 1926, la inițiativa Parisului, negocierile sovieto-franceze pe probleme economice au fost întrerupte. Au reluat abia în primăvara anului 1927. Până atunci, în Franța a avut loc o schimbare în cabinetul de miniștri. Noul guvern a fost condus din nou de R. Poincaré, cunoscut pentru poziția sa ireconciliabilă față de URSS. El a exprimat un puternic

satisfacție față de mersul negocierilor, cerând diplomației franceze să ia o poziție mai fermă și intransigentă, în special în problemele proprietății cetățenilor francezi naționalizați în Uniunea Sovietică, precum și restituirea datoriilor de război rusești. Această abordare a negocierilor nu a lăsat loc pentru finalizarea lor rapidă și cu succes. Drept urmare, părțile nu au reușit să ajungă la un acord, ceea ce a dus la o răcire serioasă a relațiilor sovieto-franceze.

4.6. Ruperea relațiilor sovieto-britanice

Finalizarea cu succes a Conferinței de la Locarno și depășirea crizei politice din Europa au creat, în opinia cercurilor conservatoare din Marea Britanie, condiții favorabile pentru a duce o politică mai dură față de Uniunea Sovietică. Guvernul conservator care a venit să

înlocuiască cabinetul laburist la sfârșitul anului 1924. Baldwin a pus ca o condiție indispensabilă pentru îmbunătățirea relațiilor sovieto-britanice refuzul necondiționat al URSS de la „activități subversive” și propagandă anti-britanica în țările din Est și în colonii, inclusiv prin Komintern. Condițiile de acest fel erau absolut inacceptabile pentru partea sovietică, în primul rând din motive ideologice. Conform remarcii subtile a lui Chicherin, îndeplinirea unor astfel de cereri de către comuniști ar însemna în esență ca aceștia să înceteze să mai fie comuniști1.

Cursul britanic spre creșterea presiunii politice asupra URSS și izolarea sa internațională a fost în cele din urmă determinat la mijlocul anului 1925. Revoluția chineză din 1925-1927 a servit ca un nou impuls pentru agravarea în continuare a relațiilor anglo-sovietice. Evenimentele revoluționare din China au fost privite de conservatori ca un rezultat direct al agitației bolșevice și al politicilor subversive anti-britanice ale Moscovei. Prin urmare, deja în 1925, un grup influent de conservatori din Camera Comunelor a ridicat problema rupturii imediate a relațiilor diplomatice cu URSS. Cu toate acestea, Baldwin și ministrul de externe O. Chamberlain au avut o abordare de așteptare, crezând că în mijlocul negocierilor cu Germania și al pregătirilor pentru Conferința de la Locarno, acest pas va fi prematur. La rândul său, Moscova a depus toate eforturile pentru a depăși criza din relațiile dintre cele două țări, exprimându-și disponibilitatea de a începe negocierile pe orice problemă controversată. În același timp, ea a promis că va plasa comenzi mari de mașini și echipamente în Marea Britanie, în speranța de a obține sprijinul sindicatelor.

Deși criza din vara lui 1925 a relațiilor dintre Marea Britanie și URSS a fost depășită, natura relațiilor bilaterale nu s-a schimbat. În primăvara anului 1926, a urmat din nou agravarea lor bruscă. A fost cauzată de sprijinul activ al Moscovei pentru greva națională britanică, care a avut loc

1 Documente ale politicii externe a URSS. T. 8. p. 296-297.

din mai până în noiembrie 1926. Sindicatele sovietice au trimis minerilor în grevă 1.250 de mii de lire sterline, în ciuda refuzului oficial al conducerii sindicale de a accepta asistență financiară de la aceștia. Această acțiune, precum și apelurile din partea diferitelor organizații sovietice către muncitorii englezi, cu un apel la „întărirea unității în lupta împotriva capitalului”, au fost considerate în Marea Britanie ca o interferență gravă în afacerile sale interne și au provocat proteste chiar și din partea Partidului Comunist Britanic. Acuzațiile de nerecunoaștere a datoriilor și intrigile anti-britanice în colonii și țări terțe au fost acum completate de acuzații de activități subversive în interiorul Marii Britanii. Într-o astfel de situație, pentru Baldwin și O. Chamberlain le-a devenit din ce în ce mai greu să-i rețină pe susținătorii rupturii imediate a relațiilor diplomatice cu URSS și închiderea tuturor instituțiilor sovietice.

Pentru a liniști scandalul și a preveni o ruptură definitivă a relațiilor la Moscova, au decis să-l numească pe L. B. Krasin, cunoscut și respectat acolo, drept ambasador în Marea Britanie. Ajuns la Londra în septembrie 1926, a declanșat activități active menite să normalizeze relațiile sovieto-britanice, încercând încă o dată să intereseze cercurile financiare și industriale ale Marii Britanii în perspectivele extinderii comerțului cu URSS și plasarea unor mari comenzi sovietice. Moartea lui Krasin în noiembrie 1926 a fost o pierdere grea pentru diplomația sovietică. NKID nu a avut un înlocuitor echivalent pentru el. Între timp, relațiile dintre cele două țări s-au deteriorat rapid. În februarie 1927, Londra a avertizat oficial Moscova că, dacă va continua propaganda anti-britacă, va rupe relațiile diplomatice.

Ultimele dezvăluiri ale politicilor URSS și ale Cominternului din China, care au urmat în aprilie 1927, în urma raidului poliției de la Beijing asupra ambasadei sovietice și a confiscării materialelor care compromit Uniunea Sovietică acolo, au determinat autoritățile britanice să întreprindă acțiuni similare împotriva sovieticilor. instituţiilor din Marea Britanie. După ce poliția londoneză a confiscat documentele misiunii comerciale a URSS și a societății pe acțiuni sovieto-britanice ARCOS la 12 mai 1927, au putut descoperi dovezi suplimentare ale activităților anti-britanice ale cetățenilor sovietici. În contextul unui scandal politic zgomotos, la 23 mai 1927, guvernul britanic a decis să rupă relațiile diplomatice cu URSS, care a fost susținută în mare măsură de parlament.

4.7. „Detentea europeană” și politica externă sovietică

Ruptura relațiilor sovieto-britanice a provocat o agravare a situației internaționale, dar nu a subminat procesul de stabilizare politică din Europa. În majoritatea capitalelor europene, demersul Marii Britanii nu a fost salutat

sprijin tiv și acțiuni de solidaritate. La Paris și Berlin, lui Chicherin i s-a spus clar că nici Franța, nici mai ales Germania, nu vor urma exemplul ei.

„Franța nu este legată de nimic și are propria sa politică rusă”.

Dintr-o declarație a lui A. Briand în timpul negocierilor cu G.V. Chicherin, 1927

Stresemann, la rândul său, l-a asigurat din nou pe Chicherin că țara sa nu se va alătura sub nicio formă acțiunilor antisovietice și nu va permite trecerea liberă a trupelor străine pe teritoriul său. Totodată, la Paris și Berlin, lui Chicherin i s-a subliniat direct impactul cel mai negativ al activităților Comintern-ului, care aici nu a fost separat de politicile conducerii sovietice, asupra relațiilor dintre statele Europei și URSS. Deși, pe baza conversațiilor cu liderii europeni, comisarul poporului sovietic a ajuns la concluzia că nu exista o amenințare militară reală din partea puterilor occidentale la acea vreme, era evident că poziția internațională a URSS devenise

semnificativ mai complicată. La Moscova au început să vorbească serios despre „alarma de război”.

Un alt avertisment pentru Uniunea Sovietică a fost scandalul politic puternic care a izbucnit în august 1927 asociat cu numele reprezentantului său plenipotențiar la Paris, X. G. Rakovsky. Motivul a fost o declarație semnată de plenipotențiarul sovietic unui grup de susținători ai lui Troțki din Comitetul Central al Partidului Comunist al Bolșevicilor din întreaga Uniune, prin care le-a cerut soldaților din statele lumii să dezerteze și să treacă de partea Roșii. Armată în cazul unui atac asupra URSS. Nu a fost posibil să tacă acest incident, iar Rakovsky, la cererea Parisului, a fost forțat în cele din urmă să părăsească Franța.

Deteriorarea situației politicii externe a URSS a coincis cu o nouă rundă de lupte intense pentru putere în conducerea de vârf a partidului. În timpul acestei lupte, problemele relațiilor internaționale și ale politicii externe sovietice au devenit subiectul unor dezbateri aprinse. Troțki și alți reprezentanți ai grupului care s-au opus conducerii lui Stalin, care s-au opus cu hotărâre tezei lui Stalin despre „posibilitatea construirii socialismului într-o singură țară”, păreau să fi primit acum noi dovezi ale dreptății lor. Opozițiile au continuat să susțină că, fără victoria revoluției mondiale, construirea socialismului în URSS este imposibilă, deoarece imperialiștii nu vor permite Uniunii Sovietice să realizeze această sarcină cu orice preț. Prevăzând o nouă intervenție în viitorul apropiat, ei au cerut o linie de politică externă mai activă și mai ofensivă, vizând ascensiunea mișcării revoluționare mondiale. În politica externă revoluționară, Troțki și susținătorii săi au văzut nu numai misiunea istorică a statului sovietic, ci și singura garanție a existenței sale.

Stalin a luat poziția opusă, pornind de la diferite evaluări ale echilibrului real de forțe din lume în a doua jumătate a anilor 1920.

„Războiul poate și trebuie amânat... fie până când revoluția din Occident se maturizează, fie până când imperialismul primește lovituri mai puternice din partea țărilor coloniale (China, India), adică până când apare o situație internațională mai favorabilă.”

J.V. Stalin, 1927

În același timp, el nu a contestat deloc teza că o luptă decisivă între Uniunea Sovietică și puterile imperialiste ar fi inevitabilă în viitor. Stalin a considerat că condiția necesară și cea mai importantă pentru pregătirea acesteia este implementarea rapidă a transformărilor socialiste în Uniunea Sovietică și distrugerea definitivă a tuturor dușmanilor interni ai socialismului. Numai îndeplinirea cu succes a acestor sarcini ar trebui, în opinia sa, să asigure întărirea puterii militare a URSS și în cele din urmă victoria acesteia asupra inamicului.

Evenimentele din China au oferit o confirmare semnificativă a pozițiilor de politică externă ale opoziției. Speranțe pentru adâncirea și extinderea revoluției chineze din 1925-1927. nu s-a adeverit. S-a încheiat cu instaurarea regimului pro-occidental și anticomunist din Chiang Kai-shek la putere.

După ce a câștigat o victorie finală asupra opoziției și a stabilit un curs pentru construcția accelerată a socialismului, conducerea stalinistă a întreprins o anumită ajustare a liniei politicii externe sovietice. Intrată într-o perioadă de transformări socio-economice profunde, URSS avea nevoie nu doar de o slăbire a confruntării cu puterile occidentale mai puternice, ci și de cooperare economică cu acestea. În raportul lui Stalin la cel de-al XV-lea Congres al Partidului Comunist Întreaga Uniune (bolșevici) din decembrie 1927, cea mai importantă sarcină a politicii externe sovietice a proclamat din nou lupta pentru pace. În același timp, pacea era încă înțeleasă la Kremlin ca fiind nimic altceva decât un răgaz temporar înainte de ciocnirea inevitabilă dintre URSS și sistemul capitalist. O astfel de abordare a evaluării perspectivelor de dezvoltare internațională nu a lăsat prea mult loc pentru includerea activă a URSS în procesul politic de stabilizare europeană. Cu toate acestea, tendințele pozitive în politica internațională care au apărut după Acordurile de la Locarno au influențat și natura relațiilor dintre Uniunea Sovietică și statele europene. Liderii sovietici au fost nevoiți să ia în considerare noile realități politice și să se adapteze la ele.

/"^PENTRU AMINTIRE^)   X

În a doua jumătate a anilor 1920, politica externă a statului sovietic a ieșit în prim-plan cu sarcina de a-i asigura securitatea prin slăbirea confruntării cu Occidentul și a tacticii așa-zisei manevre politice, în timp ce lupta pentru revoluția mondială, ca s-a întâmplat deja în timpul regiunii Brest-Litovsk-Brest-Litovsk, negocierile cu Lituania au trecut în plan secund.   .

4.8. Probleme de dezarmare în a doua jumătate a anilor 1920

Ideile de limitare a armelor și dezarmare generală ca cea mai importantă condiție pentru asigurarea securității internaționale și stabilității ordinii mondiale postbelice au fost cuprinse în „14 puncte” ale președintelui american Wilson. Ele au fost ulterior încorporate în Carta Societății Națiunilor, al cărei articol 8 a obligat Consiliul Ligii să pregătească planuri specifice de limitare a armelor și să le supună statelor individuale spre examinare.

Prevederea pentru dezarmarea generală a servit și ca justificare pentru clauzele militare restrictive ale celor cinci tratate de pace pregătite de puterile învingătoare la Conferința de la Paris. Cu toate acestea, în ciuda creării unor comisii speciale în cadrul Societății Națiunilor pentru a studia problemele legate de dezarmare, nu au fost făcuți pași serioși în această direcție în prima jumătate a anilor 1920 din cauza instabilității politice din Europa. În contextul depășirii crizei

sistemului de la Versailles după încheierea Acordurilor de la Locarno și începutul unei perioade de stabilizare a relațiilor internaționale, s-au deschis noi oportunități pentru rezolvarea problemelor de dezarmare.

În iunie 1925, reprezentanții a 37 de state au semnat la Geneva un Protocol pe durată nedeterminată care interzice utilizarea în război a gazelor asfixiante, otrăvitoare și a altor gaze similare și a agenților bacteriologici. Conceput pentru a preveni repetarea ororilor din Primul Război Mondial, în timpul căruia agenții de război chimic au fost utilizați pe scară largă, acest document a devenit primul acord din istorie care a limitat utilizarea armelor de distrugere în masă. În 1927, Uniunea Sovietică a aderat și ea la Protocolul de la Geneva.

În decembrie 1925, Consiliul Societății Națiunilor a decis să convoace o conferință internațională privind dezarmarea. Reprezentanți ai statelor care nu erau membre ale Ligii Națiunilor - SUA, Turcia și URSS - au fost invitați și ei să participe la Comisia de pregătire a conferinței (s-a întrunit la Geneva până la sfârșitul anului 1930). Delegația sovietică s-a putut însă alătura lucrărilor comisiei abia în 1927, după soluționarea conflictului diplomatic cu Elveția cauzat de uciderea pe teritoriul său în 1923 a unui proeminent diplomat sovietic, reprezentant al RSFSR în Italia, V.V. Vorovsky. La sosirea la Geneva, delegația sovietică și-a prezentat proiectul de convenție privind dezarmarea generală imediată și completă spre examinare de către Comisia pregătitoare. Acest proiect, conceput pe patru ani, prevedea o reducere a forțelor armate ale tuturor statelor cu 50% în primul an. Ulterior, ei au propus dizolvarea completă a armatelor, distrugerea tuturor tipurilor de arme, abolirea legilor privind serviciul militar obligatoriu, înghețarea împrumuturilor militare etc. Aceste propuneri ale URSS, precum și cea de-a doua versiune atenuată prezentată în 1928, au fost respinse de comisie ca fiind nerealiste și erau de natură pur propagandistică.

Discuția principală din timpul lucrărilor Comisiei pregătitoare s-a învârtit în jurul cererii Germaniei de a recunoaște principiul egalității în drepturi a statelor în materie de armament. Berlinul a urmărit desființarea articolelor militare ale Tratatului de la Versailles, insistând altfel asupra dezarmării altor state la nivelul Germaniei. Dezacorduri profunde au apărut și atunci când s-a discutat problema organizării controlului internațional asupra implementării deciziilor luate.

Activitățile Comisiei pregătitoare au fost în general ineficiente. Chiar și după semnarea Pactului Kellogg-Briand, menit să întărească bazele securității internaționale și să creeze oportunități suplimentare pentru demararea procesului de dezarmare, nu a fost posibil să se ajungă la niciun acord specific care să conducă la reducerea armelor deja acumulate (fără a lua în considerare deciziile Conferinţei Navale de la Londra din 1930, care vor fi discutate mai jos). Cu toate acestea, în decembrie 1930, Liga Națiunilor, pe baza raportului comisiei, a decis să convoace o conferință de dezarmare.

În cadrul Ligii, s-a putut conveni și asupra adoptării unor convenții privind tratamentul prizonierilor de război și îmbunătățirea situației răniților și bolnavilor din armatele active. Aceste convenții, semnate în iulie 1929 la Geneva, au fost semnate ulterior de reprezentanții a peste 40 de state. Uniunea Sovietică a aderat la Convenția de la Geneva privind răniții și bolnavii în august 1931, dar a refuzat să semneze convenția privind prizonierii de război.

4.9. „Pactul Briand-Kellogg”

Cel mai important eveniment politic din 1928, care a reflectat cel mai clar tendințele de stabilizare a relațiilor internaționale, a fost semnarea unui acord multilateral privind renunțarea la război ca mijloc de soluționare a disputelor internaționale, care mai târziu a devenit cunoscut sub numele de Pactul Kellogg-Briand. . Ideea încheierii acestui acord a luat naștere în timpul negocierilor franco-americane care au început în primăvara anului 1927 la inițiativa lui Briand. În ajunul împlinirii a 150 de ani de la primul tratat de alianță din istoria relațiilor dintre cele două țări, el a propus semnarea unui nou tratat franco-american de „prietenie eternă” și includerea în acesta a unei prevederi care interzice „recursul la război ca mijloc a politicii naționale.” În acest fel, Briand spera să compenseze absența tratatului de garanție franco-american din 1919, care nu a intrat niciodată în vigoare, și, de asemenea, să asigure sprijinul politic și moral din partea Statelor Unite în cazul agresiunii germane împotriva Franței. Propunerile lui Briand au contrazis însă orientările izolaționiste de politică externă ale administrației republicane, care nu dorea să lege Statele Unite cu obligații politice de acest fel față de statele europene. Prin urmare, președintele SUA C. Coolidge și secretarul de stat

Tar F. Kellogg a prezentat o contra-inițiativă - de a încheia un acord multilateral privind neutilizarea forței în relațiile internaționale. Deși propunerea americană a fost în esență un refuz politicos și nu corespundea intențiilor inițiale ale lui Briand, a fost acceptată. Parisul spera să folosească inițiativa SUA, susținută cu căldură de comunitatea mondială pacifistă, pentru a consolida sistemul de securitate colectivă sub auspiciile Ligii Națiunilor. Propunerea americană a fost susținută și la Berlin. Stresemann spera, cu ajutorul unui astfel de acord multilateral, să slăbească sistemul francez de alianțe în Europa.

Negocierile pentru încheierea „Pactului Briand-Kellogg” au continuat timp de un an. Toate puterile - membri permanenți ai Consiliului Ligii - au luat parte la ele. Aceștia au convenit să semneze tratatul propus cu condiția ca prevederile acestuia să nu se aplice războaielor de natură defensivă și ca acesta să respecte Carta Societății Națiunilor. Această unanimitate ar putea fi explicată destul de simplu. Proiectul de tratat convenit nu era altceva decât o declarație de intenție și nu prevedea nicio sancțiune împotriva unui posibil agresor.

La 27 august 1928, la Paris, în ajunul împlinirii a 10 ani de la sfârșitul Primului Război Mondial, a fost semnat solemn Pactul Kellogg-Briand, inițial de cincisprezece state, inclusiv toți membri permanenți ai Consiliului Ligii. Primul articol al tratatului conținea o condamnare a războiului ca instrument de politică națională și ca mijloc de soluționare a disputelor internaționale. Articolul doi prevedea obligațiile părților contractante de a soluționa situațiile conflictuale exclusiv prin mijloace pașnice.

În ciuda caracterului declarativ al Pactului Kellogg-Briand, însuși faptul semnării acestuia, inclusiv de către statele conducătoare ale lumii, a avut o importanță morală și politică importantă. Încheiat sub presiunea unei comunități mondiale pacifiste, a creat o bază legală internațională pentru lupta împotriva forței militare în politica mondială. Pactul Kellogg-Briand a intrat în vigoare la 25 iulie 1929. Înainte de declanșarea celui de-al Doilea Război Mondial, textul acestui tratat a fost semnat de reprezentanții a 63 de state ale lumii.

În Uniunea Sovietică, negocierile privind încheierea unui tratat de renunțare la război au fost tratate inițial cu suspiciunea obișnuită și foarte scepticism. Deoarece reprezentanții sovietici nu au fost invitați să ia parte la discuția despre proiectul său, negocierile privind „Pactul Kellogg-Briand” de la Moscova au fost privite ca o altă încercare a „lumii burgheze de a-și ascunde planurile de pregătire pentru războiul cu URSS. ” Cu toate acestea, ulterior poziția părții sovietice s-a schimbat. Chicherin a declarat că atitudinea ei față de pact va fi determinată de dorința sau nedorința statelor care au inițiat încheierea acestuia de a implica URSS în el. După ce a primit o invitație specială din partea Franței de a adera la pact, partea sovietică a acceptat-o. După ce a subliniat cu atenție toate imperfecțiunile sale, Moscova a declarat în același timp că speră să-l folosească pentru a rezolva problemele de dezarmare. La 31 august 1928, URSS oficial

s-a alăturat „pactului Briand-Kell ora”. Acesta a fost primul tratat internațional multilateral la care a acceptat să participe.

În același timp, Moscova a căutat să folosească pactul pentru a-și promova în continuare planul de încheiere a tratatelor bilaterale de neutralitate și neagresiune. În decembrie 1928, Uniunea Sovietică și-a invitat vecinii să pună în aplicare pactul înainte de termen, chiar înainte de ratificarea lui de către statele rămase. Propunerea sovietică urmărea în primul rând dezamorsarea situației politice de criză care se dezvoltase la granițele de vest ale URSS, unde în acel moment relațiile polono-lituaniene deveniseră extrem de tensionate. De data aceasta, inițiativa sovietică a primit sprijin, iar la 9 februarie 1929 a fost semnat la Moscova un protocol corespunzător. A fost semnat de reprezentanți ai URSS, Poloniei, României, Estoniei și Letonia. Mai târziu i s-au alăturat Lituania, Turcia și Iranul.

Protocolul de la Moscova a fost numit ulterior „Protocolul Litvinov” - după ce Comisarul adjunct al Poporului pentru Afaceri Externe, care în

toamna anului 1928, din cauza bolii lui Chicherin și a plecării sale pentru tratament de lungă durată în Germania, a devenit șeful de facto al Comisariatul Poporului. M. M. Litvinov, care a preluat oficial postul de comisar al poporului în iulie 1930, a fost un susținător al politicii de slăbire a confruntării dintre URSS și Occident prin manevre diplomatice. Nu credea în posibilitatea reală a unei noi intervenții în viitorul apropiat din partea Marii Britanii, „sătuită din punct de vedere imperialist” și „dezamăgită de rezultatele ultimului război”. În plus, Litvinov era convins că sentimentele pacifiste care dominau opinia publică britanică erau atât de puternice „încât să paralizeze noile campanii militare la începuturile lor”1. Pronosticul lui s-a adeverit curând. În octombrie 1929, după schimbarea cabinetului conservator din Marea Britanie în cel laburist - condus din nou de R. Macdonald - relațiile diplomatice sovieto-britanice au fost restabilite.

4.10. „Planul lui Jung”. Proiectul Pan-European

Aprofundarea procesului de stabilizare politică în relațiile internaționale a deschis o oportunitate favorabilă Germaniei de a aduce din nou în discuție problema reparațiilor. Pe măsură ce economia sa și-a revenit în urma implementării Planului Dawes, plățile anuale ale despăgubirilor Germaniei au crescut până la sfârșitul anilor 1920 de la 1 miliard la 2,5 miliarde de mărci. Germanii au căutat să mărească termenele și să reducă suma plăților. Puterile occidentale au fost de acord să răspundă acestor cereri.

„Ken O.H., PynacoeA. I. Biroul Politic al Comitetului Central al Partidului Comunist al Bolșevicilor din întreaga Uniune și relațiile URSS cu statele vecine occidentale (Sfârșitul anilor 1920-1930): Probleme. Documentație. Experiență de comentariu. Partea I. Decembrie 1928 - iunie 1934. Sankt Petersburg, 2000. P. 89.

,LA MEMORIA J

Până în iunie 1929, comisia de experți nou creată sub conducerea finanțatorului american O. Jung a pregătit un nou plan de reparații, numit „Planul Jung”. În conformitate cu acesta, cuantumul total al despăgubirilor germane a fost determinat la 113,9 miliarde de mărci și a fost repartizat pe 59 de ani (până în 1988), ceea ce a făcut posibilă reducerea plăților anuale către Germania cu 20%. În același timp, toate tipurile de control economic și financiar internațional asupra acesteia au fost abolite. Comisia de reparații a fost dizolvată. Puterile occidentale au fost, de asemenea, de acord să efectueze o retragere timpurie a forțelor de ocupație din Renania, pe care germanii au insistat ferm, altfel refuzând să accepte „Planul Jung”.

Ca urmare a tuturor aprobărilor, conferința internațională care s-a întrunit de două ori la Haga - în august 1929 și în ianuarie 1930 - a aprobat în cele din urmă „Planul Jung”. În conformitate cu deciziile luate la Haga, Franța s-a angajat să-și retragă trupele din Renania

până la 30 iunie 1930 sau cu cinci ani mai devreme decât termenul stabilit prin Tratatul de la Versailles.

Soluționarea uneia dintre cele mai dificile probleme internaționale postbelice - reparațiile - a fost salutată cu mare entuziasm de publicul european și a fost privită ca un pas important către reconcilierea finală a Europei. Într-un mediu atât de favorabil, ministrul francez de externe A. Briand, care a preluat din nou funcția de prim-ministru în iulie 1929, a decis să propună o inițiativă politică importantă care vizează nu numai consolidarea proceselor de stabilizare a relațiilor internaționale, ci și crearea fundamentală noi fundaţii ordinea europeană. Vorbind în septembrie 1929 la o reuniune a Adunării Ligii Națiunilor de la Geneva, Briand a prezentat ideea unirii statelor europene într-o uniune federală - „Statele Unite ale Europei” sau „Pan-Europa”. Propuneri specifice care au dezvoltat această idee au fost cuprinse în memoriul oficial francez înaintat Societății Națiunilor în mai 1930. În acesta, în special, se propunea formarea unei conferințe europene convocate în mod regulat din reprezentanții tuturor statelor europene (cu excepția Marea Britanie și URSS), care ar constitui în esență un parlament paneuropean. Sarcina sa ar fi să ia decizii coordonate cu privire la cele mai importante probleme economice, financiare și politice. Organul executiv al Conferinței Europene urma să fie Comisia Europeană.

O comisie specială a fost creată în cadrul Societății Națiunilor pentru a studia propunerile franceze. Totuși, munca ei, care a durat un an, nu a dat rezultate pozitive. Acest lucru s-a explicat în primul rând prin faptul că, în ciuda sprijinului oficial al însăși ideea de unificare europeană, „planul Briand” din capitalele statelor europene de conducere de fapt

sti a fost primit negativ. La Londra, inițiativa franceză a fost privită ca un atac asupra influenței britanice pe continent. La Berlin, propunerile lui Briand au fost văzute doar ca o încercare mascată a Parisului de a consolida echilibrul de forțe apărut după război și de a păstra avantajele dobândite de Franța. În Uniunea Sovietică, care a fost, de asemenea, invitată să participe la discuțiile despre proiectul francez, planul de a crea o „Pan-Europe” a fost întâmpinat cu ostilitate și a fost definit ca antisovietic și antigerman. Această poziție a Moscovei a condus la o oarecare îmbunătățire a relațiilor sovieto-germane, care au început să se înrăutățească considerabil la sfârșitul anilor 1920.

De asemenea, planurile de integrare europeană nu au fost ajutate de contradicțiile franco-italiene pe probleme de armament naval, dovadă fiind rezultatele Conferinței Navale de la Londra (ianuarie-aprilie 1930). La acesta, Franța a respins decisiv cererile Italiei de a-și crește marina la nivelul celei franceze și, în același timp, nu a fost de acord cu propunerile Statelor Unite și ale Marii Britanii de a limita construcția de nave și submarine medii, ușoare. Neînțelegerile s-au dovedit atât de acute încât delegațiile italiene și franceze au refuzat să semneze Tratatul naval de la Londra și au părăsit în mod

demonstrativ conferința, după care Mussolini a făcut un apel deschis pentru o revizuire a ordinului de la Versailles1.

Eșecul efectiv al „Planului Briand” a arătat clar că la începutul anilor 1920 și 1930, premisele necesare pentru demararea procesului de integrare a statelor europene nu se maturizaseră încă în Europa și nu părea cu greu posibilă în condițiile menținerii . sistemul Versailles, deși unul modificat.

4.11. Tensiune internațională în creștere la începutul anilor 1920-1930

LA MEMORIE J---

La începutul anilor 1920 și 1930, a apărut un punct de cotitură periculos în dezvoltarea relațiilor internaționale. Tendințele direct opuse au început să preia procesele pozitive, amenințând să distrugă perioada pe termen scurt de stabilizare politică. Influența decisivă asupra creșterii acestor tendințe a fost exercitată de criza economică, fără precedent prin gravitate și profunzime, care a început după prăbușirea Bursei de Valori din New York la 25 octombrie 1929. Statele Unite au intrat într-o perioadă de depresie profundă, care a avut cel mai sever impact asupra stării întregii economii occidentale. Până la începutul anilor 1930, toate statele de conducere ale lumii erau într-o măsură sau alta afectate de criză.

1 Pentru Conferința Maritimă de la Londra, vezi și Capitolul 10.

Ca urmare, producția industrială mondială (excluzând URSS) a scăzut cu 38% și a scăzut sub nivelul din 1913, iar volumul comerțului internațional a scăzut cu două treimi. Distrugerea a mii de întreprinderi și șomajul în masă a dus la scăderea nivelului de trai, la o exacerbare a contradicțiilor sociale și, în consecință, la o creștere a radicalismului în sentimentul public. Cele mai grave consecințe ale crizei economice au fost acele țări care nu au avut nici resurse interne suficiente pentru a o depăși în mod independent și rapid, nici instituții democratice puternice și tradiții politice capabile să reziste influenței crescânde a forțelor ultranaționaliste. De asemenea, era extrem de periculos ca în Europa aceste țări să includă Germania și Italia, care făceau parte din grupul marilor puteri. În calitate de membri permanenți ai Consiliului Societății Națiunilor, ei au fost chemați să poarte responsabilitatea principală pentru menținerea stabilității internaționale. Cu toate acestea, în ei naționaliștii extremi – susținători ai instituirii regimurilor totalitare și ai politicii „mâna puternică” – au primit un sprijin public larg.

În Italia, fasciștii, conduși de Mussolini, erau la putere de aproximativ 10 ani și își păstrau ferm poziția. În Germania, Partidul Național Socialist al Muncitorilor, condus de Hitler, la începutul anilor 1930, devenise una dintre forțele politice de conducere din țară. După alegerile parlamentare din septembrie 1930, în mod

neașteptat pentru mulți, a devenit al doilea partid în parlament (Reichstag) ca număr de deputați[1], iar la alegerile parlamentare din iulie 1932 a votat cel mai mare număr de alegători - aproximativ 14 milioane de oameni.

Teren fertil pentru creșterea sentimentelor naționaliste agresive în Italia și Germania, pe baza cărora s-au format ideologiile fascismului și varianta sa germană, nazismul, a fost nemulțumirea publică larg răspândită față de starea postbelică a ambelor state și locul lor în cadrul sistemul Versailles-Washington. Criticând aspru starea de lucruri existentă, fasciștii germani și italieni s-au opus hotărât atât ideologiilor liberal-democrate, cât și comuniste. Ei s-au imaginat ca fiind așa-numita a treia forță, capabilă să rezolve rapid toate problemele sociale presante. Rețetele lor pentru depășirea crizei au fost instaurarea unui regim totalitar, militarizarea economiei și expansiunea externă.

Creșterea rapidă a influenței ideologiei fascismului în Europa s-a datorat nu numai dificultăților perioadei postbelice, ci și subestimării absolute a întregului pericol al acestui fenomen de către publicul democratic din Occident. Rămânând captiva unei confruntări ideologice și politice ireconciliabile cu comunismul, ea nu a acordat multă vreme importanța cuvenită influenței.

1 Dacă la alegerile anterioare pentru Reichstag din 1928, Partidul Nazist a primit doar 12 locuri în parlament, atunci în noul parlament avea deja 107 locuri.

impactul fascismului asupra conștiinței maselor. Social-democrații au echivalat de fapt fascismul și comunismul, eliminând astfel însăși posibilitatea de a uni forțele de stânga pe o bază antifascistă. Al IV-lea Congres al Internaționalei Muncitorilor Socialiști, desfășurat în iulie-august 1931, deja în condițiile transformării partidului lui Hitler într-o forță politică influentă în Germania, a continuat să insiste asupra teoriei „doi dușmani” ai democrației. La rândul său, partea conservatoare de dreapta a lagărului liberal a considerat destul de serios fascismul ca o alternativă la radicalismul de stânga al comuniștilor. Liderii puterilor occidentale, în special Marea Britanie, nu numai că au fost foarte toleranți cu activitățile fasciștilor, ci au asociat și anumite calcule politice cu acestea. Ei sperau să folosească această „a treia forță” în lupta împotriva principalilor lor oponenți - URSS și Komintern.

Moscova și-a adus și ea contribuția la dezvoltarea periculoasă a procesului internațional. Adoptarea „Marelui Salt” în socialism în URSS la sfârșitul anilor 1920, restrângerea NEP, colectivizarea forțată a zonei rurale, represiuni în masă împotriva țărănimii, intelectualității și clerului, crearea sistemului Gulag. - toate acestea au provocat proteste ascuțite din partea comunității mondiale și nu au putut să nu conducă la agravarea relațiilor dintre Uniunea Sovietică și statele occidentale. O nouă rundă de confruntare, însoțită de insulte și acuzații reciproce, a dus la o creștere și mai mare a neîncrederii și

alienării între ei, zguduind din ce în ce mai mult fragilul edificiu al ordinii internaționale. În URSS, ca și în Occident, ei nu și-au dat seama imediat ce amenințare mortală reprezintă fascismul. Privind-o ca una dintre manifestările crizei generale a imperialismului, Moscova a văzut fascismul ca pe o forță care subminează sistemul imperialist din interior și contribuie astfel la slăbirea presiunii puterilor occidentale asupra Uniunii Sovietice. La sfârșitul anilor 1920, Komintern a abandonat tactica „frontului muncitor unit” 1 și și-a intensificat atacurile asupra social-democraților, acuzându-i că au trecut în cele din urmă de partea burgheziei. Al VI-lea Congres al Komintern, desfășurat în iulie-septembrie 1928, a afirmat „degenerarea democrației burgheze în fascism” pe scară largă. Fără a face nicio distincție între ultranaționaliști, liberali și social-democrați, el a cerut ca partidele comuniste să fie ghidate de o nouă tactică - „clasă împotriva clasei”, potrivit căreia comuniștii, ca avangarda proletariatului, să ducă o luptă fără compromisuri. împotriva altor partide politice, deoarece toate se presupunea că erau exprimate interesele burgheziei. La inceput

1 În decembrie 1921, Comitetul Executiv al Comintern a aprobat tactica de a crea „fronturi unite ale muncitorilor”, care a permis posibilitatea unor negocieri și acorduri temporare între comuniști și social-democrați. În același timp, social-democrația – principalul rival al comuniștilor în lupta pentru influența asupra clasei muncitoare – a continuat să fie aspru criticată de Komintern ca „agenție a burgheziei” în mișcarea muncitoare. În anii 1920, un „front unit” nu a fost creat niciodată în nicio țară din lume.

În 1932, Comitetul Executiv al Comintern chiar a definit fascismul ca un „factor revoluționant”, iar social-democrații și fasciștii ca „gemeni” opunându-se în comun comuniștilor*.

Între timp, situația internațională se încingea rapid. Pe măsură ce criza economică s-a adâncit, și sistemul Versailles-Washington a început să se prăbușească. Japonia a dat prima lovitură. În septembrie 1931, ea a lansat operațiuni militare în China pentru a ocupa Manciuria, încălcând astfel hotărârile Conferinței de la Washington1 2. O situație la fel de explozivă se dezvolta în Europa, unde se făceau auzite tot mai mult vocile fasciștilor germani și italieni, care cereau distrugerea ordinea internationala existenta. La aceasta ar trebui adăugată dispariția unor astfel de figuri politice cheie precum Stresemann (mort în 1929) și Briand (mort în 1932), care au personificat cursul către stabilizarea politică a relațiilor internaționale. Scurta perioadă post-Locarno a „dezenterii europene” se apropia de sfârșit.

Criza economică globală a forțat marile puteri să revină la problema reparațiilor germane. Președintele SUA G. Hoover, la cererea Germaniei în iunie 1931, a impus un moratoriu asupra plății acestora, precum și asupra plății datoriilor de război aliate, pe o perioadă de un an. O conferință internațională desfășurată la Lausanne în iunie-iulie 1932 a decis anularea reparațiilor3, fără nicio garanție politică din partea

Germaniei, așa cum a cerut Franța. Astfel, în perioada 1919-1932, Germania a plătit învingătorilor 36,1 miliarde de mărci de aur - 27,3% din suma inițială a reparațiilor.

După expirarea moratoriului Hoover, puterile europene nu și-au reluat plata datoriilor față de Statele Unite. Ei credeau că anularea reparațiilor germane la Conferința de la Lausanne (deși Statele Unite nu au luat parte la ea) ar fi trebuit să presupună anularea tuturor datoriilor de război inter-aliate, deoarece acestea erau plătite prin reparații.

Americanii erau revoltați. Hoover a emis o declarație conform căreia obligațiile financiare ar trebui onorate în toate circumstanțele și că nu există nicio legătură legală între reparații și datoriile de război ale Aliaților. Cu toate acestea, acest demers nu a făcut nicio impresie asupra puterilor europene.

În decembrie 1932, Franța, Belgia și alte câteva țări au anunțat oficial încetarea unilaterală a plăților militare.

1 Istoria Internaționalei Comuniste 1919-1943: Schițe documentare / Rep. ed. A. O. Chubaryan. M., 2002. P. 99.

2 Pentru agresiunea japoneză din Manciuria din 1931, vezi capitolul 11.

3 Germaniei i sa cerut doar să efectueze o plată finală de 3 miliarde de mărci pe o perioadă de 15 ani. Cu toate acestea, această sumă nu a fost plătită ulterior de ea.

datorii SUA. Restul debitorilor europeni, în frunte cu Marea Britanie, deși au făcut o plată anuală pentru 1932, au susținut activ demersul franco-belgian. În 1933, Marea Britanie și Italia (precum și Cehoslovacia, România, Letonia și Lituania) și-au plătit ultimele sume simbolice către Statele Unite, după care au încetat și ei să-și mai plătească datoriile. În general, după Primul Război Mondial, statele europene au returnat Statelor Unite doar 1,4 miliarde de dolari, datoria lor de război - 13,5% din suma totală de 10,3 miliarde de dolari.Din țările europene, Statele Unite și-au plătit integral datoria (9 milioane de dolari) doar Finlanda.

4.12. Conferința de la Geneva privind reducerea și limitarea armelor

La 2 februarie 1932, la Geneva și-a început lucrările Conferința Generală pentru Reducerea și Limitarea Armelor. La ea au participat reprezentanți ai peste 60 de state, inclusiv a celor care nu erau membre ale Ligii Națiunilor (printre care SUA și URSS). Conferința a fost prezidată de fostul ministru de externe britanic A. Henderson, iar în prezidiul de lucru au fost reprezentate toate marile puteri, inclusiv Uniunea Sovietică. După dezbateri care au durat câteva luni, conferința a adoptat rezoluții privind necesitatea unei reduceri

semnificative a armamentului, interzicerea bombardamentelor aeriene, utilizarea gazelor otrăvitoare și războiul bacteriologic. Conferința s-a exprimat și în favoarea unei reduceri treptate a artileriei grele și împotriva construcției de nave de război de mare tonaj.

În același timp, nu a fost posibil să se adopte vreun program larg și cuprinzător pentru a implementa sarcina dezarmării generale. Motivul eșecului a stat nu numai în lipsa de dorință a statelor individuale de a începe rezolvarea problemelor de dezarmare. Atmosfera politică de la începutul anilor 1930, când criza tot mai mare a sistemului Versailles-Washington era deja evidentă, nu a contribuit la succesul lucrărilor conferinței.

Problema germană a fost din nou în centrul discuției de la Geneva. În efortul de a se elibera de restricțiile militare, germanii au căutat cu insistență adoptarea principiului egalității tuturor statelor în materie de armament. Acestuia i s-au opus puternic Franța și aliații săi europeni (Belgia, Polonia și țările Micii Înțelegeri), care au luptat pentru păstrarea sistemului Versailles. În septembrie 1932, delegația germană a părăsit în mod sfidător Geneva, declarând că se va întoarce la conferință numai după ce cererile sale vor fi acceptate. Sub presiunea Marii Britanii, Italiei și Statelor Unite, care erau înclinate să facă compromisuri cu Germania, Franța a fost nevoită să facă din nou concesii.

LA MEMORIE J---

În decembrie 1932 s-a născut o declarație a cinci puteri - Marea Britanie, SUA, Italia, Franța și Germania, combinând cerințele germane și condițiile franceze. A recunoscut dreptul statelor la egalitate în arme, dar „în cadrul unui sistem care asigură securitatea tuturor popoarelor, supus controlului internațional”, asupra căruia a insistat Franța.

Henderson însuși a numit declarația adoptată „un model de întuneric și obscuritate”. Cu toate acestea, în ciuda tuturor inconsecvenței formulărilor sale, era evident că Germania a obținut o nouă concesiune. Delegația ei s-a întors la Geneva, după care ministrul german de externe K. von Neurath s-a grăbit să declare că interpretarea franceză a declarației, care sublinia condițiile de asigurare a garanțiilor de securitate, este inacceptabilă pentru țara sa, întrucât îi limitează dreptul la arme.

Lucrările Conferinței de la Geneva au continuat până în iunie 1934 și s-au încheiat fără rezultate concrete în condițiile în care perioada de stabilizare politică în Europa trecuse și relațiile internaționale intraseră într-o nouă etapă a dezvoltării lor.

4.13. Încheierea tratatelor de neagresiune de către Uniunea Sovietică cu Franța și statele europene vecine

Creșterea tensiunii internaționale a coincis cu deteriorarea relațiilor franco-sovietice. La începutul anului 1930, protestele violente ale publicului francez au fost provocate de dispariția în Franța a unuia dintre liderii emigrației albe, generalul A.P.Kutepov, pentru care agenții sovietici au fost acuzați direct. Pe măsură ce criza economică se adâncește, problema nerezolvată a datoriilor rusești s-a agravat și ea. În octombrie 1930, Parisul oficial, sub presiunea cercurilor economice preocupate de soldul negativ al comerțului cu URSS, a introdus restricții la importul de mărfuri sovietice. Această decizie a fost însoțită de o campanie zgomotoasă de presă în care acuza conducerea sovietică că a urmat în mod deliberat o politică de aruncare bazată pe folosirea muncii forțate de la prizonierii din lagărul Gulagului. Ca răspuns la aceasta, Moscova a anunțat imediat un boicot al mărfurilor franceze, iar presa a început să numească Franța principalul centru anti-sovietic.

„Franța este cea mai agresivă și militaristă țară dintre toate

țări agresive și militariste ale lumii”.

Din discursul lui J.V. Stalin la Congresul al XVI-lea al Partidului Comunist Uniune (bolșevici), iunie 1930.

Cu toate acestea, criza din relațiile franco-sovietice nu a durat mult. Ambele părți au fost interesate să o depășească cât mai repede posibil. Parisul nu a vrut să permită Germaniei, unde influența nazistă creștea rapid, să beneficieze de confruntarea franco-sovietică. De asemenea, Moscova a dorit să evite confruntările ulterioare și a sperat, cu ajutorul Franței, să realizeze normalizarea relațiilor cu aliații săi - Polonia și România.

Un stimulent suplimentar pentru apropierea celor două țări a fost vestea că Germania se pregătea în primăvara anului 1931, ocolind Tratatul de la Versailles, un proiect de uniune vamală cu Austria. Numai rezistența hotărâtă a Franței și a aliaților săi, cu sprijinul Italiei și al Marii Britanii, a împiedicat implementarea planului german1. Acest incident a dus la o deteriorare gravă a relațiilor dintre Paris și Berlin, iar diplomația franceză a început să pregătească în grabă terenul pentru reluarea dialogului politic cu URSS.

După întâlnirea dintre Briand și Litvinov de la Geneva din mai 1931, atât negocierile comerciale, cât și cele politice au început din nou între cele două țări, iar până în august 1931 părțile au reușit să cadă de acord asupra unui proiect de tratat de neagresiune sovieto-francez. Totuși, ca o condiție indispensabilă pentru încheierea sa, Parisul a insistat asupra semnării simultane de către Uniunea Sovietică a unor acorduri similare cu Polonia și România. În cadrul negocierilor ulterioare dintre URSS și statele europene învecinate, dificultăți de netrecut doar cu România au apărut - din cauza unei dispute teritoriale asupra dreptului de proprietate asupra Basarabiei. Drept urmare, în cursul anului 1932 Uniunea Sovietică a încheiat pacte de neagresiune cu

Finlanda (ianuarie), Letonia (februarie), Estonia (mai), Polonia (iulie) și în final Franța (noiembrie).

^~(pentru MEMORIZAREA^-- ---
X

Toate aceste tratate conțineau obligații ale părților de a respecta reciproc suveranitatea și integritatea teritorială, de a nu recurge la război ca mijloc de soluționare a disputelor și de a nu participa la coaliții ostile. În cazul agresiunii unei terțe puteri, părțile erau obligate să rămână neutre și să nu ofere niciun sprijin agresorului.

La tratatul sovieto-francez era atașată o declarație comună, care obliga URSS să nu recurgă la forță pentru a-și rezolva divergențele cu România (în special, în chestiunea Basarabiei).

Încheierea de către Uniunea Sovietică a tratatelor de neagresiune cu statele europene vecine, precum și cu Franța, a avut o importanță politică importantă.

' La inițiativa Franței, această problemă a fost sesizată Curții Internaționale de Justiție de la Haga, care în septembrie 1931 a anulat acordul germano-austriac privind o uniune vamală ca fiind incompatibil cu Tratatele de la Versailles și Saint-Germain.

ție. În contextul proceselor de destabilizare tot mai mari în lume, aceste acorduri au căpătat un nou sens. Răspunzând obiectiv sarcinilor de întărire a stabilității internaționale, ei au creat premisele necesare pentru începerea regrupării statelor europene în fața crizei iminente a ordinului Versailles-Washington.

Literatură

Principal

Documente de relaţii internaţionale şi politică externă a URSS (1917-1945) / Comp. I. A. Akhtamzyan. M.: MGIMO, 1996. Doc. nr. 13, 15.

Europa între pace și război. 1918–1939 / Edkoll. A. O. Chubaryan (editor-șef) și alții.M.: Nauka, 1992. P. 6-19, 57-101.

Zagladin N.V. Istoria succeselor și eșecurilor diplomației sovietice. M. Relaţii internaţionale, 1990. p. 74-88.

Istoria sistematică a relațiilor internaționale în patru volume. Evenimente și documente. 1918–2000 / Rep. ed. A. D. Bogaturov. Volumul doi. Documentele anilor 1910-1940 / Comp. A. V. Malgin. M.: Moscova, muncitor, 2000. Doc. Nr. 59, 61-66, 68-69.

Sokolov V.V. Necunoscut G.V. Cicherin. Din arhivele desecretizate ale Ministerului rus de Externe // Istorie nouă și recentă. 1994. Nr 2. P. 3-18.

Adiţional

Nikonova S. V. Eseuri despre politica europeană germană în 1924-1929. (de la Planul Dawes la Planul Young). M.: Nauka, 1977. Ch. 2-5.

Shishkin V. A. Prețul recunoașterii. URSS și țările occidentale în căutarea unui compromis (1924-1929). Sankt Petersburg: Nauka, 1991. Ch. 6-9.

CAPITOL

RELAȚIILE INTERNAȚIONALE ÎN EUROPA ÎN 1933-1935 CRIZA SISTEMULUI VERSAILLES

5.1. Stabilirea dictaturii naziste in Germania. Programul de politică externă al național-socialiștilor

Criza economică globală a dus la o agravare extremă a situației socio-politice din Germania. La alegerile anticipate pentru Reichstag din noiembrie 1932, 12 milioane de alegători și-au votat pentru național-socialiști. Și deși aceasta a fost cu 2 milioane mai puțin decât la alegerile precedente, organizate în iulie același an, partidul lui Hitler a primit din nou cel mai mare număr de voturi. Cele mai mari două partide de stânga din Germania care i se opun - Social Democrat (SPD) și Comunist (KPD) - au primit 7,2 milioane și, respectiv, 6 milioane de voturi. Cu toate acestea, din cauza luptei ideologice ireconciliabile, ei nu au putut să se unească pentru a crea o largă coaliție antifascistă. Nu cel mai mic rol în scindarea forțelor de stânga l-a jucat poziția Komintern, care interzicea comuniștilor să încheie orice asociații politice sau acorduri cu alte partide.

În ianuarie 1933, bătrânul președinte al Germaniei P. von Hindenburg, sub presiunea cercurilor militaro-industriale, l-a instruit pe Hitler, ca lider al celei mai mari fracțiuni parlamentare, să formeze un guvern. Așa că național-socialistul a devenit cancelarul cabinetului de dreapta încă în coaliție[1]. Dar Hitler nu avea nicio intenție să fie mulțumit de ceea ce s-a realizat. Scopul lui era puterea absolută în țară. În februarie 1933, folosind ca pretext incendierea clădirii Reichstag și dând vina pe comuniști pentru această crimă, Hitler a obținut de la președintele Hindenburg introducerea stării de urgență în Germania. În conformitate cu acesta, drepturile și libertățile constituționale de bază ale cetățenilor au fost abolite, Reichstag-ul a fost dizolvat și au fost convocate noi alegeri. Au avut loc în martie 1933 și au avut loc într-o atmosferă de nazism în creștere

1 Din cei 11 membri ai cabinetului, pe lângă Hitler, doar ministrul de Interne W. Frick și ministrul fără portofoliu G. Goering aparțineau Partidului Nazist.

Teroarea și represiunea rusă. Deputații aleși din KPG au fost în scurt timp arestați, drept urmare naziștii au reușit să-și asigure în sfârșit o majoritate parlamentară. În urma acesteia, au trecut printr-un nou parlament, ascultător de ele, lege care acorda puteri de urgență cabinetului de miniștri. În conformitate cu acesta, guvernul condus de Hitler a fost înzestrat cu drepturi practic nelimitate, inclusiv dreptul de a adopta legi fără aprobarea Reichstagului și fără a-și face griji cu privire la respectarea Constituției de la Weimar. O epurare masivă a instituțiilor guvernamentale din motive politice și „rasiale” a avut loc în țară. Au început să fie create lagăre de concentrare, unde erau plasați oameni antipatici de regimul nazist. În iulie 1933, toate partidele politice și sindicatele au fost lichidate sau „dizolvate”. Numai Partidul Național Socialist al Muncitorilor din Germania, declarat organizație guvernamentală, avea acum dreptul la existență legală.

După moartea lui Hindenburg, în august 1934, Hitler a combinat funcțiile de cancelar și de președinte, devenind astfel simultan șef de stat, guvern și partidul de guvernământ. A fost proclamat „Führer (conducătorul) națiunii germane”. Și deși Constituția de la Weimar nu a fost abrogată oficial, structura democratică a Germaniei a fost complet distrusă. În țară s-a instituit un regim dictatorial sângeros.

PENTRU MEMORIZARI---

Ascensiunea naziștilor la putere în Germania a reprezentat un punct de cotitură în dezvoltarea relațiilor internaționale și a făcut amenințarea unui nou război foarte reală. În marea putere europeană, forțele politice s-au instalat la putere, baza a cărei ideologie a fost faimoasa „teorie rasială”. Potrivit acestei teorii, germanii aparțineau rasei alese de maestru arian, destinat să conducă lumea. Din doctrina superiorității rasiale a arienilor asupra altor popoare au izvorât planurile naziste de cucerire a dominației mondiale, care au determinat noua strategie și tactică de politică externă a Germaniei.

Spre deosebire de predecesorii lor, care au luptat pentru a restabili poziția internațională a Germaniei printr-o reconstrucție treptată a ordinii de la Versailles spre echilibrul de dinainte de război, naziștii au considerat că această cale este absolut inutilă și nu duce la o soluție la problemele fundamentale ale națiunii. Hitler era convins că germanii nu ar trebui să se limiteze la pretenții de teritorii etnice, ci să lupte pentru a-și extinde „spațiul de viață” și a stabili dominația completă pe continent.

„Germania este doar începutul. Avem nevoie de Europa și de coloniile ei”.

A. Hitler, 1933

Aceste probleme puteau fi rezolvate doar prin înfrângerea Franței și cucerirea unor vaste teritorii din estul Europei care aparțineau URSS și altor state situate acolo. În viitor, transformându-se într-o putere

maritimă puternică și cucerind coloniile engleze și franceze, Germania, conform planurilor sale, ar putea subjuga și continentul american.

Deoarece aceste planuri expansioniste grandioase nu puteau fi realizate decât prin mijloace militare, naziștii au lansat o campanie zgomotoasă de propagandă de război. Ei au declarat-o cea mai „înaltă” și „naturală” formă de rezolvare a problemelor politice, în timp ce au denunțat cu furie pacifismul occidental ca un instrument al politicii sofisticate antigermane.

Pregătirea pentru război a devenit principala prioritate a Germaniei1. Pentru a o rezolva cu succes, a fost necesar, fără a provoca o ruptură în relațiile cu puterile occidentale și a neutraliza însăși posibilitatea unei presiuni puternice din partea acestora, să ne eliberăm de restricțiile Tratatului de la Versailles și să începem să restabilim industria militară și armata. . Acest lucru a necesitat organizarea unei puternice acoperiri diplomatice pentru a convinge puterile occidentale de intenția noii conduceri germane de a continua linia politică anterioară care vizează cooperarea cu acestea. Un reprezentant al cabinetului anterior, care nu aparținea Partidului Nazist, K. von Neurath, a fost reținut temporar în funcția de ministru al afacerilor externe. El a fost chemat să personifice continuitatea în politica externă germană. Hitler nu a exclus posibilitatea unui război preventiv din partea puterilor occidentale.

„Cel mai periculos moment este cel al construcției forțelor armate. Aici se va dezvălui dacă Franța are oameni de stat. Dacă da, ea nu ne va lăsa timp, ci ne va ataca (probabil cu sateliți estici).”

Din discursul închis al lui A. Hitler adresat generalilor Reichswehr din 3 februarie 1933.

Prin urmare, primul discurs de program al Fuhrer-ului în Reichstag, dedicat problemelor internaționale, a fost păstrat pe un ton deliberat moderat. Alături de criticile aspre la adresa Tratatului de la Versailles și de solicitările pentru revizuirea acestuia, el a afirmat necesitatea rezolvării pașnice a acestei probleme. Hitler a vorbit sfidător pentru pacea universală, respectul pentru drepturile tuturor popoarelor și continuarea negocierilor pe probleme de arme.

„Doar apeluri pentru pace și fără cereri teritoriale - nu încă

Să devenim puternici.”

Dintr-un discurs al lui A. Hitler într-un cerc restrâns al conducerii naziste, 1933.

l În 1933-1939. Germania a cheltuit 90 de miliarde de mărci pentru nevoi militare - de peste două ori mai mult decât Marea Britanie, Franța și Italia la un loc. Producția de arme în Germania în 1939 față de 1933 a crescut de 12,5 ori (Europa între pace și război. M., 1992. P. 33).

În același timp, s-au făcut și anumite ajustări în linia politicii externe a Germaniei naziste. În primul rând, acest lucru se aplică relațiilor sovieto-germane. În ciuda faptului că, în aprilie 1933, partea germană a ratificat protocolul privind prelungirea tratatului de neutralitate și neagresiune cu URSS din 24 aprilie 1926, în curând a devenit clar că „perioada Rapallo" în relațiile dintre cele două state a fost final. Hitler a pornit de la faptul că antisovietismul demonstrativ și nu șantajarea Europei prin apropiere germano-sovietică ar putea asigura cel mai bine punerea în aplicare a sarcinilor politice pe care și le-a stabilit. „Va trebui", a explicat Fuehrerul, „să rețin puterile de la Versailles cu ajutorul spectrului bolșevismului, făcându-le să creadă că Germania este ultimul bastion împotriva potopului roșu". Demonstrând o puternică dorință de a-și asuma rolul de „principal apărător al Europei împotriva amenințării comuniste" și invitând puterile occidentale să se unească pe o bază antisovietică, el spera să extragă de la ele concesiile necesare în acest fel.

5.2. Convenția privind definiția agresiunii

În contextul instaurării regimului nazist în Germania și al amenințării militare tot mai mari în Europa și Asia, propunerea sovietică de a încheia o convenție internațională privind definirea agresiunii a căpătat o relevanță deosebită. Litvinov, Comisarul Poporului pentru Afaceri Externe, a vorbit cu această inițiativă la conferința de dezarmare din toamna anului 1932. Proiectul pe care l-a prezentat conținea o definiție clară și detaliată a unui act de agresiune, care nu permitea duble interpretări. S-a propus recunoaşterea următoarelor acţiuni ale unui stat ca act de agresiune: dacă 1) declară război altui stat; 2) își va introduce forțele armate, chiar și fără a declara război, pe teritoriul altui stat; 3) va ataca cu forțele sale terestre, maritime și aeriene, chiar și fără a declara război, teritoriul, marea sau aeronavele altui stat; 4) întreprinde o blocare navală a coastelor sau porturilor altui stat; 5) va acorda sprijin bandelor armate care, formate pe teritoriul său, vor invada teritoriul altui stat sau vor refuza, în ciuda solicitărilor statului invadat, să ia toate măsurile în puterea sa pentru a lipsi aceste bande de orice ajutor; sau protectie.

Întrucât propunerea sovietică nu numai că a îndeplinit obiectivele de asigurare a securității URSS, ci a avut și un sens politic mai larg, a trezit un mare interes în rândul participanților la conferința de dezarmare. Adoptarea unei astfel de convenții ar face posibilă implementarea rapidă și eficientă a mecanismului de sancțiuni prevăzut de Carta Societății Națiunilor împotriva unui stat agresor, care ar servi la întărirea bazelor securității colective în cadrul Versailles-ului. sistemul Washington.

De asemenea, era important ca proiectul de convenție, bazat pe recunoașterea principiului inviolabilității granițelor postbelice, să

indice schimbări în poziția anterioară ireconciliabilă anti-Versailles a URSS.

După ce a fost susținut de reprezentanți ai mai multor state, proiectul de convenție, după examinarea unei comisii speciale, a fost introdus cu mici modificări în mai 1933 pentru a fi discutat în ședința plenară a conferinței de dezarmare. Cu toate acestea, principalii garanți ai sistemului de la Versailles - Marea Britanie și Franța - nu au vrut să-și complice relațiile cu Italia și Germania, care s-au opus ferm inițiativei sovietice, și au reacționat la aceasta cu mare reținere. Poziția negativă a celor patru puteri europene de conducere a predeterminat în cele din urmă rezultatul discuției despre proiectul de convenție de la Geneva. Neavând sprijin majoritar, a fost respins.

Cu toate acestea, în ciuda eșecului care a avut loc în proiectul de convenție privind definirea agresiunii la conferința de dezarmare, URSS, statele vecine și aliații acestora - 11 țări în total - au decis totuși să accepte acest document. La 3-5 iulie 1933, a fost semnat de reprezentanții Uniunii Sovietice, Afganistan, Iran, Turcia, România, Polonia, Letonia și Estonia. La 22 iulie 1933 li s-a alăturat Finlanda. Cu aliații României din Mica Înțelegere – Cehoslovacia și Iugoslavia, precum și cu Lituania – aliată a Letoniei și Estoniei – a fost semnată separat o convenție privind definirea agresiunii. O procedură atât de complexă a fost aleasă la cererea Poloniei, care avea dispute teritoriale cu Cehoslovacia și Lituania și, prin urmare, nu dorea să semneze un document comun cu participarea acestor state.

Uniunea Sovietică a luat o poziție diferită la încheierea convenției. În ciuda conflictului nerezolvat cu România asupra Basarabiei, el i-a făcut o concesie serioasă, acceptând formularea românească, potrivit căreia teritoriul statului era înțeles ca „teritoriul asupra căruia statul exercită efectiv puterea”. Astfel, Moscova a confirmat de fapt angajamentul anterior față de Franța de a nu rezolva problema basarabeană cu forța.

Semnarea convenției privind definirea agresiunii de către Uniunea Sovietică și majoritatea statelor est-europene a fost cu siguranță un eveniment pozitiv în viața internațională la începutul anilor ’30. În contextul crizei politice tot mai mari a ordinului de la Versailles, nu numai că a servit la întărirea stabilității internaționale în Europa de Est, ci a deschis și noi oportunități pentru întărirea bazelor securității colective pe continent cu participarea statului sovietic. Cu toate acestea, acest proces nu a fost finalizat și extins la restul Europei.

5.3. „Pactul celor patru”

PENTRU MEMORIA J

Ascensiunea naziștilor la putere în Germania nu a provocat schimbări semnificative în politicile europene ale puterilor occidentale. Marea

Britanie, și după ea Franța, au continuat să adere la cursul anterior conturat la Locarno. În ciuda revoltelor politice care a avut loc în Germania, ei și-au demonstrat disponibilitatea de a continua să urmărească compromisuri cu aceasta, în speranța de a păstra stabilitatea continentală în acest fel.

În martie 1933, la o conferință privind dezarmarea, prim-ministrul britanic MacDonald a făcut o propunere de a accepta dublarea armatei germane - la 200 de mii de oameni - reducând în același timp forțele armate ale Franței și ale altor state europene. În același timp, el a susținut propunerea lui Mussolini de a începe negocierile între Marea Britanie, Franța, Italia și Germania cu scopul de a pregăti un tratat cvadripartit de „acord și cooperare” în rezolvarea problemelor internaționale majore, care ulterior a fost numit „Pactul celor Patru”. ”. Cu ajutorul acestui pact, cercurile conservatoare din Marea Britanie sperau, în special, să întărească cooperarea franco-italiană și, prin urmare, să limiteze oportunitățile politice ale lui Hitler de a submina ordinea europeană.

Mussolini a avansat ideea încheierii unui „Pact al celor Patru” încă din 1932. Cu ajutorul său, liderul italian spera să consolideze poziția internațională a țării sale, obținând pentru aceasta o poziție egală cu Marea Britanie și Franța în grup. de mari puteri și eliberează calea propriilor planuri expansioniste. Cerând reconstrucția ordinii de la Versailles și criticând aspru Liga Națiunilor, al cărei mecanism greoi nu îi permitea să acționeze rapid și eficient în rezolvarea problemelor internaționale, Mussolini a propus crearea unui instrument politic mai simplu și mai perfect în Europa pentru a menține pacea și a asigura Securitate. Un astfel de instrument urma să fie directorul celor patru puteri europene de conducere - Marea Britanie, Franța, Italia și Germania. Proiectul de tratat prezentat de liderul italian prevedea recunoașterea principiilor unei eventuale revizuiri a tratatelor de pace, egalitatea în domeniul armelor pentru Germania, Austria, Ungaria și Bulgaria și cooperarea celor patru puteri în problemele coloniale. Proiectul de tratat mai conținea o prevedere conform căreia, dacă era necesar, Cvartetul putea face presiuni asupra altor state pentru a le obliga să respecte deciziile convenite în cadrul acestuia.

Acceptarea propunerilor lui Mussolini, desigur, ar fi trebuit să aducă consecințe internaționale de amploare. Recunoaștere de către patru ders

Fără posibilitatea fundamentală de a revizui tratatele de pace și de a crea un corp politic de conducere în afara cadrului Ligii Națiunilor și un corp politic alternativ de guvernare, ar submina însăși fundațiile sistemului de la Versailles. Prin urmare, ideea „Pactului celor Patru”, susținută de Germania și Marea Britanie, a provocat o reacție negativă din partea majorității statelor europene, care se temeau de încălcarea drepturilor lor suverane. Aliații est-europeni ai Franței, Polonia și țările Micii Înțelegeri, au protestat în mod special împotriva acesteia, văzând pe bună dreptate în propunerile italiene o amenințare directă la adresa suveranității și integrității lor teritoriale. La Paris, ei au înțeles perfect și pericolul planului lui Mussolini. Cu

toate acestea, încercând să evite izolarea politică și scindarea în Cvartetul European și, de asemenea, nevrând să permită o posibilă apropiere italo-germană în cazul respingerii directe a propunerilor lui Mussolini, Franța a acceptat să participe la discuția lor.

Negocierile privind „Pactul celor Patru” au avut loc din martie până în iulie 1933. Partea franceză a depus toate eforturile pentru a-și neutraliza puterea distructivă. Drept urmare, proiectul de tratat a suferit modificări semnificative care i-au înmuiat orientarea anti-Versailles. Astfel, în special, în noua versiune franceză, susținută de britanici, au fost eliminate dispozițiile referitoare la caracterul obligatoriu al deciziilor Cvartetului pentru țările terțe și la acțiunile coordonate în problemele coloniale.

La 15 iulie 1933, la Roma, într-o ceremonie solemnă, a fost semnat un acord privind acordul și cooperarea celor patru puteri. Fiecare parte nu a fost mulțumită de compromisul ajuns. Aceasta a predeterminat soarta ulterioară a tratatului, care, nefiind ratificat nici de Germania, nici de Franța, nu a intrat niciodată în vigoare. Cu toate acestea, negocierile pentru încheierea acesteia, precum și faptul semnării acesteia, au avut cel mai negativ impact asupra dezvoltării ulterioare a situației politice din Europa. O lovitură dureroasă a fost dată relațiilor Franței cu aliații săi est-europeni, în primul rând Polonia, în timp ce Germania nazistă, evitând amenințarea izolării, a reușit să-și consolideze semnificativ poziția internațională și să-și înceapă propriul joc politic pe spatele puterilor occidentale.

„Pactul celor Patru”, semnat fără participarea URSS, a dat, de asemenea, o lovitură relațiilor sovieto-franceze, dând naștere la suspiciuni rezonabile la Moscova că este antisovietic. Litvinov le-a spus direct francezilor despre această chestiune: „Fără noi, deci, împotriva noastră”.

La rândul său, Hitler, convins că liderii occidentali nu erau pregătiți să lupte cu el, a considerat că este posibil să ia măsuri decisive. În octombrie 1933, Germania a părăsit în mod demonstrativ conferința de dezarmare și și-a anunțat retragerea din Liga Națiunilor. Ca răspuns la avertismentele cu privire la pericolul unor posibile sancțiuni militare din partea liderilor occidentali, Fuhrer-ul nu a făcut decât să ridice din umeri disprețuitor.

„Vor aceste cifre război? Da, nici nu se gândesc la asta... Acolo s-au adunat tot felul de gunoi [în Liga Națiunilor]. Nu funcționează. Ei doar protestează. Întotdeauna vor întârzia. Acești oameni nu vor opri ascensiunea Germaniei”.

A. Hitler, octombrie 1933

5.4. Tratatul sovietico-italian de prietenie, neagresiune și neutralitate

În iunie 1933, în mijlocul negocierilor privind „Pactul celor Patru”, Mussolini a fost de acord să accepte propunerea Moscovei de a încheia un tratat de neagresiune sovietico-italian, pe care anterior îl respinsese ca „intempestiv”. Liderul italian a decis să urmeze exemplul lui Hitler, care în aprilie 1933 a semnat un protocol privind extinderea valabilității tratatului de neagresiune și neutralitate sovieto-german din 1926. Mussolini, ca și Fuhrer-ul, spera să folosească „factorul sovietic”. să întărească poziţia politică a Italiei în negocierile cu puterile occidentale, relaţiile cu care, în special cu Franţa, erau foarte tensionate. El a vrut, de asemenea, să „creeze impresia că „harta Rusiei”, pierdută de Germania, este în mâinile Italiei”. La Moscova, propunerea italiană a primit un răspuns pozitiv. Semnarea unui acord cu Italia în contextul unei regrupări periculoase a forțelor politice din Europa pentru Uniunea Sovietică ar întări poziția acesteia atât în fața Marii Britanii și a Franței, cât și în fața Germaniei naziste. Dându-și seama că „linia Rapallo” în relațiile sovieto-germane s-ar putea rupe în orice moment și nedorind să permită crearea unei alianțe antisovietice a puterilor occidentale cu Germania nazistă pe baza „Pactului celor Patru”, Moscova a considerat-o. avantajos să joci alături de Mussolini.

Pactul sovietico-italian a fost semnat în septembrie 1933. Inițial numit tratat de neagresiune, a fost, la inițiativa lui Mussolini, redenumit tratat de prietenie, neagresiune și neutralitate. Practic, acest document era identic cu Pactul sovietico-francez din 1932 și includea articole despre neagresiunea reciprocă, neutralitatea în cazul agresiunii uneia terțe puteri împotriva uneia dintre părțile contractante și refuzul de a participa la acordurile internaționale care interziceau vânzarea de bunuri sau acordarea de împrumuturi uneia dintre părțile contractante, precum și procedura de conciliere.

Acordul a făcut posibilă depășirea unei anumite răciri a relațiilor bilaterale care a apărut după începerea negocierilor privind „Pactul celor Patru”. El a întărit, de asemenea, poziția internațională a ambelor state în situația politică dificilă din 1933. Vorbind la Congresul al XVII-lea al Partidului Comunist Întreaga Uniune (bolșevici) din ianuarie 1934, Stalin a descris chiar relațiile sovieto-italiene drept „cele mai bune”, citând ele ca exemplu de cooperare de succes între URSS şi ţările capitaliste.

5.5. Apropiere sovieto-franceză

Sfârșitul perioadei de stabilizare politică în Europa și criza tot mai mare a sistemului Versailles-Washington au provocat o îngrijorare crescândă la Moscova. Și deși menținerea stabilității în cadrul ordinii postbelice nu corespundea deloc cu linia strategică a politicii externe sovietice, care vizează combaterea capitalului mondial, direcția de dezvoltare a procesului internațional la începutul anilor 1930 a fost considerată de conducerea sovietică ca fiind extrem de periculos. Noutatea situației actuale a fost că Germania, în lupta pentru o nouă ordine internațională, nu a mai încercat să se bazeze pe URSS, așa cum făcuse înainte, ci, dimpotrivă, a acționat dintr-o poziție distinct

antisovietică, în rolul unui luptător fără compromisuri împotriva ameninţării comuniste. Din principalul partener politic al Uniunii Sovietice, aceasta se transforma rapid în cel mai periculos inamic al său. În acelaşi timp, principalii garanți ai sistemului de la Versailles - Marea Britanie și Franța - prin politicile lor și-au demonstrat clar disponibilitatea de a răspunde cerințelor statelor agresive - Germania în Europa și Japonia în Orientul Îndepărtat, care nu au putut decât să consolideze bine- a întemeiat suspiciuni la Moscova cu privire la pregătirea unei conspiraţii a marilor puteri într-un război antisovietic.bază. În contextul unei situații internaționale care se încălzește rapid, conducerea sovietică a trebuit să dezvolte noi abordări tactice și modalități de a rezolva problemele politice complexe cu care se confruntă.

✓ -{pentru MEMORIZAREA^-- ^

Moscova a înțeles că linia anterioară anti-Versailles a politicii externe a URSS s-a epuizat și a încetat să mai fie o modalitate eficientă de „despărțire a imperialiștilor” și de a asigura securitatea țării. Acum au ajuns la concluzia că, în noile condiții politice, atingerea acestor obiective a devenit posibilă doar dacă Uniunea Sovietică a trecut la poziția de apărător al păcii universale și al ordinii internaționale existente. În acest caz, nu numai că a putut evita amenințarea izolării internaționale, ci și-a dobândit aliați naturali sub forma unor forțe politice și state gata să reziste agresorilor.__________________________j

Schimbările în orientarea politicii externe a Uniunii Sovietice ar putea avea un impact pozitiv asupra politicilor puterilor occidentale. S-au deschis oportunități mai favorabile pentru a dezvolta o alternativă la cursul compromisului cu agresorii, în mare parte datorită liniei anterioare, esențial subversive, a URSS în raport cu sistemul Versailles-Washington. Acest lucru a vizat în primul rând Franța. La Paris, schimbări pozitive în politica externă sovietică au fost observate cu satisfacție. Amenințarea germană în creștere a fost principalul stimulent pentru a continua procesul de apropiere sovieto-franceză început în 1931.

Interesele de securitate ale ambelor state, așa cum sa întâmplat de mai multe ori în trecut, au necesitat din nou o interacțiune politică strânsă. Cu toate acestea, la Paris influența susținătorilor ajungerii la un compromis cu Germania a fost prea mare, drept urmare propunerile sovietice făcute în iulie 1933 ca Franța să adere la convenția privind definirea agresiunii, precum și să semneze un acord privind schimbul reciproc de informații, au fost respinse de Paris. Întorsătura în politica externă a Franței spre cooperarea cu URSS a avut loc abia după ce Germania a părăsit Conferința de dezarmare și retragerea acesteia din Liga Națiunilor. Aceste decizii ale lui Hitler au eliminat declarația celor cinci puteri privind armamentul și „pactul celor patru”. În condițiile create, mâinile Franței au fost dezlegate și ar putea și ar trebui să acționeze acum mai independent și mai decisiv.

La 31 octombrie 1933, ministrul francez de externe J. Paul Bon-court, într-o conversație cu Litvinov, l-a invitat să „gândească împreună” la completarea pactului de neagresiune sovieto-francez cu un tratat de asistență reciprocă, precum și ca despre aderarea URSS la Liga Natiunilor. La negocierile purtate în noiembrie 1933 la Paris între plenipotențiarul sovietic V.S. Dovgalevsky și Paul Boncourt, a devenit clar că partea franceză nu urmărea să încheie un acord bilateral cu URSS privind asistența reciprocă în cazul unei agresiuni din partea Germaniei, ci în vedere un acord multilateral cu participarea statelor din Europa de Est - aliați ai Franței. Astfel, Uniunea Sovietică a fost invitată să se alăture sistemului european de securitate colectivă sub auspiciile Ligii Națiunilor și sistemului francez de „aliante din spate”.

Răspunsul primit de la Moscova în decembrie 1933 a fost în general pozitiv. URSS, deși cu rezerve, a fost de acord să se alăture Societății Națiunilor. Astfel, în special, partea sovietică s-a opus extinderii procedurii de arbitraj la disputele dintre Uniunea Sovietică și alte țări care au apărut înainte de intrarea acesteia în Liga. Ea a insistat, de asemenea, asupra recunoașterii juridice internaționale a statului sovietic de către toți membrii acestei organizații. În plus, s-a propus introducerea în Carta Ligii unor prevederi precum interzicerea necondiționată a războiului, abolirea sistemului de mandate și recunoașterea egalității rasiale și naționale.

De asemenea, Uniunea Sovietică a fost de acord cu semnarea unui tratat multilateral de asistență reciprocă, propunând în același timp extinderea componenței participanților săi pentru a include Belgia și statele baltice - Lituania, Letonia, Estonia și Finlanda. România, cu care URSS nu rezolvase problema basarabeană, nu era menționată în lista prezentată. În același timp, Moscova și-a exprimat disponibilitatea de a semna acordul într-un format mai restrâns, dar cu participarea obligatorie a Franței și Poloniei la acesta. În plus, partea sovietică a propus extinderea domeniului de aplicare a tratatului de asistență reciprocă, extinzându-l la cazurile de agresiune nu numai din Germania, ci și din alte state (adică Japonia).

Propunerile sovietice au trezit un mare interes la Paris. Cu toate acestea, din cauza unei alte crize guvernamentale din Franța, progresele ulterioare în negocierile bilaterale au stagnat de ceva timp și au fost reluate abia în primăvara anului 1934, după schimbarea cabinetului francez.

5.6. Declarația germano-polonă

La începutul anilor 1930, relațiile germano-polone au rămas extrem de tensionate. Berlinul nu și-a retras pretențiile asupra țărilor de vest ale Poloniei, refuzând să recunoască granițele sale de est postbelice ca fiind definitive. Legăturile economice dintre cele două state au fost practic restrânse; Între ei a izbucnit un adevărat război vamal. Situația geopolitică a Poloniei a fost, de asemenea, înrăutățită

semnificativ de retragerea timpurie a forțelor de ocupație aliate din Renania. Toate încercările diplomației poloneze de a obține în schimb garanții suplimentare de securitate din partea Franței au eșuat. Între timp, criza relaţiilor polono-germane a atins punctul culminant. Situația s-a înrăutățit atât de mult încât la sfârșitul anului 1932 Polonia a fost chiar nevoită să recurgă la o demonstrație de forță, după care zvonurile s-au răspândit în toată Europa despre dorința ei de un război preventiv împotriva Germaniei.

În această situație tensionată, vestea începerii negocierilor privind „Pactul celor Patru" a venit ca o lovitură grea pentru polonezi. Devenit complet dezamăgit de aliatul său, Franța, și nedorind ca Polonia să devină ostatic și „montă de schimb" în politicile puterilor occidentale, șeful statului polonez, J. Pilsudski, a decis să facă ajustări semnificative la nivelul său. politica externa. El a stabilit un curs pentru urmărirea unei linii independente în raport cu Germania, fără a ține seama de Paris.

Hitler nu a omis să profite de răcirea dintre Varșovia și Paris. El a dat ordin de a înscena normalizarea relațiilor germano-polone, sperând cu ajutorul acesteia să slăbească alianța polono-franceză, precum și să împiedice crearea unui „triunghi" politic franco-polono-sovietic periculos pentru Germania, care a apărut. după semnarea tratatelor de neagresiune de către Uniunea Sovietică în 1932 cu Polonia şi Franţa. În aprilie 1933, la Geneva a avut loc o întâlnire între J. Goebbels și ministrul polonez de externe J. Beck, în cadrul căreia ministrul propagandei naziste l- a convins pe Beck de necesitatea cooperării dintre cele două țări.

„Interesele Germaniei și Poloniei coincid. Ei vor putea să-și satisfacă toate nevoile în detrimentul Rusiei și al statelor baltice."

Din declarația lui J. Goebbels într-o conversație cu J. Beck

Poloniei i s-a oferit Lituania și acces la Marea Neagră cu Odesa, în timp ce Germaniei a revendicat Letonia și Estonia. În acest caz, potrivit lui Goebbels, problema „coridorul polonez" ar pierde orice semnificație pentru ambele țări. Emisarul lui Hitler a promis că nu se va mai certa pentru problema minorității germane din Polonia. A doua sarcină a Germaniei în est, potrivit lui Goebbels, a fost crearea unei Ucraine independente cu Crimeea și Caucazul și așezarea a 40% din acest teritoriu cu coloniști germani. Cu o astfel de combinație, l-a convins pe ministrul polonez, Rusia va fi aruncată înapoi în pădurile din nord, din care va ieși nu mai devreme decât peste 200 de ani buni, iar în acest timp Germania și Polonia vor putea trăi în pace.

După întâlnirea de la Geneva, Hitler însuși l-a primit pe ambasadorul polonez în mai 1933 și l-a asigurat că este pregătit să respecte cu strictețe tratatele bilaterale existente. Relațiile germano-polone au început să se îmbunătățească rapid. Legăturile economice s-au reînviat, situația din jurul Danzigului, unde confruntarea dintre cele două state

a fost deosebit de acută, a fost dezamorsată. Retragerea Germaniei din Conferința de dezarmare și retragerea sa demonstrativă din Liga Națiunilor nu numai că nu au oprit procesul de apropiere polono-german, ci, dimpotrivă, l-au intensificat. Drept urmare, Polonia a acceptat propunerea Berlinului de a semna o declarație comună de neagresiune.

Declarația polono-germană de nerecursul la forță a fost semnată la 16 ianuarie 1934. Aceasta prevedea soluționarea tuturor problemelor controversate din relațiile dintre cele două țări exclusiv prin mijloace pașnice. Și deși, la insistențele Varșoviei, în textul declarației a fost inclusă o prevedere care nu contravine obligațiilor internaționale acceptate anterior de părți, a devenit evident că sistemul francez de alianțe dezvoltase o crăpătură foarte periculoasă.

De asemenea, a fost foarte semnificativ faptul că negocierile polono-germane s-au desfășurat în strict secret. Polonezii nu și-au informat nici aliații, nici vecinii lor despre ele. Semnarea declarației a fost o surpriză totală pentru Franța și țările Micii Înțelegeri. Reacția de la Paris, București și Praga a fost puternic negativă. În loc să promoveze unificarea statelor din Europa de Est interesate să stăpânească Germania nazistă, politicile Varșoviei nu au făcut decât să întărească dezbinarea acestora. În situația politică fundamental nouă apărută în Europa după venirea lui Hitler la putere, așa-numita politică de „echilibru” (sau „echidistanță”) în raport cu Berlinul și Moscova, proclamată de conducerea poloneză, a subminat în mod obiectiv sistemul de controale. și echilibrele din Germania care se dezvoltaseră în cadrul ordinului de la Versailles, au întărit pozițiile internaționale ale regimului nazist și i-au oferit oportunități suplimentare de a-și pune în aplicare planurile. Semnarea declarației a reprezentat un eșec major al politicii externe pentru Franța, provocând o criză politică în acea țară și demisia cabinetului.

Deoarece declarația germano-polonă avea în mod clar o bază antisovietică, concluzia ei a provocat îngrijorare la Moscova. Împreună

Cu toate acestea, au decis să profite de ocazie și în martie 1934 au propus ca germanii să încheie o Declarație comună baltică, în care Germania și URSS să garanteze securitatea și suveranitatea Lituaniei, Letoniei și Estoniei. La Berlin, această propunere a fost respinsă, după care toate eforturile diplomației sovietice s-au concentrat pe negocieri privind Pactul de Est.

5.7. Negocierile sovieto-franceze privind Pactul de Est

După o schimbare de cabinet la Paris, în februarie 1934, Louis Barthou, un susținător ferm al opoziției decisive față de cursul agresiv al Germaniei naziste, a devenit șeful Ministerului francez al Afacerilor Externe. S-a spus despre Barth că a fost singura persoană din guvernul francez care a citit Mein Kampf fără să se îndoiască pentru un minut de adevăratele intenții ale liderului nazist. El a apreciat regimul hitlerist drept „o amenințare de moarte pentru Republica Franceză”. Din

momentul numirii lui Bart, negocierile sovieto-franceze au primit un impuls puternic.

În aprilie 1934, Ministerul de Externe francez a prezentat părţii sovietice un nou proiect ajustat al Tratatului de Securitate al Europei de Est, numit Pactul de Est sau Locarno de Est. Se deosebea de proiectul propus anterior de Paul Boncourt în două puncte: în primul rând, Germania a fost, de asemenea, invitată să participe la Pactul de Est, iar în al doilea rând, Franța nu trebuia să devină un participant direct la acest tratat regional, ci doar îi va oferi garanția acestuia. În mai 1934, la Paris au avut loc negocieri între șefii departamentelor de afaceri externe ale celor două țări. La ei, Bartu i-a explicat lui Litvinov că schema propusă de el ar face posibilă combinarea „sistemului de securitate est-european intenționat cu sistemul occidental care decurge din actele adoptate la Locarno”. Trebuia să ajute Franța să evite pericolul ca Marea Britanie și Italia să acționeze de partea Germaniei, așa cum prevedea Acordurile de la Locarno, în cazul în care Franța, în îndeplinirea obligațiilor care îi revin în temeiul Pactului de Est, ar începe un război împotriva Germaniei.

În timpul negocierilor, Bartu a subliniat, de asemenea, că consideră foarte importantă participarea Germaniei la pact, deși Litvinov și-a exprimat îndoieli serioase în acest sens.

„Dacă Germania refuză, vom avea dreptul de a încheia un tratat fără ea, dar nu trebuie să ne grăbim și, în general, nu trebuie să facem nimic care ar putea părea îndreptat împotriva ei. Dacă intră în sistemul de securitate, cu atât mai bine. Dacă nu intră, va fi greșeala ei.”

Dintr-o declarație a lui L. Bartu într-o conversație cu M. M. Litvinov la Paris

Această poziție a lui Barthou a fost explicată prin privirea lui către Londra și prin înțelegerea că acolo, și nu la Paris, se aflau cheile securității europene în acel moment. Pentru a obține aprobarea britanicilor pentru planurile sale de a consolida stabilitatea politică în Europa, Barthou a plecat într-o vizită în Marea Britanie în iulie 1934. Aici nu credeau cu adevărat în posibilitatea creării unei adevărate alianțe sovieto-franceze și se temeau că numai comuniștii vor beneficia de noua scindare din Europa. În același timp, partea britanică a fost de acord cu argumentele lui Barth, care credea că puterile occidentale sunt obligate să încerce „să elibereze URSS exclusiv din combinațiile ruso-germane, din care nu a ieșit până la apariția hitlerismului”1. . O anumită semnificație a avut și schimbarea stării de spirit a publicului britanic. Ambasadorul sovietic la Londra, I.M. Maisky, a remarcat că de la începutul anului 1934, în Marea Britanie a existat o înțelegere tot mai mare că Germania nazistă reprezenta „un pericol mai imediat pentru lumea europeană decât URSS”. Iar printre conservatorii de la putere exista deja un grup de susținători ai unei politici mai dure față de Germania, care includea,

în special, W. Churchill, A. Eden, O. Chamberlain. Cu toate acestea, majoritatea miniștrilor cabinetului, conduși de Baldwin, continuau să susțină o politică de compromis cu Berlinul. Prin urmare, deși susține în general ideea încheierii unui Pact estic cu participarea URSS, Marea Britanie a cerut în același timp urgent ca Germania să fie implicată în acesta și să încheie cu aceasta un acord de garanție, similar celui sovieto-francez. , pentru a nu-l izola în niciun fel. Barth a fost nevoit să fie de acord cu această schemă, care, totuși, mai trebuia să fie convenită cu URSS.

Atât Parisul, cât și Moscova nu și-au făcut iluzii cu privire la adevărata poziție a Germaniei naziste în problema Pactului de Est; sensul manevrei politice pe care au întreprins-o a fost acela de a expune demagogia lui Hitler, care a strigat cu voce tare că Franța „trage o linie pentru a-și încercui” țara și provoacă ea însăși un război în Europa. De aceea, în iulie 1934, partea sovietică a acceptat să participe nu la un pact bilateral de garanție sovieto-francez, așa cum a fost planificat de la bun început, ci la un tratat tripartit cu participarea Germaniei, de garantare a Pactului de Est, pe care Marea Britanie a insistat. Noului ambasador sovietic la Berlin, J. Z. Suritz, i s-au dat instrucțiuni să acționeze în așa fel încât germanii să nu aibă impresia că „nu dorim ca Germania să participe la pact și am prefera să încheiem un pact fără Germania, având în vedere este un acord antigerman.” Între timp, atitudinea de la Berlin față de ideea Pactului de Est era destul de previzibilă. Naziștii nu doreau deloc să participe la un acord menit să întărească ordinea de la Versailles și, prin urmare, să promoveze apropierea sovieto-franceză.

1 URSS, Franța și evoluția Europei în anii 30: Culegere de articole științifice. M., 2003. P. 19.

În iunie 1934, ministrul german de externe Neurath a spus într-o conversație privată că guvernul său „desigur că nu îl va accepta [Pactul de Est], deoarece acest acord ar echivala cu Germania ca o jucărie în mâinile Parisului și Moscovei”.

În iunie 1934, URSS și Franța au convenit în cele din urmă asupra proiectului Pactului estic, după care a fost trimis la Praga și Varșovia și, de asemenea, adus în atenția Londrei, Romei și Berlinului. Ideea pactului a primit deplină aprobare în Cehoslovacia, care a fost de acord să-l semneze indiferent de poziția Germaniei.

„Situația din Europa se va schimba, fără îndoială, complet dacă Rusia se va alătura în sfârșit la politica europeană și mai ales după ce se va alătura Ligii Națiunilor. Va apărea un nou echilibru de forțe. Franța, în fiecare dintre conflictele sale cu Germania, nu se va confrunta în mod constant cu doi arbitri - Marea Britanie și Italia, care o obligă mereu la compromis. Pe lângă Mica Înțelegere și Balcanii independenți, va avea și Rusia, cu care va putea să negocieze și să manevreze, mai ales având în vedere politica actuală a Poloniei.”

E. Benes, ministrul afacerilor externe al Cehoslovaciei, iunie 1934

Conducerea poloneză a luat o poziție complet diferită. Prin urmare, vizita lui Barth la Varșovia, ale cărei relații cu Paris au fost stabilite cu mare dificultate după semnarea Declarației polono-germane, a fost de o importanță fundamentală pentru încheierea Pactului de Est. Ministrul francez i-a convins pe polonezii reticenți de necesitatea de a profita de momentul favorabil când URSS, preocupată de agresiunea japoneză în Orientul Îndepărtat și de amenințarea din partea Germaniei naziste, a început să manifeste interes pentru cooperarea cu puterile occidentale, iar chiar acum ar fi foarte util să se lege Moscova cu obligații prin tratate. Barthou a susținut că, în cazul unui conflict între Polonia și Germania sau URSS, aceste tratate ar permite Franței să îi ofere asistență mult mai eficientă. Cu toate acestea, nu a reușit niciodată să-și atingă scopul. Polonezii și-au condiționat participarea la Pactul de Est de participarea indispensabilă a Germaniei la acesta, ceea ce în realitate echivala cu un refuz.

LA MEMORIE J--

În august 1934, Germania și-a formulat propriile condiții de participare la Pactul de Est, principalele dintre acestea fiind recunoașterea egalității sale în arme, precum și refuzul Franței de a juca în același timp rolul de garant.

1 La ce am fost martori. Corespondența foștilor diplomați țariști. 1934 –1940: Culegere de documente. Carte 1. P. 176.

Locarno de vest și de est. Aceste condiții evident inacceptabile au însemnat de fapt un răspuns negativ din partea Berlinului.

În urma germanilor, Polonia a refuzat oficial să participe la Pactul de Est. Varșovia a evitat, de asemenea, să discute problema acordării garanțiilor de neagresiune Cehoslovaciei și Lituaniei, cu care avea probleme teritoriale nerezolvate. Dintre statele est-europene, doar Cehoslovacia a anunțat participarea la Estul Locarno. Lituania, Letonia și Estonia, care nu doreau să intre în cooperare militară cu Moscova, și-au înconjurat acordul preliminar cu numeroase rezerve, iar Finlanda, fără a da un răspuns cert, a luat în esență o poziție negativă.

5.8. A doua „bandă de confesiuni” a statului sovietic. Intrarea URSS în Liga Națiunilor

Amenințarea militară în creștere și apropierea Uniunii Sovietice de Franța și Italia au contribuit la normalizarea relațiilor sale cu o serie de țări din Europa de Est. În iunie 1934, URSS a stabilit relații diplomatice cu statele Micii Înțelegeri aliate Parisului - Cehoslovacia și România. Problema basarabeană a rămas multă vreme un obstacol de netrecut în calea reglementării relațiilor cu acesta din urmă. Cu toate acestea, conducerea sovietică a găsit posibil să se întâlnească cu Bucureștiul la jumătatea drumului și „să păstreze tăcerea în privința problemelor controversate”, amânând rezolvarea lor până la vremuri mai

bune. Cu ajutorul lui Mussolini, Moscova a stabilit relații diplomatice cu Ungaria în februarie 1934 și cu Albania în septembrie același an. În plus, Uniunea Sovietică, cu sprijinul activ al Parisului, a stabilit relații diplomatice cu Bulgaria în iulie 1934, iar în iulie 1935 cu aliatul său francez, Belgia. Acum era recunoscut de marea majoritate a statelor europene (cu excepția Olandei, Portugaliei, Elveției și Iugoslaviei).

Deși în timpul negocierilor privind Pactul de Est de la Moscova au convenit în principiu să adere la Liga Națiunilor, partea sovietică a insistat inițial asupra încheierii preliminare a acordurilor de asistență reciprocă. Cu toate acestea, din cauza faptului că negocierile despre ei se prelungeau în mod clar, Stalin a fost de acord cu propunerea lui Litvinov de a elimina această condiție, lăsând în același timp o serie de cerințe obligatorii menite să asigure statutul de mare putere al URSS în această organizație. Astfel, în special, Uniunea Sovietică ar fi trebuit să primească o invitație oficială de a se alătura Ligii; i se va acorda un loc ca membru permanent al Consiliului Ligii; reprezentantul sovietic avea să devină unul dintre secretarii generali adjuncţi.

Franța și Cehoslovacia au contribuit în toate modurile posibile la admiterea Uniunii Sovietice în Ligă. Toate lucrările pregătitoare necesare au fost întreprinse de Bartu și Benes, care ocupau la acea vreme funcția de președinte al Consiliului Ligii. La 15 septembrie 1934, 30 de membri ai Ligii Națiunilor, la inițiativa Franței, s-au îndreptat către URSS

cu o invitație de a se alătura acestei organizații. Moscova și-a dat imediat acordul. La 18 septembrie 1934, Adunarea Societății Națiunilor a decis cu majoritate de voturi să admită Uniunea Sovietică și să-i acorde un loc permanent în Consiliu ca mare putere. Doar Portugalia, Olanda și Elveția au votat împotrivă. Diplomatul sovietic M.I. Rosenberg a fost numit unul dintre secretarii generali adjuncți ai Ligii.

La aderarea la Liga, URSS a remarcat dezacordul său cu unele aspecte ale activităților sale, în special cu sistemul de mandate. El a mai declarat că nu își poate asuma responsabilitatea pentru toate deciziile și acordurile anterioare luate și încheiate de membrii Ligii fără participarea acestuia. În sfârșit, a făcut o rezervă că a considerat că procedurile de arbitraj prevăzute la articolele 12 și 13 din Cartă sunt obligatorii pentru el numai pentru litigiile apărute după intrarea sa în Ligă.

Moscova nu și-a ascuns scepticismul cu privire la posibilitățile reale ale Societății Națiunilor de a influența procesul politic. Cu toate acestea, ei sperau că, în contextul crizei ordinului de la Versailles și al retragerii statelor agresive din Ligă, această organizație va putea aduce o contribuție constructivă la întărirea securității internaționale. Ea a avut ocazia, așa cum a spus Stalin, „să complice

oarecum cauza războiului și, într-o oarecare măsură, să faciliteze cauza păcii”.

De asemenea, URSS spera să folosească platforma Ligii pentru a-și promova politica externă, ideile anti-război și antifasciste. Vorbind în ianuarie 1935 la Geneva, Litvinov a proclamat teza despre indivizibilitatea lumii, care a devenit larg cunoscută.

„Este timpul să recunoaștem că nu există siguranță doar în pacea și liniștea proprie, dacă liniștea vecinilor - aproape și departe - nu este asigurată... Pacea nu poate fi asigurată doar prin declarații și declarații subiective... Ea poate doar să fie rezultatul eforturilor colective și al garanțiilor materiale colective”

Din discursul lui M. M. Litvinova la Geneva la sesiunea Adunării Societății Națiunilor, ianuarie 1935

Prin aderarea la Liga Națiunilor, Uniunea Sovietică a trecut pe poziția de apărător al ordinului de la Versailles și, în esență, a devenit unul dintre garanții săi.

5.9. Continuarea negocierilor sovieto-franceze după asasinarea lui Barthou. Protocolul de la Geneva

Refuzul Germaniei de a participa la Pactul de Est nu l-a oprit pe Bartha; dimpotrivă, a început să lucreze și mai activ la crearea acestuia. Speriind polonezii cu o amenințare

izolarea și perspectiva încheierii unui tratat bilateral sovieto-francez în cazul eșecului proiectului East Locarno, nu a oprit contactele cu germanii. Negocierile cu Polonia și Germania în scopul implicării acestora în Pactul de Est au continuat până în octombrie 1934, dar nu au dat rezultate pozitive. La 9 octombrie 1934, la Marsilia, în urma unei tentative a naționaliștilor croați la viața regelui Alexandru I al Iugoslaviei, sosit în Franța într-o vizită oficială, Barthou, care se afla lângă rege, a fost rănit de moarte. Moartea tragică a lui Bartu, care prin activitățile sale și-a dovedit angajamentul sincer față de cooperarea cu URSS în lupta împotriva amenințării naziste și a reușit să stabilească o relație de încredere cu Litvinov, a reprezentat o grea pierdere pentru cauza întăririi securității europene și a dezvoltării. a cooperării politice sovieto-franceze. P. Laval, care a preluat funcția de ministru al Afacerilor Externe în noul guvern francez în noiembrie 1934, spre deosebire de Barthou, a fost cool cu ideea Pactului de Est. El credea în posibilitatea menținerii unității europene pe baza unui compromis cu Germania lui Hitler. Situația actuală a fost și mai complicată de faptul că publicul francez a fost foarte critic față de tratatul cu URSS; O parte semnificativă a elitei sale politice i s-a opus.

Moscova a fost sensibilă la schimbarea dispoziției din Paris. S-a decis să ia inițiativa în propriile mâini și să obțină o mai mare claritate

de la noua conducere franceză în problemele relațiilor bilaterale și ale Pactului de Est. Toate i-urile au fost punctate în rezoluția Biroului Politic al Comitetului Central al Partidului Comunist al Bolșevicilor din întreaga Uniune „Despre relațiile cu Franța”, care a determinat poziția URSS în negocierile ulterioare sovieto-franceze.

„a) Recunoașteți posibilitatea încheierii unui Pact estic fără Germania și Polonia (pe care URSS a insistat mai devreme) dacă Franța și Cehoslovacia sau doar Franța sunt de acord cu acest lucru, b) Nu faceți nicio propunere pentru legalizarea armelor germane din inițiativa noastră. ... c) Propune Franța, un acord privind obligația reciprocă a URSS și Franța de a nu încheia niciun acord politic cu Germania fără notificare reciprocă prealabilă, precum și privind informarea reciprocă despre tot felul de negocieri politice cu Germania.”

Din rezoluția Biroului Politic al Comitetului Central al Partidului Comunist al Bolșevicilor din întreaga Uniune

„Despre relațiile cu Franța”, noiembrie 1934

Ca urmare a unui demers decisiv al părții sovietice, Laval a fost de acord să încheie acordul interimar propus de aceasta. A fost semnat la 5 decembrie 1934 la Geneva și s-a numit Protocolul privind problemele legate de negocierile Pactului estic. În acesta, părțile s-au angajat să nu conducă nicio negociere cu alte puteri care ar fi în detrimentul pregătirii și încheierii Pactului estic și au convenit, de asemenea, să se informeze reciproc.

prieten pe această problemă. Două zile mai târziu, și Cehoslovacia s-a alăturat acestui document. Protocolul de la Geneva a deschis în esență calea spre încheierea unui tratat bilateral de asistență reciprocă sovieto-franceză.

5.10. Prima încercare la Anschluss în Austria. Apropiere franco-italiană

Apropierea sovieto-franceză și negocierile privind Pactul de Est nu l-au speriat pe Hitler. Nu avea nicio intenție să se îndepărteze de la calea aleasă. Una dintre sarcinile prioritare de politică externă pe care Fuhrer-ul urma să le rezolve în cel mai scurt timp posibil era anexarea Austriei la Germania. Vorbind la Reichstag la 30 ianuarie 1934, el și-a depus în mod deschis pretențiile față de această țară, numind-o direct „parte integrantă a Imperiului German”.

În Austria însăși, care și-a pierdut statutul imperial după Primul Război Mondial, exista un teren obiectiv pentru sentimentul în favoarea unificării cu Germania. Și, deși doar o mică parte a societății austriece a împărtășit ideologia nazistă, sentimentele pan-germane s-au răspândit aici în perioada interbelică. Toate partidele politice din țară, cu excepția comuniștilor, considerau austriecii ca parte a poporului german unic, iar Austria ca un al doilea stat german. Teza despre existența unei națiuni austriece independente, prezentată de

Partidul Comunist pentru a preveni Anschluss, nu a primit un sprijin public larg.

Cancelarul E. Dollfuss, care a vorbit nu o dată despre austrieci: „Suntem germani și ne simțim ca niște germani”, în același timp nu a fost nicidecum un susținător al unificării cu Germania nazistă și a căutat să apere suveranitatea țării sale. În 1933, a dizolvat parlamentul și a interzis activitățile atât ale partidelor de stânga (comuniste și social-democrate) cât și ale național-socialiștilor austrieci subvenționați de la Berlin. În politica externă, Dollfuss s-a concentrat asupra Italiei, care a acționat ca principal garant și apărător al suveranității Austriei.

Mussolini nu a vrut deloc să pună la granițele sale o Germania puternică și periculoasă în locul micului stat-tampon austriac. În plus, se temea în mod rezonabil că Fuhrer-ul ar putea face ulterior pretenții asupra fostelor teritorii austriece (Tirolul de Sud), unde locuia minoritatea germană, care au fost transferate în Italia, conform deciziilor Conferinței de la Paris. Prin urmare, relațiile italo-germane, în ciuda asemănării ideologiilor care au predominat în ambele țări, au rămas foarte tensionate în primii doi ani ai șederii naziștilor la putere în Germania.

Discursul lui Hitler din ianuarie nu a trecut neobservat. Ca răspuns, Marea Britanie, Franța și Italia au publicat un comunicat comun, în care au afirmat necesitatea păstrării independenței și integrității teritoriale a statului austriac în conformitate cu tratatele existente. Cu toate acestea, deja în iulie 1934 primul

O încercare de Anschluss Austria. Cu binecuvântarea Berlinului, naziștii austrieci au încercat o lovitură de stat. Un grup de militanți înarmați a pătruns în reședința din Viena a șefului guvernului, a luat ostatici mai mulți miniștri și l-a rănit mortal pe cancelarul Dollfuss. Cu toate acestea, conspiratorii, bazând pe sprijinul german, și-au supraestimat în mod clar capacitățile. Autoritățile austriece au reușit să recâștige rapid controlul asupra capitalei, iar participanții la putsch au fost arestați.

Acțiunile decisive ale lui Mussolini au jucat un rol nu mic în aceste evenimente. Preocupat de ceea ce se întâmpla la Viena, a mutat imediat trupele italiene la granița cu Austria.

„Apărăm și vom continua să apărăm independența Republicii Austriace.”

B. Mussolini, iulie 1934

Cuvintele lui s-au auzit perfect la Berlin. În ultimul moment, Hitler a șovăit și nu a îndrăznit să ofere sprijinul așteptat conspiratorilor, iar după eșecul loviturii de stat, Germania a fost chiar nevoită să condamne uciderea lui Dollfuss.

Prima încercare a naziștilor la Anschluss a contribuit la îmbunătățirea relațiilor dintre Franța și Italia. P. Laval, care l-a înlocuit pe Bart, a stabilit un curs pentru stabilirea unei strânse cooperări franco-italiane, sperând cu ajutorul acestuia să limiteze activitățile subversive ale Germaniei naziste în Europa. Pentru a crea alianța dorită cu Italia, Laval a fost gata să facă față cât mai repede posibil moștenirii trecutului și să realizeze o soluționare a contradicțiilor dintre cele două puteri, chiar și cu prețul unor concesii serioase către Italia, în primul rând în problemele coloniale. .

În noiembrie 1934, au început negocierile franco-italiene, care s-au încheiat în ianuarie 1934 cu o întâlnire între Laval și Mussolini la Roma. Liderii celor două state au semnat o declarație de prietenie și așa-numitele Protocoale de la Roma, inclusiv o convenție privind respectul reciproc pentru integritatea teritorială a țărilor din Europa Centrală și consultări în cazul unei amenințări la adresa independenței Austriei. De asemenea, părțile au ajuns la un acord secret privind măsurile militare comune ale celor două țări în cazul acțiunilor germane împotriva Austriei sau în zona demilitarizată a Rinului. În plus, a fost semnat un document pentru a corecta granița dintre coloniile lor din Africa, care prevedea concesii teritoriale franceze destul de importante. Peste 110 mii de metri pătrați au fost transferați în Italia. km de Sahara franceză la granița cu Libia. Granița dintre Somalia franceză și cea italiană a fost, de asemenea, ajustată în favoarea acesteia. Italienii au primit, de asemenea, un pachet de control în singura cale ferată din Africa de Est, Djibouti-Addis Abeba, care aparținuse anterior francezilor. La rândul ei, Italia a renunțat la pretențiile sale asupra Tunisiei, primind în schimb statutul de națiune cea mai favorizată în acest protectorat francez.

În timpul negocierilor, Lawal a recunoscut și interesele preferate ale Italiei în Etiopia, semnalându-i informal lui Mussolini că simpatiza cu planurile sale anexioniste pentru statul african. Astfel, încercând să direcționeze expansiunea Italiei dincolo de continentul european, Franța a căutat în același timp să stabilească o cooperare strânsă cu aceasta în menținerea status quo-ului în Europa Centrală și Balcani.

Tratatele de la Roma au fost ratificate de parlamentele celor două țări și au primit aprobare la Londra. La scurt timp după semnarea lor, au avut loc negocieri militare italo-franceze, care au dus la două convenții bilaterale privind cooperarea militară. În iunie 1935, acestea au fost completate de un acord secret privind demilitarizarea frontierei italo-franceze, care a permis Franței să elibereze încă 10 divizii, transferându-le în zona graniței sale cu Germania.

Cu toate acestea, în ciuda unui început promițător, apropierea franco-italiană nu a devenit baza pentru crearea unei alianțe politice de durată. Au rămas contradicții serioase între cele două puteri din Africa, regiunea mediteraneană și Balcani. Deși Parisul era interesat de Italia ca partener politic, nu putea să-i dea mână liberă în aceste regiuni, așa cum dorea Mussolini.

5.11. Cursul lui Hitler spre abandonarea definitivă a Tratatului de la Versailles și reacția puterilor occidentale. Conferinta la Stresa

Încă din primele zile de la venirea la putere, naziștii au stabilit un curs pentru reînarmarea și militarizarea rapidă a Germaniei. Pregătirile ei militare au devenit mai intense și mai evidente cu fiecare lună care trecea. La începutul anului 1935, numărul forțelor armate germane ajunsese deja la aproape 500 de mii de oameni, ceea ce era de cinci ori mai mare decât limitele stabilite de Tratatul de la Versailles.

O etapă notabilă pe calea întăririi poziției internaționale a Germaniei a fost decizia în favoarea acesteia cu privire la soarta regiunii Saar, al cărei mandat de 15 ani sub controlul Ligii Națiunilor expira. Pentru Hitler, anexarea Saarului a fost „o chestiune de onoare". În ajunul referendumului privind statutul acestei zone, naziștii au lansat o campanie zgomotoasă pentru reunificarea acesteia cu Germania. Încercările franceze de a contracara propaganda nazistă în Saarland au fost reduse după moartea lui Barthou. Cu puțin timp înainte de vot, Laval a declarat public că „Franța nu este interesată de rezultatul său" și nu intenționează să facă presiuni asupra locuitorilor din Saarland.

Drept urmare, plebiscitul s-a transformat într-un triumf politic pentru Hitler. La 13 ianuarie 1935, peste 90% din populația din Saarland a votat pentru aderarea Germaniei.

regiune (pentru aderarea la Franța - doar 4% și încă 6% - pentru menținerea status quo-ului, guvernarea Societății Națiunilor). La 1 martie 1935, această hotărâre a fost aprobată de Consiliul Ligii.

După ce a anexat cu ușurință Saarlandul, Hitler a decis că a sosit momentul să „legalizeze" armata germană deja recreată virtual. La 13 martie 1935, președintele Reichstag-ului, G. Goering, a anunțat oficial existența aviației militare germane, a cărei creare a fost interzisă prin Tratatul de la Versailles. Întrucât nu a existat niciun protest din partea Marii Britanii și Franței, Hitler a decis să facă un pas și mai radical. La 16 martie 1935, încălcând articolul 173 din Tratatul de la Versailles, el a semnat un decret de introducere a recrutării universale în Germania și de creare a „Wehrmacht-ului pe timp de pace" format din 36 de divizii în număr de 550 de mii de oameni.

Înțelegând pe deplin riscul acestei decizii, Führer-ul a încercat din nou să recurgă la retorica iubitoare de pace, precum și să joace cu sentimentele antisovietice ale cercurilor conducătoare ale țărilor occidentale. El a declarat public că este gata să garanteze granițele tuturor statelor vecine cu Germania, dar nu va oferi niciodată garanții similare URSS.

Anularea unilaterală de către Berlin a articolelor militare de la Versailles nu a putut decât să provoace un răspuns în capitalele

occidentale. Franța a anunțat o creștere a duratei de serviciu în forțele sale armate de la unu la doi ani, iar apoi, împreună cu Marea Britanie, a trimis o notă de protest Germaniei, căreia i s-a alăturat curând Italia. Pe 24 martie 1935, ministrul de externe britanic D. Simon și Lordul Privy Seal A. Eden au vizitat Berlinul. În timpul negocierilor, Hitler, încercând să atenueze îngrijorările reprezentanților britanici, i-a convins că singurul motiv pentru construirea pregătirilor militare germane ar fi fost amenințarea din partea URSS. Hitler a reacționat negativ la propunerea Londrei de a se gândi la intrarea Germaniei în sistemul de securitate colectivă. La rândul său, el a invitat toți participanții la Acordurile de la Locarno să semneze un pact aerian bazat pe principiul egalității de putere între aviația britanică, franceză și germană și și-a exprimat, de asemenea, disponibilitatea de a încheia pacte bilaterale de neagresiune și acorduri de arbitraj privind soluționarea pașnică a disputelor cu Marea Britanie și Franța.

Explicațiile și propunerile Fuhrer-ului nu au satisfăcut partea britanică. De la Berlin, Eden a ajuns la Moscova, devenind astfel primul ministru britanic care a vizitat statul sovietic din 1917. La 28 martie 1935, a fost primit la Kremlin. În timpul lungi conversații care a avut loc, Stalin i-a spus că Uniunea Sovietică nu a căutat să izoleze Germania și vrea să mențină relații de prietenie cu aceasta. În același timp, URSS nu se va mulțumi să încheie cu ea un pact de neagresiune dacă va primi brusc o astfel de invitație, deoarece după venirea naziștilor la putere, această putere a încetat să-și respecte obligațiile internaționale.

„Germanii sunt un popor mare și curajos... Acest popor nu a putut fi ținut mult timp în lanțurile Tratatului de la Versailles... Cu toate acestea, formele și împrejurările acestei eliberări de la Versailles sunt de așa natură încât ne pot provoca serioase. îngrijorare, iar pentru a preveni posibilitatea oricăror sau neplăcute complicații, acum aveți nevoie de o asigurare cunoscută. Pactul de Est este o astfel de poliță de asigurare."

J.V. Stalin în conversație cu A. Eden, 28 martie 1935

De la Moscova, Eden s-a îndreptat spre Varșovia, unde a încercat să convingă conducerea poloneză să-și schimbe atitudinea negativă față de ideea de securitate colectivă. La aceasta i s-a spus că, în ciuda încălcării de către Hitler a articolelor militare de la Versailles, Polonia nu va sprijini „nicio combinație antigermană" în Europa Centrală și de Est și intenționează să continue cursul urmat în 1934 pentru a dezvolta relații de prietenie cu Germania. În Cehoslovacia, ultima țară din turneul european al lui Eden, amenințarea nazistă a fost luată mult mai în serios. Benes a confirmat angajamentul ferm al Pragai față de ideea Pactului estic și și-a exprimat speranța pentru implementarea rapidă a acestuia.

Călătoria lui Eden, care a fost în primul rând de natură informațională, nu a dus la o ajustare a politicii externe a Marii

Britanii în Europa. La Londra erau convinși că nici Germania, nici Polonia nu vor participa la Pactul de Est; Fără ei, pentru conservatorii britanici, care au rămas în poziţia de a menţine cu orice preţ unitatea europeană, acest proiect nu avea niciun interes.

În același timp, puterile occidentale - garanții tratatelor de la Versailles și Locarno - au încercat să dezvolte o poziție unitară față de criza internațională provocată de Hitler. În acest scop, în perioada 11-14 aprilie 1935, în orașul italian Stresa a avut loc o conferință internațională cu participarea prim-miniștrilor Marii Britanii, Franței și Italiei. La acesta, Marea Britanie și Italia au susținut un memorandum trimis de Franța Consiliului Ligii Națiunilor și condamnând acțiunile unilaterale ale Germaniei de a aboli articolele militare ale Tratatului de la Versailles. Într-o declarație comună, cele trei puteri au condamnat încă o dată practica de încălcare a tratatelor internaționale, propunând ca Berlinul să nu mai recurgă de acum înainte la „metoda abrogării unilaterale” și să rezolve astfel de probleme prin „negocieri voluntare”. La inițiativa părții italiene, la conferința de apărare a independenței și integrității teritoriale a Austriei a fost adoptată o declarație tripartită. Participanții la conferință și-au confirmat loialitatea față de Acordurile de la Locarno și și-au exprimat, de asemenea, disponibilitatea de a încheia un pact aerian cu Germania. În același timp, propunerea Franței ca cele trei puteri să aplice sancțiuni comune împotriva Germaniei în cazul încălcării ulterioare a obligațiilor sale internaționale la cererea părții britanice a fost respinsă.

DE REȚINUT ɔ---

Conferința de la Stresa a fost singura încercare a celor trei puteri conducătoare - garanții ordinului de la Versailles - de a veni cu o poziție coordonată cu privire la acțiunile agresive ale Germaniei. Presa europeană a început chiar să vorbească despre „Frontul Stresa” - „un front de pace capabil să prevină războiul”. Cu toate acestea, cu privire la problema principală a conferinței - despre formele și metodele de contracarare a Germaniei naziste - nu au fost luate decizii. Discuția despre această problemă s-a rezumat în esență la un alt schimb de opinii.

Întors de la Stresa, Mussolini a remarcat cu amărăciune: „Consultarea este ultimul refugiu al indeciziei în fața realității”.

La 17 aprilie 1935, acțiunile Berlinului au fost revizuite în cadrul unei ședințe a Consiliului Societății Națiunilor, care a decis crearea unui comitet care să dezvolte sancțiuni economice și financiare împotriva Germaniei în cazul unei noi încălcări a tratatelor postbelice. Cu toate acestea, această decizie nu a avut consecințe practice.

5.12. Încheierea tratatelor de asistență reciprocă sovieto-franceză și sovieto-cehoslovacă

Evenimentele din 16 martie 1935 au schimbat dramatic atmosfera politică din Franța. Ca răspuns la provocarea germanilor, pe valul de indignare generală, Laval a fost nevoit să ia o decizie și să semneze un tratat de asistență reciprocă cu URSS, care a fost anunțat public în ajunul conferinței de la Stresa. Totuși, această decizie nu a însemnat deloc o schimbare fundamentală în politica externă a Parisului. Negocierile sovieto-franceze pentru a conveni asupra textului tratatului care a avut loc în aprilie 1935 s-au dovedit a fi foarte dificile. Partea franceză a insistat că tratatul de asistență reciprocă cu Uniunea Sovietică ar trebui să fie strict legat de Carta Societății Națiunilor și ar putea intra în vigoare doar cu aprobarea Consiliului acesteia. Aceasta însemna că Laval nu dorea să încheie o adevărată alianță defensivă cu URSS, ci căuta doar un mijloc de presiune politică asupra Germaniei pentru a o forța să ia socoteală cu Franța.

„Nu ar trebui să punem speranțe serioase asupra pactului, în sensul unei asistențe militare efective în caz de război. Securitatea noastră rămâne în continuare exclusiv în mâinile Armatei Roșii. Pactul pentru noi are o semnificație predominant politică, reducând șansele de război atât din partea Germaniei, cât și a Poloniei cu Japonia... Dacă luăm acest punct de vedere, atunci anumite formulări ale articolelor... își pierd semnificativ sensul.”

Dintr-o scrisoare a lui M. M. Litvinov către Biroul Politic al Comitetului Central al Partidului Comunist al Bolșevicilor din întreaga Uniune, aprilie 1935.

Kremlinul nu a vrut însă să facă concesii francezilor și a insistat asupra intrării automate în vigoare a tratatului în caz de agresiune. Când disputele sovieto-franceze au atins cea mai mare intensitate, Laval a spus clar că nu va accepta proiectul de tratat sovietic.

„Scopul meu este să previn războiul, nu să-l provoc. Acesta este un pact care ar trebui să facă parte din organizarea necesară a securității colective în Europa, dar care nu ar trebui îndreptat împotriva niciunei țări”.

Din declarația lui P. Laval M. M. Litvinov, aprilie 1935

Declarația lui Laval a indicat clar că conducerea franceză a subestimat toată profunzimea schimbărilor care au avut loc în Europa și nu era pregătită pentru o întorsătură radicală a politicii sale, sperând să folosească metode vechi pentru a menține situația în cadrul ordinii internaționale existente. . Cu toate acestea, atât Parisul, cât și Moscova au considerat că încheierea unui acord bilateral este avantajoasă din punct de vedere politic. Drept urmare, părțile au reușit să ajungă la o înțelegere și să elaboreze un document acceptabil reciproc.

Tratatul de asistență reciprocă dintre Uniunea Sovietică și Franța a fost semnat la Paris la 2 mai 1935. Articolul 1 al tratatului prevedea consultări între cele două țări dacă una dintre ele era amenințată de atacul vreunei puteri europene. Articolul 2 prevedea că, dacă „URSS sau Franța ar fi... obiectul unui atac neprovocat al oricărui stat european, Franța și URSS reciproc s-ar oferi imediat asistență și sprijin reciproc”. În același timp, asistența ar fi trebuit să fie acordată numai după ce Consiliul Societății Națiunilor a calificat acțiunea unei a treia puteri drept agresiune; cu alte cuvinte, obligația de asistență reciprocă nu a intrat în vigoare automat. Partea sovietică a reușit să insiste doar asupra includerii în protocolul de semnare a unei dispoziții conform căreia, „dacă... Consiliul nu face nicio recomandare dintr-un motiv sau altul și dacă nu ajunge la unanimitate, atunci obligația de asistență va fi totuși îndeplinită.”

Pactul era limitat la Europa, deoarece partea franceză nu dorea să fie atrasă într-un posibil conflict sovieto-japonez.

Protocolul de semnare a subliniat că acordul a fost rezultatul negocierilor începute în scopul încheierii unui acord multilateral de securitate cu participarea mai multor țări europene, inclusiv Germania. Și deși nu s-a ajuns la un astfel de acord, URSS și Franța îl considerau totuși extrem de dezirabil.

În perioada 13-15 mai 1935, Laval a efectuat o vizită oficială la Moscova. În timpul negocierilor sale cu liderii sovietici, partidele au fost din nou supuse

și-au reiterat angajamentul față de cursul securității colective. În acest sens, s-a remarcat necesitatea elaborării și semnării unei convenții militare care să precizeze formele de acordare și volumele asistenței militare.

La 16 mai 1935, la Praga a fost semnat un acord de asistență reciprocă între Uniunea Sovietică și Cehoslovacia. Era identică cu cea sovieto-franceză, cu excepția articolului 2 din protocolul de semnare, care prevedea că URSS va putea acorda asistență Cehoslovaciei numai dacă Franța îi va oferi și ea asistență. Această prevedere a fost inclusă în protocol la inițiativa părții sovietice. „Am făcut asta”, și-a amintit mai târziu Litvinov, „pentru că am considerat neprofitabil ca URSS să-și asume o obligație atât de grea dacă ar fi forțată să lupte singură împotriva Germaniei cu doar asistența nesemnificativă pe care Cehoslovacia ar putea să o ofere. Benes nu s-a opus rezervării mele.”1 În același timp, furnizarea de către Uniunea Sovietică a asistenței militare Cehoslovaciei a fost dificilă din cauza lipsei unei granițe comune între cele două țări. Armata Roșie putea intra în statul de uniune doar prin trecerea pe teritoriul Poloniei sau României, iar acordul lor pentru trecerea trupelor sovietice încă nu a fost obținut. În ceea ce privește asistența franceză, Cehoslovacia putea conta pe aceasta în conformitate cu tratatul bilateral de asistență reciprocă încheiat în 1925 la Locarno.

Descriind acordul semnat, Litvinov a remarcat: „Deși asistența reală în temeiul pactului este problematică din partea franceză - datorită subordonării acesteia față de Locarno și deciziilor Consiliului Societății Națiunilor, iar din partea noastră - din cauza lipsei de [frontiere comune], pactul va avea o mare semnificație politică ca factor de reducere a tentației de atac din partea Germaniei”2.

După încheierea acordurilor de asistență reciprocă, conducerea sovietică și-a continuat linia de apropiere de Franța. Biroul Politic al Comitetului Central al Partidului Comunist al Bolșevicilor din întreaga Uniune a susținut demersul Parisului care vizează continuarea negocierilor privind Pactul de Est.

„Dați inițiativa reluării negocierilor privind Pactul Regional de Est pentru Franța. Invitați-o să afle compoziția participanților

kov al pactului”.

Din rezoluția Biroului Politic al Comitetului Central al Partidului Comunist al Bolșevicilor din întreaga Uniune, iunie 1935.

Această decizie a indicat că Moscova nu și-a pierdut speranța de a lupta împreună cu Franța pentru a consolida securitatea internațională și a contracara amenințarea războiului în Europa. * 2

'WUA RF. F. 03. Op. 24. P. 176. D. 2. L. 84.

2 Documente ale politicii externe a URSS. Or. 18. P. 292.

5.13. Vll Congres al Komintern

Criza din ce în ce mai adâncă a sistemului Versailles-Washington și schimbările asociate în politica externă a URSS nu au putut decât să afecteze linia politică a Comintern-ului. Stabilirea dictaturii naziste în Germania a însemnat eșecul complet al tacticilor sale anterioare. Comitetul Executiv al Comintern a început elaborarea unui nou program de acțiune care să răspundă realităților internaționale schimbate. Un rol semnificativ în acest proces l-a jucat proeminentul comunist bulgar, erou al rezistenței antinaziste G. Dimitrov. În timp ce se afla în Germania în 1933, a fost arestat și acuzat că a organizat incendiul Reichstag-ului. Cu toate acestea, într-o ședință publică la Leipzig, Dimitrov și câțiva dintre camarazii săi, apărându-se cu pricepere și curaj, au reușit să demonstreze inconsecvența acuzațiilor care le-au fost aduse și au fost achitați. Ajuns în URSS în 1934, Dimitrov, în timpul întâlnirilor cu Stalin, l-a convins de necesitatea încheierii de alianțe tactice între comuniști și alte forțe de stânga.

^--^PENTRU REAMINTARE^--
----“v

În iulie-august 1935, a avut loc la Moscova al Vll-lea Congres al Cominternului. G. Dimitrov, ales în funcția de Secretar General al Comitetului Executiv al acestei organizații, a ținut un discurs principal în cadrul congresului. A recunoscut lupta împotriva fascismului ca sarcină principală a mișcării comuniste mondiale. Teza anterioară despre social-democrația ca tip de fascism a fost eliminată de pe ordinea de zi. Partidelor comuniste li s-a recomandat să creeze coaliții politice largi - Fronturile Populare - cu participarea altor partide de stânga, inclusiv a celor social-democrate. Ei au fost chemați să lupte împotriva instaurării dictaturilor fasciste, să apere pacea și să păstreze libertățile democratice1 2.

Deciziile celui de-al VII-lea Congres al Komintern au contribuit la creșterea popularității și influenței unui număr de partide comuniste europene2. După ce au împins în plan secund obiectivul unei revoluții socialiste mondiale, comuniștii s-au declarat oponenți ideologici fără compromisuri ai fascismului și o forță gata să-i reziste. Această poziție îi deosebea favorabil de partidele din tabăra liberal-democrată, care încă nu excludeau posibilitatea unui compromis cu Hitler. În același timp, pe baza faptului că activitățile lui Komin

1 În 1936-1939. Guvernele Frontului Popular cu participarea sau sprijinul comuniștilor au ajuns la putere în Franța, Spania și Chile. În China, comuniștii au format un front unit antijaponez cu Kuomintang în 1937.

2 Cele mai mari succese au fost obținute de Partidul Comunist Francez, care, acționând sub sloganurile Frontului Popular, a devenit o forță politică influentă la mijlocul anilor ’30. Numărul său în 1934-1937 a crescut de la 30 de mii la 330 de mii de oameni, iar numărul de locuri pe care le-a primit în parlament a crescut de la 12 la 72.

Turna se afla sub controlul strict al conducerii sovietice, deciziile luate de Congres erau o confirmare suplimentară a seriozității intențiilor URSS de a coopera cu puterile occidentale pe o bază antifascistă.

Literatură

Principal

Documente ale politicii externe a URSS. T. 16. Doc. nr. 332, 337; T. 17. Doc. Nr. 138, 151, 154, 218, 397, 398, 417, 418; T. 18. Doc. Nr. 205, 209, 220, 223, 224.

Biroul Politic al Comitetului Central al Partidului Comunist Rus (bolșevici) – Partidul Comunist din întreaga Uniune (bolșevici) și Europa. Soluții „dosar special”. 1923-1939 / Echipa de redacţie. G. Adibekov și colab., M.: ROSSPEN, 2001. Doc. Nr. 207, 215, 219.

Istoria sistematică a relațiilor internaționale în patru volume. Evenimente și documente. 1918–2000 / Rep. ed. A. D. Bogaturov. Volumul unu. Evenimente. 1918-1945. M.: Mosk, muncitor, 2000. Ch. 10.

Istoria sistematică a relațiilor internaționale în patru volume. Evenimente și documente. 1918–2000 / Rep. ed. A. D. Bogaturov. Volumul doi. Documentele anilor 1910-1940 / Comp. A. V. Malgin. M.: Moscova, muncitor, 2000. Doc. nr. 70–79, 81.

URSS, Franța și evoluția Europei în anii 30. Culegere de articole științifice / Colegiul Editorial. M. M. Narinsky (ed.) și alții. M.: MGIMO, 2003.

Adiţional

Belousova Z. S. Franța și securitatea europeană. 1929-1939. M.: Nauka, 1976. Ch. 1-3.

Demidov S.V. Relațiile internaționale în Europa în 1919-1939. M.: Editura „Prometeu” MPGU, 2001. Ch. 5, 6.

Fest J. Hitler. Biografie / Trad. din germană: În 3 volume.Perm: Centrul Cultural „Alteya”, 1993.T. 3. Ch. 1.

Haslam Jonathan. Uniunea Sovietică și lupta pentru securitatea colectivă în Europa, 1933-1939. NY: St. Martin's Press, 1984. Cap. 1-3.

CAPITOL

CREȘTEREA AMENINȚĂRII MILITARE ÎN EUROPA ÎN 1935-1937. POLITICA PAPATIEI

6.1. Acordul naval anglo-german

Semnarea de către Franța și Cehoslovacia a tratatelor de asistență reciprocă cu URSS nu a devenit un punct de cotitură care ar putea opri dezvoltarea crizei internaționale în Europa și nu a dus la o schimbare a liniei politice a puterilor occidentale. Cursul lor spre găsirea unor compromisuri cu Germania a rămas neschimbat. Dovada convingătoare în acest sens a fost semnarea acordului maritim anglo-german în iunie 1935. A permis Germaniei să construiască o flotă de suprafață egală cu 35% din „puterea totală a Imperiului Maritim”, precum și să aibă o flotă de submarine egală cu cea britanică. Germania a fost de acord să nu depășească temporar 45% din tonajul flotei de submarine britanice și, de asemenea, a promis că nu va folosi submarine împotriva navelor comerciale.

Acceptând aceste condiții, Marea Britanie nu numai că a încălcat acordurile ajunse la Stresa, ci și-a abandonat efectiv rolul de garant al Tratatului de la Versailles, autorizând revizuirea de către Hitler a ultimului articol militar încă în vigoare. (Acum doar articolele teritoriale de la Versailles au rămas intacte.) Decizia ei a fost o lovitură grea pentru întreaga ordine europeană postbelică. A fost adoptat fără consultare cu Liga Națiunilor și cu celălalt garant al așezării de la Versailles - Franța, care a declarat un protest oficial în acest sens. Creșterea marinei germane la 35% din cea britanică a

însemnat ca tonajul acesteia să crească de 5,5 ori și să atingă dimensiunea flotei franceze. Astfel, Franța s-a confruntat cu necesitatea unei reconstrucții radicale a forțelor sale navale. Acordul a contrazis și interesele URSS, deoarece după punerea sa în aplicare flota germană ar putea pretinde dominație în Marea Baltică. Comisarul Poporului pentru Afaceri Externe Litvinov a numit acest document „o victorie majoră pentru Hitler" și a sugerat că va adera la termenii acestuia „până când restricțiile impuse vor fi posibil să fie depășite".

Downing Street1 spera că, prin semnarea acordului, Hitler își va abandona rivalitatea maritimă cu Imperiul Britanic. În 1934, ei au ajuns la concluzia că țara nu a putut să ducă două războaie pe mare simultan - împotriva Germaniei și împotriva Japoniei, care a provocat Marea Britanie, declarându-și la sfârșitul anului 1934 hotărârea de a atinge paritatea maritimă cu aceasta și cu Statele Unite. State şi părăsirea Tratatului de la Washington.Tratatul celor Cinci Puteri. În contextul intensificării rivalității maritime, Londra a fost foarte mulțumită de raportul flotelor celor două state consacrat în acordul anglo-german - 100:35 (în ajunul Primului Război Mondial era 100:55). Cu toate acestea, la o examinare mai atentă, acest avantaj s-a dovedit a fi iluzoriu. Pentru a-și mări marina de 5,5 ori, Germania ar trebui să-și încarce șantierele navale la capacitate cu cel puțin zece ani înainte. Nu este de mirare că până la începutul celui de-al Doilea Război Mondial flota sa era încă la jumătate din limitele autorizate. În plus, acordul, spre deosebire de tratatele navale de la Washington și Londra, nu a stabilit nicio restricție calitativă - în primul rând o limită a tonajului navelor de luptă de 35 de mii de tone, ceea ce a permis Germaniei să înceapă imediat construcția navelor de luptă uriașe Bismarck și Tirpitz cu un deplasare de 45 de mii de tone, care după lansare în 1939 au devenit cele mai puternice nave de război din lume.

Astfel, acordul naval semnat a oferit doar o bază legală pentru pregătirile militare germane, fără a le constrânge în niciun fel în practică. A fost, în esență, o concesie politică unilaterală din partea britanică, care a întărit încrederea Fuhrer-ului că puterile occidentale ar trebui să fie tratate dintr-o poziție de forță.

6.2. Atacul italian asupra Etiopiei.

Criza Ligii Natiunilor

Italia fascistă a încercat să profite de tensiunea tot mai mare din Europa pentru propriile interese. Mussolini a decis că a sosit momentul să acționeze și să-și extindă posesiunile coloniale, chiar și prin forța armelor. Obiectul principal al aspirațiilor anexioniste italiene era Etiopia - la acea vreme unul dintre cele două, alături de Liberia, state independente din Africa, membre ale Ligii Națiunilor2. Ocupând o poziție strategică avantajoasă în partea de est a continentului african, se învecina cu coloniile italiene din Eritreea și Somalia, ceea ce a făcut mai ușor de capturat. Mussolini credea că, în contextul

crizei tot mai mari a sistemului de la Versailles, Marea Britanie și Franța erau mai interesate ca niciodată de consolidarea

1 10 Downing Street este reședința primului ministru britanic la Londra.

2 Această țară a fost numită oficial Abisinia înainte de anexarea sa de către Italia și a fost redenumită Etiopia de către colonialiști în mai 1936.

parteneriat cu Roma și, prin urmare, nu va interfera cu cucerirea Etiopiei.

În decembrie 1934, la granița cu Somalia italiană, în zona oazei Ual-Ual, a avut loc primul incident armat. Etiopia a depus imediat o plângere împotriva Italiei la Liga Națiunilor, dar luarea în considerare a acesteia, din cauza opoziției puterilor occidentale, a fost înecată în proceduri birocratice: abia în septembrie 1935, la o ședință a Consiliului Ligii, a fost creat un comitet. format, care a fost însărcinat cu pregătirea încheierii sale. Între timp, Italia a lansat pregătiri militare pe scară largă în Africa de Est. Activitatea sa a început să îngrijoreze din ce în ce mai mult Marea Britanie, care avea importante interese coloniale în această regiune. În iunie 1935, Eden, la negocierile cu Mussolini de la Roma, a propus un compromis: Etiopia avea să cedeze provinciei sale de est Ogaden Italiei, iar în schimb Marea Britanie îi va oferi acces la Marea Roșie, transferând o mică parte din teritoriul lui. Somalia Britanică. Duce* a respins această propunere și a spus clar că nu va fi de acord cu mai puțin decât toată Etiopia. În încercarea de a preveni războiul iminent, împăratul etiopian (Negus) Haile Selassie I a apelat la Statele Unite pentru ajutor, cerându-i să facă presiuni asupra Romei și să pună în aplicare Pactul Kellogg-Briand. Această solicitare a fost însă respinsă de ei, iar în august 1935 Congresul american a adoptat o lege de neutralitate care interzicea furnizarea de arme și materiale militare tuturor statelor în conflict, ceea ce, în esență, punea agresorul și victima sa în aceeași poziție1 2.

La 3 octombrie 1935, o armată italiană de 100.000 de oameni a invadat Etiopia. Această agresiune deschisă și neprovocată a atras o condamnare internațională pe scară largă. Deja la 7 octombrie 1935, Consiliul Societății Națiunilor a recunoscut în unanimitate Italia ca agresor și a recomandat tuturor membrilor Ligii să impună sancțiuni economice împotriva acesteia. La 10 octombrie, Adunarea Ligii a susținut cu o majoritate covârșitoare această decizie (50 de state au votat pentru, doar Italia a votat împotrivă, iar Albania, Austria și Ungaria, strâns asociate acesteia, s-au abținut). Pentru prima și singura dată în istoria sa, Liga Națiunilor a promulgat Articolul 16 din Cartă și împotriva unei mari puteri care era membru permanent al Consiliului său. A fost format un Comitet de Coordonare („Comitetul celor 18”), care a fost însărcinat cu elaborarea unui set specific de sancțiuni și determinarea modalităților de aplicare a acestora. În conformitate cu recomandările sale, Consiliul Ligii a impus un embargo asupra vânzării

de arme către Italia, a interzis acordarea de împrumuturi acesteia și, de asemenea, a aprobat liste de mărfuri cărora li se interziceau comerțul cu aceasta. Cu toate acestea, sistemul de sancțiuni s-a dovedit a fi departe de a fi cuprinzător. Chestiunea sancțiunilor militare nici nu a fost adusă în discuție, iar lista mărfurilor interzise pentru export în Italia nu cuprindea cele mai importante tipuri de materii prime strategice - petrol, cărbune, metale. Fără petrol, Italia, care nu avea zăcăminte proprii,

1 Duce (în italiană: conducător, comandant) este titlul oficial al lui Mussolini.

2 Pentru mai multe informații despre legile de neutralitate din SUA, consultați capitolul 11.

Pur și simplu nu puteam continua să lupt. Sancțiunile impuse de Liga, deși au creat dificultăți evidente agresorului (comerțul exterior italian a scăzut cu mai mult de jumătate în perioada acțiunii lor), au funcționat totuși prea încet și nu au putut avea o influență decisivă asupra mersului războiului.

Caracterul limitat al sancțiunilor s-a datorat poziției luate de puterile occidentale. Principalul inițiator al introducerii lor a fost Marea Britanie, ceea ce a dus la o deteriorare gravă a relațiilor anglo-italiene. Și deși Londra oficială a criticat aspru acțiunile regimului Mussolini, totuși nu a riscat să recurgă la măsuri dure. Chiar și în ajunul conflictului, cabinetul lui Baldwin a decis ferm că nu se va lupta cu Italia pentru Etiopia sub nicio circumstanță. Mussolini, la rândul său, a adus în atenția părții britanice că orice încercare a acesteia de a iniția introducerea de sancțiuni petroliere sau de a închide Canalul Suez navelor italiene, prin care era aprovizionată forța expediționară, ar duce inevitabil la o ciocnire armată. între cele două puteri. Duce a fost revoltat de poziția britanică, considerând-o ipocrită și bazată pe „standarde duble” - cel mai mare imperiu colonial din istorie i-a citit predici morale și i-a refuzat „dreptul” de a dobândi colonii. Franța, la rândul ei, i-a notificat pe britanici că nu numai că nu va participa la sancțiunile petroliere, ci și că se va opune adoptării acestora. La Paris chiar nu voiau să se ceartă cu Italia, deoarece stabiliseră recent relații aproape aliate cu ea și s-au alăturat sancțiunilor internaționale cu mare reticență. Drept urmare, „Comitetul celor 18” nu a îndrăznit să interzică vânzarea petrolului către Italia, ratând cea mai reală șansă de a opri luptele.

„Dacă liniile de alimentare cu petrol ar fi întrerupte, ar trebui să pun capăt războiului din Africa de Est într-o săptămână.”

B. Mussolini

Uniunea Sovietică a luat o poziție foarte prudentă în conflictul din Etiopia. Spre deosebire de puterile occidentale, el nu avea interese

geopolitice în Africa de Est și nici măcar nu a întreținut relații diplomatice cu Etiopia. Dimpotrivă, a stabilit o cooperare economică și politică destul de strânsă cu Italia. În același timp, Moscova nu putea închide ochii asupra agresiunii comise de regimul Mussolini.

„Oricât de mult ne-am dori să nu stricam relațiile cu Italia, nu putem să nu vorbim împotriva... războiului imperialist pe care îl începe.”

Din scrisoarea lui M. M. Litvinov către I. V. Stalin, 5 octombrie 1935

După ce a votat în Consiliul Ligii recunoașterea Italiei ca agresor, Uniunea Sovietică s-a alăturat tuturor sancțiunilor economice impuse acesteia. Cu toate acestea, nu a intenționat să treacă dincolo de ei, acționând cu ochii ațintiți

poziţia noului său aliat, Franţa, şi crezând că iniţiativa în chestiunea înăsprir													ii sancţiunilor ar trebui să vină de la puterile occidentale, ale căror interese au fost afectate în primul rând de agresiunea italiană. Reprezentantului URSS în Liga Națiunilor i s-au dat instrucțiuni „să nu fie mai zelos în sancțiuni decât alte țări” și să nu propună sancțiuni petroliere[1]. Aprovizionarea cu petrol sovietic în Italia a continuat. În decembrie 1935, Biroul Politic al Comitetului Central al Partidului Comunist al Bolșevicilor din întreaga Uniune a respins cererea Etiopiei de asistență cu arme și specialiști militari (cu motivația: „Noi înșine nu avem suficient”). Toți acești pași au avut ca scop „să nu agraveze relațiile cu Italia dincolo de ceea ce este absolut necesar” și, mai ales, să împiedice aceasta să se apropie de Germania nazistă. S-a adus la cunoștința Romei că URSS va sprijini orice opțiune de soluționare a conflictului, pregătită atât cu, cât și fără participarea Societății Națiunilor, dacă este potrivit ambelor părți în conflict.

Statele care nu erau membre ale Ligii Națiunilor, inclusiv Germania, Japonia și Statele Unite, nu au luat parte la sancțiuni. Statele Unite, în conformitate cu Actul de neutralitate, au impus un embargo asupra armelor de ambele părți ale conflictului, care a afectat în principal interesele Etiopiei, deoarece aceasta, spre deosebire de Italia, nu producea ea însăși arme. În timpul războiului, au apărut primele semne de apropiere germano-italiană. La începutul anului 1936, Mussolini l-a asigurat pe Hitler că „spiritul de la Stresa” a murit și că nu intenționează să participe la nicio acțiune antigermană în viitor.

6.3. Eșecul „Planului Lavalia-Hora”

Puterile occidentale, la rândul lor, erau preocupate de elaborarea unui plan de rezolvare a conflictului care să protejeze, deși cu prețul unor concesii teritoriale semnificative, independența Etiopiei și, în același timp, să permită părții italiene să „salva fața” și parțial. satisface poftele coloniale. În decembrie 1935, ministrul britanic de externe S. Hop și șeful guvernului francez, Laval, au semnat două acorduri secrete la Paris: „Schimb de teritorii” și „Zona de expansiune economică și colonizare”. Primul document prevedea posibilitatea

încheierii războiului din Africa în condițiile anexării de către Italia a aproximativ o treime din teritoriul etiopian pe care îl cucerise deja; Ca compensație, Etiopiei i s-a oferit o fâșie îngustă de pământ cu acces la coasta Mării Roșii, sculptată din Somalia Britanică. Al doilea acord propunea recunoașterea unei mari părți a Etiopiei independente la sud de Addis Abeba ca sfera de dominație economică italiană și așezarea cetățenilor săi. Proiectul anglo- francez, care a coincis în mare măsură cu planul propus de Eden înapoi în

1 Moscova - Roma: Politica și diplomația Kremlinului, 1920-1939: Culegere de documente / Rep. ed. G. N. Sevastyanov. M., 2003. P. 369.

în ajunul războiului, a fost regizat de Mussolini și Haile Selassie și cu siguranță a avut șanse de succes. Lucrurile nu mergeau bine pentru italienii de pe front la acea vreme, iar costurile de politică externă ale războiului din Africa s-au dovedit a fi mult mai mari decât se aștepta. Implementarea cu succes a „planului Laval-Hore” a fost împiedicată de o scurgere neașteptată de informații despre acesta către presă. Publicul britanic și francez, revoltat de agresiunea italiană, nu era în mod clar pregătit pentru astfel de capturări diplomatice. Din cauza scandalului uriaș care a izbucnit, Xop a fost nevoit să demisioneze, iar cabinetul lui Laval abia a rămas la putere în timpul unui vot de cenzură în Adunarea Națională. Puterile occidentale au fost forțate să renunțe la noi încercări de a căuta „opțiuni pragmatice” pentru rezolvarea crizei.

Planul desecretizat a fost respins și de partea etiopiană. Cu toate acestea, în februarie 1936, Negus, dându-și seama de tragedia situației emergente, s-a adresat Marii Britanii cu un mesaj secret în care propunea transformarea Etiopiei într-un protectorat britanic sau într-un teritoriu de mandat sub auspiciile Ligii Națiunilor. El a considerat că aceste opțiuni, asociate și cu pierderea independenței, sunt un rău mai mic decât ocupația italiană. Cu toate acestea, din cauza faptului că această inițiativă ar putea provoca un conflict anglo-italian, a fost respinsă de Londra.

Mussolini se grăbea: trebuia să câștige cu orice preț înainte de începerea următorului sezon ploios în Etiopia, în mai 1936 - altfel războiul s-ar fi prelungit cu un rezultat incert. Dimensiunea armatei de invazie, condusă de mareșalul P. Badoglio, a fost mărită la 300 de mii de oameni. Italienii au folosit bombardamente barbare ale așezărilor pașnice și au folosit în mod repetat arme chimice (gaz muștar). Armata etiopiană, care nu avea tancuri sau avioane și era înarmată cu tunuri de silex antediluviane din secolul al XIX-lea, nu putea oferi rezistență pe termen lung inamicului. În aprilie 1936, diviziile sale cele mai pregătite pentru luptă au fost înfrânte în bătălia de la Mai Chow, după care rezultatul războiului a fost o concluzie dinainte. Haile Selassie a părăsit țara și a fost dus la Londra cu un crucișător britanic, unde a primit azil politic. În mai 1936, trupele italiene au intrat în Addis Abeba, iar Mussolini a emis un decret privind anexarea Etiopiei și asumarea titlului de împărat

etiopian de către regele italian Victor Emmanuel IH. Țara cucerită a fost unită cu Eritreea și Somalia într-o singură colonie - Africa de Est italiană.

Agresiunea italiană împotriva Etiopiei a fost un război colonial clasic și foarte sângeros - aproximativ 300 de mii de oameni au murit în șase luni de lupte și încă aproximativ 500 de mii de etiopieni au murit în următorii șase ani de ocupație.

În iulie 1936, Consiliul Ligii a ridicat sancțiunile economice impuse Italiei, semnând astfel înfrângerea acesteia.

LA MEMORIE ɔ

Ca urmare a războiului, raportul de putere în Europa s-a schimbat semnificativ. Principiul securității colective, precum și mecanismul sancțiunilor prevăzute la articolul 16 din Carta Ligii și-au dovedit din nou ineficacitatea. Liga Națiunilor a fost complet discreditată. Principalii garanți ai sistemului Versailles, Marea Britanie și Franța, care au luat o poziție ambivalentă în timpul conflictului, nu au putut nici să protejeze Etiopia, nici să mențină relații de prietenie cu regimul Mussolini. Parteneriatul politic dintre puterile occidentale și Italia a fost subminat și a început treptat să se îndrepte spre Germania nazistă.

6.4. Acordul austro-german din 1936

Războiul din Etiopia și începutul apropierii politice de Berlin nu au putut decât să afecteze poziția Italiei în problema austriacă. La începutul anului 1936, Mussolini i-a spus ambasadorului german că „etapa anului 1934” a trecut și Roma este gata să recunoască dominația germană în Austria și „caracterul său german” în schimbul garanțiilor de inviolabilitate a frontierei italiene. Duce l-a sfătuit pe noul cancelar austriac Schuschnigg să stabilească rapid relațiile cu Hitler.

După ce și-a pierdut principalul sprijin de politică externă, Austria a fost nevoită să facă concesii. În iulie 1936, a fost semnat un acord politic germano-austriac. Austria s-a recunoscut oficial ca „stat german”, s-a angajat să-și coordoneze politica externă cu Berlinul și să nu interfereze cu propaganda nazistă de pe teritoriul său. Partidele s-au exprimat în favoarea dezvoltării unor legături politice, economice și umanitare „deosebit de strânse”. Și deși Germania, la rândul ei, a fost de acord să nu se amestece în treburile interne ale vecinului său sudic, care includea problema nazismului austriac, o astfel de declarație nu putea induce pe nimeni în eroare. Austria trecea pe orbita influenței politice a celui de-al Treilea Reich, care a reprezentat o piatră de hotar importantă pe drumul către următorul său Anschluss.

6.5. Remilitarizarea Renaniei

Hitler s-a grăbit să profite de eșecul politicilor puterilor occidentale în criza etiopienă, hotărând că venise momentul potrivit pentru o nouă lovitură pentru ordinea postbelică. La 7 martie 1936, Germania a denunțat Acordurile de la Locarno și a trimis trupe în zona demilitarizată din Renania, provocând o criză internațională acută.

Motivul oficial pentru care Wehrmacht a ocupat Renania a fost ratificarea Camerei inferioare franceze la 27 februarie 1936.

al treilea parlament al unui tratat de asistență reciprocă cu URSS, care, potrivit Berlinului, ar fi fost „incompatibil” cu Acordurile de la Locarno. Hitler a decis să camufleze acțiunea planificată de mult ca o acțiune de răzbunare. Dând ordinul trupelor sale să treacă Rinul, își asuma un risc serios, dar calculat. Din punct de vedere militar, operațiunea pe care a întreprins-o a fost un pariu complet: Franța, care avea o armată puternică de 500.000 de oameni, în 1936 era încă semnificativ mai puternică decât Germania, care tocmai începea pregătirile militare. Prin urmare, corpurile germane de 35.000 de oameni care au intrat în zona demilitarizată au primit ordin să revină imediat la pozițiile inițiale dacă trupele franceze apar acolo.

„Dacă francezii s-ar fi mutat în Renania, am fi fost nevoiți să ne retragem în dizgrație, deoarece forțele de care dispunem erau insuficiente chiar și pentru o rezistență slabă.”

A. Hitler

Din punct de vedere juridic, acțiunile Germaniei au constituit o încălcare flagrantă atât a Tratatelor de la Versailles, cât și a Tratatelor de la Locarno. În conformitate cu articolul 2 din Pactul Rinului, ele puteau fi calificate drept „agresiune fățișă”, care a eliberat Franța să folosească forța militară și, de asemenea, i-a obligat pe garanții din Locarno - Marea Britanie și Italia - să îi acorde asistență imediată, inclusiv militară. asistenţă.

Cu toate acestea, atât Italia, cât și Marea Britanie au evitat să-și îndeplinească obligațiile în temeiul Pactului de Garantare a Rinului. Mussolini a spus că Franța nu ar trebui să se bazeze pe ajutorul său până când nu vor fi ridicate sancțiunile impuse de Liga Națiunilor împotriva Italiei în legătură cu invazia acesteia în Etiopia. La Londra, ei nu au văzut „agresiune evidentă” în acțiunile Germaniei, deoarece aceasta „nu a ocupat țări străine”, ci doar „a restaurat drepturi suverane” în raport cu propriul teritoriu de stat. Britanicii priveau Renania ca unul dintre elementele ordinii postbelice învechite, exprimându-și nemulțumirea doar față de forma în care a fost îmbrăcată acțiunea germană – bruscă, desfășurată fără consultări prealabile – dar nu și față de esența ei. Propunerea franceză de a introduce sancțiuni economice internaționale împotriva Reich-ului (Planul Léger, numit după secretarul general al Ministerului de Externe francez) a fost respinsă de aceștia. În cele din urmă, puterile occidentale au decis să se

limiteze la a apela la Liga Națiunilor cu o cerere de evaluare a acțiunii germane.

Calculul lui Hitler cu privire la inacțiunea garanților de la Locarno s-a dovedit a fi corect. Fără sprijinul lor, Franța, deși avea un acord de asistență reciprocă cu URSS, nu a îndrăznit să folosească forța, limitându-se la proteste puternice și demersuri diplomatice. Șeful Statului Major al său, generalul M. Gamelin, pe baza estimărilor umflate ale armatei germane

putere1, a convins conducerea țării că Franța va putea lua orice contramăsuri împotriva Germaniei doar prin realizarea unei mobilizări generale, pentru care Parisul nu era pregătit. În societatea franceză, profund traumatizată de primul război mondial, au prevalat sentimentele pacifiste. În ajunul următoarelor alegeri parlamentare programate pentru mai 1936, niciunul dintre principalele partide politice nu a îndrăznit să vină cu sloganul nepopular al rezistenței forțate în fața Germaniei. Particularitățile regimului politic al celei de-a treia republici (concentrarea principalelor pârghii ale puterii în mâinile parlamentului formate conform „principiului de partid”, puteri înguste ale șefului statului, crize constante ale guvernului - în anii 1930 erau 19 cabinete de miniștri) au făcut ca Parisului să fie extrem de dificil să urmărească o linie de politică externă fermă și consecventă.

Führer-ul, la rândul său, a făcut o mișcare diplomatică inteligentă, propunând ca Franța și Belgia, în locul Acordurilor de la Locarno pe care le anulase, să încheie un pact de neagresiune pe o perioadă de 25 de ani sub garanții din Marea Britanie și Italia, așa cum precum și un pact aerian privind neutilizarea aviației împotriva țintelor pașnice. În același timp, a precizat că după o revizuire completă a Versailles-ului, reînarmarea armatei și revenirea coloniilor, Germania ar putea reveni în Liga Națiunilor. Aceste inițiative nu au fost luate în serios de conducerea nazistă însăși și au fost necesare doar pentru a câștiga timp, ceea ce a fost realizat. Marea Britanie a jucat imediat alături de Hitler, recomandând Parisului să intre în negocieri cu acesta pentru încheierea unui nou pact de garanție care să-l înlocuiască pe Locarno. Consiliul Societății Națiunilor, după ce a condamnat încălcarea tratatelor internaționale de către Germania, a declarat totuși că are „bună voință de a coopera” și a evitat să impună orice sancțiuni împotriva acesteia. Consiliul a recomandat ca disputa privind „compatibilitatea acordurilor de la Locarno și a Tratatului franco-sovietic” să fie trimisă Curții Internaționale de Justiție de la Haga, unde a fost ulterior îngropată în siguranță.

/"•(pentru MEMORIZARI) X

Criza din Rin a avut consecințe politice și militar-strategice de amploare. A dus la o slăbire gravă a poziției internaționale a Franței, subminând încrederea în ea din partea aliaților săi est-europeni și a URSS și a dezvăluit declinul Franței ca putere continentală lider. După lichidarea zonei demilitarizate - cea mai semnificativă garanție geopolitică împotriva agresiunii naziste - nu numai că nu a primit

nimic în schimb, dar nici nu a riscat să întreprindă nicio acțiune represivă împotriva Germaniei, menite să mențină cel puțin prestigiul național. la

1 Potrivit lui Gamelin, Germania avea deja mai multe echipamente militare decât Franța, iar rezervele sale militare antrenate erau egale cu cele ale Franței.

Ca urmare, trupele germane au ajuns la granița cu Franța pentru prima dată din 1918, unde a fost lansată imediat construcția unei linii puternice, larg mediatizate de fortificații (Linia Siegfried). Și dacă mai devreme zona demilitarizată, făcând Germania vulnerabilă la un atac dinspre vest, și-a reținut aspirațiile expansioniste în est, acum ar fi mult mai dificil pentru Franța să vină în ajutorul aliaților săi - Polonia și țările Micilor. Antanta. Au primit încă o dovadă puternică a nesiguranței orientării pro-franceze și a ineficacității „alianțelor din spate”. „Dacă nu te poți proteja, cum ne poți proteja?” - i-a spus ministrul român de externe N. Titulescu colegului său francez, exprimându-și îndoielile cu privire la această problemă care a cuprins Europa de Est*. Aveau o bază: după remilitarizarea Renaniei în Franța, s-a stabilit în cele din urmă un concept defensiv, mizând pe un război de poziție prelungit sub acoperirea Liniei Maginot, indiferent de evoluția situației de pe Frontul de Est. Un alt aliat al Franței, Belgia, la 14 octombrie 1936, a reziliat acordul de asistență reciprocă încheiat cu aceasta în 1920 și și-a declarat neutralitatea.

Rezultatul crizei din Renania a fost în mare parte predeterminat de poziția Marii Britanii. În același timp, britanicii nu doreau deloc să piardă Franța ca unul dintre stâlpii echilibrului post-Versailles și principala contrapondere a Germaniei în Europa. Prin urmare, deja în martie 1936, ei i-au sugerat să fie de acord să acorde asistență militară reciprocă pentru a respinge agresiunea. La 1 aprilie 1936, între cele două puteri au fost schimbate scrisori oficiale, potrivit cărora Marea Britanie și Franța s-au angajat să se ajute reciproc în cazul unui atac german neprovocat. În aprilie 1936, la Londra au avut loc negocieri secrete bilaterale cu personalul, în timpul cărora britanicii au promis că vor începe debarcarea forței lor expediționare în Franța în a 15-a zi după începerea ostilităților. Astfel, pentru prima dată de la primul război mondial, s-au conturat contururile unei alianțe defensive anglo-franceze. Franța a ocupat o poziție esențial subordonată în ea, cedând conducerea părții britanice.

6.6. Conferință la Montreux

O altă manifestare a adâncirii crizei sistemului Versailles a fost agravarea situației din estul Mediteranei, unde Italia a concentrat mari forțe militare în zona insulelor predecaneze, în imediata apropiere a coastei turcești. Mussolini, care visase de mult să-și stabilească dominația în Marea Mediterană, se pregătea să-și prezinte pretențiile teritoriale Turciei; transformarea arcului Dodecanez

Europa de Est între Hitler și Stalin. 1939–1941 / Reprezentant. ed. V.K. Volkov, L.Ya. Gibiansky. M.: Indrik, 1999. P. 338.

pelajul la baza navală italiană reprezenta o amenințare atât pentru Canalul Suez și comunicațiile maritime britanice, cât și pentru zona Strâmtorii Mării Negre, care, conform Convenției de la Lausanne din 1923, nu erau fortificate. Convenția în sine nu a asigurat în mod adecvat securitatea Turciei și a altor state de la Marea Neagră, deoarece a lăsat strâmtori neprotejate deschise pentru trecerea navelor de război ale oricăror alte puteri. Din 1933, Turcia a ridicat în repetate rânduri problema revizuirii Convenției de la Lausanne și a restabilirii suveranității sale în zona strâmtorilor. După remilitarizarea Renaniei, de la Ankara au fost făcute amenințări de a urma exemplul germanilor și de a schimba unilateral statutul strâmtorilor.

La Londra, s-au opus pentru o lungă perioadă de timp revizuirii Convenției de la Lausanne, temându-se că Turcia, după ce și-a atins scopul, ar putea ceda ulterior presiunilor din partea Moscovei și ar putea închide trecerea către Marea Neagră către flotele puterilor occidentale, dacă relațiile lor. cu URSS agravat. Cu toate acestea, din cauza deteriorării accentuate a relațiilor sale cu Roma în timpul conflictului italo-etiopian, Marea Britanie a fost nevoită să caute sprijin din partea statelor mediteraneene. La sfârșitul anului 1935 - începutul anului 1936, ea a încheiat „acorduri de gentlemen” cu Turcia, Grecia și Iugoslavia, conform cărora părțile s-au angajat să se ajute reciproc în cazul unui conflict armat cu Italia, iar marina britanică a primit permisiunea de a folosi infrastructura de coastă a acestor țări 1 După aceasta, britanicii au fost în cele din urmă de acord să revizuiască convenția privind strâmtorii.

În aprilie 1936, Turcia a trimis o notă tuturor statelor care au participat la elaborarea Convenției de la Lausanne, invitându-le să înceapă procesul de revizuire a acesteia. Ea a justificat-o prin necesitatea întăririi zonei de strâmtori, având în vedere cursa înarmărilor navale care se desfășoară în lume, precum și lipsa de încredere și ineficacitatea deja evidentă a mecanismelor de asigurare a securității colective prevăzute în Carta Societății Națiunilor. Inițiativa turcă a fost susținută de toate părțile interesate, cu excepția Italiei.

Conferința de stabilire a noului regim al strâmtorilor Mării Negre a avut loc în perioada 22 iunie - 21 iulie 1936 la Montreux (Elveția). La ea au participat toate statele Mării Negre - Turcia, URSS, Bulgaria și România, precum și Marea Britanie, Franța, Grecia, Iugoslavia, Japonia și Australia. Germania, care nu a participat la pregătirea Convenției de la Lausanne din 1923, nu a fost invitată la Montreux, iar Italia a refuzat să participe la conferință, cerând ridicarea preliminară a sancțiunilor impuse de Liga Națiunilor.

Conferința s-a desfășurat într-o atmosferă foarte tensionată. Chestiunea remilitarizării strâmtorilor, care era de cel mai mare

interes pentru Turcia, era o concluzie dinainte chiar înainte de deschiderea acesteia și nu a ridicat nicio obiecție din partea nimănui. Nici condițiile de transport comercial nu au făcut obiectul unor dezacorduri serioase.

1 Acordurile au fost ulterior reziliate la inițiativa părții britanice, după ce Liga Națiunilor a ridicat sancțiunile împotriva Italiei.

acest. Piesa de poticnire a fost problema stabilirii unor noi reguli pentru trecerea navelor de război prin strâmtori, care a afectat nu în ultimul rând interesele URSS.

Principala luptă în negocieri a avut loc între delegațiile sovietice și cele britanice. Marea Britanie a apărat statutul deschis al Mării Negre, la care navele militare ale tuturor statelor ar trebui să aibă acces fără nicio restricție. Partea sovietică, dimpotrivă, a considerat Marea Neagră închisă, „neputând fi folosită pentru tranzit” și a căutat abolirea acelor articole din Convenția de la Lausanne care permiteau libertatea de navigare prin strâmtori pentru navele de război din afara Mării Negre. state. Pentru Uniunea Sovietică, cea mai puternică putere regională, ca și până acum pentru Rusia, cea mai avantajoasă opțiune a fost aceea că prevedea trecerea fără restricții prin strâmtorile navelor de război ale statelor Mării Negre și închiderea acestora la navele de război ale tuturor celorlalte țări. Cu toate acestea, întrucât o astfel de decizie nu a avut nicio șansă de succes, partea sovietică a fost de acord să caute opțiuni de compromis legate de deschiderea parțială a strâmtorilor pentru navele de război ale țărilor non-Marea Neagră „pentru un scop specific și cu restricții cunoscute”.

La rândul său, Turcia nu a fost interesată să închidă strâmtorile flotelor militare ale statelor non-Marea Neagră, temându-se că în acest caz Uniunea Sovietică va dobândi dominația completă în Marea Neagră. Proiectul de acord pe care l-a prezentat, la fel ca și cel britanic, prevedea restricții privind tonajul navelor militare ale statelor Mării Negre cărora li se permitea trecerea prin strâmtori. Această prevedere, care însemna că toate navele de luptă și crucișătoarele sovietice vor fi blocate în Marea Neagră, a provocat proteste ascuțite din partea delegației sovietice. Litvinov, care a condus-o, a amenințat chiar că va părăsi Montreux. În discuția aprinsă, URSS a fost susținută de Franța, precum și de România, Bulgaria și Iugoslavia. Șeful delegației franceze, Paul Boncourt, a spus că noua convenție privind strâmtorii nu trebuie să împiedice Franța și URSS să-și acorde asistență reciprocă, inclusiv cu forțele navale, în conformitate cu tratatul de asistență reciprocă semnat în 1935. Proiectul englez a fost susținut doar de Japonia și Australia, a căror opinie, datorită distanței lor geografice față de Marea Neagră, nu a fost decisivă. Aflându-se în minoritate și confruntată cu o amenințare reală de întrerupere a conferinței, partea britanică a fost nevoită să facă concesii semnificative care au făcut posibilă ajungerea la un compromis.

La 20 iulie 1936, o nouă convenție privind regimul strâmtorilor Mării Negre a fost semnată de toți participanții la negocieri, iar în 1938 Italia a aderat la aceasta. Potrivit termenilor ei, Turcia și-a restabilit suveranitatea asupra zonei Bosfor și Dardanele, câștigând dreptul de a construi fortificații pe malurile lor și de a plasa artilerie. Acest lucru i-a oferit posibilitatea de a închide strâmtorii, a căror lățime în unele locuri este de doar 700 m, pentru trecerea oricăror nave militare. Comisia Internațională pentru Strâmtori, creată la Lausanne Con

Conferința a fost dizolvată, iar funcțiile sale au fost transferate guvernului turc. Navele militare ale tuturor statelor Mării Negre au beneficiat de libertate totală de trecere prin strâmtori în timp de pace, fără restricții de tonaj. Capacitățile de trecere ale flotelor militare ale puterilor non-Marea Neagră, dimpotrivă, au fost semnificativ limitate: deplasarea totală a navelor lor de război situate simultan în Marea Neagră nu ar trebui să depășească 30 de mii de tone, iar durata șederii nu putea fi mai mare. mai mult de 21 de zile. În plus, țărilor care nu aparțin Mării Negre li se permitea doar să conducă nave ușoare și auxiliare prin strâmtori. Toate aceste restricții erau în interesul Turciei, precum și al Uniunii Sovietice și al altor state de la Marea Neagră.

În cazul participării sale la război, Turcia a primit dreptul de a reglementa regimul strâmtorilor la propria discreție. În cazul unui război la care nu a participat, trecerea navelor tuturor statelor în conflict prin strâmtori era interzisă, cu excepția cazului în care era vorba de acordarea de asistență victimelor agresiunii în conformitate cu Carta Societății Națiunilor sau de asistență reciprocă. pacte bazate pe el*.

În general, Uniunea Sovietică ar putea fi mulțumită de rezultatele conferinței. Bazându-se pe sprijinul Franței, a reușit să obțină recunoașterea statutului special al Mării Negre ca închisă și a drepturilor speciale ale statelor Mării Negre. În același timp, acest succes a fost obținut nu datorită, ci mai degrabă în ciuda poziției Turciei, care a interacționat în primul rând cu britanicii la conferință. Dezacordul de la Montreux a dus la o răcire vizibilă a relațiilor sovieto-turce.

Conferința de la Montreux din anii 1930 a devenit unul dintre puținele exemple de revizuire juridică constructivă a tratatelor postbelice, care includeau Convenția de la Lausanne. Noul acord a reușit să mențină un echilibru de interese acceptabil pentru toate părțile interesate. Prin urmare, Convenția de la Montreux este și astăzi în vigoare, definind regimul modern al strâmtorilor Mării Negre.

6.7. Probleme ale Uniunii Sovietice cu încheierea unui tratat de asistență reciprocă cu România și a unei convenții militare cu Franța

În fața unei amenințări militare tot mai mari în Europa, Uniunea Sovietică a căutat să întărească relațiile cu Franța și Cehoslovacia,

precum și să dobândească noi aliați. În acest scop, în iunie 1935, a intrat în negocieri pentru încheierea unui tratat de asistență reciprocă cu România. Inițiativa de a le duce la îndeplinire este

1 Aceasta însemna, în primul rând, tratatul de asistență reciprocă sovieto-franceză din 1935, ai cărui termeni erau direct legați de Carta Ligii.

a aparținut ministrului român de externe N. Titulescu, care a fost un susținător consecvent al apropierii dintre cele două state. Apărând o orientare pro-franceză în politica externă, Titulescu dorea ca tratatul de asistență reciprocă sovieto-român să nu difere ca conținut de tratatele similare dintre URSS și Franța și Cehoslovacia. În același timp, a căutat cu insistență să se asigure că pactul include o definiție a teritoriului României care să însemne abandonarea efectivă a Basarabiei de către URSS. Pentru partea sovietică, această cerere a fost cu siguranță inacceptabilă. Refuzând să plătească un preț atât de mare pentru pact, Moscova, în același timp, nu a intenționat să forțeze rezolvarea acestei probleme teritoriale. În ianuarie 1936, Biroul Politic al Comitetului Central al Partidului Comunist al Bolșevicilor, respingând propunerea lui Titulescu de „orice definire a teritoriului României în pact”, a propus semnarea unui protocol separat care să oblige fiecare parte în acest caz. de război pentru a permite trupelor celeilalte părți să intre pe teritoriul său cu condiția ca acestea să fie retrase „când nevoia a trecut”1.

După criza din Renania, România a intensificat negocierile cu URSS, aducând la cunoștință că „chestiunea Basarabiei nu va mai servi drept obstacol în calea încheierii unui acord”. În timpul mai multor întâlniri dintre Litvinov și Titulescu, care au avut loc în vara anului 1936, în cadrul unei conferințe de la Montreux, miniștrii au reușit în sfârșit să ajungă la un compromis și au parafat proiectul de pact. Acesta prevedea că, în caz de război, trupele sovietice vor avea voie să pătrundă pe teritoriul României cu acordul guvernului său, însă, după ce și-au îndeplinit misiunea, ar trebui să se întoarcă imediat înapoi pe malul stâng al Nistrului. România a fost de acord să permită Armatei Roșii să treacă prin teritoriul său pentru a ajuta Cehoslovacia. Problema basarabeană nu a fost atinsă în proiect.

Întrucât niciunul dintre articolele tratatului nu fusese încă agreat în totalitate, semnarea acestuia a fost amânată până în toamna anului 1936. O luptă acerbă a izbucnit pe această problemă la București, iar în august 1936 Titulescu a fost demis pe neașteptate sub pretextul că și-a depășit limitele.puterile, autorizând furnizarea de arme Guvernului Republican al Spaniei. Ca urmare, semnarea pactului de asistență reciprocă sovieto-român a fost întreruptă.

Speranțele URSS pentru dezvoltarea în continuare a relațiilor cu Franța nu s-au concretizat. După semnarea unui tratat de asistență reciprocă în mai 1935, principala problemă în relațiile sovieto-franceze a fost încheierea unei convenții militare, fără de care o uniune militaro-

politică cu drepturi depline era imposibilă. În mai 1935, în timpul vizitei prim-ministrului francez Laval la Moscova, părțile au convenit să înceapă negocierile pe această temă la nivelul Statului Major General, dar Laval a amânat începerea lor în toate modurile posibile până la demisia sa în ianuarie 1936.

1 Biroul Politic al Comitetului Central al PCR (b) – RCP (b) și Europa. Soluții „dosar special”. 1923-1939. M.: ROSSPEN, 2001. P. 334.

În iunie 1936, partidele de stânga, unite în Frontul Popular, au câștigat alegerile parlamentare din Franța. S-a format un guvern de coaliție condus de L. Blum. Pentru prima dată în istoria Franței, un lider socialist a devenit prim-ministru. Moscova a sperat că apropierea dintre cele două țări va primi acum un nou impuls. La ordinul direct al lui Stalin, Partidul Comunist Francez a susținut guvernul Frontului Popular, deși nu și-a delegat reprezentanții acestuia. În septembrie 1936, Litvinov i-a sugerat lui Blum să se gândească la revigorarea ideii Pactului de Est și chiar la crearea unei coaliții antigermane mai largi, cu participarea URSS, Franței și a statelor Micii și Balcanici, dar la Paris. au considerat că ridica aceste probleme „intempestive”. Cu toate acestea, în toamna anului 1936, a început în sfârșit un schimb de opinii confidențial între cele două țări cu privire la încheierea unei convenții militare. În ianuarie 1937, Statul Major francez a întrebat oficial pentru prima dată Moscova pe ce fel de ajutor poate conta în cazul unui atac german. Ca răspuns, Uniunea Sovietică a declarat că este pregătită să aprovizioneze Franța cu materiale militare, să trimită trupe în Polonia și România și, de asemenea, să participe la lupte pe mare și în aer. Totodată, a întrebat pentru prima dată dacă Armatei Roșii va avea voie să treacă prin statele Europei de Est aliate Franței, care o desparte de Germania, dar nu a primit un răspuns cert la această întrebare. În primăvara anului 1937, contactele militare sovieto-franceze au început să se estompeze.

În general, venirea la putere a forțelor de stânga la Paris nu a devenit un punct de cotitură în relațiile bilaterale. Moscova a fost dezamăgită de cursul de politică externă urmat de guvernul Frontului Popular, care, în loc să intensifice cooperarea cu URSS, a mizat pe o apropiere ulterioară de Marea Britanie, văzând-o ca un aliat mai de încredere și mai valoros.

Pagubele enorme aduse autorității Uniunii Sovietice pe arena internațională au fost cauzate de „Marea Teroare” care s-a desfășurat în toată țara în toamna anului 1936. El nu numai că a compromis sistemul sovietic în ochii cercurilor largi ale publicului de stânga și liberal din Occident, dar a convins și principalele puteri europene că Armata Roșie, sângerată de represiune, și-a pierdut capacitatea de luptă și, în cel mai bun caz, nu putea duce decât un război defensiv. După descoperirea așa-numitei „conspirații militare” în PKKA și execuția în iunie 1937 a unui grup de înalți lideri militari conduși de mareșalul M. N. Tuhacevsky, Franța a încetat să mai ia în considerare factorul presupusei asistențe pentru Armata Roșie în planificarea ei militară. Problema încheierii unei convenții militare a fost de fapt

eliminată de pe ordinea de zi. Analizând rezultatele epurării sângeroase fără precedent organizată de Stalin, Hitler a remarcat cu satisfacție: „Acum Uniunea Sovietică a fost neutralizată de cel puțin zece ani. Și peste zece ani întreaga lume va fi în mâinile noastre.”1

' Citat. de: Souvenirov O.F. Tragedia PKKA 1937-1938. M., 1998. P. 512.

6.8. Războiul civil în Spania. Politica de neamestec în afacerile spaniole

Tensiunea politică din Europa s-a intensificat și mai mult odată cu izbucnirea războiului civil spaniol în vara anului 1936. După răsturnarea monarhiei în 1931, situația politică internă din această țară a rămas extrem de instabilă: 29 de guverne s-au schimbat în cinci ani. În februarie 1936, partidele de stânga unite în Frontul Popular - socialiști, anarhiști și comuniști - au câștigat alegerile pentru parlamentul spaniol (Cortes). Forțele de dreapta și comandamentul armatei, care nu acceptaseră înfrângerea, au pornit pe calea pregătirii unei lovituri de stat.

Rebeliunea militară a început pe 17 iulie 1936 în Marocul spaniol, Insulele Canare și Baleare, iar a doua zi s-a extins în provinciile nordice ale țării. Semnalul a fost o frază de cod transmisă de postul de radio din orașul Ceuta: „Există un cer fără nori peste toată Spania”. Rebelii (s-au numit naționaliști) au reușit să câștige peste 80% din forțele terestre, precum și părți ale Legiunii Străine, unde au slujit în principal arabii marocani, în timp ce marina și forțele aeriene au rămas în general loiale guvernului legitim. Discursul urma să fie condus de generalul X. San Jurjo, care în 1932 deja încercase să organizeze o lovitură de stat similară, dar în a treia zi de rebeliune a murit într-un accident de avion, iar locul său a fost luat de guvernatorul militar al orașului. Insulele Canare și fostul șef al Statului Major General al Forțelor Terestre, generalul F .Franco. În august 1936, rebelii au creat Guvernul Național la Burgos. Franco a acceptat titlul de Generalisimo și s-a autoproclamat șef al statului spaniol.

În primele săptămâni de conflict, lucrurile nu au mers bine pentru franciști: pe lângă Maroc și Insulele Baleare, au reușit să cucerească doar zone mici din nordul și sudul Spaniei. Guvernul republican a menținut controlul asupra a 70% din teritoriul său și asupra tuturor orașelor importante. Se bucura de sprijinul unei părți semnificative a populației, dispunea de resurse umane și materiale superioare și avea toate șansele să înăbușe rebeliunea. Dându-și seama de precaritatea poziției sale, Franco a apelat imediat la ajutor lui Hitler și Mussolini, care îi erau apropiați ideologic. Deși liderii fasciști nu cunoșteau dinainte pregătirile pentru rebeliune, ei au răspuns imediat solicitării sale. La 28 iulie 1936, primele avioane de transport germane și italiene au aterizat în Marocul spaniol. Ei au organizat un „pod aerian” peste Strâmtoarea Gibraltar pentru a transporta trupele coloniale care s-au alăturat rebelilor în sudul Peninsulei Iberice,

datorită căruia franciștii au reușit să ia inițiativa în propriile mâini în august 1936.

La rândul său, guvernul republican, deja în a treia zi de rebeliune, a apelat la ajutor Franței, unde cei de la putere erau apropiați ideologic.

un guvern de stânga al Frontului Popular; În plus, între cele două țări a fost încheiat un acord privind proviziile militare. Prima reacție a autorităților franceze a fost pozitivă.

„Guvernul legitim al unei țări prietene, născut din alegeri legitime, cere ajutor și este datoria noastră morală să-i oferim arme. Acest lucru coincide și cu interesele Franței, care sunt... de a împiedica instaurarea oricărei forme de fascism în ea.

granițele lor de sud-vest”.

Prim-ministrul francez L. Blum, 20 iulie 1936

Cu toate acestea, o săptămână mai târziu, după o vizită de urgență la Londra, Blum și-a retras promisiunea și chiar a refuzat să predea spaniolilor armele pe care le plătiseră deja. O revizuire radicală a poziției sale a avut loc sub o presiune puternică din partea conducerii conservatoare a Marii Britanii, cărora chiar nu-i plăcea guvernul spaniol de stânga. La Londra, ei au precizat că implicarea directă a Franței în evenimentele spaniole de partea republicanilor era extrem de nedorită și putea cauza daune ireparabile relațiilor anglo-franceze.

Pe 2 august 1936, Blum a exprimat o nouă poziție de compromis convenită cu britanicii. El a invitat toate statele europene și Statele Unite să cadă de acord cu privire la neamestecul în afacerile spaniole. La 15 august 1936 a fost semnat un acord bilateral anglo-francez, care includea interzicerea exportului și tranzitului de arme și materiale militare în Spania, iar două zile mai târziu a fost încheiat un acord multilateral similar de neintervenție. A fost semnat de 27 de state - toate țările europene, cu excepția Elveției „datorită neutralității permanente”, precum și de Spania republicană ca participant la conflict. Pentru a monitoriza respectarea acordului, la Londra a fost creată o comisie pentru neinterferență în afacerile spaniole, prezidată de englezul Lord Plymouth.

Principiul neintervenției nu era în contradicție cu normele de drept internațional în vigoare la acea vreme, deși nu era în întregime corect, întrucât, în esență, egaliza drepturile guvernului legitim și ale rebelilor. Cu toate acestea, în perioada inițială a războiului civil, când perspectivele lui au rămas neclare, aderarea strictă la acesta a tuturor statelor putea juca un rol pozitiv și împiedica internaționalizarea conflictului. Cu toate acestea, puterile europene de conducere au înțeles altfel acest principiu. Italia și Germania s-au alăturat acordului de neintervenție doar pentru a încerca să blocheze alte țări, în special Uniunea Sovietică, să nu-i ajute pe republicani.

În același timp, ei înșiși nici măcar nu s-au gândit să o respecte, crescând constant furnizarea de arme pentru regimul Franco, care a fost recunoscut în noiembrie 1936.

de drept*. Marea Britanie a închis ochii la acțiunile lor, temându-se că problema spaniolă s-ar putea certa în cele din urmă cu Germania și Italia și ar putea destabiliza și mai mult situația din Europa. Nevrând să fie atrasă în conflictul aprins, ea a cerut același lucru din partea Franței. La Paris, la rândul lor, nu și-au pierdut speranța că principiul neintervenției le-ar putea oferi republicanilor șansa de a câștiga.

Toate puterile europene de conducere, ca o condiție prealabilă pentru semnarea unui acord de non-intervenție, au cerut participarea Uniunii Sovietice, pe care o bănuiau că ar căuta să folosească războiul civil din Spania pentru a declanșa o revoluție socialistă acolo. Întâmpinând dorințele aliatului Franței, Moscova a decis să se alăture acordului. La acea vreme, URSS nu avea interese semnificative în Peninsula Iberică, iar relațiile sale diplomatice cu Spania s-au stabilit abia în 1933, iar chestiunea nu a ajuns niciodată la schimbul de ambasade1 2. În primele săptămâni de război, mizând pe o victorie rapidă a republicanilor pe cont propriu, conducerea sovietică a adoptat o atitudine precaută, de așteptare și a respins cererea guvernului spaniol de a-i vinde arme.

Statele Unite nu au semnat acordul de non-intervenție, ci au aderat efectiv la el. Întrucât doar războaiele dintre state erau acoperite de Actul de neutralitate din 1935, președintele american Roosevelt a impus un așa-numit „embargo moral" asupra exporturilor de arme către Spania, iar în ianuarie 1937, Congresul a extins legea neutralității la războaiele civile din afara Americii. Franco a fost foarte mulțumit de poziția americană, care i-a privat pe oponenții săi de posibilitatea de a cumpăra arme în străinătate.

„Legislația de neutralitate este un gest pe care noi, naționaliștii, nu îl vom uita niciodată".

F. Franco, 1937

Astfel, în actuala situație internațională, politica de neintervenție a fost mai mult în interesul regimului franquista, întrucât guvernul republican, spre deosebire de acesta, nu a primit arme din străinătate. În toamna anului 1936, rebelii au reușit să câștige câteva victorii majore. A devenit evident că, fără asistență militară străină capabilă să compenseze proviziile italo-germane către franciști, Republica Spaniolă

1 O mare parte din ajutorul italo-german a venit prin Portugalia, unde a condus regimul dictatorial de dreapta al lui Salazar. Portugalia i-a susținut activ pe rebeli și a fost prima din lume care a recunoscut de jure guvernul lui Franco.

2 Reprezentant plenipotențiar al URSS la Madrid M.I. Rosenberg, consul general la Barcelona V.I. Antonov-Ovseenko a început să-și îndeplinească atribuțiile după începerea rebeliunii.

sortit eșecului. Guvernul ei a cerut Societății Națiunilor să evalueze numeroasele încălcări ale principiului neintervenției și să ridice embargoul asupra armelor. Cu toate acestea, Consiliul Ligii, sub presiunea britanicilor, a refuzat să ia în considerare problema spaniolă în temeiul ei și a decis să o transfere Comitetului de la Londra.

Războiul civil a dus la o puternică polarizare ideologică și politică a societății spaniole. La 4 septembrie 1936 s-a format un nou guvern republican, mult mai radical, condus de socialistul F. Largo Caballero, care includea pentru prima dată comuniști. La 29 septembrie 1936, Biroul Politic al Comitetului Central al Partidului Comunist al Bolșevicilor din întreaga Uniune a decis să ofere asistență militară Spaniei. Acest pas a fost dat conducerii sovietice cu mare dificultate. Implicarea URSS în evenimentele spaniole a fost plină de agravarea relațiilor sale nu numai cu Germania și Italia, ci și cu Marea Britanie și Franța, care i-au recomandat cu insistență să adere la principiul neintervenției. Totuși, sprijinul suplimentar al Uniunii Sovietice pentru poziția puterilor occidentale în această problemă nu numai că ar submina fundamentele ideologice ale politicii sale externe, ci ar contrazice și scopul principal al cooperării sale cu Paris și Londra - lupta comună împotriva amenințare fascistă.

La 7 octombrie 1936, Moscova a avertizat că va înceta să respecte acordul de neintervenție dacă încălcările sale de către Germania și Italia nu vor înceta. Câteva zile mai târziu, Stalin a anunțat public că URSS va oferi asistență guvernului republican.

„Eliberarea Spaniei de sub opresiunea reacționarilor fasciști nu este o chestiune privată a spaniolilor, ci o cauză comună a tuturor oamenilor avansați și progresiști.

a eternității”.

I.V., Stalin, octombrie 1936

La 23 octombrie 1936, reprezentantul plenipotențiar la Londra și reprezentantul URSS în Comitetul de neintervenție I.M. Maisky a trimis o scrisoare președintelui său, în care spunea: „Acordul s-a transformat într-o hârtie goală... și a încetat. să existe cu adevărat... Guvernul sovietic, nedorind să-și asume mai multă responsabilitate pentru situația actuală... nu se poate considera legat de ea într-o măsură mai mare decât oricare dintre ceilalți participanți.”1 Cu toate acestea, Uniunea Sovietică nu a intenționat să părăsească Comitetul de la Londra, deoarece principiul unanimității adoptat în acest organism i-a oferit posibilitatea de a împiedica adoptarea de decizii care erau contrare intereselor sale.

În octombrie 1936, naționaliștii au lansat o ofensivă generală împotriva Madridului. Generalul Mola, care a condus operațiunea, a declarat că capitala va fi luată de patru coloane care avansează cu ajutorul unei „a cincea coloane”.

1 Documente ale politicii externe a URSS. T 19. p. 513-514.

ascuns în orașul însuși. Lupte aprige au izbucnit pe străzile din Madrid. Mulți li s-a părut că republica își trăiește ultimele zile. Cu toate acestea, mai multe transporturi sovietice cu arme și specialiști sosiseră deja în Spania. Asistența sovietică a jucat un rol uriaș în apărarea capitalei spaniole. La sfârșitul anului 1936, franciștii au fost înfrânți la zidurile Madridului, după care situația de pe fronturi s-a stabilizat și războiul s-a prelungit.

6.9. Formarea unui bloc de state agresive

Cooperarea în sprijinirea rebelilor spanioli a dus la o nouă apropiere între cele două puteri fasciste. La 25 octombrie 1936, la Berlin a fost semnat un acord între Germania și Italia. Părțile au convenit să delimiteze sferele de interese economice din bazinul Dunării și din Balcani și, astfel, au rezolvat contradicțiile geopolitice care existau între ele. Germania a recunoscut anexarea Etiopiei de către Italie. Italia a aprobat acordul austro-german din 11 iulie 1936, recunoscând dominația germană în Austria. Protocolul secret a conturat un plan de acțiune comună în problema spaniolă și a convenit asupra unei singure linii de comportament în cadrul Comitetului pentru non-intervenție.

La 1 noiembrie 1936, vorbind la Milano, Mussolini a proclamat crearea „axei Berlin-Roma... în jurul căreia se pot învârti toate țările europene care doresc cooperare și pace”. Crearea „axei” a însemnat stabilirea unui parteneriat militar-politic și economic strâns între Germania și Italia, care, însă, nu includea obligații de asistență reciprocă și nu s-a dezvoltat încă într-o alianță militară. Apropierea lor a avut loc sub sloganurile luptei împotriva URSS și „amenințarea bolșevismului în Spania”; în același timp, s-a subliniat comunitatea ideologiilor fasciste care dominau în aceste țări. O astfel de retorică propagandistică a fost menită să camufleze baza anti-Versailles a alianței care se creează și pericolul ei potențial, în primul rând pentru Franța și Marea Britanie.

Următorul pas spre formarea unui bloc de puteri agresive a fost încheierea în noiembrie 1936 a Pactului Anti-Comintern între Germania și Japonia1. În decembrie 1936, a fost semnat Tratatul italo-japonez. Italia a recunoscut capturarea Manciuriei de către Japonia și a stabilit relații diplomatice cu Manciukuo, iar Japonia a recunoscut, la rândul său, guvernul de jure al lui Franco în Spania, precum și ocuparea Etiopiei de către Italia.

În 1937, apropierea germano-italiană a continuat: Hitler a vizitat Roma, iar Mussolini a făcut o vizită de întoarcere la Berlin. În timpul acestor întâlniri, s-au ajuns la noi acorduri pentru a armoniza interesele reciproce în Balcani și pentru a extinde asistența acordată lui Franco. Germania oficial

1 Pentru Pactul Anti-Comintern, vezi capitolul 11.

a recunoscut predominanța intereselor italiene în Spania ca putere mediteraneană. Duce, la rândul său, a fost de acord să „cedeze” Austria Germaniei și și- a dat acordul de principiu Anschluss; în același timp, Hitler a garantat inviolabilitatea graniței austro-italiene, stabilită prin Tratatul de pace de la Saint-Germain, și a promis că va reinstala minoritatea germană din Tirolul de Sud italian.

x-^PENTRU MEMORIE)--- ------^

În noiembrie 1937, Italia a aderat la Pactul Anti-Comintern, iar în decembrie 1937 a părăsit Liga Națiunilor, finalizând tranziția de la grupul de state învingătoare în tabăra oponenților lor. După ce au convenit asupra obiectivelor și intereselor lor, cele trei puteri agresive - Germania, Italia și Japonia - au format un singur bloc, al cărui scop era distrugerea finală a ordinii Versailles-Washington și, în viitor, cucerirea lumii.

L de dominație. |

6.10. Consecințele și rezultatele internaționale ale războiului din Spania

Intervenția militară deschisă a puterilor Axei de partea rebelilor și decizia ulterioară a URSS de a oferi asistență militară republicanilor au dus la internaționalizarea războiului civil din Spania, făcând efectiv această țară ostatică a marii politici europene. În ziua în care a fost semnat Pactul Anti-Comintern, Mussolini i-a spus ambasadorului german: statele Axei au spus deja „a”, acum trebuie să spună „b” trimițându-și diviziile să-l ajute pe Franco. La sfârșitul anului 1936, primele unități regulate din Italia și Germania au început să sosească în Spania sub masca voluntarilor. În primăvara anului 1937, 4 divizii italiene în număr de 60 de mii de oameni, precum și Legiunea Germană Condor, în număr de 5 mii de oameni și peste 100 de avioane de luptă, luptaseră deja de partea rebelilor; În total, în anii de război, 250 de mii de soldați și ofițeri italieni și 50 de mii germani au trecut prin Spania. Italia le-a oferit franquistilor echipamente si echipamente militare in valoare de 800 de milioane de dolari, iar Germania - 200 de milioane de dolari.In materie de provizii militare, Hitler a cedat in mod deliberat primatul aliatului sau italian; nici nu a trimis contingente militare semnificative în Spania. Într-un cerc restrâns, Fuhrer-ul a spus că nu este interesat de victoria rapidă a lui Franco, ci de prelungirea războiului și de menținerea tensiunii în regiunea mediteraneană, ceea ce îi va permite să-l lege mai ferm pe

Mussolini de sine și să obțină beneficii în negocierea cu Occidentul. puterile.

Amploarea asistenței militare sovietice pentru guvernul republican a fost, de asemenea, foarte semnificativă. URSS i-a furnizat aproximativ 650 de avioane, 350 de tancuri, 1.200 de tunuri și multe alte echipamente pentru o cantitate totală de peste

200 de milioane de dolari Pe tot parcursul războiului, a rămas practic singura sursă de ajutor extern pentru Republica Spaniolă, care ea însăși aproape nu producea arme (o cantitate mică de arme a fost furnizată și de Mexic). Echipamentele sovietice au fost livrate fie de-a lungul rutei sudice - prin strâmtori și Marea Mediterană, fie de-a lungul rutei nordice - de la Leningrad și Murmansk către porturile Franței cu tranzit ulterior prin teritoriul său. În iulie 1937, la Paris, ca răspuns la intervenția militară directă a puterilor Axei de partea rebelilor, au decis deschiderea graniței cu Spania, permițând transportul armelor sovietice prin aceasta. Regimul de frontieră deschisă, care contrazice principiul neintervenției, a funcționat intermitent până în iulie 1938 și a fost desființat la scurt timp după ce guvernul lui E. Da-ladier a venit la putere în Franța. În total, aproximativ 500 de mii de tone de materiale militare din URSS au fost livrate în Spania în anii de război pe 66 de transporturi. Și totuși, după majoritatea indicatorilor, ajutorul sovietic a fost de aproximativ trei ori mai mic decât proviziile germano-italiene pentru armata lui Franco. Nici nu a fost gratuit. În octombrie 1936, în cel mai dramatic moment al bătăliei de la Madrid, guvernul lui Largo Caballero s-a îndreptat către Moscova cu o cerere de a accepta rezervele de aur spaniole (510 tone de aur) pentru depozitare. A fost transportat în secret în URSS și, ulterior, complet folosit pentru a plăti proviziile sovietice.

În același timp, trebuie menționat că Uniunea Sovietică nu a trimis unități militare regulate în Spania, ci a trimis doar grupuri de „voluntari”. În timpul războiului, acolo au vizitat 600 de consilieri militari sovietici, peste 1.000 de piloți și echipaje de tancuri și aproximativ 4 mii de alți specialiști. Datorită asistenței sovietice, zilele Republicii Spaniole s-au extins semnificativ, iar armata sa a reușit să câștige o serie de victorii importante. La început, Uniunea Sovietică a încercat să se abțină de la amestecul direct în politica internă a autorităților republicane pentru a nu da naștere la acuzații că ar avea intenții de „sovietizare” a Spaniei. În decembrie 1936, Stalin, Molotov și Voroshilov au trimis o scrisoare la Madrid în care au respins ideea „tranziției Spaniei pe calea Revoluției din octombrie” și s-au pronunțat în favoarea menținerii unui sistem parlamentar în acesta. Directivele Komintern către Partidul Comunist Spaniol au subliniat că acesta ar trebui să lucreze pentru întărirea Frontului Popular și nu să propună sloganul unei revoluții socialiste.

Evenimentele dramatice din Pirinei au divizat publicul european. Atât în Europa, cât și în afara ei, a apărut o puternică mișcare de

solidaritate cu Republica Spaniolă, unind multe partide și mișcări de stânga. La inițiativa comuniștilor francezi și cu participarea activă a Comintern-ului, s-au format șase brigăzi internaționale, care au devenit cea mai pregătită forță de luptă a armatei republicane. În timpul războiului, prin brigăzile internaționale au trecut peste 40 de mii de voluntari din 54 de țări ale lumii1. 5

, 8,5 mii francezi, 5 mii germani, 5 mii italieni au luptat în cadrul brigăzilor internaționale,

5 mii de polonezi, peste 3 mii de americani, 2 mii de britanici, 2 mii de belgieni, 2 mii de cehi si slovaci etc.

Pe măsură ce conflictul spaniol s-a internaționalizat, criza politicii de neintervenție a devenit din ce în ce mai vizibilă. Comitetul de la Londra nu a devenit niciodată un adevărat organism de control și a servit doar ca platformă de propagandă pentru statele sale membre. În februarie 1937, comitetul a luat în cele din urmă primele decizii concrete: interzicerea admiterii oricăror voluntari în Spania și introducerea controlului asupra respectării regimului de neintervenție pe uscat și pe mare. Cu toate acestea, ele nu au fost niciodată implementate. În mai 1937, în timpul unui raid pe insula Ibiza ocupată de rebeli, aeronavele republicane au avariat crucișătorul german Deutschland aflat acolo, după care Germania și Italia și-au rechemat reprezentanții din Comitetul de la Londra timp de șase luni și au refuzat să participe la controlul maritim al coasta spaniolă. Ulterior, a fost realizat doar de nave britanice și franceze, iar în toamna anului 1937 a fost întrerupt.

În vara anului 1937, submarinele italiene au început atacuri regulate ale piraților asupra navelor comerciale din diferite țări care se îndreptau spre Spania. Au fost atacate nave ale Marii Britanii, Franței, URSS, Greciei și statelor scandinave; Într-o perioadă scurtă de timp, 43 de nave au fost scufundate, inclusiv 24 britanice și 3 sovietice. Nevrând să strice relațiile deja proaste cu Italia, Londra și Paris s-au prefăcut inițial că nu au informații exacte despre originea submarinelor. Cu toate acestea, după ce distrugătorul britanic Havok a fost torpilat, răbdarea britanică a epuizat. La inițiativa lor, în septembrie 1937, a avut loc la Nyon (Elveția) o conferință internațională a nouă state, inclusiv URSS (dar fără participarea Italiei și a Germaniei), la care a fost semnat un acord privind lupta împotriva pirateriei în Marea Mediterana. Acesta prevedea crearea de patrule militare anglo-franceze, care trebuiau să scufunde toate submarinele care refuzau să-și arate steagul. Această atitudine decisivă a avut un efect: atacurile prădătoare ale „submarinelor necunoscute” au încetat imediat.

Între timp, pe fronturile spaniole, franciștii îi împingeau încet, dar sigur pe republicani. După operațiunea de succes de la Guadalajara (martie 1937), în timpul căreia armata republicană a învins forța expediționară italiană, norocul militar s-a îndepărtat de ea. Până la sfârșitul anului 1937, rebelii controlau deja 60% din teritoriul țării.

În plus, în 1937 a apărut o criză internă a regimului republican. Au crescut contradicții ideologice și politice ascuțite între partidele și grupurile care făceau parte din Frontul Popular. Încercând să le depășească și să influențeze dezvoltarea situației politice interne din Republica Spaniolă, reprezentanții Comintern, consilierii sovietici și emisarii serviciilor secrete s-au implicat din ce în ce mai mult în treburile sale interne.

În aprilie 1938, franciștii au ajuns pe coasta Mediteranei, tăind zona republicană în două părți, după care soarta republicii a fost practic pecetluită. În iulie 1938 a avut loc ultima ședință a Comitetului pentru neintervenție (a fost dizolvată oficial abia în aprilie 1939).

În toamna anului 1938, toate brigăzile internaționale, precum și o parte din trupele italiene, au fost evacuate din Spania, dar acest lucru nu a mai putut afecta rezultatul războiului.

Stalin a luat dureros eșecurile din Spania. La instrucțiunile sale, sute de specialiști care au trecut prin ea au fost reprimați, inclusiv plenipotențiarii Rosenberg și Antonov-Ovseenko, consilierul șef militar Ya. K. Berzin și mulți alții.

Între timp, guvernul rebel a dezvoltat o activitate viguroasă pentru a-și asigura recunoașterea diplomatică. Chiar înainte de sfârșitul războiului, 9 țări (inclusiv Germania, Italia, Japonia, Portugalia, Ungaria și Vatican) l-au recunoscut de jure și alte 16 țări de facto. Franco a jucat cu pricepere „pe două table” deodată: în timp ce asigur Berlinul și Roma de deplina sa loialitate, el a stabilit simultan contacte secrete cu Marea Britanie și Franța, convingându-le că Spania, sub conducerea sa, va ține cont de interesele lor și nu va ține cont de interesele lor. deveni o păpușă ascultătoare Hitler și Mussolini. El și-a anunțat, de asemenea, intenția de a restabili monarhia. Și dacă în cercurile conducătoare franceze părerile cu privire la Franco erau împărțite, atunci întreaga elită conservatoare britanică îl simpatiza cu siguranță. În noiembrie 1937, Marea Britanie a recunoscut de facto guvernul rebel, făcând schimb de agenți oficiali cu acesta și a invitat Comitetul pentru non-intervenție să recunoască regimul Franco ca „partid beligerant”. După ce a primit un refuz, Londra a făcut acest pas în mod unilateral. Odată cu venirea la putere a guvernelor Chamberlain și Daladier, Marea Britanie și Franța au stabilit un curs pentru finalizarea rapidă a războiului spaniol, văzându-l drept unul dintre principalele obstacole în calea unui compromis cu puterile Axei. În februarie 1939 au recunoscut guvernul rebel de drept. Franța a fost de acord să-i transfere toate bunurile de valoare care i-au fost date spre păstrare de către republicani, precum și să deschidă granița și să restabilească legăturile de transport între cele două țări.

În perioada 4-5 martie 1939, în capitala Spaniei a avut loc o lovitură de stat organizată de socialiști și anarhiști, după care Partidul Comunist a fost înlăturat de la putere. La 28 martie, Madridul a fost ocupat de trupele lui Franco. Republica a căzut; Un regim autoritar de

dreapta s-a impus la putere. În aprilie 1939, Spania franquista a aderat la Pactul Anti-Comintern, iar în mai 1939 s-a retras din Liga Națiunilor1. În aprilie 1939, noul guvern de la Madrid a fost recunoscut de jure de Statele Unite. Uniunea Sovietică, dimpotrivă, nu a recunoscut niciodată regimul lui Franco și a restabilit relațiile diplomatice cu Spania abia în 1976, după moartea dictatorului.

Războiul din Spania a costat viețile a aproximativ 800 de mii dintre cetățenii săi și a fost una dintre cele mai tragice pagini din istoria europeană a secolului al XX-lea. Cetăţeni

1 Ulterior, Franco nu a fost la înălțimea speranțelor lui Hitler și Mussolini. După ce a preluat puterea, s-a distanțat de recentii săi patroni și sponsori, echilibrând cu pricepere între aceștia și puterile occidentale. În timpul celui de-al Doilea Război Mondial, Spania a rămas neutră. În 1941, Hitler a fost forțat să admită că această țară „l-a dezamăgit teribil”.

Deși străveche la origini, s-a dezvoltat într-o criză internațională acută și a dus la prima ciocnire deschisă între puterile fasciste și URSS.

6.11. Politica de liniște a Germaniei naziste

Până în 1937, Germania a abolit unilateral toate restricțiile militare impuse prin Tratatul de la Versailles. La 30 ianuarie 1937, Hitler, vorbind în Reichstag cu ocazia celei de-a 4-a aniversări de la venirea naziștilor la putere, și-a anunțat oficial refuzul de a-l respecta. El a cerut fostelor puteri învingătoare să renunțe la „standardele duble” și să recunoască „dreptul la autodeterminare” pentru poporul german, ceea ce presupunea anexarea unor ținuturi în care majoritatea populației erau etnici germani (Austria, Sudeții din Cehoslovacia). , Danzig) către Reich. Marea Britanie și Franța s-au confruntat cu întrebarea acută cum să construiască în continuare relațiile cu noua Germanie, care se transforma rapid într-o forță militară puternică și, în primul rând, cum să răspundă pretențiilor sale teritoriale care au depășit Versailles.

În mai 1937, la Londra a venit la putere un nou guvern, condus de liderul aripii drepte a conservatorilor, N. Chamberlain, un susținător ferm al politicii de liniște 1. În politica sa, el a pornit de la faptul că Sistemul Versailles, creat inițial ca dezechilibrat și imperfect, și-a depășit deja utilitatea. Urma să fie înlocuită cu o nouă ordine europeană, în care Germania va deveni cea mai puternică putere continentală. După eliminarea restricțiilor artificiale de la Versailles, ea, în opinia premierului britanic, ar fi trebuit să fie complet mulțumită de restabilirea pozițiilor sale internaționale de conducere în Europa. Ascensiunea Germaniei, care a însemnat o revizuire radicală a rezultatelor Primului Război Mondial, i s-a părut lui Chamberlain un proces firesc și inevitabil, determinat în primul rând de poziția sa geopolitică, precum și de potențialul economic și uman. Rolul politic al Marii Britanii în această situație a fost de a asigura

o tranziție pașnică și controlată a Europei către un nou sistem internațional. În acest sens, Chamberlain a considerat oportun să îndeplinească o serie de cereri ale Germaniei lui Hitler, care, din punctul său de vedere, reflectau nu atât atitudinile ideologice ale naziștilor, cât aspirațiile autentice ale întregului popor german. Acestea priveau nu numai abolirea restricțiilor de la Versailles încă în vigoare, ci și satisfacerea aspirațiilor sale teritoriale, care decurg din „dreptul națiunilor la autodeterminare”, pe care puterile înseși.

Neville Chamberlain, care a ocupat funcția de prim-ministru britanic între 1937 și 1940, a fost fratele vitreg al lui Austin Chamberlain, ministrul de externe britanic între 1924 și 1929.

învingătorii de după război au recunoscut-o drept unul dintre principiile fundamentale ale relaţiilor internaţionale. Cu ajutorul unei Germanii puternice și pacificate, va fi în sfârșit posibilă restabilirea echilibrului continental distrus după Primul Război Mondial și întărirea ordinii europene. Acest lucru ar permite Marii Britanii să-și reducă semnificativ gradul de implicare în afacerile europene și să se concentreze pe consolidarea poziției sale în alte regiuni ale lumii, precum și pe reformarea uriașului imperiu colonial, a cărui păstrare necesita din ce în ce mai multe forțe și resurse. din țara mamă.

/<QyW MEMORY)-- --La

În timp ce, la prima vedere, o continuare a cursului anterior conturat la Locarno, politica de liniște a umplut-o în același timp cu conținut complet nou. Fundamental diferit, în primul rând, a fost volumul concesiunilor către Germania, care a depășit cu mult Versailles și a transformat-o în cel mai puternic stat european. Întrucât nici Austria, nici Sudetele, despre care Hitler pretindea, nu făcuseră niciodată parte din Imperiul German înainte de Primul Război Mondial, nu mai era vorba de modificare, ci de distrugerea completă a sistemului de relații internaționale de la Versailles.

Ascensiunea lui Hitler la putere nu a fost percepută la Londra ca o întorsătură radicală în politica externă germană. Aproape toată elita guvernantă britanică, cu excepția lui Churchill, îl considera un naționalist german obișnuit, doar mai înalt decât alții, și percepea Mein Kampf doar ca demagogie politică, menită să atragă voturi, și nu ca un program practic de acțiune.

Neavând nicio simpatie pentru naziști, Chamberlain a crezut totuși că este foarte posibil să se ocupe de Hitler (spre deosebire de Stalin) și spera să-l lege ulterior de acorduri politice pe care le va semna. El i-a vorbit de mai multe ori cu amabilitate Fuhrer-ului, caracterizându-l drept o „persoană prudentă”, „pe al cărei cuvânt se poate baza”. În același timp, prim-ministrul britanic a fost foarte nemulțumit de tacticile obscure a lui Hitler „fapt accompli”. El credea că toate

schimbările politice din Europa ar trebui să apară de acum înainte numai prin negocieri și dezvoltarea unor compromisuri între Reich și puterile occidentale.

Marea Britanie a făcut concesii lui Hitler destul de prudent. I s-a părut că nu i-au afectat interesele vitale, deoarece priveau în principal statele din Europa de Est. Londra a avut întotdeauna o atitudine negativă față de „alianțele din spate” ale Franței și acordul său de asistență reciprocă cu URSS, temându-se că în eventualitatea formării unei alianțe militare anglo-franceze, aceste obligații ar putea trage Marea Britanie, urmând Franța, într-un război în estul continentului.

„Baza politicii noastre trebuie să fie recunoașterea faptului că este imposibil să oferim asistență Europei de Est”.

Dintr-o rezoluție a guvernului britanic, iulie 1936.

La Londra erau încrezători că în viitor această regiune se va transforma inevitabil dintr-o sferă de influență predominant franceză într-o sferă de influență germană. O astfel de regrupare de forțe ar fi făcut din Germania nazistă o contrapondere geopolitică a Uniunii Sovietice și ar fi dus la izolarea politică a acesteia din urmă, ceea ce era destul de în concordanță cu atitudinile conservatorilor britanici. Chamberlain credea că influența politică a URSS în Europa post-Versailles ar trebui redusă la minimum. Predecesorul său S. Baldwin a împărtășit aceeași părere.

„Știm cu toții dorința Germaniei, așa cum a subliniat Hitler în cartea sa, de a se muta spre est. Dacă s-ar fi mutat spre est, inima nu mi s-ar fi frânt... Dacă lucrurile s-ar fi luptat în Europa, aș vrea să fie o luptă între bolșevici și naziști.”

S. Baldwin, prim-ministru al Marii Britanii (1923-1924, 1924-1929, 1935-1937)

Astfel, o caracteristică importantă a doctrinei pacificării a fost orientarea ei antisovietică.

Politica de liniște în versiunea sa britanică a contrazis interesele unui alt garant al sistemului de la Versailles - Franța. Cu toate acestea, elita conducătoare a celei de-a treia republici era de fapt pregătită să accepte pierderea pozițiilor internaționale câștigate în urma primului război mondial, tocmai pentru a evita un nou conflict militar. La Paris, ei și-au dat seama că vremurile în care era posibil să se vorbească cu Germania dintr-o poziție de forță au dispărut irevocabil, iar aliații francezi din Europa de Est erau prea slabi pentru a crea un al doilea front împotriva germanilor în caz de război. Incapabilă să reziste singură Germaniei și nepregătită pentru o cooperare deplină cu URSS, Franța a fost condamnată să urmeze în urma politicii britanice.

„Franța... nu poate acționa în Europa fără Anglia.”

L. Blum, prim-ministru al Franței (1936-1938)

Un factor important în modelarea cursului puterilor occidentale de a pacifica agresorii a fost politica externă izolaționistă a Statelor Unite, care nu era pregătită pentru o intervenție activă în afacerile europene. Marea Britanie și Franța au înțeles că în cazul unui conflict armat nu se pot baza pe ajutorul de peste mări, ceea ce era un stimulent suplimentar pentru a căuta un compromis cu Hitler.

Politica de liniște sa bazat pe sprijinul public larg din Europa. Principalul său sprijin a fost pacifismul care domina opinia publică, credința în posibilitatea unei soluții pașnice a tuturor problemelor internaționale și dorința de a evita cu orice preț repetarea ororilor războiului.

Hitler, la rândul său, a jucat pe calculele politice ale liniștitorilor, ascunzându-și cu grijă adevăratele planuri. A vorbit mult despre „liniștea” Reich-ului, intenția sa de a încheia o alianță cu Marea Britanie (despre care a scris anterior în cartea „Mein Kampf”), a jurat că nu există pretenții teritoriale împotriva Franței, a sugerat că posibilitatea ca Germania să se întoarcă în Liga Națiunilor și, în cele din urmă, și-a demonstrat în orice mod posibil anticomunismul.

„Odată ce Germania își va exercita dreptul la suveranitate și autodeterminare națională, va deveni un bastion al păcii și stabilității în Europa Centrală, un bastion în lupta împotriva Rusiei comuniste”.

A. Gotler, 1937

Fuhrer-ul a fost iertat mult pentru antisovietismul său, care a stins semnificativ suspiciunile elitei conducătoare din Occident cu privire la scopurile pe care le urmărea. În ochii ei, nazismul arăta ca un „rău mai mic” în comparație cu bolșevismul.

^<^PENTRU REAMINTARE^--- ----X

Astfel, liderii politici ai Marii Britanii și Franței nu au putut să evalueze în mod adecvat național-socialismul german ca un fenomen nou, extrem de periculos în relațiile internaționale și nu au distins diferența fundamentală dintre Weimar și Germania nazistă. Ei nu au reușit să înțeleagă că sloganul extinderii Reich-ului „la granițele etnice” nu era în niciun caz scopul final al lui Hitler, ci doar o acoperire care masca adevăratul său obiectiv strategic - cucerirea dominației lumii. Fiind politicieni „cu gândire rațională”, Chamberlain și oamenii săi de opinie similară credeau că Hitler, în cele din urmă, a fost ghidat exclusiv de considerații pragmatice și, prin urmare, va

fi întotdeauna posibil să se ajungă la o înțelegere cu el. Fuhrer-ul s-a dovedit a fi un lider de un tip complet diferit - un fanatic idealist devotat în întregime dogmei naziste.

Politica de liniște a fost eronată și contraproductivă pur și simplu pentru că era imposibil să satisfacă poftele nemărginite ale naziștilor. Ulterior, a avut ca rezultat acceptarea cererilor Reich-ului pe fond, fără a primi concesii și garanții reciproce reale de la acesta. Fuhrer-ul a reușit să-și devanseze adversarii. Manevrând cu pricepere, a condus cu succes Germania prin „zona de risc”, când era încă prea slabă pentru a rezista militar puterilor occidentale, a realizat reînarmarea acesteia și a finalizat

revizuirea pașnică a Tratatului de la Versailles. Făcând din ce în ce mai multe concesii lui Hitler, Marea Britanie și Franța au acționat în cele din urmă contrar propriilor interese pe termen lung. Sub dominația nazistă, Germania nu putea fi un factor de stabilitate internațională și nu putea juca un rol constructiv în politica mondială; prin urmare, orice întărire a acesteia a subminat securitatea internațională și a adus mai aproape un nou război.

6.12. Negocieri între E. Halifax și Hitler

Până în 1938, Hitler era gata să înceapă un război în Europa. La 5 noiembrie 1937, el a ținut un discurs principal la o întâlnire a liderilor politici și militari ai Reichului, în care a afirmat din nou că „viitorul poporului german depinde... exclusiv de rezolvarea problemei spațiului de locuit, ” la a cărei dobândire „au un drept mai mare decât alte popoare”. Reamintind că pentru atingerea acestui obiectiv „o singură cale este posibilă - calea violenței”, Hitler a subliniat că nu mai este loc de întârziere și a numit „înfrângerea Republicii Cehe și, în același timp, a Austriei” drept obiectiv imediat. . El a pornit de la faptul că Marea Britanie deja „le anulase în liniște” și, fără sprijinul său, acțiunea Franței era puțin probabilă. Curând această prognoză a fost complet confirmată.

La 19 noiembrie 1937, confidentul lui Chamberlain, ministrul fără portofoliu E. Halifax, sosit în Germania într-o vizită privată, s-a întâlnit cu Hitler la reședința sa din Berchtesgaden.

„În Marea Britanie, marile merite ale Führer-ului în refacerea Germaniei sunt pe deplin și pe deplin recunoscute... După ce a distrus comunismul în țara sa, i-a blocat drumul acestuia din urmă către Europa de Vest, astfel încât Germania poate fi considerată pe bună dreptate bastionul Occidentului împotriva bolșevism.”

Din declarația lui Halifax către Hitler, 19 noiembrie 1937.

Halifax a subliniat că guvernul său „consideră Germania ca pe o putere mare și suverană” și consideră că „erorile dictaturii de la Versailles trebuie corectate”. El, în special, a remarcat că Londra este pregătită să ia în considerare problema returnării coloniilor la ea, dar „nu

poate fi discutată izolat” și trebuie rezolvată în contextul unei reglementări paneuropene. Halifax a enumerat întrebările despre viitorul Danzigului, Austriei și Cehoslovaciei printre „schimbările în ordinea europeană care ar putea avea loc mai devreme sau mai târziu”, adăugând că Marea Britanie

1 Documente și materiale în ajunul celui de-al Doilea Război Mondial. 1937-1939: În 2 volume.M., 1981. T. 1. p. 24-25.

„interesat doar să se asigure că aceste schimbări sunt aduse printr-o evoluție pașnică.”

Acum Hitler nu se îndoia că Londra era gata să accepte extinderea Reich-ului la „granițele etnice”. Führer-ul, la rândul său, nu a omis să-l asigure pe ministrul britanic de intențiile sale pașnice.

„Singura catastrofă pentru Europa este bolșevismul; orice altceva-

„Nimic nu poate fi rezolvat.”

Din declarația lui Hitler în conversația cu Halifax, 19 noiembrie 1937.

Chamberlain a considerat misiunea de la Halifax drept un „mare succes” deoarece „și-a atins obiectivul de a crea o atmosferă care să permită discutarea cu Germania a chestiunilor practice ale unei reglementări europene”. În februarie 1938, Halifax l-a înlocuit pe Eden ca ministru de externe, care nu a aprobat politica de liniște. În cuvintele de despărțire adresate protejatului său, prim-ministrul i-a sugerat să informeze din nou partea germană: „Oferiți-ne un angajament că nu veți folosi forța pentru a rezolva disputele cu Austria și Cehoslovacia, iar noi vă vom lua... un angajament pe care îl vom face. Nu folosiți forța pentru a preveni schimbările pe care le doriți dacă le puteți realiza în mod pașnic.” Astfel, calea spre realizarea obiectivelor lui Hitler era deschisă.

Literatură

Principal

Belousova Z. S. Politica europeană a Marii Britanii și Franței: contradicții și cooperare // Europa între pace și război. 1918-1939. M.: Nauka, 1992. p. 102-129.

Documente și materiale în ajunul celui de-al Doilea Război Mondial. 1937-1939: În 2 volume.M.: Politizdat, 1981. T. 1. Doc. Nr. 1,3.

Kissinger G. Diplomatie / Trans. din engleza M.: Ladomir, 1997. Ch. 12.

Istoria sistematică a relațiilor internaționale în patru volume. Evenimente și documente. 1918–2000 / Rep. ed. A. D. Bogaturov. Volumul unu. Evenimente. 1918-1945. M.: Mosk, muncitor, 2000. Ch. 10.

Istoria sistematică a relațiilor internaționale în patru volume. Evenimente și documente. 1918–2000 / Rep. ed. A. D. Bogaturov. Volumul doi. Documentele anilor 1910-1940 / Comp. A. V. Malgin. M.: Moscova, muncitor, 2000. Doc. Nr. 80, 82-86.

Uldrix Teddy J. Politica de securitate a URSS în anii 1930 // Politica externă sovietică în retrospectivă, 1917-1991. M.: Nauka, 1993. p. 70-79.

Cititor de istorie contemporană. Documente si materiale / Comp. M. S. Alperovici, V. I. Antyukhina-Moskovchenko și alții.T. 1. 1917-1939. M.: Sotsekgiz, 1960. p. 240-253.

1 citat de: Demidov S.V. Relaţiile internaţionale în Europa în 1919-1939. M., 2001. P. 158.

Adiţional

Pozharskaya S.P. Războiul civil din Spania în contextul relațiilor internaționale în ajunul celui de-al doilea război mondial // Europa între pace și război. 1918-1939. M.: Nauka, 1992. p. 152-172.

Rusia și Strâmtoarea Mării Negre (secolele XVIII-XX) / Rep. ed. A. V. Ignatiev, L. N. Nejinski. M.: Relaţii internaţionale, 1999. Ch. 9.

Sevostyanov GN. Moscova, Washingtonul și războiul italo-etiopian. Conform documentelor noi // Istorie nouă și recentă. 1999. Nr. 3. P. 162-180; nr. 4. p. 140-152.

TaylorA. JP Originile celui de-al Doilea Război Mondial. NY: Ateneum, 1962. Ch. 5, 6.

RELAȚIILE INTERNAȚIONALE ÎN EUROPA ÎN 1938 CONFERINȚA DE LA MUNCH

7.1. Anschluss al Austriei

După ce a obținut acordul preliminar al Marii Britanii de a extinde Reich-ul la „granițele etnice”, Fuhrer-ul a început pregătirile pentru cuceriri teritoriale. El a ales Austria ca prima sa victimă, după ce a luat decizia finală cu privire la iminentul său Anschluss, după o întâlnire cu Halifax. Pregătindu-se pentru prima acțiune anexionistă din cariera sa, Hitler l-a demis pe ministrul de război Blomberg și s-a autonumit comandant șef al forțelor armate. Ministrul de Externe von Neurath a fost înlocuit de nazist Ribbentrop, care anterior fusese ambasador la Londra și șef al departamentului internațional al Partidului Național Socialist. A fost elaborat și un plan pentru o invazie militară a Austriei (Operațiunea Otto).

La 12 februarie 1938, Hitler s-a întâlnit cu cancelarul austriac Karl Schuschnigg la reședința sa alpină din Berchtesgaden. Acuzându-l că urmărește o „politică antigermană”, Führer-ul a cerut ridicarea

interdicției asupra activităților partidului nazist austriac, iar liderul acestuia, A. Seyss-Inquart, numit ministru de interne și șef al poliției, precum și un amnistia pentru participanții la putsch-ul eșuat din 1934. Toate aceste cerințe au fost îndeplinite de Schuschnigg. Cu toate acestea, la întoarcerea acasă, cancelarul austriac, care era un puternic adversar al Anschluss-ului, a încercat să reziste. El a anunțat că nu vor mai fi noi concesii către Berlin și a programat un plebiscit pentru 13 martie 1938 cu privire la problema menținerii independenței Austriei. Hitler, care a susținut în repetate rânduri că este susținut de majoritatea covârșitoare a poporului austriac, nu a putut permite ca acest vot să aibă loc, deoarece nu era deloc încrezător în victoria susținătorilor Anschluss. Într-un ultimatum, amenințând cu folosirea forței militare, el a cerut ca Schuschnigg să demisioneze din funcția de cancelar și să amâne plebiscitul. Toate încercările acestuia din urmă de a obține sprijin din partea puterilor occidentale au fost în zadar. Convins că a rămas singur, Schuschnigg a demisionat. Explicând motivele deciziei sale, el a declarat că acceptă forța brută pentru a preveni războiul civil.

și „vărsarea sângelui german”. Seyss-Inquart, care a preluat postul de cancelar, s-a îndreptat imediat la Berlin cu o „cerere” de a trimite trupe. Armata austriacă a primit ordine de la el să nu reziste.

La 12 martie 1938, unitățile Wehrmacht au ocupat Austria fără să tragă niciun foc, după care Hitler a semnat legea Anschluss, conform căreia acest stat și-a pierdut independența și s-a transformat într-una dintre regiunile Reichului. O lună mai târziu, în contextul terorii declanșate de naziști, a avut loc un plebiscit, programat și apoi amânat de Schuschnigg (fostul cancelar însuși a fost ulterior arestat și trimis în lagărul de concentrare de la Dachau). Rezultatele acestui „vot” au fost previzibile în avans - la întrebarea „Îl recunoașteți pe Adolf Hitler ca Fuhrer-ul vostru și reunificarea Austriei cu Germania?” „da” a fost răspuns de 99,75% dintre participanții săi. După Anschluss, în dicționarul de politică internațională a apărut un nou concept - „agresiune indirectă”, adică ocuparea de către un stat a unui teritoriu străin fără acțiune militară, folosind amenințarea cu forța.

După cum era de așteptat la Berlin, Marea Britanie a sprijinit de fapt Anschluss. Chiar și în ajunul invaziei germane, Halifax i-a spus lui Ribbentrop că Londra „recunoaște realitatea problemei austriece” și nu va interfera cu soluția acesteia „dacă se realizează prin mijloace pașnice”. Franța, care se confrunta cu o altă criză guvernamentală, s-a limitat la o notă oficială de protest. „Sună de la Viena”, s-au plâns oficialii din biroul primului ministru, „dar nu avem cine să răspundă la telefon”. De o importanță fundamentală pentru Hitler a fost poziția Italiei, care după primul război mondial a acționat ca principal garant al independenței Austriei. Cu toate acestea, Mussolini, care până în 1938 se reorientase deja asupra Germaniei, a luat Anschluss-ul cu calm. Führer-ul, la rândul său, i-a garantat inviolabilitatea noii granițe germano-italiane și l-a asigurat pe Duce că interesele Italiei nu vor fi încălcate în niciun fel.

Singura mare putere care a condamnat ferm preluarea Austriei a fost Uniunea Sovietică. Comisarul Poporului Litvinov a făcut o declarație tranșantă în care a calificat Anschluss drept „privarea forțată de independență a poporului austriac” și a făcut o propunere de organizare a unei conferințe paneuropene de combatere a agresiunii, care, așa cum era de așteptat, a fost respinsă de Occident. puterile. Prim-ministrul britanic N. Chamberlain a văzut în ea doar dorința Moscovei de a „crea grupuri închise de țări, care ar fi dăunătoare cauzei păcii în Europa”.

Se părea că chestiunea austriacă ar fi trebuit imediat supusă discuției Societății Națiunilor. Cu toate acestea, în ciuda încălcării flagrante de către Germania a tratatelor Saint-Germain și Versailles, nici măcar nu a fost instalat între zidurile Ligii din cauza poziției obstrucționiste a Londrei și Parisului. Nevrând să implice Uniunea Sovietică în considerarea sa, care, alături de Marea Britanie și Franța, era la acea vreme una dintre „troica” membrilor permanenți ai Consiliului Ligii, puterile occidentale au sacrificat în mod deliberat rămășițele autorității acestui organizație internațională în numele obținerii unui compromis

cu Hitler. Deja în criza austriacă, dorința lor de a rezolva toate problemele europene direct cu Berlinul, fără consultare cu Liga Națiunilor și pe spatele URSS, a fost clar evidentă.

Prin anexarea Austriei, stat cu o populație de 7 milioane și o economie puternică, Germania nazistă și-a consolidat semnificativ pozițiile geopolitice și militar-strategice în centrul Europei. A dobândit granițe comune atât cu Italia și Ungaria prietenoase, cât și cu aliații săi francezi - Iugoslavia și Cehoslovacia. Acesta din urmă era acum înconjurat de Reich dinspre nord, vest și sud, ceea ce reprezenta o amenințare directă la adresa securității sale. Încurajat de succesul ușor, Hitler nu a vrut să piardă timpul. Cehoslovacia, unde o comunitate germană de 3 milioane de oameni trăia în mod compact în Sudeții, la granița cu Germania, a devenit următoarea sa țintă.

7.2. criza cehoslovacă

Problema Cehoslovaciei i se părea lui Hitler mai complexă decât cea austriacă. Acest stat vecin cu o populație majoritară slavă a fost un adversar mult mai serios pentru Germania decât Austria apropiată etnic. În caz de război, Praga putea conta pe ajutorul aliaților săi - Franța și URSS, precum și pe sprijinul țărilor Micii Înțelegeri - România și Iugoslavia. Cehoslovacia era semnificativ mai puternică decât Austria din punct de vedere militar. Avea o armată bine înarmată și antrenată de 45 de divizii (600 de mii de oameni), capabilă să ofere o respingere demnă oricărui agresor. După prăbușirea Imperiului Habsburgic în 1918, Cehoslovacia a moștenit aproximativ 80% din industria austro-ungară, inclusiv uriașe fabrici de apărare care produceau toate tipurile de arme, permițându-i să devină unul dintre cei mai importanți exportatori de arme din lume. De-a lungul graniței cu Germania, în Munții Sudeți,

s-a construit o puternică linie de fortificații, nu mai prejos decât celebra Linie Franceză Maginot[1].

În pregătirea pentru dezmembrarea Cehoslovaciei, Hitler a decis să joace din nou cartea națională, profitând de faptul că aproximativ o treime din populația sa erau minorități naționale. Ei au trăit în principal în zone de graniță adiacente statelor legate etnic, care au creat un teren fertil pentru dezvoltarea sentimentelor separatiste. Din cei 15 milioane de locuitori ai acestei țări, aproximativ 10 milioane de oameni erau cehi și slovaci, 3,5 milioane de oameni erau germani sudeți, 700 de mii de oameni erau maghiari, 600 de mii de oameni erau ruși (ucraineni transcarpatini), 100 de mii de oameni erau polonezi. Toate aceste grupuri etnice își puteau vorbi fluent limbile materne, se bucurau de drepturi civile egale și nu au experimentat opresiunea națională.

1 Linia Maginot este un sistem de fortificații franceze la granița cu Germania, de aproximativ 400 km lungime și până la 20 km adâncime, construit sub conducerea ministrului de război A. Maginot în anii 1929-1934.

La scurt timp după instaurarea regimului hitlerist în Germania, în Sudeții a fost creat un partid pro-nazist sudeți-german, condus de fostul profesor de educație fizică școlară K. Henlein. Acționând sub steagul apărării „dreptului germanilor la autodeterminare”, a fost în esență o „a cincea coloană” care acționa la ordinele de la Berlin. La alegerile municipale din primăvara anului 1938, acest partid a strâns aproximativ 70% din voturile germanilor din Sudeți. Imediat după Anschluss, Henleiniții au lansat o campanie activă de propagandă îndreptată împotriva presupusei persecuții a germanilor din Sudeți de către autoritățile cehoslovace. În același timp, propaganda lui Goebbels a început un adevărat „război informațional” împotriva statului vecin, menit să-și intimideze populația, precum și să câștige opinia publică europeană de partea Berlinului. La o întâlnire cu Henlein, Hitler l-a avertizat cu cuvintele „De mâine ești viceregele meu” și i-a ordonat să ridice constant ștacheta cererilor la adresa guvernului cehoslovac, propunând condiții evident inacceptabile pe care acesta nu le va putea îndeplini. În aprilie 1938, la următorul congres al partidului german sudeților de la Karlovy Vary (Carlsbad), a fost adoptat un program care includea cereri de „autonomie largă” pentru Sudeți, propaganda liberă a nazismului („viziunea germană asupra lumii”) și ruperea tratatul de asistență reciprocă cu URSS. Guvernul cehoslovac a fost nevoit să intre în negocieri oficiale cu Henleiniții.

Între timp, atmosfera relațiilor germano-cehoslovace se încălzea în fiecare zi. Ca răspuns la concentrarea unităților Wehrmacht-ului în zonele de frontieră, programată să coincidă cu alegerile municipale care aveau loc în Sudeți, Cehoslovacia a anunțat la 21 mai 1938 mobilizarea parțială a rezerviștilor, care s-a desfășurat într-o manieră foarte organizată, în o atmosferă de ascensiune patriotică. Ca răspuns la apelul de ajutor al Pragai în cazul agresiunii germane, Franța și Uniunea Sovietică au confirmat fără echivoc că sunt pregătite

să-și îndeplinească obligațiile aliate. Era un miros de praf de pușcă în Europa. Dându-și seama că „criza lui mai” s-ar putea transforma într-un război pentru care Reich-ul nu era încă pregătit, Hitler a fost forțat să retragă trupele de la graniță. Cu toate acestea, intenționa să-și asume riscul mai târziu, după pregătirile diplomatice și militare adecvate, în timp ce era încrezător că nici Franța, nici Marea Britanie nu vor interveni în final în conflict. După ce a reunit generalii de vârf la sfârșitul lui mai 1938, Führer-ul și-a anunțat pentru prima dată intenția de a rezolva „problema Sudeților” prin mijloace militare. Din ordinul său, Statul Major General a elaborat un plan operațional pentru invazia Cehoslovaciei („Planul Grün”), care prevedea înfrângerea și ocuparea acesteia în timpul unui război fulger (nu mai mult de patru zile) până la 1 octombrie 1938. a fost planificat să arunce împotriva sa principalele forțe ale Wehrmacht-ului, lăsând un număr minim de trupe la granița cu Franța ca acoperire din spate. Pregătirile pentru ostilități au început în Germania.

Încrederea lui Hitler în neintervenția puterilor occidentale în criza din Sudeți nu a fost întâmplătoare. Încă din primele zile, Marea Britanie și Franța au luat o poziție foarte ambiguă. Pretinzând că discuțiile despre persecuția împotriva germanilor din Sudeți au o anumită bază, ei au recomandat cu insistență Praga să dea dovadă de reținere și conformare maximă. Sub presiunea lor, autoritățile cehoslovace au fost nevoite să recunoască partidul lui Henlein drept „unicul reprezentant legal” al germanilor din Sudeți. Marea Britanie a jucat rolul principal în determinarea acestei linii politice. Prim-ministrul său N. Chamberlain, care a căutat o „rezolvare cuprinzătoare” a relațiilor anglo-germane, a văzut problema Sudeților ca un obstacol în calea acestui obiectiv. În opinia sa, Londra nu și-a putut permite să fie atrasă într-un război paneuropean „doar pentru că trei milioane de germani nu mai vor să trăiască cu cehii”. În conversații private, șeful cabinetului britanic a vorbit foarte disprețuitor despre statul cehoslovac, numindu-l o „pilotă mozaică”, „o țară îndepărtată... în care oamenii se ceartă despre cine nu știm nimic”. El credea că Berlinul are anumite „temeiuri morale” pentru a se amesteca în treburile interne ale vecinului său, deoarece a apărut din dreptul națiunilor la autodeterminare. Nefiind, spre deosebire de Franța, un aliat al Cehoslovaciei, Marea Britanie a notificat confidențial Parisul încă din 1937 că nu intenționează să lupte cu Germania pentru aceasta sub nicio circumstanță.

Franța, în primele luni ale crizei, a oscilat între datoria sa de aliat și dorința sa pasională de a evita războiul. Cu toate acestea, la scurt timp după ce guvernul lui E. Daladier, care a susținut ideile britanice de liniște, a venit la putere în aprilie 1938, Parisul a decis să depună eforturi pentru a păstra pacea europeană cu orice preț.

Uniunea Sovietică a luat o poziție fundamental diferită. Moscova a considerat toate plângerile germanilor din Sudeți drept ipocrizie și demagogie. Litvinov i-a spus colegului său francez, ministrul de externe J. Bonnet: puterile occidentale „fac o mare greșeală atunci

când iau motivațiile germane în... chestiunea cehoslovacă la valoarea nominală”1. În zilele „crizei de mai”, comisarul poporului a propus ca Franța și Cehoslovacia să poarte negocieri între reprezentanții Statului Major General pentru a stabili o interacțiune practică între armatele celor trei state aliate, care ar putea compensa într-o oarecare măsură lipsa. a unei convenţii militare. Cu toate acestea, inițiativa Moscovei a rămas fără răspuns.

Potrivit termenilor tratatului de alianță bilaterală din 1935, URSS a fost obligată să acorde asistență Cehoslovaciei doar concomitent cu Franța; dacă acesta din urmă refuza să-și ajute aliatul, nu putea face asta decât ca o decizie voluntară, pe lângă obligațiile contractuale. In peri

1 Documente privind istoria acordului de la München. 1937-1939. M., 1979. P. 122.

Despre „criza din mai”, M.I. Kalinin a declarat, în numele conducerii URSS, că Moscova nu a exclus o astfel de posibilitate.

„Tratatul sovietico-cehoslovac... desigur, nu interzice fiecărei ţări să vină în ajutor fără să aștepte Franța.”

Membru al Biroului Politic al Comitetului Central al Partidului Comunist al Bolșevicilor din întreaga Uniune, președinte al Sovietului Suprem al URSS M. I. Kalinin

În vara anului 1938, districtele militare Kiev și Belarus au fost transformate în districte speciale cu o structură adecvată pentru desfășurarea operațiunilor de luptă. Armata Roșie a început pregătirile practice pentru un posibil conflict militar în Europa.

Politicile urmate de Marea Britanie și Franța au dus la o escaladare bruscă a contradicțiilor între statele est-europene. Polonia a luat o poziție ostilă în mod deschis față de Cehoslovacia, sperând să folosească conflictul aprins pentru a smulge Cieszyn Silesia de ea. Ministrul polonez de externe Beck a notificat oficial Parisul că, deoarece alianța franco-polonă din 1921 era de natură defensivă, nu va intra în vigoare dacă Franța ar lansa un război ofensiv împotriva Germaniei venind în ajutorul Cehoslovaciei. În urma Poloniei, Ungaria și-a făcut pretenții teritoriale asupra Praga - a revendicat regiunile de graniță ale Slovaciei, unde trăiau maghiari, precum și Transcarpatia, locuită de ruși. În același timp, aliații Micii Antante ai Cehoslovaciei - România și Iugoslavia - au confirmat oficial că obligațiile lor militare se limitează doar la cazul agresiunii neprovocate a Ungariei și nu se extind la un posibil conflict cu Germania. În mai 1938, la o ședință a Consiliului Micii Înțelegeri de la Bled (Iugoslavia), au fost respinse în cele din urmă proiectele de tratate de asistență reciprocă în război împotriva oricărui agresor, care fuseseră discutate multă vreme în cadrul acestei organizații.

Ruperea efectivă de către Germania a Tratatelor de la Versailles și Saint-Germain a provocat o reacție în lanț de revizuire a celorlalte două tratate de pace încă în vigoare cu Bulgaria și Ungaria. În iulie 1938 s-a încheiat la Salonic un acord între țările Pactului Balcanic1 și Bulgaria. În acesta, părțile au recunoscut egalitatea Bulgariei în domeniul armelor,

1 Pactul Balcanic a fost semnat în februarie 1934 de Turcia, Grecia, România și Iugoslavia (Albania și Bulgaria au refuzat să se alăture acestuia). Scopul principal al acestui tratat, numit și Antanta Balcanică, era menținerea status quo-ului teritorial în Balcani, a cărui amenințare venea din Italia și Bulgaria. Participanții săi și-au garantat reciproc securitatea granițelor balcanice și neparticiparea la acțiuni politice ostile. Un protocol secret suplimentar la pact prevedea ca părțile să-și acorde reciproc asistență militară în caz de agresiune (această prevedere nu s-ar aplica dacă granițele asiatice ale Turciei ar fi atacate). Ulterior, Antanta Balcanică, însă, nu a devenit niciodată un factor influent în politica europeană. Grecia a dezavuat protocolul secret în 1936, iar România și Iugoslavia în 1939 s-au îndreptat spre apropiere de puterile Axei. În 1940, activitățile Antantei Balcanice au fost încetate.

a refuzat prevederile militare ale Tratatului de la Neuilly și păstrarea zonelor demilitarizate din Tracia. În august același an, la Bled a fost semnat un acord similar între țările Micii Înțelegeri și Ungaria. Acesta prevedea recunoașterea drepturilor egale ale Ungariei în domeniul armamentului și revizuirea articolelor relevante din Tratatul de la Trianon.

Între timp, negocierile dintre autoritățile de la Praga și partidul lui Henlein, care au durat pe tot parcursul verii anului 1938, așa cum era de așteptat, nu au adus niciun rezultat. În această situație, Marea Britanie a propus numirea unui „mediator internațional independent” care să poată analiza în mod imparțial pretențiile germanilor din Sudeți și să identifice căi pașnice de rezolvare a crizei. Cu acordul Parisului și Berlinului, această poziție a fost luată de politicianul britanic Lord W. Runciman. În august 1938 a ajuns la Praga. Runciman însuși a văzut totuși ca obiectivul principal al misiunii sale acela de a convinge partea cehoslovacă să accepte cererile Henleiniților cât mai repede posibil.

„Mențin o relație curioasă, unică în felul său, cu guvernul Cehoslovaciei. Sunt puțin mai puțin decât un dictator și mai mult decât un consilier”.

Lord W. Runciman

Emisarul britanic l-a avertizat sincer pe Benes: dacă Cehoslovacia a respins „programul Carlsbad” și acest lucru a dus la război cu Germania, nu ar trebui să se bazeze pe ajutorul Londrei.

Cedând presiunii intense din partea puterilor occidentale, la începutul lui septembrie 1938 Praga a acceptat în cele din urmă să accepte principalele puncte ale „programului Karlsbad” și să acorde autonomie Sudeţilor. Cu toate acestea, o rezolvare pașnică a crizei nu a fost în niciun caz inclusă în planurile Fuhrer-ului. Era deja serios în privința războiului, în timpul căruia spera să cucerească toată Cehoslovacia. La 12 septembrie 1938, vorbind la congresul partidului de la Nürnberg, Hitler a ținut un discurs extrem de agresiv în care a chemat deschis germanii din Sudeți să se revolte, promițându-le sprijinul deplin al Berlinului. A doua zi, au început revolte armate ale naziștilor locali în toată Sudetele, care, totuși, au fost înăbușite rapid de poliție. Răbdarea guvernului cehoslovac s-a epuizat. A introdus starea de urgență în Sudeți, a interzis partidul nazist și i-a arestat aproape întreaga conducere. Liderul separatist Henlein a fugit în Germania. Vorbind la radioul din Berlin, el a spus că, din moment ce „germanii și cehii nu vor mai putea trăi împreună”, cererea de autonomie nu mai este relevantă și Sudeții trebuie imediat anexat Reichului. Într-o astfel de situație, Runciman și-a considerat misiunea îndeplinită. Întors la Londra, a anunțat verdictul final, care a coincis în esență cu poziția naziștilor: Sudeții ar trebui transferat în Germania. Criza cehoslovacă a intrat în faza sa finală și tragică.

7.3. Negocierile lui Chamberlain cu Hitler la Berchtesgaden și Bad Godesberg

În actuala situație de urgență, premierul britanic și-a asumat rolul de mediator. El a anunțat că este gata să se întâlnească cu Hitler „oriunde și oricând” pentru a discuta problema Cehoslovaciei. La 15 septembrie 1938 a avut loc la Berchtesgaden prima întâlnire a liderilor Marii Britanii și Germaniei. Pentru a ajunge rapid la această reședință alpină îndepărtată a Fuhrerului, Chamberlain, în vârstă de 70 de ani, s-a urcat într-un avion pentru prima dată în viața sa. În timpul negocierilor, Hitler a cerut categoric transferul Sudeților, subliniind că pentru a atinge acest obiectiv este gata să riște un război pan-european. În același timp, el a făcut apel la dreptul națiunilor la autodeterminare, care, se presupune, „nu a fost inventat de el în 1938 special pentru a rezolva problema cehoslovacă, ci de către aliați în 1918 - pentru a crea o „bază morală” pentru modificări în temeiul Tratatului de la Versailles”. Chamberlain a reacționat „cu înțelegere” la argumentele Fuhrerului și a declarat că el personal este pregătit să susțină „principiul secesiunii Sudeților”, care i se părea „singura cale de ieșire din situația actuală”. S-a decis ca Chamberlain să discute cererile germane cu cabinetul său și cu conducerea franceză, iar Hitler nu va lua deocamdată nicio acțiune în forță.

^~(pentru MEMORIZAREA^-- ---
X

La 18 septembrie 1938, Marea Britanie și Franța au convenit să accepte cererile de bază ale lui Hitler. S-au îndreptat spre Cehoslovacia cu un bilet în care, sub forma unui ultimatum, i-au oferit să renunțe Germaniei din Sudeții. Acest demers nu a avut precedent în practica

internațională: în esență, ei au cerut de la Praga astfel de concesii care puteau fi așteptate doar de la un stat care a pierdut războiul. Franța, principalul aliat al Cehoslovaciei, a comis o trădare directă, deși anterior declarase în repetate rânduri că îi va veni în ajutor.

|

Potrivit lui Churchill, a existat „capitularea completă a democrațiilor occidentale în fața amenințării naziste cu forța”.

Praga a respins inițial cererile anglo-franceze și a propus recurgerea la procedura de arbitraj, care era prevăzută de Carta Societății Națiunilor și de Acordul germano-cehoslovac din 1925 încheiat la Conferința de la Locarno. La 19 septembrie 1938, președintele Cehoslovac E. Beneš, pentru prima dată în timpul crizei, a întrebat Moscova despre disponibilitatea sa de a-și îndeplini obligațiile în temeiul tratatului de asistență reciprocă și a primit un răspuns afirmativ. Cu toate acestea, două zile mai târziu, fiind convins că Marea Britanie și Franța intenționau cu adevărat să abandoneze Cehoslovacia soartei sale, guvernul său a șovăit în cele din urmă. „Cu amărăciune și regret”, „cedând la o presiune insurmontabilă-

niya”, a fost de acord să accepte ultimatumul Occidentului, abandonând rezistența armată.

Pe 22 septembrie 1938, Chamberlain a zburat la Bad Godesberg pentru a doua întâlnire cu Hitler. El l-a informat că puterile occidentale au reușit să determine Praga să accepte transferul Sudeților. Această știre l-a nedumerit foarte mult pe Fuhrer. Potrivit martorilor oculari, Hitler uimit chiar a întrebat dacă propunerea sa a fost cu adevărat aprobată de guvernul cehoslovac. Când Chamberlain a răspuns „da” cu satisfacție, a urmat o scurtă pauză de confuzie, iar apoi Fuhrerul a spus calm: „Îmi pare rău, dar nu pot fi de acord cu aceste lucruri acum. După evenimentele din ultimele zile, astfel de decizii sunt inacceptabile”. El a prezentat revendicări suplimentare pentru acele zone în care germanii constituiau o minoritate a populației. În plus, Hitler a respins procedura propusă de partea britanică pentru transferul treptat al Sudeților, concepută să dureze câteva săptămâni, și a cerut ca toate formalitățile să fie îndeplinite în câteva zile; în caz contrar, el a amenințat: „Cehoslovacia va fi zdrobită cu forța armelor”. Führer-ul a insistat și să satisfacă pretențiile teritoriale ale Poloniei și Ungariei. „Dar acesta este un ultimatum”, a exclamat descurajat Chamberlain, după ce a citit declarația scrisă a cererilor germane a doua zi. „Nu, acesta este un memorandum”, a obiectat batjocoritor Hitler, arătând spre titlul documentului. Se părea că „diplomația navetă” a primului ministru britanic a eșuat, iar puterile occidentale nu vor accepta următorul ultimatum al lui Hitler. Indignat, Chamberlain a părăsit Bad Godesberg fără să fie de acord cu nimic. După întoarcerea sa, la Londra a avut loc un alt summit anglo-francez. S-a decis să se respingă „Memorandumul Godesberg” și să se facă presiuni asupra lui Hitler, invitând guvernul cehoslovac să acționeze „la propria discreție”. Marea Britanie chiar a anunțat oficial că va acorda

asistență armată Franței în cazul unui război cu Germania care decurge din problema Sudeților.

Pe 25 septembrie 1938, Hitler a ținut un alt discurs isteric la Palatul Sporturilor din Berlin, în care a amenințat din nou că va șterge Cehoslovacia de pe harta europeană. În același timp, Fuhrer-ul s-a lansat în argumente demagogice despre „dreptul poporului german la autodeterminare”.

„Sudetenland este ultima mea cerere teritorială din Europa... Pentru noi,

Germanii nu au nevoie de cehi.”

A. Hitler, 25 septembrie 1938

În aceeași zi, Germania, Polonia și Ungaria au blocat căile ferate, autostrăzile și comunicațiile telegrafice și telefonice cu Cehoslovacia. Singura sa legătură cu lumea exterioară era linia de cale ferată prin România.

Războiul întreg european părea inevitabil. Unitățile Wehrmacht-ului se masau de-a lungul graniței în pregătirea invaziei programată pentru 1 octombrie.

O mobilizare generală a fost efectuată în Cehoslovacia; 1 milion de rezerviști au fost recrutați în armată. Franța a efectuat mobilizarea parțială a forțelor terestre, iar Marea Britanie - mobilizarea marinei. La Londra, au pregătit adăposturi împotriva raidurilor aeriene și au distribuit măști de gaz către populație, în timp ce locuitorii Parisului au părăsit în grabă capitala Franței. Cu toate acestea, chiar în ultimul moment, când părea că mai erau doar câteva ore până la izbucnirea ostilităților, Hitler a acceptat brusc să accepte compromisul de pace oferit. A schimbat mesaje de conciliere cu Chamberlain. „Sunt convins”, a scris prim-ministrul britanic într-o scrisoare de răspuns către Führer, „că puteți obține tot ce cereți fără război și imediat”. De data aceasta, Mussolini și-a asumat rolul de mediator, propunând să invite liderii Marii Britanii și Franței la deja planificată întâlnire germano-italiană de la Munchen și să o transforme într-o conferință a patru puteri dedicată problemei cehoslovace. Această inițiativă a fost întâmpinată cu entuziasm la Londra și Paris și aprobată de Hitler.

7.4. Conferința de la München și deciziile acesteia

În perioada 29-30 septembrie 1938, la München a avut loc o conferință internațională, la care au participat Germania, Italia, Marea Britanie și Franța. Liderii a patru puteri europene de top s-au adunat în clădirea sediului orașului al Partidului Nazist - „liderii” fasciști Hitler și Mussolini, prim-miniștrii britanic și francez Chamberlain și Daladier. Negocierile au fost destul de haotice: nu a existat nici un președinte, nici o procedură și o agendă aprobate oficial. Rezultatul

conferinței a fost predeterminat în prealabil, iar ea nu trebuia decât să oficializeze deciziile deja luate și să convină asupra unor detalii. Delegația cehoslovacă nu a avut voie să intre în sala de ședințe și a așteptat ca soarta să fie decisă în camera alăturată.

DE REȚINUT ɔ--

Principalul rezultat al Conferinței de la München a fost acordul celor patru puteri cu privire la transferul Sudeților către Germania. Acesta prevedea că unitățile Wehrmacht vor ocupa cea mai mare parte a Sudeților – „teritorii cu o populație predominantă germană” – între 1 octombrie și 10 octombrie 1938; în același timp, autoritățile cehoslovace „nu vor efectua nicio distrugere a structurilor existente”. Germania a primit în siguranță toate fortificațiile militare, întreprinderile industriale, liniile de comunicație și mijloacele de comunicație. Pentru a monitoriza progresul „evacuării”, a fost creată o comisie internațională cu participarea reprezentanților celor patru puteri și ai Cehoslovaciei. De asemenea, trebuia să asigure desfășurarea plebiscitelor în zonele în litigiu cu compoziție națională mixtă și, în final, să stabilească amplasarea noii granițe germano-cehoslovace. Toți germanii sudeți condamnați pentru activități naziste au fost supuși unei amnistii imediate.

Acordul de la München a fost o dictatură brută și nedissimulata față de Cehoslovacia. Abia după ce a fost semnat și Hitler și Mussolini au părăsit sala de ședințe au fost invitați reprezentanții cehoslovaci să se familiarizeze cu el. „Ni s-a spus într-un mod destul de nepoliticos”, și-a amintit unul dintre ei, „că aceasta a fost o sentință fără drept de apel și fără posibilitatea de a-i face corecturi”.

La 1 octombrie 1938, armata germană a intrat în Sudeți. Președintele Benes a demisionat și a plecat în exil. În octombrie-noiembrie 1938, comisia internațională care a supravegheat transferul Sudeților a satisfăcut în liniște toate cererile lui Hitler, cu privire la care nu s-a luat o decizie finală la München. Plebiscitele din zonele în litigiu au fost anulate și aproape toate au fost transferate Reichului.

z<ζflПB MEMORIA-- -X

Conform condițiilor finale din 20 noiembrie 1938, Cehoslovacia a cedat Germaniei circa 20% din teritoriul său, unde locuia 25% din populație - 2,8 milioane de germani sudeți și 800 de mii de cehi. Mai mult de jumătate din industria grea a țării și aproape toată infrastructura ei defensivă au rămas în aceste zone, iar noua graniță se afla la doar 40 km de Praga. Cehoslovacia a fost practic dezarmată și și-a pierdut orice valoare militară, deoarece în cazul unei agresiuni germane nu ar mai fi în măsură să-i ofere rezistență organizată. În continuare, existența sa statală depindea în întregime de voința Reich-ului nazist. Cehoslovacia a fost în esență condamnată la moarte.

Cele patru mari puteri au promis că vor garanta independența statului cehoslovac în noile sale granițe, dar numai după ce problema revendicărilor teritoriale a Poloniei și Ungariei a fost rezolvată. Aceste „garanții internaționale” trebuiau să înlocuiască tratatele de asistență reciprocă franco-cehoslovacă și sovieto-cehoslovacă, care au încetat efectiv să mai fie valabile după Munchen. Cu toate acestea, valoarea lor reală a fost neglijabilă, deoarece Marea Britanie și Franța nu au putut să-l împiedice pe Hitler să ocupe în niciun moment țara vecină acum lipsită de apărare. Ulterior, garanțiile promise Pragai nu au fost niciodată oficializate în ordinea juridică internațională propriu-zisă.

După Munchen, revendicările teritoriale poloneze și maghiare au fost pe deplin satisfăcute. La 2 octombrie 1938, Cehoslovacia a semnat un acord privind transferul regiunii Cieszyn în Polonia. La 2 noiembrie 1938 a avut loc așa-numitul Prim Arbitraj de la Viena, în condițiile căruia au fost transferate în Ungaria regiunile din sudul Slovaciei cu populație preponderent maghiară, unde locuiau aproximativ 1 milion de oameni. Germania și Italia au acționat ca „arbitri” în această dispută. Marea Britanie și Franța nu sunt implicate în reglementarea acesteia

au participat, ceea ce a indicat pierderea lor completă a influenței politice în Europa de Est. De asemenea, arbitrajul a decis formarea unei „Republici Ucrainene Carpatice” în Cehoslovacia, cu propriul guvern autonom. Propaganda lui Goebbel a început să umfle mitul „noului stat ucrainean în Carpați”, care se presupunea că era destinat să devină centrul „mișcării de eliberare a Ucrainei”. Această acțiune politică a fost îndreptată direct împotriva URSS.

7.5. Uniunea Sovietică și criza cehoslovacă

Uniunea Sovietică a fost exclusă în mod deliberat de puterile occidentale de la a decide soarta Cehoslovaciei și nu a fost invitată la Conferința de la Munchen. S-a trezit efectiv izolat periculos pe scena internațională, iar schimbările geopolitice radicale din estul Europei, în imediata apropiere a granițelor sovietice, au reprezentat o amenințare evidentă la adresa securității sale. Acordurile de la München au fost supuse celor mai severe critici la Moscova. Litvinov i-a caracterizat fără echivoc drept o conspirație imperialistă îndreptată împotriva intereselor URSS și un dezastru pentru întreaga lume.

În timpul crizei din Sudeți, Uniunea Sovietică a declarat în mod repetat că este gata să vină în ajutorul Cehoslovaciei. La 19 septembrie 1938, răspunzând unei solicitări oficiale a președintelui Benes despre dacă URSS îi va oferi „asistență imediată și efectivă”, atât împreună cu Franța, cât și fără aceasta, în calitate de membru al Societății Națiunilor, partea sovietică a confirmat că își va îndeplini cu siguranță datoria de aliat împreună cu Franța și este, de asemenea, gata să ajute Cehoslovacia fără Franța, dar numai după ce Praga face apel la Liga Națiunilor cu o cerere de aplicare a articolelor 16 și 17 din Cartă, iar Consiliul Ligii recunoaște Germania ca agresor.

Condițiile propuse de Moscova erau complet justificate. Întrucât Cehoslovacia și URSS nu aveau o frontieră comună, pentru a-și ajuta aliatul, Armata Roșie ar trebui să treacă prin teritoriul Poloniei și/sau României. Dacă trupele sovietice ar fi intrat la granițele acestor state fără sancțiunea Societății Națiunilor, ei înșiși s-ar fi aflat în postura de agresor; În cazul în care Cehoslovacia a fost recunoscută ca victimă a unui atac german, Polonia și România, dimpotrivă, erau obligate, ca membre ale Ligii Națiunilor, să permită liber Armatei Roșii să treacă pe teritoriul lor. Articolul 16 din Carta Ligii prevedea că statele membre ale Ligii trebuie să ia „măsurile necesare pentru a permite trecerea pe teritoriul lor a forțelor oricărui membru al Ligii” care merg în ajutorul unei victime a agresiunii.

Problema tranzitului trupelor sovietice nu era nouă. A fost discutat în mod repetat la diferite niveluri după formarea Uniunii Sovietice-Franco-Cehoslovace în 1935. Astfel, în special, în timpul unei vizite la Moscova în iunie 1935, Benes a primit asigurări de la Voroșilov și Litvinov că Armata Roșie va veni în ajutorul Cehoslovaciei, indiferent dacă a primit permisiunea de tranzit de la vecinii săi occidentali.

În timpul crizei din Sudetele, Polonia și România au luat poziții complet diferite. Polonia, care și-a declarat dorința de a fi „echidistantă” de Moscova și Berlin, a acționat de fapt la unison cu Germania. Varșovia nu a vrut să audă de trecerea trupelor sovietice, refuzând chiar să discute despre o astfel de posibilitate pe căi diplomatice. La 23 septembrie 1938, Uniunea Sovietică a avertizat oficial Polonia că, dacă va ataca Cehoslovacia, va rezilia pactul de neagresiune sovieto-polonez din 1932 - adică a amenințat-o de fapt cu războiul.

Cu România situația a fost diferită. Fiind membră a Micii Înțelegeri și aderând la orientările franco-britanice în politica externă, ea era extrem de interesată de păstrarea independenței statului vecin al uniunii și, în anumite condiții, putea să fie de acord să permită unități ale Armatei Roșii prin intermediul acesteia. teritoriu. Și, deși poziția oficială a Bucureștiului în această chestiune a fost întotdeauna destul de negativă, ea s-ar putea schimba în orice moment - în conversațiile confidențiale, liderii români au spus de mai multe ori clar că pur și simplu nu vor să strice relațiile cu Berlinul dinainte. În 1937, regele Carol al II-lea al României, în timpul unei vizite la Paris, a asigurat în secret Franța că trupele sovietice vor avea voie să tranziteze Bucovina de Nord în caz de război. După izbucnirea crizei din Sudetele, România a confirmat din nou că este pregătită să accepte trecerea trupelor, dar numai dacă „Franța este de partea Cehoslovaciei, iar Liga Națiunilor condamnă agresiunea germană”1. Mai mult, guvernul său a informat Moscova că este gata să „închidă ochii” la posibilul zbor neautorizat al aeronavelor militare sovietice peste teritoriul său („zboară sus, nu vor fi vizibile”). Rezoluția Consiliului Ligii, a cărei adoptare a solicitat-o URSS, ar fi baza legală pentru ca

comunitatea internațională să acorde asistență militară Cehoslovaciei și ar da României mână liberă. „Rezistența românească va dispărea imediat ", a raportat la Berlin trimisul german la București, „de îndată ce Liga Națiunilor va declara Germania agresor, iar puterile occidentale se opun."2

Faptul că Uniunea Sovietică în 1938 nu și-a exclus implicarea într-un război major în Europa a fost dovedit de pregătirile militare impresionante pe care le-a făcut, a căror amploare a depășit tot ceea ce s-a făcut în acest domeniu de Marea Britanie și Franța. Până la sfârșitul lunii septembrie 1938, 40 de divizii și 20 de brigăzi ale Armatei Roșii au fost concentrate și puse în pregătire pentru luptă la granițele sovietice de vest. 730 de aeronave așteptau ordine de zbor către aerodromurile din Cehoslovacia. Din rezerve au fost chemați 330 de mii de rezerviști.

În același timp, pentru Moscova a fost extrem de important ca Cehoslovacia însăși să demonstreze voința de a rezista. Cu toate acestea, „războiul nervilor" declanșat de Hitler a dat rezultate: cercurile influente din Praga s-au pronunțat în favoarea

1 Munchen - ajunul războiului: (Eseuri istorice) / Rep. ed. V.K. Volkov. M., 1988. P. 72.

2 Ibid. p. 79.

acceptând un ultimatum de la puterile occidentale, crezând că fără ajutorul lor războiul cu Germania este inutil, iar Cehoslovacia este sortită înfrângerii în avans. În final, în acest punct de vedere a ajuns și președintele Benes. Era chinuit de îndoieli cu privire la eficacitatea și realitatea asistenței militare sovietice. Fiind un adversar ideologic al regimului stalinist și necrezând în „bunele sale intenții", el a văzut URSS ca un „aliat nedorit" care ar trebui abordat doar cu acordul Franței. La fel ca mulți alți lideri europeni, președintele cehoslovac credea că Armata Roșie era atât de slăbită de represiunile masive ale personalului de comandă, încât practic și-a pierdut eficiența de luptă și a încetat să mai fie o forță militară semnificativă.

„Relațiile dintre Cehoslovacia și Rusia au fost și vor rămâne întotdeauna o problemă secundară, în funcție de poziția Franței și Marii Britanii. Legăturile actuale dintre Cehoslovacia și Rusia provin în întregime din tratatul franco-rus, iar dacă Europa de Vest își pierde interesul pentru Rusia, atunci și Cehoslovacia îl va pierde... Cehoslovacia va urma întotdeauna Europa de Vest și... va rezista să devină un instrument al politicienii ruși".

Dintr-o conversație dintre E. Benes și ambasadorul britanic la Praga, mai 1938.

La rândul lor, Marea Britanie și Franța, încercând să găsească o justificare pentru linia capitulară pe care o aleseseră, au convins

Praga că Uniunea Sovietică va refuza să o ajute în momentul decisiv, invocând „imposibilitatea trecerii în tranzit” pentru Armata Roșie. Potrivit lui Litvinov, puterile occidentale „ar dori să primească de la noi răspunsuri evazive sau negative” la cererile de ajutor ale conducerii cehoslovace, „pentru ca apoi să ne transfere responsabilitatea”. Cu toate acestea, a remarcat comisarul poporului, Moscova „nu caută scuze pentru a se sustrage de la îndeplinirea obligațiilor sale”.

În același timp, Uniunea Sovietică nu și-a asumat niciodată obligația unilaterală de a ajuta Cehoslovacia fără participarea Franței; pur și simplu nu a exclus o astfel de posibilitate în anumite condiții, păstrându-și libertatea deplină a mâinilor. Moscova avea toate motivele să considere cursul de liniște al puterilor occidentale ca fiind antisovietic și provocator, menit să tragă URSS într-un război unu-la-unu cu Germania, rămânând în același timp pe margine. Conducerea sovietică nu a căutat să împiedice în niciun caz o astfel de dezvoltare a evenimentelor.

PENTRU AMMINIRE)

Acordurile de la München au însemnat că angajamentul Uniunii Sovietice de a coopera cu puterile occidentale și de securitatea colectivă în Europa după ascensiunea lui Hitler la putere a eșuat. Moscova a început să caute noi modalități de a asigura securitatea statului sovietic, care nu exclude compromisurile cu Germania.

7.6. Consecințele internaționale ale Acordului de la München. Prăbușirea sistemului de la Versailles

A doua zi după încheierea Conferinței de la Munchen, Chamberlain s-a întâlnit față în față cu Hitler. Remarcând că o „soluție pașnică” a problemei cehoslovace creează condițiile pentru o „perioadă lungă de pace europeană”, el l-a invitat pe Führer să semneze o declarație de neagresiune, care să definească o nouă natură a relațiilor dintre cele două puteri. lui Hitler nu-l deranja. După ce a citit proiectul propus de Chamberlain, acesta, fără să scoată un cuvânt, și-a pus semnătura pe el.

memorare)---

Declarația anglo-germană a proclamat „dorința... ambelor popoare de a nu se mai lupta niciodată între ele”, precum și intenția liderilor lor de a rezolva toate problemele controversate „prin consultare” și astfel „de a contribui la asigurarea păcii în Europa”. .”

Prim-ministrul britanic nu a înțeles că niciun acord internațional în sine nu îl obligă la nimic pe Hitler, care, fiind un luptător ideologic, se ghida doar după considerente de oportunitate ideologică și politică, așa cum le înțelegea el. Chamberlain, care credea în puterea tratatelor internaționale, a văzut declarația anglo-germană ca

un document de o importanță enormă și a considerat semnarea acesteia o victorie diplomatică remarcabilă, pentru care a meritat să zboare la Munchen și să sacrifice Cehoslovacia. Pe aeroportul Heathrow din Londra, el le-a spus reporterilor care l-au salutat, fluturând declarația originală: „Aceasta este lumea pentru această generație”. Între timp, a mai rămas mai puțin de un an înainte de începerea celui de-al Doilea Război Mondial.

DE REȚINUT ɔ--

Acordul de la München a schimbat radical situația internațională din Europa. A marcat prăbușirea finală a sistemului de relații internaționale de la Versailles, creat de puterile învingătoare după Primul Război Mondial. Urmând o politică de liniște, ei au permis Germaniei cândva slabe și dezarmate, iar acum întărite și agresivă, să distrugă ordinea postbelică cu impunitate. Ca urmare, a avut loc o restructurare profundă a întregului sistem politic internațional în Europa. Capitularea Marii Britanii și Franței în fața lui Hitler, predarea lor conștientă a pozițiilor lor politice a dus la o schimbare radicală a raportului de putere pe continent în favoarea Germaniei, care a devenit din nou cea mai puternică putere europeană.

În decembrie 1938, a fost semnată o declarație franco-germană similară. Acesta a afirmat dorința popoarelor francez și german de a trăi în pace, absența disputelor teritoriale în relațiile dintre cele două țări și inviolabilitatea frontierei lor comune. Germania și-a confirmat astfel „refuzul” din Alsacia și Lorena. La întoarcerea de la Paris, Ribbentrop a declarat cu satisfacție că declarația a „despărțit în cele din urmă Franța de URSS și a eliminat ultimele rămășițe din pericolul cooperării ruso-franceze”. Cu toate acestea, semnificația practică a acestui document a fost zero, deoarece Hitler a considerat războiul viitor cu Franța o chestiune hotărâtă.

Acordurile de la Munchen au încălcat în mod flagrant toate acordurile internaționale fundamentale postbelice: Tratatul de la Versailles, precum și Carta Societății Națiunilor și Pactul Kellogg-Briand. Ca și în cazul Anschluss-ului Austriei, Londra și Paris au exclus complet Liga Națiunilor de la rezolvarea crizei cehoslovace. Această organizație internațională, care la un moment dat avea atâtea speranțe, a încetat să mai joace vreun rol vizibil în politica mondială după Munchen.

✓ ^PENTRU REAMINTARE^-- ---h

Conferința de la München a reprezentat apogeul cursului spre liniște, iar Cehoslovacia a fost o monedă de schimb într-un joc politic major început de puterile occidentale, menit să ajungă la un compromis larg cu Germania. În efortul de a rezolva contradicțiile cu acesta în detrimentul intereselor statelor din Europa de Est și ale URSS, Marea Britanie și Franța au făcut concesii inacceptabile și imorale lui Hitler, care a devenit cea mai mare greșeală strategică a lor, inclusiv din punctul de vedere al propriile lor interese naţional-state. München

a devenit un simbol al capitulării democrațiilor occidentale în fața totalitarismului nazist, iar politica de liniște a fost unul dintre principalii factori în distrugerea sistemului de relații internaționale de la Versailles, care a grăbit începerea celui de-al Doilea Război Mondial.___j

Totodată, trebuie remarcat faptul că linia liniștirii a fost urmărită în deplin acord cu opinia publică a țărilor occidentale. La început, a sprijinit cu entuziasm acordul de la Munchen - la urma urmei, războiul iminent fusese evitat, indiferent de costul! Aceste sentimente au fost exprimate de secretarul britanic de Externe Halifax, care a remarcat: „Ar fi neînțelept să mergem la un război necondiționat acum pentru a preveni un posibil război în viitor”. Când Chamberlain și Daladier s-au întors acasă, au fost întâmpinați de mulțimi jubilatoare de susținători care s-au comportat ca și cum ar fi „sărbătorind o mare victorie asupra unui inamic, și nu trădarea unui mic aliat”. Președintele SUA Roosevelt l-a întâmpinat pe Chamberlain cu o telegramă laconică: „Bravo”. Când Churchill este singurul britanic de frunte

politicienii care s-au opus acordului cu naziștii și-au început discursul în Camera Comunelor cu cuvintele: „Am suferit o înfrângere completă și cuprinzătoare”, a apărut o furtună de proteste. München a subliniat criza morală și politică profundă a instituțiilor democratice occidentale, precum și lipsa de înțelegere a unei părți semnificative a populației și a elitei conducătoare din Marea Britanie și Franța cu privire la adevărata esență a național-socialismului. Pacifismul, adânc înrădăcinat în opinia lor publică după primul război mondial, a degenerat într-o „boală a voinței oamenilor prosperi”[1], care doreau să mențină pacea cu orice preț și în orice condiții.

Consecințele crizei cehoslovace au fost deosebit de grave pentru Franța. Tradandu-si pe cel mai loial aliat, ea a cauzat prejudicii ireparabile nu numai autoritatii sale internationale, ci si propriei securitatii. Declinul profund al regimului a Treia Republică a fost dezvăluit ca niciodată. Privată de o puternică voință politică, Franța de după München a încetat, în esență, să mai joace rolul unei mari puteri și s-a transformat într-un stat de rangul doi, urmând în urma politicii britanice.

O consecință importantă a Acordului de la München a fost prăbușirea completă a sistemului francez de „uniuni din spate” din Europa de Est. Speranța pentru loialitatea aliaților puterilor occidentale a fost subminată aici iremediabil și peste tot. Soarta Cehoslovaciei le-a arătat clar statelor est-europene că, în cazul unui conflict cu puterile Axei, acestea nu puteau conta pe ajutorul Franței sau Marii Britanii. Forțați să se adapteze la noua situație politică de pe ruinele sistemului Versailles, au început, pe propriul risc, să caute un compromis cu Germania, devenind tot mai atrași de orbita politicilor sale. În octombrie 1938, Mica Înțelegere a fost dizolvată. România și Iugoslavia au notificat Cehoslovaciei că din cauza unei „modificări a statutului său internațional” această alianță militaro-politică a

încetat să mai existe. Transformarea Europei de Est într-o zonă de monopol de influență germană a devenit o chestiune de timp.

memorare fQym^--- - ---v

Pentru Germania nazistă, Acordul de la München a echivalat cu un război câștigat fără să tragă niciun foc. A devenit, de asemenea, triumful diplomatic personal al lui Hitler, făcându-l figura politică numărul unu în Europa. În Germania, popularitatea sa a crescut vertiginos: la urma urmei, a reușit să pună capăt pașnic urâtului Tratat de la Versailles și numai în 1938 a adăugat 10 milioane de germani la Reich. Politica miop de liniște dusă de liderii occidentali a adus o contribuție semnificativă la întărirea regimului nazist și la crearea mitului „geniului Fuhrerului".

1 Soljenițîn A. Yu. Conferință Nobel // Lumea Nouă. 1989. Nr 7. P. 141.

Cu toate acestea, este interesant că Hitler însuși nu a fost pe deplin mulțumit de rezultatele de la Munchen. Concesiile fără precedent făcute de oponenții săi au încurcat planurile cele mai profunde ale Führer-ului care aveau ca scop declanșarea unui „mic război victorios" și capturarea întregii Cehoslovacie deja în 1938. „Acest tip, Chamberlain, mi-a zădărnicit intrarea în Praga", a spus el iritat anturajului său. . „Crezi că în urmă cu șase luni eu însumi credeam că este posibil ca Cehoslovacia să fie predată pe platou de către prietenii săi? - a spus Hitler în ianuarie 1939 într-o conversație cu ministrul de externe ungar. „Ceea ce s-a întâmplat se poate întâmpla o singură dată în istorie." El a refuzat să accepte felicitări pentru Conferința de la München, declarând că a fost prima și ultima conferință internațională la care a participat.

Dorința persistentă de război a lui Hitler era în contradicție clară cu echilibrul real al forțelor. În 1938, Germania era încă mai slabă decât coaliția potențialilor ei adversari. Lipsa și condiția indispensabilă pentru succesul unui blitzkrieg - factorul surpriză al unui atac. Forțele combinate ale Cehoslovaciei, Franței și URSS au fost semnificativ superioare armata germană, care nu era pregătită pentru un război pe scară largă și prelungit.

„Era cu totul imposibil pentru cinci divizii de cadre germane și șapte divizii de tancuri să reziste atacului a o sută de divizii franceze pe linia de fortificații, care era încă în construcție1. Din punct de vedere militar, acest lucru a fost imposibil."

Din mărturia fostului șef al Statului Major Operațional Principal al Wehrmacht-ului, generalul A. Jodl, la Procesele de la Nürnberg, 1946.

Cu toate acestea, Hitler în calculele sale a dat prioritate nu factorilor militari, ci politicii. El era convins că nu va exista un război general, deoarece Marea Britanie „a „șters" Cehoslovacia de la bun început, iar acțiunea franceză fără sprijinul britanic a fost practic exclusă. Führer-ul, nu fără motiv, credea că democrațiile

occidentale erau demoralizate, corupte de sentimente pacifiste și nu puteau face sacrificiile materiale și umane necesare victoriei. Spre deosebire de calculele liniștitorilor, cedarea Sudeților nu a făcut decât să-i trezească apetitul. „Marea Britanie și Franța”, a argumentat Hitler într-un cerc restrâns, „nu au personalități remarcabile. Avem de-a face cu mediocritatea... Oamenii pe care i-am văzut la München nu sunt capabili să declanșeze un război mondial.” În ajunul deschiderii conferinței, el i-a spus lui Mussolini: „Va veni ziua când vom lupta împreună împotriva Franței și Marii Britanii”. La trei săptămâni după încheierea sa, Fuhrer-ul a ordonat Wehrmacht-ului să înceapă pregătirile pentru o operațiune de capturare a părții rămase a Cehoslovaciei. În același timp, Berlinul s-a intensificat

1 Aceasta însemna așa-numita Linie Siegfried, a cărei construcție a început în 1936 după ce trupele germane au ocupat zona demilitarizată Renania.

contacte cu naționaliștii slovaci în speranța că aceștia vor prelua rolul „coloanei a cincea” jucate anterior de germanii sudeți și vor pregăti din interior prăbușirea finală a Cehoslovaciei.

pentru memorare)

Astfel, deși Acordurile de la München au însemnat în esență punerea în aplicare a celebrului „Pact al celor Patru”, Marea Britanie și Franța nu au reușit să creeze un nou sistem internațional stabil capabil să înlocuiască ordinul de la Versailles prăbușit. Dimpotrivă, Hitler a primit o bază mai favorabilă pentru declanșarea celui de-al Doilea Război Mondial. La München, Occidentul a ratat ultima ocazie de a-l opri singur. Germania nazistă a devenit mai puternică decât Marea Britanie și Franța, care acum puteau împiedica stabilirea hegemoniei sale în Europa doar apelând la URSS pentru ajutor. După cum a remarcat pe bună dreptate Churchill, la Munchen, foștii garanți ai Versailles-ului „trebuiau să aleagă între război și rușine... Au ales rușinea pentru a obține apoi războiul”.

Literatură

Principal

Documente și materiale în ajunul celui de-al Doilea Război Mondial. 1937-1939: În 2 volume.M.: Politizdat, 1981. Vol. I. Doc. nr. 102, 117.

Documente despre istoria Acordului de la München. 1937-1939. M.: Politizdat, 1979. Doc. Nr. 46,108,138,140,150,154,158, 172, 186, 216.

Munchen - ajunul războiului: (Eseuri istorice) / Academia de Științe a URSS. Institutul de Studii Slave și Balcanice; Reprezentant. ed. V.K. Volkov. M.: Nauka, 1988.

Fest J. Hitler. Biografie / Trad. din germană: În 3 volume.Perm: Centrul Cultural „Al-teya”, 1993. Vol. 3. Ch. 3.

Adiţional

Demidov S.V. Relațiile internaționale în Europa în 1919-1939. M.: Editura „Prometeu” MPGU, 2001. Ch. 8, 9.

Criza de la München, 1938. Preludiu la Războiul Mondial Π / Ed. de Igor Lukes și Erik Goldstein. L.: Portland, OR: FrankCass, 1999.

CAPITOL

CRIZA POLITICĂ PREBELICĂ DIN 1939

8.1. Preluarea Cehoslovaciei de către Germania

Calmul politic din Europa după Munchen a fost de scurtă durată. Până în primăvara anului 1939, la Berlin a fost pregătit un plan pentru lichidarea definitivă a statului cehoslovac, pentru care se plănuia să se folosească mișcarea separatistă slovacă. La 14 martie 1939, liderul separatist J. Tiso, la un miting de la Bratislava, a declarat independența Slovaciei și a apelat la Germania pentru ajutor. Președintele cehoslovac E. Haha și ministrul de externe F. Chvalkovsky au fost chemați imediat la Berlin, unde Hitler și Goering, amenințând cu o invazie militară și cu bombardarea Pragai, i-au forțat să semneze un document „care transfera soarta Republicii Cehe în mâinile Fuhrer.” Pe 15 martie 1939, trupele germane au intrat pe teritoriul său. După ordinul lui Haha, armata cehă nu a rezistat agresorului. Republica Cehă a fost ocupată și transformată într-un protectorat german, în timp ce Slovacia a fost proclamată „un stat independent sub protecția Reichului”. În el a fost instalat un regim de marionete fascist și acolo au fost staționate unități Wehrmacht.

Prin distrugerea Cehoslovaciei independente, Germania nazistă și-a asigurat o poziție dominantă în centrul Europei. Avea la dispoziție potențialul economic și de apărare impresionant al acestui stat, inclusiv puternicele fabrici militare Skoda și armele a 40 de divizii ale armatei cehe. Teritoriul capturat ar fi putut fi folosit de Hitler ca o trambulină pentru un atac asupra Poloniei și o înaintare în Balcani.

ȚINE minte^--

Lichidarea Cehoslovaciei, ca și Anschluss-ul Austriei, s-a produs foarte repede și practic fără sânge. În același timp, această acțiune agresivă a avut și o trăsătură fundamentală importantă - cel de-al Treilea Reich a anexat pentru prima dată țări unde locuia populația preponderent slavă, mai degrabă decât germană. Hitler, astfel, a renunțat la poziția de propagandă pe care a prezentat-o după venirea la putere în 1933, care a proclamat „realizarea dreptului poporului german la autodeterminare” drept obiectivul final al politicii sale externe.

curs apolitic. Cuvintele patetice ale Fuhrer-ului despre Sudetenland ca „ultima cerere teritorială din Europa”, rostite în ajunul Münchenului,

au fost uitate. Germania și-a depășit granițele etnice.

Capturarea Cehoslovaciei a însemnat ruperea Berlinului cu Acordurile de la München. Politica anglo-franceză de liniște a fost discreditată. Cu toate acestea, așa cum sperase Hitler, puterile occidentale, după ce au condamnat verbal agresiunea germană, nu au întreprins acțiuni militare ca răspuns. Confruntat cu un fapt împlinit, Chamberlain s-a grăbit să declare în Camera Comunelor că, după separarea Slovaciei, nu se considera legat de promisiunile de a apăra independența Cehoslovaciei pe care le făcuse la München. Reacția lentă a Londrei și Parisului a fost percepută de puterile Axei ca o altă manifestare a slăbiciunii lor: așa cum a observat Mussolini, „democrațiile occidentale... au fost condamnate să înghită insulte”. În urma Italiei, Ungaria a trecut pe poziții pro-germane: în februarie 1939 a aderat la Pactul Anti-Comintern, iar în aprilie 1939 a părăsit Liga Națiunilor. Pentru aceasta, ea a primit drept recompensă în martie 1939 Ucraina Transcarpatică, smulsă din Cehoslovacia.

Au urmat curând noi acte de agresiune în Europa. La 22 martie 1939, Germania, amenințând că va folosi forța militară, a forțat Lituania să semneze un acord privind întoarcerea regiunii Klaipeda cu portul Klaipeda (Memel). Pe 7 aprilie 1939, Italia a invadat Albania și a ocupat micuța țară în decurs de o săptămână. Mussolini, care a încercat să nu fie în niciun fel inferior lui Hitler, a considerat anexarea Albaniei drept primul pas către implementarea propriului program de cucerire în Balcani, a fost de acord cu Berlinul.

Ocuparea Cehoslovaciei a permis Germaniei să crească presiunea militaro-politică asupra României și, la 22 martie 1939, să-i impună, sub amenințarea forței, un acord economic înrobitor: de acum încolo, germanii puteau primi până la 100% din Exporturile romanesti de petrol la preturi mici.

Cel mai important loc în planurile de viitor ale lui Hitler a fost acordat Poloniei. În octombrie 1938, la scurt timp după Conferința de la München, Ribbentrop, în timpul unei întâlniri cu Beck, a înaintat un plan pentru o „rezolvare generală” a relațiilor germane, cerând acordul Varșoviei pentru anexarea Danzigului la Reich, construirea unei căi ferate extrateritoriale și o autostradă prin „coridorul polonez” și, de asemenea, urmărirea unei „politici comune față de Rusia pe baza Pactului Anti-Comintern”. Dacă aceste condiții vor fi acceptate, Ribbentrop a promis că va prelungi valabilitatea declarației bilaterale de neagresiune din 1934 cu încă 10 ani. Cu toate acestea, partea poloneză a respins aceste cereri. Un răspuns indirect la acestea a fost comunicatul sovieto-polonez publicat la 26 noiembrie 1938, care confirma că pactul de neagresiune încheiat de URSS și Polonia în 1932 rămâne în vigoare. În ianuarie 1939, Varșovia a refuzat oficial să se alăture Anti-

Pactul Komintern, explicând că nu vrea să sacrifice „acea vecinătate pașnică cu Rusia, de care ea are nevoie pentru pacea ei”. Poziția luată de polonezi a stârnit indignarea elitei naziste. Pe 23 martie 1939, Ribbentrop din nou, de data aceasta sub forma unui ultimatum, a cerut lui Beck să accepte imediat cererile germane. Beck le-a respins, după care negocierile au fost întrerupte. Relațiile dintre cele două țări s-au deteriorat brusc, iar propaganda lui Goebbels a lansat o campanie zgomotoasă anti-poloneză. Hitler, care nu exclusese anterior posibilitatea unei acțiuni comune cu Polonia împotriva URSS, s-a convins de impracticabilitatea acestui plan și de reticența Varșoviei de a deveni voluntar un satelit german. Prin urmare, după lichidarea Cehoslovaciei, care, în opinia sa, a fost foarte ușoară și de succes, Fuhrer-ul s-a convins în sfârșit că Polonia va deveni următoarea sa victimă. La ordinele sale, comandamentul Wehrmacht a elaborat un plan pentru o invazie militară a acestei țări („Planul Weiss”). Acesta prevedea înfrângerea armatei poloneze în câteva săptămâni ca urmare a unei operațiuni militare fulgerătoare (blitzkrieg). Polonia ca stat suveran urma să fie distrusă. Naziștii plănuiau să-și extermine cea mai mare parte a populației până în 1950, câștigând astfel „spațiu de locuit” pentru coloniștii germani.

„Ne vom asigura că însuși conceptul de „Polonia” este șters pentru totdeauna.”1

G. Frank, guvernator general al Poloniei în timpul ocupației naziste (1939-1945)

La 11 aprilie 1939, Planul Weiss a fost aprobat de Hitler. Invazia era programată pentru sfârșitul lunii august - 1 septembrie 1939, iar primăvara și vara erau rezervate pregătirilor sale militare și diplomatice. Din acel moment, războiul în Europa a devenit inevitabil, iar problema poloneză s-a mutat în centrul politicii internaționale.

8.2. Politica de garanție anglo-franceză

Ruperea de către Germania a Acordurilor de la München a confruntat puterile occidentale cu nevoia de a-și revizui cursul eșuat de liniște. După ce au predat Cehoslovacia fără luptă, ei nu au putut continua să observe pasiv modul în care echilibrul de putere de pe continent se schimba ireversibil în favoarea Germaniei naziste. Halifax l-a avertizat pe ambasadorul Germaniei la Londra că „înțelege gustul lui Hitler pentru triumfurile nesângeroase, dar data viitoare Führer-ul va trebui să verseze sânge”. La 22 martie 1939, Marea Britanie și Franța au anunțat garanții de asistență militară pentru vecinii de vest ai Reich-ului - Belgia, Olanda și Elveția. La 31 martie 1939, Marea Britanie a acordat

1 Parsadanova V. S. Polonia, Germania și URSS între 23 august și 28 septembrie 1939 // Întrebări de istorie. 1997. Nr 7. P. 14.

Ce fel de garanție există pentru Polonia? Vorbind în Parlament, Chamberlain a spus că guvernul său este pregătit „în cazul oricărei acțiuni care amenință în mod clar independența acestei țări... să îi ofere toată asistența pe care o are la dispoziție”. Această decizie părea să semnaleze o schimbare majoră în politica britanică. După primul război mondial, Marea Britanie a refuzat în mod repetat să își asume angajamente militare față de țările din Europa de Est. Acum Varșovia putea conta pe ajutorul ei în cazul unui război cu Germania. Garanția emisă de Londra a fost determinată în primul rând de dorința de a-l forța pe Hitler să abandoneze utilizarea unilaterală a forței și de acum înainte să rezolve toate problemele europene doar prin negocieri cu Occidentul. În același timp, Marea Britanie era gata să garanteze doar independența Poloniei, dar nu și integritatea teritorială a acesteia, permițând astfel posibilitatea de a corecta granița poloneză în favoarea Germaniei „pașnic”.

La 6 aprilie 1939, la Londra a avut loc o întâlnire între Chamberlain și Beck, în cadrul căreia Polonia a promis asistență militară britanicilor în caz de război. Într-un comunicat comun, părțile și-au anunțat intenția de a încheia în viitorul apropiat un acord privind o alianță militaro-politică. La 13 aprilie 1939, Franța a oferit garanții Poloniei, confirmând că tratatul bilateral de asistență reciprocă din 1921 a rămas în vigoare, iar în mai 1939 a fost semnată convenția militară franco-polonă.

Garanțiile occidentale către Polonia nu l-au deranjat pe Hitler. Susținând un discurs principal în Reichstag, la 28 aprilie 1939, el a declarat că Acordurile de la Munchen nu au rezolvat toate problemele legate de redesenarea granițelor europene. Acuzând Londra și Varșovia că duc o „politică de încercuire antigermană”, Fuhrer-ul a anunțat încetarea acordului naval anglo-german din 1935 și declarația germano-polonă de neagresiune din 1934.

La rândul lor, puterile occidentale au extins garanțiile de asistență militară la o serie de alte state. În aprilie 1939, ca răspuns la ocuparea Albaniei de către Italia, le-au acordat Greciei și României. La 12 mai 1939 a fost publicată o declarație anglo-turcă privind asistența reciprocă în cazul unor noi acte de agresiune în Marea Mediterană, iar la 23 iunie a aceluiași an a fost semnată o declarație franco-turcă similară. În plus, puterile occidentale au accelerat pregătirile de apărare. La 27 aprilie 1939, recrutarea universală a fost introdusă în Marea Britanie pentru prima dată în timp de pace.

„Politica de asigurare” urmată de Marea Britanie și Franța avea slăbiciuni evidente. În caz de război, ei nu au putut să-l împiedice pe Hitler să preia Europa de Est. Londra și Paris au înțeles perfect că nu puteau opri agresiunea lui în direcția estică decât împreună cu Uniunea Sovietică, fără ajutorul căruia garanțiile lor către țările est-europene nu erau altceva decât declarații politice.

8.3. Schimbări în politica externă și departamentul de politică externă al URSS

Politica externă sovietică după München a fost supusă unei logici complexe - țara se pregătea de război și, în același timp, încerca să amâne implicarea directă într-un conflict major, luând în același timp măsuri de natură proactivă și chiar expansionistă, dacă acest lucru nu ducea la o ciocnire cu Germania. Exact așa se poate interpreta acțiunile sovietice față de Polonia, statele baltice și mai târziu Basarabia. Spre deosebire de Marea Britanie și Franța, care l-au „pacificat" pe A. Hitler cu Renania, Austria și Sudeții, adică cu măsuri care au distrus regulamentele de la Versailles, URSS a intrat într-un acord tactic cu Germania într-o situație de militar mult mai înalt. amenințare pentru propriul său teritoriu, în timpul unei perioade de mai bună pregătire a Germaniei la război. Cu alte cuvinte, motivația acțiunilor Moscovei, care nu au fost mai puțin cinice decât comportamentul Londrei și Parisului, a fost obiectiv mai serioasă. Oficial, sarcinile URSS în domeniul politicii externe au fost stabilite astfel: „1. Continuarea unei politici de pace și consolidarea legăturilor de afaceri cu toate țările lumii (inclusiv Germania); 2. Fiți atenți și nu lăsați provocatorii de război, care sunt obișnuiți să grebleze căldura cu mâinile greșite, să ne tragă țara în conflicte..." Acest lucru s-a spus la 10 martie 1939. Dar până în vara acelui an, Germania a fost plasată, de fapt, printre contrapărțile prioritare din Europa, iar nemulțumirea față de comportamentul democrațiilor occidentale „iubitoare de pace" a fost introdusă în formula acuzatoare. că „Anglia și Franța... sunt pentru continuarea războiului și împotriva încheierii păcii"1.

Inlocuirea lui M. M. Litvinov către V. M. Molotov în calitate de șef al NKID este un simbol al tranziției către o altă tactică de politică externă, care s-a transformat în cele din urmă într-o greșeală strategică.

Concentrarea anterioară asupra creării unui sistem de securitate colectivă în Europa nu a adus prea mult timp rezultate strălucitoare, vizibile, ceea ce nu este surprinzător, deoarece orice întreprindere minuțioasă nu poate fi însoțită de triumfuri constante și zgomotoase. Mai mult, când Acordul de la München a rupt unul dintre puținele mecanisme reale deja create ale sistemului de securitate colectivă - „pachetul" tratatului Paris-Praga-Moscova - conducerea politică a URSS nu a avut suficientă reținere pentru a continua în noi eforturi de formează un sistem colectiv de securitate bazat pe democrația occidentală. În același timp, este de remarcat faptul că a existat o perioadă de încercări (din martie până în august 1939) de a combina „două linii de joc" - interacțiunea cu Marea Britanie și Franța și creșterea contactelor cu Germania.

1 „Despre politica externă a Uniunii Sovietice". Discurs de V. M. Molotov la o sesiune extraordinară a Sovietului Suprem al URSS la 31 octombrie 1939 // Pace între războaie. Documente alese despre istoria relațiilor internaționale din anii 1910-1940. M.: MGIMO, 1997. P. 221.

Londra și Paris nu au înțeles că Moscova se confrunta de fapt cu o alegere și, pe fondul contactelor dintre URSS și Germania, au încetinit în găsirea unui compromis cu Moscova. După aceasta, J. Stalin stabilește un curs pentru interacțiunea cu Berlinul, mai ales că contactele cu regimul hitlerist și chiar coluziunea cu acesta este un scenariu pe care democrațiile occidentale au fost primele care l-au încercat. Discuțiile despre considerentele morale ale conducerii staliniste, precum și despre conducerea oricărei alte țări europene în acea perioadă, sunt cu greu potrivite - aceste considerații au jucat un rol prea puțin pentru liderii acelei epoci înșiși.

Ceea ce l-a adus pe V.M.Molotov la postul de Comisariat al Poporului pentru Afaceri Externe pare a fi destul de cercetat și argumentat. Cu toate acestea, nu doar o schimbare a scenariului de politică externă, abandonarea securității colective și trecerea la apropierea de Germania pot servi drept explicație pentru această decizie de personal a lui J.V. Stalin. Este evident că M. M. Litvinov a fost din punct de vedere psihologic mai puțin acceptabil pentru Germania, dar este și evident că ar fi putut foarte bine să fie executorul unei noi linii de politică externă. Mai mult, în același timp, Litvinov nu va uita să-i reamintească lui Stalin despre existența Marii Britanii, a Franței și a Statelor Unite, așa cum au făcut-o în 1940-1941. plenipotențiarii școlii sale sunt I. M. Maisky, K. A. Umansky și, într-o măsură oarecum mai mică, Ya. Z. Surits.

O explicație suplimentară pentru schimbarea conducerii NK.ID ar putea fi motive birocratice interne. Poziția lui V. M. Molotov în cele mai înalte autorități ale statului până în 1939 s-a dovedit a fi ciudată. El era președintele nominal al CHK, iar adevăratul șef al guvernului era J.V. Stalin. În același timp, cifre egale cu Molotov în ceea ce privește autoritatea și experiența de partid au condus sfere individuale ale economiei: L. M. Kaganovici, șeful NKPS, a coordonat de fapt întregul sector de transport; A.I. Mikoyan a condus nu numai HKBT, el a supravegheat și comerțul intern, industria alimentară și, parțial, agricultura; problemele legate de securitatea statului erau în mâna L.P.Beria; G. M. Malenkov și A. A. Zhdanov s-au concentrat pe domeniile ideologice și organizaționale ale activității de partid. În același timp, într-un bloc economic din ce în ce mai complex, au apărut noi figuri care l-au impresionat pe Stalin - I. V. Tevosyan, N. A. Voznesensky, M. G. Pervukhin și alții. Desigur, Molotov a înțeles că, rămânând în cea mai înaltă poziție fără puteri reale, se poate transforma într-un fel de al doilea „șef al întregii uniuni”, al cărui rol a fost jucat cu succes de M. I. Kalinin.

După ce a condus NKID, și-a găsit o nișă funcțională vitală pentru el.

Se știe că unul dintre ultimele motive pentru înlăturarea lui M. M. Litvinov a fost conversația mediatizată a lui I. M. Maisky cu ministrul Afacerilor Externe al Finlandei, de care a fost acuzat. Acest caz a fost analizat de Stalin la 21 aprilie 1939. Memoriile lui I. M. Maisky despre această întâlnire oferă o notă suplimentară caracterizării rolului lui Molotov în înlăturarea lui Lit.

Vinova: „... Molotov s-a dezlănțuit, l-a atacat constant pe Litvinov, acuzându-l de toate păcatele de moarte”1.

La 3 mai 1939, V. M. Molotov a fost numit oficial Comisar al Poporului pentru Afaceri Externe. Componența „comisiei” cu care a sosit noul comisar al Poporului pentru a prelua afacerile la NKID este orientativă - L.P. Beria, G.M. Malenkov, adjunct. Comisarul Poporului al NKVD V. G. Dekanozov, care a fost ulterior transferat în postul de Comisar adjunct al Poporului pentru Afaceri Externe. În februarie 1940, o personalitate atât de odioasă precum fostul procuror general al URSS și procuror de stat la „procesele mari” A. Ya. Vyshinsky, care a devenit primul adjunct al lui Molotov în locul faimosului diplomat V. P. Potemkin, a fost de asemenea aruncat în „ întărire” a Comisariatului Poporului în februarie 1940.

Totodată, în această perioadă, a existat și o oarecare incertitudine din partea I.V.Stalin cu privire la caracterul final al deciziei de numire a lui V.M.Molotov în funcția de comisar al Poporului pentru Afaceri Externe. Acest lucru este ilustrat de faptul și textul telegramei lui Stalin către angajații de conducere ai NKID: „Raportat pentru informare. Având în vedere conflictul serios dintre președintele CHK, tovarășul Molotov, și comisarul poporului, tovarășul Litvinov, care a apărut pe baza atitudinii neloiale a tovarășului Litvinov față de Consiliul Comisarilor Poporului din URSS, tovarășul Litvinov a făcut apel la Centrala Comitetul cu cererea de a-l elibera de atribuțiile sale de Comisariat al Poporului. Comitetul Central al Partidului Comunist Uniune (bolșevici) a dat curs cererii tovarășului Litvinov și l-a eliberat de atribuțiile sale de comisar al poporului. Tovarășul Molotov, președintele Uniunii CHK a PCC, a fost numit Comisariatul Poporului pentru Afaceri Externe.”2 Se pare că JV Stalin a ales în mod deliberat formularea acestei telegrame. El nu consideră necesar să denumească pretenții de fond împotriva lui M. M. Litvinov, dar indică motivele de natură birocratică care au dus la demisia sa - ceea ce este necaracteristic comunicării dintre conducerea politică și subordonați. Este evident că trimiterea unei astfel de telegrame a avut scopul nu numai de a informa anumiți diplomați, ci și de a crea o atitudine de a comenta această decizie a personalului în convorbirile lor cu reprezentanții străini. Fără a evidenția formularea care mai târziu a devenit obișnuită cu privire la entuziasmul lui Litvinov pentru „direcția anglo-franceză”, Stalin, pe de o parte, după cum s-ar putea presupune, a căutat dinainte să nu demonstreze public extinderea planificată a contactelor cu Germania. Pe de altă parte, vina pentru ceea ce s-a întâmplat a fost pusă indirect pe V. M. Molotov, care nu a lucrat bine cu comisarul poporului său și s-a dovedit a fi una dintre părțile la conflict. Adică, a fost creată o oportunitate de a „reda” în situația potrivită. În acest caz, arbitrul ar fi din nou Biroul Politic al Comitetului Central al Partidului Comunist al Bolșevicilor din întreaga Uniune.

1 citat de: Sheinis 3. C Maxim Maksimovici Litvinov: revoluționar, diplomat, persoană. M.: Politizdat, 1989. P. 362.

2 Telegramă de la Secretarul General al Comitetului Central al Partidului Comunist al Bolșevicilor din întreaga Uniune I. V. Stalin Y. 3. Surits, I. M. Maisky, K. A. Umansky, A. F. Merekalov, L. B. Gelfand,

K. A. Smetanin, V.K. Derevyansky, K.N.S. Nikitin, K.N. , P. Către P. Listopad, V.P. Potemkin, O.I. Nikitnikova din 3 mai 1939 U AVP al Federației Ruse. f. 059. Op.1. P. 313, D. 2154. L. 45.

V. M. Molotov însuși nu a fost atât de atent - și-a explicat numirea prin greșeli mai grave - nu tactice, ci ideologice - ale lui M. M. Litvinov. După cum mărturisește A. A. Roșchin, pe atunci șeful celui de-al treilea departament vestic, în memoriile sale, la o întâlnire la NKID în iulie 1939, Molotov a spus următoarele: „Tovarășul Litvinov nu a asigurat că linia de partid a Comitetului Central al tuturor. - Uniunea Partidul Comunist al Bolșevicilor a fost desfășurată în Comisariatul Poporului. Este incorect să se definească fostul NKID ca un Comisariat al Poporului nebolșevic... dar în chestiunea selecției și pregătirii personalului, NKID nu era complet bolșevic, din moment ce tovarășul Litvinov s-a agățat de o serie de oameni străini și ostili partidului. și statul sovietic și a arătat o atitudine nepartizană față de noii oameni care au venit la NKID ''. Se aude adesea teza că, din 1939, aceasta a fost politica externă a lui Stalin. Dar nu este așa. Politica externă, precum și politica internă, sunt staliniste de la mijlocul anilor 1930. Un alt lucru este că calitățile personale ale lui Litvinov, precum și orizonturile profesionale largi, i-au permis să flexibilizeze tactica diplomației sovietice în cadrul cursului general de politică externă. Cât despre Molotov, primul an de activitate în NKID a coincis cu o perioadă de tensiuni extreme de politică externă, care, în absența experienței în politică externă, nu a putut decât să-i constrângă acțiunile.

V. M. Molotov acționează de fapt ca un traducător slab din punct de vedere creativ al instrucțiunilor de la conducerea politică de-a lungul lanțului de comandă și al informațiilor de la ambasade la conducerea politică. Această constrângere se exprimă în faptul că directivele către reprezentanții plenipotențiari devin cât se poate de sec, cu puține variații, iar Molotov însuși, în discuțiile cu reprezentanții străini, a urmat un scenariu pregătit și aprobat în prealabil. Și acest lucru este cu atât mai ciudat cu cât puterile sale de comisar al poporului pre-sovietic dădeau teoretic mai multă libertate decât avea M. M. Litvinov1 2. Imaginea lui Molotov ca „domnul nu” a început să prindă contur tocmai în această perioadă. Intervenția directă a lui J.V.Stalin în politica externă pe fondul unui astfel de comportament al Comisariatului Poporului pentru Afaceri Externe devine un factor pozitiv, introducând un element de dialog diplomatic real, și nu amânat. Cu alte cuvinte, după ce a decis să numească o persoană mai loială NKID (în termeni tactici, deoarece este puțin probabil ca M. M. Litvinov să fie suspectat de neloialitate), sau mai degrabă, o persoană apropiată, Stalin însuși a început să se implice mai mult în străinătate. politică. De asemenea, nu trebuie ignorat faptul că responsabilitățile pentru CHK și participarea la Biroul Politic au ocupat o anumită parte din timpul lui Molotov, iar el a trebuit să dozeze în mod obiectiv timpul alocat Comisariatului Poporului. Combinat cu dorința de a controla totul fără a delega autoritatea, acest lucru a condus la real

1 citat în: Diplomația rusă în lumina experienței mondiale și istorice. Note științifice / Ed. V. M. Matveeva, I. G. Usacheva; MGIMO Ministerul Afacerilor Externe al Rusiei. M., 1996. p. 62-63.

2 Dacă credeți în cartea lui F. Chuev „O sută patruzeci de conversații cu Molotov” (M., 1991), însuși V. M. Molotov spunea că „avem diplomația centralizată... Diplomația noastră nu a fost rea. Dar Stalin a jucat rolul decisiv în ea, și nu vreun diplomat” (p. 99).

inhibarea semnificativă a muncii NKID. Acest stil de lucru a început să fie transmis pe lanțul de comandă. În mesajele lor către centru, reprezentanții plenipotențiari oferă pași din ce în ce mai puțin proactivi; reprezentanții plenipotențiari încep să ceară permisiunea Moscovei chiar și în probleme de rutină.

Ca urmare a represiunilor, în NKID s-a dezvoltat o situație catastrofală a personalului.

Situația care s-a dezvoltat în NKID cu personalul, M. M. Litvinov a precizat în detaliu într-o notă adresată lui J.V.Stalin la 3 ianuarie 1939: „Există încă posturi vacante de reprezentanți plenipotențiari în 9 capitale și anume: Washington, Tokyo, Varșovia, București, Barcelona, Kovno, Copenhaga, Budapesta și Sofia. Dacă tovarășul Chernykh, care se află acum în URSS, nu se întoarce la Teheran, atunci va fi un al 10-lea post liber. Unele dintre capitalele enumerate nu au plenipotențiari de peste un an. Lăsarea însărcinatului de afaceri în fruntea ambasadelor și misiunilor pentru perioade lungi de timp capătă semnificație politică și este interpretată ca urmare a unor relații diplomatice nesatisfăcătoare... Datorită absenței unui reprezentant plenipotențiar la București, nu avem absolut nicio informație despre ce se întâmplă în România... Cu Japonia trebuie să ducem toate negocierile prin ambasadorul japonez, din moment ce însărcinatul nostru cu afaceri aproape că nu are acces la Ministrul Afacerilor Externe... Situația nu este mai bună cu consilierii și secretarii de ambasade. Există posturi vacante: consilieri - 9, secretari - 22, consuli și proconsuli - 30 și alți angajați politici ai ambasadelor (șefi de departamente de presă, atașați și secretari de consulate) - 46.

Nu putem convoca unii reprezentanți plenipotențiari la Moscova în temeiul deciziei Comitetului Central, din lipsa de angajați (la Atena reprezentantul plenipotențiar nu are o singură persoană) sau a celor cărora li s-ar putea încredința cel puțin conducerea temporară a misiune plenipotențiară. Nici măcar nu mai vorbesc de posturile disponibile pentru înalți funcționari din biroul central al Comisariatului Poporului pentru Afaceri Externe. Este suficient să spunem că din 8 departamente, doar 1 are un șef aprobat, iar restul de 7 sunt conduși de șefi interimar. NKID, și mai ales ambasadele, nu dispun de personalul tehnic necesar... De ieri, serviciul de curierat a trebuit să fie suspendat, întrucât 12 curieri nu au voie să călătorească în străinătate până nu sunt luate în considerare treburile personale.

Această situație a fost creată nu numai ca urmare a înlăturării unui anumit număr de angajați NKID de către NKVD. Cert este că, de regulă, aproape toți lucrătorii străini care vin la Uniune în vacanță sau la apelul nostru nu primesc permisiunea de a se întoarce. De asemenea, majoritatea angajaților biroului central al Comisariatului Poporului pentru Afaceri Externe nu primesc permisiunea de a călători în străinătate. Un număr considerabil de muncitori au fost expulzați din partid de către comitetul de partid ca o chestiune de vigilență. Alții se retrag din munca secretă

(“declasificat”) și, prin urmare, pierde toată valoarea pentru NKID din ordinul Departamentului 7 al NKVD. Schimbarea pe care am pregătit-o în ultimii ani, de asemenea, nu are ocazia de a lucra în străinătate. Nu am primit noi lucrători potriviți de la Comitetul Central în ultima vreme. Noii angajați recrutați pentru cursuri vor putea începe să lucreze după finalizarea cursurilor abia după un an și jumătate până la doi...

S-ar putea restrânge rețeaua de plenipotențiari... Dar asta nu ar aduce economii foarte mari, întrucât ar fi necesar să existe măcar consulate în toate capitalele. Și din punct de vedere politic nu este deloc convenabil, pentru că discuțiile despre autoizolare etc. s-ar intensifica.”____j

După diverse estimări, în 1936-1940. Aproximativ 2-2,5 mii de angajați ai aparatului central și ambasadelor au fost supuși represiunii. Doar la cel mai înalt nivel au fost reprimați: șapte comisari adjuncți ai poporului, peste 40 de reprezentanți plenipotențiari, aproape întreaga conducere a direcțiilor și direcțiilor operaționale a fost înlocuită. Având în vedere că aceeași situație catastrofală a existat și în informațiile externe, nu putem decât să fii surprins de modul în care o astfel de „rație” informatică și analitică atât de slabă a făcut posibilă realizarea politicii externe.

Sosirea noului Comisariat al Poporului pentru Afaceri Externe a fost marcată de așa-numita „recrutare Molotov” de diplomați. Cu toate acestea, caracteristicile sale nu sunt în niciun fel legate de personalitatea lui V. M. Molotov însuși. 1939 este ultimul an al represiunilor în masă dinainte de război în NKID. Pierderile de personal încep să fie completate, în primul rând, din activele partidului și ale Komsomolului din industriile avansate. Spre deosebire de primele recrutări post-revoluționare, aceasta avea propriile sale specificități - guvernul sovietic avea deja o mică rezervă de tineri oameni de știință și profesori. Un exemplu izbitor de oameni din acest mediu a fost A. A. Gromyko, care a venit la NKID de la Academia de Științe. La 19 august 1939 a fost înființată Școala Superioară Diplomatică pentru pregătirea accelerată a personalului de politică externă.

Sub V. M. Molotov, reformele interne ale NKID au continuat. La 21 iunie 1939, a fost luată o hotărâre a consiliului de conducere care avea ca scop eficientizarea organizării departamentelor regionale. Următoarea

structură apare. Departamentul 1 de Vest - Franța, Belgia, Luxemburg, Spania, Portugalia, Elveția sunt sub jurisdicția sa. Divizia 2 Vest - Marea Britanie cu stăpâniri și protectorate. Divizia 3 Vest - Italia, Iugoslavia, Albania. Departamentul Europa Centrală - Germania, Cehoslovacia, Ungaria. Departamentul Europa de Est - Polonia, România. Departamentul Țărilor Baltice - Finlanda, Letonia, Lituania, Estonia. Departamentul Țărilor Scandinave - Norvegia, Suedia, Danemarca, Țările de Jos. Divizia Americi - SUA, America Centrală și de Sud. Departamentul Orientului Mijlociu - Turcia, Bulgaria, Grecia, Arabia. Departamentul Orientului Mijlociu - Iran, Afganistan. Departamentul 1 al Orientului Îndepărtat -

China. Divizia a 2-a din Orientul Îndepărtat - Japonia, Manciuria. Divizia a 3-a din Orientul Îndepărtat - Xinjiang, MPR, THP.

Importantă pentru funcționarea sistemului NKID a fost crearea în 1939 a unui secretariat general, al cărui șef, secretarul general al NKID, era adjunctul Comisariatului Poporului pentru Afaceri Externe. La M. M. Litvinov a stabilit funcțiile primare ale Secretariatului General, care au fost concentrate în mâinile asistentului comisarului poporului - secretarul șef al NKID E. Gershelman (reprimat) și „asistenții asistentului”.

În general, se poate afirma că până la sfârșitul anilor 1930, au existat un număr semnificativ de rămășițe din primii ani post-revoluționari în practica diplomatică a NKID și sovietică, care au fost fie inițial irelevante, fie clar depășite după două decenii.

Sosirea lui V. M. Molotov a crescut într-o oarecare măsură rolul NKID în sistemul organelor guvernamentale ale URSS. Acest lucru se datorează, în primul rând, faptului că, pentru prima dată după scurtul mandat al lui L. D. Trotsky, un reprezentant al conducerii Partidului Comunist, în plus, șeful guvernului, a fost în funcția de ministru al Poporului . Astfel, G.V. Chicherin nu a fost niciodată membru al Biroului Politic și a fost ales în Comitetul Central la sfârșitul carierei sale - în 1925 și 1927. M. M. Litvinov a devenit membru al Comitetului Central abia în 1934.

De remarcat, de asemenea, faptul că NKID sub V. M. Molotov nu mai avea un rival funcțional și politic în Comintern și Comitetul executiv al acestuia, ceea ce a complicat viața comisarilor poporului anterior. ECCI a fost învinsă fizic în 1936-1939, iar întoarcerea către stabilirea de contacte cu Berlinul nu a lăsat Komintern-ului un loc independent în politica externă sovietică. În același timp, în sistemul partid-stat al URSS nu exista nicio structură care să amintească funcțional de Departamentul Internațional al Comitetului Central al perioadei Hrușciov-Brezhnev, iar Molotov nu avea concurenți în domeniul politicii externe.

În general, se poate afirma că NKID, odată cu sosirea lui V. M. Molotov și mai departe, sub conducerea sa, s-a transformat într-o agenție de politică externă de tipul care i-a fost în mare parte caracteristic în

următorii cincizeci de ani. Dintr-o instituție relativ mică, a cărei coloană vertebrală era formată din indivizi străluciți și talentați, adesea familiarizați între ei încă din vremurile prerevoluționare, a devenit o mare mașină de stat.

Stilul de comunicare în NKID în sine se schimbă. În loc de discursul democratic obișnuit sub Litvinov, „Dragă Maxim Maximovich!” „Dragă Vyacheslav Mihailovici!” apare. „Tovarășul S” obișnuit dispare. „Bună ziua”, care este adesea înlocuit cu „Reprezentantul plenipotențiar” fără chip, fără a indica

nume de familie.

O mașină în care, datorită dimensiunii sale semnificative, funcția a jucat un rol mai mare decât performerul ei specific. Nu vorbim despre notoriile roți staliniste. Ideea este alta. Începutul „perioadei Molotov” în diplomație coincide cu tendințele globale în dezvoltarea serviciului diplomatic. Direcțiile de Externe se „dezaristocratizează” în toate țările Europei de Vest; se dezvoltă numeric, de altfel, datorită personalului aparatului central, unde, odată cu dezvoltarea mijloacelor de comunicare, circulă tot mai multă informație. Rolul ambasadelor și autonomia lor într-o astfel de situație începe să scadă. Transportul aerian face mai accesibile vizitele liderilor politicii externe direct în țara de interes. Contactele directe se extind prin departamente specializate - HKO, HKBT, NKVD / NKGB, care procedează independent de contactele ambasadei și sunt coordonate cu aparatul central al NKID. Pentru majoritatea țărilor europene, perioada noii diplomații începe după cel de-al Doilea Război Mondial, când fundamentele dinainte de război sunt sparte de o tragedie globală. În Uniunea Sovietică, acest proces, paradoxal, începe cu represiuni și sosirea lui V. M. Molotov în NKID, când doar o mașinărie bine unsă a departamentului de politică externă putea compensa parțial pierderile umane. Un alt lucru este că păstrarea personalului vechi și organizarea acestuia în conformitate cu sarcini noi ar putea oferi o eficiență incomparabil mai mare a politicii externe.

8.4. Începutul negocierilor anglo-francez-sovietice

În perioada post-Munich, Uniunea Sovietică s-a trezit efectiv izolată din punct de vedere politic, iar relațiile sale cu Germania și cu puterile occidentale au rămas tensionate și ostile. La 10 martie 1939, Stalin, vorbind cu un raport la Comitetul Central la Congresul XVIII al Partidului Comunist Uniune (bolșevici), a oferit o descriere detaliată a situației internaționale și a cursului politicii externe a URSS. Constatând că „un nou război imperialist a devenit un fapt”, el a împărțit puterile capitaliste în agresive (Germania, Italia, Japonia) și neagresive (Marea Britanie, Franța, SUA), subliniind interesul Moscovei pentru cooperarea cu statele neagresive. . În același timp, Stalin a condamnat din nou politica de liniște anglo-franceză și a declarat că „provocatorii de război, obișnuiți să treacă căldura cu mâinile greșite”, nu vor putea împinge Uniunea Sovietică împotriva Germaniei. Din discursul său a reieșit că URSS nu avea de gând să ia

parte în conflictul declanșat și intenționa să-și păstreze libertatea de acțiune, urmărind o „politică de pace și întărirea legăturilor de afaceri cu toate țările” fără nicio excepție.

Invazia germană a Cehoslovaciei, care a urmat la cinci zile după discursul lui Stalin, a schimbat serios raportul de putere în Europa. Din cauza înrăutăţirii relaţiilor dintre puterile occidentale şi Germania, politica

Cotele economice ale URSS au crescut brusc. În fața eșecului evident al cursului de liniște, Marea Britanie și Franța au fost nevoite să se întoarcă spre Moscova, de a cărei poziție depind acum multe. După ce a condamnat capturarea Cehoslovaciei drept „acțiuni violente și agresive”, Uniunea Sovietică, la rândul ei, și-a confirmat dorința de a coopera cu Occidentul.

A început un schimb de opinii între Moscova, Londra și Paris cu privire la situația actuală. La 17 martie 1939, Marea Britanie a întrebat URSS și alte câteva țări europene care ar fi reacția lor la o posibilă invazie germană a României. Ca răspuns, Litvinov a făcut o propunere de a convoca o conferință internațională cu participarea tuturor statelor cărora li sa adresat nota britanică. Nu a primit însă sprijinul României, care a ales să facă concesii Reich-ului prin încheierea cu acesta a acordului economic deja amintit. La 21 martie 1939, Chamberlain a luat inițiativa în apărarea Poloniei. El a propus ca Marea Britanie, Franța, URSS și Polonia să publice o declarație cvadripartită prin care își declară intenția de a se consulta cu privire la o posibilă acțiune comună în cazul în care independența lor este amenințată. Partea sovietică a susținut această idee, dar a fost respinsă la Varșovia, unde nu au vrut să permită Uniunii Sovietice să se amestece în relațiile polono-germane.

Având în vedere refuzul Poloniei și României de a accepta garanții internaționale cu participarea URSS, Marea Britanie a cerut Moscovei să-i urmeze exemplul și să ofere acestor state garanții unilaterale de asistență militară. La Paris erau gata să meargă puțin mai departe și să semneze un tratat franco-sovietic privind apărarea comună a Poloniei și României, fără a le cere acordul. Cu toate acestea, pentru partea sovietică, toate aceste propuneri erau absolut inacceptabile. Dacă ar fi acceptați, URSS ar putea fi atrasă într-un război unu-la-unu cu Germania, fără aliați. Nu este de mirare că Stalin „a refuzat să-și bage capul în laț”1 și a respins inițiativele occidentale.

În același timp, Moscova era pregătită să creeze o alianță politico-militar cu drepturi depline cu puterile occidentale. La 17 aprilie 1939, URSS a venit cu o propunere de încheiere a unui tratat trilateral de asistență reciprocă, conform căruia Marea Britanie, Franța și Uniunea Sovietică urmau să se acorde imediat reciproc asistență militară în cazul unei agresiuni germane îndreptate fie direct împotriva lor sau împotriva unor țări din Europa de Est, care, pe lângă Polonia și România, trebuia să includă și vecinii baltici ai URSS - Letonia, Estonia și Finlanda. Alături de tratatul politic ar trebui să

se semneze și o convenție militară, care să determine condițiile specifice pentru acordarea asistenței militare.

1 Kissinger G. Diplomatie / Trans. din engleza M., 1997. P. 297.

Propunerea înaintată de partea sovietică a fost reacția acesteia la noua situație politică din Europa care a apărut ca urmare a lichidării Cehoslovaciei. După acordul de la Munchen, Moscova avea toate motivele să se teamă că puterile occidentale vor sacrifica Polonia la fel de ușor ca Cehoslovacia, aducând Germania la granițele sovietice. Totuși, garanțiile britanice și franceze la Varșovia nu păreau să justifice aceste temeri, creând anumite condiții prealabile pentru o apropiere anglo-franceză-sovietică. În același timp, Uniunea Sovietică a fost de acord să acorde asistență puterilor occidentale numai dacă și-au asumat obligația de a o ajuta în timpul războiului care a apărut atât ca urmare a invaziei germane a Poloniei sau României, cât și a atacului acesteia asupra URSS prin ţările state baltice. Garanțiile anglo-franceze pentru Letonia, Estonia și Finlanda trebuiau să fie dovada că Londra și Parisul au abandonat planurile de a pune URSS împotriva Germaniei, lăsând-o pe aceasta din urmă un „coridor” baltic pentru agresiune spre est.

De data aceasta, inițiativa sovietică s-a bucurat de sprijin în cercurile publice largi din țările occidentale, unde, după ocuparea Cehoslovaciei de către Hitler, a existat o schimbare clară către înțelegerea gravității amenințării naziste. În Franța, majoritatea covârșitoare a populației era deja în favoarea unei alianțe cu URSS. În Marea Britanie, ideea unei coaliții tripartite a câștigat și o popularitate fără precedent pentru această țară: conform sondajelor de opinie publică, 84% dintre britanici au susținut-o. Cu toate acestea, nu a avut loc o astfel de schimbare în starea de spirit a cercurilor conducătoare ale puterilor occidentale. Guvernul francez, condus de Daladier, a continuat să calce pe urmele politicii britanice, iar cabinetul conservator al lui Chamberlain a rămas în mod clar anti-sovietic. Prim-ministrul britanic nu a fost niciodată capabil să se ridice deasupra prejudecăților sale ideologice.

„Sunt obligat să recunosc cea mai mare neîncredere în Rusia. Nu am nici cea mai mică încredere că este capabilă să lanseze acțiuni ofensive de succes chiar dacă dorește. Și nu am încredere în motivele ei, care sunt infinit de departe de idealurile noastre de libertate.”

Din corespondența privată a prim-ministrului britanic N. Chamberlain, mai 1939.

Chamberlain era convins că Armata Roșie, drenată de sânge prin represiune, era de fapt incapabilă de luptă și nu va putea oferi o asistență reală Occidentului. La una dintre ședințele cabinetului, el chiar a declarat că „ar mai degrabă să demisioneze decât să intre într-o alianță cu sovieticii”. La Londra s-a desfășurat o luptă aprinsă între oponenții și susținătorii apropierii de Moscova (acesta din urmă includea liderii Partidului Laburist de opoziție, comandamentul

forțelor armate, precum și un grup de conservatori condus de Churchill).

Drept urmare, negocierile anglo-francez-sovietice au fost efectiv suspendate până la sfârșitul lunii mai 1939.

8.5. Reducerea tensiunilor din relațiile germano-sovietice

Construirea de punți între puterile occidentale și Uniunea Sovietică a provocat îngrijorare evidentă la Berlin. În ajunul războiului germano-polonez, Hitler a considerat principala sa sarcină politică de a izola Polonia și de a împiedica o coaliție de state europene să vină de partea ei. În același timp, era convins că Marea Britanie și Franța nu se vor lupta pentru Polonia, limitându-se la sancțiuni diplomatice și economice. La 8 martie 1939, la o întâlnire din Cancelaria Imperială, Fuhrer-ul a spus pentru prima dată anturajul său că după victoria asupra Poloniei intenționează să dea următoarea lovitură în vest. Conform calculelor sale, Germania trebuia să șteargă mai întâi Franța și apoi Marea Britanie de pe harta europeană în 1940 - „o țară fragilă și veche, slăbită de democrație” - și să preia controlul asupra întregii Europe de Vest.

În est, planurile lui Hitler erau diferite. Conștient în mod clar că o invazie a Poloniei era contrară intereselor fundamentale de securitate ale URSS și prezenta un risc uriaș de conflict germano-sovietic, el a considerat un astfel de conflict extrem de nedorit și intempestiv. Prin urmare, Fuhrer-ul a căutat să facă totul pentru a obține neutralitatea URSS și a împiedica aceasta să acționeze de partea Poloniei împreună cu Marea Britanie și Franța.

Noua linie tactică a Germaniei față de Uniunea Sovietică a apărut la scurt timp după Conferința de la Munchen. Din ianuarie 1939, au început să sosească semnale de la Berlin care indică dorința acestuia de a îmbunătăți relațiile bilaterale. Primul pas de acest fel a fost conversația extrem de prietenoasă a lui Hitler cu ambasadorul sovietic A.F. Mepe-kalov la recepția de Anul Nou din Cancelaria Imperială, care, totuși, era de natură pur protocolară. Mass-media germană a dezactivat propaganda antisovietică; Atacurile anticomuniste tradiționale au dispărut din discursurile lui Hitler și ale altor lideri naziști. Autoritățile de ocupație din Republica Cehă nu au împiedicat fabricile Skoda să îndeplinească ordinele militare sovietice. După anexarea Rusiei Transcarpatice la Ungaria, departamentul lui Goebbels a restrâns campania de propagandă pentru crearea unei „Ucraine Mari”.

Moscova a fost nemulțumită de progresul lent al negocierilor cu Marea Britanie și Franța, care în mod evident nu au servit la restabilirea încrederii reciproce. Preluând cu sensibilitate semnalele venite de la Berlin, Stalin i-a spus, de asemenea, clar Germaniei că este gata să intre într-un dialog cu aceasta. La 3 mai 1939, Comisarul Poporului pentru Afaceri Externe Litvinov, care personifica mișcarea antifascistă, a fost demis.

politica externă rusă a URSS și a susținut activ crearea unei alianțe militaro-politice cu puterile occidentale1. În schimb, în această funcție a fost numit V. M. Molotov, membru al Biroului Politic al Comitetului Central al Partidului Comunist al Bolșevicilor din întreaga Uniune, păstrând postul de președinte al guvernului sovietic. Fiind a doua persoană în stat și cel mai de încredere confident al lui Stalin, Molotov a fost în același timp o figură politică mai neutră decât Litvinov. Numirea sa în funcția de Comisar al Poporului a reprezentat un avertisment serios pentru puterile occidentale cu privire la o posibilă schimbare a cursului politicii externe sovietice și, în același timp, a creat condițiile prealabile pentru începerea unui dialog cu Germania.

Reacția puterilor occidentale la demisia lui Litvinov a fost călduță. În același timp, la Berlin, așa cum era de așteptat, a primit imediat un răspuns pozitiv. La 12 mai 1939, Hitler ia spus lui Ribbentrop că intenționează să „însceneze o nouă etapă Rapallo în relațiile cu Uniunea Sovietică”, instruindu-i să cerceteze terenul pentru apropierea dintre cele două state. La 20 mai 1939, ambasadorul Germaniei la Moscova, W. von Schulenburg, i-a sugerat lui Molotov să reia negocierile comerciale și economice bilaterale care fuseseră întrerupte în ianuarie același an, dar Comisarul Poporului a refuzat, menționând că nu există „ baza politică adecvată” pentru succesul lor. Partea sovietică s-a comportat foarte atent. Temându-se că progresele Germaniei nu sunt altceva decât un joc care să perturbe negocierile tripartite, ea a așteptat cu răbdare ca Berlinul să-și exprime intențiile cu mai multă hotărâre. Cu toate acestea, Fuhrer-ul credea că încă nu venise timpul pentru o conversație sinceră cu Moscova. Fără a-și pierde speranța de a ajunge la un nou compromis cu Londra, el a sperat că negocierile anglo-franco-sovietice se vor încheia în cele din urmă cu un eșec, iar acest lucru, la rândul său, i-ar fi mai ușor să ajungă la un acord cu Stalin în ajunul atacului planificat. pe Polonia.

8.6. Alianța germano-italiană („Pactul de oțel”)

În toamna anului 1938, în tabăra agresorilor au început negocierile pentru crearea unei coaliții militare. Au fost foarte dificile, deoarece Germania, Italia și Japonia aveau înțelegeri diferite cu privire la scopurile și obiectivele alianței propuse. Planificarea unei provocări militare majore împotriva URSS la Khalkhin Gol, Japonia, în aprilie 1939, a notificat Berlinul că nu sprijină ideea prezentată de acesta de a încheia un pact tripartit îndreptat împotriva Marii Britanii, Franței și Statelor Unite și a fost de acord să semneze un acord care vizează numai

1 Înlăturarea lui Litvinov a fost punctul culminant al epurării brutale a aparatului Comisariatului Poporului pentru Afaceri Externe întreprinsă de Stalin în 1937-1939. În această perioadă, patru dintre cei cinci foști comisari adjuncți ai poporului (L. M. Karakhan, N. N. Krestinsky, G. Ya. Sokolnikov, B. S. Stomonyakov), aproape toți plenipotențiarii și majoritatea celorlalți diplomați de carieră au fost reprimați și au murit. Litvinov însuși a fost acuzat că a mijlocit

pentru „oameni ostili partidului”, precum și „atitudine neloială față de Consiliul Comisarilor Poporului” și până în 1941 a rămas inapt.

ko împotriva Uniunii Sovietice. Hitler a refuzat, după care negocierile germano-japoneze au fost suspendate.

În perioada 6-7 mai 1939, a avut loc la Milano o întâlnire între miniștrii de externe ai Germaniei și Italiei, Ribbentrop și G. Ciano. La el, Ciano a spus că Italia nu este pregătită pentru un mare război în următorii ani și nu își dorește unul. Ribbentrop s-a grăbit să-l liniștească pe colegul său italian, informându-l că Fuhrer-ul încearcă să rezolve criza poloneză pe cale pașnică și că nu va începe un război în Europa înainte de 1943. Ministrul german își înșela în mod deliberat partenerul din Axe. Cu toate acestea, Mussolini, care urmărea progresul negocierilor de la Roma, a fost destul de mulțumit de aceste precizări și a invitat Germania să încheie un tratat de asistență reciprocă. Multă vreme, prudentul lider italian s-a ferit de la propunerile persistente ale lui Hitler de a transforma Axa într-o alianță militară la scară largă. De data aceasta, supărat de garanțiile anglo-franceze la adresa Greciei și României, menite să prevină agresiunea Italiei în Balcani, a vrut să facă o mișcare de răzbunare spectaculoasă, fără, totuși, să-și calculeze toate consecințele pe termen lung.

La 22 mai 1939, la Berlin a fost semnat un tratat germano-italian de prietenie și alianță, pe care propaganda fascistă l-a numit imediat „Pactul de oțel”. Acest document nu făcea distincție între apărare și atac, obligând părțile să-și acorde automat asistență „cu toate forțele militare de pe uscat, pe mare și pe aer”, chiar dacă una dintre ele a comis o agresiune neprovocată.

Făcând cunoștință cu proiectul său, Ciano a exclamat îngrozit: „Nu am citit niciodată astfel de înțelegeri. Aceasta este o adevărată dinamită.” Cu toate acestea, acest lucru nu l-a deranjat deloc pe Mussolini. El, ca și Führerul, nu credea deloc în sfințenia tratatelor și nu era preocupat de scrisoare, ci de efectul propagandistic al „Pactului de oțel”, fără să-și dea seama încă că, prin semnarea acestuia, leagă ferm între ele. soarta țării sale cu Germania nazistă.

8.7. Negocieri politice anglo-franco-sovietice

Între timp, procesul de negociere trilaterală a avansat foarte lent. Abia pe 28 mai 1939, puterile occidentale au dat în sfârșit un răspuns pozitiv propunerii sovietice din 17 aprilie 1939 de a încheia un pact de asistență reciprocă. După ce au făcut schimb de proiecte ale acestui acord, părțile au convenit să treacă la discuția lor directă.

Guvernul conservator al Marii Britanii a considerat continuarea dialogului cu Moscova ca un pas forțat dictat de deteriorarea în continuare a situației internaționale, precum și de presiunea crescândă

a opiniei publice. În timpul dezbaterilor din parlament din mai 1939,

Politicile cabinetului lui Chamberlain au fost aspru criticate, iar majoritatea deputaților Camerei Comunelor s-au pronunțat în favoarea încheierii rapide a unui tratat de unire cu URSS. Odată cu aceasta, în capitalele occidentale au fost primite din ce în ce mai multe informații despre pregătirile pentru invazia germană a Poloniei și încercările lui Hitler de a sonda poziția Moscovei. „Pactul de oțel” germano-italian a reprezentat, de asemenea, o provocare deschisă pentru Occident . În această situație tensionată, Chamberlain, deși rămânea opus creării unei alianțe trilaterale, a fost totuși nevoit să admită că negocierile cu URSS au fost utile, deoarece au făcut posibilă întărirea garanțiilor anglo-franceze către țările din Europa de Est, precum şi pentru a preveni o apropiere germano-sovietică. Acesta din urmă, însă, i se părea puțin probabil. La rândul său, Chamberlain nu a făcut nimic pentru a înlătura neîncrederea Moscovei în politicile sale. Convins de insurmontabilitatea antagonismului ideologic dintre nazism și comunism, el „nu se putea convinge” în realitatea compromisului sovieto-german și spera că simplul fapt de a conduce negocieri tripartite va fi suficient pentru a neutraliza însăși posibilitatea ajungând la un acord între Germania și URSS.

Negocierile politice anglo-franco-sovietice au continuat la Moscova din 15 iunie până în 2 august 1939. Uniunea Sovietică a fost reprezentată de Molotov, puterile occidentale au fost reprezentate de ambasadorii Marii Britanii și Franței W. Side și P. Najiar, de asemenea în calitate de director al Biroului Europei de Est, care a sosit special în Departamentul de la Moscova al Ministerului Britanic de Externe W. Strang. Discuțiile au fost foarte grele, într-o atmosferă de neîncredere reciprocă. Partea sovietică a cerut de la partenerii săi occidentali dovezi convingătoare ale rupturii lor finale cu cursul liniștirii și disponibilitatea lor de a ține cont pe deplin de interesele sale.

Părțile au convenit rapid asupra prevederilor cheie ale proiectului de tratat de unire, care prevedea că Marea Britanie, Franța și Uniunea Sovietică se vor acorda reciproc „toată asistența imediată și efectivă” în cazul unei agresiuni împotriva lor sau împotriva acelor țări a căror independență. ar garanta. URSS a fost de acord să acorde garanții celor cinci state europene (Polonia, România, Belgia, Grecia și Turcia), care le primiseră deja de la puterile occidentale, dar, la rândul lor, a cerut ca Marea Britanie și Franța să ofere împreună garanții celor trei țări baltice - Letonia, Estonia și Finlanda. (Chestiunea garanțiilor pentru Lituania, care nu avea o graniță comună cu URSS, nu a fost pusă nici de partea sovietică, nici de partea anglo-franceză.) Molotov a afirmat ferm că menținerea independenței și neutralității statelor baltice vecine este una dintre cele mai importante priorități de politică externă ale Moscovei și o soluție pozitivă la această problemă Rezultatul negocierilor depinde. Cu toate acestea, puterile occidentale au respins propunerea sovietică. Partea sovietică și-a luat refuzul foarte dureros, văzând în el dorința de a folosi statele baltice ca monedă de schimb pentru un posibil compromis cu Hitler.

și să-i ofere un „coridor” pentru agresiune spre est. Negocierile au fost pe un pas de eșec.

Situația s-a complicat și mai mult de faptul că statele baltice se temeau de URSS mai mult decât de Germania și refuzau categoric să accepte orice ajutor. 7 iunie 1939, i.e. Chiar înainte de începerea negocierilor de la Moscova, Letonia și Estonia au semnat pacte de neagresiune cu Germania, făcându-i clar Moscovei că nu au nevoie de protecția sa.

Nevrând să permită eșuarea negocierilor, la 1 iulie 1939, Marea Britanie și Franța au convenit totuși să dea garanții țărilor baltice, ceea ce a reprezentat un pas important din partea lor față de cerințele URSS. La sugestia Franței, s-a decis să enumere toate cele opt țări care fac obiectul garanțiilor într-un protocol secret special și, astfel, să depășească dificultățile asociate cu refuzul multora dintre ele de a accepta asistența sovietică.

Piesa de poticnire în cadrul negocierilor a fost problema definirii conceptului de „agresiune indirectă”. Constatând că până acum Germania a reușit să pună mâna pe alte state fără utilizarea forței militare (Anschluss-ul Austriei, dezmembrarea Cehoslovaciei), Molotov a propus ca și în astfel de cazuri să se aplice garanțiile celor trei puteri. Amenințarea reală a agresiunii indirecte, în opinia părții sovietice, planează în primul rând asupra micilor țări baltice, care nu sunt capabile să-și apere independent independența. În plus, în aceste state trăiau numeroase comunități germane și sentimentele pro-naziste erau puternice, iar guvernele lor au stabilit contacte strânse cu Berlinul, inclusiv cu cele militare, care nu puteau decât să afecteze interesele URSS.

Recunoscând legitimitatea problemei însăși a agresiunii indirecte, Marea Britanie și Franța au propus să o definească drept „pierderea independenței și a neutralității de către un anumit stat din cauza amenințării cu utilizarea forței de către agresor”. Cu toate acestea, partea sovietică nu a fost mulțumită de această formulare și a propus extinderea ei, invocând faptul că agresiunea indirectă poate avea loc fără amenințarea directă a utilizării forței militare și poate fi exprimată în „folosirea teritoriului sau a forțelor” unui anumit stat în interesele agresorului. Întrucât o astfel de definiție largă a deschis spațiu pentru interpretare arbitrară, puterile occidentale au suspectat imediat Uniunea Sovietică că urmărește, sub pretextul luptei cu amenințarea germană, să preia controlul asupra statelor baltice. Molotov a respins această presupunere, dar a remarcat că Londra și Parisul ar trebui să înțeleagă mai bine interesele și aspirațiile URSS, deoarece în cazul unei agresiuni germane în estul Europei ar trebui să suporte greul războiului, pentru care ar trebui să fie recompensat în consecință. Cu toate acestea, puterile occidentale au refuzat cu încăpățânare să recunoască mâna liberă a Moscovei în Țările Baltice. Liderii sovietici au fost revoltați de această poziție neînduplecată.

„Anglicii și francezii au vrut să ne aibă ca muncitori la fermă și să nu plătească nimic! Noi, desigur, nu am merge să lucrăm ca muncitori la fermă, cu atât mai puțin, fără să primim nimic.”

J.V.Stalin într-o conversație cu secretarul general al Comitetului Executiv al Cominternului G. Dimitrov, 7 septembrie 1939

Un alt punct de dezacord a fost problema relației dintre tratatul politic și convenția militară. Partea sovietică, în conformitate cu practica general acceptată, a cerut ca, odată cu tratatul politic, să fie semnată o convenție militară, care să definească anumite metode, forme și sume de asistență reciprocă. Fără el, acordul trilateral ar fi rămas, potrivit lui Molotov, o „declarație goală”, precum tratatul de asistență reciprocă sovieto-franceză din 1935. Cu toate acestea, puterile occidentale doreau să semneze mai întâi un acord politic și astfel să lege Moscova cu anumite obligații. și abia apoi se trece la negocierile de la sediul central , care implică dezvăluirea secretelor militare.

Până la urmă s-a găsit un compromis. La 23 iulie 1939, ambasadorii britanic și francez l-au informat pe Molotov că sunt de acord ca acordurile politice și militare să intre în vigoare simultan. Molotov, la rândul său, și-a înmuiat poziția cu privire la formularea agresiunii indirecte, spunând că această problemă este „secundară” și se va rezolva cu ușurință dacă s-ar semna o convenție militară. Părțile au convenit să înceapă negocierile pentru misiunile militare la Moscova în viitorul apropiat.

Astfel, deși negocierile politice nu au dus la semnarea unui acord tripartit, s-au înregistrat unele progrese. Părea că se deschide o adevărată oportunitate pentru încheierea unei alianțe anglo-franco-sovietice pentru a contracara agresiunea germană în Europa.

8.8. Negocieri secrete anglo-germane

Marea Britanie, însă, nu s-a grăbit să profite de această șansă. Chamberlain nu a renunțat la speranța unui nou compromis cu Germania, crezând că Fuhrer-ul își va veni în fire în ultimul moment și preferă să ajungă la o înțelegere cu el decât să se implice într-un mare război. Prim-ministrul a văzut negocierile cu URSS în principal ca pe un instrument de presiune asupra germanilor. Întâlnindu-se cu unul dintre emisarii lui Hitler în iunie 1939, el a declarat din nou: „Problema europeană poate fi rezolvată doar pe linia Berlin-Londra”.

În iunie 1939 au început negocierile secrete anglo-germane, care au avut loc în paralel cu negocierile tripartite de la Moscova și au continuat până la cel de-al Doilea Război Mondial. Acestea erau neregulate, de natură semioficială și erau conduse în principal prin împuterniciri - diplomați și funcționari de nivel mediu, precum și intermediari neutri.

țări (omul de afaceri suedez B. Dahlerus și alții). Spre deosebire de vremurile de la Munchen, când Chamberlain se baza pe un sprijin puternic din partea opiniei publice, de data aceasta a trebuit să acționeze în secret. Sentimentul anti-hitlerist în rândul britanicilor atinsese o asemenea amploare încât orice încercare a lui de a intra în negocieri oficiale cu Berlinul ar fi dus la demisia cabinetului britanic.

Evenimentul central în negocieri au fost întâlnirile lui G. Wohlthat, funcționarul pentru misiuni speciale sub Goering, cu consilierul prim-ministrului britanic G. Wilson și ministrul comerțului exterior R. Hudson, care au avut loc pe 18 iulie- 21, 1939 la Londra. În timpul acestor întâlniri, Wilson, în numele lui Chamberlain, a propus părții germane un proiect al „cel mai larg acord anglo-german privind toate problemele importante” ale politicii internaționale. Conform acestui plan, Marea Britanie a fost de acord cu concesii la o serie de cereri germane: să recunoască Europa de Est ca o sferă a intereselor sale economice și politice speciale, să fie de acord cu anexarea Danzigului la Reich și construirea unei autostrăzi extrateritoriale prin „culoarul polonez” și să returneze treptat fostele lor colonii germanilor. De asemenea, trebuia să stabilească o cooperare financiară și economică strânsă între cele două puteri (în special, să ofere Berlinului un împrumut de 1 miliard de lire sterline). În schimbul acestor concesii, Germania urma să încheie un pact de neagresiune cu Marea Britanie, care să conțină angajamentul nu numai de a nu folosi forța unul împotriva celuilalt, ci și împotriva țărilor terțe, „o renunțare la principiul agresiunii ca atare. .” În acest caz, Londra a fost de acord să renunțe la garanțiile pe care le oferise Poloniei și altor state, precum și să oprească negocierile cu URSS. Pentru a discuta întreaga gamă de probleme europene, a fost planificată convocarea unei noi reuniuni a celor patru puteri participante la Conferința de la München.

În așteptarea unui răspuns din partea germanilor, Chamberlain a încetinit începutul negocierilor militare trilaterale - misiunile militare britanice și franceze au mers în Uniunea Sovietică pe o navă de pasageri care se mișcă lentă, petrecând o săptămână întreagă în călătoria la Moscova. Dar Berlinul a tăcut. Concesiile oferite de britanici i-ar fi putut mulțumi pe politicienii germani moderați în timpul Republicii de la Weimar, dar pentru Hitler au fost complet insuficiente. Fuhrer-ul a căutat din Marea Britanie să-i dea toată Europa continentală. În schimbul acestui lucru, el a promis că va garanta integritatea imperiului ei colonial. Cu toate acestea, Chamberlain nu a putut fi de acord cu cererile lui Hitler. Acceptarea lor ar însemna capitularea completă a Marii Britanii în fața Reichului și ar crea o amenințare de moarte pentru propria sa securitate. Negocierile au ajuns într-o fundătură. Nu a fost posibil să țină secret faptul că dețineau. Moscova a fost bine informată despre progresul negocierilor prin canalele de informații, iar informațiile despre întâlnirile lui Wohlthat cu Wilson au fost chiar scurse presei britanice, după care au fost retipărite în ziarele sovietice.

În vara lui 1939, Chamberlain ia oferit lui Hitler un „al doilea Munchen”. Cu toate acestea, inițiativa sa a fost respinsă. Nu a făcut decât să întărească încrederea Fuhrer-ului că Marea Britanie nu era pregătită să lupte și nu era demnă

dusman.

8.9. Inițiativa germană de normalizare a relațiilor cu URSS

În același timp, știrea apărută la 24 iulie 1939 despre viitoarea călătorie la Moscova a misiunilor militare britanice și franceze l-a îngrijorat serios pe Hitler. O surpriză neplăcută pentru el a fost „Acordul Arita-Craigie” anglo-japonez încheiat în aceeași zi, care i-a eliminat planurile de a crea o alianță germano-japoneză îndreptată împotriva Occidentului*. După ce a respins condițiile prezentate de partea britanică la negocierile secrete de la Londra și asigurându-se că nu mai era timp de amânare, Hitler a luat măsuri decisive.

La 26 iulie 1939, angajatul responsabil al Ministerului german de Externe, K. Schnurre, în cadrul unei întâlniri cu Însărcinatul de afaceri al URSS la Berlin, G. A. Astakhov, a anunțat dorința Germaniei de a restabili relațiile de prietenie cu Uniunea Sovietică care existau. în timpul perioadei Rapallo și disponibilitatea sa de a „să cadă de acord asupra oricăror probleme și să ofere garanții”. Schnurre a remarcat că principalul inamic al Reich-ului este Marea Britanie, iar relațiile sale cu Polonia sunt „ireparabil de tulburate”. În același timp, el a subliniat că vorbește nu doar în numele său, ci și în numele lui Ribbentrop, care, la rândul său, „ știe exact gândurile Fuhrerului”. Acesta a fost un semnal serios care indică începutul unei întorsături în politica germană.

La 2 august 1939, la o întâlnire cu Astakhov, declarațiile lui Schnurre au fost repetate de însuși Ribbentrop. Ministrul a afirmat că, în opinia sa, „nu există contradicții între cele două puteri în întreg spațiul de la Marea Neagră până la Marea Baltică” și a precizat că Germania ar dori să ajungă la un acord cu URSS asupra tuturor probleme legate de soarta viitoare a ţărilor din Europa de Est. A doua zi, Schulenburg, la o întâlnire cu Molotov, s-a exprimat în favoarea unei îmbunătățiri radicale a relațiilor germano-sovietice prin confirmarea existentei sau semnarea de noi tratate bilaterale.

La 10 august 1939, Schnurre l-a anunțat deschis pe Astahov despre începutul iminent al războiului germano-polonez și dorința Berlinului în perioada premergătoare acestuia „de a face totul pentru a nu amenința URSS și a nu-i afecta interesele”.

* Pentru mai multe informații despre Acordul Arita-Craigie, vezi Capitolul 11.

„Germania ar dori să știe la ce se rezumă interesele noastre. Renunțarea la statele baltice, Basarabia, estul Poloniei... este în

acest moment minimul pe care nemții l-ar face fără prea multe discuții, doar pentru a obține de la noi o promisiune de neamestec în conflictul cu Polonia.”

Dintr-o telegramă a lui G. A. Astahov către Comisariatul Poporului pentru Afaceri Externe din 10 august 1939.

Convins de posibilitatea unui compromis cu Germania și având în vedere incertitudinea intențiilor puterilor occidentale, Biroul Politic al Comitetului Central al Partidului Comunist al Bolșevicilor din întreaga Uniune din 11 august 1939, i.e. în ajunul începerii negocierilor militare anglo-franco-sovietice, a hotărât „să intre într-o discuție oficială a problemelor ridicate de germani, despre care să sesizeze Berlinul”1.

8.10. Negocieri militare anglo-franco-sovietice

A doua zi, la Moscova s-au deschis negocierile între misiunile militare. Abordarea Marii Britanii și a Franței cu privire la implementarea lor a oferit părții sovietice noi motive pentru a suspecta partenerii lor occidentali că nu sunt dispuși să ajungă la un acord. Delegațiile lor, conduse de amiralul britanic în retragere P. Drax și generalul francez J. Doumenc, erau formate din persoane minore și nu erau suficient de reprezentative pentru o astfel de problemă responsabilă. Delegația franceză a fost împuternicită doar să negocieze, dar nu să semneze o convenție militară, iar delegația britanică nu avea deloc mandat scris din partea guvernului său. O asemenea lipsă de respect față de normele diplomatice general acceptate a provocat nemulțumiri nedissimulate în partea sovietică, în condițiile în care întreaga conducere superioară a forțelor armate, condusă de Comisarul Poporului al Apărării K.E. Voroșilov, a fost prezentă la negocierile din Uniunea Sovietică, iar puterile sale erau în plin. Ordin.

Amiralul Drax avea, desigur, directive secrete; i-au ordonat să „ducă negocierile cât mai încet posibil” și să le tragă până în octombrie 1939, când, din cauza dezghețului de toamnă, un atac german asupra Poloniei va deveni imposibil. Aderând la astfel de tactici, britanicii sperau să-l forțeze pe Hitler să abandoneze planurile sale agresive și, în același timp, să evite să accepte obligațiile de a oferi asistență militară Uniunii Sovietice. Au sperat la fel și în Franța.

Nu este surprinzător că instrucțiunile secrete pe care Voroșilov le-a primit de la Stalin au fost impregnate de o profundă neîncredere față de partenerii occidentali. Bănuindu-i că vor să împingă URSS împotriva Germaniei, Stalin se aștepta la dovezi convingătoare în acest sens de la reprezentanții britanici și francezi.

1 Despre evaluarea politică și juridică a pactului de neagresiune sovieto-german din 1939. Raportul lui A. N. Yakovlev la cel de-al doilea Congres al deputaților poporului din URSS // Buletin diplomatic. 1990. Nr 2. P. 11.

seriozitatea intenţiilor lor care pot risipi aceste temeri. O astfel de dovadă, potrivit conducerii URSS, ar fi trebuit să fie, în primul rând, trecerea liberă a Armatei Roșii prin teritoriul Poloniei și României către teatrul de operațiuni militare cu Germania; în caz contrar, tripla coaliție a fost recunoscută ca o „întreprindere sortită eșecului” la care Uniunea Sovietică a refuzat să participe.

Întâlnirea misiunilor militare a început cu părțile prezentând propunerile lor de cooperare militară. Voroshilov a prezentat un plan detaliat de acțiuni comune împotriva Germaniei, care includea trei opțiuni: în cazul agresiunii germane împotriva Marii Britanii și Franței, împotriva Poloniei și României și, de asemenea, împotriva URSS prin țările baltice. Șeful Statului Major General B. M. Shaposhnikov a spus că Armata Roșie este pregătită să lanseze un grup puternic de 136 de divizii, 9-10 mii de tancuri, 5 mii de tunuri grele și 5-5,5 mii de avioane împotriva agresorului. Cu toate acestea, nici delegația britanică, nici cea franceză nu au putut să dea un răspuns clar la întrebarea cum Uniunea Sovietică, care nu avea o graniță comună cu Germania, ar putea lua parte la ostilități. După aceasta, Voroșilov, în conformitate cu instrucțiunile primite, a ridicat în fața lor „chestiunea cardinală” de a permite trupelor sovietice să treacă prin Polonia (în zona coridorului Vilna și Galiția) și România. El a cerut ca puterile occidentale să obțină de la aliații lor est-europeni consimțământul pentru intrarea Armatei Roșii pe teritoriul lor în cazul unui atac german.

Din punctul de vedere al încheierii unei adevărate alianțe militare, cererea de admitere a Armatei Roșii în Polonia și România era absolut legitimă și logică. Și deși guvernele acestor țări au precizat anterior în mod repetat că nu doresc o alianță militară cu URSS, Moscova spera că, în condițiile schimbate, când amenințarea mortală a unei invazii germane planează asupra Poloniei, poziția acesteia poate fi reconsiderată. . Cu toate acestea, conducerea poloneză a rămas neclintită, nedorind să facă nicio diferență între politicile germane și sovietice. Ministrul de Externe Beck, la o întâlnire cu diplomați britanici și francezi, a sugerat că „Voroșilov încearcă să realizeze în mod pașnic ceea ce a vrut să obțină prin forța armelor în 1920”. (adică în timpul războiului sovieto-polonez) și a declarat că Polonia nu va accepta ajutor din partea Armatei Roșii în nicio circumstanță. Comandantul șef al armatei poloneze, E. Rydz-Smigly, vedea Germania ca fiind chiar un „rău mai mic” în comparație cu URSS.

„Cu nemții riscăm să ne pierdem libertatea, cu rușii vom pierde

sufletul nostru.”

E. Rydz-Smigly, august 1939

Cel mai mult au acceptat polonezii să amâne pentru câteva zile anunțarea publică a poziției lor, pentru a le oferi delegațiilor britanice și franceze posibilitatea de a mai sta puțin timp la

negocierile de la Moscova. Puterile occidentale nu au discutat deloc problema trecerii trupelor sovietice cu România.

La 17 august 1939, Voroșilov a propus amânarea următoarei întâlniri până la primirea unui răspuns de la Varșovia. Negocierile au ajuns într-o fundătură.

8.11. Tratatul de neagresiune între URSS și Germania și protocolul adițional secret

'/PENTRU MEMORIE J-- ---^

De îndată ce partea sovietică a fost în sfârșit convinsă că misiunile occidentale au venit la Moscova cu mâinile goale și nu sunt pregătite să semneze o convenție militară, a intensificat negocierile paralele cu Germania.

La 15 și 17 august 1939, Molotov l-a primit de două ori pe ambasadorul ei Schulenburg, care i-a transmis o propunere oficială germană pentru o vizită în URSS „în viitorul foarte apropiat” a ministrului de externe Ribbentrop pentru „restaurarea prieteniei dintre cele două țări. ” și „rezolvarea problemelor teritoriale ale Europei de Est”. La rândul său, Molotov și-a exprimat pentru prima dată dorința părții sovietice de a încheia un pact de neagresiune cu Germania, precum și „un protocol special pe probleme de politică externă, care să reprezinte o parte organică a pactului”, la care Berlinul a fost imediat de acord.

Hitler se grăbea. După ce a programat invadarea Poloniei pentru 25 august, el s-a condus în groaznice probleme de timp. Ar fi trebuit să înceapă războiul fără să aștepte dezghețul de toamnă, în urma căruia drumurile poloneze ar putea deveni impracticabile pentru unitățile motorizate ale Wehrmacht-ului, iar acest lucru ar pune în pericol întregul concept de blitzkrieg. Moscova a ezitat însă să stabilească data exactă a vizitei, dorind să aştepte un răspuns din partea puterilor occidentale la cererea acestora privind trecerea Armatei Roşii în Polonia şi România. La 19 august 1939 a fost semnat un acord de împrumut sovieto-german, conform căruia Berlinul acorda URSS un împrumut preferențial de 200 de milioane de mărci la 5% pe an pentru achiziționarea de bunuri și echipamente. În aceeași zi, Molotov a propus programarea vizitei lui Ribbentrop pentru 26 august - o dată care era absolut inacceptabilă pentru partea germană. Convingerea lui Schulenburg și promisiunile sale de a „împlini toate dorințele Uniunii Sovietice” nu au dus la nimic. Și atunci Hitler a decis să intre all-in. La 21 august 1939, i s-a adresat lui Stalin cu un mesaj personal în care îi cere să-l primească pe Ribbentrop cel târziu pe 23 august.

„O criză în relațiile germano-polone ar putea izbucni astăzi... Ministrul va avea competențe cuprinzătoare și nelimitate

întocmește și semnează atât pactul, cât și protocolul.”

Din mesajul lui A. Hitler către I.V. Stalin din 21 august 1939

A devenit periculos să mai întârzi. Fără a aștepta un răspuns pozitiv din partea puterilor occidentale la propunerile sovietice și după ce a primit dovezi convingătoare despre disponibilitatea Germaniei de a face concesii și de a negocia, Stalin a răspuns cererii Fuhrer-ului cu consimțământ.

Vestea viitoarei sosiri a lui Ribbentrop la Moscova a avut un efect uluitor în Europa. Liderii puterilor occidentale, convinși de ireconciliabilitatea contradicțiilor sovieto-germane, în mod clar nu se așteptau la o asemenea desfășurare a evenimentelor și erau derutați. Șeful misiunii militare franceze, generalul Doumenc, l-a abordat pe Voroșilov cu propunerea de a încheia imediat, fără a aștepta un răspuns de la Londra, o convenție militară franco-sovietică, dar, așa cum era de așteptat, aceasta a fost respinsă. În același timp, partea sovietică nu se grăbea să „arde podurile” complet în relațiile cu Marea Britanie și Franța. Aceștia au declarat oficial că „negocierile cu Germania nu pot în niciun fel să întrerupă sau să încetinească negocierile anglo-franco-sovietice”, iar la 21 august 1939, la următoarea întâlnire a misiunilor militare, Voroșilov a vorbit din nou despre dorința URSS de a semna un convenție militară tripartită. Proiectul sovietic de pact de neagresiune, înmânat lui Schulenburg la 19 august 1939, a fost modelat după tratatele de neagresiune încheiate anterior de URSS cu țările baltice și prevedea că Uniunea Sovietică va rămâne neutră doar dacă Germania va deveni victima agresiune; dacă agresiunea a fost comisă chiar de Germania, tratatul era încetat automat. Pentru Hitler, care se pregătea să atace Polonia, o astfel de versiune a pactului era evident inacceptabilă, dar i-a oferit Moscovei posibilitatea de a menține o cale de scăpare și de a continua negocierile cu puterile occidentale dacă, dintr-un motiv oarecare, misiunea lui Ribbentrop se termina cu eșec. Ca politician cu experiență, Stalin a jucat „pe două table” în același timp și nu a avut nicio intenție să se angajeze la decizii necontestate. Neavând încredere nici în Hitler, nici în puterile occidentale, a trebuit să joace în siguranță și să aibă întotdeauna pregătit un plan de rezervă.

La 23 august 1939, ministrul german de externe a sosit la Moscova și a plecat imediat la Kremlin. Vizita a fost pregătită într-o grabă incredibilă - unul dintre avioanele delegației germane a fost chiar împușcat din greșeală în zona Velikiye Luki de sistemele sovietice de apărare aeriană. Negocierile au fost foarte reușite. În câteva ore, părțile au ajuns la un acord asupra tuturor problemelor discutate; în același timp, ministrul german și-a coordonat toate acțiunile telefonice cu Hitler. În noaptea de 23 spre 24 august, Ribbentrop și Mo-

loturile și-au aplicat semnăturile pactului de neagresiune sovieto-german și protocolului adițional secret la acesta.

/"'(pentru amintire)-- ------
h.

Pactul de neagresiune, din 23 august 1939, a fost încheiat pe o perioadă de 10 ani și a intrat în vigoare imediat după semnare. Articolul I al acestui document proclama renunțarea părților contractante „de la orice violență, orice acțiune agresivă și orice atac unul împotriva celuilalt, atât separat, cât și împreună cu alte puteri”. Articolele Ill și V prevedeau consultări asupra problemelor care afectează interesele comune ale celor două state și soluționarea pașnică a diferendelor. În caz contrar, proiectul original sovietic al pactului a suferit modificări fundamentale. Articolul Il a primit o redactare fundamental nouă și garanta acum neutralitatea uneia dintre părți în cazul în care cealaltă parte „se dovedește a fi obiectul unei acțiuni militare a unei a treia puteri” - i.e. poate nu numai să devină o victimă a agresiunii, ci să comită și o agresiune. Tocmai acest tip de angajament a căutat Hitler de la Moscova.

De asemenea, articolul IV era nou, conform căruia fiecare parte s-a angajat „să nu participe la nicio grupare de puteri” îndreptată „direct sau indirect împotriva celeilalte părți”, ceea ce făcea imposibilă continuarea negocierilor anglo-franco-sovietice, deoarece precum şi participarea URSS la orice coaliţie antigermană. Cu toate acestea, Germania, acceptând această formulare, a făcut o concesie majoră: de fapt s-a retras din Pactul Anti-Comintern. Această decizie a dat o lovitură dureroasă relațiilor germano-japoneze, având în vedere că vizita lui Ribbentrop a avut loc în apogeul conflictului armat sovieto-japonez în apropierea râului Khalkhin Gol[1]. La Tokyo a fost întâmpinat cu indignare ca un act în mod clar neprietenos.

Prin încheierea unui pact de neagresiune cu Germania, Uniunea Sovietică și-a garantat neutralitatea în timpul viitoarei agresiuni naziste împotriva Poloniei. Distrugerea statului polonez a însemnat nu numai consolidarea în continuare a celui de-al Treilea Reich, ci și extinderea lui teritorială spre est cu acces direct la granițele URSS. Prețul pe care Berlin l-a plătit pentru neutralitatea sovietică a fost ascuns într-un protocol secret. Acest document remarcabil a fost dedicat delimitării „sferelor de interes” ale ambelor puteri din Europa de Est. Acesta a afirmat că „în cazul unei reorganizări teritoriale și politice a regiunilor care fac parte din statul polonez”, delimitarea „sferelor de interes” ale Germaniei și URSS va avea loc pe linia Nareva, Vistula. râurile , Pissa și Sana, iar „în cazul unei reorganizări teritoriale și politice a regiunilor, membre ale statelor baltice”, delimitarea „sferelor de interes” ale celor două puteri va avea loc de-a lungul graniței de nord a Lituaniei. . Protocolul sublinia și interesul URSS pentru Basarabia, în timp ce partea germană a declarat

1 Pentru evenimentele de la Khalkhin Gol, vezi capitolul II.

Lao de „dezinteresul său politic complet” pentru acest teritoriu. (România, care controla la acea vreme Basarabia, nu era inclusă în „sfera intereselor” niciunei părți.) Ambele puteri au convenit, de asemenea, să recunoască interesele Lituaniei în ceea ce privește regiunea Vilna[1].

Astfel, conform protocolului secret, Letonia, Estonia, Finlanda, Basarabia și partea de est a statului polonez (ținuturile de vest ucraineană și belarusă, precum și Lublinul predominant polonez și o parte din voievodatele Varșoviei) au căzut în sfera sovietică a dobândă - adică aproape toate teritoriile europene care făceau parte din Imperiul Rus înainte de Primul Război Mondial, dar care ulterior nu au devenit parte a URSS. Partea de vest a Poloniei și Lituania au fost incluse în sfera de interese germană.

8.12. Semnificația internațională și consecințele acordurilor sovieto-germane

PENTRU A ȚINE ^

Protocolul secret a revizuit radical reglementarea postbelică din Europa de Est. În același timp, părțile contractante au folosit termenii de „reorganizare teritorial-politică” și „sferă de interese”, pe care, după cum au arătat evenimentele ulterioare, le-au înțeles drept confiscări teritoriale2. Drept urmare, în Uniunea Sovietică, până la perestroika lui Gorbaciov, a fost negat însuși faptul existenței unui protocol secret. Originalul său a fost scos din arhivă abia în 1992, după prăbușirea URSS3.

1 Spre deosebire de Uniunea Sovietică, care considera regiunea Vilna parte a Lituaniei și condamna ocuparea acesteia de către polonezi ca fiind ilegală, Germania, înainte de a semna protocolul secret la 23 august 1939, considera regiunea Vilna parte a Poloniei. Apartenența Vilnei la Polonia a fost recunoscută în perioada interbelică de majoritatea țărilor lumii și de Liga Națiunilor.

2 Între septembrie 1939 și august 1940, toate teritoriile desemnate în protocolul secret ca „sfere de interes” au fost incluse fie în Germania nazistă, fie în Uniunea Sovietică - cu excepția Finlandei, care și-a apărat independența într-un război sângeros cu URSS (noiembrie). 1939 - martie 1940).

3 Germania nazistă, la rândul ei, nu a recunoscut niciodată existența unui protocol secret. Textul său a fost publicat pentru prima dată în 1946 de americani, care au descoperit o fotocopie a protocolului în arhivele capturate ale Ministerului de Externe german. La Moscova, această publicație a fost atunci privită ca un fals. O luptă politică intensă asupra pactului și protocolului desfășurat în URSS în a doua jumătate a anilor 1980, odată cu începutul perestroikei. Sub presiunea publicului, conducerea sovietică a fost nevoită să creeze un centru de cercetare pentru a studia evenimentele din 1939-1940. comisie parlamentară condusă de membru al Biroului Politic al Comitetului Central al PCUS, secretarul Comitetului Central al PCUS A. N. Yakovlev. În decembrie 1989, cel de-al Doilea Congres al Deputaților Poporului din URSS a adoptat o rezoluție specială în care a recunoscut că există protocolul secret (deși la acel moment originalul său nu a fost găsit în arhive) și l-a condamnat ca fiind „insustenabil din punct de vedere juridic”. și „invalid”

În literatura istorică internă și străină, pactul de neagresiune sovieto-german („Pactul Molotov-Ribbentrop”) și protocolul secret rămân încă subiectul unor aprinse dispute ideologice și politice. Diferențele de opinii se referă în primul rând la evaluarea acțiunilor URSS, care fie sunt recunoscute ca justificate, fie sunt supuse unor critici severe, până la încercările de a-i atribui responsabilitatea politică deplină pentru declanșarea celui de-al Doilea Război Mondial, împreună cu naziștii . Germania. În opinia noastră, astfel de acuzații sunt nefondate.

DE REȚINETↄ--- -

În august 1939, Uniunea Sovietică și Germania au urmărit obiective fundamental diferite. În timp ce Hitler pregătea un război agresiv împotriva Poloniei, la Moscova se rezolvau sarcini pur defensive. Pactul de neagresiune a făcut posibil ca Uniunea Sovietică să rămână în afara conflictului european în viitorul apropiat, iar protocolul secret a conturat limitele expansiunii germane în Europa de Est, care corespundeau și intereselor de a asigura securitatea URSS. .

Stalin a fost mulțumit de acordurile la care sa ajuns. I-au permis să împartă tabăra imperialistă, împiedicând un nou acord între puterile occidentale și Hitler precum cel de la München, iar în ultimul moment să evite amenințarea războiului din partea URSS.

În același timp, liderul sovietic a înțeles clar că în naziști nu se poate avea încredere și că „coexistența ar fi fost posibilă cu germanii în general, dar cu Hitler era imposibil”. „Aici se joacă un joc – cine va depăși pe cine, cine va înșela pe cine”, le-a explicat el membrilor Biroului Politic. „Hitler vrea să ne inducă în eroare, să ne depășească, dar... l-am depășit.”1

În august 1939, interesul tactic comun al URSS și al Germaniei era acela de a se asigura că agresiunea lui Hitler împotriva Poloniei să nu escaladeze într-un război germano-sovietic, spre bucuria liniștilor occidentali. Reich-ul nazist la acea vreme nu era încă pregătit pentru un atac asupra Uniunii Sovietice, iar sediul Wehrmacht-ului nici măcar nu avea planuri operaționale adecvate pentru acest caz. Stalin nu dorea nici un război cu Germania, realizând că țara nu și-a recăpătat încă puterea după „Marea Teroare” pe care a organizat-o. Totuși, aici s-a încheiat coincidența de interese. Prin încheierea unui pact de neagresiune, atât Stalin, cât și Hitler erau încrezători că războiul dintre URSS și Germania era inevitabil.

document din momentul semnării. Această evaluare a subminat legitimitatea juridică și ideologică a statelor baltice care au aderat la URSS în vara anului 1940, care, conform versiunii oficiale, au făcut acest pas „în mod voluntar”, ca urmare a „voinței democratice” a popoarelor lor. Decizia luată de cel mai înalt organism legislativ al țării a facilitat foarte mult secesiunea ulterioară a Lituaniei, Letoniei și Estoniei de Uniunea Sovietică.

1 Fleischhauer I. Pact. Hitler, Stalin și inițiativa diplomației germane. 1938–1939 / Trad. cu el. M., 1990. P. 357.

✓ PENTRU MEMORIZAREA J---
-----X

Consecința pe termen lung a pactului nu putea fi decât o agravare suplimentară a contradicțiilor sovieto-germane. După înfrângerea și împărțirea teritorială ulterioară a Poloniei, cele două puteri au devenit vecine imediate și, pentru prima dată de la Primul Război Mondial, între ele a apărut o graniță comună extinsă. Această nouă realitate geopolitică a crescut foarte mult riscul unui conflict germano-sovietic. În această situație, pactul de neagresiune a oferit Uniunii Sovietice un câștig de timp pentru a se pregăti pentru lupta decisivă cu Hitler, iar protocolul secret a oferit ocazia de a intra în ea din poziții mult mai avantajoase, deplasând granița spre vest.______________________________j.

Trebuie subliniat că, după încheierea acordurilor sovieto-germane, amploarea și ritmul construcției militare în URSS nu a scăzut, ci dimpotrivă s-a extins semnificativ. La 1 septembrie 1939, Consiliul Suprem a adoptat o lege privind serviciul militar universal, care prevedea și o majorare a duratei serviciului militar. În aceeași zi, Biroul Politic al Comitetului Central al Partidului Comunist al Bolșevicilor din întreaga Uniune a decis să mărească Armata Roșie cu 76 de divizii de pușcași, ducând numărul acestora la 173. Între august 1939 și iunie 1941, numărul forțelor armate sovietice a crescut de la 1 la 5,5 milioane de oameni.

În literatura istorică se poate găsi afirmația că pactul de neagresiune a fost cauza catastrofei militare în perioada inițială a Marelui Război Patriotic. Ni se pare foarte controversat. Se pare că înfrângerile severe ale Armatei Roșii din 1941 s-au datorat în primul rând strategiei incorecte de pregătire a țării pentru război, aleasă de conducerea sovietică după semnarea pactului (lipsa pregătirii trupelor pentru apărare, doctrina eronată a „ război cu puțin sânge pe teritoriu străin”, calcul greșit în determinarea timpului atacului german etc.). Drept urmare, răgazul primit de Uniunea Sovietică nu a fost folosit în mod eficient.

DE REȚINUT ɔ---
-------------- --

Singura modalitate de a preveni al Doilea Război Mondial în 1939 ar fi crearea unei uniuni anglo-francez-sovietice. Cu toate acestea, liderii puterilor occidentale erau absolut nepregătiți pentru acest lucru și nu doreau să-și asume nicio obligație militară. Moscova avea destule motive să bănuiască că Marea Britanie și Franța nu vor oferi Poloniei vreo asistență reală și, după înfrângerea acesteia, vor încerca să trimită Germania mai departe spre est.

În 1939, în ajunul războiului la granițele sale de vest, Uniunea Sovietică a trebuit, în esență, să aleagă între negocierile

interminabile și inutile pe care Marea Britanie și Franța încercau să le impună, nu

străduindu-se să creeze o adevărată alianță militaro-politică și un acord tactic cu Germania. În același timp, Moscova se temea în mod rezonabil că Hitler ar putea ataca Polonia, chiar dacă nu reușește să ajungă la un acord cu URSS. Concentrat pe agresivitate, Fuhrer-ul ar putea foarte bine să-și asume riscuri în speranța că va scăpa din nou cu totul. În lipsa unor aliați de încredere și a unor alternative politice reale, decizia conducerii țării de a încheia un pact cu Germania pare de înțeles și justificată tactic. Puterile occidentale, prin politicile lor, în esență, nu au lăsat Uniunii Sovietice altă alegere. În același timp, Stalin nu numai că a împiedicat URSS să devină obiect de manipulare de către Londra, Paris sau Berlin, dar a și reușit să joace propriul său partid politic bine gândit, găsind, poate, singura cale posibilă de ieșire din cea mai acută criză internațională.

În același timp, Hitler și-a atins obiectivele în august 1939, după ce a primit garanții de neintervenție din partea URSS în viitorul război de partea puterilor occidentale. După ce a aflat că pactul a fost semnat, a fost nespus de încântat - a lovit peretele cu pumnii și a strigat: „Acum toată lumea este în buzunarul meu!” - și am băut șampanie pentru a doua oară în viața mea. Fuhrer-ul l-a salutat pe Ribbentrop cu euforie când s-a întors de la Moscova drept „al doilea Bismarck”. În același timp, vorbind cu liderii militari la 22 august 1939, el nu a omis să caracterizeze pactul de neagresiune pregătit drept „o alianță cu Satana pentru alungarea diavolului”.

DE REȚINUT ɔ---

Acordurile semnate au fost privite la Berlin ca o mișcare pur tactică care nu a eliminat contradicțiile ideologice și geopolitice ireconciliabile dintre cele două state. Scopul final al politicii lui Hitler – capturarea și înrobirea Uniunii Sovietice – a rămas neschimbat. În cele din urmă, partea învinsă în criza de dinainte de război a fost toată Europa. O mare parte din vina pentru rezultatul tragic a fost a Marii Britanii și Franței, care au cedat mistificării pricepute a lui Hitler despre „anticomunismul său ireconciliabil”, care ar fi exclus orice compromis cu Moscova. Această concepție greșită, percepută de susținătorii cu mintea îngustă ai doctrinei liniștirii, a condus puterile occidentale la o înfrângere politică zdrobitoare în august 1939. Liderii lor, fixați pe antisovietism, nu erau pregătiți să-și revizuiască cursul politicii externe și să ia decizii nestandardizate.

După încheierea Pactului sovietico-german, Marea Britanie și Franța s-au aflat într-o situație practic fără speranță. Concesiile lor ulterioare către Hitler nu ar rezolva nimic și nu l-ar putea determina să abandoneze acordul.

război de tricotat. Prin urmare, în ultimele zile ale lunii august 1939, Chamberlain și Daladier s-au îndreptat către Fuhrer cu mesaje personale în care încercau să-și demonstreze „fermitatea” și „disgabilitatea de a-și îndeplini datoria aliată” față de Polonia.

„Se spune că, dacă Guvernul Majestății Sale și-ar fi făcut mai clară poziția în 1914, ar fi putut fi evitată o catastrofă teribilă. Indiferent dacă o astfel de afirmație este sau nu adevărată, Guvernul Majestății Sale este hotărât să nu se repete o astfel de interpretare greșită tragică și... dacă va fi nevoie... sunt pregătiți să folosească fără întârziere toate forțele de care dispune."

Din mesajul lui N. Chamberlain către A. Hitler din 24 august 1939

La 25 august 1939, a fost semnat un tratat anglo-polonez de asistență reciprocă pentru a consolida garanțiile pe care Londra le-a dat polonezilor în martie 1939. În aceeași zi, Mussolini a notificat Berlinul că Italia nu își va îndeplini obligațiile militare în temeiul Pactului. de oţel. Această veste a venit ca o surpriză neplăcută pentru Hitler și l-a forțat să amâne invazia Poloniei de la 26 august până la 1 septembrie 1939. A urmat o nouă rundă de negocieri germano-britanice în culise, de data aceasta prin medierea suedezilor. omul de afaceri Dahlerus. Marea Britanie și-a confirmat din nou disponibilitatea de a face concesii majore - în schimbul abandonării războiului, Germania ar putea primi Danzig, comunicații extrateritoriale prin „coridorul polonez”, compromisuri privind coloniale și alte probleme.

Totuși, Hitler, care cerea libertate deplină de acțiune, nu a vrut să audă despre nicio soluție de compromis precum cea de la München. Era sigur că Polonia va fi învinsă foarte repede, iar aliații săi nu vor avea timp și nu vor dori să facă nimic pentru a o salva. Führer-ul nu avea nicio îndoială cu privire la inevitabila capitulare politică și morală a puterilor occidentale, considerând demersurile lor în apărarea Poloniei ca un alt bluff. „Chamberlain și Daladier sunt viermi patetici”, a spus el pe 22 august la o întâlnire la Berchtesgaden, „i-am văzut la Munchen”. Potrivit acestuia, „proștii de la München” cu siguranță se vor plini în ultimul moment și nu vor îndrăzni să intervină în războiul germano-polonez.

„Mi-e teamă doar de un singur lucru – că Chamberlain sau vreun alt porc murdar s-ar putea apropia de mine cu oferte de mediere. Sponsorul lui-

ei coboară pe scări.”

Din discursul lui A. Hitler la o întâlnire de la Berchtesgaden din 22 august 1939.

Fuhrer-ul a ordonat premierului britanic să i se spună că îi va face o „ofertă mare” pentru a rezolva relațiile anglo-germane numai după ce „chestiunea poloneză” va fi rezolvată militar.

La 31 august 1939, Mussolini a luat inițiativa de a convoca o conferință cvadripartită asupra afacerilor poloneze în format München, care a găsit imediat sprijin în capitalele occidentale. Cu toate acestea, nimic nu l-a putut împiedica pe Hitler de război.

Literatură

Principal

Război și politică, 1939-1941 / Rep. ed. A. O. Chubaryan. M.: Nauka, 1999. p. 7-20, 65-105.

Anul crizei, 1938-1939: Documente și materiale: În 2 volume.M.: Politizdat, 1990. T. 1. Doc. Nr. 62, 175, 177, 245, 254, 276, 362, 371; T. 2. Doc. Nr. 387, 467, 479, 489, 495, 499, 503, 523.525.

Documente ale politicii externe a URSS. T. XXII. 1939: În 2 cărți. Carte 1. M.: Relaţii internaţionale, 1992. Doc. Nr. 236, 269, 370, 378, 445, 453, 506.

Războaiele mondiale ale secolului XX: În 4 cărți. Carte 4. Al Doilea Război Mondial. Documente si materiale / Comp. Yu. A. Nikiforov. M.: Nauka, 2002. Doc. Nr. 25, 43–45, 52, 58, 60, 62–64.

Narinskii M. M., Filitov A. M. Politica externă sovietică în timpul celui de-al doilea război mondial. Curs de prelegeri despre istoria relaţiilor internaţionale (1939-1945) / Moscova. stat int. int. Relații (Universitate) Ministerul Afacerilor Externe al Federației Ruse. M., 1999. Ch. 1.

Adiţional

Europa de Est între Hitler și Stalin. 1938–1941 / Rep. ed. V.K. Volkov, L.Ya. Gibiansky. M.: Indrik, 1999. Ch. 1.2.

Fleischhauer I. Pactul. Hitler, Stalin și inițiativa diplomației germane. 1938–1939 / Trad. cu el. M.: Progres, 1990.

SECȚIUNEA II

SISTEMUL DE RELAȚII INTERNAȚIONALE WASHINGTON BATP

CAPITOL

RELAȚII INTERNAȚIONALE ÎN ATP. FORMAREA SISTEMULUI WASHINGTON

9.1. Echilibrul de putere în ATP în ajunul și în timpul războiului. Formarea unui sistem regional de relații internaționale

Primul Război Mondial a distrus echilibrul politic din regiunea Asia-Pacific care se dezvoltase la începutul secolului al XX-lea și a exacerbat contradicțiile dintre statele situate aici.

Centrul politicii internaționale în ATP, unde interesele tuturor marilor puteri s-au ciocnit, a fost Orientul Îndepărtat, care includea China, Japonia, Rusia, Coreea și Mongolia. Celelalte subregiuni ale ATP – Asia de Sud-Est și Oceania – au constituit, în schimb, periferia colonială. Împărțirea coloniilor, care a fost finalizată aici până la începutul secolului al XX-lea, a condus la următoarele rezultate. Marea Britanie a capturat Birmania, Malaya, Singapore, Hong Kong, Borneo de Nord, Papua și unele insule (Solomon, Tonga, Fiji etc.). Trei dintre stăpâniile sale erau situate în Oceanul Pacific - Canada, Australia și Noua Zeelandă. Indochina (Vietnam, Laos și Cambodgia) și o serie de insule din Pacific (Noua Caledonie și Polinezia Franceză) au mers în Franța. Statele Unite au controlat Filipine, cucerite în războiul din 1898 cu Spania, precum și Insulele Hawaii, Samoa de Est și insula importantă din punct de vedere strategic Guam. Germania a primit Insulele Caroline, Mariana și Marshall, Samoa de Vest și partea de est a Noii Guinee (Papua). Țările de Jos dețineau Indonezia și partea de vest a Noii Guinei, iar Portugalia deținea Macao și Timorul de Est. Japonia a devenit o putere colonială puternică, cucerind-o la sfârșitul secolului al XIX-lea. insula chineză Taiwan (Formoso) și Arhipelagul Ryukyu. Siam (Thailanda) a rămas singurul stat independent din Asia de Sud-Est, dar în 1904 a fost împărțit în sfere de influență britanică și franceză.

Datorită subdezvoltării comunicațiilor de transport, Oceanul Pacific nu numai că a unit, dar a și divizat popoarele care trăiesc de-a lungul perimetrului său. În același timp

Până la începutul Primului Război Mondial, relațiile dintre țările ATP atinseseră deja un nivel destul de ridicat de dezvoltare, permițându-ne să vorbim despre începutul formării unui sistem independent de relații internaționale aici - al doilea ca important în politica mondială. după cea europeană. Caracteristicile acestui sistem au fost determinate de locul și rolul în el al celor mai importante două țări din Orientul Îndepărtat - China și Japonia. Când ambele state la mijlocul secolului al XIX-lea. au fost forțați sub presiunea Occidentului să-și abandoneze cursul de autoizolare, se aflau aproximativ în aceleași condiții de plecare. Cu toate acestea, dezvoltarea lor ulterioară a luat căi diferite: China, care trecea printr-o criză internă profundă, s-a transformat, în esență, într-o semi-colonie, în timp ce Japonia, dimpotrivă, a devenit unul dintre cele mai dinamice state din lume, urmărind o activitate străină activă. politică.

Sub stăpânirea dinastiei Manchu Qing, China în timpurile moderne a rămas vizibil în urma Occidentului în ceea ce privește dezvoltarea socio-economică și nu a putut rezista expansiunii coloniale a statelor europene care i-au fost superioare din punct de vedere militar-tehnic și economic. Până la începutul secolului al XX-lea. Marea Britanie, Franța, Germania și Rusia și-au împărțit o parte semnificativă a teritoriului în sfere de influență. Inițiatorul acestei diviziuni a fost Marea Britanie, care a fost prima care a „deschis” China comerțului colonial și a ocupat cele mai avantajoase poziții de acolo.

Sfera sa de influență a devenit partea centrală a țării - valea râului Yangtze. Sfera de influență a Franței era provinciile sudice de la granița cu Indochina Franceză, iar sfera de influență a Germaniei era provincia Shandong. Sfera de influență a Rusiei a fost Manciuria și Mongolia Exterioară. Conceptul de „sferă de influență” includea forme de colonialism precum „închirierea” unei părți a teritoriului Chinei de către marile puteri, primirea lor de concesii pentru exploatarea resurselor sale naturale, gestionarea căilor ferate, controlul străin asupra vamilor. tarifele și, în sfârșit, regimul de extrateritorialitate al cetățenilor străini care nu au făcut răspundere față de legea și instanțele chineze. Pe coasta Pacificului, marile puteri au „închiriat” (și au capturat în esență) o serie de porturi comerciale și baze navale chineze: Marea Britanie - Hong Kong și Weihaiwei, Franța - Guangzhouwan, Germania - Jiaozhou cu portul Qingdao. Peninsula Liaodong cu baza navală Port Arthur și portul comercial Dalniy a mers în Rusia. Drepturile și privilegiile marilor puteri în sferele lor de influență au limitat semnificativ suveranitatea chineză și au fost consacrate în tratate inegale.

În 1900-1901 O revoltă puternică a avut loc în China, organizată de societatea secretă Yihetuan („echipe de justiție și pace”). În Europa, a fost numită revolta „Boxer”, deoarece participanții săi, care aproape nu aveau arme de foc, foloseau pe scară largă tehnicile de arte marțiale. În mâinile rebelilor care au protestat împotriva dominației coloniale

Marea aservire a țării și cei care au cerut expulzarea tuturor străinilor au ucis mulți cetățeni străini, inclusiv mai mulți diplomați. Ca răspuns, toate cele opt mari puteri (Marea Britanie, Franța, Germania, Rusia, Austro-Ungaria, Italia, Japonia și SUA) au lansat o intervenție armată în China, ocupând provinciile din nord-est și capitala Beijing. Protocolul final din 1901, semnat de guvernul Qing cu intervenționiștii după înăbușirea revoltei, a fost de fapt un tratat de pace cu țara învinsă. Acesta prevedea dezarmarea parțială a Chinei (în același timp i s-a interzis cumpărarea de arme în străinătate), o procedură umilitoare de a cere scuze de la curtea imperială pentru prejudiciul cauzat, plata unei despăgubiri uriașe de 450 de milioane de yuani, calculată pentru perioada respectivă. până în 1940 etc. Garnizoane de trupe străine au fost staționate la Beijing pentru a proteja cartierul ambasadei. Astfel, deși rămânea un stat formal independent, China s-a transformat în cele din urmă într-o semicolonie.

Singura mare putere care nu a urmat o politică de „sfere de influență” au fost Statele Unite. Ei pretindeau că sunt principalul aliat al Chinei, cu care aceasta ar avea cele mai prietenoase și de încredere relații. În 1899, secretarul de stat american John Hay a formulat doctrina „ușilor deschise și șanselor egale”, care a devenit baza politicii Washingtonului în China timp de câteva decenii. Acest concept nu s-a aplicat doar Chinei și a reflectat abordarea americană a problemei colonialismului în general. Fiind creat până la începutul secolului al XX-lea. cea mai puternică economie a lumii, Statele Unite

au întârziat în același timp să împartă plăcinta colonială și au avut puține colonii. Washingtonul a văzut sistemul colonial ca pe un fenomen învechit și a cerut altor puteri să deschidă larg ușile coloniilor lor către comerțul internațional, oferind tuturor țărilor șanse egale pentru dezvoltarea lor economică. Fără a avea propria sferă de influență, porturi închiriate sau baze militare în China, Statele Unite au fost interesate de condiții egale de investiții și comerț pentru toate țările cu China, care să le permită să-și realizeze avantajele competitive. Alte state au susținut în mod oficial „Doctrina Fânului”, dar în practică aceasta însemna recunoașterea intereselor americane în China, mai degrabă decât acordul cu doctrina în sine. Dimpotrivă, Statele Unite s-au confruntat cu sabotarea principiului „ușii deschise” de către alte puteri coloniale, care au preferat metodele obișnuite de forță de menținere a sferelor de influență.

În 1911-1912 În China a avut loc o revoluție, numită revoluția Xinhai (Xinhai este numele anului 1911 în calendarul tradițional chinez). Această revoluție, care a avut un caracter democratic, de eliberare națională, a dus la căderea monarhiei și la trecerea Chinei la o formă republicană de guvernare. Președintele și parlamentul au fost aleși, de

libertăților democratice, a fost adoptată o constituție. Primul președinte al republicii a fost revoluționarul democrat chinez remarcabil Sun Yat-sen, dar în curând, în numele menținerii păcii civile, a cedat acest post unei figuri proeminente a vechiului regim, generalul Yuan Shikai.

Cu toate acestea, speranțele societății chineze pentru o dezvoltare pașnică și stabilă nu erau destinate să devină realitate. Foarte curând, guvernul republican a pierdut firele de guvernare a uriașei țări, care de fapt s-a rupt în zeci de „principate de apanage” și a trecut la așa-numitul „ sistem militarist” de guvernare. „Militariști” erau numele guvernatorilor de provincie care aveau propriile lor armate, făceau legi, tipăriu bani și erau complet neascultători de guvernul central.

Întrucât guvernatorii aveau tendința de a căuta sprijinul unei puteri străine, militarismul chinez a devenit o completare organică a politicii „sferelor de influență”. Încercarea nereușită a lui Yuan Shikai în 1916 de a deveni el însuși împărat și de a proclama o monarhie constituțională, precum și scurta restaurare pe tron a ultimului împărat Qing, Pu Yi, în vârstă de 11 ani, în iulie 1917, au dus la scindarea Chinei în nord. și Sud. În timp ce guvernul central a rămas la Beijing, parlamentul s-a mutat în portul sudic Guangzhou (Canton). Acolo a fost creat un alt guvern, care a fost format de Partidul Național al Chinei (KMT), fondat de Sun Yat-sen în 1912.

Anarhia și războaiele interne care au cuprins cel mai populat stat din lume au devenit unul dintre principalii factori ai instabilității politice din Orientul Îndepărtat. După Revoluția Xinhai, politica „sferelor de influență” s-a transformat într-un anacronism care a

împiedicat dezvoltarea ulterioară a Chinei. Cu toate acestea, din cauza izbucnirii Primului Război Mondial, revizuirea acestuia a fost amânată pe termen nelimitat.

Dezvoltarea Japoniei a luat o altă cale. Spre deosebire de China, era încă la sfârșitul secolului al XIX-lea. a realizat desființarea tratatelor inegale impuse acesteia și a reconstruit relațiile cu puterile occidentale pe baza recunoașterii suveranității sale. Japonia s-a dovedit a fi singura țară asiatică care nu numai că nu a devenit o colonie sau semi-colonie a puterilor occidentale, dar și a început în mod independent modernizarea capitalistă după tipul european. Restaurarea Meiji din 1868, după ce a eliminat fragmentarea feudală din Japonia, a condus la transferul puterii din mâinile conducătorilor de apanage - shogunii - către împăratul Meiji, care a susținut reforme. La inițiativa sa, a fost adoptată o constituție și a fost ales un parlament. În același timp, în structura statului japonez au rămas puternice rămășițe feudale, în primul rând influența enormă a castei militare asupra vieții socio-politice a țării.

De la sfârşitul secolului al XIX-lea. Japonia consolidată a început să urmeze o politică externă expansionistă, căutând să dobândească o parte din China ca sferă de influență

Thailanda și Coreea. În 1902, ea a încheiat o alianță militaro-politică cu Marea Britanie, care a fost necesară ambelor state în lupta lor, mai întâi împotriva Rusiei și apoi împotriva Germaniei. Tokyo a acordat o mare importanță Tratatului anglo-japonez, considerându-l ca un document comparabil ca importanță cu constituția.

După ce a învins Rusia în războiul din 1904-1905, Japonia a devenit cea mai puternică putere din Orientul Îndepărtat. Conform Tratatului de la Portsmouth, încheiat în august 1905 prin medierea Statelor Unite, Rusia i-a cedat Sahalinul de Sud, precum și Peninsula Liaodong, a recunoscut Manciuria de Sud și Coreea ca sferă de influență japoneză (în 1910, aceasta din urmă a devenit o colonie japoneză) și și-a limitat, de asemenea, flota Pacificului. În 1907, Rusia și Japonia, prin medierea Marii Britanii, au semnat o convenție privind normalizarea relațiilor bilaterale. În timpul Primului Război Mondial, ambele puteri au luptat ca parte a Antantei, iar în 1916 au încheiat un acord bilateral privind o alianță militaro-politică.

După stabilirea relațiilor cu Rusia, Japonia a putut să urmeze o politică mai activă în direcția chineză. Baza sa ideologică a fost doctrina „intereselor speciale japoneze” în China, datorită atât proximității geografice, cât și comunității istorice și culturale dintre cele două popoare. Aceste interese de la Tokyo au fost considerate „speciale” în aceeași măsură cu interesele Marii Britanii în India sau ale Statelor Unite în America Centrală. Statele europene au fost forțate să recunoască „interesele speciale” ale Japoniei, dar le-au interpretat ca drept drept al acesteia doar la sfera sa de influență și nu la dominație în China.

Declanșarea primului război mondial în Europa a deschis noi oportunități pentru implementarea aspirațiilor expansioniste ale Japoniei. În această perioadă, și-a consolidat semnificativ poziția internațională în ATP în detrimentul Germaniei, Chinei și, după 1917, în detrimentul Rusiei. În august 1914, Japonia s-a alăturat Antantei, înaintea demersului comun germano-american de neutralizare a Orientului Îndepărtat, susținut la Beijing. Ea a capturat rapid posesiunile germane din Oceanul Pacific, precum și teritoriul închiriat german Jiaozhou cu baza navală Qingdao din China. De la Qingdao, trupele japoneze au avansat adânc pe teritoriul chinez și au ocupat provincia Shandong. Ulterior, aproape că nu a existat nicio luptă în Pacific, iar Japonia s-a bucurat atât de avantajele unui stat practic neutru, cât și ale unui stat beligerant a cărui voce trebuia luată în considerare în următorul acord de pace.

În timpul Primului Război Mondial, Japonia a făcut prima încercare de a-și stabili hegemonia în China. În ianuarie 1915, ea a prezentat un ultimatum guvernului de la Beijing, care a rămas în istorie ca „21 de cereri”. China a trebuit să recunoască extinderea sferei sale de influență în detrimentul sferei de influență germane, să ofere japonezilor o serie de noi drepturi și privilegii și, de asemenea (al cincilea

grup de revendicări) le permit să-și controleze aparatul guvernamental, finanțele și serviciul diplomatic. Când, într-o conversație cu ambasadorul japonez, președintele Yuan Shikai a încercat să evite să răspundă la ultimatum, ambasadorul i-a recomandat să privească textul notei diplomatice în lumină: filigranele de pe hârtie înfățișau armadilli. Partea chineză a fost nevoită să accepte majoritatea condițiilor care i-au fost prezentate (cu excepția grupei a cincea).

„21 de revendicări” contrazice principiul împărțirii sferelor de influență, care presupunea respectarea unui anumit echilibru al intereselor tuturor statelor interesate. Puterile europene, ocupate cu războiul, nu au putut împiedica Japonia, deși erau foarte nemulțumite de acțiunile sale. Ambițiile de politică externă ale Tokyo au provocat și o nemulțumire tot mai mare în Statele Unite. Ei au acționat ca patron și apărător al Chinei revoluționare - au fost primii care au recunoscut sistemul republican (mai 1912) și primii care au stabilit relații diplomatice cu guvernul lui Yuan Shikai (octombrie 1913). În septembrie 1914, a fost semnat Tratatul SUA-China pentru promovarea păcii mondiale, care prevedea soluționarea tuturor disputelor bilaterale prin arbitraj. A devenit primul tratat egal încheiat între China și un stat străin din istoria modernă. În același timp, Statele Unite ale Americii neutre nu au putut rezista presiunii forțate japoneze asupra Chinei. Prin urmare, intrând în Primul Război Mondial în aprilie 1917, au convins Beijingul să le urmeze exemplul pentru a transfera apoi discuția despre problemele relațiilor japoneze-chineze la nivelul conferinței de pace postbelice.

În august 1917, China s-a alăturat Antantei. Participarea sa la război a fost mai degrabă simbolică - s-a rezumat la trimiterea a 100 de mii de muncitori din spate în Franța și pregătirea unei forțe expediționare de 100 de mii, care, totuși, nu a luat niciodată parte la ostilități. La rândul său, Japonia a încheiat în 1917 acorduri secrete cu Marea Britanie, Franța și Rusia privind o reglementare postbelică în ATP. Ei au prevăzut transferul către ea a tuturor drepturilor germane din China și coloniile germane din Pacific, precum și continuarea ocupației Shandong-ului. Statele Unite au refuzat să satisfacă cererile japoneze, totuși, nevrând să permită agravarea în continuare a relațiilor bilaterale, au recunoscut totuși „interese speciale” japoneze în China („Acordul Lansing-Ishii”, noiembrie 1917).

9.2. Problema Orientului Îndepărtat la Conferința de pace de la Paris

Contradicțiile acute dintre puterile învingătoare au fost dezvăluite pe deplin în cadrul Conferinței de la Paris când s-au discutat chestiuni legate de soarta coloniilor germane din Oceanul Pacific și de acceptarea Chinei.

și Japonia în Liga Națiunilor. Principalul subiect al discuției care a urmat a fost ocuparea de către trupele japoneze a provinciei chineze Shandong, o mare regiune agro-industrială cu o populație de 36 de milioane de oameni, care a avut o mare importanță economică și strategică pentru Beijing. Ca o condiție prealabilă pentru semnarea Tratatului de la Versailles și aderarea la Liga Națiunilor, Japonia a cerut punerea în aplicare a acordurilor secrete din 1917 privind împărțirea posesiunilor germane în ATP. La rândul său, China, reprezentată la conferință de o delegație comună a guvernelor Beijing și Canton, a insistat că „acordurile de război nu pot fi permanente”. El a căutat de la marile puteri să abandoneze politica „sferelor de influență” și să le restabilească suveranitatea asupra Shandong.

Președintele american Wilson a fost de partea Chinei, în timp ce Marea Britanie și Franța au susținut Japonia. Nevrând să se certe cu ea, s-au referit în mod demagogic la principiul supremației dreptului internațional, apărat de Wilson și consacrat în Carta Societății Națiunilor, potrivit căruia această dispută, în conformitate cu acordurile existente, ar fi trebuit soluționată. în favoarea părţii japoneze. Pentru Wilson, poziția aliaților europeni a fost o surpriză completă - înainte de a ajunge la Paris, nu știa nimic despre acordurile secrete privind Orientul Îndepărtat. După o luptă încăpățânată, președintele a fost nevoit să cedeze. Singurul lucru pe care a reușit să-l realizeze a fost o promisiune verbală din partea reprezentantului japonez de a întoarce Shandong în China în viitorul îndepărtat.

Delegația chineză revoltată a refuzat să semneze Tratatul de la Versailles. În China însăși, a provocat o puternică mișcare de protest cu participarea unor cercuri largi ale burgheziei, inteligenței și studenților, care a fost condusă de partidul Kuomintang (așa-numita

„Mișcare de 4 mai” - în această zi din 1919, primul student miting a avut loc la Beijing). În același timp, China semicolonială slăbită nu dorea să rămână în afara Ligii Națiunilor, care ar putea fi folosită de aceasta ca platformă pentru a-și apăra interesele. După ce a semnat Tratatul de la Saint-Germain cu Austria în septembrie 1919, al cărui text include Carta Ligii, China a devenit membră a acestei organizații. În septembrie 1920, a încheiat un tratat de pace separat cu Germania, prin care i-a desființat privilegiile extrateritoriale și plata cotei germane din indemnizația „Boxer”.

Atunci când a discutat despre Carta Ligii Națiunilor, delegația japoneză a încercat să includă în aceasta o clauză privind „egalitatea raselor”, care prevedea drepturi egale pentru străinii care locuiesc în țările participante la Liga, indiferent de naționalitatea lor. Astfel, ea a căutat să obțină abolirea restricțiilor stricte asupra imigrației japoneze adoptate în Statele Unite și în stăpâniile britanice, precum și să câștige puncte de propagandă vorbind din postura de „apărător al drepturilor” popoarelor asiatice. Cu toate acestea, americanii și britanicii au blocat această inițiativă, iar prevederea privind „egalitatea rasială” nu a fost inclusă în Carta Ligii.

PENTRU A MEMORIZA ɔ---

Per total, Japonia a reușit să câștige o importantă victorie diplomatică la Conferința de la Paris. Ea a devenit unul dintre cei cinci membri permanenți ai Consiliului Ligii Națiunilor, asigurându-și statutul de mare putere, a primit mandatul Ligii de a guverna coloniile germane din Pacific și a continuat ocuparea Shandong-ului. Cu toate acestea, dominația japoneză în ATP, confirmată de deciziile luate la Paris, nu putea fi sustenabilă și pe termen lung, deoarece contrazice interesele altor state, în primul rând ale Statelor Unite.

9.3. Exacerbarea contradicțiilor japono-americane

Deciziile Conferinței de la Paris privind problemele din Orientul Îndepărtat au provocat un val de critici în Statele Unite. Partidul Republican de opoziție a acuzat administrația Wilson că nu a apărat interesele vitale ale SUA în ATP, concentrându-se pe probleme secundare ale politicii europene. Refuzul Senatului de a ratifica Tratatul de la Versailles sa datorat în mare parte nemulțumirii parlamentarilor față de articolele sale despre Shandong.

La rândul său, Wilson, forțat să facă prea multe concesii Japoniei în timpul Conferinței de la Paris, nu avea de gând să suporte în continuare periculoasa întărire. În același timp, președintele credea că Statele Unite vor putea să-i pună în locul lor pe prezumtorii japonezi numai după ce vor finaliza construcția celei mai puternice marine din lume, care va domina Oceanul Pacific.

Statele Unite au început să-și dezvolte potențialul naval, fiind încă un stat neutru. Ca urmare a războiului submarin nelimitat declanșat de

Germania și a blocadei navale britanice, comerțul american cu Europa a suferit pierderi uriașe. În 1916, Wilson a reușit să obțină adoptarea unui program grandios de construcție navală, care urmărea să creeze o flotă capabilă să „protejeze interesele SUA de orice amenințare”. Programul naval al lui Wilson a provocat nu numai Germania și Japonia, ci și „stăpâna mărilor” Marea Britanie, care profesa principiul „standardului cu două puteri” și era geloasă pe orice încercare de a-l revizui.

X-^PENTRU AMMINIRE^--- „h

„Standardul celor două puteri” a fost principiul adoptat de Marea Britanie în 1889, conform căruia marina sa ar trebui să fie superioară marinelor combinate ale celorlalte două cele mai puternice națiuni maritime din lume.

După intrarea Statelor Unite în război, programul naval al lui Wilson a fost temporar înghețat, dar a fost reluat imediat după încheierea acestuia. După înfrângerea Germaniei, aceasta a căpătat o clară orientare antijaponeză. În octombrie 1918, principalele forțe ale marinei americane au fost transferate din Atlantic în Oceanul Pacific, care era acum considerat la Washington drept principalul teatru potențial de operațiuni. Poziția SUA în ATP a fost întărită considerabil după punerea în funcțiune finală a Canalului Panama în vara anului 1920 - acum marina sa nu mai avea nevoie să ocolească întreaga Americă Latină în drumul său de la Atlantic la Oceanul Pacific.

Statele Unite sperau că Japonia, a cărei economie era cu un ordin de mărime mai slabă decât cea americană, nu va putea ține pasul cu ritmul de construcție a flotei sale. Totuși, Tokyo a acceptat provocarea americană și a început să implementeze un program naval ambițios și costisitor, care a inclus construcția a 8 nave de luptă, 8 crucișătoare și un număr mare de alte nave de război. Cursa înarmărilor navale în desfășurare ar putea duce la o ciocnire militară între cele două puteri, iar până în 1920 amenințarea unui conflict devenise destul de reală.

Confruntarea japono-americană a afectat direct interesele Marii Britanii, cea mai puternică putere navală din lume și principalul aliat al Tokyo-ului. A trebuit să plătească un preț considerabil pentru victoria în Primul Război Mondial. Din cauza unei crize economice severe și a unei mari datorii externe, Marea Britanie a fost forțată în 1918 să înceapă să își reducă armada navală și nu a fost mulțumită de perspectiva de a fi atrasă într-o nouă rundă de rivalitate navală. Un alt motiv de îngrijorare a Londrei a fost soarta alianței anglo-japoneze, care își pierduse fosta semnificație anti-rusă și antigermană și a început să reprezinte o amenințare pentru Statele Unite, principalul creditor britanic. Și deși obligațiile părților de asistență reciprocă în temeiul acordului japonez-american din 1908 („Acordul Root-Takihara”) nu s-au extins în mod oficial la conflictul

uneia dintre ele cu Statele Unite, în cazul un război japonez-american, Marea Britanie s-ar putea găsi într-o poziție foarte ambiguă.

Tratatul a expirat în 1923, dar deja în 1921 Londra a trebuit să-și determine atitudinea față de extinderea sa. Conferința imperială desfășurată în vara anului 1921 cu participarea țării-mamă și a dominațiilor - Canada, Australia, Noua Zeelandă și Uniunea Africii de Sud - a fost dedicată acestei probleme. La aceasta, toate stăpâniile Pacificului s-au opus prelungirii tratatului cu Japonia, în care nu vedeau un aliat, ci un potențial inamic. Australia și Noua Zeelandă au fost foarte nemulțumite de transferul coloniilor germane din Micronezia sub controlul Tokyo, iar Canada, cel mai hotărât oponent al tratatului, a considerat chiar și posibilitatea ipotetică a acțiunii sale armate împotriva Statelor Unite de partea Japonia absolut absurdă. În cadrul conferinței, pentru prima dată,

A existat o tendință spre o reorientare a politicii externe a unor dominații, în primul rând Canada, din Marea Britanie până în Statele Unite.

f „Dominiile au legături mai strânse cu SUA decât Marea Britanie. Există o comunitate de vederi, interese și, poate, destine finale între dominații și Statele Unite... Prin dominații, politica britanică este în cele din urmă conectată cu Statele Unite în cel mai intim mod.”1

W. Smuts, prim-ministru al Uniunii Africa de Sud

Opunându-se extinderii alianței anglo-japoneze, dominațiile au împins Marea Britanie spre apropiere de Washington, în care și-au văzut viitorul cel mai important aliat și garant al securității.

Astfel, până la începutul anilor 1920, situația internațională din ATP era determinată de criza internă în creștere din China, agravarea contradicțiilor americano-japoneze, cursa înarmărilor navale și prabusirea virtuală a alianței anglo-japoneze. În plus, a rămas deschisă întrebarea despre locul și rolul Rusiei în regiune, care, după venirea bolșevicilor la putere, și-a revizuit radical cursul politicii externe.

9.4. Politica sovietică în Orientul Îndepărtat în timpul războiului civil. Crearea Republicii Orientului Îndepărtat

Războiul civil și intervenția străină în Rusia au dus la o slăbire bruscă a poziției sale internaționale în Orientul Îndepărtat. La sfârșitul anului 1917, autoritățile chineze au preluat controlul asupra Căii Ferate Chineze de Est (CER) deținută de Rusia. Trupele japoneze au fost aduse în Manciuria de Nord, care, conform Tratatului de la Portsmouth, era o sferă de influență a Rusiei.

În aprilie 1918, un mic detașament japonez a debarcat la Vladivostok, iar în august 1918, Japonia a trimis o întreagă armată în Orientul

Îndepărtat, care a ocupat pentru câteva luni regiunea Amur, Primorye și Transbaikalia. Acțiunile ei au fost susținute de alte țări ale Antantei: Statele Unite au trimis un corp de 7.000 de oameni, iar Marea Britanie și Franța au trimis mici misiuni militare. Cu toate acestea, amploarea intervenției lor și a Japoniei a fost incomensurabilă. Numărul trupelor sale în Rusia în perioada 1918-1922. a variat de la 50 de mii la 120 de mii de oameni. Acționând oficial sub auspiciile Antantei, Japonia și-a urmărit propriile obiective de anvergură, intenționând să creeze

1 citat de: Ivanov L.N. Politica maritimă și diplomația puterilor imperialiste (între primul și al doilea război mondial). M., 1964. P. 247.

administrația locală de păpuși și menține acolo regimul de ocupație pe perioadă nedeterminată.

Motivul invaziei puterilor Antantei în granițele din Orientul Îndepărtat ale Rusiei a fost revolta Corpului Cehoslovac. Această unitate militară a fost creată în 1916 dintre cehii și slovacii capturați care au luptat anterior ca parte a armatei Austro-Ungariei, care au trecut de partea Antantei și au luptat pentru independența Cehoslovaciei. În 1917, corpul a luptat pe Frontul de Sud-Vest, unde a dat dovadă de bune calități de luptă. După ce bolșevicii au încheiat un Tratat separat de la Brest-Litovsk, care prevedea, în special, demobilizarea întregii armate ruse, s-a decis ca Corpul Cehoslovac, ca formațiune străină, să nu fie supus dezarmării și să fie transportat din Rusia până în Franța, unde ar putea continua să lupte împotriva Germaniei. În același timp, a fost aleasă cea mai lungă dintre toate rutele posibile de evacuare - mai întâi prin toată Siberia până la Vladivostok pe calea ferată, iar apoi pe mare până în Franța.

Când corpul era deja pe drum, iar trenurile cu soldați se întindeau pe multe mii de kilometri de la Urali până la Primorye, Comisarul Poporului pentru Afaceri Militare Troțki, încălcând toate acordurile încheiate anterior, a emis un ordin de dezarmare imediată. Acest ordin a fost nu numai perfidă, ci și imposibil de implementat, deoarece Legiunea Cehoslovacă la acea vreme era cea mai puternică formațiune militară din spatele sovietic. Nu este de mirare că cehoslovacii au refuzat să execute ordinul lui Troţki. În mai 1918, s-au răzvrătit și au răsturnat stăpânirea sovietică în orașele de-a lungul căii ferate transsiberiene.

Răscoala Corpului Cehoslovac a dat un impuls puternic dezvoltării mișcării Albe. De fapt, a început un război civil pe scară largă în Rusia. În vara și toamna anului 1918, aproximativ 20 de guverne regionale anti-bolșevice au fost create la est de Urali. În noiembrie 1918 au fost uniți sub autoritatea guvernului siberian cu capitala Omsk. Acesta a fost condus de fostul comandant al Flotei Mării Negre, erou al Primului Război Mondial, amiralul A.V. Kolchak, care s-a autoproclamat noul șef al statului - Conducătorul Suprem al Rusiei.

La rândul lor, țările Antantei au creat în 1919 un Comitet Inter-Aliat condus de un reprezentant al SUA pentru a gestiona căile ferate rusești - Trans-Siberian Railway și China Eastern Railway. Trebuia să asigure finalizarea evacuării Corpului Cehoslovac.

Aliații aveau un alt scop, nu mai puțin important - sprijinirea mișcării Albe. Guvernul de la Omsk a primit asistență în principal din partea Statelor Unite. Relațiile lui Kolchak cu Japonia, dimpotrivă, au fost foarte cool. Amiralul a vorbit sub sloganul de a păstra o „Rusie unită și indivizibilă”, în timp ce armata japoneză a încurajat aspirațiile separatiste ale cazacilor din Transbaikal, conduși de atamanii G. V. Semenov.

și I.P. Kalmykov și a făcut planuri de separare a regiunilor din Orientul Îndepărtat de Rusia.

Kolchak avea o serie de avantaje serioase: avea la dispoziție pe cea mai puternică și, în plus, singura obișnuită, și nu voluntară, dintre toate armatele Albe și, ca Conducător Suprem, era recunoscut de toți liderii mișcării Albe. (Denikin, Yudenich etc.). În cele din urmă, aproximativ 500 de tone de aur au căzut în mâinile lui - majoritatea rezervelor de aur ale Imperiului Rus, care au fost folosite parțial pentru achiziționarea de arme de la aliați.

Țările Antantei la Conferința de la Paris au luat în considerare problema recunoașterii oficiale a guvernului Kolchak. Consiliul celor Patru i-a trimis o notă în care descrie posibile condiții de recunoaștere (convocarea Adunării Constituante, achitarea datoriilor externe, intrarea Rusiei în Liga Națiunilor etc.), care au fost acceptate de Kolchak. Neînțelegerile au apărut doar în jurul cererii anglo-franceze de recunoaștere a independenței statelor baltice, la care amiralul a răspuns evaziv că nu poate fi satisfăcută decât de Adunarea Constituantă. Statele Unite nu și-au susținut aliații europeni în această problemă, susținând păstrarea integrității teritoriale a Rusiei în cadrul granițelor sale pre-octombrie (cu excepția Finlandei și Poloniei).

Recunoașterea de jure a guvernului Omsk de către puterile Antantei depindea direct de cursul ostilităților de pe fronturile Războiului Civil. În primăvara lui 1919, armata lui Kolchak a lansat o ofensivă în Urali și regiunea Volga, care, totuși, a fost organizată extrem de fără succes. În bătălii sângeroase, principalele forțe ale Albilor au fost învinse, după care Armata Roșie a luat inițiativa, a eliberat toată Siberia de Vest și până la începutul anului 1920 a ajuns la Lacul Baikal. La Irkutsk, Kolchak a fost predat bolșevicilor de către cehoslovaci, care și-au „cumpărat” astfel permisiunea de a părăsi nestingherit Rusia și în curând a fost împușcat. Înfrângerea mișcării Albe din Siberia a marcat începutul unui punct de cotitură în Războiul Civil în favoarea bolșevicilor.

Până în aprilie 1920, SUA, Marea Britanie și Franța și-au retras unitățile militare din Orientul Îndepărtat. După moartea lui Kolchak și evacuarea corpului cehoslovac, intervenția și-a pierdut tot sensul pentru ei. Japonia, dimpotrivă, nu numai că nu a urmat exemplul aliaților săi, dar și-a crescut semnificativ prezența militară. Motivul pentru aceasta a fost așa-numitul „incident Nikolaev”. În martie 1920, în orășelul Nikolaevsk-pe-Amur, o bandă armată care opera sub steagul Armatei Roșii a distrus consulatul japonez și a împușcat aproximativ 800 de cetățeni japonezi care locuiau în oraș. Profitând de aceste evenimente tragice, Japonia a trimis trupe suplimentare în Primorye și a ocupat, de asemenea, nordul Sahalinului.

În primăvara anului 1920, unitățile Armatei Roșii, înaintând spre est, au întâlnit trupe japoneze în regiunea Baikal. Ofensiva a fost la

oprit. Bolșevicii, amintindu-și experiența tristă a războiului din 1904-1905, au căutat să prevină un conflict armat cu Japonia. În plus, în vest se pregătea un război cu Polonia, iar Moscova nu dorea să lupte pe două fronturi. S-a decis lupta împotriva invadatorilor exclusiv prin metode politico-diplomatice și, în acest scop, crearea unui stat burghezo-democrat „tampon” în Orientul Îndepărtat. Existența sa trebuia să prevină o ciocnire militară între Rusia sovietică și Japonia și să contribuie la încheierea pașnică a intervenției japoneze.

La 6 aprilie 1920 a fost proclamată Republica Orientului Îndepărtat. Include Transbaikalia, regiunea Amur și Primorye. În 1921, a fost convocată Adunarea Constituantă în capitala Republicii Orientului Îndepărtat, Chița, care a adoptat constituția noului stat. Sistemul său intern diferă semnificativ de sistemul socialist al Rusiei Sovietice. Deși structurile de putere ale republicii se aflau sub controlul bolșevicilor, Republica din Orientul Îndepărtat nu era „sovietizat”, iar guvernul ei, împreună cu reprezentanții PCR (b), includea și menșevici și revoluționari socialiști. Pe teritoriul Republicii Orientului Îndepărtat funcționau în mod legal diferite partide politice, proprietatea privată și comerțul privat erau permise, iar rubla de aur țaristă era folosită ca monedă. Periferia Orientului Îndepărtat a Rusiei a scăpat în mare măsură de excesele „comunismului de război”, iar secțiuni mari ale populației locale au văzut în bolșevici o forță națională capabilă să reziste japonezilor. În același timp, la Moscova, crearea unui stat „tampon” a fost privită ca o mișcare tactică temporară și urma să fie lichidată imediat după încheierea intervenției străine.

Formarea Republicii Orientului Îndepărtat a primit sprijinul Statelor Unite și al Japoniei. Ambele state au stabilit contacte informale cu ea și au deschis, de asemenea, misiuni consulare la Chita. În 1920, autoritățile Republicii Orientului Îndepărtat și reprezentanții comandamentului japonez au semnat un acord de armistițiu, prin care statul „tampon” va menține relații de cea mai strânsă cooperare cu Japonia, se angajează să „nu introducă un regim comunist” și nu să permită părți ale Armatei Roșii să intre pe teritoriul său. Partea

japoneză, la rândul ei, a recunoscut autoritățile de facto ale Republicii Orientului Îndepărtat în regiunile pe care le ocupa, a încetat să-l mai sprijine pe Ataman Semenov, care a luptat împotriva lor, și și-a retras trupele din Transbaikalia și regiunea Amur. Numai Primorye și Sahalinul de Nord au rămas sub controlul său. Tokyo spera să plaseze în cele din urmă Republica din Orientul Îndepărtat sub protectoratul său, dar s-au convins curând că Republica din Orientul Îndepărtat nu era deloc un stat suveran, ci era de fapt guvernat de la Moscova. Deziluzionată de acest proiect, armata japoneză a răsturnat puterea Republicii din Orientul Îndepărtat din Primorye în primăvara anului 1921, creând un guvern marionetă la Vladivostok condus de marele om de afaceri S. D. Merkulov. Retragerea trupelor japoneze din Rusia a fost suspendată.

Crearea Republicii Orientului Îndepărtat a permis bolșevicilor să profite de contradicțiile dintre Japonia și Statele Unite. Washingtonul era împotriva prezenței militare japoneze pe teritoriul Rusiei.

„Statele Unite nu pot accepta încălcarea de către Japonia a suveranității și integrității teritoriale a Rusiei. Ei speră că Japonia va găsi o oportunitate în viitorul apropiat de a pune capăt expediției din Siberia și de a returna Sakhalin poporului rus.

Dintr-o notă a Departamentului de Stat al SUA către guvernul japonez, mai 1921.

În același timp, Statele Unite au luat poziția de nerecunoaștere a guvernului bolșevic ca un regim care a încălcat valorile fundamentale ale democrației și moralității. În DDA au găsit un partener convenabil care ar putea fi folosit împotriva japonezilor fără a compromite principiul nerecunoașterii Rusiei sovietice.

9.5. Politica sovietică în Mongolia

Mongolia a jucat un rol semnificativ în relațiile internaționale din Orientul Îndepărtat. Această țară slab populată și nedezvoltată socio-economic, dar bogată în resurse naturale, a avut întotdeauna o mare importanță strategică pentru Rusia, acoperind câteva mii de kilometri de granița sa cu China. Din secolul al XVII-lea Mongolia făcea parte din Imperiul Qing, dar la începutul secolului al XX-lea. Influența rusă crește în ea. În 1915, în orașul Kyakhta a fost semnat un acord trilateral ruso-chinezo-mongol, care a oferit Mongoliei exterioare o autonomie largă. China și Rusia s-au angajat să nu staționeze trupe pe teritoriul său sau să se amestece în guvernarea sa internă. În același timp, Mongolia Interioară a rămas o provincie chineză obișnuită, fără drepturi autonome. Rusia a recunoscut suzeranitatea Chinei asupra Mongoliei Exterioare, dar orice probleme politice și teritoriale care o afectează trebuia rezolvată cu participarea tuturor celor trei părți.

Acordul de la Kyakhta, încheiat la inițiativa Petrogradului, a transformat, în esență, Mongolia Exterioară într-o sferă de interes

rusă. A devenit posibil datorită slăbirii Chinei după Revoluția Xinhai. În 1919, profitând de criza politică internă din Rusia, China a eliminat autonomia Mongoliei Exterioare, și-a trimis trupele în această țară și l-a îndepărtat de la putere pe conducătorul său teocratic Bogdo Gegen, care era venerat de biserica lamaistă ca reîncarnarea vie a lui Buddha. . Toate aceste acțiuni nu au putut decât să provoace o creștere a sentimentului anti-chinez în rândul populației locale.

În 1920, Mongolia Exterioară este atrasă pe orbita Războiului Civil Rus. Din Transbaikalia, un mare detașament armat de albi i-a invadat granițele sub comanda baronului R. F. Ungern, care a luat în luptă capitala mongolă Urga. În februarie 1921, sub presiunea lui Ungern, Bogdo Gegen a declarat independența Mongoliei Exterioare. Ungern însuși, care cunoștea foarte bine Orientul, a fost un susținător fanatic al ideii pan-mongole și a construit

planuri de anvergură de a crea, sub conducerea sa, un „Mare Stat Mongol”, care urma să includă Asia Centrală, Xinjiang și Tibet.

Succesele lui Ungern au provocat îngrijorare serioasă la Moscova. Pentru a-l combate, s-a decis trimiterea de unități ale Armatei Roșii în Mongolia. Sub conducerea reprezentanților Cominternului, la Irkutsk au fost create Partidul Revoluționar al Poporului Mongol (MPRP) și Guvernul Revoluționar Provizoriu . În vara anului 1921, detașamentul lui Ungern a fost distrus, iar Armata Roșie a intrat în Urga. Noul guvern care a venit cu trupele sovietice a confirmat că Mongolia Exterioară rămâne un stat independent și a cerut tuturor țărilor lumii să stabilească relații diplomatice cu aceasta. Acest apel, însă, a fost auzit doar la Moscova. În noiembrie 1921, guvernele Rusiei Sovietice și Mongoliei au semnat un acord pentru a stabili relații de prietenie. Acesta prevedea desființarea tuturor tratatelor bilaterale prerevoluționare și schimbul de misiuni diplomatice. S-a decis, de asemenea, ca unitățile Armatei Roșii să fie staționate în Mongolia în mod permanent pentru a-și proteja independența de facto. În același timp, acordul a abordat problema statutului juridic internațional al Mongoliei Exterioare. Partea sovietică nu s-a grăbit să-și recunoască independența de drept, așa cum au cerut revoluționarii mongoli, deoarece un astfel de pas ar putea complica și mai mult relațiile sovieto-chineze. Beijingul a condamnat ferm intrarea trupelor sovietice pe teritoriul Mongoliei Exterioare și a refuzat categoric să-i recunoască independența. Ulterior, China a refuzat invariabil să se ocupe de noua putere mongolă, totuși, nefiind capabilă să o îndepărteze prin mijloace armate, a fost nevoită să-și suporte existența. Rămânând în mod oficial o parte autonomă a Republicii Chineze, Mongolia Exterioară, după revoluția din 1921, s-a transformat într-o sferă de influență sovietică și a luat calea dezvoltării „non-capitaliste”. Până în 1945, a fost un stat autoproclamat nerecunoscut de comunitatea internațională1.

Evenimentele au urmat un scenariu similar în regiunea Uriankhai, situată lângă Mongolia, care din 1914 se afla, de fapt, sub

protectoratul rus. În 1921, s-a declarat stat independent, care a luat numele de Republica Populară Tannu-Tuva (din 1926 - Tuva). Conform constituției adoptate, Tuva „a jucat pe arena internațională sub auspiciile Rusiei Sovietice”. Pe teritoriul său a fost staționat un detașament al Armatei Roșii, iar noul guvern a fost format din reprezentanți ai Partidului Revoluționar Popular Tuvan, creat după exemplul MPRP.

Abia în 1945, după un referendum privind independența organizat în conformitate cu deciziile Conferinței de la Ialta, Mongolia a fost recunoscută de Kuomintang China, iar apoi de alte țări ale lumii, ca stat independent.

Rusia Sovietică și Republica Populară Mongolă au devenit singurele state care au recunoscut independența Tuvei. Apariția acestui slab populat (doar 70 de mii de oameni), dar care ocupă un vast teritoriu de formare a statului, care, la fel ca MPR, proclama trecerea la o cale de dezvoltare „non-capitalistă”, a trecut neobservată în lume. În anii 1920, Mongolia a căutat ca URSS să anexeze Tuva, dar Moscova nu a fost de acord cu acest lucru[1]. În august 1944, Republica Tuvan a fost încorporată în Uniunea Sovietică ca regiune autonomă a RSFSR.

9.6. Conferința de la Washington și deciziile sale. Patru, cinci și nouă tratate de putere

După ce președintele republican W. Harding a venit la Casa Albă în primăvara anului 1921, politica externă a SUA a luat o întorsătură de la globalismul wilsonian la neo-izolaționism. Noua administrație, care a adoptat din nou Doctrina Monroe, credea că principalele interese naționale ale Statelor Unite sunt concentrate nu în Europa, ci în ATP și America Latină, unde ar putea fi protejate fără Liga Națiunilor. În plus, republicanii au considerat că programul naval al lui Wilson este prea scump și au căutat un compromis cu celelalte mari puteri în chestiunile legate de armele navale. Considerând rezultatele Conferinței de la Paris drept o înfrângere personală a lui Wilson, au vrut să-l contrasteze cu un succes major în direcția Pacificului a politicii externe a SUA.

În iulie 1921, Harding a luat inițiativa de a organiza o conferință internațională la Washington privind limitarea armamentului naval. De asemenea, trebuia să discute despre situația postbelică din ATP în ansamblu, inclusiv chestiunile chineze și ruse. Propunerea americană a fost susținută cu entuziasm de China și de stăpâniile britanice; L-au aprobat și puterile europene. Japonia a salutat dorința americanilor de a ajunge la un compromis privind armele navale, dar nu a dorit să discute în cadrul conferinței despre alte probleme internaționale, în primul rând prezența trupelor sale în Rusia și China. Și deși nu a reușit să realizeze acest lucru, Japonia, temându-se să rămână izolată, a susținut totuși inițiativa americană.

Germania, care, în temeiul Tratatului de la Versailles, și-a pierdut toate posesiunile în Oceanul Pacific, nu a fost invitată la conferință. Nici Rusia nu a fost reprezentată la el - conform raționamentului oficial, „din cauza absenței unui guvern unificat”. Niciunul dintre participanții la conferință de la acea vreme nu recunoscuse încă puterea bolșevicilor și nici nu stabilise relații diplomatice cu Moscova. De teamă că la Washington ar putea fi creat un „front imperialist unit” împotriva sa, Rusia sovietică a declarat că nu va recunoaște deciziile conferinței, deoarece acestea vor fi adoptate fără participarea sa.

1WUA RF. F. 9. Op. 9. P. 78. D. 129. L. 25-26.

Conferința de la Washington privind limitarea armelor, chestiunile din Pacific și Orientul Îndepărtat a avut loc între 12 noiembrie 1921 și 6 februarie 1922. A fost prima reuniune la nivel înalt internațional multilateral care a avut loc pe teritoriul SUA. La conferință au participat Statele Unite, Marea Britanie și stăpâniile sale - Canada, Australia, Noua Zeelandă, Uniunea Africii de Sud, precum și India - Franța, Italia, Japonia, China și micile țări europene care aveau interese coloniale în ATP - Belgia, Olanda și Portugalia. Agenda, așa cum era de așteptat, a depășit subiectele legate de dezarmare și a inclus probleme de securitate în posesiunile Pacificului, precum și probleme chineze și ruse.

La prima întâlnire a conferinței, secretarul de stat american Charles Hughes a ținut un discurs principal. El a propus un plan de limitare și reducere a armelor navale, care a constat în mai multe puncte: 1) oprirea construcției de nave de luptă superputernice (cuirasate) ca cea mai periculoasă clasă de arme navale; 2) stabilirea tonajului maxim al flotei liniare pentru SUA și Marea Britanie la 500 mii tone și pentru Japonia la 300 mii tone, i.e. într-un raport de 10:10:6; 3) stabilirea de către toate puterile a unui tonaj maxim al unei nave de luptă de 35.000 de tone - nu mai mult decât capacitatea Canalului Panama, care a aparținut americanilor.

Planul Hughes presupunea că Marea Britanie, care întâmpinase mari dificultăți economice după Primul Război Mondial, va fi forțată să abandoneze „standardul celor două puteri”, care devenise o povară insuportabilă pentru ea. Statele Unite, la rândul lor, au revendicat rolul de a doua cea mai puternică putere navală din lume, nu inferioară ca putere față de Marea Britanie. Planul american prevedea o pondere destul de mare a Japoniei în proporția mondială a flotelor (locul trei în lume și 60% din tonajul flotei de luptă britanice sau americane), care corespundea în general capacităților economice și ambițiilor sale de politică externă. După o scurtă discuție, Marea Britanie și Japonia au aprobat propunerile americane.

Marile puteri au discutat apoi despre consolidarea securității internaționale în ATP. La 13 decembrie 1921, SUA, Japonia, Marea Britanie și Franța au semnat un acord privind garantarea reciprocă a

inviolabilității teritoriilor insulare din Oceanul Pacific (Tratatul cu patru puteri). Acesta prevedea neagresarea reciprocă a posesiunilor din Pacific și soluționarea pașnică a tuturor disputelor prin arbitraj. Statele Unite au recunoscut drepturile Japoniei asupra fostelor colonii germane din Oceanul Pacific (Insulele Caroline, Mariana și Marshall) - anterior administrația republicană a refuzat să considere legal mandatul de gestionare a acestora primit de Tokyo de la Liga Națiunilor. Principala semnificație a acordului dintre cele patru puteri a fost abolirea alianței militaro-politice a Marii Britanii.

și Japonia. Articolul 4 a stabilit că, după ratificarea sa, Tratatul anglo-japonez din 1911. îşi pierde puterea1.

Londra a trebuit să refuze extinderea tratatului sub presiunea Statelor Unite și a dominațiilor. În Japonia, care a respectat întotdeauna cu fidelitate obligațiile aliate, această decizie a provocat dezamăgire și resentimente. Britanicii au fost în mod tradițional percepuți în societatea japoneză ca prieteni apropiați și aliați care au introdus Țara Soarelui Răsare în cultura occidentală. Mulți oameni de stat britanici au regretat, de asemenea, ruptura alianței, temându-se că abandonarea unui instrument atât de puternic de influență asupra Japoniei ar putea duce la creșterea tendințelor agresive în politica sa externă. Cu toate acestea, arhitecții sistemului de la Washington au văzut tratatul în primul rând ca pe o relicvă a politicii blocului care le-a amenințat securitatea și a fost compromisă de Primul Război Mondial.

X-^PENTRU AMMINIRE^-- --X

Tratatul celor patru puteri a stabilit principiile securității colective și parteneriatului dintre Statele Unite, Marea Britanie, Franța și Japonia în ATP ca alternativă la blocurile militare. În același timp, nu prevedea nicio sancțiune politică sau militară împotriva unui stat care a încălcat obligațiile prevăzute de tratat. Acest lucru a fost insistat de către Statele Unite, care, ca parte a politicii sale neoizolaționiste, au căutat să evite implicarea în conflicte din străinătate, dacă nu este absolut necesar. Ulterior, la ratificarea sa, Senatul SUA a făcut chiar o precizare specială că „nici preambulul și nici termenii acestui tratat nu prevăd utilizarea forțelor armate, nu este o alianță și nu prevede obligația de a acționa în apărarea nimănui. ”2. Acest amendament, precum și absența unei prevederi privind sancțiunile în tratat, au redus semnificativ eficacitatea acestuia.

Principiul securității colective trebuia susținut de anumite garanții militaro-politice ale respectării sale. Au fost consemnate în acordul semnat la 6 februarie 1922 de către cele cinci puteri (SUA, Marea Britanie, Japonia, Franța și Italia) privind limitarea armamentului naval. Tratatul, care s-a bazat pe Planul Hughes, a stabilit tonaj maxim al flotelor de luptă sub forma unui raport aproximativ

1 În 1902, a fost semnat primul tratat anglo-japonez, care prevedea acordarea de asistență militară în cazul unui război de către una dintre părți împotriva a două sau mai multe state. În 1905, a fost încheiat un al doilea tratat de alianță, conform căruia se acorda asistență militară și în cazul unui război împotriva oricărei puteri. Și în cele din urmă, în 1911, a fost semnat al treilea tratat anglo-japonez, care a prelungit cel de-al doilea tratat cu modificări minore până în 1923.

2 Citat. de: Kissinger G. Diplomatie. p. 336.

5 (SUA) : 5 (Marea Britanie) : 3 (Japonia): 1,75 (Franța) : 1,75 (Italia), iar în termeni absoluti a determinat următorul tonaj al flotei: pentru SUA și Marea Britanie - 525 mii tone fiecare, pentru Japonia - 315 mii tone, pentru Franța și Italia - 175 mii tone fiecare.A limitat tonaj maxim al unei nave de luptă (35 mii tone) și calibrul maxim al artileriei navale. Cu toate acestea, tratatul nu a impus restricții asupra altor clase de nave de război: crucișătoare, submarine, nave ușoare și auxiliare.

^(pentru MEMORIZAREA^---h

Tratatul celor cinci puteri a devenit primul acord din istorie privind limitarea și reducerea armamentului naval. Semnificația sa a depășit granițele regionale, deoarece s-a extins în lume, și nu doar la flotele Pacificului ale puterilor. În același timp, în raport cu ATP ca zonă a celei mai intense rivalități maritime, rolul său a fost deosebit de mare. Tratatul a oprit cursa înarmărilor navale care se dezvoltase în Pacific după primul război mondial.

Astfel de „plafoane” au fost determinate pentru tonajul maxim al flotei liniare a celor mai puternice state maritime din lume, care și-a asumat reducerea semnificativă (aproximativ jumătate): flota britanică - cu 600 de mii de tone, flota americană - cu 500 de mii de tone. , flota japoneză - cu 300 de mii. t. În același timp, dacă Marea Britanie a trimis la casare nave în mare parte învechite care și-au servit durata de viață, atunci SUA și Japonia au trebuit să sacrifice câteva dintre cele mai noi cuirasate.

Tratatul celor cinci puteri a oferit un echilibru naval global de putere care a servit intereselor participanților săi. Toți au fost practic mulțumiți de proporția globală a flotelor (5: 5: 3: 1,75: 1,75) și s-au asigurat că interesele lor sunt luate în considerare în alte aspecte ale tratatului.

Statele Unite s-au impus ca cea mai mare putere maritimă a lumii, egală cu Marea Britanie. Insistând asupra limitării tonajului navelor de luptă la 35 de mii de tone, au păstrat importanța strategică a Canalului Panama, care nu putea găzdui nave cu deplasare mai mare.

Londra și Tokyo au recunoscut inutilitatea rivalității maritime nelimitate cu America.

Marea Britanie a abandonat „standardul cu două puteri” în ceea ce privește navele de luptă. Cu toate acestea, deoarece tratatul limita doar navele de luptă, ea și-a păstrat o superioritate marcată în alte clase de arme navale, ceea ce, combinat cu o rețea globală de baze militare britanice, i-a asigurat că își menține poziția de cea mai puternică putere navală din lume.

Franța și Italia, cu capacitățile lor navale mai modeste, au evitat reducerea flotei de luptă. Aceștia au insistat ca submarinele să rămână în afara restricțiilor, vorbind în numele țărilor mijlocii și mici care considerau flota de submarine o armă defensivă și cel mai eficient garant al securității lor.

La rândul său, Japonia a reușit să insiste ca tratatul să includă un articol care interzice construirea de noi baze navale și consolidarea vechilor baze navale în Oceanul Pacific. Statele Unite au fost de acord să nu-și întărească posesiunile din Pacificul de Vest (arhipelagul Filipine și insula Guam), precum și Insulele Aleutine și Marea Britanie - Hong Kong. S-a făcut o excepție pentru stăpâniile britanice, Zona Canalului Panama, precum și Insulele Hawaii și Singapore, unde Statele Unite și Marea Britanie și-ar putea extinde și moderniza bazele militare existente. Japonia, la rândul ei, a refuzat să întărească insulele Kurile și Pescadore și insula Taiwan.

O singură privire asupra hărții este suficientă pentru a aprecia avantajele pe care Japonia le-a câștigat în ATP. Acum, SUA și Marea Britanie nu puteau crea baze navale mari la o distanță de câteva mii de mile de granițele sale. De asemenea, trebuie luat în considerare faptul că flota americană avea sediul în două oceane, iar britanicii erau împrăștiați în întreaga lume. Astfel, Japonia nu numai că și-a menținut dominația navală în Pacificul de Vest, care era amenințat de programul naval al lui Wilson, dar a obținut și recunoașterea acestui fapt de către alte mari puteri. Pentru a înțelege motivele care i-au determinat să facă această concesiune Tokyo, trebuie luate în considerare deciziile luate de conferință cu privire la problemele chineze și ruse.

Problema Chinei a fost inclusă pe ordinea de zi în primul rând din cauza preocupării puterilor occidentale cu privire la situația revoluționară care se conturează în această țară. Republica creată după Revoluția Xinhai s-a dovedit a fi neviabilă. Ideile comuniste au pătruns activ din Rusia sovietică până în China, găsind acolo teren fertil pentru răspândirea în continuare. În aceste condiții, politica colonială a „sferelor de influență” a contribuit la destabilizarea în continuare a Chinei, a sporit fragmentarea sa politică și a discreditat guvernul central. Participanții la conferință au văzut o amenințare reală la adresa revoluției de eliberare națională din China și s-au temut că forțele politice ostile lor vor veni la putere acolo.

Spre deosebire de Conferința de la Paris de la Washington, China nu a fost reprezentată de o delegație comună de Nord și Sud, ci doar de guvernul de la Beijing. Guvernul din sudul Kuomintangului, condus de Sun Yat-sen, a refuzat să participe la Conferința de la Washington și să-și recunoască deciziile. Delegația chineză a cerut ca marile puteri să elimine sferele de influență, să anuleze tratatele inegale și să restructureze relațiile cu Beijingul în conformitate cu principiul „porților deschise și șanselor egale”, adică. bazată pe „Doctrina fânului” americană. În aceste chestiuni, ea a primit sprijin deplin din partea Statelor Unite, care au convins alte state să se ridice deasupra intereselor lor coloniale pentru a neutraliza pericolul unei noi revoluții chineze. După discuții intense, toți participanții la conferință, inclusiv Marea Britanie și Japonia,

au fost de acord să își revizuiască politicile și să contribuie la întărirea suveranității chineze.

La 6 februarie 1922, nouă puteri (China, SUA, Marea Britanie, Japonia, Franța, Italia, Belgia, Olanda și Portugalia) au semnat un tratat privind principiile și politicile față de China. Părțile au convenit să respecte suveranitatea, integritatea administrativă și teritorială a Chinei și să construiască relații cu aceasta în conformitate cu principiul „porților deschise și șanselor egale” și au refuzat, de asemenea, să „oferă reciproc oportunități exclusive de dominare în anumite părți ale Chinei. teritoriu” - i.e. din politica „sferelor de influență”. De asemenea, au convenit să respecte statutul Chinei de stat neutru.

La rândul său, Beijingul s-a angajat să urmeze principiul egalității în raport cu toate puterile străine, acordându-le aceleași drepturi și a promis că nu va închiria nicio parte a teritoriului său niciunui stat în viitor.

În același timp, tratatul celor nouă puteri a declarat doar principii generale care trebuiau încă umplute cu conținut specific. În timpul conferinței, au fost semnate mai multe acorduri bilaterale pentru a restabili drepturile suverane ale Chinei. Cel mai important dintre ele a fost acordul dintre China și Japonia privind soluționarea problemei Shandong, dezvoltat cu medierea anglo-americană. Acesta prevedea evacuarea trupelor japoneze din această provincie chineză, precum și achiziționarea de către chinezi a proprietăților japoneze din Shandong la un preț rezonabil. În condiții similare, China a semnat un acord cu Marea Britanie pentru a-i returna teritoriul închiriat din Weihaiwei.

În plus, cele opt puteri care au semnat tratatul cu China au ajuns la un acord pentru a-și majora tariful vamal, care era principala sursă de venit pentru guvernul de la Beijing. Ei și-au declarat intenția de a renunța treptat la drepturile de extrateritorialitate ale cetățenilor lor și de a-și retrage unitățile militare din porturile și așezările închiriate.

Cu toate acestea, deciziile Conferinței de la Washington nu au abolit toate restricțiile asupra suveranității chineze. Doar primul pas a fost făcut pe calea dificilă a eliberării Chinei de dependența semicolonială. Marile Puteri credeau că restabilirea deplină a suveranității Chinei este un proces lung care ar trebui corelat cu cursul dezvoltării sale interne și depinde în primul rând de dacă acolo va fi creat în sfârșit un guvern central puternic, capabil să pună capăt anarhiei și să reunifice țara. În același timp, conferința a evidențiat tranziția marilor puteri de la colonialismul clasic, bazat pe divizarea sferelor de influență, la politica „ușilor deschise și egalității de șanse”, în care o importanță cheie a fost acordată stabilizării Chinei. dezvoltare internă.

Discuția despre problema rusă a ocupat un loc proeminent în cadrul conferinței. Statele Unite, interesate să păstreze Rusia ca

o contrapondere a Japoniei în Orientul Îndepărtat, a declarat că conferința „trebuie să protejeze interesele ruse legitime” și să realizeze retragerea trupelor japoneze. O delegație din Republica Orientului Îndepărtat a sosit la Washington și a primit o primire prietenoasă. Delegația a fost primită de secretarul de stat Hughes, a luat cuvântul la audierile Congresului și i s-a oferit ocazia să desfășoare o campanie activă de propagandă în presă. La Washington au venit și reprezentanți ai altor forțe politice ale Orientului Îndepărtat rus - Ataman Semenov, șeful guvernului pro-japonez Primorsky Merkulov. Cu toate acestea, niciunul dintre ei nu a fost primit de oficiali americani și nu a avut voie să participe la reuniunile conferinței.

Discuția asupra chestiunii ruse a arătat că niciuna dintre puteri nu a susținut prezența prelungită a trupelor japoneze în Orientul Îndepărtat rus. Trezindu-se izolată, delegația japoneză a fost nevoită să facă concesii. Ea a declarat oficial că Japonia va retrage în curând trupele din Primorye, deși a evitat să specifice un interval de timp specific pentru evacuare.

În plus, conferința a adoptat o rezoluție cu privire la problema Căii Ferate de Est din China. A confirmat competențele Comitetului interaliat pentru managementul drumurilor creat în 1919 și a determinat scopul final al activităților sale - întoarcerea CER în Rusia ca singurul său proprietar legal și, de asemenea, a recunoscut atribuirea drepturilor de proprietate asupra drumului de către alte state (adică Japonia și China) ca fiind inacceptabile.

9.7. sistemul Washington

A ȚINE MINTE

Deciziile Conferinței de la Washington au avut o mare importanță internațională. Principalul său rezultat a fost restabilirea

echilibrului politic și a stabilității în regiunea Asia-Pacific. Stabilirea unui nou raport

forțe dintre marile puteri, consacrate într-o serie de tratate și acorduri, conferința a finalizat formarea sistemului de relații internaționale de la Washington în ATP, care a înlocuit raportul de putere anterior, subminat de Primul Război Mondial și de revoluțiile din China și Rusia. Sistemul de la Washington era mai echilibrat decât cel de la Versailles. Reflectând echilibrul de putere al marilor puteri, acesta corespundea echilibrului intereselor lor naționale într-o măsură mult mai mare decât Versailles. Regiunea Asia-Pacific nu a fost împărțită, ca și Europa, în câștigători și învinși. Participanții la conferință au reușit să ajungă la un compromis cu privire la problemele limitării armelor navale și inviolabilitatea posesiunilor lor din Pacific, precum și să convină asupra politicii lor față de China. În același timp, echilibrul existent era fragil, ceea ce s-a explicat în primul rând prin rolul jucat de Japonia, China și Rusia Sovietică în noul sistem internațional.

Japonia a primit garanții de securitate de la puterile occidentale - a treia mare navală japoneză în proporția mondială de flote, inviolabilitatea posesiunilor sale coloniale și dominația în Pacificul de Vest, unde alte mari puteri s-au angajat să nu-și întărească bazele navale. A câștigat o „zonă de siguranță” maritimă extinsă, recunoscută la nivel internațional, care excludea nu numai posibilitatea unui atac asupra insulelor japoneze, ci și o blocare efectivă a rutelor sale comerciale maritime. Cursa înarmărilor navale care ruina economia japoneză a încetat. Cu toate acestea, Japonia a trebuit să plătească un preț mare pentru toate acestea. După ce a promis că va evacua trupele din Rusia și China, a fost nevoită să abandoneze în mare măsură roadele expansiunii sale militaro-politice pe continentul asiatic.

Elita politică a Japoniei este divizată. În timp ce aripa sa moderată susținea Acordurile de la Washington, cercurile naționaliste de dreapta și comanda forțelor armate erau extrem de nemulțumite de acestea, crezând că guvernul făcuse concesii nejustificate puterilor occidentale. Ei au interpretat interesele naționale ale țării nu ca interese de consolidare a securității acesteia, ci ca obiective coloniale, expansioniste asociate cu câștigarea dominației în Asia și Oceanul Pacific. În același timp, noul echilibru de putere în ATP a fost de așa natură încât, dacă Japonia ar dori să înceapă un mare război, Statele Unite și Marea Britanie ar avea oportunități foarte limitate de a o împiedica să facă acest lucru. Securitatea slabă a unui număr de posesiuni lor din Pacific (cum ar fi Filipine și Hong Kong), datorită prevederilor Tratatului celor cinci puteri, le-a oferit japonezilor, în cazul unei ciocniri militare cu puterile occidentale, un avantaj important de succese timpurii (acest scenariu a fost realizat ulterior în faza inițială a războiului din Pacific, după ce flota japoneză a atacat Pearl Harbor în decembrie 1941).

Desigur, Washington și Londra au văzut pericolele pe care le amenința un astfel de echilibru de putere, dar credeau că în primul rând statele din Orientul Îndepărtat - China și Rusia - ar trebui să reziste expansiunii japoneze. Tratatul celor Nouă a creat condiții de politică externă mai favorabile pentru a stabiliza dezvoltarea internă a Chinei. Viitorul noului sistem internațional depindea în mare măsură de dacă gigantul asiatic va coopera cu Occidentul sau s-ar găsi în confruntare cu acesta dacă forțele revoluționare, anti-imperialiste ar ajunge la putere la Beijing. În același timp, Tratatul celor Nouă, cu toată semnificația sa, nu putea deveni un factor capabil să împiedice revoluția chineză. Chiar dacă China ar reuși să depășească criza severă și ar începe să se dezvolte în mod constant, ar dura mulți ani înainte să devină o adevărată contrapondere pentru Japonia. În această situație, multe depind de poziția Moscovei.

Deși Rusia sovietică nu a participat la Conferința de la Washington, interesele sale în cadrul sistemului creat nu au fost încălcate din cauza situației internaționale favorabile. Primesc o promisiune din Japonia

retrage trupele din Primorye prin adoptarea unei rezoluții privind calea ferată de est chineză, care prevedea păstrarea prezenței ruse în Manciuria, puterile occidentale, în primul rând Statele Unite, și-au demonstrat interesul pentru menținerea Rusiei ca contrapondere a Japoniei în Orientul Îndepărtat. Contrar temerilor Moscovei, conferința nu numai că nu a dus la formarea unui „front imperialist unit”, dar și-a îmbunătățit în mod obiectiv poziția internațională în ATP.

Interesele Rusiei Sovietice au fost satisfăcute de Tratatul celor Patru, care a desființat alianța militaro-politică a Marii Britanii și a Japoniei – state pe care le considera principalii potențiali adversari. Acest tratat nu a recunoscut pretențiile japoneze asupra Sahalinului de Nord, care nu a fost inclusă în lista teritoriilor a căror inviolabilitate era garantată de cele patru puteri. Tratatul celor cinci, care prevedea o reducere semnificativă a celor mai mari marine din lume, a fost, de asemenea, benefic pentru Rusia sovietică, care pierduse o mare parte din flota sa în timpul Primului Război Mondial și al Războiului Civil. În plus, prevedea refuzul Japoniei de a construi baze navale și fortificații pe Insulele Kurile, ceea ce corespundea și intereselor sovietice. În cele din urmă, rezoluția privind problema Căii Ferate Chineze de Est a recunoscut această cale ferată drept proprietatea statului rus, ceea ce a creat unele garanții împotriva eventualelor tentative de a o sechestra de către China sau Japonia.

Tratatul celor Nouă, dimpotrivă, a fost aspru criticat la Moscova, punând în discuție sinceritatea intențiilor puterilor imperialiste de a contribui la întărirea suveranității Chinei. Cursul lor politic, care vizează sprijinirea guvernului de la Beijing, contrazicea clar politica sovietică față de revoluția mondială.

✓ -(pentru MEMORIZARI)-- ---X

Ambele mari puteri regionale - China și Rusia Sovietică (mai târziu URSS) - nu au putut deveni factori de stabilitate internațională în ATP: China - din cauza slăbiciunii interne, și statul sovietic - datorită influenței asupra politicii sale externe a ideologiei comuniste, care s-a bazat pe procese revoluţionare de dezvoltare în statele din Orientul Îndepărtat. Această împrejurare nu a permis crearea unei ordini internaționale universale și a subminat stabilitatea acesteia.

Statele Unite, Marea Britanie, Franța și Japonia au devenit garanții sistemului Washington. Cu toate acestea, în timp ce capacitățile de politică externă ale Marii Britanii și Franței în cadrul ATP au fost limitate, Japonia și Statele Unite au făcut față rolului de garanți nu într-un mod complet satisfăcător. Cursul moderat al guvernului japonez, care vizează menținerea echilibrului regional și respectarea acordurilor de la Washington, a fost în mod constant supus unor atacuri aprige din partea de dreapta, militariste.

cercurile din Tokyo. Politica externă americană s-a format sub influența doctrinei izolaționismului și a reticenței asociate a Washingtonului de a accepta orice obligații internaționale dincolo de minimul strict. Orientarea sa izolaționistă a pus sub semnul întrebării capacitatea și dorința Statelor Unite de a apăra noua ordine internațională în ATP, creată cu participarea sa activă și satisfacerea intereselor sale. Cu acest echilibru de putere, sistemul de la Washington, în ciuda anumitor avantaje, s-a dovedit a fi foarte fragil și instabil.

Literatură

Principal

Documente ale politicii externe a URSS. M.: Gospolitizdat, 1960. T. IV. Doc. nr. 291.

Istoria Chinei: Manual / Ed. A. V. Meliksetova. M.: Editura Universității de Stat din Moscova, 1998. Ch. XH-XHL

Istoria Japoniei: manual / RAS. Institutul de Studii Orientale; Reprezentant. ed. A. E. Jukov: În 2 vol. T. P. 1868-1998. M., 1998. pp. 259-270, 298-313.

Kleimenova HE, Sidorov A. Yu. Sistemul de relații internaționale Versailles-Washington: Probleme de formare și dezvoltare: Un curs de prelegeri despre istoria relațiilor internaționale (1918-1939 rr.). M.: Informpolygraf, 1995. Partea I. Ch. 4.

Sidorov A. Yu. Politica externă a Rusiei sovietice în Orientul Îndepărtat (1917-1922 rr.). M.: Editura MGIMO, 1997. Ch. 1-3.

Istoria sistematică a relațiilor internaționale în patru volume. Evenimente și documente. 1918–2000 / Rep. ed. A. D. Bogaturov. Volumul doi. Documentele anilor 1910-1940 / Comp. A. V. Malgin. M.: Moscova, muncitor, 2000. Doc. Nr. 38-41.

Adiţional

Koshkin A. A. Primul Război Mondial și Orientul // Istorie nouă și recentă. 1998. Nr 5. P. 40-50.

Luzyanin S.G. Rusia - Mongolia - China în prima jumătate a secolului XX. Relații politice în 1911 - 1946. M.: Editura „Ogni”, 2003. Ch. 3.

The Washington Conference, 1921 - 1922: Naval givaiy, East Asia Stability and the road to Pearl Harbor / Ed. de Erik Goldstein și John Maurer. Elford, Essex, Marea Britanie; Portland, Or.: FrankCass, 1994.

CAPITOL

RELAȚII INTERNAȚIONALE ÎN ATP ÎN 1922-1930

10.1. Sfârșitul intervenției japoneze și includerea Republicii Orientului Îndepărtat în Rusia Sovietică

După încheierea Conferinței de la Washington și în conformitate cu deciziile acesteia, Japonia a început să se pregătească pentru retragerea trupelor de pe teritoriul Orientului Îndepărtat al Rusiei. Cu toate acestea, în schimbul plecării ei „voluntare” din Rusia, ea se aștepta să obțină concesii politice și economice semnificative din partea Republicii Orientului Îndepărtat. Din august 1921 până în aprilie 1922, la Dairen a avut loc o conferință între Republica Orientului Îndepărtat și Japonia privind reglementarea relațiilor bilaterale1. La acesta, partea japoneză a cerut acordarea de concesii pentru dezvoltarea resurselor minerale în condiții preferențiale, dreptul de navigație liberă pe râul Amur, păstrarea supușilor japonezi a proprietății lor dobândite în timpul ocupației, distrugerea fortificațiilor militare. din Vladivostok etc. Partea rusă, la rândul ei, credea că timpul este de partea ei și susținătorii continuării intervenției la Tokyo vor fi forțați în cele din urmă să facă concesii. Prin urmare, delegația DDA a întârziat inițial negocierile, apoi a respins cele mai odioase dintre cererile care i-au fost prezentate, după care Conferința de la Dairen a fost întreruptă.

În iunie 1922, Japonia a anunțat în mod neașteptat retragerea trupelor sale din Primorye până la sfârșitul anului fără nicio condiție prealabilă. Această decizie a fost o victorie pentru aripa moderată a elitei sale conducătoare asupra armatei agresive. Încercând să obțină garanții pentru păstrarea Republicii din Orientul Îndepărtat ca stat suveran burghezo-democrat, oficialul Tokyo a propus să țină noi negocieri. În septembrie 1922, a avut loc o conferință la Changchun (Manciuria), cu participarea reprezentanților Japoniei, Republicii Orientului Îndepărtat și Rusiei Sovietice. Cu toate acestea, de data aceasta, părțile nu au putut ajunge la un acord.

1 Dairen este numele japonez pentru fostul port rusesc Dalniy (numele chinezesc este Da-lian).

La 25 octombrie 1922 s-a încheiat retragerea trupelor japoneze de la Vladivostok. Statul „tampon” și-a îndeplinit cu succes misiunea - a prevenit un conflict armat între Rusia sovietică și Japonia. La 13 noiembrie 1922, Adunarea Populară a Republicii Orientului Îndepărtat a votat lichidarea Republicii Orientului Îndepărtat și reunificarea acesteia cu RSFSR. Integritatea teritorială a statului rus în Orientul Îndepărtat a fost restaurată, deși nu complet - trupele japoneze au rămas încă în Sahalin de Nord. Calculele intervenţioniştilor că după revoluţia din 1917 Rusia va fi sortită decenii de haos şi anarhie, care le-ar permite să transforme regiunile Amur şi Primorye în feudul lor, s-au dovedit a fi nefondate. Pe parcursul a patru ani de ocupație, ei nu au reușit niciodată să obțină sprijinul populației locale ruse și să transforme Regiunea Orientului Îndepărtat într-un instrument al influenței lor. Evenimentele Războiului Civil au arătat încă o dată că regiunile Orientului Îndepărtat nu reprezintă periferia colonială a unui imperiu prăbușit, ci o parte integrantă a Rusiei însăși, care nu poate fi smulsă fără durere din ea. „Expediția siberiană”, care a costat Japoniei cheltuieli enorme, s-a încheiat cu un eșec total.

10.2. Reglarea relațiilor sovieto-chineze. Cooperarea dintre URSS și Kuomintang

Bolșevicii au acordat o mare atenție Chinei în strategia lor de politică externă. Politica sovietică în legătură cu aceasta a fost formulată pentru prima dată în Apelul Consiliului Comisarilor Poporului către poporul chinez și guvernele din nordul și sudul Chinei din 1919, precum și în Apelul Consiliului Comisarilor Poporului la guvernul Republicii. din China în 1920. Aceste documente sunt cunoscute și sub denumirea de „declarațiile Karakhan” (după numele de familie al semnatarului lor Comisarul adjunct al Poporului pentru Afaceri Externe), au fost impregnate de „romantism revoluționar”. Fără a cere nimic în schimb, statul sovietic și-a anunțat renunțarea la drepturile și privilegiile imperialiste ale Rusiei țariste în China (cum ar fi concesiile, jurisdicția consulară, extrateritorialitatea cetățenilor, cota la indemnizația „Boxer” etc.). O asemenea abordare radicală a fost determinată de dorința bolșevicilor de a sublinia diferența fundamentală dintre politica lor revoluționară și cursul imperialist al puterilor occidentale în speranța grăbirii începutului revoluției chineze. Una dintre versiunile Apelului din 1919, care a primit o largă circulație în China, conținea chiar și o promisiune de a transfera CER poporului chinez fără nicio răscumpărare, deși Moscova a negat ulterior autenticitatea acestuia.

Între timp, atitudinea Chinei față de Rusia sovietică nu putea fi numită deloc prietenoasă. După ce bolșevicii au semnat Tratatul de la Brest-Litovsk, el, ca și alte țări ale Antantei, a retras ambasada de la Petrograd și, de asemenea, a încetat să plătească cota Rusiei din indemnizația „Boxer”. Profitând de concesiile fără precedent menționate

în „Declarațiile de la Karakhan”, autoritățile chineze în 1920 au privat unilateral toți cetățenii ruși de drepturi extrateritoriale și au lichidat concesiile rusești.

aceste. Ei, însă, nu au îndrăznit să naționalizeze CER, deoarece puterile occidentale s-au opus, temându-se de crearea unui precedent pentru sechestrarea arbitrară a proprietăților străine. Beijingul oficial nu s-a grăbit să acorde recunoaștere diplomatică guvernului bolșevic, așteptând ca statele europene să facă un astfel de pas.

După retragerea trupelor japoneze din Orientul Îndepărtat și lichidarea Republicii Orientului Îndepărtat, conducerea sovietică a luat o poziție mai pragmatică față de China. În vara anului 1922, unul dintre principalii diplomați sovietici, plenipotențiarul A. A. Ioffe, a fost trimis la Beijing. În timpul negocierilor cu oficialii chinezi, el a dezavuat de fapt declarațiile din 1919-1920, subliniind că acestea nu sunt „documente cu efect direct” și ar putea intra în vigoare numai după restabilirea relațiilor diplomatice. Joffe a respins cererile chineze pentru retragerea imediată a Armatei Roșii din Mongolia Exterioară. El a mai afirmat că CER este proprietatea statului sovietic și problema transferării lui în China necesită o discuție specială.

În același timp, partea sovietică nu a considerat deloc guvernul de la Beijing, care reprezenta oficial China pe arena internațională, drept unicul său partener de negociere, deoarece controla doar o mică parte din China și era în mare măsură dependentă de puterile occidentale. Joffe a devenit primul emisar sovietic care a stabilit contacte directe cu guvernul Kuomintang din China de Sud, condus de Sun Yat-sen. La începutul anului 1923, la Shanghai au avut loc negocieri între Sun Yat-sen și Joffe, care au fost încununate cu succes deplin. Drept urmare, a fost publicat un comunicat comun privind principiile relației. Acest document afirma că toate acordurile bilaterale încheiate înainte de revoluție și-au pierdut puterea; a recunoscut Mongolia Exterioară ca parte a Chinei și chiar a inclus teza că „sistemul comunist și sistemul sovietic nu pot fi introduse în China”. La semnarea comunicatului, Joffe s-a ghidat după liniile directoare ale celui de-al treilea Congres al Komintern (1921), care a considerat prematur proclamarea sloganului revoluției socialiste în China și a evidențiat eliberarea națională, sarcinile antiimperialiste. La rândul său, liderul Kuomintang-ului, după o întâlnire cu Joffe, s-a convins de necesitatea folosirii experienței sovietice în unificarea Chinei. Succesele bolșevicilor, care au reușit să reasambla o uriașă țară multinațională care se prăbușise în bucăți în cel mai scurt timp posibil, i-au făcut o impresie extraordinară. Sun Yat-sen a decis, în special, să reorganizeze Kuomintang-ul pe linia Partidului Comunist Rus (bolșevici) și să-l transforme dintr-o mișcare socială amorfă într-o organizație cu disciplină de fier care avea propria sa armată. În plus, Sun Yat-sen credea că China va putea să se ridice pe picioare doar bazându-se pe asistența și sprijinul cuprinzător al uneia dintre marile puteri. La începutul carierei sale politice, a crezut că Statele Unite ale Americii ar putea deveni un astfel de stat, dar apoi și-a reconsiderat părerile și a pariat pe URSS.

Relațiile dintre URSS și Kuomintang s-au dezvoltat foarte dinamic. În toamna anului 1923, o delegație condusă de unul dintre liderii Kuomintangului, generalul Chiang Kai-shek, a vizitat Moscova. S-a întâlnit cu Troțki, Zinoviev, Cicherin, s-a familiarizat cu experiența sovietică de construire a statului și a negociat pentru a primi asistență militară. Cam în aceeași perioadă, un reprezentant al Comintern M a sosit la Guangzhou (Canton), unde se afla guvernul lui Sun Yat-sen. M. Borodin (Gruzenberg), numit consilier politic principal al Kuomintangului. Sub conducerea sa, au fost elaborate carta și programul Partidului Naționalist Chinez. În 1924, în Canton au apărut consilieri militari sovietici conduși de eroul războiului civil V.K. Blucher. Ei au jucat un rol cheie în crearea armatei Kuomintang: au elaborat reglementări militare și au organizat pregătirea ofițerilor la școala militară Whampoa. În urma recomandărilor Komintern, Kuomintang și Partidul Comunist din China au creat o coaliție politică - „frontul unit”. Comuniștii au primit dreptul de a intra în Kuomintang individual.

Primul Congres Național al Kuomintangului, desfășurat în 1924, a aprobat reorganizarea partidului și cursul de apropiere de URSS și Komintern. Vorbind la congres, Sun Yat-sen a lăudat politicile și ideologia bolșevice și a indicat modelul sovietic de guvernare ca model pentru China. Comuniștii chinezi au fost aleși în organele de conducere ale Kuomintangului și au ocupat poziții importante în aparatul său, deși între cele două partide au rămas diferențe ideologice și politice semnificative.

După ce a stabilit un curs pentru o cooperare strânsă cu Kuomintang, Uniunea Sovietică nu a abandonat încercările de a reglementa relațiile cu Beijingul oficial. În 1923, un nou plenipotențiar, L.M. Karakhan, a sosit în capitala Chinei. El a declarat imediat că Apelurile guvernului sovietic din 1919-1920, semnate de el. „nu au creat încă niciun drept pentru China” și Beijingul trebuie să recunoască mai întâi URSS de jure și abia apoi să înceapă să vorbească despre eliminarea moștenirii regimului țarist. Negocierile sovieto-chineze s-au accelerat semnificativ după ce Marea Britanie și Italia au recunoscut Uniunea Sovietică în februarie 1924. În vederea creării acestui precedent, autoritățile de la Beijing au putut deja să acționeze fără a ține cont de puterile occidentale.

La 31 mai 1924 a fost semnat un acord sovietico-chinez pentru stabilirea relațiilor diplomatice. Uniunea Sovietică a abandonat concesiunile prerevoluționare rusești în China și drepturile extrateritoriale ale cetățenilor săi. Părțile s-au angajat să nu se amestece în treburile interne ale celeilalte și să nu facă propagandă ostilă. Guvernul chinez a fost de acord să dea afară din armată și poliție emigranții albi ostili puterii sovietice. URSS a refuzat cota rusă din indemnizația „Boxer” cu condiția să formeze un fond pentru îmbunătățirea educației poporului chinez, gestionat în comun de cele

două țări (Statele Unite au făcut același lucru cu cota sa din indemnizație în 1912).). Partea sovietică a confirmat denunțul

ținerea acordurilor privind împărțirea sferelor de influență în China, încheiate de Rusia țaristă cu alte mari puteri. Soarta acordurilor bilaterale ruso-chineze încheiate înainte de revoluție trebuia să fie decisă la o conferință specială sovieto-chineză.

Calea Ferată de Est Chineză a fost recunoscută drept proprietate comună a celor două țări și o „întreprindere pur comercială". Toate funcțiile politice ale administrației CER au fost lichidate, unitățile sale militare („gărzile de cale ferată") au fost desființate. Suveranitatea chineză a fost restabilită asupra „fâșiei de excludere" (teritoriul de-a lungul căii ferate), unde autoritățile ruse și legile ruse au fost în vigoare până în 1917. Conducerea drumului și selecția personalului urmau să fie efectuate pe bază de reprezentare egală a părților. Uniunea Sovietică a promis că va vinde (dar nu va dona) CER Chinei în viitor, cu condiția ca această problemă să fie rezolvată fără intervenția țărilor terțe. În 1919-1924. CER era sub controlul Comitetului Interaliat al Puterilor Antantei și al emigranților ruși. Acum calea ferată a intrat sub conducerea comună a Uniunii Sovietice și a Chinei. Toți emigranții albi care lucrau la personalul feroviar au fost concediați și înlocuiți cu cetățeni ai URSS.

Conducătorul Manciuriei, mareșalul Zhang Zuolin, care nu era subordonat guvernului central chinez, a refuzat inițial să respecte acordurile încheiate între cele două țări cu privire la Calea Ferată de Est Chineză. Prin urmare, în septembrie 1924, URSS a încheiat un acord separat cu guvernul din Manciuria, identic cu cel pe care l-a semnat cu autoritățile de la Beijing.

În ceea ce privește Mongolia Exterioară, URSS a fost de acord să o recunoască ca parte integrantă a Chinei și a promis că își va retrage în curând trupele de pe teritoriul său. Cu toate acestea, această recunoaștere a fost pur formală. În practică, chiar și după semnarea Acordului de la Beijing, Moscova a continuat să ajute Mongolia Exterioară să-și întărească independența încă nerecunoscută, fiind singurul său garant și apărător internațional. În 1924, monarhul mongol și șeful bisericii naționale lamaiste Bogdo Gegen Jebtsun-Damba Khutukhta a murit, după care sistemul teocratic din această țară a fost eliminat și a fost redenumit Republica Populară Mongolă.

„Recunoaștem MPR ca parte a Republicii Chineze, dar îi recunoaștem și autonomia, care este atât de largă încât Mongolia nu numai că nu permite nicio ingerință din partea Chinei în viața sa internă, dar își conduce politica externă în mod independent"1.

Din discursul comisarului poporului pentru afaceri externe al URSS G. V. Chicherin la o sesiune a Comitetului executiv central al întregii Rusii, 1925.

' Citat. de: Galenovich Yu. M. „Puncte oarbe” și „puncte dure” în istoria relațiilor sovieto-chineze. T. 1. Din octombrie 1917 până în octombrie 1949. M., 1992. P. 64.

În martie 1925, Armata Roșie a părăsit MPR. Până atunci, forțele în favoarea unei alianțe cu bolșevicii se stabiliseră deja ferm la putere în Ulaanbaatar.

x(pentru MEMORIZAREA^ X

Acordul sovieto-chinez din 1924 a luat în considerare în general interesele ambelor state. Uniunea Sovietică și-a redat drepturile de proprietate asupra Căii Ferate de Est Chineze și influența politică în Manciuria de Nord, iar China a obținut pentru prima dată de la una dintre marile puteri o renunțare voluntară la drepturile și privilegiile imperialiste care îi încălcau suveranitatea. Acest acord a fost unul dintre primele tratate egale încheiate de China cu țări străine.

10.3. Normalizarea relațiilor dintre URSS și Japonia

La scurt timp după retragerea trupelor sale din Primorye, Japonia a invitat Uniunea Sovietică să înceapă negocierile privind recunoașterea diplomatică. Forțele politice moderate care au ajuns la putere la Tokyo în 1924 au considerat că este necesară restabilirea cât mai curând posibil a relațiilor normale dintre cele două state. În 1924, la Beijing au început negocierile sovieto-japoneze. În numele Moscovei, ei au fost conduși de plenipotențiarul Karakhan. În ianuarie 1925, URSS și Japonia au semnat Convenția de la Beijing privind principiile de bază ale relațiilor. Părțile s-au recunoscut reciproc de drept și, de asemenea, s-au angajat să nu se amestece în treburile interne ale celeilalte și să nu facă propagandă ostilă. Tratatul de pace de la Portsmouth, încheiat după războiul ruso-japonez din 1904-1905, „a rămas în vigoare”, deși partea sovietică a subliniat că nu poartă „responsabilitate morală și politică” pentru el. Această formulare și-a îndeplinit interesele, deoarece acordul conținea o serie de prevederi benefice pentru URSS: interzicerea intrării trupelor japoneze în Manciuria și recunoașterea Manciuriei de Nord ca sferă de influență rusă, demilitarizarea graniței ruso-coreene, Sakhalin. Insula, strâmtorile tătare și La Perouse. Soarta altor acorduri pre-revoluționare, precum și problema plății micii datorii rusești, trebuia să fie discutată mai târziu, la o conferință comună.

Japonia s-a angajat să retragă trupele din Sahalin de Nord în termen de trei luni, iar Uniunea Sovietică s-a angajat să îi ofere concesiuni de petrol și cărbune pe insulă pentru o perioadă de 40 până la 50 de ani. L.M. Karakhan, în numele URSS, și-a exprimat „regretul sincer” cu privire la „Incidentul Nikolaev” din 19201, care a fost folosit la Tokyo ca pretext pentru ocuparea Sahalinului de Nord.

Stabilirea relațiilor diplomatice de către Uniunea Sovietică cu China și Japonia a contribuit în mod obiectiv la stabilizarea sistemului Washington.

, Pentru „Incidentul lui Nicholas", vezi capitolul 9.

Cu toate acestea, URSS nu avea nicio intenție să devină participant și garant al acesteia. Scopul principal al politicii sale în Orientul Îndepărtat nu a fost acela de a păstra ordinea internațională postbelică, ci de a incita procese revoluționare în China și alte state din regiune care ar submina sistemul Washington.

10.4. Revoluția națională în China și impactul acesteia asupra relațiilor internaționale. Rolul URSS și al Comintern-ului în revoluția chineză

Una dintre cele mai importante condiții pentru stabilitatea ordinii de la Washington a fost stabilizarea politică a Chinei. Situația socio-economică din acest cel mai mare stat ATP a rămas însă foarte dificilă. Guvernul republican central nu a reușit să unească țara practic dezintegrată și, după mai multe lovituri de stat la Beijing, a pierdut rămășițele puterii sale. O mare parte a Chinei era în mâinile așa-numiților militariști - guvernatori militari ai provinciilor care aveau propriile lor armate. Cei mai influenți dintre ei au fost conducătorul Manciuriei, mareșalul Zhang Zuolin, generalul Wu Peifu, care controla regiunile centrale ale țării și mareșalul Feng Yuxiang, care controla provinciile de nord-vest. Militariștii au purtat războaie nesfârșite între ei pentru controlul guvernului republican. În cele din urmă, a fost subjugat de „prințul appanage" Manchu Zhang Zuolin. În aceste condiții, singura forță națională capabilă să pună capăt anarhiei și să restabilească unitatea Chinei a fost Kuomintang.

Motivul declanșării revoluției au fost evenimentele din mai 1925 de la Shanghai, unde poliția britanică a coloniei internaționale a împușcat o demonstrație studențească. Un val de indignare față de acțiunile britanicilor a cuprins țara; Tulburări în masă au avut loc în Shanghai, Hong Kong și alte orașe. În urma acestei ascensiuni patriotice, Kuomintang-ul a format Guvernul Național, care sa declarat singurul guvern legitim din China. Capul său era Wang Jingwei, liderul aripii stângi a Kuomintangului și un apropiat al lui Sun Yat-sen, care a murit în 1925 cu puțin timp înainte de începerea revoluției. Cu ajutorul consilierilor sovietici, Kuomintang-ul a format Armata Revoluționară a Poporului, condusă de tânărul general Ciang Kai-shek. În 1926, ea a lansat Expediția de Nord împotriva trupelor lui Zhang Zuoling și până în primăvara lui 1927, după lupte grele, a stabilit controlul asupra celei mai mari părți a Chinei. Guvernul revoluționar s-a mutat din Canton la Wuhan.

După începutul revoluției din Kuomintang, aripa sa stângă s-a consolidat semnificativ, susținând o cooperare strânsă cu Partidul Comunist din China și Uniunea Sovietică. În 1926, Kuomintang a depus chiar și o cerere oficială de admitere în Comintern, dar cererea sa a

fost respinsă deoarece era, deși un partid revoluționar, non-proletar, ceea ce este contrar.

a stabilit criterii stricte de apartenență la Comintern. Membrii de stânga Kuomintang au stabilit controlul asupra guvernului Wuhan, iar la începutul anului 1927 mai mulți comuniști au devenit membri ai acestuia.

Puterile occidentale au fost serios alarmate de ascensiunea revoluționară din China, dar niciuna dintre ele nu era pregătită să intervină direct în treburile sale interne. În 1924, Japonia a proclamat așa-numita „politică negativă” față de China, adică. o politică de neintervenție și a aderat la ea de-a lungul întregii perioade a revoluției. Statele Unite, care au revenit la izolaționism, deși au încercat să stabilească contacte cu Kuomintang, au luat, în general, poziția unui observator extern. Marea Britanie a fost cea mai activă. Guvernul său conservator a încercat să contracareze politicile Cominternului, iar în aprilie 1927, în mare parte sub influența evenimentelor chineze, a decis să rupă relațiile diplomatice cu Moscova.

Uniunea Sovietică juca un mare joc politic în China. Considerând revoluția chineză cea mai importantă componentă a procesului revoluționar mondial, bolșevicii au considerat inevitabilă trecerea ei la o anumită etapă la stadiul socialist și la instaurarea puterii sovietice. URSS a furnizat în mod activ armatei Kuomintang-ului cu arme (au fost livrate pe mare la Canton), fiind în același timp singura sursă de asistență militară pentru revoluționarii chinezi. Consilierii militari sovietici au supravegheat planificarea operațiunilor Armatei Revoluționare a Poporului - de exemplu, Blucher a dezvoltat planul pentru Expediția de Nord. Odată cu aceasta, Uniunea Sovietică a jucat activ pe contradicțiile dintre militariști. Ei au oferit asistență semnificativă generalului Feng Yuxiang, care a intrat într-o alianță cu Kuomintang îndreptată împotriva lui Zhang Zulin și a devenit sprijinul URSS în nordul Chinei. În 1926, Feng Yuxiang a vizitat Moscova, unde a purtat negocieri cu conducerea bolșevică. La sediul său a fost detașat și un grup de consilieri militari conduși de V. M. Primakov și V. K. Putna.

În timp ce a ajutat activ pe revoluționarii chinezi, Uniunea Sovietică a continuat în același timp să mențină contacte oficiale cu guvernul de la Beijing pentru a nu-și complica relațiile deja dificile cu puterile occidentale și Japonia.

Principalul instrument al politicii sovietice în China nu a fost Comisariatul Poporului pentru Afaceri Externe, ci Komintern, care a dezvoltat tactici revoluționare, implementate prin aparatul de consilieri sub Kuomintang și, de asemenea, a condus direct secțiunea sa - Partidul Comunist din China. Importanța enormă a chestiunii chineze pentru soarta viitoarei revoluții mondiale a transformat-o în a doua jumătate a anilor 1920 într-unul dintre punctele cheie ale luptei

interne de partid din PCUS (b) între Stalin și „opoziția de stânga unită” condus de Troţki şi Zinoviev. Președintele Comitetului Executiv al Comintern, Zinoviev, la începutul anului 1926, a cerut Partidului Comunist din China să rupă cu Kuomintah.

nom. Stalin și susținătorii săi, dimpotrivă, credeau că momentul tranziției revoluției în faza socialistă nu a sosit încă. Dezacordurile în conducerea URSS, în spatele cărora a existat o luptă acerbă pentru putere, au fost în esență de natură tactică. Prevăzutul Stalin le-a cerut comuniștilor chinezi la o mai mare reținere nu în acțiunile lor, ci în declarațiile lor publice. După ce Zinoviev a fost înlăturat din funcția de lider al Comintern în toamna lui 1926 și, împreună cu Troțki, îndepărtat din Biroul Politic, Kominternul, la instrucțiunile lui Stalin, a cerut imediat Partidului Comunist din China să intre într-o luptă cu Kuomintang pentru conducerea „frontului unit” și conduce revoluția.

Această atitudine politică eronată a antrenat cele mai dezastruoase consecințe. Partidul Comunist Chinez era încă prea lipsit de experiență și o organizație mică, iar sarcina de a prelua puterea s-a dovedit a fi peste puterea sa. În Kuomintang a existat o scindare între aripa sa stângă, care a blocat cu comuniștii, și forțele de dreapta, naționaliste, care s-au unit în jurul comandantului Armatei Revoluționare a Poporului, Chiang Kai-shek. În primăvara anului 1927, liderul aripii stângi a partidului, Wang Jingwei, întors dintr-o călătorie în URSS, la sfatul lui Borodin, a ordonat arestarea lui Chiang Kai-shek, dar nu a fost efectuată.

Principalul inamic al Kuomintang-ului, Zhang Zuolin, a profitat inteligent de diferențele din tabăra revoluționară. Pe 6 aprilie 1927, soldații săi au făcut o raiune în ambasada URSS din Beijing și au confiscat acolo documente incriminatoare care dezvăluiau planurile de a elimina Chiang Kai-shek și de a prelua puterea de către comuniști. Diplomații sovietici care lucrau în misiune au fost aruncați în închisoare și au petrecut aproximativ un an în arest, iar comuniștii chinezi ascunși în incinta ambasadei, inclusiv fondatorul PCC, Li Dach-zhao, au fost împușcați. Copii ale documentelor capturate au fost imediat predate comandantului armatei Kuomintang din ordinul lui Zhang Zuoling.

Chiang Kai-shek a reușit să treacă înaintea adversarilor săi. La 12 aprilie 1927, a dat o lovitură de stat contrarevoluționară la Shanghai și a început represiunile împotriva comuniștilor. A creat un nou guvern la Nanjing. Conducătorul provinciilor de nord-vest, Feng Yuxiang, a trecut de partea lui Chiang Kai-shek. În iulie 1927, guvernul de stânga Wuhan a anunțat, de asemenea, ruperea relațiilor cu PCC și sprijinul pentru Chiang Kai-shek, iar câteva luni mai târziu s-a dizolvat. Chiang Kai-shek a preluat astfel toată puterea în Kuomintang. Consilierii sovietici conduși de Borodin au fost forțați să părăsească China. Frontul Unit a încetat să mai existe, iar PCC a intrat în clandestinitate.

În vara și toamna lui 1927, Partidul Comunist a lansat o serie de revolte în provinciile din sudul Chinei, care au fost înăbușite fără milă. Ca urmare a terorii declanșate de Kuomintang, zeci de mii de comuniști au murit. În decembrie 1927, PCC a făcut o ultimă încercare disperată de a declanșa o revoluție socialistă și a preluat puterea în patria Kuomintang - în orașul Guangzhou (Canton). Comuna Cantonului a durat doar trei zile

și a fost distrus de forțele guvernamentale. Șapte mii de comunari au fost executați. Consulatul general sovietic din Canton a fost distrus, iar cinci diplomați care lucrau acolo au fost uciși.

După ce a acuzat Uniunea Sovietică de implicare în pregătirea Revoltei de la Canton, guvernul lui Chiang Kai-shek a invitat toți angajații consulatelor și organizațiilor comerciale sovietice să părăsească China într-o săptămână. Birourile reprezentative ale URSS pe teritoriul controlat de Kuomintang au fost închise. În același timp, 14 consulate sovietice din Manciuria și Xinjiang au continuat să funcționeze, deoarece aceste provincii nu erau subordonate autorităților centrale chineze.

În 1928, Armata Populară Revoluționară a intrat în Beijing și a dispersat guvernul republican, sub care erau acreditate toate misiunile diplomatice străine, inclusiv cea sovietică. De atunci, relațiile sovieto-chineze la nivelul ambasadei au fost încheiate. Capitala Chinei a fost mutată la Nanjing, unde se afla noul guvern național. Revoluția chineză s-a încheiat cu victoria completă a lui Chiang Kai-shek. „Deceniul Nanjing” a început în istoria Chinei - perioada de formare a statului Kuomintang, întreruptă în 1937 odată cu izbucnirea războiului chino-japonez.

Politica sovietică în China a fost un eșec. URSS a refuzat să recunoască guvernul de la Nanjing, iar Komintern-ul a declarat că Kuomintang s-a transformat într-o „forță contrarevoluționară”. Al VI-lea Congres al Partidului Comunist din China, desfășurat în vara anului 1928 la Moscova, a proclamat o politică de declanșare a unui război civil împotriva regimului de la Ciang Kai-shek, cu scopul sovietizării ulterioare a Chinei. Activitățile PCC s-au mutat din orașe în zonele rurale. La începutul anilor 1930, ea a reușit să creeze o Armată Roșie pregătită pentru luptă și vaste „regiuni sovietice” care reprezentau o amenințare serioasă pentru Kuomintang. URSS, la rândul său, a oferit asistență comuniștilor chinezi în organizarea luptei armate. „Numai sovieticii pot salva China de la prăbușire completă și de la sărăcire”, a spus Stalin în 1930, vorbind la cel de-al 16-lea Congres al Partidului Comunist al Bolșevicilor din întreaga Uniune.

Înfrângerea PCC și a Cominternului a fost percepută la Moscova ca o înfrângere a revoluției chineze. În același timp, nu se poate să nu admită că prin rezolvarea problemelor naționale, mai degrabă decât de clasă, și, în primul rând, restabilirea unității țării, revoluția, desigur, a câștigat o victorie convingătoare. China a făcut un mare pas

înainte spre depășirea dependenței semi-coloniale și a fragmentării politice. A fost unificat, deși incomplet, pe baza unui nou model de guvernare propus de Kuomintang.

În 1928, Chiang Kai-shek a recunoscut deciziile luate la Conferința de la Washington, iar puterile occidentale, la rândul lor, au salutat ascensiunea lui la putere. În politica externă, Nanjing sa concentrat în primul rând pe Statele Unite și Marea Britanie.

PENTRU A MEMORIZA ɔ--

În ciuda faptului că revoluția chineză a început în 1925 sub sloganuri radicale anti-imperialiste, rezultatul final al acesteia - ascensiunea la putere a aripii drepte a Kuomintang-ului, care a rupt relațiile cu URSS și Komintern - a contribuit la consolidarea sistemul de la Washington la nivel internațional. Stabilizarea dezvoltării interne a Chinei a dus și la stabilizarea ordinii internaționale postbelice în ATP. În viitor, Kuomintang China ar putea deveni o contrapondere atât pentru tendințele expansioniste din politica externă japoneză, cât și pentru cursul revoluționar al URSS.

10.5. Stabilizarea sistemului Washington în a doua jumătate a anilor 1920

În a doua jumătate a anilor 1920, tendințele pozitive au predominat în general în relațiile internaționale în cadrul ATP, ceea ce a contribuit la întărirea ordinii de la Washington. Principalii factori ai stabilității regionale au fost întărirea pozițiilor internaționale ale Chinei după revoluția din 1925-1927, deciziile Conferinței de la Londra din 1930 privind limitarea și reducerea în continuare a armamentului naval, precum și politica externă constructivă a Japoniei, care în general. a respectat acordurile de la Washington în această perioadă.

În iulie 1928, noul guvern chinez a publicat o declarație privind bazele doctrinei sale de politică externă. Se vorbea despre sfârșitul perioadei militare a revoluției, unificarea țării și respingerea sistemului militarist de guvernare. În 1928, guvernul Kuomintang a fost recunoscut oficial de Statele Unite, Marea Britanie și o serie de alte state, iar în 1931 China a primit un loc ca membru nepermanent al Consiliului Ligii Națiunilor.

După ce a câștigat un punct de sprijin la putere, Chiang Kai-shek a început să revizuiască tratatele inegale cu puteri străine. În 1928, China a semnat un tratat tarifar cu Statele Unite, restabilindu-i dreptul de a conduce politici tarifare suverane. Apoi au fost încheiate 11 acorduri similare cu țări europene. În 1930, a fost semnat un acord tarifar chiar și cu Japonia, care s-a opus de multă vreme acestui pas. Autonomia vamală a Chinei a fost restabilită, iar veniturile vamale au devenit principala sursă de venituri pentru bugetul său de stat.

În 1929, guvernul lui Chiang Kai-shek a elaborat un program de desființare a jurisdicției consulare și a drepturilor extrateritoriale ale străinilor și a reușit în curând să ajungă la un acord în această problemă cu o serie de state. Până în 1931, dintre cele 16 țări care se bucurau de drepturi de extrateritorialitate, doar Statele Unite, Marea Britanie, Franța și Japonia le păstrau. În plus, în 1927–

1931 China a recâștigat 20 din cele 33 de concesiuni străine situate pe teritoriul său.

Astfel, la începutul anilor 1920 și 1930, China a făcut câțiva pași importanți pentru a scăpa de dependența semi-colonială. Acest proces a fost în conformitate cu spiritul și litera tratatului celor nouă puteri semnat la Conferința de la Washington. La sfârșitul anilor 1920, acest tratat a primit o recunoaștere internațională mai largă: Germania și o serie de țări din Europa și America Latină i-au aderat 1.

Întărirea securității internaționale în ATP a fost facilitată și de noi restricții privind construcția de marine, aprobate la Conferința Navală de la Londra din 1930. La ea au participat SUA, Marea Britanie, Japonia, Franța și Italia - i.e. toate cele cinci puteri care au semnat Tratatul de la Washington privind limitarea și reducerea armamentului naval în 1922. În cadrul conferinței, Statele Unite, Marea Britanie și Japonia au încheiat un nou tratat maritim. Acesta prevedea egalitatea flotei britanice și americane nu numai în navele grele (cuirasate), ci și în navele medii și ușoare (crucișătoare, distrugătoare, submarine). Astfel, Londra a trebuit să abandoneze în cele din urmă „standardul celor două puteri”. În ceea ce privește Japonia, a fost de acord să aibă o flotă egală ca tonaj cu 60% crucișătoare grele, 70% crucișătoare ușoare și 100% submarine din marinele americane sau britanice. Italia și Franța, fiind state navale mai slabe, nu au dorit să introducă restricții suplimentare asupra flotelor lor și au părăsit conferința. Acest demers nu a fost legat de situația din ATP și a fost explicat în principal de rivalitatea maritimă franco-italiană din zona mediteraneană1 2.

Compromisul ajuns la Londra a mărturisit dorința marilor puteri de a preveni o nouă cursă a înarmărilor navale și de a menține echilibrul de putere existent în ATP. După Conferința de la Washington, aceștia au menținut relații prietenoase, bazate pe parteneriat, deși au rămas contradicții puternice între Statele Unite și Japonia pe o serie de probleme. Deci, în special, în 1925, Congresul a adoptat o lege care interzicea, în esență, imigrația japoneză în Statele Unite (cota sa era de doar 100 de persoane pe an), ceea ce a provocat o furtună de proteste la Tokyo.

În 1922-1930 Stabilitatea internațională în ATP a fost menținută și datorită Japoniei, care în această perioadă a jucat în general rolul de garant al sistemului Washington. Autorul acestui curs de politică externă a fost ministrul său de externe K. Shidehara. Doctrina pe care a dezvoltat-o prevedea o strânsă cooperare între Japonia și puterile

occidentale și Liga Națiunilor, întărirea relațiilor de bună vecinătate cu URSS și neintervenția în

1 După capturarea Manciuriei de către Japonia în 1931, renegocierea tratatelor inegale a fost suspendată și reluată abia în timpul celui de-al Doilea Război Mondial.

2 Pentru Conferința Maritimă de la Londra, vezi și Capitolul 4.

afacerile interne ale Chinei (așa-numita „politică negativă”), respingerea noilor cuceriri coloniale și prioritatea intereselor comerțului și dezvoltării economice. În Japonia însăși, în anii 1920, a fost urmat și un curs de reforme liberale (s-a format un sistem multipartit, a fost introdus votul universal pentru bărbați etc.). Cheltuielile militare, care anterior consumau aproximativ jumătate din bugetul de stat, au fost reduse semnificativ.

Politica externă a lui Shidehara a provocat o nemulțumire tot mai mare în rândul cercurilor de dreapta, naționaliste și al conducerii forțelor armate japoneze. În 1926, a urcat pe tron împăratul Showa (pe numele real Hirohito), în care armata și-a găsit un aliat loial. În iulie 1927, generalul G. Tanaka, numit prim-ministru și ministru al afacerilor externe, i-a înmânat împăratului un memoriu prin care se schițează un proiect al unei noi doctrine de politică externă menită să dobândească dominația regională și, pe termen lung, mondială.

„Japonia nu va putea elimina dificultățile din Asia de Est decât dacă va urma o politică de „sânge și fier”. Dar, urmărind această politică, ne vom găsi față în față cu America, care pune China împotriva noastră... Dacă vrem să preluăm controlul asupra Chinei în viitor, va trebui să zdrobim Statele Unite, adică. să ne ocupăm de ei așa cum am făcut-o în războiul ruso-japonez... După ce stăpânim toate resursele Chinei, vom trece la cucerirea Indiei, a țărilor din Mările Sudului și apoi la cucerirea Asiei Mici, Centrale. Asia și, în sfârșit, Europa”1.

i Din Memorandumul Tanaka, 1927¡

Tanaka a numit politica care vizează capturarea Chinei „pozitivă”, adică. activ, ofensator. El a considerat cucerirea Manciuriei și Mongoliei ca fiind sarcina sa principală, fără a exclude „nevoia de a încrucișa din nou săbiile cu Rusia pentru a pune mâna pe bogățiile Manciuriei de Nord”.

În același timp, „Memorandumul Tanaka” a formulat mai degrabă o ideologie decât un program de acțiune imediată. Primele încercări de implementare practică s-au încheiat cu eșec. În primăvara anului 1928, trupele japoneze, sub pretextul „protejării vieții și proprietăților cetățenilor japonezi”, au invadat din nou provincia chineză Shandong, totuși, în fața rezistenței armatei chineze și a protestelor atât în Japonia, cât și în străinătate, au au fost forțați curând să-l părăsească. Pe lângă aceasta, cabinetul lui Tanaka a vorbit împotriva recunoașterii diplomatice a guvernului lui Chiang Kai-shek și a cerut

dictatorului manciurian Zhang Zuolin, care lupta cu Kuomintang, să-și coordoneze politicile interne și externe cu Tokyo. Cu toate acestea, Zhang

1 Istoria sistematică a relațiilor internaționale în patru volume. Evenimente și documente. 1918–2000 / Rep. ed. A. D. Bogaturov. Volumul doi. Documentele anilor 1910-1940 / Comp. A. V. Malgin. M.: Mosk, muncitor, 2000. P. 76-77.

Zuolin nu a vrut să se transforme într-o marionetă japoneză. A invitat consilieri americani și a încercat să îmbunătățească relațiile cu URSS. Apoi, un grup de ofițeri ai armatei Kwantung, din proprie inițiativă, a organizat asasinarea lui Zhang Zuolin în iulie 1928, aruncând în aer trenul său pe drumul de la Beijing la Mukden (Shenyang). Conspiratorii sperau că succesorul defunctului, tânărul său fiu mareșalul Zhang Xueliang, va fi mai susceptibil de influența japoneză, dar acest calcul s-a dovedit a fi eronat. În decembrie 1928, Zhang Xueliang a recunoscut guvernul Chiang Kai-shek și a declarat Manciuria parte a Kuomintangului Chinei. În 1929, guvernul de la Nanjing l-a recunoscut și pe liderul spiritual și temporal al Tibetului, Dalai Lama, renunțând astfel la independența Tibetului, proclamată în 19131. Drept urmare, Chiang Kai-shek a reușit să unească aproape toată China sub conducerea sa. Împăratul Hirohito a fost nemulțumit de rezultatele expediției din Shandong, precum și de acțiunile neautorizate ale armatei Kwantung, care au dus la subminarea pozițiilor japoneze în Manciuria. Tanaka a fost forțat să demisioneze și nota sa a fost arhivată temporar. În 1929, Japonia a recunoscut oficial China Kuomintang.

10.6. Conflict sovietico-chinez pe calea ferată de est chineză

Alături de fluctuațiile periculoase ale politicii externe a Tokyo, un alt factor care a destabilizat situația din Orientul Îndepărtat a fost politica URSS de susținere a mișcării revoluționare din China. Calea Ferată de Est Chineză a fost adesea folosită în aceste scopuri, deși, conform condițiilor acordului din 1924, se presupunea că ar fi o întreprindere pur comercială. Trei sferturi dintre angajații drumului erau cetățeni sovietici, ceea ce a încălcat principiul managementului comun. Munca revoluționară a fost efectuată în „zona de excludere”, iar comuniștii chinezi și-au găsit refugiu.

„Calea Ferată de Est Chineză este chemată să devină... principala filă strategică, degetul nostru revoluționar lansat în China”2.

. Membru al Biroului Politic al Comitetului Central al Partidului Comunist al Bolșevicilor din întreaga Uniune, membru al Comitetului Executiv al Comintern N. I. Buharin.

Noul conducător manciu Zhang Xueliang, la rândul său, a început să urmeze o politică de alungare a Uniunii Sovietice din Manciuria. În mai 1929, poliția chineză a percheziționat consulatul general sovietic din Harbin sub pretextul că în incinta acestuia avea loc o „întâlnire a

Internaționalei a Treia”. Documente confiscate la consulat, se presupune

1 După Revoluția Xinhai, Tibetul s-a separat de China și până în 1929 a existat acolo un stat lamaist autoproclamat. În anii 1920, Uniunea Sovietică a arătat un interes vizibil pentru Tibet. Capitala sa, Lhasa, a fost vizitată de trei expediții NKID care s-au întâlnit cu Dalai Lama. La Leningrad a fost deschisă o reprezentanță tibetană neoficială.

2 Citat. de: Grigoriev A.M. Lupta în PCUS(b) și Komintern pe probleme politice din China (1926-1927) // Probleme ale Orientului Îndepărtat. 1993. Nr 2. P. 112.

autoritățile locale au mărturisit că consulatul desfășura propagandă comunistă și face contrabandă cu arme. Partea sovietică a respins categoric aceste acuzații.

În iulie 1929, la o întâlnire între Zhang Xueliang și Chiang Kai-shek, s-a hotărât să pună mâna pe calea ferată de Est chineză și să forțeze toți cetățenii sovietici să părăsească Manciuria. Această acțiune aventuroasă a încălcat în mod grav acordul sovieto-chinez din 1924 și drepturile de proprietate ale URSS asupra Căii Ferate de Est Chineze. În același timp, Ciang Kai-shek a considerat naționalizarea căii ferate drept una dintre verigile în politica sa de revizuire a tuturor tratatelor inegale cu statele străine (a inclus acordul sovieto-chinez între ele). El credea că în timpul viitorului conflict Uniunea Sovietică nu va primi sprijin occidental și, aflându-se în izolare internațională, nu va risca să folosească forța militară pentru a-și proteja interesele.

La 10 iulie 1929, autoritățile din Manciurie au preluat controlul Căii Ferate de Est Chineze, au scos de la muncă angajații feroviari sovietici (au fost arestați peste 200 de persoane) și i-au înlocuit cu emigranți albi ruși. Majoritatea instituțiilor sovietice din Harbin au fost închise. La rândul său, Chiang Kai-shek a ținut un discurs principal la o reuniune a Comitetului Executiv Central al Kuomintang îndreptată împotriva URSS.

„Interesele Kuomintangului se ciocnesc de interesele Internaționalei a Treia. Imperialismul roșu este mai periculos decât imperialismul alb, deoarece acesta

mai greu de recunoscut.”

Dintr-un discurs al lui Chiang Kai-shek la o reuniune a Comitetului Executiv Central Gemintang, iulie 1929.

Reacția Moscovei la acțiunile ilegale ale părții chineze a fost dură. La 17 iulie 1929, guvernul sovietic a anunțat rechemarea tuturor reprezentanților diplomatici, consulari și comerciali, precum și a angajaților administrației CER, din China. Misiunii neoficiale chineze

de la Moscova i s-a cerut să părăsească imediat URSS. Traficul feroviar între cele două țări a fost oprit. URSS și China erau în pragul războiului.

În noiembrie 1929, Armata Specială din Orientul Îndepărtat (SDVA), sub comanda lui Blucher, a trecut granița lângă stația Manciuria și a învins un grup oponent de trupe chineze în număr de 20 de mii de oameni, luând aproximativ jumătate dintre ei prizonieri. Acțiunile decisive în forță ale URSS au fost o surpriză completă pentru autoritățile chineze și au accelerat soluționarea conflictului. Neavând asistența militară promisă de la guvernul central, Zhang Xueliang a decis să facă concesii Moscovei. În decembrie 1929, la Khabarovsk a fost semnat protocolul sovieto-manciurian. Acesta prevedea restabilirea status quo-ului pe calea ferată de est chineză, eliberarea cetățenilor sovietici arestați și expulzarea detașamentelor de emigranți albi care au participat activ la bătălii.

împotriva Armatei Roșii de partea lui Zhang Xueliang. Consulatele sovietice din Manciuria și consulatele Manciuriane de pe teritoriul URSS și-au reluat activitatea.

În același timp, soluționarea conflictului din jurul Căii Ferate de Est Chineze nu a condus la normalizarea relațiilor diplomatice dintre Moscova și Nanjing. Deși reprezentanții lui Zhang Xueliang au acționat în mod oficial în numele Kuomintangului, Chiang Kai-shek a refuzat să recunoască Protocolul de la Khabarovsk, crezând că au fost făcute prea multe concesii părții sovietice. În 1930, la Moscova a avut loc o conferință sovieto-chineză, cu participarea reprezentanților guvernului de la Nanjing, dar nu a dat niciun rezultat.

Conflictul chino-sovietic a provocat reacții internaționale mixte. Puterile occidentale erau nemulțumite că Uniunea Sovietică, care aderase recent la Pactul Kellogg-Briand pacifist, a folosit forța militară pentru a-și proteja interesele, dar nici nu au aprobat comportamentul autorităților manciu în a sechestra bunurile altor oameni. Solicitarea Chinei de a analiza conflictul în Consiliul Ligii Națiunilor a fost respinsă. Statele Unite, susținute de Marea Britanie și Franța, au propus să supună pretențiile ambelor părți la arbitraj. Moscova a respins categoric această inițiativă, văzând în ea o încercare de a plasa CER sub control internațional. Japonia și Germania, dimpotrivă, au luat o poziție mai favorabilă pentru Moscova, pronunțându-se în favoarea desfășurării negocierilor directe sovieto-chineze fără participarea țărilor terțe. Germania, care reprezentase interesele URSS în China încă din 1927, a fost de acord să acționeze ca mediator neoficial.

✓ ^PENTRU REAMINTARE^-- ---^

Conflictul de pe calea ferată de Est Chineză a cauzat mari pagube păcii și securității în Orientul Îndepărtat. El a slăbit regimul lui Zhang Xueliang din Manciuria și a exacerbat tensiunile chino-sovietice, ceea

ce a fost benefic pentru forțele agresive din Japonia, care au început să pregătească o invazie a Chinei.   ,

Literatură

Principal

PCUS(b), Comintern și mișcarea revoluționară națională din China. Documentație. T. II. 1926-1927 rr.: La ora 2. M.: ROSSPEN, 1996. Doc. Nr. 24, 268.

Grigoriev A. M. Luptă în Partidul Comunist Uniune (bolșevici) și Comintern pe probleme politice din China (1926-1927) // Probleme ale Orientului Îndepărtat. 1993. nr 2. pp. 102-117; Nr 3. P. 109-128.

Istoria Chinei: Manual / Ed. A. V. Meliksetova. M.: Editura Universității de Stat din Moscova, 1998. Ch. 14-15.

Kleimenova HE, Sidorov A. Yu. Sistemul de relații internaționale Versailles-Washington: Probleme de formare și dezvoltare: Un curs de prelegeri despre istoria relațiilor internaționale (1918-1939). M.: Informpolygraf, 1995. Partea I. Ch. 5.

Istoria sistematică a relațiilor internaționale în patru volume. Evenimente și documente. 1918–2000 / Rep. ed. A. D. Bogaturov. Volumul doi. Documentele anilor 1910-1940 / Comp. A. V. Malgin. M.: Moscova, muncitor, 2000. Doc. Nr. 41-45, 109.

Sidorov A. Yu. Politica externă a Rusiei sovietice în Orientul Îndepărtat (1917-1922). M.: Editura MGIMO, 1997. Ch. 4.

Relațiile sovieto-chineze. 1917–1957: Culegere documente / Rep. ed. I. F. Kurdyukov și alții M.: Editura. Vost, lit., 1959. P. 64-65.

Adiţional

Kryukov M.V. Calea sinuoasă către o alianță: Rusia sovietică și Sun Yat-sen (1918-1923) // Problemele Orientului Îndepărtat. 1999. Nr. 2. P. 108-117; Nr 3. P. 92-101.

Zhang Y., Sărbători J. Necunoscut Mao / Trans. din engleza I. A. Igorevski. M.: ZAO Tsentrpoligraf, 2007. Ch. 4-7.

Chubarov V.V. Conflictele militare din China și poziția URSS (1927-1933) // Politica externă sovietică 1917-1945: Căutări de noi abordări. M., 1992.

Clubb O. Edmund. China și Rusia: „marele joc”. NY: Columbia University Press, 1971.

CAPITOL

RELAȚII INTERNAȚIONALE ÎN ATP ÎN ANII 1930. Prăbușirea SISTEMULUI WASHINGTON

11.1. Tranziția Japoniei la o politică agresivă

La începutul anilor 1920 și 1930, statele ATP au fost atrase pe orbita crizei economice globale, care a dus la subminarea stabilității politice fragile din regiune care a apărut în a doua jumătate a anilor 1920.

Unul dintre statele cele mai afectate de criză a fost Japonia. Șomajul în masă, inflația, scăderea nivelului de trai - toate aceste tulburări economice au dus la influența tot mai mare în societatea japoneză a ideologiei naționalismului agresiv, care a văzut o cale de ieșire din impasul expansiunii politicii externe cu scopul de a câștiga dominația în Asia și în Asia. Pacific, iar pe termen lung - dominația mondială. Aceste idei extremiste au câștigat popularitate pe scară largă în forțele armate, ceea ce era extrem de periculos, deoarece armata ocupa o poziție deosebit de privilegiată în sistemul politic japonez. Raportând direct împăratului, ei nu erau controlați nici de parlament, nici de guvern și puteau trage țara în război fără știrea sau acordul autorităților civile.

Prima încercare, nereușită, de a împinge Japonia pe calea agresiunii a fost făcută la sfârșitul anilor 1920 de prim-ministrul Tanaka1. La începutul anilor 1930, dreapta a trecut la acțiune decisivă. Societatea a fost copleșită de un val de terorism politic. Prim-ministrul Yu. Hamaguchi, care a semnat tratatul de compromis de la Londra privind armele navale, a fost ucis. În 1932 și 1936 Aripa extremistă a armatei (așa-numitii tineri ofițeri) a lansat tentative de lovitură de stat nereușite cu scopul de a instaura o dictatură fascistă deschisă. Mai multe conspirații anti-guvernamentale au fost descoperite în pregătire. În această situație tensionată, reformele liberale începute în anii 1920 au fost abandonate.

1 Pentru Memorandumul Tanaka, a se vedea capitolul 10.

/Z^PENTRU MEMORIZAREA J X

Conducerea agresivă a armatei japoneze la începutul anilor 1930 a pus mâna pe principalele pârghii ale puterii la Tokyo. După ce l-a subjugat pe împăratul Hirohito voinței sale, ea a început să formeze guvernul țării și să determine politicile sale externe și interne. Sub presiunea armatei, Japonia și-a abandonat rolul de garant al sistemului Washington și a pornit pe calea distrugerii acestuia.

Militarizarea Japoniei, în esență, a fost un analog cu lovitura nazistă din Germania, care a dus la instaurarea dictaturii lui Hitler acolo; Totuși, în cazul ei, acest proces a decurs treptat, în forme mai ascunse, reflectând unicitatea tradiției politice japoneze și nu a fost imediat observat și înțeles de puterile occidentale.

11.2. Agresiunea japoneză în Manciuria. Criza sistemului de la Washington

La 18 septembrie 1931, a avut loc o explozie pe calea ferată din Manciuria de Sud (SMRR), deținută de japonezi, în apropiere de satul Lutiaogou, care nu a dus la victime și nu a perturbat traficul trenurilor. Dând vina pe acest incident autorităților locale din Manchu, Japonia l-a folosit ca pretext pentru a declanșa o agresiune în China. În aceeași zi, armata Kwantung, staționată în peninsula Liaodong închiriată de japonezi[1], a invadat Manciuria fără să declare război și în decurs de o săptămână a capturat două dintre cele trei provincii ale sale (Mukden și Girin). Pe 8 octombrie 1931, avioanele japoneze au efectuat un raid asupra Jinzhou, care a devenit primul caz de bombardament aerian al unui oraș pașnic din istoria lumii. Trebuie subliniat faptul că comandamentul Armatei Kwantung, care a planificat și pregătit invazia din timp, a acționat din proprie inițiativă, fără ordine de la Tokyo. Guvernul japonez a încercat fără succes să oprească armata care scăpase de sub control.

Conducătorul Manciuriei, mareșalul Zhang Xueliang, care avea o armată de 100.000 de oameni împotriva celor 14.000 de japonezi, a ordonat trupelor sale să se retragă fără să ofere rezistență. El nu a riscat să înceapă operațiuni militare împotriva agresorului fără a avea încredere în sprijinul guvernului central chinez. Întrucât forțele principale ale armatei Kuomintang au fost trimise în acel moment pentru a lupta împotriva „regiunilor sovietice” create de comuniști din sudul și centrul Chinei, șeful guvernului de la Nanjing, Chiang Kai-shek, nu a îndrăznit să deschidă un nou front. împotriva japonezilor și a susținut decizia lui Zhang Xueliang de a părăsi Manciuria fără luptă. Poneul Chiang Kai-shek

1 Numele japonez al peninsulei este Kwantung.

este puțin faptul că regimul său este încă prea slab pentru a fi atras într-un conflict armat cu Japonia și va putea rezista numai după câștigarea războiului civil și distrugerea PCC. Vorbind cu comandamentul armatei, liderul Kuomintang a declarat sincer că consideră „Pericolul Roșu” mai serios decât amenințarea din Tokyo. Avea motive întemeiate pentru o asemenea evaluare. La începutul anilor 1930, războiul civil din China a izbucnit cu o vigoare reînnoită. Până în 1932, comuniștii controlau deja aproximativ 300 de districte din 11 provincii ale țării. În noiembrie 1931, în provincia Jiangxi a avut loc Primul Congres al Sovietelor din întreaga China, care a proclamat crearea Republicii Sovietice Chineze, a adoptat constituția acesteia și a format un guvern condus de Mao Zedong. Desigur, Republica Sovietică era mai degrabă un stat virtual, constând din „regiuni sovietice” împrăștiate, dar chiar și sub această formă a cauzat o mulțime de probleme în Chiang Kai-shek.

În condițiile actuale, China a decis să nu rupă relațiile diplomatice cu Japonia, ca să nu mai vorbim de declararea războiului acesteia, și s-a limitat la a depune o plângere la Liga Națiunilor, cerând restabilirea status quo-ului și compensarea prejudiciului cauzat. Guvernul a făcut apel la armată și la popor să evite ciocnirile cu forțele de ocupație și să aștepte o decizie corectă din partea Societății Națiunilor.

În toamna anului 1931, Consiliul Ligii a examinat în mod repetat problema Manciuriană. Pentru prima dată în istoria sa, Liga Națiunilor s-a confruntat cu o criză internațională atât de acută - a existat o amenințare de distrugere a întregului ordin postbelic în ATP. Între timp, situația internațională se dezvolta foarte favorabil pentru agresor, întrucât puterile occidentale, absorbite de problemele lor socio-economice, nu doreau să intervină activ în evenimentele din Orientul Îndepărtat. La început, s-au abținut de la critici dure la adresa Tokyo, considerând tot ceea ce se întâmpla ca acțiuni neautorizate ale armatei și sperau că guvernul japonez va putea restabili controlul asupra Armatei Kwantung, forțând-o să revină la pozițiile inițiale.

În decembrie 1931, Consiliul Societății Națiunilor a adoptat în cele din urmă prima rezoluție privind problema Manciuriană. Contrar dovezilor, el nu a recunoscut Japonia ca agresor și nu i-a impus nicio sancțiune. În schimb, s-a decis crearea unei comisii internaționale autorizate care să investigheze evenimentele din Manciuria. Trebuia să viziteze țările din Orientul Îndepărtat și apoi să-și prezinte concluziile și recomandările Ligii. În comisie figurau reprezentanți ai celor cinci mari puteri - Marea Britanie, Franța, Germania, Italia și SUA, iar șeful acesteia a fost numit un englez, fostul vicerege al Indiei, Lord W. Lytton. Astfel, hotărârea definitivă a fost amânată pe termen nelimitat, ceea ce a fost în avantajul agresorului.

Succesele militare ușoare au provocat un val puternic de sentiment naționalist în Japonia. Ministrul de externe Shidehara este un susținător major

politica de respectare a Acordurilor de la Washington din 1922 – a fost nevoit să demisioneze. În decembrie 1931, guvernul, care s-a opus aventurii militare din Manciuria, a fost înlocuit cu un nou cabinet, apropiat din punct de vedere al cercurilor fasciste, militariste.

Dintre statele-garante ale sistemului Washington, Statele Unite au luat cea mai hotărâtă poziție de condamnare a agresiunii. Nefiind membru al Ligii Națiunilor, ei au fost totuși de acord să delege un reprezentant la Comisia Lytton. În ianuarie 1932, secretarul de stat J. Stimson a trimis notițe guvernelor Japoniei și Chinei care formulau politica SUA cu privire la invazia japoneză, numită mai târziu „Doctrina Stimson”. Statele Unite au declarat că refuză să recunoască orice acțiuni care încalcă suveranitatea și integritatea teritorială a Chinei, principiul „ușii deschise și egalității de șanse” și nu vor considera ca fiind

legitime acordurile internaționale impuse prin forța militară. Cu toate acestea, statele europene nu au susținut demersul american, iar Marea Britanie chiar a declarat că partea japoneză „respectează cu fidelitate” principiul „ușii deschise” în Manciuria.

Doctrina Stimson nu a speriat Japonia. În ianuarie 1932, a extins ostilitățile dincolo de Manciuria și a încercat să cucerească Shanghai, cel mai mare port, centru industrial, comercial și financiar, unde era concentrată până la 60% din întreaga industrie chineză. Cu toate acestea, calculele pentru o capturare fulgerătoare a orașului nu s-au concretizat. În Shanghai, agresorul a întâmpinat pentru prima dată o rezistență încăpățânată din partea armatei chineze. Luptele au avut loc în imediata vecinătate a unui imens cartier internațional (așezare), unde locuiau zeci de mii de străini din țările occidentale. A urmat imediat reacția SUA și a Marii Britanii - navele lor de război au fost trimise în zona Shanghai din bazele din Pearl Harbor și Singapore. Japonia a trebuit să se retragă. „Incidentul de la Shanghai” a arătat că ea nu era încă pregătită, nici militar, nici diplomatic, să cucerească toată China.

Amânând pentru o vreme planurile de extindere ulterioară, armata japoneză a decis să se afișeze în Manciuria. La 1 martie 1932, în ajunul sosirii Comisiei Lytton, pe teritoriul său a fost proclamat statul marionetă Manchukuo cu capitala în orașul Changchun. Include trei provincii din nord-estul Chinei, cu o suprafață totală de peste 1,2 milioane de metri pătrați. km și o populație de peste 30 de milioane de oameni. Aparatul administrativ din Manchukuo a fost controlat complet de armata Kwantung. Japonezii l-au numit în fruntea regimului marionetă pe Pu Yi, ultimul reprezentant al dinastiei Manchu Qing, răsturnat de pe tronul chinez în copilărie de Revoluția Xinhai. În 1934 a fost proclamat împărat.

Noile autorități Manciu și-au anunțat abandonul principiului „ușilor deschise și egalității de șanse”, ceea ce a provocat proteste din partea puterilor occidentale,

Tokyo priceput. La aceasta, Japonia a răspuns că „nu poartă nicio responsabilitate pentru acțiunile guvernului Pu Yi”, ceea ce, la rândul său, a condiționat respectarea principiului „ușii deschise” de recunoașterea de jure a Manchukuo de către alte state. Aceia dintre ei care au refuzat să facă acest lucru au fost lipsiți de dreptul de a-și investi capitalul în Manciuria. Cu toate acestea, în ciuda acestui șantaj flagrant, niciun stat din lume nu a recunoscut Manciukuo. Chiar și prim-ministrul japonez Ts. Inu-kai a vorbit împotriva recunoașterii sale. În mai 1932, a fost ucis la Tokyo în timpul unui putsch fascist eșuat. În septembrie 1932, noul guvern japonez a stabilit relații diplomatice cu Manchukuo și a semnat cu acesta un protocol care prevedea staționarea armatei Kwantung pe teritoriul său. Comandantul său, numit din oficiu ambasador la Changchun, a devenit conducătorul de facto al Manciuriei.

11.3. Evenimentele din Manciuria și poziția URSS

Invazia japoneză a reprezentat o amenințare imediată la adresa securității Uniunii Sovietice. În noiembrie 1931, Armata Kwantung s-a apropiat de Calea Ferată de Est Chineză, iar în februarie 1932 a ocupat centrul administrativ al Căii Ferate de Est Chineze, Harbin, și a ajuns în scurt timp la granițele sovietice. Astfel, Japonia a încălcat grav Tratatul de la Portsmouth din 1905, care i-a interzis să-și staționeze permanent trupele în Manciuria.

După ce a condamnat aceste acțiuni agresive, partea sovietică a luat, în același timp, o poziție prudentă, declarându-și neutralitatea și neamestecul în conflict. Situația politică internă din Uniunea Sovietică în acel moment era extrem de dificilă - industrializarea și colectivizarea în curs au necesitat sacrificii enorme din partea oamenilor și au provocat tensiuni sociale severe. În aceste condiții, un conflict armat cu Japonia ar fi extrem de periculos pentru URSS. Poziția pasivă luată de puterile occidentale și de Liga Națiunilor a fost privită la Moscova ca o conivență deliberată cu agresorul pentru a provoca un război sovieto-japonez. Nefiind membră a Ligii Națiunilor, URSS s-a distanțat de toate mișcările sale diplomatice în problemele din Orientul Îndepărtat, a refuzat să participe la lucrările Comisiei Lytton și nici măcar nu i-a permis să intre pe teritoriul său. Consulatele sovietice din Manciuria au primit instrucțiuni să nu intre în contact cu reprezentanții Ligii și să nu le împărtășească informații. Japonia, la rândul ei, nici nu era pregătită pentru o ciocnire militară cu URSS și a apelat la aceasta cu o cerere de a-și menține neutralitatea, amintindu-și neutralitatea prietenească în timpul conflictului chino-sovietic din 1929 și promițând să-și respecte drepturile și interesele față de chinezi. Calea ferată de Est.

În decembrie 1931, noul ministru japonez al afacerilor externe, K. Yoshizawa, trecea prin Moscova. Într-o conversație cu acesta, Litvinov a propus încheierea unui pact de neagresiune între cele două țări. La sfârşitul anilor 1920 Consiliul

Uniunea Sovietică făcuse deja o astfel de ofertă Japoniei, dar apoi a fost respinsă. De data aceasta, cercurile sale conducătoare au luat inițiativa sovietică cu mare interes. Guvernul, partidele politice și o parte din armată au fost înclinați să o susțină. Cu toate acestea, forțele extremiste din armată, conduse de ministrul de război S. Araki, s-au opus încheierii pactului. Datorită luptei politice interne care se desfășoară, oficialul Tokyo a făcut o pauză lungă pentru a „studi” propunerea sovietică.

Relațiile dintre URSS și Japonia au devenit și mai complicate după crearea Manchukuo. Pe teritoriul său locuiau aproximativ 50 de mii de cetățeni sovietici, se aflau Calea Ferată de Est Chineză și cinci consulate sovietice, așa că reprezentanții URSS, vrând-nevrând, au avut de-a face cu noile autorități Manciu. La Moscova, s-a decis recunoașterea de facto a statului marionetă. În 1932, la Chita și

Blagoveshchensk au fost deschise consulate Manciukuo, iar membrii consiliului chinezi al CER, numiți de Zhang Xueliang, au fost înlocuiți cu reprezentanți ai regimului Pu Yi. CER a fost permis să fie folosit pentru transportul trupelor japoneze. Toți acești pași au fost făcuți pentru a demonstra japonezilor intențiile pașnice ale Moscovei și pentru a-i convinge să semneze un pact de neagresiune. Plenipotențiarul sovietic de la Tokyo, A. A. Troianovsky, a informat informal partea japoneză că, dacă refuză să folosească forța, URSS este gata să ia în considerare problema recunoașterii de jure a Manciukuo și încheierea unui pact de neagresiune cu acesta1. Totuși, această inițiativă a rămas fără răspuns.

11.4. Raportul Comisiei Lytton. Retragerea Japoniei din Liga Națiunilor

În toamna anului 1932, comisia Lytton și-a încheiat activitatea. Ea a înaintat Ligii un raport amplu, care conținea constatările sale de fapte, precum și concluziile și recomandările. Raportul afirma că Japonia nu a acționat în autoapărare, ci a comis o agresiune preplanificată, încălcând astfel Carta Societății Națiunilor, Pactul Kellogg-Briand și Tratatul celor nouă puteri de la Washington. Deși a recunoscut existența unor drepturi și interese „speciale” japoneze în Manciuria, comisia a subliniat că această regiune este parte integrantă a Chinei. Ea a recomandat ca Liga Națiunilor să nu recunoască Manchukuo, deoarece acest stat a fost creat prin voința Armatei Kwantung și nu ca urmare a „mișcării pentru independența poporului din Manciuria” și a realizării „dreptului lor de a autodeterminare." Raportul nu a propus însă nicio sancțiune împotriva Japoniei. Mai mult decât atât, a susținut că conflictul nu poate fi rezolvat pur și simplu prin restabilirea status quo-ului și readucerea la putere a lui Zhang Xueliang, care fusese depus de japonezi. În schimb, comisia a propus convocarea unei conferințe internaționale care să facă acest lucru

1WUA RF. F. 08. Op. 15. P. 151. D. 216. L. 9-10.

ar fi dat Manciuriei o autonomie largă și ar fi contribuit, de asemenea, la formarea noului său guvern. Trupele japoneze urmau să fie înlocuite cu o jandarmerie condusă de instructori străini (britanici și americani). Un astfel de program de rezolvare a crizei a îndeplinit în principal interesele Statelor Unite și ale Marii Britanii și a fost inacceptabil pentru Japonia, care l-a respins imediat.

În decembrie 1932, a fost convocată o sesiune de urgență a Adunării Ligii Națiunilor pentru a discuta raportul Comisiei Lytton. Rezoluția pe care a adoptat-o reflecta principalele teze ale raportului comisiei, cu excepția propunerii de a organiza o conferință internațională. Liga Națiunilor a recunoscut Japonia ca agresor, a cerut retragerea trupelor sale din Manciuria și a cerut tuturor statelor lumii să nu recunoască Manchukuo de jure și de facto (adică să nu stabilească relații diplomatice cu acesta și să nu intre. în orice contact cu autoritățile sale). În același timp, împotriva Japoniei nu au fost introduse

sancțiuni nici economice, nici, cu atât mai puțin militare, deși astfel de măsuri împotriva agresorului erau prevăzute direct de Carta Societății Națiunilor. Acțiunile practice au fost înlocuite cu dezbateri nesfârșite.

Japonia a refuzat să recunoască concluziile Comisiei Lytton și deciziile Adunării Ligii. Convinsă de virtuala ei impunitate, la apogeul lucrărilor Adunării, ea a pus mâna pe o altă provincie de nord-est din China - Zhahe - și a anexat-o la Manchukuo.

^^PENTRU AMINTIREA)--- -----^

La 27 martie 1933, Japonia s-a retras din Liga Națiunilor. După ce a încetat să mai fie garantul sistemului de la Washington, ea a făcut alegerea finală în favoarea urmăririi unei politici externe agresive și a distrugerii ordinii internaționale postbelice în ATP. Prima sursă a viitorului război mondial a apărut în Orientul Îndepărtat.   .

11.5. Normalizarea relațiilor sovieto-chineze

Criza ordinului de la Washington a forțat statele din Orientul Îndepărtat să-și reconsidere orientările de politică externă. Una dintre consecințele directe ale agresiunii japoneze a fost reglementarea relațiilor dintre URSS și China. Guvernul de la Nanjing a luat inițiativa în această chestiune. În iunie 1932, reprezentantul său în Liga Națiunilor a făcut lui Litvinov o propunere oficială de restabilire a relațiilor diplomatice, condiționând-o de încheierea simultană a unui pact bilateral de neagresiune.

Ciang Kai-shek a fost nevoit să se apropie de Moscova de poziția luată în timpul crizei din Manciuria de către Liga Națiunilor și puterile garante ale sistemului Washington. I-a devenit clar că se aștepta un ajutor real din partea Occidentului.

nu este nevoie să dai. Pe de altă parte, în persoana Japoniei militariste, China și URSS au acum un inamic comun.

Principala problemă în relațiile dintre Moscova și Nanjing au rămas activitățile Partidului Comunist Chinez, care, prin Comintern, a primit îndrumări și diverse asistențe din partea URSS, inclusiv asistență militară. Cu toate acestea, în timpul negocierilor, reprezentanții Kuomintangului nu au reușit să obțină din partea sovietică promisiunea de a reconsidera relațiile cu comuniștii chinezi. Din cauza obiecțiilor ei, aceștia au fost nevoiți să renunțe la cererea de a încheia imediat un pact de neagresiune.

În decembrie 1932, relațiile diplomatice dintre URSS și China au fost restabilite - așa cum a propus Moscova, fără nicio precondiție. Această știre a fost primită cu ostilitate în Tokyo. Ca răspuns, Japonia a respins oficial propunerea sovietică pentru un pact de neagresiune. Acest demers a mărturisit dorința cercurilor sale conducătoare de a

menține libertatea mâinilor, fără a exclude posibilitatea comiterii unei agresiuni în orice direcție, inclusiv împotriva URSS. Relațiile dintre cele două state au continuat să se deterioreze. Uniunea Sovietică nu a mai invitat Japonia să semneze un pact de neagresiune și a refuzat recunoașterea de jure a Manciukuo.

11.6. Stabilirea relaţiilor diplomatice între URSS şi SUA

La începutul anilor 1930, singura mare putere care încă nu a recunoscut Uniunea Sovietică era Statele Unite. În 1932, candidatul democrat Franklin Delano Roosevelt a câștigat alegerile prezidențiale din SUA după 12 ani de guvernare republicană. Noul președinte a fost un adept al lui Wilson și a considerat principala sa sarcină de politică externă ca fiind depășirea treptată a izolaționismului și întoarcerea Americii pe arena internațională ca lider mondial. Considerând Japonia drept cel mai periculos inamic potențial, Roosevelt a considerat necesar să ia măsuri decisive pentru a contracara extinderea acesteia în ATP și, în acest sens, a luat inițiativa normalizării relațiilor americano-sovietice.

În noiembrie 1933, Comisarul Poporului pentru Afaceri Externe Litvinov a sosit la Washington într-o vizită oficială. În timpul negocierilor sale cu liderii americani, s-a ajuns la un acord pentru stabilirea relațiilor diplomatice între cele două state. Moscova spera că această decizie îi va ajuta pe japonezi să-i ferească de noi acțiuni agresive și, de asemenea, a considerat-o ca o victorie ideologică: recunoașterea de către bastionul lumii capitaliste - Statele Unite - a succeselor și realizărilor URSS - prima țară a socialism.

În timpul conversațiilor cu Roosevelt, Litvinov a propus să se ia în considerare problema creării unui sistem de securitate colectivă în regiunea Asia-Pacific și încheierea unui Pact Pacific cu participarea URSS, SUA, China și Japonia. Acesta din urmă i s-a oferit să adere la tratat în principal din motive de propagandă - era de așteptat ca refuzul său inevitabil să demonstreze agresivitatea intențiilor Tokyo și să faciliteze crearea unei coaliții antijaponeze. Puterilor europene care au luat parte la Conferința de la Washington din 1921-1922 au fost, de asemenea, permise să participe la pact. Un tratat de securitate colectivă propus în ATP cu participarea Uniunii Sovietice ar putea preveni prăbușirea finală a sistemului de la Washington și ar putea consolida stabilitatea regională.

Roosevelt i-a promis lui Litvinov „sprijin moral și politic deplin” împotriva japonezilor, dar a reacționat rece la inițiativa pe care a prezentat-o, remarcând pe bună dreptate că sentimentele izolaționiste sunt foarte puternice în rândul poporului american și că Statele Unite nu sunt pregătite pentru un război în Pacific. În anii următori, URSS, prin canale diplomatice, a discutat în repetate rânduri despre proiectul Pactului Pacific cu SUA, China și, de asemenea, Marea Britanie (în timpul vizitei ministrului său A. Eden la Moscova în martie 1935), dar aceste negocieri nu au produs orice rezultate

concrete. Puterile occidentale nu au vrut să-și asume angajamente care le-ar putea implica în conflict cu Japonia. Planul de creare a unui sistem colectiv de securitate în ATP, propus de Moscova, nu a fost implementat.

11.7. Relațiile sovieto-japoneze. Vânzarea CER

După crearea Manciukuo, Japonia a lansat o campanie de alungare a URSS din Manciuria. Armata Kwantung și marionetele sale locale au creat o atmosferă de amenințări și provocări constante în jurul CER. Au început arestările cetățenilor sovietici și confiscarea bunurilor rutiere. Din cauza pericolului unui conflict militar, URSS a decis să părăsească Manciuria. În mai 1933, Litvinov a oferit Japoniei și Manciukuo să cumpere calea ferată de est a Chinei.

În iunie 1933, la Tokyo s-au deschis negocierile între URSS și Manciukuo cu medierea Japoniei privind vânzarea Căii Ferate de Est Chineze, partea sovietică a oferit un preț de răscumpărare pentru drum în valoare de 250 de milioane de ruble aur. Delegația Manciuriană, invocând faptul că CER nu era profitabilă, l-a estimat la doar 20 de milioane de ruble aur. Au fost nevoie de aproape doi ani de negocieri dificile până să se găsească un compromis reciproc acceptabil. În martie 1935, a fost semnat un acord între URSS și Manciukuo. CER a fost vândut pentru 56 de milioane de ruble aur. (140 de milioane de yeni). Alte 12 milioane de ruble de aur. (30 de milioane de yeni) au fost plătiți angajaților rutieri sovietici disponibilizați. Autoritățile Manchu s-au angajat să efectueze toate plățile în termen de patru ani, plătind 1/3 din sumă în numerar și 2/3 sub formă de livrări de bunuri. Japonia va concerta

a văzut garantul plății integrale și la timp a tuturor plăților. Deși URSS a vândut Calea Ferată de Est Chineză la un preț semnificativ mai mic decât valoarea sa reală, acest acord a eliminat cea mai importantă sursă de tensiune în relațiile sovieto-japoneze și a redus pentru o vreme riscul unui conflict armat.

În timp ce făcea concesii tactice japonezilor, Uniunea Sovietică a continuat în același timp să-și sporească pregătirile de apărare. Din 1931, Moscova a considerat Japonia ca un potențial inamic și a considerat războiul cu ea inevitabil, dar le era frică să provoace o ciocnire înainte ca URSS să fie pregătită pentru aceasta. În regiunile slab populate Amur și Primorye, sute de mii de prizonieri Gulag au creat o infrastructură militară puternică. Cea mai mare fabrică de avioane din lume a fost construită în Komsomolsk-on-Amur. În 1931, Biroul Politic a decis să creeze forțele navale ale Orientului Îndepărtat, transformate în 1935 în Flota Pacificului. Până la sfârșitul anilor 1930. La granițele din Orientul Îndepărtat a fost desfășurat un grup militar puternic, capabil să asigure securitatea URSS.

11.8. Criza din ce în ce mai adâncă a sistemului de la Washington. Pactul Anti-Comintern

După ce a părăsit Liga Națiunilor, Japonia, însă, nu era încă pregătită să înceapă un război major pentru a câștiga dominația în ATP și avea nevoie de o pauză. Tokyo spera să-l folosească pentru a dezvolta Manciuria, pentru a se pregăti pentru o invazie a Chinei și pentru a căuta noi aliați.

Politica Manciuriană a Japoniei a fost neobișnuită și a depășit colonialismul clasic. În locul exploatării coloniale primitive a regiunii prin exportul de resurse naturale, s-a acordat prioritate dezvoltării industriei și infrastructurii acesteia prin investiții mari de capital japonez. Economia din Manchukuo s-a dezvoltat rapid. Cetăţenii japonezi au fost puternic încurajaţi să emigreze în Manciuria. Puterea de luptă a armatei Kwantung a crescut de multe ori. În câțiva ani, japonezii au reușit să transforme Manchukuo într-o trambulină pentru extinderea ulterioară pe continentul asiatic.

Problema alegerii între direcțiile de nord și de sud a unei noi lovituri militare a fost destul de dificilă pentru Japonia. În anii 1930, conducerea sa a elaborat în detaliu posibile scenarii de operațiuni militare atât împotriva Chinei, cât și a Uniunii Sovietice. De exemplu, în 1932, împăratul Hirohito a aprobat planul de război împotriva URSS elaborat de Statul Major, conform căruia zone vaste la est de Lacul Baikal erau supuse ocupației. Pe plan internațional, războiul cu Uniunea Sovietică nu promitea complicații serioase pentru Japonia - puterile occidentale nu ar fi decât mulțumite de o astfel de dezvoltare a evenimentelor. Totuși, din punct de vedere militar, arată

o aventură dubioasă. Chiar dacă trupele japoneze ar fi reușit să cucerească o parte din teritoriul sovietic, URSS nu ar fi acceptat această înfrângere, iar luptele ar fi putut dura mult timp. În plus, experiența intervenției nereușite în Rusia în 1918-1922. a mărturisit numeroasele dificultăți cu care japonezii ar trebui inevitabil să se confrunte dacă ar face o nouă încercare de a obține un punct de sprijin în Orientul Îndepărtat sovietic.

China era mult mai slabă din punct de vedere militar decât URSS și nu era considerată un adversar serios în Tokyo; războiul împotriva lui părea să promite o victorie încrezătoare. Cu toate acestea, la nivel internațional, a fost plină de complicații periculoase pentru Japonia: o deteriorare a relațiilor sale cu Statele Unite și Europa și introducerea de sancțiuni economice și politice împotriva acesteia. După capturarea Manciuriei, Japonia nu a desfășurat operațiuni militare active în China timp de câțiva ani, deși și-a sporit constant prezența militară acolo. În mai 1933, a fost semnat un acord de armistițiu japonez-chinez în satul Tangu, lângă Beijing. Guvernul de la Nanjing a fost nevoit să facă concesii semnificative: a recunoscut status quo-ul existent în Manciuria și a fost de acord să-și retragă trupele staționate în nordul țării pe liniile indicate de armata japoneză. Sub

presiunea lor, trupele chineze au fost retrase din alte două provincii nordice în 1935, iar puterea de acolo a trecut în mâinile așa-numitului Consiliu Politic, care, deși creat cu acordul lui Chiang Kai-shek, se afla sub o puternică influență japoneză. În 1935, ministrul japonez de externe K. Hirota a propus „trei principii” pe baza cărora relațiile japoneze-chineze puteau fi stabilite: 1) China a trebuit să-și abandoneze orientarea către Statele Unite și Europa și să urmărească o apropiere cât mai strânsă de Japonia. ; 2) China a trebuit să recunoască Manchukuo și prezența Armatei Kwantung pe teritoriul său; 3) China a trebuit să lupte cu mișcarea comunistă împreună cu Japonia. Acceptarea cererilor lui Hirota ar însemna efectiv capitularea completă a Chinei. Chiang Kai-shek le-a respins, ceea ce a complicat și mai mult relațiile dintre cele două state.

Pentru a depăși izolarea internațională, Japonia avea nevoie de un aliat puternic, care ar putea fi Germania nazistă. Ambele puteri au încercat să distrugă sistemul Versailles-Washington, dar au existat anumite contradicții între ele în ATP. Germania, după ce a semnat un tratat de pace separat cu China în 1921, bazat pe principiul egalității (renuntarea la extrateritorialitate și la alte privilegii imperialiste), a stabilit cu aceasta relații de prietenie strânse, care nu s-au schimbat nici după venirea la putere a naziștilor. A rămas principalul furnizor de arme al armatei Kuomintang, iar un grup mare de consilieri militari germani, condus de fostul comandant al Reichswehr-ului, generalul G. von Seeckt, a fost detașat la cartierul general al lui Chiang Kai-shek. Berlinul a refuzat să recunoască Manchukuo de jure și a fost nemulțumit de încercările neceremonioase ale japonezilor de a-și stabili hegemonia în China, indiferent de interesele acesteia. O altă sursă de controversă a fost problema fostului german

colonii din Oceanul Pacific (Insulele Carolina, Mariana și Marshall), care după primul război mondial au fost transferate de către Liga Națiunilor în administrația japoneză. După ce aceasta din urmă a părăsit Liga, partea germană a cerut restituirea fostelor posesiuni, dar Japonia a refuzat să facă acest lucru sub pretextul că drepturile sale asupra insulelor erau asigurate nu numai prin Tratatul de la Versailles, ci și prin acordurile secrete pe care le-a încheiat. cu Marea Britanie şi Franţa în timpul războiului.

Motivul demarării procesului de apropiere germano-japonez a fost cel de-al VII-lea Congres al Comintern, desfășurat în iulie-august 1935, care a vizat comuniștii în lupta împotriva fascismului. În toamna anului 1935, la Berlin au început negocierile secrete între atașul militar japonez H. Oshima și șeful departamentului internațional al partidului nazist, Ribbentrop. Acestea s-au desfășurat ocolind ministerele de externe și au vizat nu numai rezolvarea unor probleme specifice în relațiile dintre cele două puteri, ci și stabilirea unui parteneriat strategic și înțelegere reciprocă între ele pe baza comunității ideologice a regimurilor aflate la conducere.

Rezultatul negocierilor a fost semnarea Pactului Anti-Comintern în noiembrie 1936. Potrivit termenilor acestuia, Germania și Japonia s-au angajat să se informeze reciproc despre activitățile Comintern, să se consulte cu privire la „măsurile de apărare necesare” împotriva sa și să le desfășoare în strânsă cooperare. Toate țările care au văzut Comintern-ul ca o amenințare la adresa securității lor au fost invitate să se alăture tratatului. Anexa secretă obliga părțile, în caz de război, „să nu facă nimic care ar facilita poziția URSS” și „fără acordul reciproc, să nu încheie niciun acord politic cu URSS care ar contrazice spiritul acestui fapt. acord." În același timp, pactul nu conținea articole de asistență reciprocă și nu era o alianță militaro-politică.

MEMORIE

Pactul Anti-Comintern a fost deschis de natură antisovietică și a fost supus celor mai dure critici la Moscova. Ca măsură de răzbunare, Uniunea Sovietică a refuzat să semneze noua convenție de pescuit deja parafată cu Japonia. În același timp, alianța Germaniei și Japoniei, care a căutat să o revizuiască

ordinea internațională postbelică, a amenințat și puterile occidentale, care erau garanții acesteia. Prin urmare, apropierea politică a celor două state agresive a fost camuflata în mod special cu retorica anticomunistă pentru a nu irita Marea Britanie și Statele Unite.

În noiembrie 1937, Italia a aderat la Pactul Anti-Comintern, iar în 1939, Spania franquista, Ungaria și Manciukuo. Guvernului Kuomintang al Chinei i s-a oferit în mod constant și el să semneze tratatul, dar Chiang Kai-shek a respins această invitație, declarând că va putea face față singur cu Partidul Comunist Chinez.

Formarea și extinderea unui bloc de state agresive a fost o altă lovitură grea pentru ordinul Versailles-Washington. Cursa înarmărilor navale, iniţiată de Japonia, a reluat în ATP. În 1933, flota sa a atins plafoanele superioare ale restricțiilor stabilite în Tratatul celor Cinci Puteri de la Washington și Tratatul Naval de la Londra, în timp ce Statele Unite și Marea Britanie nu și-au ales încă cotele pentru tonajul navelor de război. Această stare de lucruri a provocat o mare îngrijorare la Washington. La începutul anului 1934, Roosevelt a aprobat un program de construire a peste 100 de nave de război în următorii cinci ani, o întoarcere la viziunea lui Wilson de a face din Statele Unite cea mai puternică putere navală din lume. Implementarea acestui program ar însemna că până în 1939 Statele Unite vor depăși limitele stabilite. La rândul său, Japonia în decembrie 1934 și-a anunțat intenția de a denunța tratatele maritime de la Washington și Londra.

La sfârșitul anului 1935 - începutul anului 1936, la Londra a avut loc o nouă conferință privind armamentul naval. La întâlnire, Statele Unite au propus să reducă flota fiecărei țări participante cu 20%. La rândul

ei, Japonia, invocând acordul naval anglo-german din 1935, care prevedea concesii fără precedent lui Hitler, a cerut cu hotărâre ca Marea Britanie și Statele Unite să recunoască principiul egalității în armamentul naval. După ce această cerere a fost respinsă, delegația ei a părăsit conferința. Italia fascistă a urmat exemplul japonez. Noul tratat naval, semnat în martie 1936 de Statele Unite, Marea Britanie și Franța, a menținut raportul anterior al flotelor celor trei țări (5: 5: 1,75), dar a abolit orice restricții cantitative privind construcția de noi nave. Astfel, puterile occidentale, urmând statele fasciste, au început să construiască armament naval.

11.9. Legile de neutralitate din SUA

Confruntate cu agresivitatea tot mai mare a Japoniei, Statele Unite au adoptat o atitudine de așteptare. Nu au luat măsuri practice pentru a o împiedica să distrugă sistemul Washington, limitându-se la critica la adresa Tokyo. Această politică a administrației Roosevelt a fost explicată în primul rând de factori politici interni. Marea Depresiune a provocat o creștere fără precedent a sentimentelor izolaționiste în Statele Unite. O comisie specială a Senatului a pregătit chiar un raport în care afirmă că participarea țării la Primul Război Mondial a fost o greșeală gravă și că pe viitor ar trebui să evite implicarea în orice conflict armat în afara continentului american.

La 31 august 1935, Congresul SUA a aprobat în majoritate covârșitoare legea (act) privind neutralitatea, care a devenit baza legală pentru neoizolare.

nizma. Motivul adoptării ei a fost concentrarea trupelor italiene la granița cu Etiopia, unde lucrurile se îndreptau spre un război inevitabil. Noua lege a interzis exportul de arme și materiale militare din Statele Unite către statele beligerante, indiferent de cauza războiului. În același timp, nu s-a făcut nicio distincție între agresor și victima agresiunii. Navelor americane li s-a interzis să transporte arme și materiale destinate țărilor în război, iar navele din aceste țări nu au fost permise în porturile americane. Faptul războiului a fost stabilit de președintele Statelor Unite și a pus și legea în vigoare.

În 1936, Actul de neutralitate a fost modificat pentru a interzice acordarea de împrumuturi și asistență financiară statelor în conflict. În același timp, țările din America Latină au fost excluse din domeniul său de aplicare în cazul în care ar fi atacate de o putere non-americană. În 1937, legea a fost extinsă la statele în care a existat un război civil. Împreună cu aceasta, i s-a făcut o completare, conform căreia țările în conflict au primit dreptul de a achiziționa materii prime și alte materiale (cu excepția armelor) din Statele Unite, cu condiția să plătească pentru achiziții în numerar și să le exporte pe non- Nave americane (principiul „numerar și numerar” - „plătiți în numerar și scoateți-l singur”).

>^PENTRU REAMINTARE^--- --“v

Scopul legislației de neutralitate a fost de a păstra mâna liberă a Statelor Unite pe arena internațională și neimplicarea acesteia în conflicte armate din străinătate, menținând în același timp influența asupra țărilor beligerante interesate să furnizeze bunuri americane. Noile legi au întărit impulsul izolaționist al politicii externe americane. Odată cu acceptarea lor, Statele Unite s-au îndepărtat de fapt din rolul de garant al sistemului Washington, ceea ce a făcut ca Japonia să-și pună mai ușor în aplicare planurile agresive. J

11.10. Relațiile URSS cu China și MPR

Amenințarea militară tot mai mare din Orientul Îndepărtat a impus Uniunii Sovietice să ia măsuri suplimentare pentru a-și proteja granițele. După ce a părăsit Manciuria, el și-a întărit în același timp în mod semnificativ pozițiile politice în alte regiuni de graniță - Republica Populară Mongolă și Xinjiang. Făcând parte oficial din China, ei nu s-au supus guvernului de la Chiang Kai-shek și în politicile lor erau complet orientați spre Moscova.

În 1929, MPR, urmând directivele Komintern, a proclamat un curs spre construirea socialismului. Colectivizarea forțată a agriculturii care a început aici a provocat nemulțumiri masive în rândul populației. în primăvară

În 1932, o puternică revoltă a izbucnit în regiunile de vest ale Mongoliei, iar armata regulată a fost trimisă pentru a o suprima. În mai 1932, printr-o rezoluție a Comitetului Central al Partidului Comunist Bolșevic al întregii uniuni și a Comitetului executiv al Komintern, construcția socialistă în Republica Populară Mongolă a fost suspendată temporar. Cu toate acestea, la sfârșitul anilor 1930, în perioada „Mării Terori” din URSS, un val de represiuni a cuprins Mongolia, desfășurate cu participarea activă a consilierilor sovietici. Drept urmare, Biserica Lamaistă, care timp de multe secole a servit drept bază pentru statulitatea mongolă, a fost distrusă, aproximativ o mie de mănăstiri au fost închise și zeci de mii de călugări au murit. Clerul ca parte a societății a fost practic eliminat. În 1993, președinții Federației Ruse și Mongoliei, într-o declarație comună, au condamnat represiunile lui Stalin în Mongolia, menționând că Rusia post-sovietică nu poartă responsabilitate politică pentru ele.

Formând sistemul politic al Mongoliei după propria sa imagine și asemănare, Uniunea Sovietică a oferit în același timp acestei țări o asistență financiară și economică mare gratuită. Mii de specialiști sovietici - muncitori, profesori, medici - au avut o contribuție semnificativă la dezvoltarea economiei mongole. URSS a rămas singurul garant al independenței nerecunoscute a Republicii Populare Mongole și a jucat un rol uriaș în formarea sa ca stat suveran.

În anii 1930, Republica Populară Mongolă a devenit pentru URSS prima linie de apărare împotriva agresiunii japoneze. După cucerirea Manciuriei, Tokyo a început să dezvolte planuri de capturare a Mongoliei Exterioare și unificarea ulterioară a acesteia cu Mongolia Interioară într-un alt stat marionetă - Mongol-Guo (pe modelul Manchukuo). În 1935, primele ciocniri armate au avut loc la granița mongolo-manciu. Negocierile dintre delegațiile MPR și Manciukuo pe probleme de frontieră, desfășurate la stația Manciuria, s-au încheiat cu eșec, după care guvernul mongol a apelat la URSS cu o cerere de asistență militară.

În noiembrie 1934, în timpul vizitei primului ministru mongol Genden la Moscova și al negocierilor sale cu Stalin, s-a ajuns la un acord verbal confidențial („acordul gentleman”) conform căruia Uniunea Sovietică va oferi asistență militară MHP în caz de agresiune. A fost ținut secret pentru a nu irita din nou guvernul de la Ciang Kai-shek, care era foarte gelos pe dezvoltarea cooperării sovieto-mongoleze. Acum, având în vedere amenințarea tot mai mare la adresa securității MPR, s-a decis să o facă publică și să o pună în forma legală corespunzătoare.

În martie 1936, la Ulaanbaatar a fost semnat un protocol sovietico-mongol de asistență reciprocă. Părțile s-au angajat să-și acorde reciproc asistență cuprinzătoare, inclusiv asistență militară, în caz de agresiune. Unitățile Armatei Roșii care au părăsit-o în 1925 au fost reintroduse în Mongolia. Protocolul menționa că acestea vor fi „retrase imediat de îndată ce va fi necesar”.

sti". Pentru ca nimeni în lume să nu aibă îndoieli cu privire la intențiile decisive ale Moscovei, Stalin a acordat un interviu unui corespondent străin (ceea ce i s-a întâmplat extrem de rar), în care a afirmat fără echivoc că în cazul unui atac, „URSS va ajuta MPR la fel cum a făcut-o în 1921”. Datorită măsurilor diplomatice și militare luate de partea sovietică, Japonia a fost nevoită să se retragă. Provocările armate au fost oprite și un calm relativ s-a stabilit la granița mongolo-manciu pentru o vreme.

Relațiile cu Xinjiang au ocupat un loc special în politica sovietică din Orientul Îndepărtat. Această provincie uriașă, slab populată (4 milioane de oameni pe o suprafață de 1,5 milioane km pătrați) și subdezvoltată din China, care avea o lungă graniță comună cu Uniunea Sovietică, nu era de fapt subordonată guvernului Kuomintang în anii 1920 și anii 1930. În Xinjiang-ul multietnic (la vremea aceea 60% din populația sa era uighuri, 12% chineză, 8% fiecare mongoli și kazahi) au existat în mod constant buzunare mocnitoare de conflicte interetnice, care din când în când escaladau în ciocniri violente.

Din 1933, provincia a fost condusă de guvernatorul (Duban) Shen Shicai, care a urmat un curs de apropiere și cooperare strânsă cu Moscova. În anii 1930, Uniunea Sovietică a oferit Xinjiang asistență financiară, economică și militară semnificativă. Aici funcționau opt consulate sovietice, iar aici lucrau sute de consilieri și specialiști

sovietici . De câteva ori unități ale Armatei Roșii au fost aduse în provincie pentru a ajuta autoritățile locale să înăbușe rebeliunile.

Scopul principal al politicii URSS în Xinjiang a fost combaterea influenței japoneze și britanice și prevenirea creării unui al doilea Manchukuo pe teritoriul său. Deși exercita o influență enormă asupra situației politice interne din Xinjiang, URSS, în același timp, nu a încercat niciodată să o „sovietizeze" și nu a sprijinit separatiștii musulmani locali, deoarece astfel de acțiuni ar putea cauza prejudicii ireparabile relațiilor sale cu regimul din Chiang. Kai-shek. Liderii sovietici au subliniat în mod repetat că privesc provincia ca parte integrantă a Chinei.

La sfârșitul anilor 1930, un roller coaster de represiune în masă a cuprins Xinjiang, ucigând zeci de mii de oameni. Lupta împotriva „troțkiștilor", „spioniilor japonezi" și a altor „dușmani ai poporului" a fost condusă de însuși Shen Shicai, care a reușit să se descurce în acest fel cu oponenții săi politici cu ajutorul Moscovei. În efortul de a câștiga încrederea deplină a conducerii bolșevice pentru a o folosi apoi în propriile sale scopuri, Duban s-a prezentat în susținător al marxism-leninismului și a cerut de mai multe ori să fie admis în Partidul Comunist Chinez și apoi în Soviet. În toamna anului 1938, Sheng Shicai a făcut o vizită secretă la Moscova, unde a purtat negocieri cu liderii sovietici. La recomandarea personală a lui Stalin, Duban a fost acceptat în rândurile PCUS(b).

Deși guvernul din Chiang Kai-shek a fost nemulțumit de politica activă a URSS în Xinjiang și Mongolia Exterioară, acest lucru nu a împiedicat o îmbunătățire semnificativă a relațiilor chino-sovietice la mijlocul anilor 1930, care s-a explicat atât prin amenințarea militară în creștere. ambelor state din Japonia și prin refuzul temporar al Uniunii Sovietice de la cursul incitării revoluției chineze. În 1933, a venit un punct de cotitură în războiul civil dintre Kuomintang și PCC. Trupele guvernamentale au distrus metodic numeroase „zone sovietice" împrăștiate în toată țara. Strategia de sovietizare armată a Chinei, dezvoltată de Komintern la sfârșitul anilor 1920, a fost înfrântă. În 1934, Armata Roșie Chineză, cu prețul unor pierderi enorme, a spart inelul de încercuire din jurul regiunii sovietice centrale și, ducând lupte continue, a efectuat Marșul Lun - un drum lung de 10 mii de km pe jos spre nord-vest, în provincia muntoasă inaccesibilă Shaanxi. Acolo a fost creată așa-numita Regiune Specială Yan'an, care a devenit baza principală a Partidului Comunist Chinez în următorii zece ani (1935-1945). Marșul Lun a scris cea mai eroică pagină din istoria mișcării comuniste chineze, iar liderii acesteia, conduși de Mao Zedong, au devenit ulterior liderii Republicii Populare Chineze. Cu toate acestea, în 1935 părea că Chiang Kai-shek a câștigat practic războiul civil. Mișcarea sovietică a fost zdrobită; Cea mai mare parte a membrilor PCC a murit.

În ianuarie 1935, la o reuniune extinsă a Biroului Politic al Comitetului Central al PCC din Zunyi, a fost aleasă o nouă conducere a

Partidului Comunist din China. Noul său lider, care a condus Consiliul Militar al Partidului, a fost Mao Zedong. „Aripa Komintern” din conducerea partidului, condusă de reprezentantul său la Moscova, Van Ming, a fost retrogradată în roluri secundare. Evoluția internă complexă a PCC a fost finalizată - dintr-o secțiune a Comintern, care era un grup mic de intelectuali chinezi, s-a transformat într-un partid național independent care a prins rădăcini adânci în societatea chineză și, în primul rând, în rândul țărănimii.

După înfrângerea PCC, Uniunea Sovietică a început să încline spre cooperarea cu Kuomintang-ul ca principală forță politică din China capabilă să ofere rezistență armată agresiunii japoneze. Chiang Kai-shek, la rândul său, a căutat și el o apropiere de URSS și în 1935 a invitat-o să încheie un tratat de prietenie și asistență reciprocă. „În cazul unui conflict între URSS și Japonia”, i-a spus el ambasadorului sovietic, „poporul chinez va fi de partea rusă.”1 La mijlocul anilor 1930, guvernul de la Nanjing și-a întărit semnificativ puterea și a efectuat o serie de reforme economice de succes. Țara a cunoscut o ascensiune patriotică puternică, sentimentul anti-japonez și o mișcare de boicotare a mărfurilor japoneze s-a intensificat. În aceste condiții, cel de-al șaptelea Congres al Komintern a recomandat comuniștilor chinezi să oprească lupta împotriva Kuomina-ului.

'WUA RF. F. 0100. Op. 18. P. 179a. D. 4. L. 166.

nom și creați împreună cu el un „front unit antijaponez”. Deși nu imediat, conducerea PCC a fost de acord să implementeze această directivă de la Moscova.

Întoarcerea către cooperarea dintre PCC și Kuomintang a avut loc în legătură cu celebrul „Incident de la Xi’an”. În decembrie 1936, în orașul Xi'an, Chiang Kai-shek a fost arestat de generalii Zhang Xueliang și Yang Hucheng, care i-au cerut să includă comuniștii în guvern și să adopte o atitudine mai dură față de Japonia. Conducerea Partidului Comunist a susținut inițial acțiunile rebelilor, dar Uniunea Sovietică a intervenit în conflict, cerând PCC să facă tot ce este necesar pentru a salva Chiang Kai-shek. Moscova s-a temut pe bună dreptate că moartea sa va provoca o criză politică acută, haos și prăbușire a statului. Prin medierea unuia dintre liderii PCC, Zhou Enlai, care a venit la Xi'an, liderul Chinei a fost eliberat din arest.

11.11. Începutul războiului chino-japonez. Colapsul sistemului Washington

Adâncirea crizei politice din Europa a creat condiții favorabile pentru extinderea continuă a Japoniei în Orientul Îndepărtat. Tokyo a urmărit cu îngrijorare întărirea regimului Kuomintang și apropierea acestuia de URSS. După o oarecare ezitare, conducerea japoneză a ales direcția sudică a agresiunii, hotărând să invadeze China Centrală.

X^PENTRU MEMORIE)--- ------------- -X

La 7 iulie 1937, a avut loc o ciocnire armată între soldații chinezi și japonezi în apropierea podului antic Lugouqiao (Podul Marco Polo) din vecinătatea Beijingului. Profitând de acest incident, trupele japoneze au lansat o ofensivă adânc în China. Astfel a început războiul de eliberare națională al poporului chinez împotriva invadatorilor japonezi, care mai târziu a devenit parte integrantă a celui de-al Doilea Război Mondial. A durat până la 2 septembrie 1945 și a costat viața a peste 20 de milioane de oameni din China.

În primele luni, armata japoneză a reușit să obțină succese militare semnificative. În iulie 1937, a capturat Beijing și Tianjin, în noiembrie - Shanghai, iar în decembrie - capitala țării, Nanjing, după care guvernul din Chiang Kai-shek s-a mutat la Wuhan. Spre deosebire de evenimentele din Manciuria din 1931 și contrar așteptărilor Tokyo, armata chineză a oferit o rezistență acerbă agresorului. Cu toate acestea, superioritatea militară nu era clar de partea ei. Forțele japoneze au comis crime de război peste tot, inclusiv masacre de civili. După capturarea Nanjingului, au efectuat un masacru teribil de civili, în timpul căruia au murit aproximativ 300 de mii de oameni.

În septembrie 1937, Kuomintang și Partidul Comunist din China au anunțat crearea unui „front unit anti-japonez”, iar forțele armate ale PCC au fost subordonate oficial guvernului central. Astfel, a fost creată baza cooperării dintre cele două forțe politice principale ale Chinei în lupta împotriva agresiunii japoneze. În același timp, ambele părți au privit „frontul unit” doar ca pe un compromis tactic forțat, incapabil să elimine contradicțiile ideologice ireconciliabile existente între ele, care făceau această alianță temporară și instabilă.

Japonia nu a declarat oficial război guvernului Kuomintang și l-a numit „Incident chinezesc” (la fel cum capturarea Manciuriei în 1931 a fost numită oficial „Incident Manciurian”), încercând astfel să minimizeze semnificația evenimentelor în ochii Occidentul şi propria sa opinie publică. Japonia a susținut că nu are intenția de a cuceri China și că acționează doar „în autoapărare”. A „recunoscut” chiar suveranitatea guvernului lui Chiang Kai-shek asupra teritoriilor ocupate, deși a înlăturat administrația locală Kuomintang de acolo. China s-a abținut, de asemenea, să declare oficial război agresorului, lăsându-și loc de manevră politică1. Ambele state au continuat să mențină relații diplomatice. A fost un „război ciudat în sens invers” dacă îl comparăm cu perioada „războiului ciudat” din Europa din 1939-1940: s-a purtat, dar nu a fost declarat, în timp ce în Europa războiul a fost declarat, dar nu a fost purtat. .

Marea Britanie și Statele Unite, după ce l-au condamnat verbal pe agresor, au preferat să ia poziția de observatori externi. La Londra nu au vrut să complice relațiile cu japonezii, temându-se pentru siguranța

coloniilor britanice din ATP, în timp ce în SUA au predominat sentimentele izolaționiste, pe care administrația Roosevelt nu a putut să nu le ia în considerare. Pe 5 octombrie 1937, Roosevelt a ținut un mare discurs la Chicago, în care a criticat aspru Japonia și a cerut izolarea ei internațională („carantină”). Totodată, el a afirmat că, în aprecierea sa, Japonia și China nu erau în război și, prin urmare, legea neutralității nu poate fi extinsă și în Orientul Îndepărtat (conform acestei legi, faptul războiului a fost stabilit de SUA preşedinte). Statele Unite au continuat să vândă arme și materiale strategice ambelor state în război, de care au beneficiat în primul rând japonezii, care au primit mult mai mult de peste mări decât guvernul Kuomintang. China la acea vreme nu avea propria sa marina, iar după ce navele de război japoneze au stabilit o blocare a coastei sale Pacificului, comerțul chinez cu Statele Unite și Europa practic a încetat. În primii, cei mai grei ani ai războiului, China nu a primit niciun ajutor real din partea puterilor occidentale.

1 China a declarat oficial război Japoniei abia în decembrie 1941, după ce flota japoneză a atacat baza americană de la Pearl Harbor, iar Statele Unite au intrat în al Doilea Război Mondial.

După izbucnirea ostilităților, guvernul Kuomintang a făcut apel la Liga Națiunilor cerând introducerea de sancțiuni economice și militare împotriva Japoniei. Având în vedere această cerere, Consiliul Ligii a decis să transfere problema aplicării articolului 16 al Cartei privind sancțiunile la latitudinea individuală a fiecărui stat. De asemenea, s-a decis convocarea la Bruxelles a unei conferințe a statelor părți la Tratatul Chinei. La ea a fost invitată și Uniunea Sovietică. La Conferința de la Bruxelles, desfășurată în noiembrie 1937, au participat reprezentanți ai 18 țări care au semnat tratatul în 1922, precum și cei care au aderat ulterior la acesta. Germania și Japonia au boicotat conferința. Interesele acestuia din urmă au fost reprezentate de Italia, care în zilele de activitate a aderat la Pactul Anti-Comintern. În numele URSS, Comisarul Poporului pentru Afaceri Externe Litvinov a propus introducerea de sancțiuni economice colective împotriva agresorului și, în primul rând, interzicerea vânzării petrolului. Totuși, această inițiativă nu a găsit sprijin în rândul puterilor occidentale, care nu au vrut să se certe serios cu Japonia și ar dori să se limiteze la „condamnarea morală” și apelurile ei pacifiste. Ei au stabilit de fapt un curs de pacificare a Japoniei, fără a exclude un posibil compromis cu aceasta în detrimentul Chinei. Ca urmare, conferința s-a redus la discuții inutile și inutile. După ce a adoptat o rezoluție fără caracter obligatoriu, condamnând în general agresorul, acesta și-a întrerupt activitatea pe perioadă nedeterminată și nu s-a mai adunat.

Eșecul Conferinței de la Bruxelles a indicat prăbușirea sistemului de relații internaționale de la Washington. Odată ce Japonia a pornit pe calea distrugerii sale, Statele Unite, Marea Britanie și Franța nu au făcut practic nimic pentru a o împiedica să facă acest lucru. Doar China și URSS au rezistat expansiunii japoneze.

11.12. Pactul de neagresiune sovieto-chinez din 1937. Asistență militară URSS Chinei

Moscova a urmărit îndeaproape evenimentele care au avut loc în China. Alegerea de către Japonia a direcției sudice a agresiunii a redus probabilitatea atacului său iminent asupra Uniunii Sovietice, totuși, dacă ar fi reușit să câștige o victorie ușoară în China, preluând controlul resurselor acestei țări imense, amenințarea la adresa securității URSS în Orientul Îndepărtat ar fi crescut de multe ori. Prin urmare, Uniunea Sovietică, mai mult decât oricine altcineva, a fost interesată să se asigure că China nu va capitula și va continua rezistența. La Moscova, s-a decis acordarea de asistență financiară, economică și militară guvernului Ciang Kai-shek, care avea nevoie disperată de el.

La 21 august 1937, la Nanjing a fost semnat un tratat de neagresiune sovieto-chineză pentru o perioadă de cinci ani. Părțile s-au angajat să „se abțină de la a se ataca reciproc, fie individual, fie împreună cu alte puteri”.

În cazul unui atac asupra unuia dintre ei de către o a treia putere, cealaltă parte s-a angajat să nu acorde nicio asistență agresorului, nici direct, nici indirect.

În timpul ceremoniei de semnare a tratatului, ambasadorul URSS în China, D.V. Bogomolov, în numele guvernului sovietic, a citit o declarație orală, „niciodată supusă dezvăluirii, nici oficial sau neoficial”.

„Uniunea Sovietică nu va încheia niciun tratat de neagresiune cu Japonia până când relațiile normale dintre Republica Chineză și Japonia nu vor fi restabilite în mod oficial.”1

Declarația secretă orală a guvernului URSS din 21 august 1937

Ministrul chinez de Externe, la rândul său, a declarat că țara sa nu va adera la Pactul Anti-Comintern în perioada tratatului cu URSS.

LA MEMORIE J--- -

Astfel, tratatul de neagresiune sovieto-chineză a fost de fapt un tratat de asistență reciprocă. Acest format a fost ales datorită faptului că URSS, deși a ajutat China, nu a dorit deloc să fie atrasă direct în războiul cu Japonia. În 1937-1939 Moscova a respins de mai multe ori propunerile lui Chiang Kai-shek de a semna un tratat bilateral privind o alianță politico-militar la scară largă. Cu toate acestea, chiar și fără un astfel de tratat, URSS a rămas singurul stat aliat efectiv cu China în cea mai dificilă perioadă inițială a războiului pentru aceasta.

Odată cu semnarea pactului de neagresiune a fost creat un cadru legal pentru stabilirea cooperării militare între cele două țări. În toamna anului 1937, au început livrările de echipament militar sovietic către guvernul Kuomintang. Volumul și condițiile asistenței militare au fost convenite în timpul unei vizite la Moscova a unei delegații chineze de rang înalt condusă de mareșalul Yang Tse.

„Vă vom ajuta, fără a cruța nici banii, nici armele. Vom face tot ce este posibil."2

J.V. Stalin într-o conversație cu mareșalul Yang Tse, septembrie 1937

Total în 1937-1939. Uniunea Sovietică a furnizat Chinei 904 avioane, 1.600 de piese de artilerie, 82 de tancuri, 14 mii de mitraliere, 50 de mii de puști și multe alte echipamente și echipamente. Pentru a efectua aceste achiziții Mo-

1 Prima declarație orală a fost publicată abia în 2000. Vezi: Relațiile ruso-chineze în secolul XX. T.IV. Relațiile sovieto-chineze. 1937–1945 Carte 1/Răspuns. ed. S. L. Tihvinsky. M., 2000. Cover flyleaf.

2 Ibid. p. 157.

Compania a oferit guvernului din Chiang Kai-shek mai multe împrumuturi preferențiale în valoare totală de 450 de milioane de dolari. Semnificația asistenței sovietice a fost enormă, deoarece URSS era singura putere care aproviziona China cu arme și la acea vreme nu producea propriile arme, cu excepția puștilor.

În primăvara anului 1938, în armata Kuomintang au apărut primii consilieri militari sovietici - generali și ofițeri, al căror număr în diferite momente a variat de la 50 la 150 de persoane. Printre aceștia s-au numărat lideri militari sovietici de seamă: V.I. Chuikov, A.I. Cherepanov, P. F. Batitsky, P. S. Rybalko și alții.Au ajutat comandamentul chinez să dezvolte planuri pentru operațiuni de luptă și ofițeri de tren. Datorită asistenței sovietice, aviația japoneză și-a pierdut supremația aeriană nedivizată. Aproximativ 2 mii de piloți sovietici au luat parte la luptele împotriva forțelor aeriene japoneze, doborând 986 de avioane inamice. Peste 200 dintre ei au murit pentru libertatea Chinei.

Ajutând guvernul din Chiang Kai-shek, Uniunea Sovietică a recomandat cu insistență PCC să stabilească o cooperare mai strânsă cu Kuomintang. Sub presiunea Komintern, Mao Zedong a fost forțat să recunoască rolul principal al Kuomintang-ului în „frontul unit". Tot ajutorul militar sovietic a mers către guvernul central, ocolindu-i pe comuniști. Războiul civil din China a fost suspendat temporar, în mare parte datorită eforturilor Moscovei.

11.13. Continuarea războiului chino-japonez în 1938-1939. „Acord Arita-Craigie”

În 1938, luptele pe fronturile chineze au devenit și mai răspândite. Japonezii mizează pe faptul că, după căderea Nanjingului, Chiang Kai-shek va capitula și va semna un acord de pace înrobitor în condițiile dictate de ei (stabilirea unei „cooperări strânse” între cele două țări, crearea unor zone demilitarizate în unele provincii chineze). , recunoașterea de drept a Manchukuo, plata indemnizațiilor etc. .d.) nu erau justificate. Armata agresoră a lansat o ofensivă împotriva capitalei temporare a Chinei, Wuhan. Asediul său, care a durat câteva luni, a devenit cel mai dramatic episod al întregului război. Trupele Kuomintang au luptat cu disperare împotriva invadatorilor, care au putut lua orașul doar cu prețul unor pierderi grele. Presa mondială a comparat bătăliile pentru Wuhan cu apărarea Madridului. Alături de Spania, China s-a aflat în fruntea luptei împotriva expansiunii fasciste.

După căderea Wuhanului, armata lui Chiang Kai-shek s-a retras în regiunile muntoase inaccesibile ale provinciei Sichuan, iar guvernul s-a mutat în centrul său administrativ Chongqing, care a devenit noua capitală temporară a Chinei până în 1945. De asemenea, japonezii au reușit să cucerească principala port din sudul tarii - Guangzhou (Canton). Aceasta a încheiat prima etapă a războiului. Toate principalele orașe ale Chinei, 90% din industria sa, cele mai mari porturi și întreaga rețea feroviară au fost în mâinile agresorului. Japonia nu a mai întreprins major

operațiuni ofensive, iar luptele au căpătat un caracter pozițional lent.

În ciuda situației aparent fără speranță, Chiang Kai-shek nu avea de gând să renunțe. O mișcare partizană s-a dezvoltat în spatele liniilor inamice. Zona rurală, unde locuia cea mai mare parte a populației, practic nu era controlată de ocupanți. Încercând să pună un punct de sprijin în provinciile ocupate, Japonia s-a bazat pe o scindare în Kuomintang, unde existau susținători influenți ai realizării păcii cu orice preț. Scopul politicii sale de ocupație a fost declarat a fi „extinderea la întreaga Chine a formei de putere de stat găsită în procesul de creare a Manchukuo”, adică. crearea unei administrații chineze marionete. Japonezii au reușit totuși să obțină un oarecare succes în această chestiune. În decembrie 1938, comandantul secund al Kuomintang, fostul prim-ministru și ministru de externe Wang Jingwei, a dezertat în fața inamicului și a fugit la Tokyo, unde și-a anunțat acordul de a semna un acord de capitulare. În martie 1940, a condus „guvernul central” marionetă din Nanjing-ul ocupat de japonezi. Cu toate acestea, puterea sa nu a avut sprijin popular și a fost susținută de baionetele japoneze.

În noiembrie 1938, prim-ministrul F. Konoe a publicat o declarație oficială a guvernului semnată de împărat. În ea, Japonia a proclamat

pentru prima dată public „stabilirea unei noi ordini în Asia de Est” drept principalul său obiectiv de politică externă, adică. dominând în ATP. Puterile occidentale nu au reacţionat în niciun fel la această declaraţie sfidătoare. Ei au continuat să evite implicarea în conflictul chino-japonez. În plus, Tokyo a reușit să obțină relații îmbunătățite cu Berlinul, unde la început au reacționat negativ la acest război, crezând că japonezii au ales inamicul greșit - ar fi trebuit, în opinia naziștilor, să meargă împotriva URSS. Cu toate acestea, Germania și-a schimbat curând politica. În mai 1938, a stabilit relații diplomatice cu Manchukuo, apoi a oprit asistența militară pentru regimul Chiang Kai-shek și a rechemat consilieri militari din China. De asemenea, germanii au fost de acord să semneze un acord cu Tokyo pentru a renunța la pretențiile asupra fostelor lor posesiuni din Pacific, sub rezerva primirii unei compensații financiare adecvate. Astfel, Germania a oprit efectiv cooperarea cu Kuomintang China în numele întăririi alianței cu Japonia.

În toamna anului 1938, au început negocierile secrete între Ribbentrop și ambasadorul japonez Oshima privind extinderea în continuare a cooperării politice și militare germano-japoneze. Cu toate acestea, în timpul schimbului de opinii, au apărut diferențe fundamentale în pozițiile părților. Germania a insistat să transforme Pactul Anti-Comintern într-o triplă alianță militară cu participarea Italiei, îndreptată nu numai împotriva URSS, ci și împotriva țărilor occidentale. O astfel de alianță, potrivit lui Hitler, trebuia să o facă

pentru a-l ajuta să atingă neutralitatea Marii Britanii și Franței în viitorul război germano-polonez. Japonia, însă, nu a dorit deloc să fie atrasă într-un conflict armat în Europa. Prin urmare, ea a fost împotriva participării Italiei la viitoarea uniune și a propus ca Germania să încheie un pact bilateral de asistență reciprocă îndreptat exclusiv împotriva URSS. Negocierile au ajuns într-o fundătură.

Marea Britanie, în urma apropierii japoneze-germane cu îngrijorare, a căutat să „pacifice” Japonia pentru a-și proteja interesele coloniale din Orientul Îndepărtat. În această problemă, ea a contat pe sprijinul cabinetului japonez și al Ministerului de Externe, care pledează pentru menținerea relațiilor tradiționale de prietenie cu Londra - spre deosebire de armata, care căuta o alianță mai strânsă cu Germania nazistă.

În mai 1939, armata Kwantung a instituit o blocare a așezării britanice din Tianjin și a cerut extrădarea mai multor chinezi care s-au refugiat acolo și au fost acuzați că au ucis un angajat japonez. Ambasadorul britanic la Tokyo R. Craigie și ministrul japonez de externe H. Arita au început consultări pentru rezolvarea acestui incident, în timpul cărora au fost convenite condițiile unui compromis politic larg anglo-japonez.

La 24 iulie 1939 a fost încheiat „Acordul Arita-Craigie” (sub forma unui schimb de note diplomatice). Marea Britanie a recunoscut hegemonia japoneză în China, s-a angajat „să nu interfereze cu armata japoneză în îndeplinirea sarcinilor sale” și să nu ofere asistență guvernului Kuomintang. Japonia, la rândul ei, a fost de acord să respecte interesele Marii Britanii în regiunea Asia-Pacific și să nu încheie acorduri cu Germania îndreptate împotriva acesteia. Blocada cartierului englez din Tianjin a fost ridicată.

MEMORIE

Acordul Arita-Craigie a intrat în istorie drept „Münchenul Orientului Îndepărtat”. În China a provocat un val de proteste. De asemenea, URSS a condamnat-o ca pe o nouă manifestare a politicii britanice de liniștire a agresorilor. De asemenea, Statele Unite au criticat aspru acordul. Ca răspuns, Washingtonul în iulie 1939 a anunțat denunțarea acordului comercial dintre SUA și Japonia din 1911. În cercurile sociale și politice americane, convingerea a devenit mai puternică că cursul agresiv al Japoniei reprezenta un pericol de moarte pentru Statele Unite.

Pentru Germania, acordul anglo-japonez a fost o lovitură neașteptată și serioasă. A fost împotriva planurilor ei de a folosi alianța cu Tokyo împotriva Marii Britanii. Hitler indignat s-a considerat liber de orice obligații din Pactul Anti-Comintern și nici nu a considerat necesar să-și informeze aliatul asiatic despre pregătirea unui pact de neagresiune cu URSS.

11.14. Conflicte sovieto-japoneze în apropierea lacului Khasan și a râului Khalkhin Gol

Războiul chino-japonez a dus la o deteriorare suplimentară a relațiilor dintre URSS și Japonia. Tokyo a fost foarte nemulțumit de asistența pe care Uniunea Sovietică a oferit-o Chinei, crezând că fără ea Chiang Kai-shek ar fi fost forțat să nu mai reziste. Prin urmare, s-a decis organizarea unei provocări armate împotriva URSS pentru a-i arăta puterea armelor japoneze și a forța Moscova să reducă cantitatea de asistență acordată Chinei. Întrucât piloții sovietici și japonezi erau deja angajați în bătălii aeriene aprige peste Wuhan la acea vreme, Moscova a înțeles că un conflict de graniță poate avea loc în orice moment. La 1 iulie 1938, Frontul din Orientul Îndepărtat a fost desfășurat în regiunile Amur și Primorye sub comanda mareșalului Blucher.

La 28 iulie 1938, trupele japoneze au încălcat granița sovietică de lângă Vladivostok și au ocupat dealurile Bezymyannaya și Zaozernaya, situate pe malul vestic al lacului Khasan. În timpul bătăliilor încăpățânate care s-au desfășurat, trupele sovietice au recucerit înălțimile capturate de inamic, după care a fost încheiat un acord de încetare a focului la 12 august. Sub Khasan, unitățile Armatei Roșii nu au acționat cu succes, pierzând peste 4 mii de oameni uciși și răniți

(față de 1.500 de oameni din partea japoneză). Vina pentru aceste pierderi a fost pusă pe V.K. Blucher, care a fost demis, apoi arestat și executat.

În curând, Japonia a încercat un alt test de forță, mult mai mare. La 11 mai 1939, trupele sale au invadat Mongolia și au capturat regiunea de graniță de pe malul vestic al râului Khalkhin Gol. Partea japoneză a căutat să prezinte acest act de agresiune ca un incident de frontieră între MPR și Manchukuo, cauzat de „incertitudinea graniței” dintre aceste țări, care nu fuseseră niciodată demarcate până acum. Cu toate acestea, era evident că acesta a fost în esență un război sovietico-japonez nedeclarat.

„Aceasta a fost o recunoaștere serioasă în vigoare - japonezii au vrut să verifice dacă

„Putem lupta cu ei?”

G. K. Jukov despre conflictul de la Khalkhin Gol

Conform protocolului de asistență reciprocă din 1936, URSS s-a angajat să apere teritoriul Republicii Populare Mongole ca al său. Unitățile Armatei Roșii au avansat către Khalkhin Gol. Au izbucnit bătălii sângeroase. Ambele părți au desfășurat grupuri puternice în această zonă - Armata a 6-a japoneză (75 de mii de oameni, 180 de tancuri și 500 de avioane) s-a opus Grupului 1 de armate sub comanda lui Jukov (57 de mii de oameni, 500 de tancuri, 515 de avioane). 20-31 august

1939 Armata Roșie a desfășurat o operațiune de succes pentru a încercui și a învinge principalele forțe inamice. Pierderile părții japoneze pe parcursul întregii perioade de conflict s-au ridicat la 61 de mii de oameni uciși, răniți și prizonieri, partea sovietică - 18,5 mii de oameni. În timpul bătăliilor aeriene, 660 de avioane japoneze și 200 de avioane sovietice au fost doborâte. La 16 septembrie 1939 a fost semnat un acord privind încetarea focului și crearea unei comisii de demarcație. Comandamentul Armatei Kwantung, după ce și-a asumat întreaga responsabilitate pentru înfrângere, și-a dat demisia în întregime.

Victoria de la Khalkhin Gol a avut consecințe internaționale de amploare.

A demonstrat superioritatea convingătoare a Armatei Roșii și

în consecință, a avut o mare influență asupra deciziei Japoniei de a nu ataca So-

Uniunea Vetsky.

În apogeul luptelor de la Khalkhin Gol, de la Moscova au sosit vești despre încheierea unui pact de neagresiune sovieto-german. Acest mesaj

a provocat șoc în Tokyo. Acordul a încălcat în mod deschis Pactul Anti-Comintern și a fost împotriva planurilor japoneze de a primi ajutorul Berlinului în lupta împotriva URSS. Negocierile japoneze-germane privind crearea unei alianțe militaro-politice au fost întrerupte. Guvernul lui K. Hiranuma, care a dus o politică de apropiere de Germania, a demisionat. La 4 septembrie 1939, noul cabinet de miniștri condus de N. Abe a anunțat neutralitatea Japoniei la izbucnirea celui de-al Doilea Război Mondial.

Literatură

Principal

Istoria Chinei: Manual / Ed. A. V. Meliksetova. M.: Editura Universității de Stat din Moscova, 1998. Ch. XV-XVl.

Kleimenova HE, CudopoeA. Yu. Sistemul de relații internaționale Versailles-Washington: probleme de formare și dezvoltare: un curs de prelegeri despre istoria relațiilor internaționale (1918-1939 rr.). M.: Inform Pol i Graf, 1995. Partea I. Ch. 6.

Războaiele mondiale ale secolului XX: În 4 cărți. Carte 4: Al Doilea Război Mondial. Documente si materiale / RAS. Institutul de Istorie Generală; Reprezentant. ed. M. Yu. Myagkov; Comp. Yu. A. Nikiforov. M.: Nauka, 2002. Doc. Nr. 3, 6-7, 19-21, 38.

Safronov V.P. URSS, SUA și agresiunea japoneză în Orientul Îndepărtat și Oceanul Pacific. 1931-1945 M.: IRI RAS, 2001. Ch. 1-2.

Istoria sistematică a relațiilor internaționale în patru volume. Evenimente și documente. 1918–2000 / Rep. ed. A. D. Bogaturov. Volumul doi. Documentele anilor 1910-1940 / Comp. A. V. Malgin. M.: Moscova, muncitor, 2000. Doc. Nr. 85-92.

Adiţional

Katkova Z.D. China și puteri. 1927-1937. M.: IV RAS, 1995.

Koshkin A. A. De ce Japonia nu a atacat URSS? // Întrebări de istorie. 1996. nr 2. pp. 140-154.

Zhang Y., Holliday J. Necunoscut Mao / Trans. din engleza I. A. Igorevski. M.: ZAO Tsentrpoligraf, 2007. Ch. 8-19.

GarverJohn W. Relațiile chinez-sovietice, 1937–1945: Diplomația naționalismului chinez. NY: Oxford University Press, 1988. Ch. 1-3.

SECȚIUNEA III

FORMAREA RELAȚIILOR INTERNAȚIONALE MODERNE ÎN ORIENTUL APROPRIAT, MIJLOCUL ȘI AMERICA LATINA

CAPITOL

RELAȚII INTERNAȚIONALE

IN ESTUL MIJLOCIU

12.1. Orientul Mijlociu în timpul Primului Război Mondial. Problema creării unui stat arab independent

Până la începutul Primului Război Mondial, sistemul regional de relații internaționale din Orientul Mijlociu nu se conturase încă, din moment ce țările arabe nu se eliberaseră încă de dependența colonială. Multe dintre ele (Siria, Liban, Mesopotamia, Palestina, Transiordania, Hejaz) făceau parte din Imperiul Otoman, în timp ce restul erau împărțite între puterile europene. Majoritatea principatelor Golfului Persic (Bahrain, Oman, Muscat, Trucial Oman - Emiratele Arabe Unite moderne), precum și Aden (Yemenul de Sud) situate în sudul Arabiei erau protectorate ale Marii Britanii. Acestea includ de fapt Egiptul, care era considerat parte a Imperiului Otoman, dar din 1882 ocupat de trupele britanice, precum și Sudanul anglo-egiptean. Cea mai importantă legătură în comunicațiile mondiale - Canalul Suez - era, de asemenea, o posesie britanică. Franța, la rândul ei, controla cea mai mare parte a Africii de Nord - colonia sa era Algeria, protectoratele sale erau Tunisia și Maroc. Italia în 1912 a cucerit Libia de la turci. O parte a Marocului, precum și Ceuta și Melilla, aparțineau Spaniei. Și numai în partea centrală a Peninsulei Arabice existau câteva state arabe independente mici.

„Arabia era o țară prea săracă pentru ca vreo putere... să o ocupe”1.

Primul Război Mondial a dus la prăbușirea Imperiului Otoman și la o schimbare radicală a raportului de putere în Orientul Mijlociu în favoarea puterilor învingătoare. Chiar și în timpul războiului, Marea Britanie a trimis trupe la vasal

1 Lloyd George D. Adevărul despre tratatele de pace / Trad. din engleză: În 2 vol. M., 1960. T. 2. P. 222.

principate ale Arabiei de Est și, de asemenea, au stabilit protectorate peste Kuweit (septembrie 1914) și Qatar (1916), care au transformat în cele din urmă Golful Persic într-un „lac britanic”. În decembrie 1914, Egiptul a fost declarat oficial protectorat britanic, iar Khedive pro-turc a fost înlocuit cu un protejat al britanicilor. Toate încercările turcilor de a ridica o revoltă în Egipt și de a ocupa Canalul Suez s-au încheiat cu un eșec.

Intrarea Imperiului Otoman în război a dat un impuls puternic dezvoltării mișcării arabe de eliberare națională. S-a declarat pentru prima dată după revoluția Tinerilor Turci din 1908, care a proclamat sloganuri de pan-turcism inacceptabile pentru arabi și a primit imediat sprijin activ din partea puterilor occidentale.

În 1913, a avut loc la Paris Primul Congres Arab, care a cerut Istanbulului să acorde o autonomie largă vilayetelor arabe și participarea arabilor la guvernul central. Turcia a răspuns la aceasta prin publicarea unui decret privind drepturile arabilor în august 1913, care, totuși, era pur declarativ, după care un grup de lideri tribali arabi conduși de emirul Meccai Hussein a început pregătirile pentru o luptă armată pentru independență. . Odată cu declanșarea Primului Război Mondial, Hussein a refuzat să declare jihadul împotriva țărilor Antantei, urmând exemplul sultanului turc și a stabilit contacte cu britanicii.

Marea Britanie, care a căutat să devină forța dominantă în Orientul Mijlociu după război, spera să pună mișcarea arabă de eliberare în slujba intereselor sale. Emir Hussein, la rândul său, spera, folosind ajutorul ei, să creeze un stat național arab unificat și să devină regele tuturor arabilor. Pretențiile lui Hussein asupra rolului de lider panarab au fost întărite de statutul său înalt de custode al Locurilor Sfinte ale Islamului din Mecca și Medina, precum și de apartenența sa la vechea familie Al Hashimi, care își are originile până la Profet. Muhammad însuși. În mai 1915, fiul lui Hussein, Faisal, și liderii unor triburi beduine au semnat la Damasc un protocol privind obiectivele luptei armate împotriva Imperiului Otoman de partea Antantei. Ei au propus ca Marea Britanie să acționeze ca garant pentru crearea unui mare stat panarab, ale cărui „granițe naturale” să acopere întreaga Peninsula Arabă (cu excepția Adenului britanic), Palestina, Siria, Libanul și Mesopotamia. Acest stat trebuia să intre într-o alianță politică și militară cu Marea Britanie. În iunie 1915 - martie 1916, a avut loc un schimb de scrisori între Înaltul Comisar britanic în Egipt G. McMahon și Hussein, în timpul căruia McMahon, în numele Londrei oficiale, a fost de acord cu crearea unui stat arab. Corespondența lor, publicată pentru prima dată în 1937, a fost deschisă unor interpretări diferite în mai multe puncte. Cu toate acestea, a rezultat în mod clar că partea britanică a fost de acord să recunoască statul arab în limitele specificate în Protocolul de la Damasc, minus Siria de Vest, Libanul și protectoratele britanice din Arabia de Est. Hussein a salutat

fenomenul McMahon, deși și-a rezervat dreptul de a insista asupra implementării integrale a protocolului.

Cu toate acestea, în curând a devenit clar că britanicii considerau acordul lor cu liderii arabi ca neconcludent, văzându-l ca doar o modalitate de a-i împinge să se revolte împotriva turcilor. Deja în mai 1916, „acordul McMahon-Hussein” a fost eliminat de „acordul Sykes-Picot” privind împărțirea Turciei asiatice, în condițiile cărora Palestina, Siria de Est și Mesopotamia promise arabilor urmau să fie împărțite între Marea Britanie şi Franţa1. Acest document era secret, iar partea arabă nu știa nimic despre el de mult.

După ce a primit arme și asistență financiară de la britanici, Hussein a așteptat și a ezitat încă un an, realizând riscul întreprinderii în

care îl târau aliații săi. Discursul emirului a fost accelerat chiar de Turcia, care a refuzat să-l recunoască drept conducătorul ereditar al Meccai și a început să pregătească înlăturarea lui de la putere. În această situație, Hussein, în esență, nu a avut de ales și a cerut popoarelor arabe la o revoltă generală anti-turcă, care a început la 8 iunie 1916. Un rol proeminent în aceste evenimente l-a jucat ofițerul de legătură britanic din Mecca, celebrul colonel T. E. Lawrence (Arab), care a reușit să-l convingă pe emir de „bunele intenții” britanicilor. La 21 iunie 1916, Hussein a emis un manifest tuturor musulmanilor din lume, în care declara independența Hejazului (regiunea din vestul Peninsulei Arabe, unde se aflau Medina și Mecca), iar în noiembrie a în același an s-a declarat rege al națiunii arabe . Puterile Antantei l-au recunoscut pe Hussein doar ca rege al Hejazului și l-au invitat să amâne examinarea tuturor problemelor controversate până în perioada postbelică.

În 1917, forțele armate arabe au alungat trupele turcești din cea mai mare parte a Peninsulei Arabice și Transiordaniei, iar în ianuarie 1918 au luat Damascul. În momentul celor mai mari succese militare ale rebelilor, relațiile lor cu Antanta s-au deteriorat serios. Motivele pentru aceasta au fost „Declarația Balfour” privind formarea unei „cămici naționale evreiești” în Palestina (discută mai jos), precum și publicarea de către bolșevici a „Acordului Sykes-Picot”, al cărui text turcii nu au întârziat să se transfere pe partea arabă. Puterile occidentale au fost nevoite să confirme autenticitatea documentului desecretizat.

Trădarea Aliaților a provocat o furtună de indignare în rândul liderilor arabi. Fiul cel mare al lui Hussein, comandantul armatei rebele Faisal, a început negocierile pentru încheierea unei păci separate. Cu toate acestea, deși Imperiul Otoman era în pragul colapsului militar, a refuzat categoric să recunoască Protocolul de la Damasc. Consimțământul Istanbulului a fost primit abia în octombrie 1918, când nu a mai fost necesar - victoria Antantei a devenit un fapt împlinit.

1 Pentru mai multe informații despre Acordul Sykes-Picot, consultați Capitolul 13.

Puterile occidentale au încercat din toate puterile să stingă criza în relațiile cu liderii mișcării arabe de eliberare. Reacția lor la publicarea Acordului Sykes-Picot a fost o declarație comună a guvernelor britanic și francez la 7 ianuarie 1918, care și-a declarat intenția de a acorda libertate populației arabe din Imperiul Otoman. Președintele american Wilson a mai declarat că toate popoarele sale au dreptul la autodeterminare. La 7 noiembrie 1918, la o săptămână după semnarea armistițiului de la Mudros, Marea Britanie și Franța au lansat un alt apel către arabi, promițându-le din nou să le acorde dreptul de a „înființa guverne și administrații naționale” la alegerea lor.

Rebelii conduși de Hussein, care au eliberat în mod independent majoritatea vilelor arabe ale Turciei în timpul războiului, au adus o

contribuție semnificativă la victoria Antantei pe fronturile din Orientul Mijlociu și se așteptau ca promisiunile generoase care le-au fost făcute să fie îndeplinite. La Damasc s-a format un guvern panarab, condus de Emir Faisal. Cu toate acestea, delegația sa, care a ajuns la Conferința de Pace de la Paris, a fost recunoscută doar ca delegație a Hijazului. După ce conferința a decis includerea teritoriilor arabe ale Imperiului Otoman în lista de mandate a Ligii Națiunilor - i.e. De fapt, pentru a-și păstra statutul colonial, hijazii, în semn de protest, au refuzat să ratifice Tratatul de la Versailles și nu s-au alăturat Ligii.

LA MEMORIE J--

Astfel, la rezolvarea problemelor așezării din Orientul Mijlociu, abordările imperiale tradiționale au prevalat în tabăra puterilor învingătoare. Dreptul popoarelor arabe la autodeterminare a fost în esență refuzat. Transferul de mandate către britanici pentru Palestina, Transiordania și Mesopotamia și către francezi pentru Siria și Liban a fost perceput în lumea arabă ca trădare și dictatură colonială.

Puterile obligatorii au întâmpinat imediat proteste în masă din partea populației locale în noile lor posesiuni. În situația actuală, Franța s-a bazat în mod deschis pe forța militară. În 1920, ea a dispersat guvernul integral arab din Damasc, l-a expulzat pe Emir Faisal și a instituit un regim de ocupație represiv în Siria și Liban. Marea Britanie, realizând că este în primul rând responsabilă pentru neîndeplinirea promisiunilor din timpul războiului, a luat o poziție mai flexibilă, încercând să acționeze ori de câte ori este posibil prin metode politice mai degrabă decât cu forța. La o conferință de la Cairo, ținută în 1921, prezidată de secretarul colonial Churchill, la propunerea colonelului Lawrence, s-a hotărât transformarea Irakului și Transiordaniei mandatate în regate și punerea în fruntea noilor monarhii pe fiii lui Hussein, Faisal și Abdallah. „În recunoașterea meritelor lor în lupta cu Turcia”. Conferința a aprobat o politică

menite să stabilească „relații aliate” cu Irakul, Transiordania și Egiptul. A presupus că acestor țări li se va acorda o autonomie largă și apoi independență, cu condiția să rămână pe orbita influenței britanice și să semneze tratate privind o uniune militară și politică cu fostul titular al mandatului.

12.2. Proclamarea Independenței Egiptului

Prima țară arabă care a scăpat de tutela colonială britanică a fost Egiptul. În timpul Primului Război Mondial, britanicii, încercând să neutralizeze aici influența turcă, i-au promis o serie de concesii, inclusiv adoptarea unei constituții și crearea autorităților alese. Imediat ce războiul s-a încheiat, elita locală a invitat Londra să nu se limiteze la jumătate de măsură, ci să-și retragă trupele și să desființeze protectoratul, ceea ce a fost refuzat categoric. Apelând la dreptul națiunilor la autodeterminare, delegația egipteană a apărat acest program la Conferința de la Paris, dar regimul protectorat a fost

reafirmat prin Tratatul de la Versailles. Reacția la această decizie au fost puternice revolte armate în Egipt în 1919 și 1921. sub sloganurile independenței, pe care colonialiștii au reușit să o suprime cu mare dificultate. La Londra au fost foarte alarmați de situația actuală. Ministerul Coloniilor a întocmit un raport în care a fost recunoscut că este imposibil să se mențină în continuare protectoratul asupra Egiptului și a recomandat să i se acorde independența în condiții favorabile țării-mamă. Aceste propuneri au fost susținute de Înaltul Comisar britanic de la Cairo și, în ciuda opoziției cercurilor conservatoare conduse de Curzon și Churchill, au primit aprobarea guvernului.

La 28 februarie 1922, Marea Britanie a publicat o declarație de acordare a independenței Egiptului. Cu toate acestea, această independență a fost în mare parte fictivă, deoarece fosta metropolă și-a păstrat cele mai largi drepturi și privilegii: a continuat să ocupe zona Canalului Suez, a părăsit toate bazele militare, a determinat politica externă a Cairoului și și-a controlat forțele de securitate. Regimul capitulaţiilor a fost păstrat intact . Din protectorat, Egiptul s-a transformat într-un stat dependent cu suveranitate limitată.

Cu toate acestea, decizia britanică a avut și aspecte pozitive. În 1923, sultanul egiptean, care și-a asumat titlul de rege sub numele de Fuad I, a aprobat o constituție care prevedea crearea unui parlament și introducerea libertăților politice. La primele alegeri pentru Adunarea Legislativă, a câștigat Wafd, partidul naționalist egiptean care a fost însărcinat cu formarea guvernului. Wafdiștii au căutat nu numai restaurarea completă a suveranității țării și retragerea trupelor britanice, ci și „unitatea Văii Nilului”, adică. unificarea cu Sudanul vecin, care din 1899 este un condominiu anglo-egiptean (coproprietate). Astfel de

o formă neobișnuită de dependență colonială a permis britanicilor să transfere o parte semnificativă a costurilor gestionării acestei posesiuni către partea egipteană. În plus, controlul asupra Sudanului le-a oferit oportunitatea de a regla fluxul Nilului, care era o pârghie puternică de presiune asupra Egiptului.

În noiembrie 1924, guvernatorul general britanic al Sudanului a fost asasinat la Cairo de teroriști. Ca răspuns, Marea Britanie a înlăturat Partidul Wafd de la putere și a abolit efectiv regimul condominiului, înlăturând toate trupele egiptene și oficialii civili din Sudan. O criză prelungită a început în relațiile anglo-egiptene. O încercare de a o depăși a fost semnarea în 1929 a unui acord bilateral privind o alianță militaro-politică, precum și a unui acord privind apele Nilului, conform căruia partea britanică promitea să țină cont de interesele egiptenilor în chestiuni de irigare. Cu toate acestea, tratatul de unire nu a fost ratificat de parlamentul egiptean și nu a intrat în vigoare.

Normalizarea relațiilor anglo-egiptene a avut loc abia la mijlocul anilor 1930, în primul rând din cauza amenințării italiene tot mai mari

în Marea Mediterană. În Cairo, orientarea către Londra era considerată un rău mai mic decât perspectiva ocupației italiene. Partidul Wafdist de guvernământ s-a îndepărtat de atitudinea sa anti-britacă fără compromisuri; De asemenea, britanicii au fost de acord să facă anumite concesii. În august 1936, a fost semnat un nou tratat de alianță bilaterală, mai acceptabil pentru partea egipteană. Acesta prevedea retragerea tuturor trupelor britanice, cu excepția corpurilor de 10.000 de oameni care păzeau zona Canalului Suez și baza militară din Alexandria. În același timp, Egiptului i sa interzis să intre în alianțe politice și militare cu țări terțe. El trebuia să se consulte cu Londra în chestiuni de politică externă, iar în caz de război sau de urgență să-și pună teritoriul și resursele la dispoziție. Condominiul de deasupra Sudanului era în curs de restaurare. Egiptul a primit dreptul de a trimite din nou trupe în Sudan, cu condiția ca desfășurarea și forța lor să fie determinate de guvernatorul general britanic. Marea Britanie a refuzat să capituleze și a cerut altor state să-i urmeze exemplul. În aprilie-mai 1937 a avut loc la Montreux o conferință internațională dedicată acestei probleme. A fost semnat un acord multilateral privind eliberarea Egiptului de sub regimul de capitulare care îl dominase timp de aproape patru secole. A fost stabilită o perioadă de tranziție de 12 ani, timp în care toate instanțele consulare urmau să fie închise și competența asupra străinilor a fost transferată sistemului judiciar național.

În mai 1937, la propunerea părții britanice, Egiptul a fost admis în Liga Națiunilor, după care a fost recunoscut de jure de multe state ale lumii.

Prin încheierea unui tratat de alianță, Egiptul s-a apropiat mai mult de a dobândi o adevărată suveranitate, deși dependența sa de Londra era încă destul de puternică. Partidul Wafd, care a fost de acord să semneze și să ratifice tratatul, a plătit un preț mare pentru acest compromis: în 1936 s-a divizat și a pierdut pentru prima dată alegerile parlamentare. Cu toate acestea, noul guvern

care i-a înlocuit pe wafdiști, precum și regele Farouk I, cunoscut pentru simpatiile sale pro-germane, care a urcat pe tron în 1936 în locul defunctului Fuad I, au continuat politica de „cooperare forțată” cu Marea Britanie. Egiptul de fapt nu avea de ales: dacă s-ar rupe de ea, ar putea deveni cu ușurință o victimă a agresiunii italiene.

Atât wafdiștii, cât și oponenții lor au fost de acord că accentul pus pe Londra este de natură temporară și oportunistă, din cauza prezenței unei amenințări militare și și-au subliniat hotărârea de a continua lupta pentru independența completă a Egiptului de îndată ce această amenințare a dispărut. Nu a existat un grup pro-britanic influent în societatea egipteană; a fost dominată de sentimente naționaliste, panarabe, bazate pe percepția asupra țării lor ca „lider natural” al întregii lumi arabe. Și totuși, în ciuda acestui fapt, Marea Britanie a reușit să mențină Egiptul pe orbita sa de influență.

12.3. Declarația de independență a Irakului

Singurul teritoriu sub mandat britanic care a câștigat independența în perioada interbelică a fost Irakul. Ca și în multe alte posesiuni, Marea Britanie a stabilit un sistem de „stăpânire indirectă” în această țară. În 1921, ea a ținut un plebiscit în Irak, în urma căruia a fost proclamată monarhie, iar Faisal al-Hashimi, cunoscut pentru simpatiile sale pro-britanice, a preluat tronul regal, unul dintre fiii Emirului Hussein, care a fost expulzat din Siria de francezi cu un an mai devreme. În 1922, a fost încheiat Tratatul anglo-irakien de administrare a mandatelor. Guvernul Regal s-a angajat să fie ghidat în politica sa internă și externă de „sfaturile” Înaltului Comisar britanic și ale oficialilor săi subordonați numiți în toate departamentele guvernamentale. Convocată în 1924, Adunarea Constituantă a ratificat tratatul și a aprobat o constituție pregătită de experți britanici, care a asigurat șederea la putere a dinastiei hașemite. Potrivit britanicilor, regele trebuia să devină un lider național legitim, acceptabil pentru toate comunitățile etnice și religioase - arabii suniți și șiiți, precum și kurzi. Irakul avea nevoie în special de o astfel de figură, având în vedere că, după patru secole de a face parte din Imperiul Otoman, propria sa tradiție de statulitate s-a pierdut în esență și a trebuit să fie recreată din nou.

Granițele noului regat necesitau, de asemenea, clarificare. Interesată să mențină Irakul sub stăpânirea sa, Marea Britanie a promovat includerea unor zone revendicate de statele vecine. În 1926, regiunea Mosul, bogată în petrol, populată în principal de kurzi, a fost anexată Irakului. Sub presiunea britanicilor, Türkiye a fost forțată să renunțe la pretențiile sale asupra Mosulului. În perioada stăpânirii otomane

Granițele Mesopotamiei și ale statelor arabe vecine au fost definite cu precizie. Demarcarea dintre Irak și Regatul Saudit a fost foarte dureroasă; la sfârșitul anilor 1920, ciocniri armate au avut loc de mai multe ori la granița dintre ele. Regatul Unit a acționat ca un mediator în soluționarea acestei dispute. Cu participarea ei, în februarie 1930 a fost organizată o întâlnire între regele Faisal și sultanul Ibn Saud, care a pus capăt confruntării militare, iar în 1931, Irakul și Regatul Saudit au semnat un tratat de prietenie și au normalizat complet relațiile bilaterale.

Cea mai complexă a fost disputa teritorială dintre Irak și Iran legată de definirea frontierei lor în zona râului Shatt al-Arab. Bagdadul, susținut de britanici, a insistat că, în conformitate cu acordurile care datează din perioada otomană, deținea întreg spațiul de apă al râului, în timp ce partea iraniană a cerut ca granița să fie trasată de-a lungul thalwegului său. În iulie 1937 a fost semnat un acord care a lăsat granița aproape neschimbată (sistemul talvege a fost introdus doar într-o zonă restrânsă din apropierea orașului Abadan). Ambele părți nu au fost mulțumite de compromisul la care sa ajuns, considerându-l doar o modalitate de a amâna soluționarea problemei până la vremuri mai bune. (Ulterior, au revenit la această dispută la graniță de mai multe ori, iar în 1980 a devenit motivul pentru începutul sângerosului război Iran-Irak.)

Cea mai mare parte a populației irakiene a fost nemulțumită de regimul de mandat, iar trupele britanice au suferit pierderi semnificative în timp ce respingeau atacurile armate constante. Până la sfârșitul anilor 1920, Londra era convinsă că regele Faisal și-a dovedit loialitatea față de coroana britanică și că se putea avea încredere că îi va proteja interesele. În iunie 1930, a fost încheiat un tratat de alianță între cele două țări, conform căruia Irakul, din momentul în care a aderat la Liga Națiunilor, a fost declarat stat independent legat de Marea Britanie prin „legături de prietenie eternă”. Transferând puterea către guvernul irakian, statul mandatat și-a păstrat o pârghie puternică asupra politicii și economiei sale. Trupele și bazele militare britanice au rămas pe teritoriul irakian, iar autoritățile sale au fost nevoite să se consulte cu Londra în probleme de politică externă și de apărare.

În octombrie 1932, Irakul a fost admis în Liga Națiunilor și din acel moment a devenit un stat independent. Cu toate acestea, el, ca și Egiptul, a rămas în continuare pe orbita influenței politico-militare britanice.

12.4. Administrarea obligatorie a Transiordaniei

În ceea ce privește Transiordania, Marea Britanie a dus o politică în mare măsură similară cu cea a Irakului. Inițial, această țară a fost inclusă în Palestina, dar în curând Londra a decis să o separe într-o unitate administrativă separată și să formeze acolo un regat condus de fiul cel mic al lui Hussein, Al-Hashimi, Abdallah. În 1922, acest plan a primit aprobarea Societății Națiunilor, iar Abdallah a fost ridicat pe tronul Iordaniei. În 1928

Constituția Transiordaniei, scrisă de britanici, a intrat în vigoare, proclamând-o monarhie constituțională. În același an, a fost încheiat un acord privind gestionarea mandatului, care reglementează relațiile dintre autoritățile locale și de ocupație. Acesta din urmă și-a păstrat controlul asupra finanțelor, legislației și armatei Transiordaniei, politicilor sale externe și de concesiune. Parlamentul iordanian, ales pentru prima dată în 1929, a ratificat acest tratat.

Ca și în cazul Irakului, pariul Londrei pe dinastia hașemite s-a justificat pe deplin - regele Abdullah s-a impus ca un aliat loial al coroanei britanice, lucrând îndeaproape cu administrația sa colonială. Legiunea Arabă, subordonată monarhului, creată în timpul revoltei anti-turce și finanțată de la Londra, a devenit un sprijin armat de încredere al stăpânirii britanice. Având în vedere poziția geopolitică importantă a Transiordaniei, britanicii au investit masiv în infrastructura acesteia - au construit drumuri, conducte de petrol și au construit o autostradă strategică pe teritoriul său care lega Bagdadul de portul palestinian Haifa. Prin medierea britanică, Transiordania a încheiat un acord de cooperare cu Irakul în 1931 și un acord privind relațiile de bună vecinătate cu Arabia Saudită în 1933. În conformitate cu acesta din urmă, regele Ibn Saud a renunțat la

pretențiile asupra unor ținuturi iordaniene, iar Abdallah, în numele hașemiților, a renunțat la drepturile dinastice asupra Hijazului, unde domnise anterior tatăl său.

Dintre toate cele trei teritorii mandatate, Transiordania s-a dovedit a fi cea mai stabilă politic și cea mai loială autorităților britanice. Deși aceștia din urmă nu s-au grăbit să-i acorde independența formală după modelul irakian din cauza situației dificile din Palestina vecină, regele Abdullah avea practic aceleași puteri ca și fratele său la Bagdad, iar prezența britanică nu a cântărit foarte mult. el şi a fost perceput mai degrabă ca un stâlp al puterii regale . Transiordania și-a câștigat independența abia în 1946.

^^PENTRU AMINTIREA*)-- -----
^

Astfel, în anii 1920 și 1930, Marea Britanie a dus o politică de pregătire a unor teritorii mandatate (Irak, Transiordania) și protectorate (Egipt) pentru independență, în timp ce, bineînțeles, nu uită nici măcar un minut de propriile interese. A reușit să părăsească aceste țări la timp, transferând puterea acolo unor regimuri prietene și menținând o rețea extinsă a prezenței sale politice, economice și militare. Transformarea mandatului și a stăpânirii coloniale în „relații aliate” a avut succes și a permis britanicilor să-și consolideze poziția în lumea arabă. Cursul pe care l-au ales a contribuit în general la înființarea statelor independente în Orientul Mijlociu și la începutul formării unui sistem regional de relații internaționale aici. |

12.5. Problema palestiniană în relațiile internaționale

Politica britanică în Palestina, dimpotrivă, a fost miope și inconsecventă. În mare parte din vina ei, după Primul Război Mondial, aici a apărut un nod complex de contradicții internaționale, pe care comunitatea mondială nu a reușit să le dezlege până în prezent.

„Acordul Sykes-Picot” prevedea înființarea în Palestina, unde se află sanctuarele a trei religii mondiale, a unui regim special de guvernare internațională, care nu convenea Marii Britanii. Ea a căutat să preia controlul acestei țări în primul rând datorită poziției sale strategice importante, determinată de apropierea de Canalul Suez. Căutând o revizuire a acordului în favoarea lor, Londra a decis să se bazeze pe mișcarea sionistă, care revendica și Palestina.

În 1897, la Basel a avut loc Primul Congres Internațional Evreiesc, care a fondat Organizația Mondială Sionistă (BCO). Potrivit ideologilor săi, primul pas către restaurarea statului evreiesc a fost crearea unei „căminuri naționale evreiești” în Palestina prin imigrație în masă, adică. comunitate evreiască puternică. Imigrarea evreilor în această țară a început încă din 1872, când, cu banii bancherului baron E. Rothschild, au întemeiat prima așezare lângă portul Jaffa, din care a crescut ulterior orașul Tel Aviv. Cu toate acestea, înainte de Primul

Război Mondial a existat puțină imigrație; până în 1918, dimensiunea comunității evreiești era de doar 6% din populația totală a Palestinei și nu depășea 70 de mii de oameni. În 1917, britanicii au purtat negocieri cu președintele Organizației Mondiale Sioniste, H. Weizmann, în timpul cărora părțile au ajuns la un acord preliminar de cooperare. Weizmann a promis că comunitatea evreiască va deveni un aliat loial al britanicilor, iar BCO a pledat pentru acordarea unui mandat de guvernare a Palestinei.

La 2 (15 noiembrie) 1917 a fost lansată celebra „Declarație Balfour”. Era o scrisoare a ministrului britanic de externe A. J. Balfour către unul dintre liderii sionismului, bancherul londonez Lord L. Rothschild, dedicată politicii britanice în problema palestiniană.

„Guvernul Majestății Sale... are o viziune favorabilă cu privire la înființarea în Palestina a unui cămin național evreiesc și va depune toate eforturile pentru a promova realizarea acestui obiectiv. Nu se va face nimic care să prejudicieze drepturile civile și religioase ale comunităților non-evreiești din Palestina sau drepturile și statutul politic al evreilor din orice altă țară.”

„Declarația Balfour”, 1917

Acest document a fost aprobat anterior de Franța, Italia și Statele Unite înainte de publicare. Președintele Wilson nu numai că a susținut pe deplin declarația, dar a subliniat și faptul că o consideră „fundamentul viitorului stat evreiesc”. De asemenea, liderii sionişti au salutat cu căldură declaraţia lui Balfour, deşi nu au fost mulţumiţi de toate formulările acesteia, insistând în special asupra termenului de „restaurare” mai degrabă decât de „creare” a unui cămin naţional, ceea ce ar implica recunoaşterea „drepturilor istorice ale evreilor”. ” în Palestina. Conducerea BCO și delegația sionistă de la Conferința de Pace de la Paris nu au secretat faptul că ei au privit „casa națională” ca o etapă intermediară către obiectivul final de a crea un stat evreiesc suveran, în timp ce Marea Britanie și alte puteri occidentale erau bine. conștient de aceste planuri.

Singura parte interesată care nu numai că nu a fost luată în considerare, dar nici măcar consultată în timpul pregătirii declarației, a fost populația arabă indigenă din Palestina. La Londra, ca și în alte capitale occidentale, se credea cu aroganță că nu va putea rezista deciziei luate de Marile Puteri și va fi obligată să-și accepte noua soartă. Nu este surprinzător că în țările din Orientul Mijlociu „Declarația Balfour” a provocat cea mai negativă reacție și a fost privită pe bună dreptate ca o încălcare directă a obligațiilor Antantei de a crea un stat arab independent. Prevederea sa privind respectarea „drepturilor civile și religioase ale tuturor comunităților non-evreiești” nu i-a putut satisface pe arabii palestinieni, deoarece nu i-a recunoscut ca un popor separat și le-a refuzat dreptul la autodeterminare.

Londra oficială a motivat demagogic adoptarea „Declarației Balfour” cu dorința de a obține sprijinul evreilor din întreaga lume în războiul împotriva Germaniei. De altfel, declarația i-a permis să împiedice transferul Palestinei sub control internațional și să nu o includă în statul arab condus de Emir Hussein.

În aprilie 1920, la Conferința de la San Remo, Marea Britanie a primit un mandat al Societății Națiunilor de a guverna Palestina. „Declarația Balfour” a fost inclusă în textul său, iar apoi în tratatele de la Sèvres și Lausanne cu Turcia. În conformitate cu termenii mandatului, administrația britanică s-a angajat să faciliteze imigrația evreiască și să coopereze cu BCO. Agenția Evreiască a fost înființată cu scopul de a efectua „toate măsurile necesare” pentru a crea o „casă națională”. A înființat Fondul Național Evreiesc, care a început să cumpere masiv pământ de la populația indigenă. În același timp, mandatul, ca și Declarația Balfour, nu a recunoscut „drepturile istorice ale evreilor” față de Palestina și a indicat doar „legătura istorică” a acestora cu aceasta. A rămas deschisă și chestiunea creării unui stat evreiesc.

Termenii mandatului au provocat dezbateri aprinse în rândul elitei conducătoare britanice. O serie de politicieni proeminenți conduși de ministrul de externe Curzon

s-a opus recunoașterii oricăror drepturi în Palestina pentru mișcarea sionistă. Camera Lorzilor a votat împotriva Declarației Balfour, dar Camera Comunelor a susținut-o, după care guvernul britanic și-a asumat responsabilitatea pentru mandat.

În Palestina, britanicii au întâmpinat imediat dificultăți neprevăzute. Spre deosebire de alte teritorii arabe mandatate, unde au urmat în mod constant o politică de creare a unor state oficial independente aliate cu ele, în acest caz a fost imposibil să se facă acest lucru fără o revizuire radicală a „Declarației Balfour”. În mod clar, Marea Britanie nu și-a calculat toate consecințele pe termen lung, subestimând atât puterea și determinarea mișcării sioniste, cât și amploarea contrarezistenței arabe. La Londra, multă vreme au fost sceptici cu privire la planurile sioniste, crezând că nu există nici condiții naturale, nici sociale pentru crearea unui stat evreiesc în Palestina, iar imigrația nu va lua o amploare cu adevărat masivă. Autoritățile coloniale sperau că comunitatea evreiască nu va deveni niciodată atât de puternică încât să se poată face fără sprijinul lor și și-au atribuit rolul obișnuit și avantajos de arbitru în relațiile dintre grupurile etno-confesionale opuse.

Marea Britanie nu avea nicio intenție de a împărți puterea reală în Palestina cu organizațiile sioniste; ea nu a vrut să permită deteriorarea în continuare a relațiilor cu lumea arabă. Dorința Londrei de a menține un anumit echilibru între interesele evreiești și cele arabe a fost reflectată pentru prima dată în Cartea Albă despre Palestina, sau „Memorandumul Churchill”, publicată în iulie 1922. (Autorul său la acea vreme a servit ca secretar al coloniilor.) Acest

document a oferit o nouă interpretare a „Declarației Balfour”, menită să atenueze nemulțumirea arabilor față de politicile mandatului britanic. Acesta a remarcat, în special, că termenii declarației „nu implică transformarea întregii Palestine într-un cămin național evreiesc, ci doar crearea unei astfel de cămin pe teritoriul său”1. Din aceasta s-a concluzionat că titularul mandatului nu va crea o „Palestina exclusiv evreiască” în care populația arabă să fie în postura de cetățeni de clasa a doua, iar imigrația evreiască să nu depășească „capacitatea economică” a țării în cadrul au sosit limite suficiente „pentru a-i găzdui pe toți din nou”. Era planificat să se formeze autoguvernare locală aleasă în Palestina și, în viitor, un parlament care să reprezinte toate grupurile naționale. Compromisul propus nu a satisfăcut nici mișcarea sionistă, nici pe arabi, care au respins categoric însăși conceptul de „casă națională evreiască”.

În 1922, la inițiativa lui Churchill, a avut loc divizarea Palestinei și a Transiordaniei, care inițial făceau parte dintr-un singur mandat al Societății Națiunilor. Ca urmare, ținuturile de la est de râul Iordan au fost excluse din „Europa”.

1 Istoria și originile problemei Palestinei. 1917–1988 New York, 1990. P. 40.

„Reyan national home”, care a atras critici aspre din partea liderilor sionişti care l-au acuzat pe Churchill că „a împărţit în două Palestina biblică”.

În anii 1920, aproximativ 100 de mii de imigranți au ajuns în Palestina, iar Fondul Evreiesc a cumpărat aproximativ o treime din toate terenurile agricole. Implementarea Declarației Balfour a provocat o rezistență crescândă în rândul arabilor palestinieni. Relațiile dintre ei și coloniștii evrei s-au deteriorat brusc în această perioadă și s-au dezvoltat în ostilitate deschisă. În august 1929, a izbucnit prima revoltă arabă în masă sub sloganurile de a opri imigrația evreiască, motiv pentru care au fost ciocnirile etnice de la Zidul de Vest din Ierusalim. Aceste evenimente sunt considerate a fi începutul conflictului armat arabo-evreiesc (mai târziu arabo-israelian).

Politica Londrei oficiale, care a provocat creșterea sentimentului anti-britanic în tot Orientul Mijlociu, a provocat o nemulțumire tot mai mare în rândul cercurilor influente ale elitei conducătoare engleze. Prima încercare de a-l revizui a fost făcută de cel de-al doilea guvern laburist al lui Macdonald, care în octombrie 1930 a publicat cea de-a doua Carte albă, sau „Passfield Memorandum” (numit după Secretarul de Stat al Muncii pentru Colonii). A concluzionat că nu mai există pământ liber pentru colonizarea evreiască în Palestina și plasarea de noi coloniști ar trebui să vină doar din rezervele de pământ aflate deja în mâinile organizațiilor sioniste. Mai mult, memorandumul sublinia că crearea unei „cămin naționale evreiești” nu era punctul central al mandatului și că Marea Britanie avea obligații nu numai față de evrei, ci și față de arabi și de acum înainte trebuie să țină cont în mod egal de interesele acestora. De asemenea, a afirmat

că Agenția Evreiască, fiind organul de conducere al comunității evreiești, nu avea dreptul de a pretinde că guvernează toată Palestina.

BCO nu a recunoscut a doua Carte albă. Mulți politicieni britanici proeminenți, inclusiv Lloyd George, Churchill și Baldwin, au condamnat-o. În februarie 1931, prim-ministrul MacDonald a trimis un mesaj lui Weizmann în care a dezavuat de fapt principalele prevederi ale Memorandum-ului Passfield. Potrivit președintelui BCO, „încercarea de a lua înapoi promisiunile făcute poporului evreu în Declarația Balfour... a fost respinsă cu succes”.

Încercând să dezamorseze situația din jurul Palestinei, al XVII-lea Congres Internațional Sionist, desfășurat în 1931, a proclamat un curs de cooperare cu autoritățile coloniale britanice și coexistența pașnică a popoarelor evreiești și arabe, care trebuiau să „transformeze patria comună într-o prosperitate. teren." Cu toate acestea, această politică a fost respinsă de aripa radicală a mișcării sioniste condusă de V. E. Jabotinsky, care a fondat Uniunea Sioniştilor Revizioniști, care a rupt de BCO în 1935. Uniunea a susținut crearea imediată a unui stat evreu independent,

includerea Transiordaniei și expulzarea populației arabe din teritoriile dezvoltate.

O nouă etapă în istoria problemei palestiniene începe cu venirea la putere în Germania a național-socialiștilor, care profesau un antisemitism agresiv. După 1933, afluxul de imigranți în Palestina a crescut brusc, iar până în 1939 dimensiunea comunității evreiești era deja de aproximativ 450 de mii de oameni din cei 1,5 milioane de locuitori ai săi, adică. aproape o treime din populaţie. Pentru prima dată, au apărut adevărate premise demografice pentru crearea unui stat migrator, care a provocat un nou val puternic de rezistență arabă. În anii 1930, Palestina a devenit scena violenței în masă. În 1933, a început a doua revoltă arabă, îndreptată nu numai împotriva evreilor, ci și împotriva britanicilor. A fost oprită numai după ce autoritățile coloniale au promis că vor limita imigrația și vor convoca o Adunare Legislativă Palestiniană, dar în martie 1936 proiectul de lege a fost înfrânt de Parlamentul britanic. Reacția la această decizie a fost o altă revoltă arabă palestiniană, însoțită de o grevă generală de șase luni. În octombrie 1936, monarhii Irakului, Yemenului, Arabiei Saudite și Transiordaniei au cerut încetarea grevei, garantând cu autoritatea lor „bunele intenții” britanicilor. O Comisie Regală condusă de Lordul Peel a fost trimisă de la Londra în Palestina, însărcinată cu pregătirea recomandărilor pentru rezolvarea conflictului. Ea a ajuns la concluzia dezamăgitoare că sistemul de management obligatoriu este faliment.

„În Palestina... există un conflict insolubil între aspirațiile evreilor și ale arabilor, iar aceste aspirații nu pot fi satisfăcute în condițiile mandatului britanic.”1

Din raportul Comisiei Peel (a treia Carte albă, 1937)

Raportul a menționat, de asemenea, că „casa națională evreiască” a devenit un „stat în cadrul unui stat”, în timp ce arabii palestinieni, respingând „Declarația Balfour”, au demonstrat în mod clar dorința lor de independență. Pentru a reconcilia părțile, a fost înaintată o teză de compromis despre „egalitatea drepturilor morale și istorice ale arabilor și evreilor față de Palestina”. Comisia a propus încheierea Mandatului prin împărțirea Palestinei în state arabe și evreiești, menținând în același timp toate Locurile Sfinte, precum și orașele Ierusalim, Betleem și coridorul care le va lega de portul Jaffa, sub control britanic. Proiectul a provocat o furtună de indignare în lumea arabă. Al 20-lea Congres Internațional Sionist, desfășurat în august 1937 la Zurich, a aprobat, dimpotrivă, ideea împărțirii Palestinei, deoarece însemna că problema creării unui stat evreiesc pentru prima dată.

1 Istoria și originile problemei Palestinei. 1917–1988 p. 52.

instalat oficial. În același timp, Congresul a respins planul propus de împărțire a teritoriilor și s-a pronunțat în favoarea negocierilor cu Londra privind o schemă de divizare mai benefică pentru evrei. El a subliniat necesitatea creării rapide a unui stat evreiesc, invocând politicile represive ale naziștilor și ascensiunea antisemitismului în toată Europa. Marea Britanie a evitat însă negocierile cu mișcarea sionistă și a încercat să găsească o altă modalitate de a rezolva problema.

În februarie 1939, la Londra a fost convocată o „conferință de masă rotundă”, la care au participat reprezentanți ai guvernului britanic, organizațiilor palestiniene, Agenției Evreiești, precum și țări arabe - Egipt, Irak, Yemen, Arabia Saudită și Transiordania. Deoarece toți delegații arabi au refuzat categoric să recunoască autoritatea părții evreiești, masa rotundă nu a funcționat, iar britanicii au fost nevoiți să negocieze separat cu arabii și evreii. Ei au propus un plan pentru crearea în termen de zece ani a unui singur stat arabo-evreiesc, care să fie într-o alianță militară cu Marea Britanie. S-a presupus că, în perioada de tranziție, puterea va fi transferată treptat către reprezentanții ambelor comunități. Imigrația evreiască, precum și cumpărarea lor de pământ, urma să fie limitată și apoi complet interzisă. Acest proiect de compromis a fost însă respins atât de reprezentanții evrei, cât și de cei arabi, ale căror poziții erau diametral opuse. Arabii au insistat asupra abolirii imediate a mandatului și declararea independenței palestiniene fără nicio precondiție. Sioniştii, dimpotrivă, au cerut eliminarea tuturor restricţiilor asupra imigraţiei şi crearea rapidă a unui stat naţional evreiesc. Conferința s-a încheiat neconcludent, după care Marea Britanie a declarat că va intenționa de acum înainte să urmeze orice politică pe care o va considera necesară, fără nicio consultare cu oricare dintre părți.

Această politică a fost formulată în a patra Carte albă („Memorandumul MacDonald”), publicată în mai 1939. A stabilit sarcina de a crea un

stat arab-evreu independent în Palestina până în 1949. Guvernul său urma să includă ambii palestinieni, la fel și imigranții evrei. . Pentru prima dată, a fost stabilită o cotă pentru imigrația evreiască - 75 de mii de persoane în următorii cinci ani, ceea ce se presupune că corespundea „capacității economice” a pământurilor palestiniene, iar după 1944 urma să fie complet interzisă.

„Imigrația evreiască fără restricții nu respectă Mandatul... și poate duce la perpetuarea ostilității mortale între popoarele arabe și evreiești.”1

Din „memorandumul Macdonald” (1939)

1 Shchevelev S.S. Palestina sub mandatul britanic. Simferopol, 1999. P. 235.

Cartea albă din 1939 a semnalat o ajustare semnificativă a poziției britanice pentru a se adapta cererilor arabe. Acesta a prezentat teza că „casa națională evreiască” a fost deja creată și extinderea ei ulterioară ar fi o încălcare a obligațiilor titularului mandatului față de populația arabă indigenă. O Palestină independentă și unită a fost imaginată de autorii acestui document ca fiind predominant arabă: dimensiunea comunității evreiești nu ar trebui să depășească o treime din populația sa.

x-^pentru memorare)---X

În 1939, Marea Britanie a spus clar că planurile sale nu includ „transformarea Palestinei într-un stat evreiesc”. Lumea arabă a salutat Memorandumul MacDonald, în timp ce mișcarea sionistă l-a considerat o ruptură cu Declarația Balfour. Conducerea comunității evreiești din Palestina a decis să înceapă o luptă armată pentru independență, îndreptată nu numai împotriva arabilor, ci și împotriva autorităților britanice. i

După ce în sfârșit și-a dat seama de complexitatea și amploarea problemei confruntării arabo-evreiești care a apărut odată cu participarea sa directă, Marea Britanie nu a vrut să-și asume responsabilitatea pentru crearea unui stat evreiesc, realizând că acest pas s-ar putea certa pentru totdeauna cu lumea arabă. . Cu toate acestea, planul ei propus pentru crearea unei Palestine predominant arabe a fost zdruncinat de Holocaust, genocidul evreilor europene efectuat de Germania nazistă în timpul celui de-al Doilea Război Mondial. După această teribilă catastrofă, dreptul poporului evreu la propriul stat a primit o nouă justificare, care a dus ulterior la crearea în 1948, prin decizie a ONU, a Israelului independent pe o parte a teritoriului palestinian.

12.6. Politica franceză în teritoriile mandatate și coloniile arabe

Politica franceză în Orientul arab a fost semnificativ diferită de politica britanică. A fost mult mai puțin consistentă din cauza schimbării frecvente a guvernelor de la Paris. În plus, Franța a folosit forța mai pe scară largă, inclusiv în teritoriile mandatate și, de obicei, își conducea posesiunile în mod direct, și nu prin intermediari - monarhi locali, așa cum au făcut britanicii. Astfel, un Înalt Comisar francez a fost plasat în fruntea Siriei, în timp ce Libanul a fost separat într-o unitate administrativă separată sub controlul unui guvernator francez. Mișcarea arabă de eliberare nu a recunoscut împărțirea Levantului francez, considerând Siria și Libanul ca un singur stat. Până la sfârșitul anilor 1920, aceste teritorii mandatate erau sub legea marțială. Au fost zguduiți de treziri constante

gară, dintre care cea mai mare a avut loc în 1925-1927. Apoi, ca urmare a bombardamentelor barbare, Damascul a fost distrus; lupte grele au avut loc pe străzile din Beirut. Zeci de mii de arabi au murit; Pierderile coloniale franceze s-au numărat și ele la mii. Amploarea fără precedent a revoltei a forțat Parisul să facă unele concesii. Cu acordul său, în a doua jumătate a anilor 1920, au fost adoptate constituții în Siria și Liban, s-au format guverne și au fost alese parlamente. Cu toate acestea, administrația de ocupație nu s-a grăbit să împartă puterea reală cu ei, rezervându-și dreptul de a anula oricare dintre deciziile lor. De îndată ce Adunarea Constituantă reunită la Damasc în 1928 a declarat Siria stat independent, aceasta a fost imediat dispersată.

Crearea guvernului local nu a dus la pacificarea Levantului francez. În 1932-1933. Constituțiile siriene și libaneze au fost abrogate, iar parlamentele lor au fost dizolvate. Revenirea la metodele coloniale forțate a provocat o nouă creștere a insurgenței. Criza evidentă a sistemului de mandat francez a provocat dezbateri aprinse în rândul elitei conducătoare a celei de-a treia republici. Partidele de stânga au propus să folosească experiența britanică și să încheie tratate de alianță cu Siria și Liban, care să mențină aceste țări pe orbita influenței franceze dacă își vor obține independența. După ce guvernul Frontului Popular a venit la putere în 1936, părea să se producă o întorsătură în politica Parisului. În septembrie 1936, a fost încheiat Tratatul franco-sirian de prietenie și asistență reciprocă, care prevedea desființarea mandatului și acordarea independenței Siriei la trei ani de la ratificarea acestuia. În același timp, Franța și-a lăsat trupele pe teritoriul său și a păstrat, de asemenea, o serie de preferințe economice. În luna noiembrie a aceluiași an, a fost încheiat un acord similar cu Libanul, care prevedea acordarea independenței acestuia într-o perioadă de trei ani. Până la sfârșitul anului 1936, constituțiile anterioare au fost restaurate în Siria și Liban, iar președinții și parlamentele au fost realese.

La Paris, acțiunile guvernului de stânga al lui Blum au stârnit critici ascuțite din partea partidelor de dreapta, care au considerat cu totul inacceptabilă abandonarea mandatelor Ligii Națiunilor în contextul crizei europene în creștere. În ianuarie 1939, Adunarea Națională

Franceză, unde dreapta a câștigat majoritatea după următoarele alegeri, a refuzat să ratifice tratatele din 1936 și a amânat abolirea regimului de mandat pe termen nelimitat. Decizia Franței din iunie 1939 de a transfera Sanjak-ul Alexandriei în Turcia a provocat și o furtună de indignare în Siria. În vara anului 1939, constituțiile siriene și libaneze au fost din nou abolite, iar președinții și parlamentele lor au fost demiși.

O situație dificilă s-a dezvoltat și în Africa de Nord. Aici, Algeria a fost cea mai mare colonie a Franței. A fost principala bază de instruire pentru trupele coloniale și personalul administrației locale pentru toate posesiunile sale africane; comunicațiile treceau prin teritoriul său, făcând legătura

metropola cu Africa de Vest si Ecuatoriala. Mai mult, Algeria a fost singura colonie franceza de colonisti. Ca urmare a imigrației în masă, aici s-a format o minoritate europeană privilegiată, care a devenit principalul sprijin al regimului colonial. În ajunul celui de-al Doilea Război Mondial, aproximativ 750 de mii de algerio-europeni trăiau în țară, constituind aproximativ 15% din populația sa. Toți erau cetățeni ai Franței, în timp ce majorității indigene arabe li s-au încălcat drepturile și se aflau în postura de cetățeni de clasa a doua. Și dacă în anii 1920 situația din Algeria era încă destul de stabilă, atunci în anii 1930 mișcarea de eliberare a început să capete putere acolo, propunând sloganul egalității în drepturi pentru populațiile europene și indigene. În încercarea de a neutraliza aceste tendințe alarmante, guvernul lui Blum a elaborat un proiect de lege în 1936 pentru a acorda drepturile cetățenilor francezi multor arabi algerieni, dar a fost învins de Adunarea Națională. Reacția la această decizie a fost crearea în 1937 a primei organizații radicale - Partidul Poporului Algerian, care a susținut o ruptură completă cu metropola și lupta pentru independența Algeriei, inclusiv prin mijloace armate.

În protectoratele franceze - Tunisia și Maroc - s-a menținut un sistem de control indirect. Beii tunisieni și sultanii marocani au fost în general loiali autorităților coloniale, iar mișcarea de eliberare s-a dezvoltat în afara structurilor de putere tradiționale. În Maroc, a luat forma unui război de gherilă, care a fost purtat în zone muntoase inaccesibile. Aici, în 1921, a fost proclamat un nou stat - Republica Rif. O armată franco-spaniolă de 200.000 de oameni a fost trimisă să lupte cu el, iar până în 1926 Republica Rif a fost distrusă. În Tunisia, opoziția față de autoritățile coloniale a fost condusă de partidul Noul Dustour („Dustur" în arabă înseamnă constituție), al cărui lider era viitorul președinte pe viață al acestei țări, X. Bourguiba. Ea a prezentat sloganuri de independență și reformă, promițând în același timp că va menține relații aliate cu țara-mamă. În 1936, cabinetul de stânga al lui Blum a făcut concesii semnificative opoziției: a introdus legislația franceză în Tunisia și a început negocierile cu Bourguiba. Cu toate acestea, după demisia sa, procesul de negocieri a fost întrerupt și reformele au fost suspendate. În 1938, legea marțială a fost introdusă în Tunisia, iar partidul Noul Dustur a fost interzis.

Astfel, Franța a intrat în al Doilea Război Mondial în condițiile unei crize acute în politicile sale coloniale și de mandat în Orientul Arab.

12.7. Educație în Arabia Saudită

Singura zonă din Orientul Mijlociu care nu a devenit colonia nimănui a fost partea centrală a Peninsulei Arabe. Aici, în perioada interbelică, a avut loc formarea de noi state arabe. În afară de Ascunde

Jaz, care și-a declarat independența în 1915, în Arabia la începutul secolului XX. au apărut patru mici principate independente: Najd, Jebel Shamar, Asir, Al-Hasa. Aceste state slab populate și foarte sărace, care au trăit în Evul Mediu profund, au fost de puțin interes pentru puterile occidentale, deoarece petrolul nu fusese încă găsit în nisipurile arabe. În timpul Primului Război Mondial, toți, cu excepția Hejazului, care s-au alăturat Antantei, și-au declarat neutralitatea și, în ciuda apelurilor britanice, nu au luat parte la revolta anti-turcă ridicată de Emir Hussein.

Rolul de colecționar al pământurilor arabe a fost preluat de A. Ibn Saud, conducătorul din Nejd, un comandant și om de stat remarcabil. Triburile pe care le conducea aparțineau sectei Wahhabi, care făcea apel la obiceiurile islamului ortodox timpuriu. Ibn Saud a concurat cu Hejaz pentru influența în Arabia, încercând în același timp să mențină relații de bună vecinătate atât cu turcii, cât și cu britanicii. În decembrie 1915, a semnat un tratat de alianță cu Marea Britanie, în baza căruia a garantat inviolabilitatea protectoratelor arabe și s-a angajat să-și coordoneze politica externă cu aceasta. Londra, la rândul ei, l-a recunoscut pe Ibn Saud drept conducător legitim și a început să-i plătească o subvenție anuală în numerar.

Fiind un lider puternic, carismatic, Ibn Saud a reușit să strângă în jurul său triburile beduine și să creeze cea mai pregătită armată de luptă din Peninsula Arabică, ceea ce i-a permis să înceapă să unească principatele situate aici cu ajutorul forței militare. În 1919-1920 a anexat emiratele Assir, Jebel Shamar și Al-Hasa și a încercat, de asemenea, să captureze Hejazul, dar a întâmpinat o opoziție puternică din partea britanicilor. Preocupați de perturbarea „echilibrului arab”, ei au cerut ca Ibn Saud să se retragă din teritoriile cucerite, dar el a refuzat. Apoi partea britanică a denunțat acordul de alianță cu emirul saudit și a încetat să-i plătească subvenții.

Ca urmare a așezării postbelice din Orientul Mijlociu, poziția geopolitică a Najdului s-a înrăutățit considerabil: un inel de posesiuni ale rivalilor săi, hașemiții, care au condus în Hejaz, Transiordania și Irak și au fost sprijiniți de britanici, închis în jurul lui. Cu toate acestea, Ibn Saud nu i-a fost frică de confruntarea cu Marea Britanie. După ce ea a predat puterea în Irak și Transiordania fiilor lui Hussein, o conferință de uleme și lideri beduini, reunită la Riad în iulie 1921, l-a proclamat pe Ibn Saud „Sultanul din Najd și teritoriile anexate”. Această legitimare a achizițiilor teritoriale i-a

eliberat mâinile pentru runda decisivă a luptei pentru putere în Arabia.

Principalul rival al saudiților, regele Hussein al Hejazului, s-a bucurat multă vreme de patronajul britanic. Cu toate acestea, el a refuzat cu încăpățânare să recunoască rezultatele așezării postbelice din Orientul Mijlociu și, nu fără motiv, s-a considerat înșelat de britanici, care și-au îndeplinit doar o mică parte din promisiunile lor de război. Autoproclamându-se rege în 1916

Națiune arabă, Hussein nu a renunțat la speranța de a conduce un stat panarab, cerând de la Londra acordul pentru unificarea Hijazului cu Transiordania și Irakul, unde au condus fiii săi. Britanicii erau din ce în ce mai împovărați de ambițiile panarabe ale aliatului lor obstinat. Pauza finală dintre ei a avut loc după ce Hussein, aflat despre lichidarea califatului din Turcia kemalistă, sa declarat noul calif în martie 1924 - șeful spiritual al tuturor musulmanilor din lume. Această decizie pripită și imprudente a fost greșeala lui fatală. Încercările lui Hussein de a se baza pe autoritatea sa ca gardian al Locurilor Sfinte ale Islamului și erou al luptei de eliberare împotriva turcilor au fost fără succes. Majoritatea comunităților și organizațiilor musulmane din lume au refuzat să-l recunoască drept calif, iar Comitetul Khilafat al Indiei chiar l-a chemat pe Ibn Saud să-l răstoarne de pe tron. Conducătorul saudit și-a dat seama că a sosit momentul oportun pentru a cuceri Hijazul. De asemenea, a refuzat să-l recunoască pe „califul impostor”, căruia Hussein le-a interzis supușilor din Najdi să facă pelerinaje la Locurile Sfinte.

În iulie 1924, a izbucnit războiul între Najd și Hejaz. Toate țările străine, inclusiv Marea Britanie, au declarat neutralitate în război, lăsându-l pe Hussein singur cu armata superioară a lui Ibn Saud. Fiii lui Hussein, care au condus în Transiordania și Irak, sub presiunea Londrei, au refuzat asistența militară tatălui lor, după care acesta a fost nevoit să abdice de la tron în octombrie 1924. Trupele saudite au capturat Mecca și Medina, iar după un asediu de un an au luat capitala regatului, Jeddah. La sfârșitul anului 1925, Hijazul a fost anexat la Najd, iar Ibn Saud a fost proclamat rege al acestuia. Unificarea ținuturilor arabe a fost în mare parte finalizată. În 1926, a avut loc la Mecca un congres internațional musulman, în cadrul căruia dinastia saudită a fost recunoscută drept custode al Locurilor Sfinte ale Islamului din Mecca și Medina, iar Ibn Saud a declarat că nu are ambiții panarabe și nu a revendicat titlul de calif.

După ce a scăpat de un candidat la tronul panarab în persoana regelui Hejazului, Marea Britanie a fost acum nevoită să se ocupe de marele stat saudit, care ocupa cea mai mare parte a Peninsulei Arabe. Cu toate acestea, deoarece regatul vast, dar puțin populat, era înconjurat de protectoratele ei, Londra credea că nu reprezintă o amenințare serioasă pentru interesele britanice. Ibn Saud, la rândul său, a îndeplinit dorințele britanicilor la rezolvarea problemelor teritoriale și în a doua jumătate a anilor 1920 a semnat tratate de frontieră cu protectoratele britanice vecine, precum și cu Transiordania și Irak,

cedându-le o serie de zone în litigiu. Două mari zone neutre au fost create în deșert la granița cu Irakul și Kuweit. În 1927, a fost încheiat Tratatul anglo-saudit de prietenie și bune intenții, care a devenit primul tratat egal între un stat arab și o mare putere europeană. Marea Britanie a recunoscut „independența completă și absolută a Najdului, Hejazului și a zonelor anexate”, iar Ibn Saud, la rândul său, a recunoscut protectoratul britanic asupra celorlalte principate arabe. Pe margine

În anii 1920 și 1930, Riad a stabilit relații diplomatice cu multe țări ale lumii.

Ibn Saud i-au luat câțiva ani pentru a suprima separatismul și anarhia feudal-tribală, după care în 1932 a emis un decret prin care a redenumit regatul Arabia Saudită. Noul stat, care, spre deosebire de alte țări din Orientul Mijlociu, nu a avut un trecut colonial, nu a adoptat valori și instituții europene și a fost creat conform canoanelor Evului Mediu arab. Regele era un monarh teocrat, fiind în același timp ulema (șeful spiritual) al wahabiților, iar toate funcțiile cele mai înalte erau ocupate de membrii familiei sale numeroase. Coranul a fost declarat de Constituția țării, iar principala sursă de venit a trezoreriei au fost veniturile din Hajj.

În noiembrie 1918, ca urmare a prăbușirii Imperiului Otoman, un alt stat arab, Yemenul, a câștigat independența. Triburile care l-au locuit aparțineau sectei Zaydi, al cărei cap, Imam Yahya, a devenit primul rege yemenit. Cu acces extins la Marea Roșie și planând asupra Adenului britanic, Yemenul a ocupat o poziție geopolitică importantă, ceea ce l-a făcut obiectul rivalității anglo-italiene. Guvernul lui Mussolini a încercat să transforme Yemenul în fortăreața sa din Peninsula Arabică. În 1926, Italia a fost primul stat străin care a stabilit relații diplomatice cu el, a încheiat un tratat de prietenie și comerț și a început să îi ofere o varietate de asistență, inclusiv asistență militară, ceea ce a provocat nemulțumire evidentă în rândul britanicilor. În 1928, a fost semnat un acord anglo-italian privind neamestecul reciproc în afacerile yemenite, dar nu a fost de fapt respectat de ambele părți. Marea Britanie s-a opus activ înființării unui Yemen independent, temându-se că mai devreme sau mai târziu își va declara pretențiile asupra Adenului, colonia sa importantă din punct de vedere strategic, a cărei populație aparținea și etniei yemenite. În 1934, după câțiva ani de ciocniri armate anglo-yemenite, a fost în sfârșit încheiat un tratat bilateral, conform căruia partea britanică a recunoscut independența Yemenului. Soarta finală a Adenului trebuia să fie decisă în termen de 40 de ani de la ratificare; Înainte de expirarea acestui termen, părțile s-au angajat să recunoască frontiera care exista la momentul semnării acesteia.

Nici granița Yemenului cu Arabia Saudită nu a fost clar definită, ceea ce a dus la război între aceste state în 1934. În doar câteva săptămâni, forțele saudite au obținut victoria completă. În efortul de a evita intervenția britanică sau italiană în conflict și de a menține relații de bună vecinătate cu Yemenul, Ibn Saud a încheiat un tratat de

pace cu el în condiții destul de îndulgenți. În 1937, Yemenul a aderat la Tratatul de prietenie musulmană și frațiune arabă, cunoscut și sub numele de Antanta Arabă, semnat cu un an mai devreme. Participanții săi s-au angajat să se consulte în cazul unei amenințări de război și să se ajute reciproc în reprimarea tulburărilor interne.

Atât Arabia Saudită, cât și Yemenul, nedorind să cadă sub influența puterilor occidentale, au avut tendința spre izolaționism și nu au urmat o politică externă activă care să depășească lumea arabă. Nici ei nu au intrat în Liga Națiunilor.

12.8. Uniunea Sovietică și țările arabe

În anii 1920 și 1930, Orientul Mijlociu nu era printre prioritățile politicii externe sovietice. Poziția URSS în regiune era foarte slabă la acea vreme, deoarece după Primul Război Mondial a fost dominată de Marea Britanie și Franța, iar procesele de decolonizare erau abia în stadiul inițial. Partea sovietică a fost foarte sceptică cu privire la potențialul revoluționar al mișcărilor naționale arabe și nu a lucrat activ prin Komintern în posesiunile din Orientul Mijlociu ale Marii Britanii și Franței, nedorind să complice relațiile deja dificile cu aceste puteri. Politica Moscovei în regiune a fost în primul rând stabilirea de contacte cu tinerele state arabe, ceea ce a fost facilitat de atitudinea sa negativă față de colonialism și de sistemul de mandate ca varietate. Când s-a alăturat Societății Națiunilor în 1934, URSS a făcut o rezervă specială cu privire la dezacordul cu articolul 22 din Carta Mandatelor și a refuzat să participe la lucrările Comisiei permanente pentru mandate.

Puterile occidentale, la rândul lor, au căutat să minimizeze prezența sovietică în lumea arabă. Egiptul și Irakul, care și-au câștigat independența în condițiile dictate de Marea Britanie și au rămas pe orbita sa de influență, s-au sustras de la recunoașterea diplomatică a URSS. În același timp, relațiile sale cu țările din Peninsula Arabică - Yemen, Hejaz și apoi Arabia Saudită, care au obținut independența pe cont propriu, s-au dezvoltat destul de succes.

În 1924, Uniunea Sovietică a stabilit relații diplomatice cu Hijazul și a deschis o agenție și un consulat general în capitala sa, Jeddah, care pentru multă vreme au fost singurele sale reprezentanțe în Orientul Arab. După cucerirea Hejazului de către trupele lui Ibn Saud, URSS în februarie 1926 a fost prima din lume care a anunțat recunoașterea unui nou stat - Nejd, Hejaz și regiunile anexate. În timp ce Moscova a căutat să-și extindă prezența politică în Arabia, regele saudit a văzut în ea un anumit contrabalansare la influența britanică, ceea ce a dus la o dorință reciprocă de cooperare. În 1930, reprezentanțele sovietice din Jeddah au fost unite într-o misiune plenipotențiară, iar în 1932, URSS a fost prima din lume care a recunoscut transformarea Najd-Hejaz în Arabia Saudită. În 1932, Moscova a fost vizitată într-o vizită oficială de către ministrul său de externe și prințul moștenitor Faisal, care mai târziu a devenit regele saudit. Pentru a dezvolta relațiile comerciale cu țările arabe, a fost înființat

Blizhnevosgostorg, cu ajutorul căruia s-a înființat comerțul sovieto-saudit. Printre bunuri

furnizat de Uniunea Sovietică Arabiei Saudite, exista și petrol, pe care ea însăși nu îl producea la acea vreme.

S-au stabilit relații comerciale cu un alt regat arab - Yemen. În 1928, a fost încheiat un tratat bilateral de prietenie și comerț, care a devenit primul tratat între URSS și un stat arab independent. În 1929, în Yemen a fost deschisă o reprezentanță a Blizhne-Vosgostorg, iar în anii 1930 a lucrat acolo un grup de specialiști sovietici.

În 1938, în apogeul „Marii Terori”, toate reprezentanțele sovietice din Peninsula Arabică au fost închise, iar foștii plenipotențiari din Arabia Saudită N. T. Tyuryakulov și K. A. Khakimov au fost reprimați. Relațiile diplomatice sovieto-saudite, fără a fi întrerupte oficial, au încetat timp de mai bine de jumătate de secol - un al doilea schimb de ambasade a avut loc abia în 1990.

12.9. Apariția „factorului petrol” în politica din Orientul Mijlociu

În anii 1930, în Peninsula Arabică au fost descoperite cele mai mari zăcăminte de petrol din lume. Această descoperire a determinat în mare măsură principalele tendințe în continuarea dezvoltării economice și politice a întregii regiuni Orientului Mijlociu. Principala rivalitate în producția de petrol este între Marea Britanie și SUA; în același timp, corporațiile americane au reușit să preia inițiativa și să-i alunge pe britanici chiar și în propriile posesiuni coloniale.

Primele zăcăminte mari au fost descoperite în principatele Golfului Persic. În 1930, compania americană Standard Oil a cumpărat o concesiune pentru producția de petrol cu monopol în Bahrain timp de 70 de ani de la o companie privată britanică și deja în 1934 primul tanc a părăsit Bahrainul spre Statele Unite. În 1933, în Kuweit s-a înființat pe bază de paritate o companie petrolieră anglo-americană, care a primit monopolul producției de petrol pe o perioadă de 75 de ani. Partea britanică a reușit să țină capitalul american în afara industriei petroliere doar în Tratatul Oman, Qatar, Oman și Muscat.

Situația din Irak a fost dificilă și pentru britanici. Potrivit termenilor mandatului, aceștia erau obligați să asigure respectarea pe teritoriul său a principiului „ușilor deschise și egalității de șanse” nu numai pentru membrii Ligii Națiunilor, ci și pentru Statele Unite. Deja în anii 1920, companiile britanice, care dețineau monopolul producției de petrol în întregul Irak, cu excepția regiunii Basra, au fost nevoite să își facă loc sub presiunea concurenților americani. Londra a devenit convinsă că regimul de mandat nu-și mai răspundea intereselor economice. Această împrejurare a accelerat semnificativ acordarea independenței Irakului. După ce l-a primit, guvernul pro-britanic al regelui Faisal a abandonat imediat principiul „ușii

deschise” și a returnat toate drepturile de exploatare a câmpurilor petroliere corporațiilor britanice.

Regatul saudit a refuzat inițial să lase giganții petrolieri occidentali să intre. În 1926, la Congresul Internațional Musulman, Ibn Saud a promis că nu va face concesii nemusulmanilor.

„Nu vom permite străinilor să intre în această țară pură, indiferent cine sunt ei. Este mai bine să fii sărac decât să lași capitalul european să vină la tine.”

Regele Najd Ibn Saud, 1926

Cu toate acestea, în anii crizei economice globale, care a dus la o scădere bruscă a veniturilor din Hajj, Ibn Saud a fost nevoit să-și sacrifice principiile. Înconjurată din toate părțile de protectorate britanice, Arabia Saudită nu a vrut să aibă de-a face cu Londra și a preferat cooperarea cu Statele Unite, care nu aveau un trecut colonial care să le compromită în Orientul Mijlociu și să poată acționa ca o contrapondere a puterilor europene. În 1933, Riad a acordat prima concesiune de explorare și producție petrolieră American Standard Oil din California, iar până în 1939, corporațiile americane preluaseră două treimi din teritoriul saudit într-o concesiune de 60 de ani. Rezultatele explorării lor geologice au depășit toate așteptările. În 1936, în regat a început să curgă primul strop de petrol, iar în 1938 a început producția sa industrială. Și deși această activitate a fost suspendată temporar odată cu izbucnirea celui de-al Doilea Război Mondial, Washingtonul știa deja că avea la dispoziție rezerve fantastice de „aur negru”.

Statele Unite au venit în Orientul Mijlociu pentru petrol mari. Au apărut și contururile strategiei lor viitoare, care vizează înlăturarea principalului lor rival - Marea Britanie, interacțiunea cu Arabia Saudită, iar în viitor - câștigarea pozițiilor politice și economice de conducere în această regiune.

12.10. Orientul Mijlociu în ajunul războiului. Politica statelor fasciste

În anii 1930, Germania și Italia au început să manifeste un interes vizibil pentru Orientul arab. Acesta din urmă a fost foarte nemulțumit că în timpul reglementării postbelice nu a primit un singur mandat de la Liga Națiunilor și a ridicat în repetate rânduri problema revizuirii sistemului de mandate în favoarea sa cu puterile occidentale. Ea a cerut, de asemenea, ca controlul asupra locurilor sfinte creștine din Palestina să fie transferat Bisericii Catolice Italiene. Pentru a rezolva această problemă, Mussolini a încercat chiar să obțină sprijinul mișcării sioniste, vorbind în 1934 pentru crearea unui stat evreiesc suveran în Palestina.

În toamna anului 1933, Marea Britanie a fost în cele din urmă de acord să intre în negocieri cu Roma pe problemele Orientului Mijlociu și colonial. Singura

Principalul lor rezultat a fost anexarea în 1934 a unei mici părți din Sudanul anglo-egiptean la Libia, care era la acea vreme o colonie italiană. Cu toate acestea, această concesie în mod clar nu a fost suficientă pentru Mussolini și a decis să accelereze pregătirile pentru agresiune în Africa de Est. După capturarea Etiopiei în 1936, Italia a încercat din nou să se afișeze în Yemen, ceea ce a provocat opoziția britanicilor. În aprilie 1938, a fost semnat un acord anglo-italian care garanta independența și integritatea Yemenului și Arabiei Saudite, precum și neutralitatea în cazul unui conflict militar între ele.

Mussolini a încercat în mod activ să stabilească contacte cu mișcările arabe de eliberare națională, care aveau o orientare preponderent antifranceză sau antibritanică. Cu toate acestea, reputația Italiei fasciste din Orientul arab a fost subminată de politicile sale represive brutale din Libia, unde legea marțială era în vigoare, iar rezistența populației locale a fost înăbușită fără milă prin metode de teroare în masă și deportări în deșert. Încercările bine mediatizate ale lui Mussolini la sfârșitul anilor 1930 de a juca rolul de „prieten și patron al arabilor” nu au produs niciun rezultat vizibil.

Politica Germaniei naziste în Orientul Mijlociu a fost mai puțin activă. Până în 1939, ea a încurajat imigrația evreiască în Palestina și chiar a interacționat cu Organizația Mondială Sionistă pe această temă. Conducerea mișcării sioniste a fost nevoită să facă aceste contacte pentru a salva evreii din Germania și din alte țări europene de la distrugerea fizică. În septembrie 1938, la inițiativa Riadului, s-au stabilit relații diplomatice germano-arabiate, iar în iulie 1939 a fost pregătit un acord privind vânzarea unui mare transport de arme către Arabia Saudită. Cu toate acestea, în ultimul moment, Fuhrer-ul a refuzat să-l semneze, explicându-și decizia spunând că este puțin probabil ca saudiții să devină aliați germani. z<ζ∏∏A memorare")   X

Înainte de al Doilea Război Mondial, Hitler nu a arătat niciun interes pentru naționalismul arab, considerându-l ca pe o monedă de schimb în negocierile politice cu britanicii. În strategia geopolitică nazistă, cucerirea Orientului Mijlociu a fost planificată pe termen lung și a fost considerată oportună numai după victoria asupra URSS.

Declanșarea celui de-al Doilea Război Mondial a arătat că situația politică din regiune era ferm controlată de Marea Britanie. În septembrie 1939, la cererea ei, Egiptul și Irakul au rupt relațiile diplomatice cu Germania și au introdus legea marțială, transferându-și armatele, resursele și comunicațiile sub controlul comandamentului britanic. Arabia Saudită și Yemen și-au declarat neutralitatea.

Literatură

Principal

Istoria recentă a țărilor din Asia și Africa. Secolul XX: Manual pentru studenții instituțiilor de învățământ superior / Ed. A. M. Rodriguez: În 2 părți.Partea 1. 1900-1945. M.: Umanit. ed. Centrul VLADOS, 2001. Ch. 5, 6.

Istoria sistematică a relațiilor internaționale în patru volume. Evenimente și documente. 1918—2000 / Rep. ed. A. D. Bogaturov. Volumul unu. Evenimente. 1918-1945. M.: Mosk, muncitor, 2000. Ch. 8, 13.

Istoria sistematică a relațiilor internaționale în patru volume. Evenimente și documente. 1918—2000 / Rep. ed. A. D. Bogaturov. Volumul doi. Documentele anilor 1910-1940 / Comp. A. V. Malgin. M.: Moscova, muncitor, 2000. Doc. nr. 27.

Fomin A. M. Război cu o continuare. Marea Britanie și Franța în lupta pentru „moștenirea otomană", 1918-1923. M.: RFSOI, 2010. Ch. 3-5.

Cititor despre istoria relațiilor internaționale / Comp. S. Yu. Abramova și alții. Vol. 2. Asia și Africa. M.: Şcoala superioară, 1972. p. 241-243, 249-250.

Cititor de istorie contemporană. Documente si materiale / Comp. M. S. Alperovici, V. I. Antyukhina-Moskovchenko și alții.T. 1. 1917-1939. M.: Sotsekgiz, 1960. P. 843—845, 849-854, 859-864, 869-870, 875-876.

Adiţional

Originile și istoria problemei Palestinei. Partea I. 1917-1947. New York: ONU, 1978.

Marile puteri în Orientul Mijlociu, 1919—1939 / Ed. de Uriel Dann. NY, L.: Holmes & Meier Publishers, Ine., 1988.

CAPITOL

RELAȚII INTERNAȚIONALE

IN ESTUL MIJLOCIU

13.1. Orientul Mijlociu și Primul Război Mondial. „Acordul Sykes-Picot"

Orientul Mijlociu include Turcia, Iranul, Afganistanul, precum și Asia Centrală (Centrală), care la începutul secolului al XX-lea. făcea parte din Imperiul Rus (Emiratul Bukhara și Hanatul Khiva situat aici se aflau sub protectoratul său). Până la începutul Primului Război Mondial, sistemul de relații internaționale din Orientul Mijlociu nu se dezvoltase încă, deoarece majoritatea statelor din regiune erau semicolonii ale puterilor europene și nu erau suverane în politica lor externă.

În timpul războiului, Iranul și Afganistanul au rămas neutre, în timp ce Imperiul Otoman a luptat de partea Cvadruplei Alianțe. Deja în 1914, au început negocieri dificile între puterile Antantei privind împărțirea moștenirii otomane. Primul lor rezultat au fost acordurile secrete încheiate de Rusia cu Marea Britanie și Franța în martie-aprilie 1915 privind transferul Constantinopolului și Strâmtorii Mării Negre în Rusia după război. La 16 mai 1916, Aliații au semnat un acord secret privind împărțirea Turciei asiatice între Marea Britanie, Franța și Rusia („Acordul Sykes-Picot”). Conform termenilor ei, sudul Mesopotamia și porturile palestiniene Haifa și Akka urmau să meargă în Marea Britanie, vestul Siriei, Libanul, Cilicia și o parte din sud-estul Anatoliei urmau să meargă în Franța. Armenia turcă a mers în Rusia, care nu și-a revendicat pământurile arabe. În Palestina, unde erau concentrate sanctuarele creștinismului, islamului și iudaismului, s-a planificat instituirea unui regim de guvernare internațională. O parte din ținuturile otomane a fost împărțită în sfere de influență: sfera de influență britanică includea Mesopotamia de Nord și Transiordania, francezii - Estul Siriei și Mosul, Rusia - Kurdistanul de Nord.

În august 1917, Italia a aderat la Acordul Sykes-Picot. I s-a promis Anatoliei de Sud-Vest (regiunea Antalya), iar o parte a Anatoliei de Vest și Centrală urma să devină sfera ei de influență. Dincolo de Italia

Au mai rămas și Insulele Dodecanez, capturate de acesta în timpul războiului cu Turcia din 1911-1912.

Acordurile secrete din 1915-1916. reflecta aspiraţiile anexioniste ale marilor puteri şi contrazicea principiul dreptului naţiunilor la autodeterminare. Dacă ar fi implementate, Turcia postbelică ar fi redusă la Anatolia de Nord și Centrală și ar pierde de fapt accesul la Marea Mediterană, transformându-se într-un mic și slab „stat păstor”. Cu toate acestea, după Primul Război Mondial, desfășurarea procesului internațional în Orientul Mijlociu nu a mers deloc așa cum se aștepta de către puterile învingătoare. În timpul revoluției de eliberare națională din 1919-1923. Turcia kemalistă și-a apărat suveranitatea și teritoriul în cadrul granițelor etnice, ceea ce a dus la revizuirea Tratatului de pace de la Sèvres, pregătit pe baza Acordului Sykes-Picot1. În primii ani postbelici, Afganistanul și Iranul s-au eliberat de dependența semicolonială. Toate aceste evenimente au marcat începutul procesului de formare a unui sistem de relații internaționale în Orientul Mijlociu, care a avut loc în contextul unei confruntări politice acute dintre URSS și Marea Britanie. Pozițiile acestuia din urmă în regiune au fost serios slăbite în perioada interbelică; a fost înlocuit de Uniunea Sovietică, care stabilise o strânsă cooperare politică și economică cu vecinii săi din sud.

13.2. Fundamentele conceptuale ale politicii sovietice în țările din Orient

MEMORIZ J---X

Din momentul în care au ajuns la putere, bolșevicii în politica lor externă au acordat o mare atenție țărilor coloniale și dependente, sperând să-și folosească enormul potențial antiimperialist pentru cauza revoluției mondiale. Rolul care le-a fost atribuit în procesul revoluționar mondial a devenit primordial după ce speranțele conducerii sovietice pentru o revoluție rapidă în Europa nu s-au concretizat. În același timp, în statele estice învecinate cu Rusia, dimpotrivă, a început ascensiunea mișcărilor de eliberare națională. Conform calculelor bolșevicilor, focul revoluției din țările coloniale și dependente ar fi trebuit să împingă în cele din urmă Occidentul capitalist spre el, deoarece l-a lipsit.

i materii prime și i-a subminat puterea economică.

Cel mai important avantaj al politicii sovietice în Orient a fost ruptura deschisă cu colonialismul - refuzul gratuit al concesiunilor, ex.

l Pentru reglementarea de pace cu Turcia după Primul Război Mondial, vezi capitolul 1.

teritorialitate, sfere de influență și alte instrumente ale politicii imperiale. Această caracteristică, care a reflectat tendințele obiective profunde ale dezvoltării globale, a determinat ulterior în mare măsură succesele URSS în Asia și creșterea popularității sale în rândul popoarelor coloniale și dependente.

Primul document care a stabilit bazele politicii sovietice în direcția asiatică a fost Apelul lui Lenin și Stalin către toți musulmanii lucrători din Rusia și Orient, din 20 noiembrie (3 decembrie), 1917. În acesta, liderii bolșevici au chemat pe toți musulmanii ruși să susțină puterea sovietică sub garanțiile respectării drepturilor lor naționale și religioase; a fost adresat un apel musulmanilor din țări străine pentru a răsturna colonialismul și lupta armată împotriva metropolelor. În efortul de a câștiga simpatia popoarelor asiatice, liderii sovietici au anunțat încetarea acordului ruso-britanic din 1907 privind împărțirea sferelor de influență în Orientul Mijlociu, precum și acordurile secrete din 1915-1916. privind anexarea de către Rusia a zonei strâmtorii Mării Negre și a Armeniei turcești. „Constantinopolul”, sublinia proclamația, „trebuie să rămână în mâinile musulmanilor”.

În 1919, Consiliul Comisarilor Poporului a făcut apel la popoarele din Afganistan, Iran, China, Coreea și Mongolia, cerându-le să lupte pentru independența națională. În august același an, Troțki a trimis un raport secret Comitetului Central al PCR(b), în care propunea să înceapă pregătirile pentru transferarea centrului revoluției mondiale în Est și, în primul rând, să lanseze o „Lovitură militară asupra Indiei, pentru a ajuta revoluția indiană”, formând în acest scop un corp de cavalerie de 30-40 de mii de oameni.

„Situația internațională pare să fie de așa natură încât drumul către Paris și Londra trece prin orașele Afganistan, Punjab și Bengal”1.

Trotsky L. D., membru al Biroului Politic al Comitetului Central al PCR (b), președinte al Consiliului Militar Revoluționar al RSFSR

În 1919-1920 Problema intervenției în India a fost luată în considerare de mai multe ori la Plenurile Comitetului Central al PCR(b). Comintern-ul lucra la planuri de creare a unei baze revoluționare în Afganistan de unde Armata Roșie, cu sprijinul triburilor paștun, să poată lovi coloniile britanice. În august 1920, în Turkestanul sovietic a fost creată o misiune afgană, condusă de liderul comuniștilor indieni M. N. Roy, care a fost aprovizionată cu generozitate cu arme și aur. Cu toate acestea, emirul afgan Amanullah Khan a refuzat în continuare să permită un grup de emigranți indieni și un corp sovietic de 25.000 de oameni să intre pe teritoriul său. După semnarea acordului comercial sovieto-britanic din martie 1921, care conținea o clauză privind renunțarea la propaganda comunistă din Est, pregătirile pentru o campanie militară împotriva Indiei au fost oprite.

1 Opoziţia comunistă în URSS, 1923-1927. / Comp. Yu. G. Felshtinsky: În 4 vol. M., 1990. T. 1.S. 183.

Al Doilea Congres al Comintern, desfășurat în iulie-august 1920 la Moscova și Petrograd, pe baza tezelor întocmite de Lenin, a adoptat o rezoluție de program privind problema național-colonială. A cerut ca partidele comuniste asiatice să coopereze cu mișcările naționale conduse de burghezia locală. În același timp, liderii naționali au fost considerați de Comintern doar ca „colegi de călători temporari”, iar mișcările de eliberare din țările coloniale, conform previziunilor sale, erau obligate să se dezvolte într-un anumit stadiu în faza socialistă. În septembrie 1920, la Baku a fost convocat Primul Congres al Popoarelor din Est, la care au participat peste 2 mii de delegați reprezentând 37 de popoare estice. Vorbind la acest forum, șeful Komintern, Zinoviev, a declarat direct că schema marxistă clasică, conform căreia orice țară, înainte de a începe lupta pentru socialism, trebuie să treacă cu siguranță prin stadiul de dezvoltare capitalistă, este depășită.

„Din momentul în care cel puțin o țară a ieșit din lanțurile capitalismului, așa cum a făcut Rusia... China, India, Turcia, Persia... pot și trebuie să înceapă să lupte direct pentru sistemul sovietic.”

Zinoviev G. E., membru al Biroului Politic al Comitetului Central al PCR (b), președinte al Comitetului Executiv al Comintern

Cu toate acestea, deja la începutul anilor 1920, conducerea bolșevică a ajuns la concluzia că este imposibilă victoria revoluțiilor socialiste în țările din Est fără ajutor extern. Moscova credea că, din cauza înapoierii socio-economice a acestor țări, mișcările de eliberare națională de acolo nu erau capabile să treacă independent pe calea

socialistă și că pentru a rezolva această problemă era necesar exportul armat al revoluției.

„Orice stat proletar are dreptul la intervenția roșie... Răspândirea Armatei Roșii este răspândirea socialismului, a puterii proletare, a revoluției”[1].

Bukharin N.I., membru al Biroului Politic al Comitetului Central al PCR (b). Dintr-un discurs la Congresul IV al Comintern, 1922.

Din motive tactice, Lenin însuși nu a susținut niciodată în mod deschis ideea „revoluției de export” în discursurile publice, dar în practică a susținut de mai multe ori punerea ei în aplicare. În 1920-1921 Cu ajutorul Armatei Roșii, protectoratele rusești Bukhara și Khiva au fost sovietice, Republica Gilan a fost creată în regiunile de nord ale Iranului, iar puterea revoluționară a fost stabilită în Mongolia Exterioară. În același timp, aceste acțiuni politico-militar au arătat nepregătirea societăților tradiționale orientale de a accepta

1 citat de: Persia, M. A. Intervenție timidă. Despre invazia sovietică a Iranului și Buharei în 1920-1921. Ed. a II-a, extins. si corectat. M., 1999. P. 33.

a modelului sovietic de statalitate. Prin urmare, fără a abandona cursul strategic către revoluția mondială, Rusia sovietică a început să stabilească o cooperare cu regimurile monarhice și naționaliste conducătoare ale mai multor state asiatice pentru a le împinge pe calea rezistenței la imperialism. Ei, la rândul lor, s-au îndreptat de bunăvoie spre apropierea de Moscova, considerând-o ca pe o contrapondere a puterilor europene. În anii 1920 și 1930, Uniunea Sovietică a stabilit relații de prietenie strânse cu statele din Orientul Mijlociu.

13.3. Sovietizarea Hanatului Khiva și a Emiratului Bukhara

Primul episod semnificativ al politicii revoluționare a bolșevicilor din Est a fost anexarea Hanatului Khiva și a Emiratului Bukhara la Rusia Sovietică. Din 1868, aceste state se aflau sub protectoratul Imperiului Rus, care controla relațiile lor internaționale, dar nu se amesteca în guvernarea lor internă. În timp ce au rămas monarhii feudal-despotice medievale, s-au bucurat de o autonomie largă, în special, și-au tipărit propria monedă și au avut armate mici. Emiratului Bukhara i sa permis să facă comerț și să mențină legături dinastice cu Afganistanul vecin. În 1917, populația Buharei era de aproximativ 2,2 milioane de oameni, iar Khiva - 800 de mii de oameni, în principal uzbeci, tadjici și turkmeni; ponderea populației ruse a fost nesemnificativă (aproximativ 35 de mii de oameni). Emirul Bukhara din dinastia Mangyt a fost singurul monarh, în afară de sultanul turc, care era considerat moștenitorul direct al profetului Mahomed, iar în cazul suprimării dinastiei otomane, acesta trebuia să moștenească califatul (adică, deveni șeful musulmanilor sunniți din întreaga lume).

După Revoluția din octombrie, Bukhara și Khiva și-au declarat independența, dar nu a fost recunoscută de Moscova. Deja în 1918, bolșevicii din Turkestan au făcut prima încercare nereușită de sovietizare a Buharei, care a dus la distrugerea aproape a întregii populații ruse a emiratului. Până la sfârșitul anului 1919, Armata Roșie a câștigat războiul civil din Turkestan, iar detașamentele albe învinse s-au retras pe teritoriul statelor vecine. În ianuarie 1920, unitățile Frontului Turkestan au ocupat Khiva. Khiva Khan a fost nevoit să abdice de la tron, iar în aprilie 1920 a fost anunțată formarea Republicii Sovietice Populare Khorezm.

Extrem de îngrijorat de aceste evenimente, Emirul Buharei a apelat la Afganistan și Marea Britanie pentru ajutor, dar acest pas nu a făcut decât să accelereze sovietizarea planificată. La 29 august 1920, trupele Frontului Turkestan sub comanda lui M. V. Frunze au intrat pe teritoriul emiratului și au asediat Buhara Veche. După un bombardament brutal, orașul a fost luat de asalt; Cea mai bogată vistierie a emirului a fost jefuită și dusă la Tașkent. 8 septembrie

1920 A fost proclamată Republica Sovietică Populară Buhara. Loviturile militare de la Bukhara și Khiva au fost prezentate de partea sovietică ca revoluții populare spontane, iar intrarea Armatei Roșii acolo s-ar fi produs la invitația „guvernelor revoluționare” locale. În timpul cuceririi fostelor protectorate rusești, bolșevicii au reușit să evite complicațiile internaționale. Monarhul afgan Amanullah Khan, care a căutat apropierea de Moscova și a parafat un acord privind bazele relațiilor cu aceasta la 20 august 1920, a rămas neutru și a respins cererea de asistență militară a emirului Bukhara. Dzhemal Pașa, fost ministru naval al Imperiului Otoman și membru al „triumviratului tânărului turc” care a condus Istanbulul în timpul războiului, a sosit la Tașkent și a cerut „lichidarea imediată a Buharei anglofile” și a recomandat autorităților afgane să nu se amestece. în conflict. Prin acest demers, Jemal, care s-a bucurat de o mare faimă și autoritate în lumea musulmană, a oferit un serviciu valoros bolșevicilor.

Sovietizarea forțată a Buharei și Khiva a dat un impuls puternic dezvoltării mișcării rebele Basmachi în Asia Centrală, care a acționat sub lozinci islamiste și pan-turciste. Emirul Bukhara Seid Alim Khan a reușit să evadeze din capitala asediată și să plece în regiunile muntoase estice. El a declarat jihadul Rusiei sovietice și a lansat un război de gherilă împotriva acesteia.

În octombrie 1921, un alt membru al „Triumviratului Tânărului Turc”, fostul ministru de război al guvernului otoman, Enver Pașa, a sosit la Bukhara cu un grup de ofițeri turci. La Moscova, el a promis conducerii bolșevice ajutor pentru înăbușirea revoltei din Asia Centrală, totuși, după ce a primit o primire entuziastă din partea localnicilor, și-a revizuit imediat planurile și a trecut de partea Basmachi. Numit de emirul Bukhara comandant al forțelor rebele, acest aventurier internațional se vedea deja în fruntea unui viitor stat pan-turc din Asia Centrală. În vara lui 1922, după ce au eliminat unitățile sovietice din Dușanbe, detașamentele pe care le conducea s-au apropiat

de Bukhara. A sosit cel mai periculos moment al luptei împotriva basmahismului. Cu toate acestea, Armata Roșie a reușit să schimbe situația. În august 1922, principalele forțe ale rebelilor au fost învinse, iar Enver Pașa însuși a murit în luptă.

Confruntat cu rezistența armată continuă a populației locale, care s-a opus schimbărilor revoluționare, Biroul Politic al Comitetului Central al PCR (b) în 1924-1925. a produs o delimitare național-teritorială a Asiei Centrale după linii etnice. Ca parte a Uniunii Sovietice, s-au format două noi republici unionale - PCC uzbec și RSS Turkmenă, între care s-au împărțit teritoriile Bukhara și Khiva. În plus, acestea includeau regiunea transcaspică și o parte a regiunii Turkestan, care înainte de revoluție erau provincii ale Imperiului Rus și aveau un procent mult mai mare de populație rusă. Această redesenare a hărții Asiei Centrale era menită să ajute bolșevicii să preia controlul asupra societăților tradiționale musulmane, jucând pe baza națională.

orice contradicții în regiune. Cu toate acestea, a fost posibilă suprimarea completă a mișcării Basmachi abia în prima jumătate a anilor 1930.

13.4. Politica externă a Afganistanului. Relațiile sovieto-afgane

Afganistanul se afla pe flancul estic al sistemului internațional în curs de dezvoltare din Orientul Mijlociu. Din 1893, această țară era un protectorat al Marii Britanii și nu putea menține relații cu alte state decât prin viceregele Indiei.

În februarie 1919, emirul afgan Habibullah, care a aderat la o orientare pro-britanica, a fost ucis. Fiul său Amanullah Khan, un susținător al independenței naționale și al reformelor, a urcat pe tron. În ziua încoronării sale, a publicat primul său manifest, care vorbea despre încetarea tuturor tratatelor anglo-afgane și restabilirea independenței Afganistanului. Ca răspuns, Marea Britanie i-a declarat război în mai 1919 - deja al treilea în istoria relațiilor bilaterale. Cu toate acestea, rezistența încăpățânată a armatei afgane, precum și revoltele triburilor paștun din provinciile musulmane de graniță ale Indiei, au forțat-o să oprească ostilitățile și, în august 1919, să semneze o pace preliminară la Rawalpindi, conform căreia Marea Britanie a recunoscut suveranitatea afgană. de fapt.

Confruntarea cu fosta metropolă l-a împins pe Amanullah Khan spre apropierea de Rusia Sovietică, care, la rândul ei, a răspuns imediat apelului său de stabilire a relațiilor și la 27 martie 1919, a fost primul din lume care a recunoscut independența afgană. În octombrie 1919, Lenin a primit o delegație afgană care a sosit la Moscova și i-a promis ajutor și sprijin, precum și concesii teritoriale. Apoi, delegația a vizitat principalele state ale Europei, dar aici încercările sale de a obține recunoașterea diplomatică au fost eșuate.

În septembrie 1920 a fost parafat acordul sovieto-afgan privind bazele relațiilor, iar în martie 1921 a fost semnat. Părțile s-au angajat „să

nu încheie un acord militar sau politic cu o a treia putere” în detrimentul intereselor lor reciproce. Rusia sovietică a acordat Afganistanului dreptul de a tranzita mărfurile fără taxe vamale pe teritoriul său și a promis că va oferi asistență gratuită în valoare de 1 milion de ruble aur anual. De asemenea, ea a fost de acord să returneze „pământurile din regiunea de graniță care i-au aparținut în ultimul secol”, ceea ce însemna oaza Penden cu Kushka. Acest articol al acordului nu a fost ulterior îndeplinit. Părțile au convenit să „respecteze independența și libertatea reală a Buharei și Khiva, indiferent de forma de guvernare care ar exista acolo, în conformitate cu dorințele popoarelor lor”. Astfel, autoritățile afgane au recunoscut sovietizarea acestor state, dar cu condiția ca acestea să-și păstreze cel puțin independența formală. Concomitent cu acordul, a fost semnat un protocol secret privind furnizarea de arme și echipamente militare sovietice către Kabul.

Bolșevicii au acordat o mare importanță Afganistanului, considerându-l ca o trambulină convenabilă pentru lupta împotriva influenței britanice în Est și pătrunderea în India. În aceste scopuri, au încercat să se folosească de Tinerii Turci, conduși de deja menționatul Dzhemal Pașa, care dorea să desfășoare și activități anti-britanice de pe teritoriul afgan. Cu acordul Moscovei, Jemal Pașa a ajuns la Kabul, unde a fost numit de Amanullah Khan în postul de inspector general al armatei, responsabil cu apărarea frontierei afgano-indiene. Fostul lider turc plănuia să stârnească o revoltă musulmană în India britanică. „Deoarece toate gândurile lui sunt îndreptate împotriva Angliei”, a remarcat Chicherin într-unul dintre rapoartele sale către Lenin... și-a folosit toată influența pentru a menține orientarea Afganistanului față de noi. În prezent, Emirul Amanullah Khan aderă cu siguranță la această orientare... pe care o datorăm în foarte mare măsură influenței lui Jemal Pașa”1. În 1922, Dzhemal a plecat în Transcaucazia, unde a fost ucis la Tiflis de un membru al partidului armean Dashnaktsutyun, care s-a răzbunat pe el pentru organizarea genocidului armean în 1915.

Apropierea dintre Moscova și Kabul a forțat în cele din urmă Marea Britanie să facă concesii. În noiembrie 1921, ea a semnat un acord pe baza relațiilor cu Afganistanul, conform căruia i-a recunoscut de drept independența. I s-a permis tranzitul fără taxe vamale a oricăror mărfuri, inclusiv a armelor, prin India. Afganistanul, la rândul său, a fost de acord să recunoască granița stabilită în timpul tranziției sale la protectoratul britanic (Linia Durand, numită după șeful misiunii diplomatice britanice). Astfel, a renunțat la drepturile asupra vastei regiuni de graniță locuită de triburile paștun, care în 1893 i-a fost smulsă și anexată Indiei Britanice. Autoritățile de la Kabul au fost de acord să nu deschidă consulate sovietice în provinciile de la granița de sud, așa cum se prevedea în Tratatul sovieto-afgan din 1921, deoarece acestea erau privite la Londra ca centre de propagandă comunistă. Trei consulate ale RSFSR au rămas doar în nordul Afganistanului.

Astfel, Amanullah Khan a putut, folosind contradicțiile sovieto-britanice, să restabilească independența țării sale. În anii 1920, a fost recunoscut de jure de majoritatea țărilor din lume. După ce și-a declarat angajamentul pentru o politică de neutralitate, Afganistanul, la sfatul Moscovei, a evitat să se alăture Societății Națiunilor. În timpul domniei lui Amanullah Khan, influența britanică în Kabul a fost redusă la minimum, iar URSS, dimpotrivă, a devenit partenerul său politic cheie.

Afganistanul a stabilit relații de prietenie cu statele musulmane vecine. În 1920 a fost recunoscut de jure de Iran, iar în 1921 de Turcia. De la ultimul din martie 1921 la Moscova prin mediere

1 citat din: Persia M.A. Decret. op. pp. 72-73.

Diplomația sovietică a semnat un tratat de prietenie. În același an, a fost semnat un acord similar Iran-Afgan.

În perioada interbelică s-a stabilit o cooperare economică, militaro-politică strânsă între Uniunea Sovietică și Afganistan. URSS a oferit Kabul în mod repetat subvenții financiare gratuite, a furnizat cantități mari de arme, inclusiv avioane și a acceptat un grup de militari afgani pentru antrenament. Bolșevicii au susținut reformele lui Amanullah și politicile sale anti-britanice. În 1924, URSS i-a oferit asistență militară pentru înăbușirea rebeliunii din orașul Khost. În același timp, au existat multe probleme acute în relațiile bilaterale. După stabilirea puterii sovietice în Asia Centrală, mii de refugiați, precum și formațiuni înarmate Basmachi, s-au mutat pe teritoriul afgan. Emirul depus din Bukhara, Said Alim Khan, a primit azil politic la Kabul și a trăit acolo până la moartea sa în 1936. Deși Amanullah Khan a simpatizat cu sloganul restabilirii unei Bukhare independente, nu și-a putut permite să susțină deschis mișcarea Basmachi și a fost forțat să impună unele restricții asupra activității sale. Armata Roșie i-a urmărit de mai multe ori pe Basmachi care se retrăgea pe teritoriul afgan.

În urma semnării tratatelor de neagresiune și neutralitate cu statele vecine, URSS a semnat în august 1926 un tratat de neutralitate și neagresiune reciprocă cu Afganistan. Părțile au convenit să mențină neutralitatea în cazul în care una dintre ele ar fi implicată într-un război și să contracareze mașinațiunile ostile ale unor terțe puteri. De asemenea, au convenit să suprime activitățile grupurilor și indivizilor ostili lor. Această prevedere, care era absentă din tratatul din 1921, a obligat în mod direct Kabul să coopereze cu partea sovietică în suprimarea mișcării Basmach.

Conducerea afgană a ridicat în repetate rânduri problema transferului regiunii de graniță promisă de Lenin în 1919 la Moscova și, de asemenea, a insistat să împartă apele Amu Darya și Pyanj și să corecteze granița din Pamir, dar partea sovietică s-a ferit invariabil. din negocierile pe aceste aspecte. Nici comerțul bilateral și relațiile economice nu au fost ușoare. În ciuda faptului că URSS a fost

principalul partener comercial al Afganistanului în perioada interbelică, acesta din urmă, nedorind să recunoască principiul monopolului de stat al comerțului exterior, nu a încheiat niciodată un acord comercial cu aceasta.

În 1927-1928 Amanullah Khan a întreprins o călătorie de șapte luni în străinătate, făcând vizite oficiale în URSS, Marea Britanie, Franța, Germania, Italia, Egipt, Iran și India britanică. Călătoria a intensificat activitățile sale de reformă, ceea ce a provocat o nemulțumire tot mai mare în societatea afgană.

În noiembrie 1928, în provinciile de nord și de est ale țării a izbucnit o revoltă a triburilor tadjik și paștun conduse de Bachai Sakao, ceea ce a dus la răsturnarea lui Amanullah Khan. Rebelii au sprijinit activ Basma-

mișcarea socială, iar fostul emir al Buharei a început pregătirile pentru o invazie a teritoriului sovietic. La Moscova, aceste evenimente au provocat îngrijorare serioasă. Biroul Politic al Comitetului Central al Partidului Comunist al Bolșevicilor din întreaga Uniune le-a considerat „o acțiune a britanicilor, de asemenea îndreptată împotriva URSS”. Logica „abordării de clasă”, se părea, ar fi trebuit să împingă conducerea sovietică să-i sprijine pe rebeli: la urma urmei, mase largi de oameni s-au opus lui Amanullah Khan, „liderul lorzilor feudali afgani”. Cu toate acestea, pe baza unor calcule pragmatice la Moscova, s-a decis acordarea de asistență militară regelui destituit, care și-a dovedit în repetate rânduri loialitatea față de bolșevici. În aprilie 1929, un mare detașament armat format din soldați musulmani ai Armatei Roșii, sub comanda fostului atașat militar la Kabul V. M. Primakov, a intrat în nordul Afganistanului și a ocupat mai multe orașe, inclusiv Mazar-i-Sharif. Guvernul rebel a apelat la Marea Britanie pentru ajutor, care a cerut retragerea Armatei Roșii, amenințând cu intervenția militară în caz contrar. Se pregătea un conflict internațional acut și chiar în momentul în care, după ce al doilea guvern laburist al lui MacDonald a venit la putere la Londra, a apărut în sfârșit perspectiva normalizării relațiilor diplomatice sovieto-britanice, rupte în 1927. Cu toate acestea, în mai 1929, Amanullah Khan a abandonat în mod neașteptat continuarea luptei pentru putere și a emigrat în Italia. După plecarea sa, trupele sovietice au fost înapoiate acasă. În august 1929, puterea în Kabul a fost preluată de ruda lui Amanullah și fostul ministru de război M. Nadir Khan, care a devenit noul rege afgan. El a asigurat imediat URSS că o consideră spatele și „singurul sprijin”. La Moscova, urcarea pe tron a lui Nadir Khan a fost percepută ca cea mai bună cale de ieșire din situația dificilă care a apărut[1].

Răscoala triburilor tadjik din provinciile nordice afgane a influențat și procesele de demarcare a statelor naționale din Asia Centrală sovietică. În decembrie 1929 s-a format RSS Tadjik, separată de Uzbekistan. Crearea unei noi republici unionale avea drept scop stingerea tendințelor separatiste în zonele locuite de tadjici și întărirea granițelor sudice ale URSS.

Guvernul lui Nadir Khan și-a continuat linia de cooperare strânsă cu Moscova. În 1931, a fost semnat un alt tratat bilateral de neutralitate și neagresiune reciprocă, care nu numai că a confirmat principalele prevederi ale tratatului din 1926, dar l-a și completat cu un articol privind neutilizarea forței și soluționarea tuturor disputelor exclusiv prin mijloace pașnice, menite să împiedice reintrarea trupelor sovietice. În 1931, Armata Roșie, cu ajutorul autorităților afgane, a distrus ultima mare formație a Basmachi, condusă de liderul acestei mișcări, Ibrahim Beg, după care cel mai periculos iritant a fost în cele din urmă eliminat din relațiile bilaterale.

1 Criza afgană nu a împiedicat normalizarea relațiilor sovieto-britanice - acestea au fost restabilite în octombrie 1929.

În 1933, Nadir Khan a fost ucis, tronul a fost preluat de fiul său M. Zahir Shah, care a domnit timp de 40 de ani - până în 1973. Tânărul rege a căutat să găsească un nou punct de sprijin în arena internațională. În septembrie 1934, împreună cu Uniunea Sovietică, Afganistanul a aderat la Liga Națiunilor. În același timp, odată cu venirea lui Zahir Shah, a avut loc o apropiere între Afganistan și Germania nazistă, în care a văzut o contrapondere atât pentru influența britanică, cât și pentru cea sovietică. În 1938, Berlinul i-a oferit un mare împrumut de război; Specialiști militari germani au apărut la Kabul. Guvernul afgan a fost tolerant cu propaganda nazistă, care a exagerat teza despre „originea ariană” comună a germanilor, paștunilor și tadjicilor. Până la sfârșitul anilor 1930, al Treilea Reich dobândise o poziție destul de puternică în această țară, pe care plănuia să o folosească în viitor pentru a pătrunde în India.

Noile tendințe în politica lui Nadir Khan nu au putut să nu complice relațiile sale cu Moscova. În 1938, au început negocierile bilaterale pe probleme de frontieră, în timpul cărora partea afgană a cerut din nou o revizuire a frontierei în favoarea ei. Uniunea Sovietică a fost de acord să-l transfere din stânga, malul afgan al Amu Darya și Pyanj în talvegul acestor râuri, dar a refuzat categoric să transfere regiunea Kushka, invocând opinia populației locale. Relațiile sovieto-afgane au devenit atât de tensionate încât, în aprilie 1939, Kabul a cerut o revizuire a tratatului bilateral din 1921, precum și a acordurilor ruso-britanice din 1885-1888, care au determinat amplasarea graniței de nord cu Afganistan. Odată cu izbucnirea celui de-al Doilea Război Mondial, negocierile de frontieră au fost suspendate, iar la finalul acestuia, problema revendicărilor teritoriale afgane a fost eliminată de pe ordinea de zi. În iunie 1946, la Moscova a fost încheiat un acord cu privire la problemele de frontieră, care prevedea transferul graniței de-a lungul Amu Darya de pe malul afgan la thalweg al râului în locurile sale navigabile sau la mijloc în locurile nenavigabile. În același timp, a fost semnat un protocol prin care se recunoaște articolele 9 și 10 din acordul din 1921 (privind posibilul transfer al regiunii Kushka și subvenții regulate în numerar) ca nu mai sunt în vigoare.

Astfel, echilibrarea între marile puteri europene, Afganistanul, în condițiile crizei internaționale în creștere din anii 1930, a rămas în general într-o poziție de neutralitate.

13.5. politica externă a Iranului.

Relațiile sovieto-iraniene

Al doilea stat ca mărime din Orientul Mijlociu - Iran - în ajunul Primului Război Mondial a fost o semi-colonie a Rusiei și Marii Britanii, care a împărțit-o în sfere de influență în 1907. Țara a fost supusă unui regim de capitulări (extrateritorialitatea străinilor), iar resursele sale naturale - petrol, resurse piscicole ale Mării Caspice de Sud - se aflau în mâinile companiilor străine. Revoluția din octombrie a schimbat echilibrul influenței ruse și britanice în Iran. În conformitate cu termenii armistițiului încheiat de bolșevici 332

cu Cvadrupla Alianță la 2 (15) decembrie 1917, trupele rusești au fost retrase de pe teritoriul său în ianuarie 1918, de care britanicii nu au omis să profite. Imediat după încheierea războiului, întreg Iranul a fost ocupat de trupele britanice, care l-au folosit ca trambulină pentru intervenția în Transcaucazia rusă și regiunea transcaspică. În august 1919, Marea Britanie a impus Iranului un acord, conform căruia acesta a devenit efectiv protectoratul său. Și deși acordul nu a fost ratificat de parlamentul iranian (Majlis), a început să fie implementat fără aprobarea acestuia.

Relațiile sovieto-iraniene s-au dezvoltat într-o altă direcție. În decembrie 1917, Teheranul, având nevoie de Rusia ca contrapondere pentru Marea Britanie, a recunoscut guvernul sovietic de facto, deși a refuzat să-și accepte misiunea diplomatică. La rândul lor, bolșevicii, după venirea la putere, au anunțat o revizuire radicală a politicii pre-revoluționare față de Iran. Apelurile Consiliului Comisarilor Poporului la poporul și guvernul persan (ianuarie 1918 și iunie 1919) vorbeau despre încetarea acordului ruso-englez din 1907 și a tuturor tratatelor bilaterale care „limitau sau restrângeau drepturile poporului persan la un existență liberă și independentă.” Ei și-au declarat, de asemenea, disponibilitatea de a ierta Iranului toată datoria anterevoluționară față de Rusia și de a-i transfera gratuit toate proprietățile rusești de milioane de dolari situate pe teritoriul său.

După ce puterea sovietică a fost stabilită în Azerbaidjan în aprilie 1920 și a fost creată RSS Azerbaidjan, guvernul șahului a stabilit relații diplomatice cu Moscova și a declarat recunoașterea Azerbaidjanului sovietic. Cu toate acestea, bolșevicii, ajungând la granița cu Iranul, au încercat imediat să deschidă un „front de est al revoluției mondiale” în țara vecină. În mai 1920, unitățile Armatei Roșii sub comanda lui F. F. Raskolnikov, urmărind detașamentele albe în retragere, au pătruns în nordul Iranului și au ocupat portul Anzeli din Marea Caspică. După ce au intrat într-o alianță cu liderul mișcării rebele locale, Kuchek Khan, au alungat șahul și trupele britanice din provincia Gilan, populată în principal de azeri. În iunie 1920, Republica Socialistă Sovietică Persană a fost proclamată cu capitala în

orașul Pesht. A început formarea Armatei Roșii Persane, a cărei coloană vertebrală era formată din detașamente de soldați musulmani ai Armatei Roșii, transferați la Gilan din Baku.

Deoarece rezultatul operațiunii Gilan a fost neclar, Moscova a negat prezența trupelor sovietice în țara vecină și a declarat respect pentru suveranitatea și integritatea teritorială a acesteia. De fapt, Rusia sovietică, fără a înceta relațiile cu guvernul de la Teheran, a lansat operațiuni militare împotriva acesteia în speranța de a provoca o revoltă populară masivă împotriva șahului și a britanicilor. Cu toate acestea, încercarea de sovietizare armată a Iranului a fost fără succes. Ca urmare a luptei grele care au durat câteva luni, unitățile de cavalerie ale șahului au reușit să recâștige controlul asupra celei mai mari zone din Gilan până la sfârșitul anului 1920. În tabăra revoluționară însuși a izbucnit

Lupta sângeroasă care a dus la ruperea alianței lui Kuchek Khan cu comuniștii iranieni s-a încheiat. Convinsă de eșecul operațiunii, conducerea bolșevică a stabilit un curs pentru normalizarea relațiilor cu guvernul șahului.

În noiembrie 1920, la Moscova s-au deschis negocierile sovieto-iraniene. Teheranul a fost interesat în primul rând de retragerea Armatei Roșii din Gilan, în timp ce partea sovietică și-a condiționat evacuarea de retragerea simultană a trupelor britanice din Iran. Această cerință, în principiu, a îndeplinit și interesele iraniene. Între timp, la Teheran a avut loc o lovitură de stat militară în februarie 1921, care l-a adus la putere pe comandantul brigăzii cazaci a șahului, Reza Khan. A devenit ministru de război, iar ulterior a preluat postul de prim-ministru. Guvernul lui Reza Khan și-a anunțat abandonarea orientării pro-britanice și a forțat finalizarea negocierilor de la Moscova. La 26 februarie 1921 a fost semnat tratatul sovieto-iranian. Acesta a confirmat refuzul Rusiei sovietice de la acordurile pre-revoluționare cu Iranul și transferul gratuit către aceasta a unei uriașe proprietăți în valoare totală de 600 de milioane de ruble aur: mai multe căi ferate și autostrăzi, linii de telegraf și telefonie, Banca de Contabilitate și Împrumut și portul Anzali. . De asemenea, a fost confirmată anularea datoriei guvernamentale iraniene. Ca o modificare a Păcii de la Turkmanchay din 1828, care a lipsit Persia de dreptul de a avea o flotă în Marea Caspică, părțile au convenit să se bucure în mod egal de libertatea de navigație în Marea Caspică. Rusia sovietică a abandonat regimul de capitulare și a dat toate concesiile autorităților iraniene, cu excepția pescuitului din sud-caspică. De asemenea, s-a avut în vedere corectarea ușoară a graniței sale de nord în favoarea Iranului, în special transferul către acesta a mai multor insule din Marea Caspică.

În schimbul acestor concesii generoase, guvernul șahului s-a angajat să interzică activitățile forțelor anti-bolșevice, precum și „să prevină prin toate mijloacele disponibile” prezența trupelor statelor terțe, adică în primul rând Marea Britanie (articolul 5 din tratat).). Împreună cu aceasta, Rusia sovietică, conform articolului 6, a primit

dreptul „în interesul autoapărării” de a introduce Armata Roșie în Iran fără consultarea guvernului său.

Acordul sovieto-iranian este pe durată nelimitată. Ea continuă să funcționeze până în prezent, cu excepția articolelor 5 și 6, care în noiembrie 1979, după ce islamiștii conduși de ayatollahul Khomeini au ajuns la putere la Teheran, au fost anulate unilateral prin decizia Consiliului Revoluționar Islamic.

La semnarea acordului, partea sovietică a promis că va retrage trupele din Gilan până în mai 1921, dar evacuarea lor a durat până la sfârșitul anului. Plecarea Armatei Roșii a fost împiedicată în principal de conducerea PCC din Azerbaidjan, condusă de N. Narimanov, care și-a făcut planuri de anexare a Azerbaidjanului iranian la republica lor. Cu toate acestea, puterea sovietică din Gilan a fost în cele din urmă eliminată, iar la 9 noiembrie 1921, această provincie a fost acceptată sub jurisdicția administrației șahului. În decembrie 1921, Majlis a ratificat Tratatul de la Moscova (Comitetul Executiv Central al RSFSR a făcut acest lucru în martie 1921, la trei săptămâni după semnarea sa).

În ciuda intervenției sovietice în Gilan, guvernul iranian s-a îndreptat spre apropiere de Moscova, considerând-o principala contrapondere a influenței britanice. De asemenea, a apreciat orientarea anticolonială a politicii bolșevice în Orient. În ziua în care a fost semnat la Teheran Tratatul sovieto-iranian, a fost anunțată denunțarea Acordului anglo-iranian din 1919. Armatei și consilierilor britanici li s-a cerut să părăsească țara, iar până în mai 1921 retragerea lor a fost finalizată.

În 1925, la Teheran a avut loc o altă lovitură de stat. Dinastia Qajar, care domnea aici de la sfârșitul secolului al XVIII-lea, a fost răsturnată. Adunarea Constituantă l-a proclamat pe Reza Khan (1925-1941) noul șah, iar noua dinastie a primit numele de Pahlavi. Sub ea, Iranul a urmat o politică de echilibrare între Marea Britanie și Rusia sovietică, în timp ce căuta simultan o a treia mare putere, „neutră”, ca contrapondere pentru acestea. La început, au vrut să vadă Statele Unite în rolul unei „a treia forțe” la Teheran. Cu toate acestea, fideli cursului izolaționist luat după plecarea lui Wilson, americanii nu și-au manifestat niciun interes pentru apropierea de Iran, după care acesta s-a reorientat spre Germania la sfârșitul anilor 1920. Căutând să-și extindă legăturile internaționale, Iranul s-a alăturat Ligii Națiunilor și până la începutul anilor 1930 a rămas singura țară islamică din această organizație internațională. Pe această bază, în 1928 a fost ales membru nepermanent al Consiliului Ligii.

Cea mai importantă sarcină de politică externă a Iranului a fost restabilirea completă a suveranității sale și abolirea regimului capitulărilor. Deoarece principala justificare a extrateritorialității străinilor a fost considerată a fi diferențele fundamentale dintre legislația europeană și legea persană bazată pe Sharia, guvernul a efectuat o reformă a sistemului judiciar, după care în 1927-1929. a abolit capitulările și a închis curțile consulare pentru străini,

dându-le acestora din urmă drepturi egale cu locuitorii locali. În 1928, Iranul a impus unilateral un tarif vamal autonom și a privat Marea Britanie de controlul asupra finanțelor sale. Astfel, procesul de restabilire a suveranității sale, care a început în 1921 odată cu încheierea Tratatului sovieto-iranian, a fost în mare măsură finalizat până la sfârșitul anilor 1920.

La începutul anilor 1930, Teheranul a încercat pentru prima dată să preia controlul asupra câmpurilor sale petroliere, care se aflau în exploatarea monopolului Companiei petroliere anglo-iraniene (AIOC) (acum British Petroleum) din 1901 și a anunțat încetarea contract de concesiune cu acesta. Cu toate acestea, sub o puternică presiune britanică, această decizie a fost revizuită în curând. În 1933, guvernul șahului a încheiat un nou acord de compromis cu AINK, conform căruia aria concesiunii sale a fost redusă de cinci ori.

Relațiile Iranului cu Uniunea Sovietică s-au dezvoltat cu succes în anii 1920, iar influența sovietică în această țară a fost foarte puternică. Consulatele URSS au funcționat în 17 orașe iraniene. În 1924, a fost semnat un acord comercial bilateral, care prevedea trecerea la comerțul de troc și crearea mai multor societăți mixte, înlocuindu-le pe cele prerevoluționare rusești.

concesii. Uniunea Sovietică a devenit în curând principalul partener comercial al Teheranului, reprezentând peste 40% din comerțul iranian. În 1931, Moscova a fost prima care a recunoscut monopolul de stat al comerțului exterior introdus de guvernul șahului; a fost ulterior recunoscut de unele alte țări.

Disputele de frontieră au rămas cea mai presantă problemă nerezolvată în relațiile bilaterale. La sfârșitul anilor 1920, au dus chiar la ciocniri armate de mai multe ori. În perioada interbelică nu a fost niciodată posibilă elaborarea unui acord asupra regimului de frontieră (a fost semnat abia în 1957). În plus, partea sovietică nu s-a grăbit să îndeplinească articolul din Tratatul de la Moscova privind întoarcerea lui Anzali în jurisdicția autorităților de la Teheran, continuând să dețină acest important port la Marea Caspică.

În 1927, a fost încheiat un tratat sovieto-iranian de neagresiune și neutralitate, care confirmă obligațiile părților de a nu participa la alianțe și acorduri ostile. După ce a îndeplinit dorințele Teheranului, URSS a fost de acord să includă în ea o clauză privind refuzul reciproc de a interveni în afacerile interne și de a conduce propagandă ostilă. Diplomația sovietică a participat activ la stabilirea relațiilor dintre Iran și Afganistan și Turcia. Prin medierea ei, Pactul de prietenie și securitate Iran-Turcia a fost încheiat în aprilie 1926, iar Tratatul de prietenie și securitate Iran-Turcia în noiembrie 1927. În 1929, URSS a fost invitată să acționeze ca arbitru în soluționarea disputei la granița turco-iraniană.

Relațiile Iranului cu Turcia vecină s-au dezvoltat, de asemenea, cu succes. Părțile au cooperat în reprimarea insurgenței kurde, care au

luptat pentru secesiunea teritoriilor locuite de kurzi din ambele state și pentru crearea unui Kurdistan independent. În 1934, problema delimitării frontierei Iran-Afganistan a fost supusă arbitrajului Ankara; și deși acordul la care s-a ajuns pe baza lui nu i s-a potrivit în toate Teheranului, a fost semnat și ratificat de acesta. În 1934, Reza Shah a vizitat Ankara - prima și singura sa călătorie în străinătate. După această călătorie, șahul a efectuat o serie de reforme, care au copiat în mare măsură reformele lui Ataturk: în 1935, a fost emis un decret privind purtarea hainelor europene și îndepărtarea vălului, titlurile feudale au fost desființate, au fost introduse nume de familie etc.

În același timp, la mijlocul anilor 1930, a apărut o înclinație clară pro-germană în politica Teheranului. Relațiile sale cu Berlinul au început să se dezvolte rapid la sfârșitul anilor 1920, când un expert german a înlocuit un reprezentant britanic în funcția de șef al Băncii Naționale Iraniene, iar companiile germane au primit un contract pentru construirea unei căi ferate transiraniene. Un nou impuls pentru apropierea germano-iraniană a fost dat după venirea la putere a național-socialiștilor. În 1935, Germania a semnat un acord comercial cu Teheranul și a ocupat locul doi în cifra de afaceri din comerțul exterior după URSS.

Naziștii au lansat o puternică campanie de propagandă în Iran. Ei au văzut-o ca pe o țară „apropiată din punct de vedere rasial” și au făcut publicitate activă

idei de origine etnică comună și rudenie spirituală a germanilor și perșilor - „arienii din nord” și „națiunea zoroastriană”. Tendința șiită în islam, mărturisită de iranieni, a fost declarată o „adevărată religie ariană”, presupusă opusă islamului arab de „sens semitic sunit”; S-au răspândit informații despre relația dintre Allah și vechii zei germani și zvonuri despre adoptarea islamului de către Hitler. S-a subliniat că Germania nu a avut niciodată colonii în lumea islamică și s-a străduit întotdeauna să fie „cel mai bun prieten al musulmanilor”.

Expansiunea politică și ideologică nazistă s-a întâlnit cu o atitudine favorabilă din partea lui Reza Khan și a anturajului său. Mein Kampf a fost tradus în farsi și s-a bucurat de succes în rândul elitei locale. La 22 martie 1935, la recomandarea misiunii diplomatice germane, numele statului „Persia” a fost schimbat oficial în „Iran”, care trebuia să-i sublinieze semnificația ca „patria istorică a rasei ariene”.

Apropierea regimului Reza Shah de cel de-al treilea Reich a dus la o deteriorare bruscă a relațiilor sale atât cu Marea Britanie, cât și cu Franța (relațiile diplomatice au fost chiar întrerupte cu aceasta din urmă), cât și cu Uniunea Sovietică. În 1938, acordul comercial cu URSS nu a fost prelungit, ceea ce a dus la lichidarea tuturor societăților mixte și la încetarea aproape completă a comerțului bilateral. În același timp, au fost închise consulatele sovietice din Iran (cu excepția consulatului din Anzeli) și toate consulatele iraniene din URSS.

Negocierile anglo-franco-sovietice privind încheierea unei alianțe politico-militar care a avut loc în vara anului 1939 au provocat îngrijorare nedisimulata la Teheran. Iranul și Afganistanul au făcut chiar un demers comun, cerând să nu fie supuși conceptului de „agresiune indirectă” discutat în timpul negocierilor, care ar putea deveni un motiv pentru intrarea trupelor sovietice sau britanice pe teritoriul lor. În august 1939, Iranul a salutat încheierea pactului de neagresiune sovieto-german.

Prejudecata pro-germană în politica guvernului șahului a fost depășită abia după ce URSS a intrat în al Doilea Război Mondial. La 17 septembrie 1941, trupele sovietice și britanice, de comun acord, au intrat simultan în Iran și au ocupat principalele sale centre, inclusiv Teheranul. În aceeași zi, Reza Shah a abdicat de la tron în favoarea fiului său. Toți cetățenii germani au fost expulzați din țară, iar relațiile cu Germania au fost întrerupte.

13.6. Politica externă a Turciei după Conferința de la Lausanne. Relațiile sovieto-turce

Un alt stat din Orientul Mijlociu a fost Turcia, care, după victoria revoluției kemaliste și semnarea Tratatului de pace de la Lausanne, a început să realizeze reforme profunde. În octombrie 1923, Turcia a fost declarată republică, iar capitala sa a fost mutată de la Istanbul la Ankara. În martie 1924, califatul a fost desființat. Toți membrii dinastiei otomane,

care conduceau țara încă din secolul al XV-lea, au fost lipsiți de cetățenia turcă și expulzați în străinătate, iar proprietatea lor a fost confiscată. Mustafa Kemal a fost ales primul președinte al republicii, care a deținut permanent această funcție până la moartea sa, în noiembrie 1938.

„Politica noastră, aspirațiile noastre vizează asigurarea faptului că Turcia devine un stat european”1.

Mustafa Kemal, fondatorul și primul președinte al Republicii Turce

Misiunea sa istorică a fost, în opinia sa, în primul rând să servească drept legătură între civilizațiile europene și islamice, o „punte” între Est și Vest.

Politica externă a Turciei în 1920-1930. s-a format în contextul transformărilor radicale efectuate de Kemal care vizează crearea unui stat laic europenizat2. Amploarea și adâncimea lor erau unice nu numai pentru lumea islamică, ci și pentru întregul Orient. Turcia a devenit a doua țară asiatică după Japonia care a pornit pe calea modernizării pe liniile occidentale.

Concentrându-și principalele eforturi pe reforme, conducerea kemalistă a dus o politică externă prudentă. Societatea turcă, obosită de război,

trăită în 1911-1923. șase războaie la rând[3], l-au susținut puternic pe Ataturk, care și-a declarat renunțarea la ambițiile revanșiste, panislamism și panturcism. Tratatul de la Lausanne, fiind relativ blând în comparație cu alte tratate de pace încheiate de învingători cu statele Cvadruplei Alianțe, nu a rezolvat totuși toate problemele pe care Turcia le-a moștenit din perioada otomană. Normalizarea deplină a relațiilor sale cu Marea Britanie și Franța a fost împiedicată în primul rând de disputele teritoriale din jurul Mosulului și Alexandrettei, care, deși

1 citat de: Türkiye între Europa și Asia. Rezultatele europenizării la sfârșitul secolului al XX-lea. M., 2001. P. 70.

2 Ca urmare a reformelor, islamul a încetat să mai fie religia de stat, iar biserica a fost separată de stat. În 1924, a fost adoptată o constituție. Parlamentul a aprobat noi coduri, civile și penale, copiate după modele italiene și elvețiene. Legea Sharia a fost abrogată și instanțele Sharia au fost închise. Calendarul musulman a fost înlocuit cu cel european, iar scrierea turcească a fost transferată din arabă în alfabetul latin. Populația era obligată să poarte numai haine europene. În 1934 a fost votată o lege privind introducerea numelor de familie (anterior, locuitorii țării aveau aceleași nume); Parlamentul ia dat lui Kemal însuși numele de familie Ataturk („tatăl tuturor turcilor”). În același timp, regimul autoritar a rămas în Turcia. Doar partidul de guvernământ kemalist a funcționat legal; alte partide au fost interzise. Constituția din 1924 a declarat toți musulmanii care trăiesc în țară drept etnici turci, negând astfel existența unui număr de minorități naționale (în primul rând kurzi, care erau numiți oficial „turci de munte”) și sancționând asimilarea acestora.

3 Război italo-turc 1911 - 1912; Primul Război Balcanic 1912-1913; Al Doilea Război Balcanic 1913; Primul Război Mondial; război greco-turc 1919-1922; Războiul armeano-turc din 1920

și au fost considerate teritorii etnice turcești în Ankara, au fost incluse prin decizie a Ligii Națiunilor în mandatul Irakului și Siriei. În iunie 1926, după negocieri dificile, a fost semnat acordul anglo-turc de la Mosul. Acesta prevedea doar o ușoară corectare a frontierei în favoarea Turciei; în același timp, întreaga regiune petrolieră a rămas cu Irak. Propunerea de a organiza un plebiscit la Mosul a fost respinsă de britanici sub pretextul că populația locală nu a putut să-i înțeleagă esența din cauza analfabetismului lor universal. Și totuși, partea turcă a ales să cedeze în chestiunea Mosulului, care a fost foarte dureroasă pentru mândria națională, în numele reconcilierii cu Londra.

Problema Băncii Otomane și a datoriei otomane nu a fost nici ea rezolvată la Conferința de la Lausanne. Banca, creată de puterile europene în 1881 după ce Poarta a declarat faliment, a fost moștenită de Republica Turcă și a rămas banca sa de stat până în 1930, îndeplinind funcțiile de trezorerie, instituție emitentă și de credit. În 1930, următorul acord de concesiune dintre bancă și guvernul turc a

expirat și nu a fost reînnoit. Türkiye și-a înființat propria bancă națională și a început să-și imprime propria monedă națională. Restabilirea suveranității sale financiare a devenit posibilă după ce Ankara a încheiat un acord cu foștii creditori otomani în 1928. S-a convenit cuantumul datoriei otomane care a căzut asupra Turciei - 86 de milioane de lire de aur (restul trebuia plătit de alte state - succesorii legali ai Imperiului Otoman prăbușit). Cu toate acestea, deja în 1929, din cauza izbucnirii crizei economice globale, aceste plăți au fost oprite. În 1932, a fost semnat un nou acord, reducând valoarea datoriilor la 7 milioane de lire de aur. Türkiye a plătit-o cu aprovizionarea cu mărfuri până în 1944.

În anii 1920 și începutul anilor 1930, pilonul principal al politicii externe a Turciei a rămas cooperarea strânsă cu Uniunea Sovietică, care a ajutat ambele state să-și apere interesele în relațiile cu puterile învingătoare.

„Apropierea de Turcia națională a fost atât pentru ea, cât și pentru noi un act

autoconservare"1.

G. V. Chicherin, Comisarul Poporului pentru Afaceri Externe al URSS

La sfatul Moscovei, Turcia, la fel ca Afganistanul, a evitat pentru o lungă perioadă de timp să se alăture Ligii Națiunilor. În 1925, în timpul negocierilor pe tema Mosul, Marea Britanie a invitat-o să se alăture acestei organizații internaționale, mai ales că o invitație similară fusese deja emisă cu o zi înainte.

1 citat de: Oreshkova S. F., Ulchenko N. Yu. Rusia și Turcia (probleme de formare a frontierei). M., 1999. P. 111.

lano Germania în Locarno. În noiembrie 1925, la Odesa, Chicherin s-a întâlnit cu ministrul turc al Afacerilor Externe T. Rüştü Bey, la care intrarea Turciei în Liga Națiunilor a fost recunoscută ca fiind prematură. Forma refuzului ei a fost cererea clar imposibilă a Ankarei de a-i acorda calitatea de membru permanent în Consiliul Ligii.

În decembrie 1925, a fost încheiat un tratat de prietenie și neutralitate sovieto-turc. În acesta, părțile s-au angajat să mențină neutralitatea în cazul unei acțiuni militare împotriva lor a unei terțe puteri și să nu ia parte la alianțe sau acorduri ostile acestora. În 1931, a fost semnat un protocol prin care ambele state obliga să nu sporească forțele navale în Marea Neagră fără notificare reciprocă în prealabil, în termen de șase luni. Cooperarea bilaterală în domeniul economic și militar sa dezvoltat cu succes.

^-(PENTRU REAMINTARE^-- ---X

Concentrându-se pe afacerile europene, Turcia kemalistă în perioada interbelică s-a distanțat de rezolvarea problemelor din Orientul

Mijlociu. Ea a renunțat la pretențiile sale asupra fostelor țări arabe ale Imperiului Otoman, iar după lichidarea califatului, a renunțat la conducerea religioasă în lumea arabă.

Absența aspirațiilor revanșiste a permis Ankarei să stabilească relații de prietenie cu statele arabe. În 1926, a fost semnat Tratatul anglo-irakiano-turc privind granița și buna vecinătate irakiano-turcă; în 1929 a încheiat un tratat de prietenie cu Yemenul, iar în 1937 cu Egiptul.

Până la începutul anilor 1930, Turcia normalizase relațiile cu principalele puteri ale lumii și rezolvase majoritatea problemelor de politică externă din perioada otomană. Rezultatul firesc al acestui proces a fost intrarea sa în Liga Națiunilor în iulie 1932. Văzând principala amenințare la adresa securității sale în pretențiile Italiei fasciste de dominație în regiunea mediteraneană, în anii 1930 a stabilit un curs de apropiere de Marea Britanie, pe care Ankara o considera în primul rând un potențial aliat în lupta împotriva expansiunii italiene.

În martie 1934, Mussolini, la o ședință a Marelui Consiliu Fascist, și-a anunțat intenția de a realiza un amplu program de cuceriri coloniale în Asia și Africa, pe care turcii și-au atribuit-o imediat. Explicațiile diplomației italiene conform cărora aceste planuri se presupune că „nu au nicio legătură cu Turcia, deoarece este o țară europeană”, nu i-au putut spulbera temerile. În decembrie 1934, conducerea turcă a abordat URSS cu o propunere de încheiere a unui pact de asistență reciprocă, care însă a fost respinsă. Moscova nu a vrut să complice relațiile cu Italia și a considerat un astfel de pact „unilateral și oferind beneficii unuia.

doar Turcia”. În a doua jumătate a anilor 1930, problema pactului a fost ridicată de mai multe ori, dar nu a primit niciodată o soluție pozitivă, deoarece URSS nu dorea să participe la războiul împotriva Italiei de partea Turciei, iar Turcia nu dorea. să participe la războiul împotriva Germaniei de partea URSS. La sfârșitul anilor 1930, drumurile celor două state s-au divergent în cele din urmă: Ankara a optat pentru un parteneriat strategic cu Londra. În ianuarie 1936, a fost încheiat un „acord de domnie” anglo-turc privind cooperarea militară în cazul unei agresiuni italiene în estul Mediteranei. În 1937, prim-ministrul I. İnönü, în timpul unei vizite la Londra, a declarat că Turcia ar dori să încheie un tratat de alianță cu Marea Britanie.

Odată cu aceasta, partea turcă a căutat, dacă este posibil, să prevină deteriorarea relațiilor cu puterile Axei. Ea a fost una dintre primele care au recunoscut confiscarea Etiopiei de către Italia și crearea guvernului lui Franco în Spania. Relațiile germano-turce au continuat să se îmbunătățească după venirea naziștilor la putere. Hitler a recomandat cu insistență ca Mussolini să reglementeze relațiile cu Turcia și chiar să transfere o parte din Insulele Dodecanezului în ea, dar Duce nu i-a ascultat sfatul. Partea turcă, la rândul ei, a respins

propunerea făcută de Germania în iulie 1938 de aderare la axa Berlin-Roma. Ministrul de externe Menemencioglu, într-o conversație cu Ribbentrop, a remarcat că guvernul său nu intenționează să revină la politica agresivă a Imperiului Otoman și preferă să rămână neutru.

Normalizarea relațiilor Turciei cu Franța a fost de mult îngreunată de o dispută cu privire la proprietatea Alexandretga Sanjak, majoritatea populației fiind etnici turci. În septembrie 1938, cu acordul ambelor părți, sanjak-ul a fost proclamat Statul Independent Hatay. În mai 1939, la scurt timp după capturarea Albaniei de către Italia, a fost semnată o declarație anglo-turcă de asistență reciprocă împotriva agresiunii italiene în Marea Mediterană, iar la 23 iunie 1939, aceeași declarație franco-turcă. În aceeași zi, parlamentul lui Hatay a votat în unanimitate pentru anexarea sa la Turcia. În octombrie 1939, apropierea anglo-franceză-turcă s-a încheiat cu semnarea unui tratat tripartit privind o alianță militaro-politică menită să țină sub control agresiunea italiană.

Manevrând cu pricepere între URSS, puterile occidentale și statele Axei, Turcia a reușit să realizeze multe, rămânând în același timp departe de războiul mondial iminent.

13.7. Pactul Saadabad

La mijlocul anilor 1930, diplomația turcă a inițiat încheierea unui tratat menit să asigure pacea și securitatea în Orientul Mijlociu în contextul crizei tot mai mari a internaționalului postbelic.

Ordin. La 2 octombrie 1935, reprezentanții Turciei, Iranului și Irakului, sosiți la Geneva pentru Sesiunea Extraordinară a Societății Națiunilor dedicată Războiului Italo-Etiopian, au parafat un proiect de pact regional. În noiembrie 1935, i s-a alăturat și Afganistanul. Cu toate acestea, semnarea proiectului deja convenit a fost amânată cu aproape doi ani din cauza disputei la granița Iran-Irak privind împărțirea apelor râului Shatt al-Arab. La 3 iulie 1937 s-a ajuns în sfârșit la un acord în această problemă, iar la 8 iulie 1937, la Palatul Saadabad al lui Reza Shah din Teheran a fost semnat Pactul Saadabad între Turcia, Iran, Afganistan și Irak. Acesta prevedea renunțarea necondiționată a părților la agresiune una împotriva celeilalte, inviolabilitatea frontierelor lor comune, neamestecul în afacerile interne și consultări pe probleme internaționale care afectează interesele reciproce. Pactul prevedea o definiție a agresiunii formulată în conformitate cu Convenția de la Londra din 1933, încheiată la inițiativa URSS, iar obligațiile părților erau legate de Carta Societății Națiunilor.

Pactul Saadabad nu a fost o alianță militară sau politică și nu a prevăzut nicio acțiune colectivă a participanților săi. În același timp, concluzia sa a mărturisit dorința statelor din regiune de a coopera și coordona acțiuni în fața crizei internaționale iminente. Conform definiției ministrului turc de externe, participanții la acest tratat, cunoscut și sub numele de Antanta din Orientul Mijlociu, au

format „un grup de țări neutre... din care niciun agresor nu va găsi vreodată sprijin sau simpatie”[1]. Pactul a devenit un factor pozitiv pentru stabilitate și pace în Orientul Mijlociu în ajunul și în timpul celui de-al Doilea Război Mondial.

Literatură

Principal

Boyko V. S. Uniunea Sovietică, Comintern și Afganistan la sfârșitul anilor 1920 - începutul anilor 1930. C Est. 1998. Nr 4. P. 38-51.

Vdovichenko D.I. Enver Pașa // Întrebări de istorie. 1997. Nr 8. P. 42-56.

Genis V.L. Înfrângerea Emiratului Bukhara în 1920 // Întrebări de istorie. 1993. Nr 7. P. 39-53.

Documente ale politicii externe a URSS. T.III. M.: Gospolitizdat, 1959. Doc. Nr. 305, 309, 342; T. VIII. 1963. Doc. nr. 418; T. IX. 1964. Doc. nr. 246; T. XIV. 1968. Doc. nr. 190.

Istoria sistematică a relațiilor internaționale în patru volume. Evenimente și documente. 1918–2000 / Rep. ed. A. D. Bogaturov. Volumul unu. Evenimente. 1918-1945. M.: Mosk, muncitor, 2000. Ch. 8, 13.

Cititor despre istoria relațiilor internaționale / Comp. S. Yu. Abramova și alții. Vol. 2. Asia și Africa. M.: Şcoala superioară, 1972. p. 244-249.

1 citat de: Kuzmin V. A. Pregătirea și încheierea Pactului Saadabad din 1937. Pagini de istorie a relațiilor internaționale în Orientul Apropiat și Mijlociu. Ekaterinburg, 1992. P. 188.

Cititor de istorie contemporană. Documente si materiale / Comp. M. S. Alperovici, V. I. Antyukhina-Moskovchenko și alții.T. 1. 1917-1939. M.: Sotsekgiz, 1960. P. SOSSIO, 814-816, 819-827, 830-838.

Adiţional

Kuzmin V. A. Pregătirea și încheierea Pactului de la Saadabad. Pagini din istoria relațiilor internaționale în Orientul Apropiat și Mijlociu. Ekaterinburg: Editura Ural, Universitatea, 1992.

Persia M. A. Intervenție timidă. Despre invazia sovietică a Iranului și Buharei în 1920-1921. Ed. a II-a, extins. si corectat. M.: Editura „Ant-Hyde”, 1999.

Potskhveria B. M. Türkiye între cele două războaie mondiale. Eseuri de politică externă / RAS. Institutul de Studii Orientale. M.: Nauka, 1992.

CAPITOL

RELAȚII INTERNAȚIONALE ÎN AMERICA LATINA

14.1. Formarea unui sistem regional de relații internaționale în America Latină la începutul secolului XX.

America Latină este o comunitate civilizațională și o regiune geopolitică care include America de Sud și America Centrală, o parte a Americii de Nord (Mexic) și o serie de insule din Caraibe. Formarea sistemului internațional în această parte a lumii a început în primul sfert al secolului al XIX-lea, după victoria coloniilor spaniole în Războiul de Independență (18IO-1826) și declararea independenței Braziliei (1822). Până la începutul secolului al XX-lea. includea deja 20 de state suverane din America Latină: în America de Sud - Argentina, Brazilia, Bolivia, Venezuela, Columbia, Paraguay, Peru, Uruguay, Chile, Ecuador, în America Centrală - Guatemala, Honduras, Costa Rica, Nicaragua, Panama, El Salvador , în Caraibe - Haiti, Republica Dominicană, Cuba, în America de Nord - Mexic. Procesele de decolonizare din regiune până în acest moment erau practic încheiate, iar aici erau deja foarte puține posesiuni coloniale (2,5% din teritoriul său și 4,5% din populație)1; aproape toţi erau în Caraibe.

Constituțiile și structura guvernamentală a republicilor latino-americane au fost în mare parte copiate din Statele Unite, dar în majoritatea țărilor democrația era foarte condiționată, iar acolo erau la putere regimuri autoritare, dictatoriale. Viața politică internă a continentului a fost caracterizată de un nivel ridicat de violență, dese lovituri de stat militare, revoluții și războaie civile. În ceea ce privește dezvoltarea socio-economică, America Latină a rămas semnificativ în urma Statelor Unite și a Europei. Cel mai economic

1 Imperiul colonial britanic din America Latină includea Bahamas și Bermuda, Jamaica, Trinidad și Tobago, Guyana Britanică, Honduras Britanic (Belize) și Insulele Falkland, care au fost revendicate de Argentina. Franța aparținea Guyanei Franceze, insulele Guadelupa și Martinica, Olanda Surinamului și Danemarca Insulelor Virgine. Aceste state au împărțit între ele și o serie de insule mici din arhipelagul Antilelor.

Statele așa-numitului „Con de Sud” – Argentina, Brazilia, Chile și Uruguay – erau foarte dezvoltate.

Particularitățile sistemului de relații internaționale din America Latină au fost izolarea geopolitică semnificativă a acestuia față de Europa și Asia, precum și dezvoltarea destul de slabă a relațiilor politice și economice dintre statele sale membre, care nu erau unite în alianțe militaro-politice sau grupări economice. . Între republicile latino-americane nu a existat încă o singură putere capabilă să-și asume rolul organizatoric de lider.

Sistemul regional includea și Statele Unite. Nefiind parte a Americii Latine în sens civilizațional, ei totuși, datorită puterii lor militaro-politice și economice, au avut o influență uriașă asupra proceselor internaționale și au revendicat rolul de lider al continentului american. Prin urmare, putem vorbi despre formarea până la începutul secolului al XX-lea. sistem de relații internaționale, care acoperă nu numai America Latină, ci întreaga emisfera vestică.

x-^PENTRU AMMINIRE^--- ---^

Baza ideologică a politicii externe a SUA a fost „Doctrina Monroe”, formulată de președintele american J. Monroe în 1823. Ea a proclamat principiul neamestecului reciproc al Statelor Unite în afacerile interne ale țărilor europene și ale statelor europene în treburile interne ale continentului american. Orice încercări ale puterilor europene de a „impune sistemul lor politic asupra statelor americane”, precum și de a dobândi noi colonii în emisfera vestică, au fost considerate de Statele Unite ca acțiuni ostile și un atac la adresa securității lor naționale,

În secolul 19 această doctrină a jucat un anumit rol pozitiv în protejarea independenţei tinerelor republici latino-americane.

America Centrală, Caraibe și Mexic au fost considerate de Washington drept o zonă de interese geopolitice vitale. La începutul secolului al XX-lea. Statele Unite se îndreaptă către o politică intervenționistă aici, amestecându-se activ în treburile interne ale statelor mici din regiune. După ce a câștigat războiul cu Spania asupra Filipinelor în 1898, Statele Unite și-au capturat și colonia Puerto Rico și au ocupat și Cuba, care ducea atunci un război de eliberare împotriva colonialiștilor spanioli. În 1902, după patru ani de guvernare militară, Statele Unite au acordat Cubei independență fictivă în condițiile includerii în constituția sa a „Amendamentului Platt” aprobat de Congresul american (numit după senatorul care a fost autorul acestuia). Conform acestui amendament, Cuba a fost transformată în esență într-un protectorat american. I s-a interzis să încheie tratate cu alte state și să primească străini

ny împrumuturi fără acordul administrației americane. Statele Unite ar putea, la discreția sa, să întreprindă intervenții armate în Cuba în scopul „menținerii ordinii și suprimarii tulburărilor”. O mare bază navală americană a fost construită în golful cubanez Guantanamo, care există și astăzi. În 1903, pe baza „Amendamentului Platt”, a fost semnat un tratat permanent bilateral pe o perioadă de 30 de ani.

După ce au căpătat un punct de sprijin în Marea Caraibelor, Statele Unite și-au depus toate eforturile pentru a rezolva cea mai importantă sarcină strategică de construire a unui canal care să lege oceanele Atlantic și Pacific. În 1901, Marea Britanie, care concurase anterior cu Statele Unite în această chestiune, le-a recunoscut dreptul de monopol asupra construcției unui astfel de canal, precum și protecția și funcționarea ulterioară a acestuia. În 1902, Washingtonul a

achiziționat o concesiune de la societatea pe acțiuni franceză eșuată, care și-a asumat prima construcție la sfârșitul secolului al XIX-lea și a semnat un acord cu Columbia, care deținea la acea vreme Istmul Panama, pentru a închiria „canalul”. zonă” - o fâșie de pământ de 16 km lățime, împărțindu-l în jumătate. Cu toate acestea, Senatul columbian a considerat că SUA au oferit un preț prea mic pentru el și a refuzat să ratifice tratatul. Atunci americanii au oferit un sprijin puternic mișcării separatiste locale, iar la 4 noiembrie 1902 a fost proclamată independența Republicii Panama. Washingtonul a recunoscut imediat statul autoproclamat și a avertizat Columbia că va zădărnici orice încercare de a recâștiga controlul provinciei rebele. Deja la 18 noiembrie 1902 a fost încheiat Tratatul americano-panamez, conform căruia Statele Unite au devenit garantul independenței Panama, au primit zona canalului „pentru folosirea veșnică” și își puteau staționa trupele acolo. Constituția panameză le-a acordat dreptul de a folosi forța pentru a „menține ordinea” în republică. „Zona Canalului” a împărțit Panama în două părți neconectate, care pentru o lungă perioadă de timp nu au avut nici măcar comunicații terestre. Plata chiriei plătite de americani pentru canal către autoritățile panameze (250 mii dolari pe an) s-au ridicat la doar aproximativ 1% din profitul pe care l-au primit din exploatarea acestuia. Pe 15 august 1914, prima navă a trecut prin canal, dar din cauza necesității eliminării constantelor alunecări de teren și a izbucnirii Primului Război Mondial, deschiderea sa oficială a fost amânată până la 12 iunie 1920.

Secesiunea Panama a dus la o criză prelungită în relațiile dintre SUA și Columbia. Ele au fost restaurate abia în 1922. Statele Unite și-au exprimat „regretul sincer” Columbiei pentru pierderea Panama și i-au plătit o compensație de 25 de milioane de dolari și i-au acordat, de asemenea, dreptul de a folosi canalul fără taxe vamale. Partea columbiană, la rândul ei, a recunoscut independența fostei sale provincii.

Politica expansionistă a SUA în America Centrală a primit justificare conceptuală în timpul președinției lui Theodore Roosevelt (1901-1909). În 1904, el a subliniat faimoasa sa adăugare la Doctrina Monroe într-un mesaj către Congres.

„Statele Unite pot... în cazuri extreme de management defectuos sau impotență locală, să-și asume rolul de forță internațională de poliție... în America Centrală și Caraibe.”1

T. Roosevelt, președintele SUA din 1901 până în 1909.

Această regiune a fost de fapt exclusă de el din domeniul de aplicare al doctrinei „ușii deschise și egalității de șanse” proclamată în 1899 de secretarul de stat Hay. Declarația lui T. Roosevelt că în relațiile cu vecinii „trebuie să vorbiți încet, dar să țineți un băț mare în mâini” a devenit cunoscută pe scară largă, după care doctrina sa a fost supranumită „politica bățului mare”.

Folosirea frecventă a forței armate în America Centrală a caracterizat și politicile președinților W. Taft (1909-1913) și W. Wilson (1913-1920). Sub Taft, metodele puternice au fost completate de „diplomația dolarului”, care sugera că statul în politica externă ar trebui să țină cont și să apere interesele afacerilor americane. În practică, implementarea sa a condus la faptul că politica externă a SUA în regiune era în mare măsură subordonată servirii intereselor marilor capitaluri private. Astfel, cu sprijinul activ al administrației americane, United Fruit Corporation, specializată în cultivarea bananelor, a preluat efectiv controlul asupra economiilor unor state mici - Honduras, Guatemala, Nicaragua etc. S-a amestecat fără ceremonie în treburile lor interne și chiar a organizat mai multe lovituri de stat militare, inclusiv. Ca urmare, aceste țări au o reputație ferm stabilită ca „republici bananiere”.

Lista intervențiilor armate ale SUA în America Centrală și Caraibe în prima treime a secolului XX. mai mult decât impresionant. În 1904, 1914, 1916-1924. Trupele americane au fost staționate în Republica Dominicană în anii 1906-1909, 1912, 1917-1922. - în Cuba, în 1905, 1907, 1911-1912. -in Honduras, in 1918-1922. - în Guatemala și Panama. În 1915-1934. au ocupat de fapt Haiti, iar în 1912-1924 și 1926-1933. - Nicaragua. Astfel, dintre țările mici din regiune, doar Costa Rica a scăpat de intervenția militară americană. Scopul intervențiilor a fost de obicei schimbarea regimurilor politice și aducerea la putere „guverne democratice stabile” orientate spre Washington.

Statele Unite au avut o abordare mai prudentă față de Mexic, unde în 1910-1917. A avut loc o revoluție burghezo-democratică. Începând cu răsturnarea dictaturii sângeroase de 35 de ani a lui Porfirio Diaz, aceasta a escaladat într-un război civil prelungit și s-a încheiat cu adoptarea unei noi constituții extrem de progresiste. Republican influent

1 Gvozdarev B.I. Evoluția și criza sistemului inter-american. M., 1966. P. 61.

cercurile au cerut lui Wilson o intervenție militară pe scară largă în afacerile vecinului său din sud, dar președintele, prevăzând intrarea inevitabilă a Statelor Unite în Primul Război Mondial, nu se grăbea să fie atras într-o confruntare armată cu Mexic, preferând tactica „aşteptării vigilente”. Wilson a declarat în mod repetat că poporul mexican are dreptul la autodeterminare în afacerile interne. Cu toate acestea, trupele americane au invadat totuși teritoriul mexican de două ori: în 1914 au ocupat portul Veracruz, unde autoritățile locale au arestat un grup de marinari americani, iar în 1916-1917. Detașamentul generalului J. Pershing a încercat fără succes să-l prindă pe comandantul de teren F. Pancho Villa în nordul Mexicului, care a organizat un raid în statul american New Mexico, care a fost însoțit de uciderea unui număr mare de civili. Și, deși Villa nu a fost prinsă, expediția lui Pershing a ajutat la calmarea pasiunilor și la prevenirea unui război mexicano-american major. După răsturnarea dictaturii lui Diaz, Statele Unite au refuzat să recunoască guvernul revoluționar timp

de câțiva ani și au restabilit relațiile diplomatice cu Mexic abia în 1923.

În America de Sud, influența Statelor Unite a fost mult mai modestă. Pozițiile economice și politice predominante aici sunt de la mijlocul secolului al XIX-lea. deţinut de Marea Britanie. Investițiile americane în sudul continentului la începutul Primului Război Mondial s-au ridicat la doar 200 de milioane de dolari, față de 3,9 miliarde de dolari ale investițiilor britanice. Principalul partener al Washingtonului în America de Sud a fost Brazilia, care a urmat o politică de „alianță tacită” cu Statele Unite. Opoziția față de americani a fost condusă în mod tradițional de Argentina, care, împreună cu Columbia, Paraguay, Uruguay și Chile, a fost orientată spre Londra în politica sa externă.

PENTRU A ȚINE ^

La sfârşitul secolului al XIX-lea. Statele Unite au completat Doctrina Monroe cu conceptul de panamericanism, care a declarat interesele comune și destinele istorice ale Statelor Unite, Canada și America Latină.

În 1889-1890 Prima Conferință Pan-Americană a fost convocată la Washington cu participarea reprezentanților Statelor Unite și ai tuturor țărilor din America Latină. Ulterior, astfel de conferințe au început să aibă loc în mod regulat o dată la cinci ani. La a IV-a Conferință de la Buenos Aires (1910), Uniunea Panamericana a fost înființată ca organism consultativ permanent pentru a discuta afacerile inter-americane, prezidată de secretarul de stat al SUA și cu sediul la Washington. A devenit prima organizație interguvernamentală multilaterală nu numai în emisfera vestică, ci și în întreaga lume. În același timp, republicile latino-americane, temându-se să devină dependente politic de Statele Unite, au respins propunerea Washingtonului de a recunoaște „Doctrina Monroe” ca parte integrantă a politicii lor externe.

14.2. Țările din America Latină și primul război mondial

Odată cu declanșarea Primului Război Mondial, statele Americii Latine, în urma Statelor Unite, și-au declarat neutralitatea. Luptele nu i-au afectat direct, dar au perturbat comunicațiile maritime și comerțul cu Europa, mai ales după ce Germania a lansat un război submarin fără restricții. Atât Antanta, cât și Alianța Cvadruplă au căutat să atragă de partea lor statele din emisfera vestică. Unele dintre ele – Argentina, Brazilia, Chile – aveau colonii germane influente, iar sentimentele pro-germane erau destul de puternice, dar scufundarea mai multor nave civile de către submarinele germane a îndreptat pendulul simpatiei în direcția opusă. După ce Statele Unite au intrat în război de partea Antantei, toate statele din America Centrală și Caraibe le-au urmat exemplul, mai puțin Republica Dominicană și El Salvador. În aprilie 1917, războiul Germaniei a fost declarat de cei mai strâns asociați cu Washington, Cuba și Panama, iar în primăvara și vara anului

1918, Haiti, Guatemala, Honduras, Costa Rica și Nicaragua. După scufundarea marii nave braziliene de pasageri Parana, Brazilia s-a alăturat Antantei în octombrie 1917.

Țările mici nu au luat parte la ostilități, iar contribuția lor simbolică la victorie a fost aprovizionarea cu alimente și materii prime SUA. Brazilia a preluat patrule de luptă în Atlanticul de Sud și a participat, de asemenea, la mai multe operațiuni navale britanice. Încă cinci state - Bolivia, Republica Dominicană, Peru, Uruguay și Ecuador - au rupt relațiile diplomatice cu Germania. În același timp, șapte țări de pe continent - Argentina, Venezuela, Columbia, Mexic, Paraguay, El Salvador și Chile - au rămas neutre.

Participarea, deși foarte modestă, a unor țări din America Latină la război a permis Statelor Unite să le implice în discutarea problemelor unei reglementări postbelice. La propunerea lui Wilson, statele care au declarat război Germaniei sau au rupt relațiile diplomatice cu aceasta au fost invitate la Conferința de la Paris. În același timp, problemele care i-au interesat în mod direct aproape că nu au fost atinse la conferință. Spre deosebire de Europa și regiunea Asia-Pacific, Primul Război Mondial nu a dus la o schimbare a sistemului de relații internaționale din America Latină. Și în perioada interbelică și-a păstrat gradul înalt de autonomie, motiv pentru care poate fi considerată ca parte integrantă a sistemului Versailles-Washington doar foarte condiționat. La rândul lor, Statele Unite, după plecarea lui Wilson și revenirea la izolaționism, au căutat să mențină și să mărească distanța politică care separa America Latină de Europa, astfel încât sistemul internațional regional să existe separat de ordinul Versailles-Washington, și nu ca parte integrantă. din ea. Cu toate acestea, echilibrul de putere în emisfera vestică are ca rezultat

Sfârșitul războiului s-a schimbat oarecum: Germania și-a pierdut poziția, influența Marii Britanii și a Franței s-a slăbit; În același timp, rolul Statelor Unite a crescut.

14.3. America Latină și Liga Națiunilor

Statele Americii Latine au susținut activ crearea Ligii Națiunilor, sperând că aceasta le va ajuta să intre în arena politicii mondiale și va deveni, de asemenea, un instrument pentru protejarea suveranității și intereselor țărilor mici de invadările marilor puteri. Ei au văzut în Liga un anumit contrabalans față de Statele Unite, sperând să-și folosească platforma pentru a ridica probleme a căror discuție a fost blocată la conferințele panamericane.

Zece țări de pe continent care au declarat război Germaniei sau au rupt relațiile diplomatice cu aceasta - Bolivia, Brazilia, Haiti, Guatemala, Honduras, Cuba, Nicaragua, Panama, Peru și Uruguay - au semnat Tratatul de la Versailles și au devenit membri fondatori ai Ligii. a Naţiunilor. Alte șase țări neutre - Argentina, Venezuela, Columbia, Paraguay, El Salvador și Chile - și-au exprimat, de asemenea, dorința de a deveni membre ale Ligii și, după ce au semnat Carta acesteia în 1919, au fost

incluse printre fondatorii acestei organizații internaționale. În 1920, Costa Rica a fost admisă în Liga, iar în 1924, Republica Dominicană. Multă vreme, doar Ecuador și Mexic au rămas în afara Ligii Națiunilor. Acesta din urmă i s-a alăturat abia în 1931, exprimând un protest oficial împotriva art. 21 din Cartă, unde s-a dat interpretarea „Doctrinei Monroe”. Acest articol a fost inclus în el de Wilson la insistențele opoziției republicane. Acesta a definit Doctrina Monroe ca „un acord regional care asigură menținerea păcii în emisfera vestică” și „nu este în contradicție cu Carta Societății Națiunilor”. Prin această formulare, președintele SUA a căutat să împiedice Liga să discute problemele relațiilor inter-americane și să împiedice statele europene să folosească această organizație internațională pentru a-și spori influența în America Latină. Protestul oficial împotriva art. Argentina a mai declarat 21. La a V-a Conferință Panamericană de la Santiago (1923), mai multe state, conduse de Columbia, au cerut delegației americane să ofere o explicație oficială a Doctrinei Monroe. Statele Unite au evitat să răspundă la întrebarea în ce măsură Doctrina Monroe îi permite să exercite funcții de poliție în emisfera vestică, dar au recunoscut că nu este un „acord regional”, așa cum este scris în Carta Ligii, ci declarația sa politică unilaterală. , care nu impune nicio obligație statelor din America Latină.

Brazilia a participat cel mai activ la activitatea Ligii Națiunilor, ocupând poziția din 1920 până în 1926. sediul unui membru nepermanent al Consiliului său. După ce Statele Unite au refuzat să se alăture acestei organizații, au aplicat pentru o poziție permanentă.

al-lea membru al Consiliului ca cel mai mare și mai puternic dintre statele care reprezintă continentul american în el. Aceste pretenții ambițioase nu au fost susținute nu numai de puterile europene, ci și de multe țări din America Latină, iar în 1926 Brazilia s-a retras din Liga Națiunilor în semn de protest.

Întrucât Liga a făcut puțin pentru a aborda problemele Americii Latine în anii 1920, autoritatea ei acolo a început să scadă. În 1921, Peru și Bolivia au încetat să mai participe la lucrările Ligii din cauza faptului că aceasta a refuzat să ia în considerare disputa teritorială care exista între ele cu privire la proprietatea regiunilor Tacna și Arica. În 1920, Argentina, cunoscută pentru simpatiile sale pro-germane, a făcut o propunere de admitere a Germaniei în Liga Națiunilor, invocând faptul că regimul politic al Republicii de la Weimar nu a fost responsabil pentru declanșarea Primului Război Mondial. Cu toate acestea, Adunarea Ligii a refuzat chiar să pună această problemă pe ordinea de zi, după care Argentina și-a suspendat participarea la această organizație până în 1933. În 1925, Costa Rica a părăsit Liga.

În anii 1930, rolul deja modest al Societății Națiunilor în Lumea Nouă a continuat să scadă. Medierea ei în războiul boliviano-paraguayan din 1932-1935. de fapt s-a încheiat cu eșec. În același timp, ea a reușit să aducă o contribuție constructivă la soluționarea conflictului armat din 1932-1933. între Peru și Columbia, după care în septembrie 1934

Ecuador s-a alăturat Societății Națiunilor, care avea dispute teritoriale cu ambele state și conta pe asistența sa de menținere a păcii.

Incapacitatea Ligii de a rezista prăbușirii ordinului Versailles-Washington în a doua jumătate a anilor 1930 a convins în cele din urmă statele din America Latină de nepotrivirea sa pentru rezolvarea problemelor continentului. În 1935, Paraguay a părăsit Liga Națiunilor, în 1936 - Guatemala, Honduras și Nicaragua, în 1937 - El Salvador, în 1938 - Chile și Venezuela, în 1939 - Peru. Țările rămase, deși au rămas în mod oficial parte din aceasta, au încetat să mai participe la lucrările organelor sale principale.

14.4. Procesul Panamerican în anii 1920

Revenind la Doctrina Monroe, administrația republicană americană a încercat să dea un nou impuls dezvoltării procesului panamerican. În 1923, după o lungă pauză cauzată de Primul Război Mondial, a avut loc la Santiago a V-a Conferință Pan-Americană (programată inițial pentru 1915). La ea au participat 18 din cele 21 de state ale continentului (Bolivia și Peru au boicotat întâlnirea din cauza disputei teritoriale nerezolvate cu Chile, iar guvernul revoluționar de stânga al Mexicului - în semn de protest împotriva dictaturii SUA în Uniunea Panamericana). La conferință, la inițiativa ministrului de Externe al Paraguayului M. Gondra, a fost încheiat un acord privind prevenirea conflictelor dintre statele americane.

X^PENTRU MEMORIE J-- -X

Tratatul de la Gondra a stabilit o procedură specială de arbitraj: orice dispute care nu puteau fi soluționate prin negocieri directe între părțile în cauză urmau să fie înaintate unei comisii de cinci state americane. Această comisie, a cărei componență a fost stabilită de la caz la caz, a luat decizia finală.j

Arbitrajul internațional nu a fost un fenomen nou în America Latină. Înapoi la sfârșitul secolului XÏX. cu ajutorul acestuia au fost rezolvate o serie de dispute teritoriale, iar în 1915, Argentina, Brazilia și Chile au semnat un tratat tripartit, care prevedea soluționarea oricăror conflicte dintre aceste țări prin arbitraj. Statele Unite au susținut Tratatul de la Gondra deoarece a limitat rolul și influența Ligii Națiunilor, excluzând posibilitatea participării statelor non-americane la procedurile de arbitraj. Tratatul a fost semnat de cincisprezece țări; ulterior i s-au alăturat încă cinci state. Patru țări, inclusiv Argentina, nu au ratificat ulterior tratatul, văzându-l ca o încălcare a suveranității lor. Procedura de arbitraj stabilită în Tratatul de la Gondra a fost folosită în anii 1930 în timpul reglementării prin pace a două războaie: Bolivia cu Paraguay și Peru cu Columbia. În același timp, disputa teritorială chiliano-peruană din jurul provinciilor Tacna și

Arica, deși a fost rezolvată printr-o procedură de arbitraj, ocolind însă „Tratatul Gondra”. În acest caz, președintele SUA C. Coolidge a acționat ca arbitru, propunând organizarea unui referendum în zonele în litigiu. Chile a evitat să-l țină și în 1929 și-a anunțat acordul de a transfera Tacna în Peru, lăsând Arica pentru sine, și chiar de a aloca un coridor către Oceanul Pacific pentru Bolivia. Peru a acceptat în general acest plan, după care relaţiile diplomatice dintre cele două țări au fost restabilite în 1929. În același timp, din cauza opoziției părții peruane, Bolivia nu a primit niciodată acces la ocean; i s-a dat doar dreptul de a opera calea ferată care duce la ocean.

La conferința de la Santiago, o serie de state și-au exprimat îngrijorarea cu privire la revenirea SUA la doctrina Monroe. În refuzul Washingtonului de a participa la Liga Națiunilor, ei au văzut, nu fără motiv, dorința lui de a păstra mâinile libere pentru noi intervenții în America Centrală. Prin urmare, propunerea Uruguayului de a transforma Uniunea Panamericană într-o Ligă continentală a Națiunilor, care să se bazeze pe principiile egalității și respectului pentru suveranitatea tuturor participanților săi, protejându-i nu numai de agresiunile din exterior, ci și de „imperialiste”. tendințe în propriul lor mediu”, a provocat o mare rezonanță. Cu toate acestea, Statele Unite, având asigurate voturi

micile state din America Centrală dependente de ele au blocat acest proiect. La inițiativa lor, în 1923, la scurt timp după forul de la Santiago, cele cinci republici din America Centrală au semnat la Washington un tratat de pace și prietenie, care a stabilit principiul nerecunoașterii guvernelor care au ajuns la putere prin mijloace revoluționare. Statele Unite au acționat ca garant al acestui tratat și au primit dreptul de a interveni în afacerile țărilor care l-au semnat „în numele menținerii păcii și ordinii”.

Problema „dreptului de intervenție” și limitele ingerinței permise în afacerile interne au ocupat centrul atenției la Conferința a VI-a a Uniunii Panamericane, desfășurată în 1928 la Havana. A avut loc pe fundalul intervenției armate americane în Nicaragua, care a provocat o nouă creștere a sentimentului anti-american. După ce au intervenit în războiul civil care se desfășoară în această țară în 1926, Statele Unite s-au confruntat cu o puternică insurgență condusă de popularul războinic A. Sandino. Trupele sale au lansat un adevărat război de gherilă împotriva trupelor americane de 12.000 de oameni, care a durat mai bine de șase ani. Mai multe state din regiune au protestat împotriva acțiunilor americanilor, iar Mexicul a oferit sandinistilor asistență militară și financiară. Pe fundalul acestor evenimente dramatice, promisiunea lui Coolidge de a respecta suveranitatea țărilor mici atunci când a ajuns la Havana a fost întâmpinată cu o neîncredere evidentă. El Salvador a propus adoptarea unei rezoluții speciale care interzice statelor americane să se amestece în treburile interne ale altora. Inițiativa sa a fost susținută de Argentina, Mexic, Columbia și alte câteva țări, dar încă nu a primit majoritatea voturilor. Opunând adoptării acesteia, reprezentantul american Hughes a propus „să se distingă o intervenție simplă de una prietenoasă”.

„Intervenția prietenoasă... este întreprinsă pentru a proteja democrația și a restabili ordinea și stabilitatea acolo unde sunt amenințate”.

Charles Hughes, diplomat american, secretar de stat al SUA între 1921 și 1925.

Unele țări din America Latină și-au exprimat și ele solidaritatea cu Hughes, considerând că intervenția străină era acceptabilă pentru a suprima revoluțiile.

La Havana a fost adoptată Carta Uniunii Panamericane. Acesta a definit sfera de competență a acestei organizații: dezvoltarea cooperării economice, consultările politice și schimbul de informații. Principiul neamestecului în afacerile interne nu este reflectat în Cartă. În dezvoltarea „Tratatului Gondra” la conferință, la inițiativa Statelor Unite, a fost așa

1 Istoria Americii Latine, 1918-1945. / Reprezentant. ed. N. P. Kalmykov. M., 2001. P. 425.

a fost adoptată o rezoluție privind caracterul obligatoriu al procedurilor de arbitraj în litigiile interstatale. Era menită să crească importanța Uniunii Panamericane ca alternativă la Liga Națiunilor.

În anii 1920, americanii au reușit să-și consolideze semnificativ influența economică în America Latină - investițiile lor în economia acesteia au crescut de 4,5 ori și au devenit egale cu cele britanice. În același timp, pozițiile politice ale Washingtonului în regiune s-au slăbit considerabil: autoritatea și încrederea în Statele Unite au fost subminate de numeroasele sale intervenții armate. Noul președinte Henry Hoover, care a făcut o mare călătorie în America Latină în 1929, s-a confruntat cu o primire neobișnuit de rece (a existat chiar și un atentat la viața lui în Argentina). „Niciodată Statele Unite nu au avut atât de puțini prieteni în emisfera vestică ca acum”, a declarat F. Roosevelt, un candidat la președinția Partidului Democrat, în 1929.

14.5. Tranziția SUA la politica „bunului vecin”.

Criza economică globală care a izbucnit la începutul anilor 1920 și 1930 a lovit puternic țările din America Latină. Produsul lor intern brut a scăzut cu aproape jumătate, iar volumul comerțului exterior de trei ori. Brazilia, Bolivia, Peru, Uruguay și Chile au declarat incapacitate de plată (faliment financiar), iar alte câteva state au introdus un moratoriu parțial privind plata datoriilor externe. Criza a provocat, de asemenea, pagube enorme relațiilor inter-americane. În anii 1930, comerțul SUA cu America Latină a scăzut de patru ori, iar investițiile au scăzut cu 40%.

Noul președinte american F. Roosevelt, venit la Casa Albă în vârful Marii Depresiuni, era convins că politica tradițională de intervenție forțată dusă de republicani în anii 1920 era depășită și se dovedise ineficientă: încercările de a introduce democrația în „republicile bananiere” cu ajutorul Marinei au provocat doar o creștere suplimentară a sentimentului anti-american. În martie 1933, în discursul său inaugural, Roosevelt a proclamat începutul unei „noui ere” în relațiile cu America Latină și tranziția SUA la o politică de „bun vecin”.

„Un vecin bun... este un vecin care respectă drepturile altora și sfințenia

acorduri încheiate”1.

F. D. Roosevelt, președintele SUA din 1933 până în 1945.

Explicând această teză mai târziu, el a afirmat că Statele Unite renunță la practica amestecului arbitrar în afacerile altor state americane și că politica sa de acum înainte „va fi incompatibilă cu intervenția”. Fără a respinge complet

' America Latină în relaţiile internaţionale: În 2 volume. M., 1998. T. 1. P. 146.

Datorită utilizării forței, Roosevelt a subliniat că orice intervenție trebuie să aibă un mandat panamerican și să fie colectivă în natură: „o mână de ajutor trebuie întinsă în numele întregii Americi”.

Politica „bunului vecin” a devenit un subiect central de discuție la a VII-a Conferință Pan-Americană, desfășurată în decembrie 1933 la Montevideo. Cu trei luni înainte de deschiderea sa, Argentina, Brazilia, Mexic, Chile, Paraguay și Uruguay, la inițiativa ministrului argentinian de externe Saavedra Lamas, au semnat Tratatul anti-război sud-american („Pactul Saavedra Lamas”). Toți participanții săi s-au angajat „ să nu recurgă niciodată la intervenţii armate sau diplomatice „unii împotriva altora. La forumul de la Montevideo, Statele Unite au fost invitate să se alăture acestui tratat. Şeful delegaţiei americane, secretarul de stat C. Hull, după ce a confirmat angajamentul noii administraţii democratice faţă de politica „bunului vecin”, a fost de acord. „Pactul Saavedra Lamas” a fost inclus în Actul Final al conferinței, semnat de toți participanții săi. Până în 1936, a fost ratificat de Statele Unite și de toate țările din America Latină, după care a intrat în vigoare. Ulterior, o serie de țări europene s-au alăturat acesteia.

La propunerea Cubei și Haiti, la conferința de la Montevideo a fost semnată și Convenția privind drepturile și îndatoririle statelor, un fel de „cod de conduită” panamerican. Acesta includea articolul 8 privind neamestecul statelor americane în treburile interne ale celuilalt. Astfel, principiul neintervenției propus de Roosevelt s-a transformat dintr-o declarație politică unilaterală a Statelor Unite în

obligația sa juridică internațională în cadrul sistemului latino-american de relații internaționale.

Consecința practică a politicii „bun vecin” a fost o revizuire a relațiilor SUA cu o serie de țări vecine: Cuba, Haiti, Nicaragua, Panama. În Cuba, administrația Roosevelt a abandonat politica republicană de sprijinire necondiționată a dictatorului Machado, care guvernase aici din 1925, care a instituit pe insulă unul dintre cele mai brutale regimuri din istoria Americii Latine. Prietenul lui Roosevelt, S. Welles, care a fost numit ambasador la Havana, a început să-l convingă cu insistență pe Machado să demisioneze. Din moment ce dictatorul a persistat și chiar a cerut expulzarea ambasadorului american, Welles a apelat la armata cubaneză pentru ajutor. În august 1933, pe insulă a izbucnit o revoluție; Greva generală a fost urmată de o lovitură de stat militară. Machado a fugit din țară. Cu toate acestea, revoluția din 1933-1935 nu a făcut schimbări fundamentale în viața Cubei. Regimul Machado a fost înlocuit cu un guvern mai puțin odios, dar totuși autoritar și corupt. În mai 1934, noile autorități au semnat un tratat american-cubanez care a abolit Amendamentul Platt. Statele Unite au renunțat la „dreptul de intervenție” și au recunoscut că Cuba ar putea încheia tratate cu alte țări fără acordul lor. Protectoatul american asupra Cubei a fost abolit.

În noiembrie 1934, trupele americane s-au retras din Haiti, care fusese de fapt ocupată de ei încă din 1915. În acest timp, americanii nu au reușit să creeze un guvern democratic stabil pe această insulă.

În ianuarie 1933, în ciuda amenințării continue cu o victorie sandinista, Forța Expediționară Americană a părăsit Nicaragua la ordinul lui Roosevelt. În 1934, fără participarea directă a armatei SUA, mișcarea rebelă a fost zdrobită de forțele guvernamentale și Sandino a fost ucis. În 1936, dictatorul A. Somoza a ajuns la putere în Nicaragua, făcând un pariu câștigător pe Washington în politica externă, ceea ce i-a dat de mai multe ori îngăduință într-o luptă fără milă împotriva oponenților politici.

„Somoza, desigur, este un fiu de cățea. Dar acesta este încă fiul nostru de cățea!”

F. D. Roosevelt, președintele SUA

O astfel de evaluare, fără îndoială, s-ar putea aplica multor alți conducători latino-americani. Clanul Somoza a rămas la putere în Nicaragua până în 1979.

Ca parte a politicii de bună vecinătate, au avut loc schimbări semnificative în relațiile dintre Statele Unite și Panama. În 1934, Roosevelt a vizitat această țară într-o vizită oficială, iar în 1936, după negocieri dificile, a fost semnat în cele din urmă un nou tratat bilateral, care înlocuiește acordul de aservire din 1903. Statele Unite au abandonat oficial rolul de „garant al independenței și libertății”. din Panama” și „dreptul de intervenție” care rezultă. Au crescut

plățile anuale ale chiriei pentru utilizarea „zonei canalului” și au fost, de asemenea, de acord cu crearea unui coridor terestru care să treacă prin aceasta, care să conecteze ambele părți ale Panama. Noul tratat a fost puternic atacat de opoziția republicană. Congresul a ratificat-o abia în 1939, cu rezerva că Statele Unite și-au rezervat dreptul de a folosi trupe „pentru a apăra Zona Canalului în circumstanțe de urgență” fără consultarea guvernului panamez.

Criza din 1938 a relațiilor dintre Statele Unite și Mexic a fost un test dificil pentru politica „bunului vecin”. A izbucnit după ce guvernul de stânga al președintelui L. Cardenas, care a lansat o luptă împotriva oligarhiei economice, a decis naționalizarea proprietății a 14 companii petroliere americane și anglo-olandeze. Administrația Roosevelt a ignorat apelurile republicane de intervenție forțată și a recunoscut dreptul Mexicului la naționalizare, sub rezerva plății unor compensații bănești foștilor proprietari. Această decizie, mai mult decât oricare alta, a contribuit la schimbarea în bine a percepției Statelor Unite în societățile latino-americane. Marea Britanie, dimpotrivă, a refuzat să urmeze exemplul Washingtonului, după care Mexicul a rupt relațiile diplomatice cu acesta. După Mexic, o serie de alte state – Argentina, Brazilia, Venezuela, Peru, Chile – au adoptat legi care restricționau 356

sau interzicerea participării capitalului străin în industria petrolieră națională.

Rezumând restructurarea relațiilor cu statele americane pe o bază mai egală, administrația Roosevelt și-a abandonat oficial rolul de garant al tratatului multilateral de pace și prietenie din 1923 cu țările din America Centrală, care prevedea nerecunoașterea guvernelor venite. la putere prin mijloace revoluţionare.

^^PENTRU AMMINIRE^--- --X

În general, politica „bunului vecin” a dus la schimbări pozitive vizibile în relațiile inter-americane. A ajutat la restabilirea încrederii țărilor din America Latină în Statele Unite și a deschis calea pentru acțiunile lor comune în timpul celui de-al Doilea Război Mondial.   .

14.6. Războiul Chak

Criza economică globală a dus la o agravare a contradicțiilor politice și teritoriale între statele latino-americane. Unii dintre ei au cedat tentației de a încerca să o depășească pe căile „micilor războaie victorioase”. În 1932-1935. A existat un război între Bolivia și Paraguay, care a devenit cel mai dificil și sângeros din istoria continentului în secolul al XX-lea. Cauza sa a fost o dispută teritorială asupra regiunii inaccesibile și pustie Chaco. Granița din această zonă nu a mai fost demarcată de pe vremea conchistadorilor, dar de multă vreme nici Bolivia și nici Paraguay nu s-au arătat interesați de Chaco, iar disputa de frontieră dintre ei, care s-a prelungit de la independență, a fost destul de letargică. . A căpătat o urgență neașteptată abia la sfârșitul anilor 1920, când petrolul a fost

descoperit la granița cu Chaco din Bolivia de către compania americană Standard Oil. Putea fi exportat doar spre est - de-a lungul râurilor Paraguay și La Plata până în Oceanul Atlantic. Calea spre vest era blocată de vârfurile Anzilor; Cu toate acestea, în 1929, odată cu soluționarea finală a „problemei Tacna-Arica”, deja menționată, Bolivia nu a primit niciodată acces la Oceanul Pacific. Guvernul bolivian, bazând pe venituri mari din petrol, sub forma unui ultimatum, a cerut Paraguayului să cedeze întregul Chaco capitalei paraguayene Asuncion. Aceasta a fost urmată de o ruptură a relațiilor diplomatice și au început ciocniri armate la granița dintre cele două țări.

Pentru a rezolva conflictul în conformitate cu Tratatul de la Gondra, a fost creată o Comisie de Arbitraj Interamericană cu participarea reprezentanților Statelor Unite, Columbiei, Mexic și Uruguay, dar toate proiectele de compromis pe care le-a propus, deși au primit sprijinul Paraguayului. , au fost respinse de Bolivia. În iunie 1932, principalele forțe ale armatei boliviene au invadat Chaco,

unde au avut loc lupte aprige. Depășind Paraguayul de peste două ori ca populație, potențial economic și militar, Bolivia a stabilit un curs pentru rezolvarea conflictului prin forța armelor, mizând pe o victorie rapidă și ușoară. Cu toate acestea, paraguaienii au oferit o rezistență încăpățânată inamicului, iar războiul s-a prelungit. Este interesant de remarcat faptul că un grup mare de ofițeri voluntari ruși au luptat ca parte a armatei paraguayene, conduși de generalul-maior I. T. Belyaev, care a condus Statul Major al acestuia.

Ambele state beligerante au depus plângeri nu la Uniunea Panamericană, ci la Liga Națiunilor, cerând aplicarea unor sancțiuni economice și militare una împotriva celeilalte în conformitate cu articolul 16 din Carta sa (Uniunea Panamericana nu a prevăzut astfel de măsuri) . Cu toate acestea, Consiliul Ligii, după o discuție îndelungată, nu a reușit să identifice agresorul. Nici o comisie de constatare trimisă în zona de război (creată după exemplul comisiei Lytton care a vizitat Manciuria în 1932) nu a obținut niciun rezultat.

În politica externă, Paraguay a fost condus de Marea Britanie și Argentina, iar Bolivia de Statele Unite. De la acestea și de la alte puteri, părțile în război au avut ocazia să cumpere arme, ceea ce nu a putut decât să ducă la escaladarea conflictului. În noiembrie 1933, Sesiunea Extraordinară a Adunării Ligii Națiunilor, la sugestia Londrei, a introdus în cele din urmă un embargo asupra armelor asupra ambelor state în conflict; SUA au urmat exemplul. Cu toate acestea, deoarece embargoul era de natură consultativă și doar aproximativ jumătate din statele membre ale Ligii i s-au alăturat, armele au continuat să curgă în zona de conflict în cantități mari. Adunarea a propus, de asemenea, un plan de pace părților în conflict, bazat pe revenirea la status quo-ul de dinainte de război. A fost acceptat de Bolivia, dar respins de Paraguay, care în acel stadiu obținuse succese militare majore. Drept urmare, embargoul asupra armelor asupra Boliviei a fost ridicat, după care Paraguayul jignit s-a retras din Liga Națiunilor în februarie 1935.

Având în vedere eșecul evident al eforturilor de menținere a păcii ale Ligii, inițiativa în materie de reglementare pașnică a trecut la Uniunea Panamericană, condusă de Statele Unite, care de la bun început nu a susținut apelul țărilor în război către Liga de arbitraj. În aprilie 1935, Bolivia și Paraguay, epuizate până la limită de un război de trei ani, au convenit în cele din urmă la medierea unei comisii de șase state americane, care includea SUA, Argentina, Brazilia, Peru, Chile și Uruguay. În acest moment, Paraguay a preluat controlul asupra celei mai mari zone din Chaco, însă, după ce a suferit pierderi enorme, nu a putut să transfere luptele pe teritoriul bolivian și să câștige o victorie finală. Un armistițiu a fost semnat în octombrie 1935 și în 1935-1938. La Buenos Aires a avut loc o conferință internațională, la care a fost pregătit și încheiat un tratat de pace. Granița boliviană-paraguayană

a fost stabilit printr-o decizie de arbitraj a președinților statelor incluse în „comisia celor șase”. Aproape trei sferturi din Chaco au mers în Paraguay, dar regiunea cu petrol a rămas cu Bolivia. Această decizie a reflectat rezultatele războiului, care s-a încheiat cu un avantaj vizibil în favoarea Paraguayului. În masacrul sângeros, au murit 60 de mii de bolivieni și 50 de mii de paraguayeni - pierderi uriașe pentru două state mici, a căror populație totală nu a depășit 4 milioane de oameni. În Bolivia, înfrângerea militară a provocat o creștere a sentimentului anti-american, iar în 1938 guvernul său, după exemplul Mexicului, a naționalizat proprietatea corporației americane Standard Oil.

Războiul Chuck a afectat prestigiul Ligii Națiunilor și al Marii Britanii în America Latină și a întărit poziția politică a Statelor Unite, care a acționat ca principal arbitru în soluționarea pașnică a acestui conflict.

14.7. Război în Trapezul Leticiei

În 1932, odată cu conflictul boliviano-paraguayan, a izbucnit un alt război în America de Sud - între Peru și Columbia. A fost cauzată de o dispută teritorială asupra așa-numitului „Trapez din Leticia”, unde se întâlneau granițele Peru, Columbia și Brazilia. Leticia, un mic port columbian de pe Amazon, cu doar câteva sute de locuitori, a fost singura așezare din această zonă îndepărtată și pustie.

La 1 septembrie 1932, un grup de peruani înarmați a capturat Leticia și a anunțat anexarea acesteia la Peru. În ciuda faptului că un acord privind stabilirea definitivă a granițelor a fost semnat între Columbia și Peru încă din 1923, dictatorul peruan L. Sanchez Ceppo a susținut acțiunile militanților și a revendicat această zonă. El a declarat că tratatul de frontieră din 1923 era ilegal, deoarece a fost impus Peru de către americani, care au căutat să despăgubească Columbia pentru pierderea Panama în acest fel. Întrucât Columbia, după ce a pierdut-o pe Leticia, și-ar fi pierdut singurul acces la Amazon, nu avea de gând să cedeze. În februarie 1933, a început un război pe scară largă între

cele două state, care a durat nouă luni. Columbia a depus o plângere la Liga Națiunilor, iar armata acesteia a reușit să câștige mai multe victorii. În apogeul luptelor, șeful juntei peruviane, Sanchez Ceppo, a fost ucis, iar noul guvern civil a stabilit un curs pentru o reglementare pașnică, acceptând să accepte medierea Ligii Națiunilor. În noiembrie 1933 s-a încheiat un armistițiu și Leticia a fost pusă în administrarea Comisiei Consultative a Ligii pe o perioadă de un an. La Rio de Janeiro, cu participarea activă a diplomației braziliene și sub auspiciile Ligii Națiunilor, s-au deschis negocierile care s-au încheiat cu semnarea unui tratat de pace („Protocolul de la Rio") în mai 1934. Peru și-a cerut scuze Columbia și a renunțat la pretențiile sale față de Leticia.

Statele Unite au sprijinit Columbia în acest conflict, dar nu au intervenit în mod direct și nu s-au opus eforturilor de menținere a păcii ale Societății Națiunilor, care de această dată s-au dovedit a fi un mare succes.

14.8. Expansiunea germană și creșterea amenințării fasciste în America Latină în anii 1930

Un alt factor de instabilitate pe continent în anii 1930 a fost expansiunea politică și economică a Germaniei naziste.

America Latină a primit un loc proeminent în strategia globală a lui Hitler. A fost văzută ca una dintre principalele surse de materii prime de care Reich-ul avea nevoie „în timp ce era încă lipsit de colonii" și în viitorul mai îndepărtat.

Eu în viitor - ca o trambulină pentru războiul împotriva Statelor Unite.

Toate aceste planuri s-au bazat pe conceptul de „penetrare pașnică" în țările din America Latină prin crearea unei „a cincea coloană" puternică în ele. Din cei 1,3 milioane de emigranți germani de pe continent, 800 de mii trăiau în Brazilia, aproximativ 300 de mii în Argentina și aproximativ 100 de mii în Chile. Aceste state au căutat naziștii să le transforme în fortărețele lor din emisfera vestică. În 1935, misiunile germane de acolo au fost transformate în ambasade; a fost creată și o rețea extinsă de consulate germane (30 în Brazilia, 17 în Chile, 14 în Argentina). Coloniile germane din statele Conului de Sud au fost universal infectate cu ideologia nazistă; zeci de mii de Volksdeutsche locale s-au alăturat organizației străine a NSDAP și trupelor de asalt. Propaganda nazistă s-a răspândit, jucând cu pricepere atât sentimentele anticomuniste, cât și antiamericane în rândul populației locale și al elitei conducătoare. În aproape toate țările din America Latină, au apărut partide și grupuri extremiste care au copiat programele și metodele fascismului european. Pătrunderea economică a Germaniei în America de Sud a luat și ea proporții

semnificative: până în 1939, volumul investițiilor sale directe a atins 1 miliard de dolari, aproape egal cu cel american.

La început, guvernele conservatoare de dreapta din Argentina, Brazilia și Chile nu au fost deosebit de preocupate de activarea celui de-al Treilea Reich și au căutat să mențină relații de prietenie cu acesta. În 1937, au negociat cu Berlinul pentru aderarea la Pactul Anti-Comintern și au sprijinit, de asemenea, intervenția puterilor Axei în Spania și au fost printre primii care au recunoscut guvernul Franco. În America Centrală, baza influenței germane a fost El Salvador, care a semnat Pactul Anti-Comintern, al doilea din lume care a recunoscut de jure guvernul Franco și al doilea (după Japonia) care a recunoscut Manchukuo. Singurul stat din America Latină care a condamnat ferm intervenția germano-italiană în Spania a fost Mexic. A furnizat arme republicanilor și, după victoria rebelilor, a dat azil politic zeci de mii de refugiați și republicani.

mu guvern în exil, refuzând să recunoască regimul Franco până la moartea caudillo-ului în 1975.

Un moment de cotitură în percepția Germaniei a avut loc pe continent după ce în Brazilia, în mai 1938, partidul profascist „Acțiunea Integralistă Braziliană”, care includea mii de germani locali, a organizat o revoltă, în timpul căreia președintele Vargas aproape că a murit. Acuzând Berlinul de implicare în putsch-ul eșuat, Brazilia l-a declarat persona non grata pe ambasadorul Germaniei, a dizolvat Partidul Integralist și a interzis propaganda nazistă. În 1938, o serie de măsuri de limitare a activităților naziștilor au fost luate de Argentina, precum și de Chile, unde guvernul Frontului Popular (1938-1941) a ajuns la putere, unind toate forțele de stânga, inclusiv comuniștii. În 1939, Ribbentrop a fost forțat să admită că pozițiile germane în emisfera vestică au fost serios subminate.

14.9. Conferințe panamericane la Buenos Aires și Lima. America Latină și începutul celui de-al Doilea Război Mondial

Instabilitatea politică în creștere din America Latină la mijlocul anilor 1930, care s-a produs pe fundalul crizei și al prăbușirii ordinii Versailles-Washington, a provocat o îngrijorare serioasă Statelor Unite.

„Roosevelt a văzut clar că, dacă ar izbucni un conflict mondial general, legăturile inter-americane ar putea să nu fie suficient de puternice pentru a rezista tensiunii unui alt război mondial... și a depus toate eforturile pentru a consolida relațiile inter-americane”.

S. Welles, secretar de stat adjunct al SUA

La insistențele președintelui, legile neutralității din 1935 nu au fost extinse la cazurile de agresiune de către state non-americane împotriva țărilor din America Latină. În ianuarie 1936, Roosevelt a adresat un mesaj liderilor tuturor țărilor continentului, în care propunea

convocarea unei conferințe speciale pentru a analiza „problemele responsabilității comune” a republicilor americane în menținerea păcii. Această inițiativă a primit aprobare pe scară largă, indicând o îmbunătățire incontestabilă a relațiilor inter-americane și o încredere sporită în Statele Unite ca urmare a politicii sale de „bun vecin”.

Conferința panamericană de urgență pentru menținerea păcii a avut loc la Buenos Aires în decembrie 1936. Roosevelt a sosit personal în capitala Argentinei pentru a obține adoptarea deciziilor de care SUA aveau nevoie. În discursul său de la deschiderea acestui forum, el a propus crearea unui „sistem de colectiv

protecția emisferei vestice” și în acest scop să înființeze un Comitet consultativ permanent pentru soluționarea conflictelor intra-americane, precum și să creeze un mecanism de consultare între Statele Unite și America Latină în cazul unei amenințări de agresiune externă. El a reușit să implementeze aceste proiecte de anvergură doar parțial. Partea americană s-a confruntat cu rezistența din partea Argentina, Bolivia și Chile, care nu doreau o apropiere prea strânsă de Washington și ruperea relațiilor cu puterile Axei. Drept urmare, la Buenos Aires a fost adoptat un document de compromis - Convenția pentru menținerea, consolidarea și restabilirea păcii. Acesta prevedea consultări atât în cazul unui conflict armat între statele americane, cât și în cazul unui război major care ar avea loc în afara continentului, care ar amenința pacea în emisfera vestică. În acest din urmă caz, Statele Unite și țările din America Latină urmau să dezvolte și să implementeze acțiuni comune în apărarea păcii. Convenția a subliniat că „o amenințare la adresa securității unui stat american înseamnă o amenințare la adresa tuturor celorlalte state americane”, iar un atac asupra uneia dintre republici de către un stat non-american este „la fel de periculos pentru toate țările din regiune” . Astfel, Statele Unite au reușit pentru prima dată să obțină aprobarea principiului securității colective în cadrul Uniunii Panamericane. La rândul lor, aceștia au convenit să răspundă cerințelor unor țări din America Latină care se temeau pentru suveranitatea lor și au semnat Protocolul împotriva intervenției, prin care se reafirma obligația tuturor statelor continentului de a adera la principiul neintervenției reciproce în politicile interne si externe.

La următoarea, a VIII-a Conferință Panamericană, desfășurată în decembrie 1938 la Lima, conceptul de securitate colectivă în emisfera vestică a căpătat contururi mai clare. La inițiativa Braziliei, la conferință a fost aprobată Declarația de Principii ale Solidarității Americane. Remarcând „asemănarea instituțiilor republicane ale statelor americane” și „suveranitatea absolută” a acestora, ea a subliniat un angajament comun față de principiul „solidarității continentale”, care înseamnă participarea activă a Statelor Unite la asigurarea securității internaționale în America Latină. . În cazul unei amenințări la adresa suveranității și integrității teritoriale a oricărui membru al Uniunii Panamericane, s-a avut în vedere convocarea unei reuniuni a miniștrilor de externe, care să elaboreze măsuri adecvate pentru a contracara o

astfel de amenințare. Potrivit lui K. Hull, din acel moment, „apărarea emisferei a devenit responsabilitatea tuturor republicilor americane”.

Statele Unite au luat inițiativa la Conferința de la Lima de a încheia un acord special privind acțiunile comune împotriva agresiunii fasciste. Sprijinită de Mexic, Venezuela și Columbia, această propunere

a întâlnit rezistența unui grup de țări conduse de Argentina. Cu toate acestea, rezoluțiile „Cu privire la minoritățile străine” și „Cu privire la activitățile politice ale străinilor” recomandau ca toate statele din America Latină să adopte legi menite să înfrâneze activitățile subversive ale puterilor Axei.

În cadrul conferinței, Cuba a prezentat un proiect de rezoluție privind necesitatea eforturilor de mediere pentru a pune capăt războiului civil spaniol, dar nu a fost adoptat deoarece nu a primit majoritatea de voturi.

Astfel, la sfârșitul anilor 1930, administrația Roosevelt a reușit să întărească semnificativ Uniunea Panamericana, demarând procesul de transformare a acesteia dintr-o structură consultativă amorfă într-o alianță politică bazată pe conducerea Statelor Unite. Aceste schimbări au fost răspunsul statelor americane la criza ordinului Versailles-Washington și la întărirea amenințării fasciste în lume și, de asemenea, au mărturisit creșterea incontestabilă a autorității Statelor Unite ca urmare a „bunului său vecin”. " politică.

Odată cu izbucnirea celui de-al Doilea Război Mondial, toate țările din America Latină, precum Statele Unite, și-au declarat neutralitatea. Din 23 septembrie până în 5 octombrie 1939, în conformitate cu hotărârile Întâlnirii de la Lima, a avut loc la Panama Prima Întâlnire Consultativă a Miniștrilor de Externe ai Statelor Americane . Acesta a adoptat Declarația de neutralitate, care prevedea o serie de măsuri pentru a preveni amestecul puterilor Axei în afacerile emisferei vestice. În plus, a aprobat Declarația privind crearea unei zone de securitate în jurul continentului american. A declarat o zonă de mare de 300 de mile în jurul întregii coaste a Americii, cu excepția Canadei, drept „mare continentală”, care urma să fie patrulată de nave și aeronave ale statelor americane pentru a preveni operațiunile militare în interiorul granițelor sale. A fost interzisă apariția navelor de război și aeronavelor părților în război în această zonă.

Încă din primele zile ale războiului, neutralitatea majorității statelor americane a fost în mod clar de natură antigermană. Deciziile Conferințelor Panamericane de la sfârșitul anilor 1930 au pregătit în mare măsură intrarea ulterioară a țărilor din America Latină în al Doilea Război Mondial de partea coaliției anti-Hitler.

14.10. Uniunea Sovietică și statele din America Latină

Revoluția din octombrie 1917 a primit un răspuns viu în America Latină. Ideologia comunistă avea perspective favorabile pentru

s-a răspândit în societățile latino-americane care ar putea servi ca o ilustrare clasică a schemelor marxiste, caracterizate prin decalaje uriașe între bogați și săraci, lupte acerbe de clasă, lovituri de stat și războaie civile. În anii 1920 și începutul anilor 1930, partidele comuniste au fost create în 16 din cele 20 de țări din regiune, inclusiv Argentina, Brazilia și Mexic. Aproape toți au fost acceptați în Comintern, care a devenit principalul instrument al pătrunderii sovietice în America Latină. În același timp, regimurile autoritare de dreapta aflate la putere în majoritatea țărilor continentului au privit Komintern-ul ca un factor destabilizator periculos și nu doreau să stabilească relații diplomatice cu Uniunea Sovietică, încercând să limiteze prezența acesteia pe teritoriul lor la un minim. Partidele comuniste locale, de regulă, trebuiau să lucreze adânc în subteran.

Influența URSS în America Latină în perioada interbelică a fost mică. Acest continent îndepărtat s-a clasat jos pe lista sa de priorități de politică externă. După venirea bolșevicilor la putere, toate statele americane au rupt relațiile diplomatice cu Rusia Sovietică, iar în 1918 misiunile diplomatice și consulatele din Argentina, Brazilia, Bolivia, Mexic, Cuba, Costa Rica, Panama, Peru, Uruguay și Chile au părăsit Petrogradul pentru patria lor.

Prima țară din America Latină care a recunoscut Uniunea Sovietică de drept în 1924 a fost Mexic, unde un guvern revoluționar de stânga era la putere. În 1926, URSS a fost recunoscută de Uruguay, dar nu a existat un schimb de misiuni diplomatice, așa că Mexicul a rămas multă vreme, conform definiției lui Chicherin, „singura bază politică sovietică” de pe continent. În 1921, s-au stabilit relații comerciale între Rusia sovietică și Argentina, unde puterea la acea vreme aparținea guvernului liberal de stânga al lui I. Yrigoyen. Argentina a devenit curând principalul partener comercial sovietic din regiune, iar la Buenos Aires, în 1925, a fost deschisă o sucursală a Amtorg, transformată în 1927 în Yuzhamtorg, o societate pe acțiuni pentru dezvoltarea comerțului cu America de Sud. Filialele sale au fost înființate în Brazilia, Paraguay, Uruguay și Chile. Pe lângă desfășurarea operațiunilor comerciale, Yuzhamtorg a servit drept bază și acoperire pentru munca ilegală a Comintern.

În anii 1930, poziția URSS în America Latină a fost în mare parte pierdută. În 1930, Mexicul a rupt relațiile diplomatice cu Moscova, acuzând-o că se amestecă în treburile sale interne. În august 1931, poliția argentiniană a percheziționat sediul Yuzhamtorg și a arestat 160 dintre angajații săi. Comerțul sovietic cu Argentina a încetat. Pierzându-și principala fortăreață în sudul continentului, URSS a încercat să o mute în Uruguay, invitându-l pe acesta din urmă să facă schimb de misiuni diplomatice. Ambasada sovietică la Montevideo a fost deschisă în 1934.

dar deja în decembrie 1935 Uruguay a rupt relațiile cu Uniunea Sovietică. Motivul acestei decizii au fost evenimentele dramatice din Brazilia vecină. În noiembrie 1935, a avut loc o revoltă armată în orașele Rio de Janeiro, Recife și Natal, organizată de Alianța de Eliberare Națională, în care comuniștii brazilieni au jucat un rol principal. Rebelii au protestat în primul rând împotriva atitudinii tolerante a autorităților față de mișcarea „integralistă" locală, care pleda pentru crearea unui „stat corporativ" fascist în Brazilia, pe modelul italian. Comintern a susținut acțiunea Partidului Comunist Brazilian. După înăbușirea revoltei, Brazilia a acuzat partea sovietică de implicare în pregătirea acesteia și a apelat la Uruguay cu o cerere de închidere a ambasadei sovietice, care a fost satisfăcută. În 1935, Argentina, Brazilia și Uruguay au încheiat un acord special pentru a lupta împreună împotriva „amenințării comuniste". În 1936, Yuzhamtorg a fost închis.

În 1935, Columbia, după alegerea liberalului de stânga A. Lopez ca președinte, a stabilit relații diplomatice cu Uniunea Sovietică, dar a refuzat să facă schimb de ambasade cu aceasta. Până la mijlocul anilor 1930, URSS nu avea o singură reprezentanță oficială în America Latină. Relațiile dintre Comintern și unele partide comuniste din America Latină, unde stânga radicală, aripa „troțkist" a avut o influență puternică (Troțki însuși a primit azil politic în Mexic în ianuarie 1937), s-au complicat serios și ele. Astfel, până la începutul celui de-al Doilea Război Mondial, influența URSS în America Latină a fost redusă la minimum.

Literatură

Principal

Istoria Americii Latine. 1918–1945 / RAS. Institutul de Istorie Generală; Echipa editorială: N. P. Kalmykov (ed.) și colab. M., 1999. Ch. 18.

Istoria SUA: Reader / Comp. E. A. Ivanyan. M.: Butard, 2005. p. 158-162, 173-179.

America Latină în relațiile internaționale ale secolului XX: În 2 volume. M.: Nauka, 1988. Vol. 1.

Martynov B. F. Istoria relațiilor internaționale ale țărilor din America Latină (XX - începutul secolelor XXI). M.: Navona, 2008. Ch. 1-2.

Istoria sistematică a relațiilor internaționale în patru volume. Evenimente și documente. 1918–2000 / Rep. ed. A. D. Bogaturov. Volumul unu. Evenimente. 1918-1945. M.: Mosk, muncitor, 2000. Ch. 8, 13.

Cititor despre istoria relațiilor internaționale / Comp. V. I. Kiseleva, L. E. Kertman și alții, Vol. 1. Europa și America. M.: Şcoala superioară, 1963. p. 119-120, 284-306.

Cititor de istorie contemporană. Documente si materiale / Comp. M. S. Alperovici, V. I. Antyukhina-Moskovchenko și alții.T. 1. 1917-1939. M.: Sotsekgiz, 1960. P. 528–529, 562, 576-577.

Adiţional

Martynov B. F. Paraguayan Miklouho-Maclay. Povestea generalului Belyaev / RAS. Institutul de Lat. America. M., 1993.

Sizonenko A.I. Formarea relațiilor dintre URSS și țările din America Latină (1917-1945) M.: Nauka, 1981.

Barclay Glen Sì. Ioan. Lupta pentru un continent: istoria diplomatică a Americii de Sud, 1917–1945. NY: NewYork University Press, 1972.

SECȚIUNEA IV

AL DOILEA RAZBOI MONDIAL

CAPITOL

RELAȚII INTERNAȚIONALE ÎN PERIOADA TIMPURIE A AL DOILEA RĂZBOI MONDIAL (1 septembrie 1929 - 21 iunie 1941)

15.1. Atacul german asupra Poloniei. Începutul celui de-al Doilea Război Mondial. Pozițiile URSS și ale puterilor occidentale

La 1 septembrie 1939, Germania nazistă a lansat un atac armat agresiv asupra Poloniei. Pe 3 septembrie, îndeplinindu-și obligațiile aliate, Marea Britanie și Franța au declarat război Germaniei. În război au intrat stăpâniile britanice (Canada, Australia, Uniunea Africii de Sud, Noua Zeelandă), precum și toate posesiunile coloniale ale Angliei și Franței. Astfel a început al Doilea Război Mondial.

După ce au declarat război Germaniei, Anglia și Franța nu au condus nicio operațiune militară activă. Astfel, Polonia, mizând pe ajutorul aliaților, a fost condamnată. Naziștii au concentrat 1,8 milioane de soldați, aproape 2.800 de tancuri, peste 2 mii de avioane, peste 10 mii de piese de artilerie și obuziere împotriva Poloniei. Trupele poloneze, în număr de până la 900 de mii de oameni, au oferit o rezistență încăpățânată inamicului, dar forțele erau prea inegale. În general, pe parcursul a două săptămâni de luptă, armata poloneză activă și- a pierdut jumătate din personal. Pe 12 septembrie, în zona Lvov operau deja unități germane motorizate. Până la sfârșitul lunii septembrie, înfrângerea forțelor armate poloneze devenise un fapt împlinit. Prin decretele lui Hitler din 8-12 octombrie, statul polonez a fost declarat lichidat, partea de vest a ceea ce era atunci Polonia a fost anexată Germaniei și un „guvern general al regiunilor poloneze” a fost creat pe teritoriul rămas al Poloniei. Baza politicii naziștilor a fost distrugerea statului polonez și genocidul populației poloneze și evreiești. Și totuși, la 30 septembrie, conducerea poloneză a reușit să formeze un guvern în exil.

Capitolul 15. Relațiile internaționale în perioada inițială a celui de-al Doilea Război Mondial

Italia fascistă, care nu a avut timp să finalizeze pregătirile pentru război, a luat poziția de „aliat necombatant” al Germaniei. Japonia a spus că nu va interveni „în războiul actual din Europa”. În plus, după înfrângerea de la Khalkhin Gol, ea a fost nevoită să stabilească relațiile cu URSS. La 16 septembrie 1939 a fost semnat protocolul sovieto-mongolo-japonez privind încetarea ostilităților, iar în octombrie 1939 a fost creată o comisie mixtă pentru clarificarea frontierei.

Odată cu izbucnirea celui de-al Doilea Război Mondial, problema orientării politicii externe a Turciei a devenit acută. Ankara a încercat să negocieze cu Uniunea Sovietică o cooperare politico-militar limitată în regiunea Balcanilor și a Mării Negre. Cu toate acestea, conducerea germană, de fapt, a zădărnicit posibilele acorduri sovieto-turce. Misiunea ministrului turc de externe S. Saracoglu la Moscova în octombrie 1939 nu a avut succes. Ca urmare a manevrelor diplomatice, la 19 octombrie 1939 a fost semnat un tratat tripartit de asistență reciprocă între Turcia, Marea Britanie și Franța. Tratatul a însemnat agresiunea unei puteri europene împotriva uneia dintre părțile la tratat în Marea Mediterană și Balcani. Adevărat, la insistențele Ankarei, tratatul nu s-a extins la situații care ar putea implica Turcia într-un conflict armat cu URSS.

Statele Unite au rămas în afara războiului până în decembrie 1941, deși au susținut coaliția anglo-franceză.

Într-un efort de a consolida câștigurile Reich-ului în Europa și de a scoate Anglia din război, Hitler a venit cu „propunerile sale de pace” în octombrie 1939. El a afirmat că Polonia, creată prin Tratatul de la Versailles, nu are nicio șansă să fie reînviată. Führer-ul german a asigurat că nu intenționează să facă nicio pretenție cu privire la Marea Britanie și Franța, cu excepția unei împărțiri mai echitabile a posesiunilor coloniale. Liderul nazist a acuzat Anglia și Franța că au început și prelungit războiul. Cu toate acestea, liderii britanici și francezi au respins aceste încercări ale lui Hitler de a obține recunoașterea hegemonia germană în Europa.

În perioada inițială a celui de-al Doilea Război Mondial, politica externă a URSS s-a bazat pe pactul de neagresiune sovieto-german încheiat în august 1939. Conducerea stalinistă a Uniunii Sovietice a căutat să obțină beneficii maxime pentru ea însăși, rămânând în mod oficial în afara războiului. Cu toate acestea, neutralitatea sovietică avea o părtinire clară pro-germană. URSS a desfășurat o cooperare politică, diplomatică, economică și militară cu Germania.

Într-o conversație cu secretarul general al Comintern G. Dimitrov din 7 septembrie 1939, J.V.Stalin spunea că războiul se desfășoară între două grupuri de țări capitaliste (sărace și bogate în ceea ce privește coloniile, materii prime etc.) pt. rediviziunea lumii, pentru dominarea păcii. „Nu suntem contrarii ca ei să se lupte bine și să se slăbească

unul pe altul”, a spus Stalin. – Nu ar fi rău dacă poziția celor mai bogate țări capitaliste ar fi subminată de mâinile Germaniei

(mai ales Anglia). Hitler, fără să înțeleagă sau să-l dorească, zguduie și subminează sistemul capitalist.” Vorbind despre poziția Uniunii Sovietice în izbucnirea războiului, Stalin a remarcat cinic: „Putem manevra, împinge o parte împotriva celeilalte, astfel încât să putem lupta mai bine”. Recunoscând că pactul de neagresiune a ajutat într-o oarecare măsură Germania nazistă, Stalin a intenționat să împingă cealaltă parte în viitor. El a luat o poziție puternic ostilă față de Polonia, caracterizând-o drept un stat fascist care îi asuprește pe ucraineni, bieloruși și pe alții. „Distrugerea acestui stat în condițiile actuale ar însemna un stat fascist burghez mai puțin! Ce ar fi rău dacă, ca urmare a înfrângerii Poloniei, am extinde sistemul socialist la noi teritorii și populații”1.

Orientările stabilite de Stalin au fost caracterizate de o subestimare fatală a amenințării de rău augur pe care agresiunea lui Hitler o reprezenta forțelor democrației și progresului, pentru Uniunea Sovietică însăși.

15.2. Campanie militară a URSS împotriva Poloniei. Tratatul sovieto-german de prietenie și frontieră

În conformitate cu prevederile protocolului secret anexat pactului de neagresiune dintre URSS și Germania, conducerea sovietică pregătea un atac împotriva Poloniei. Pe 17 septembrie, acesta a declarat că izbucnirea războiului a scos la iveală eșecul intern al statului polonez, că statul și guvernul polonez au încetat practic să mai existe. (Aceste afirmații nu erau adevărate.) În situația actuală, unităților Armatei Roșii au primit ordin să intre pe teritoriul Poloniei și să ocupe partea de est a țării (teritoriile Ucrainei de Vest și Belarusului de Vest). Astfel, conducerea stalinistă a încălcat o serie de tratate internaționale și a atacat statul polonez din est. Aproape fără a întâmpina rezistență din partea trupelor poloneze, Armata Roșie a înaintat 250-350 km spre vest în 12 zile și a ocupat aproximativ jumătate din teritoriul Poloniei cu o populație de aproximativ 13 milioane de oameni. A început sovietizarea teritoriilor ocupate.

Statul sovietic a primit un câștig teritorial, dar în același timp Polonia a încetat să mai existe ca tampon între URSS și Germania. Reich-ul nazist și-a consolidat poziția în Europa și a dobândit o graniță cu Uniunea Sovietică.

În timpul campaniei poloneze a Armatei Roșii, peste 200 de mii de soldați polonezi au căzut în mâinile autorităților sovietice. Marea majoritate a soldaților au fost trimiși acasă. Cu toate acestea, aproximativ 15 mii de ofițeri au fost plasați în lagăre de internare. În aprilie 1940, ei, precum și Jean-

1 Dimitrov G. Jurnal (9 martie 1933 - 6 februarie 1949). Sofia, 1997. p. 181 - 182.

darmas, ofițeri de poliție, angajați ai polițiștilor de frontieră - aproximativ 22 de mii de oameni în total - au fost împușcați fără proces sau anchetă prin decizia Biroului Politic al Comitetului Central al Partidului Comunist Bolșevic al Întreaga Uniune din Katyn (lângă Smolensk), în Kalinin (Tver) cu înmormântări lângă satul Mednoye și în Harkov.

Finalizarea ostilităților antipolone și lichidarea Poloniei independente au dat naștere la o serie de probleme care au necesitat rezolvarea conducerii sovietice și germane. I. Stalin a propus transferarea în Germania a Voievodatului Lublin și a părții de vest a Voievodatului Varșovia (până la Bug). Pentru aceasta, germanii ar fi de acord să includă Lituania în sfera intereselor URSS.

Pe 27 septembrie au început negocierile între ministrul german de externe J. von Ribbentrop, proaspăt sosit la Moscova, și șeful guvernului sovietic și comisarul poporului pentru afaceri externe V. M. Molotov. I. Stalin a luat parte la negocieri. Drept urmare, a doua zi, 28 septembrie, a fost semnat un tratat de prietenie și de graniță între URSS și Germania.

„Guvernul URSS și guvernul german, după prăbușirea fostului stat polonez, consideră exclusiv sarcina lor să restabilească pacea și ordinea pe acest teritoriu și să ofere oamenilor care locuiesc acolo o existență pașnică corespunzătoare caracteristicilor lor naționale. .

Ambele părți recunosc granița intereselor de stat reciproce stabilite la articolul I ca fiind definitivă și vor elimina orice ingerință a terților.

competențe în această decizie”.

Din Tratatul germano-sovietic de prietenie și graniță dintre URSS și Germania (28 septembrie 1939)

Tratatul germano-sovietic semnat la Moscova a stabilit granița dintre interesele de stat ale ambelor părți pe teritoriul fostului stat polonez pe linia prezentată pe harta atașată (la vest de Grodno, Bialystok, puțin la vest de Brest, în principal de-a lungul râului San și râurile Bug). Această limită a intereselor reciproce ale statului a fost recunoscută ca fiind definitivă.

Protocolul secret suplimentar semnat în același timp, schimbând acordurile din 23 august, includea teritoriul Lituaniei în sfera intereselor URSS și o parte suplimentară a teritoriului Poloniei în sfera intereselor Germaniei. Într-un alt protocol secret, ambele părți s-au angajat să nu permită nicio agitație poloneză ostilă celeilalte părți pe teritoriile lor.

Lichidarea statului polonez independent prin acțiunile comune ale Germaniei naziste și ale Uniunii Sovietice a prefigurat mari dificultăți în viitor în relațiile dintre URSS și Polonia. În plus, Uniunea Sovietică a primit un vecin foarte periculos sub forma Reichului nazist agresiv. Stalin a plătit și câștigurile teritoriale prin deteriorarea relațiilor

cu Franta si Anglia. Cu toate acestea, a contat pe un război prelungit în Occident și a căutat să profite la maximum de situația actuală pentru a îmbunătăți pozițiile sovietice în Europa de Est și Marea Baltică.

15.3. Încheierea de către Uniunea Sovietică a tratatelor de asistență reciprocă cu statele baltice. cooperarea sovieto-germană

Conform acordurilor secrete sovieto-germane din 23 august și 28 septembrie 1939, Estonia, Letonia și Lituania, precum și Finlanda, au fost incluse în sfera de interese a Uniunii Sovietice. La sfârșitul lunii septembrie - începutul lunii octombrie, conducerea sovietică a exercitat presiuni sporite asupra guvernelor celor trei state baltice, urmărind de la acestea încheierea unor pacte bilaterale de asistență reciprocă cu dreptul URSS de a avea baze militare pe teritoriul acestor state. țări și își staționează acolo garnizoanele militare.

Presiunea sovietică a dat rezultate. Pe 28 septembrie a fost semnat un pact de asistență reciprocă între URSS și Estonia, cu Letonia pe 5 octombrie, un acord privind transferul orașului Vilna și a regiunii Vilna către Republica Lituaniană și asistență reciprocă între URSS și Lituania pe 10 octombrie. În temeiul acestor tratate, ambele părți s-au angajat să-și acorde reciproc tot felul de asistență, inclusiv asistență militară, în cazul unui atac direct sau al amenințării de atac al uneia dintre marile puteri europene.

Estonia, Letonia și Lituania au acordat URSS dreptul de a avea baze militare și navale pe teritoriul lor, precum și de a staționa garnizoane de 20-25 de mii de oameni pe aceste baze. Acordul cu Lituania prevedea transferul către aceasta a orașului Vilna și a regiunii Vilna, care până în septembrie 1939 a aparținut Poloniei.

Pactele de asistență reciprocă erau o măsură oportună și justificată în condiții de război. Au asigurat interesele de stat ale URSS în regiunea baltică.

Încheierea de către URSS a tratatelor de asistență reciprocă cu Estonia, Letonia și Lituania a devenit parte a stabilirii de către Uniunea Sovietică a controlului asupra sferei sale de influență. „Credem”, i-a spus Stalin lui Dimitrov pe 25 octombrie, „că în pactele de asistență reciprocă (Estonia, Letonia, Lituania) am găsit forma care ne permite să aducem un număr de țări pe orbita Uniunii Sovietice. Dar pentru aceasta trebuie să înduram - să le respectăm cu strictețe regimul intern și independența. Nu vom căuta sovietizarea lor”. De ceva

timp, conducerea sovietică a aderat de fapt la această atitudine. Cu toate acestea, o schimbare radicală a situației politico-militare din Europa în mai-iunie 1940 l-a determinat pe Stalin și asociații săi să realizeze sovietizarea accelerată a celor trei state baltice.

Uniunea Sovietică și-a extins cooperarea deplină cu Germania nazistă; poziția sa a fost favorabilă pentru Berlin din punct de vedere politic,

termeni ideologici şi economici. Imediat după semnarea tratatului de prietenie și graniță, guvernele sovietic și german au emis o declarație comună. Ei au susținut că soluționarea lor a problemelor apărute „ca urmare a prăbușirii statului polonez" a creat bazele pentru o pace durabilă în Europa de Est și pentru încheierea rapidă a războiului dintre Germania, pe de o parte, și Anglia și Franța, pe de o parte. celălalt. Dacă acest lucru nu s-ar fi realizat, atunci responsabilitatea pentru continuarea războiului ar fi fost pusă asupra Angliei și Franței. Conducerea sovietică a sprijinit campania de propagandă demagogică a lui Hitler pentru a pune capăt războiului. Propunerile lui Hitler au însemnat în esență stabilirea și consolidarea hegemonia germană în Europa. La 30 noiembrie, I. Stalin, ca răspuns la o întrebare a redactorului ziarului Pravda, a declarat: „Nu Germania a atacat Franța și Anglia, ci Franța și Anglia au atacat Germania, asumându-și responsabilitatea pentru războiul actual". El a susținut că cercurile conducătoare ale Angliei și Franței au respins nepoliticos propunerile de pace ale Germaniei, care au fost susținute în mod deschis de Uniunea Sovietică". Astfel, liderul sovietic și-a exprimat solidaritatea cu liderii naziști, l-a susținut pe agresor și a luat o poziție ostilă față de coaliția anglo-franceză.

În paralel cu cooperarea militaro-politică dintre Uniunea Sovietică și Germania, s-au dezvoltat legăturile economice dintre cele două țări.

În timpul șederii sale la Moscova, la sfârșitul lunii septembrie, Ribbentrop a subliniat că sub blocada britanică, relațiile economice cu Uniunea Sovietică au căpătat o importanță deosebită pentru Germania. URSS, având rezerve bogate de materii prime, ar putea sprijini semnificativ Germania. În conformitate cu acordurile încheiate, Uniunea Sovietică a furnizat Reich-ului petrol, minereu de crom și mangan, fosfați, cherestea și cereale furajere. Partea sovietică și-a îndeplinit cu grijă obligațiile - ultimul tren de marfă a trecut granița germană în noaptea de 22 iunie 1941, cu câteva ore înainte ca Reich-ul nazist să atace URSS. Rechizitele germane urmau să includă tehnologie și echipamente industriale, precum și materiale militare. În același timp, partea germană a încercat în toate modurile posibile să întârzie livrările reciproce către Uniunea Sovietică.

La începutul celui de-al Doilea Război Mondial, conducerea lui Stalin a început să dezvolte o cooperare cuprinzătoare cu Germania nazistă și să contracareze eforturile militare ale blocului anglo-francez.

15.4. Războiul sovietico-finlandez

Conform acordurilor sovieto-germane, sfera de interese a URSS includea și Finlanda.

Relațiile dintre cele două state vecine au fost complexe și uneori tensionate.

În contextul deteriorării situației internaționale, conducerea sovietică a manifestat o îngrijorare sporită cu privire la securitatea Leningradului - granița.

cu Finlanda s-a desfășurat la 32 km de acest cel mai important centru politic și economic al URSS.

Negocierile sovieto-finlandeze privind schimbarea frontierei, care au început în primăvara anului 1939, au fost reluate la Moscova în octombrie. Stalin a propus ca Helsinki să încheie un pact de asistență reciprocă după modelul acordurilor încheiate cu Estonia, Letonia și Lituania, dar conducerea finlandeză a refuzat. Toate propunerile sovietice de a închiria, schimba sau vinde teritoriul au fost respinse și nu a fost posibil să se ajungă la un compromis în cadrul negocierilor.

Pe 13 noiembrie, negocierile sovieto-finlandeze au fost întrerupte. Atunci Stalin a spus: „Va trebui să luptăm cu Finlanda”. Dictatorul de la Kremlin a ales războiul. Pe 28 noiembrie, conducerea sovietică a denunțat pactul de neagresiune cu Finlanda, iar a doua zi a rupt relațiile diplomatice cu aceasta.

Pe 30 noiembrie, unitățile Armatei Roșii au trecut granița în Finlanda și au început să lupte pe teritoriul său. A început un război, care a început să fie numit „războiul de iarnă”. Odată cu războiul împotriva Finlandei, conducerea stalinistă a căutat să o includă cumva în sfera de influență sovietică și să-și întărească granița în nord-vest. Kremlinul s-a bazat pe o campanie militară victorioasă de scurtă durată. La inițiativa conducerii sovietice, după începerea „războiului de iarnă”, s-a format Guvernul Popular al așa-numitei Republici Democrate Finlandeze (FDR), condus de o figură proeminentă a Comintern-ului O. Kuusinen. Pe 2 decembrie, Molotov și Kuusinen au semnat la Moscova un tratat de prietenie și asistență reciprocă între URSS și FDR. Se pare că dacă dezvoltarea operațiunilor militare ar fi favorabilă URSS, guvernul Kuusinen ar putea deveni un instrument convenabil pentru instaurarea unui regim pro-sovietic în Finlanda.

Cu toate acestea, unitățile Armatei Roșii nu au putut trece imediat prin puternica linie de fortificații finlandeze de pe istmul Karelian; operațiunile militare au devenit prelungite. În timpul „războiului de iarnă”, au fost dezvăluite o serie de deficiențe grave în pregătirea Armatei Roșii pentru operațiunile de luptă, în special în condiții aspre de iarnă.

Acțiunile conducerii staliniste au însemnat o încălcare gravă a dreptului internațional și au intrat sub definiția agresiunii. La 14

decembrie 1939, Liga Națiunilor a condamnat acțiunile URSS împotriva Finlandei și în aceeași zi a expulzat-o din această organizație internațională.

Statele Unite ale Americii au introdus un „embargo moral” asupra comerțului cu URSS în ianuarie 1940, care a fost în vigoare până în ianuarie 1941.

Părțile în conflict au reacționat diferit la războiul Uniunii Sovietice împotriva Finlandei. Germania a luat o poziție de neutralitate binevoitoare față de URSS. Ambasadorul Germaniei la Moscova F. Schulenburg i-a spus comisarului poporului V. Molotov că „guvernul german și publicul german nu au niciun motiv și nu vor să se amestece în conflictul dintre URSS 374.

și Finlanda, sau chiar mai mult pentru a-și exprima simpatia față de Finlanda și Scandinavia”.

Atitudinea Franței și Angliei a fost deschis ostilă față de URSS. Conducerea militară și politică a Marii Britanii și Franței a discutat despre posibilitatea de a trimite o forță expediționară pentru a ajuta Finlanda, precum și de a bombarda câmpurile petroliere sovietice din Caucaz (Baku). Acțiunea planificată era menită să dea o lovitură potențialului sovietic, precum și să întărească blocada economică a Germaniei. Cu toate acestea, au apărut diferențe între francezi și britanici. Londra se temea de consecințele implicării Uniunii Sovietice în războiul de partea Germaniei.

În timp ce Franța și Marea Britanie încercau să-și coordoneze planurile, războiul dintre URSS și Finlanda a luat sfârșit. Forțele Armatei Roșii au primit un avantaj semnificativ în tancuri, aviație și artilerie. În februarie 1940, au spart linia de fortificație finlandeză și au intrat în ofensivă de-a lungul întregului front.

Finlanda era în pragul înfrângerii, conducerea sa a fost nevoită să facă concesii. Conducerea sovietică se temea de complicații în relațiile internaționale și, de asemenea, căuta să pună capăt războiului prelungit.

La 12 martie 1940, la Moscova a fost semnat un tratat de pace între URSS și Finlanda. Ostilitățile dintre cele două țări au încetat imediat. A fost stabilită o nouă linie a graniței de stat a Uniunii Sovietice cu Finlanda. URSS cuprindea întregul Istm Karelian cu orașul Vyborg, coastele de vest și de nord ale Lacului Ladoga și alte câteva teritorii pe care Finlanda le-a cedat URSS. Finlanda a închiriat, de asemenea, Peninsula Hanko din Golful Finlandei Uniunii Sovietice pentru o perioadă de 30 de ani, pentru a stabili acolo o bază navală.

Conducerea sovietică a reușit să întărească securitatea Leningradului, dar nu a reușit să includă Finlanda în sfera sa de influență. Dimpotrivă, „războiul de iarnă” a crescut ostilitatea față de URSS în Finlanda și a dat naștere unor sentimente de revanșism. În plus, acest

război a scos la iveală grave greșeli de calcul și deficiențe în pregătirea Armatei Roșii.

15.5. „Războiul ciudat” în Occident

După cum sa menționat deja, Anglia și Franța au declarat război Germaniei la 3 septembrie 1939, dar nu au întreprins operațiuni militare active. Liderii politici și militari ai puterilor occidentale nu au profitat de situația favorabilă când o parte semnificativă a forțelor armate germane a fost ocupată cu campania poloneză. Mai târziu, șeful de stat major al conducerii operaționale a Înaltului Comandament al Wehrmacht-ului (OKB), generalul A. Jodl, a recunoscut: „Dacă nu am fost învinși în 1939, a fost doar pentru că am

1 Documente ale politicii externe a URSS. 1939. M., 1992. T. KhKhP. Carte 2. P. 387.

aproximativ 110 divizii franceze și engleze staționate în vest în timpul războiului nostru cu Polonia împotriva a 23 de divizii germane au rămas complet inactive.”

Consiliul Militar Suprem anglo-francez de la Abbeville, pe 12 septembrie, a ajuns la concluzia: „Nu există nicio grabă să lansăm operațiuni terestre majore, dar așteptați acumularea maximă a activelor noastre”. În ceea ce privește Polonia, aliații au concluzionat: „Nu putem face nimic pentru ea; rezultatul războiului va fi determinat pe frontul de vest”.

Liderii militari ai Angliei și Franței i-au convins pe politicieni că forțele lor armate nu erau pregătite pentru o acțiune militară ofensivă. În plus, la Londra și Paris au existat temeri de întărirea excesivă a URSS și de „influența bolșevismului” ca urmare a acțiunilor militare active ale puterilor occidentale împotriva Germaniei. De aici cursul anglo-francez către un război prelungit. În același timp, s-a pariat pe acumularea maximă a forțelor și mijloacelor aliaților occidentali, slăbind simultan Germania cu o blocadă economică.

A MEMORIZA ɔ-

„Războiul fantomă” – o situație în care Franța și Marea Britanie au declarat

război în Germania, dar ostilități active asupra beligeranților terestre

nu a condus. „Războiul ciudat” a durat din 3 septembrie 1939 până pe 9 aprilie

1940

Anglia și Franța au respins propunerile de pace ale lui Hitler în octombrie 1939, dar nu au lansat niciodată operațiuni militare la sol

active. Această lungă pauză pe frontul de vest a fost numită „Războiul Fantomă”. La 28 martie 1940, șefii de guvern ai Marii Britanii și Franței (N. Chamberlain și P. Reynaud) au semnat o declarație comună cu obligațiile celor două țări de a nu încheia nici un armistițiu separat, nici o pace separată cu Germania. Evenimentele ulterioare au arătat că, în realitate, această declarație nu avea un sens real.

În timp ce liderii Marii Britanii și Franței discutau despre planuri himerice de a bombarda Baku, comanda militară a lui Hitler pregătea o lovitură în Occident.

15.6. Tranziția Germaniei la acțiune activă în Occident. Înfrângerea Franței

În aprilie 1940, „Războiul Fantomă” s-a încheiat cu activarea forțelor armate germane. Pe 9 aprilie, Germania a început operațiunile militare împotriva Danemarcei și Norvegiei. Danemarca a fost rapid ocupată și transformată într-un protectorat german. În legătură cu înfrângerea Danemarcei, Islanda, care era într-o uniune personală cu aceasta, și-a preluat controlul politicii externe în propriile mâini la 10 aprilie.

afaceri de schi. Trupele britanice au ocupat această insulă pe 10 mai cu acordul Washingtonului. Insula Groenlanda făcea, de asemenea, parte din teritoriul Regatului Danez. Statele Unite au împiedicat ocuparea Groenlandei de către trupele canadiene și, declarând insula parte a emisferei vestice, i-au extins doctrina Monroe.

Norvegia a declarat război Germaniei și a apelat la Anglia și Franța pentru ajutor. Forțele anglo-franceze au debarcat trupe în unele porturi norvegiene, dar nu au putut rezista atacului german. Armata norvegiană a fost învinsă, rămășițele ei, împreună cu unitățile anglo-franceze, au fost evacuate în Anglia. Guvernul norvegian și regele Norvegiei s-au mutat acolo în iunie. În Norvegia ocupată, Germania a creat un guvern marionetă condus de fostul ministru norvegian de război V. Quisling, al cărui nume a devenit un nume comun pentru colaboratori.

La 10 mai 1940, forțele armate germane au lansat o ofensivă pe scară largă în Occident. Au invadat Belgia, Olanda și Luxemburg, ocolind linia puternicelor fortificații franceze (Linia Maginot). Pe 14 mai, armata olandeză a capitulat; pe 28 mai, aceeași soartă a avut-o și armata belgiană.

Pe 15 mai, trupele germane au spart frontul trupelor franceze și britanice de lângă Sedan și au început să dezvolte o ofensivă pe teritoriul francez, încercuind un grup de trupe aliate în zona Dunkerque, în nordul Franței. Doar ordinul lui Hitler de a suspenda ofensiva a permis britanicilor să evacueze pe mare din Dunkerque Forța Expediționară Britanică și o parte a armatei franceze - în total peste 330 de mii de soldați și ofițeri. Aproape toate armele și echipamentele acestui grup au căzut în mâinile germanilor.

Pe 5 iunie, grupurile de tancuri germane și-au reluat ofensiva pe teritoriul francez în direcțiile de sud și sud-vest. Pe 10 iunie,

Italia fascistă a intrat în război împotriva Franței, în ciuda dorinței conducerii franceze de a face concesii asupra problemelor coloniale. În aceeași zi, guvernul francez a părăsit Parisul, după care s-a stabilit la Bordeaux. Armata franceză a fost dezorganizată și demoralizată. În conducerea franceză, vocile susținătorilor unui armistițiu imediat cu Germania erau din ce în ce mai puternice. Pe 14 iunie, trupele germane au intrat în Paris, care a fost declarat „oraș deschis”.

Guvernul britanic, condus de W. Churchill, a căutat un acord cu el asupra condițiilor armistițiului. Acesta a insistat ca flota franceză să nu cadă în niciun caz în mâinile germanilor. Pe 16 iunie, în fața înfrângerii Franței, Londra a propus un proiect al Uniunii Franco-britanice cu organisme comune în domeniile apărării, politicii externe, finanțelor și economiei. Cu toate acestea, defetiștii francezi nici nu au discutat această propunere. În aceeași zi, s-a format un nou guvern francez, condus de mareșalul F. Petain.

Acest guvern sa îndreptat imediat către Germania cu o cerere de pace. Hitler a refuzat să negocieze pacea, dar a fost de acord cu un armistițiu. La 22 iunie 1940, în mașina personalului muzeului a mareșalului Foch, în care s-a încheiat Armistițiul de la Compiegne, care a pus capăt Primului Război Mondial, a fost semnat un nou armistițiu între Germania și Franța. Pe 25 iunie, la Roma a fost semnat un armistițiu între Italia și Franța. Operațiunile militare ale Franței împotriva Germaniei și Italiei au fost oprite. Franța în acel moment a ieșit din război ca un stat învins.

Hitler a triumfat - rivalul și dușmanul tradițional al Germaniei de pe continentul european a fost învins. A doua zi după cedarea Parisului, Goebbels a scris în jurnalul său: „Fuhrer-ul este în afara lui de fericirea cauzată de marea victorie”. După semnarea armistițiului dintre Franța și Germania și Italia, Goebbels a adăugat: „Victoria pe care nicio fantezie nu și-ar putea imagina a fost obținută! Mulțumesc Fuhrer-ului! Un apel de la Fuhrer. El nu-și ascunde bucuria.”* În toată Germania, clopotele au sunat timp de trei zile în cinstea victoriei.

În condițiile armistițiului, teritoriul francez a fost împărțit în două părți: ocupat și neocupat. Zona ocupată cuprindea întregul nord, nord-vest și vest al Franței (aproximativ două treimi din teritoriul țării, inclusiv Paris). Sudul țării a rămas neocupat. Guvernul ar putea fi situat fie în zona neocupată, fie la Paris. Petain și miniștrii săi au ales micul oraș stațiune Vichy, de unde și numele - guvernul Vichy. Armata franceză a fost dezarmată, cu excepția trupelor din colonii și a „armata de armistițiu” de la Vichy de 100 de mii de oameni. Flota franceză a continuat să-și îndeplinească sarcinile în colonii, restul a fost concentrat în anumite porturi aflate sub control german. În zona ocupată, Germania avea toate drepturile unei puteri ocupante. Toate cheltuielile pentru ocupația germană trebuiau plătite de guvernul francez - de aici și plățile uriașe de ocupație. Condițiile armistițiului însemnau dependența completă a Franței de Germania.

Majoritatea covârșitoare a personalităților politice din Franța de dinainte de război a susținut încheierea armistițiului. Onoarea țării și perspectivele ei în politica mondială au fost salvate de generalul Charles de Gaulle. Ca adjunct al ministrului de război, a ajuns la Londra. Pe 18 iunie, generalul a vorbit la radioul londonez cerând tuturor francezilor să continue lupta împotriva Germaniei. A creat la Londra mișcarea patriotică „Free France” (din 1942 – „Fighting France”). Scopul lui De Gaulle a fost să restabilească independența și măreția Franței. O serie de posesiuni coloniale franceze au trecut de partea lui de Gaulle.

1 citat de: Smirnov V.P. O scurtă istorie a celui de-al Doilea Război Mondial. M., 2005. P. 91.

Înfrângerea Franței a schimbat radical întreaga situație militaro-politică. Germania a dobândit o poziție dominantă pe continentul european. Singurul dușman belicos al Germaniei a fost Marea Britanie cu stăpâniile și coloniile sale.

Cu toate acestea, Marea Britanie nu a intenționat să înceteze să reziste Germaniei naziste. În iulie 1940, guvernul britanic a respins următoarele „propuneri de pace” ale lui Hitler. În același timp, britanicii au luat măsuri active pentru a împiedica flota franceză să treacă în mâinile germane. Forțele navale britanice au scufundat o parte semnificativă a navelor franceze în rada portului algerian Mers el-Kebir, lângă Oran și în portul Dakar (Africa de Vest). Rămășițele flotei franceze s-au refugiat în portul Toulon din sudul Franței. Ca răspuns, guvernul de la Vichy a rupt relațiile diplomatice cu Marea Britanie.

Conducerea britanică a început să implementeze intens un program de consolidare a forțelor sale armate. În același timp, Londra a încercat să-și consolideze poziția de politică externă. Un nou ambasador britanic, S. Cripps, a fost trimis la Moscova pentru a îmbunătăți relațiile cu URSS. La 1 iulie a avut o conversație cu I. Stalin. Chiar înainte de a începe conversația, ambasadorul a transmis un mesaj personal de la W. Churchill proprietarului Kremlinului. Conducerea britanică a propus să se discute problema coordonării acțiunilor pentru a limita agresiunea germană și „restaurarea echilibrului european de putere”. Cu toate acestea, sondajul britanic nu a primit un răspuns la Moscova. În timpul conversației, Stalin a remarcat că „este prea devreme să vorbim despre pericolul dominației germane în Europa”. Conținutul conversației dintre Stalin și Cripps a fost raportat ambasadorului german Schulenburg.

15.7. Includerea statelor baltice, Basarabia și Bucovina de Nord în URSS

Înfrângerea Franței a bulversat planurile conducerii staliniste pentru un război prelungit în Occident. Participanții la evenimente susțin că, după ce a aflat pe 16 mai despre străpungerea Frontului de Vest de

către trupele germane, Stalin a exclamat: „Ce ar trebui să facem acum? Nu ne așteptam la asta.”

Kremlinul a decis să folosească situația actuală pentru a consolida pozițiile geopolitice ale URSS.

perioada 14-16 iunie , conducerea sovietică a prezentat ultimatumuri cu conținut similar guvernelor din Lituania, Letonia și Estonia. Principalele cereri înaintate de Moscova: formarea unui nou guvern prietenos cu Uniunea Sovietică și trecerea forțelor Armatei Roșii pe teritoriul țării corespunzătoare. Guvernele Lituaniei, Letoniei și Estoniei au fost nevoite să accepte cererile sovietice.

perioada 15-17 iunie , trupele sovietice au intrat pe teritoriul țărilor baltice. În același timp, la ei au fost trimiși reprezentanți speciali ai guvernului sovietic. V. Molotov a cerut ca compunerea să fie convenită cu ei

noile guverne din Lituania, Letonia și Estonia. În același timp, în orașele baltice au fost organizate mitinguri și demonstrații comuniste.

În iulie, într-o atmosferă de presiune masivă asupra alegătorilor, au avut loc alegeri pentru parlamentele statelor baltice. Au adus victorie deplină blocurilor formate de comuniștii celor trei țări. În perioada 21-22 iulie, noile parlamente ale Lituaniei, Letoniei și Estoniei au anunțat restabilirea sau instaurarea puterii sovietice în stat și au cerut să accepte fiecare republică în URSS. În perioada 3-6 august 1940 s-a încheiat procesul de încorporare a republicilor baltice în URSS. A avut loc într-o atmosferă de presiuni politice și militare brutale din partea Moscovei.

La 26 iunie 1940, guvernul sovietic a emis un ultimatum prin care cerea României să returneze imediat Basarabia în Uniunea Sovietică și să transfere în ea partea de nord a Bucovinei. (Guvernul sovietic nu a recunoscut niciodată includerea Basarabiei în România în 1918.) Cererea sovietică a fost convenită cu conducerea germană. Guvernul român a fost nevoit să fie de acord cu dictatul sovietic. La 1 iulie, trupele sovietice au ajuns la noua graniță cu România și s-au așezat pe aceasta.

A început sovietizarea teritoriilor anexate URSS, însoțită de represiuni și deportări.

Întărirea pozițiilor geopolitice ale URSS în anii 1939-1940. şi-a sporit rolul în timpul celui de-al Doilea Război Mondial.

15.8. „Bătălia Angliei”. Schimbarea poziției SUA

În vara anului 1940, Germania a devenit puterea dominantă în Europa. Reich-ul German în 1938 - aprilie 1941 a inclus Austria, Sudetele, partea de vest a Poloniei, Danzig (Gdansk), Memel (Klaipeda), Alsacia-Lorena și partea de nord a Sloveniei. Unele teritorii au devenit

protectorat german: Boemia și Moravia (teritoriul Cehoslovaciei) și o parte a Poloniei de Vest. Aliații imediati ai Germaniei sau țările progermane au fost Italia, Spania, Ungaria, Bulgaria, România, Slovacia, Finlanda și Croația.

După înfrângerea Franței, conducerea lui Hitler a ezitat între două direcții de agresiune ulterioară: pregătirea unei debarcări pe Insulele Britanice și ruperea rezistenței britanicilor sau pregătirea unui atac asupra URSS, despre care Hitler a vorbit în vara anului 1940.

Deoarece debarcarea pe Insulele Britanice a prezentat mari dificultăți, Hitler a decis să spargă rezistența britanică cu lovituri aeriene masive. Lupta, fără precedent ca amploare, dintre forțele aeriene ale Germaniei și Marii Britanii a fost numită „Bătălia Marii Britanii”. A durat din august 1940 până în mai 1941. În vara și toamna lui 1940, Luftwaffe germană a supus în mod regulat Londra și alte orașe britanice bombardamente masive. 14 noiembrie germană

Aviația a dat lovituri puternice unuia dintre centrele industriei aviatice britanice - orașul Coventry. Cu toate acestea, naziștii nu au reușit să înfrângă rezistența britanicilor. Piloții britanici au rezistat cu curaj aviației germane, populația Angliei a dat dovadă de reținere și rezistență. Britanicii au folosit progrese tehnice (radare) pe care germanii nu le aveau. În plus, britanicii au reușit să stăpânească secretul criptării radiogramelor germane, ceea ce le-a permis să obțină informații importante despre planurile inamicului. În timpul acestei lupte aeriene, forțele aeriene germane au pierdut peste 1.700 de avioane, iar pierderile britanice s-au ridicat la 900 de avioane. În general, „Bătălia Marii Britanii” s-a încheiat cu succes pentru forțele armate și pentru populația Marii Britanii.

Pentru a rezista Germaniei lui Hitler, Marea Britanie s-a bazat pe stăpâniile și coloniile sale. Adevărat, situația de acolo era dificilă. Astfel, în India, liderul Congresului Național M. Gandhi în octombrie 1940 a anunțat o campanie de „nesupunere civilă” către autoritățile britanice. Alți lideri ai Congresului Național s-au uitat la Germania în speranța că aceasta va ajuta India să obțină independența. Britanicii au recurs la măsuri represive împotriva participanților la lupta pentru independență.

Marea Britanie s-a bucurat, de asemenea, de un sprijin din ce în ce mai mare din partea Statelor Unite. În iulie 1940, Statele Unite și țările din America Latină, la inițiativa președintelui F. Roosevelt, au semnat Declarația de la Havana. Continea obligatiile statelor semnatare de a impiedica transferul posesiunilor americane ale oricarei puteri europene (in primul rand Franta) in mainile altei puteri europene, i.e. Germania. În septembrie 1940, când Marea Britanie avea nevoie urgentă de a-și consolida marina, Statele Unite au convenit să transfere 50 dintre distrugătoarele sale în schimbul a 8 baze navale și aeriene pe insulele din Oceanul Atlantic care făceau parte din Imperiul Britanic (închiriere pentru 99 de nave). ani). În același timp, pentru prima

dată în istorie, în Statele Unite a fost adoptată o lege privind serviciul militar obligatoriu.

Înfrângerea Franței a afectat și situația din Asia și Africa. În august-septembrie 1940, japonezii au adus Indochina de Nord sub controlul lor. În Africa de Nord, forțele italiene au lansat un atac asupra Egiptului din colonia italiană Libia, dar au fost oprite de trupele britanice staționate în Egipt. Operațiunile militare din Africa de Nord au fost efectuate de forțe armate limitate pe o fâșie îngustă de teritoriu de-a lungul coastei mediteraneene. La sud se afla Deșertul Sahara, de netrecut pentru trupe.

Marea Britanie a răspuns atacând Somalia italiană în Africa de Est. În primăvara anului 1941, forțele britanice, după ce au primit întăriri, au eliberat Etiopia de italieni și au ocupat colonia italiană Eritreea. Astfel, toată Africa de Est a intrat sub control britanic.

După înfrângerea Franței, Germania lui Hitler a căutat să-și consolideze poziția dominantă în Europa. Folosind sprijinul Berlinului, Bulgaria și Ungaria au cerut concesii teritoriale României. În august, s-a ajuns la un acord bulgaro-român privind cedarea Dobrogei de Sud (zona dintre Dunărea de jos și Marea Neagră) de către România către Bulgaria. S-a dovedit a fi mai dificil de rezolvat disputa maghiar-română asupra Transilvaniei (regiune de graniță cu o populație mixtă). Pe 30 august, sub presiunea Germaniei și Italiei, România a trebuit să se supună deciziilor așa-numitului al doilea „Arbitraj de la Viena”. Transilvania a fost împărțită în două părți. Partea de nord cu 2 milioane de locuitori a mers în Ungaria.

15.9. Încheierea Pactului Tripartit. Agresiunea italiană în Balcani

Consolidând relațiile cu aliații săi, conducerea germană a inițiat semnarea Pactului Tripartit la Berlin la 27 septembrie 1940. Participanții săi au fost Germania, Italia și Japonia. Pactul a devenit un acord privind alianța politică, economică și militară a coaliției de agresori. El a însemnat sprijinul reciproc al părților la pact prin toate mijloacele, inclusiv militare, în cazul unui atac asupra unuia dintre cele trei state „de către orice putere care nu participă în prezent la războiul european și la conflictul chino-japonez. .” Astfel, Pactul Tripartit însemna SUA și URSS. Adevărat, pentru a-și camufla planurile agresive față de URSS, părțile la pact și-au făcut rezerva că acordul încheiat „nu afectează în niciun fel statutul politic existent în prezent între fiecare dintre cele trei părți la acord și Uniunea Sovietică”. Cu toate acestea, într-un cerc restrâns al angajaților săi, ministrul german de externe J. von Ribbentrop, după ce a semnat Pactul tripartit, a spus: „Acest băț va avea două capete - împotriva Rusiei și împotriva Americii”. Japonia a recunoscut conducerea Germaniei și Italiei în crearea unei „noui ordini” în Europa, iar Germania și Italia au recunoscut conducerea Japoniei în formarea unei „noui ordini” în „marele spațiu din Asia de Est”. Pactul tripartit a devenit nucleul formării unei largi coaliții de agresori. În noiembrie 1940 i s-au

alăturat Ungaria, România și Slovacia, în martie 1941 - Bulgaria, în iunie 1941 - Croația.

Inspirată de succesele aliatului său german, Italia fascistă a decis să întreprindă o acțiune agresivă independentă în Balcani. La sfârșitul lunii octombrie 1940, trupele italo-albaneze au invadat Grecia din Albania. Ca răspuns, Grecia a declarat război Italiei și a apelat la Anglia pentru ajutor. Britanicii și-au trimis forța expediționară formată din două divizii și o brigadă de tancuri pentru a-i ajuta pe greci. Trupele grecești s-au încăpățânat să reziste. În octombrie-decembrie 1940, au provocat o serie de înfrângeri trupelor italiene. A scris ministrul italian de externe Ciano

în jurnalul său de la sfârşitul lunii noiembrie: „Oştenii noştri se luptă puţin şi prost. Acesta este motivul real și principal pentru tot ceea ce s-a întâmplat.” Britanicii, la rândul lor, au efectuat un raid aerian puternic asupra bazei principale a flotei italiene din portul Taranto și au dezactivat trei dintre cele șase nave de luptă italiene. Drept urmare, până în primăvara anului 1941, Mussolini a fost nevoit să-i ceară ajutor lui Hitler. Astfel, Italia a fost din ce în ce mai retrogradată într-un rol secundar de către Berlin.

15.10. Răcirea relațiilor sovieto-germane. Vizita lui V. M. Molotov la Berlin

Devenind forța dominantă în Europa, Germania a considerat din ce în ce mai puțin interesele URSS. Moscova și-a exprimat nemulțumirea față de faptul că Berlinul nu s-a consultat cu acesta în timpul implementării „Arbitrajului de la Viena” și în timpul încheierii Pactului tripartit. Între parteneri a apărut o „criză a înțelegerii reciproce”. Conducerea stalinistă a căutat să testeze posibilitatea unor noi acorduri cu liderii germani privind delimitarea sferelor de interes în Europa și Mediterana. În acest scop, șeful guvernului sovietic și comisarul poporului pentru afaceri externe al URSS, V. Molotov, a vizitat Berlinul în perioada 12-14 noiembrie 1940. Intenționa să efectueze o analiză serioasă a intențiilor ulterioare ale partenerilor germani. . Conducerea lui Stalin a căutat să consolideze și să extindă sfera de influență sovietică pe baza dezvoltării în continuare a cooperării cu Germania. În același timp, cel mai mare interes pentru Moscova a fost în Finlanda (unde chestiunea a fost considerată nerezolvată complet), Balcani și zona Strâmtorilor, inclusiv Turcia. După cum a remarcat însuși Molotov: „Bulgaria - principala problemă a negocierilor - ar trebui, prin acord cu Germania și Italia, să fie inclusă în sfera intereselor URSS...”

La Berlin, V. Molotov a purtat conversații cu A. Hitler și I. Ribbentrop. El a ridicat cu insistență întrebări despre posibilitatea unor noi acțiuni sovietice împotriva Finlandei, despre includerea Bulgariei în sfera intereselor URSS, oferindu-i garanții adecvate, despre luarea în considerare a interesului sovietic în soarta României, Ungariei și Turciei. . Cu toate acestea, liderii naziști nu au avut

nicio intenție să acorde Uniunii Sovietice sfera de influență pe care o pretindea. În ceea ce privește Finlanda, Hitler a subliniat iritabil interesul Germaniei de a menține pacea în Marea Baltică. În ceea ce privește garanțiile sovietice pentru Bulgaria, Führerul s-a referit la necesitatea consultărilor cu Mussolini și la consimțământul Bulgariei însăși.

Evaluând rezultatele discuțiilor sale finale cu Hitler și Ribbentrop, Molotov i-a telegrafiat lui Stalin la Moscova: „Ambele conversații nu au dat rezultatele dorite... Nu este nimic de lăudat, dar cel puțin a aflat starea de spirit actuală a lui Hitler, care va trebui luată în considerare."

Încercând să distragă atenția liderilor sovietici din sud-estul Europei, Hitler și Ribbentrop au căutat să-și convingă partenerii de la Moscova

să participe la divizarea Imperiului Britanic și să-i împingă să lupte pentru accesul la Oceanul Indian prin Golful Persic. În plus, în conversația finală cu Molotov, Ribbentrop a prezentat ideea unui acord între participanții la Pactul Tripartit și Uniunea Sovietică privind respectul reciproc pentru sferele de influență ale celor patru puteri. Moscova era pregătită să ia în considerare această propunere, dar în propriile sale condiții, în concordanță cu cele expuse de Molotov la Berlin. Ca urmare, această idee nu a fost dezvoltată.

Vizita lui V. Molotov la Berlin a scos la iveală contradicții sovieto-germane. Pe 25 noiembrie, I. Stalin i-a spus lui G. Dimitrov: „Relațiile noastre cu germanii sunt în exterior politicoase, dar există fricțiuni serioase între noi".

La rândul său, conducerea nazistă a folosit negocierile cu Moscova pentru a disimula pregătirile pentru un atac asupra URSS. În decembrie 1940, Hitler a semnat versiunea finală a „Planului Barbarossa" - un plan pentru un atac asupra URSS. Conform planului Führer-ului, forțele armate germane urmau să se pregătească pentru a învinge Uniunea Sovietică într-o campanie militară rapidă și viguroasă. În același timp, armata germană a trebuit să împiedice retragerea trupelor sovietice pregătite pentru luptă în „întinderile largi ale teritoriului rus". Hitler a contat pe participarea României și a Finlandei la războiul împotriva URSS.

„Forțele armate germane trebuie să fie pregătite să învingă Rusia sovietică ca urmare a unei campanii rapide chiar înainte de încheierea războiului împotriva Angliei („Planul Barbarossa"), Armata trebuie să folosească în acest scop toate forțele de care dispune, cu cu excepţia celor necesare apărării de surprize a teritoriilor ocupate. Sarcina principală a forțelor aeriene este să folosească forțe atât de mari în Campania de Est pentru a ajuta forțele terestre, încât să fie asigurată dezvoltarea rapidă a operațiunilor terestre".

Din directiva secretă a cartierului general a lui Hitler Ns 21 din 18 decembrie 1940 („Planul Barbarossa”)

15.11. Luptă în Balcani

În iarna lui 1940 și primăvara lui 1941, marile puteri europene au purtat o luptă activă pentru controlul regiunii balcanice și al Mediteranei.

La începutul lui septembrie 1940, Bulgaria, cu sprijinul Germaniei și Italiei, a reușit întoarcerea în România a Dobrogei de Sud, pierdută după Primul Război Mondial. La sfârșitul lunii septembrie, conducerea sovietică a propus guvernului bulgar să încheie un pact de asistență reciprocă între cele două țări. Cu toate acestea, guvernul bulgar nu a considerat posibil să încheie vreun acord politic cu URSS.

La sfârșitul lunii noiembrie a aceluiași an, Moscova a luat din nou inițiativa privind un tratat bilateral de asistență reciprocă cu Bulgaria. Dat fiind

Prin încheierea unui astfel de tratat, URSS era pregătită nu numai să ofere garanții Bulgariei, ci și să susțină pretențiile sale teritoriale în Balcani (în raport cu Grecia și Turcia), precum și să ofere asistență economică Sofiei. Încheierea unui tratat sovieto-bulgar ar înlătura obiecțiile Moscovei față de semnarea de către Bulgaria a Pactului tripartit. Cu toate acestea, guvernul bulgar a respins propunerile sovietice și a intensificat negocierile de aderare la Pactul Tripartit.

La 1 martie 1941, Bulgaria a aderat la Pactul Tripartit și a fost de acord cu intrarea trupelor germane în țară. În aceeași zi, trupele germane au început să se desfășoare în Bulgaria. Această acțiune a întărit semnificativ poziția Germaniei în Balcani. A provocat o nemulțumire evidentă în rândul conducerii sovietice. Comisarul Poporului Molotov i-a exprimat regretul ambasadorului german Schulenburg că „guvernul german a considerat că este posibil să ia calea încălcării intereselor de securitate ale URSS și a decis să ocupe Bulgaria cu trupe”. Contradicțiile sovieto-germane au devenit din ce în ce mai evidente.

La 25 martie 1941, guvernul Iugoslaviei și-a anunțat aderarea la Pactul Tripartit. Dar această acțiune a provocat nemulțumire în rândul unei părți semnificative a populației iugoslave și a cercurilor armatei. Pe 27 martie, un grup de ofițeri ai forțelor aeriene, cu sprijinul opoziției democratice sârbe, a efectuat o lovitură militară pro-britacă. A avut loc o schimbare în puterea regală și s-a format un nou guvern de unitate națională. Noua conducere a Iugoslaviei a fost condusă de Marea Britanie și URSS. La 5 aprilie, Iugoslavia și Uniunea Sovietică au încheiat un tratat de prietenie și neagresiune. În același timp, URSS și-a exprimat disponibilitatea de a oferi asistență logistică și tehnică Iugoslaviei, în special cu furnizarea de arme.

Tratatul sovieto-iugoslav trebuia să fie un avertisment pentru Germania cu privire la poziția sovietică. Cu toate acestea, conducerea nazistă, care pregătea un atac asupra URSS, nu a intenționat să ia în considerare nemulțumirea Moscovei. Germania, cu participarea Italiei și a Ungariei, a pregătit rapid o lovitură puternică împotriva Iugoslaviei și Greciei. Ostilitățile au început pe 6 aprilie. În total, 80 de divizii au fost trimise împotriva celor două țări balcanice. Nici Iugoslavia, nici Grecia nu aveau divizii de tancuri sau motorizate; aviația lor era de aproape cinci ori mai mică decât cea germană. Succesul militar al agresorilor a fost o concluzie dinainte. Pe 15 aprilie 1941, regele și guvernul Iugoslaviei au plecat în Grecia, apoi s-au mutat în Egipt. Pe 17 aprilie, reprezentanții Înaltului Comandament al Armatei Iugoslave au semnat un act de capitulare necondiționată.

Iugoslavia a încetat să mai existe ca un singur stat independent. Teritoriul țării a fost împărțit în patru zone de ocupație: Germania, Italia, Ungaria și Bulgaria. Muntenegru a devenit un „guvernator” al Italiei. Croația și Serbia au devenit state marionete, complet dependente de ocupanți.

Uniunea Sovietică nu a fost în măsură să ofere nicio asistență reală Iugoslaviei, iar politica externă sovietică a fost înfrântă. Atunci-ambasadorul Wen

Grigore la Moscova a apreciat încheierea tratatului sovietico-iugoslav astfel: „Mulți consideră pactul ca pe o palmă dată Germaniei, dar în realitate s-a dovedit că URSS a primit o palmă din partea Germaniei, de când răspunsul la pact a fost invazia trupelor germane în Iugoslavia și raidul asupra Belgradului. URSS, ca întotdeauna, a făcut doar un gest și rămâne pe margine...”[1]

De asemenea, Grecia nu a putut rezista forțelor superioare ale agresorilor. Forțele armate grecești au fost înfrânte, iar la 29 aprilie 1941, reprezentanții comandamentului lor au semnat un act de capitulare. Principalele forțe ale Forței Expediționare Britanice au fost evacuate în Egipt. Britanicii au luat acolo regele Greciei și guvernul țării. La începutul lunii iunie, întregul teritoriu al Greciei era ocupat de trupe germane, italiene și bulgare.

Pe 20 mai, comandamentul german a organizat o aterizare masivă în aer pe insula grecească Creta. Până la 1 iunie, rezistența trupelor britanice bazate pe insulă a fost ruptă. Regiunea Balcanică s-a trezit complet sub controlul agresorilor fasciști și al împuterniciților acestora. Nici Marea Britanie, nici Uniunea Sovietică nu au putut împiedica acest lucru.

Campania militară din Balcani a forțat conducerea nazistă să amâne atacul asupra Uniunii Sovietice, care era programat inițial pentru mijlocul lui mai 1941.

15.12. Încheierea Tratatului de neutralitate sovieto-japonez

Încheierea Pactului Tripartit a consolidat poziția Japoniei în Asia. În vara anului 1940, guvernul japonez a identificat „stabilirea unei noi ordini în Asia de Est Mare” drept sarcina sa principală. Extinderea expansiunii în direcția sudică a pus Japonia împotriva Marii Britanii și a Statelor Unite. În același timp, era necesară stabilizarea relațiilor cu URSS. La începutul lunii iulie, ambasadorul Japoniei la Moscova, într-o conversație cu Molotov, a înaintat o propunere de încheiere a unui acord de neutralitate între URSS și Japonia. Acesta prevedea menținerea relațiilor pașnice și de prietenie între cele două țări. Părțile erau obligate să păstreze neutralitatea în cazul în care una dintre ele ar fi atacată de vreo terță putere.

Programul de politică externă al guvernului japonez Konoe, format în iulie 1940, a inclus încheierea unui acord de neagresiune cu Uniunea Sovietică. La 30 octombrie, noul ambasador al Japoniei la Moscova a anunțat că guvernul său pune capăt negocierilor cu URSS privind încheierea unui acord de neutralitate și înaintează o propunere de încheiere a unui pact de atac, similar cu

— Secretele lui Hitler sunt pe masa lui Stalin. Informații și contrainformații privind pregătirea agresiunii germane împotriva URSS, martie-iunie 1941. Documente din Arhiva Centrală a FSB a Rusiei. M., 1995. P. 27.

igienic la tratatul sovieto-german. Astfel, partea japoneză a propus încheierea unui acord mai obligatoriu și de anvergură.

Cu toate acestea, conducerea sovietică nu era pregătită să încheie astfel de acorduri cu Japonia care ar înrăutăți relațiile Uniunii Sovietice cu Statele Unite și China. Oficial, Moscova a legat încheierea unui pact de neagresiune cu Japonia de întoarcerea Sahalinului de Sud în Uniunea Sovietică și transferul către aceasta a Insulelor Kurile, pierdute anterior de Rusia. Asemenea condiții erau inacceptabile pentru Tokyo. Conducerea sovietică a rămas fermă și în același timp constructivă.

12 martie 1941, ministrul japonez de externe I. Matsuoka a plecat într-o călătorie în Europa. Unul dintre obiectivele sale a fost normalizarea relațiilor dintre Japonia și URSS. Pe 24 martie, la Moscova, el a propus din nou liderilor sovietici să semneze un pact de neagresiune și să vândă nordul Sahalinului Japoniei. Ca răspuns, Moscova și-a repetat propunerea de a încheia un acord de neutralitate și de a lichida concesiunea japoneză de cărbune și petrol din nordul Sahalinului. Negocierile au stagnat.

Matsuoka a mers la Berlin și Roma. Înainte de vizita ministrului japonez, Hitler a emis o directivă specială, potrivit căreia scopul politicii germane era implicarea cât mai repede posibil a Japoniei în războiul împotriva Marii Britanii. În timpul conversațiilor de la

Berlin, Hitler l-a convins pe Matsuoka că Japonia are o șansă extrem de favorabilă să atace Singapore. Astfel, liderii germani au împins Japonia să participe activ la lupta împotriva Imperiului Britanic și nu i-au spus reprezentantului Tokyo nimic despre pregătirile pentru un atac asupra URSS. Fuhrer-ul nu avea încredere în aliatul său și își supraestima puterea. Nu știam de planurile lui Hitler și Mussolini, cu care s-a întâlnit și ministrul japonez.

Evident, conversațiile de la Berlin și Roma au influențat poziția ministrului japonez. În timpul unei întâlniri cu Molotov din 9 aprilie, pe drumul de întoarcere către Tokyo, Matsuoka a fost de acord cu un tratat de neutralitate între Uniunea Sovietică și Japonia, deși a continuat să obiecteze față de angajamentul de a lichida concesiunile japoneze în nordul Sahalinului. La 12 aprilie, a avut loc o conversație între I. Stalin și I. Matsuoka, cu participarea lui V. Molotov. În timpul conversației, Matsuoka a subliniat „că soarta Asiei este decisă de două forțe - Japonia și URSS... Pentru a elibera Asia, trebuie să scapi de anglo-saxoni și, prin urmare, înainte de o astfel de sarcină, trebuie să renunți la problemele mici și să cooperezi în problemele mari.” Stalin a susținut opinia ministrului japonez, „că dacă se încheie un pact de neutralitate, atunci acesta va fi cu adevărat o trecere de la dușmănie la prietenie”[1]. Matsuoka a fost de acord să rezolve problema lichidării concesiunilor japoneze în nordul Sakhalinului.

13 aprilie, la Kremlin a fost semnat un pact de neutralitate între URSS și Japonia. Acordul a fost încheiat pe o perioadă de cinci ani și prevedea ca ambele

1 Documente de politică externă. 1940 - 22 iunie 1941. T. XXlIl. Carte 2. Partea 2. 2 martie 1941 - 22 iunie 1941. M., 1998. P. 561-562.

Părțile se angajează să mențină între ele relații pașnice și de prietenie și să respecte reciproc integritatea teritorială și inviolabilitatea celeilalte părți contractante. Textul acordului prevedea că, dacă una dintre părți devine ținta ostilităților din partea uneia sau mai multor terțe puteri, atunci cealaltă parte va rămâne neutră pe tot parcursul conflictului. În același timp, a fost semnată o declarație comună privind respectul reciproc pentru integritatea teritorială și inviolabilitatea granițelor Republicii Populare Mongole și a entității statale pro-japoneze Manchukuo. Printr-un schimb secret de scrisori între Matsuoka și Molotov, a fost oficializat un acord privind lichidarea concesiunilor japoneze în nordul Sahalinului în termen de șase luni de la semnarea pactului de neutralitate (mai târziu, după izbucnirea războiului sovieto-german, au preferat să nu să ne amintim această obligaţie japoneză).

A doua zi, Stalin, contrar practicii sovietice și protocolului acceptat, a venit personal la stație pentru a-l desprinde pe Matsuoka. Pe peron, în fața tuturor celor adunați, s-a apropiat de ambasadorul german Schulenburg și i-a cerut să depună toate eforturile pentru ca Germania și Uniunea Sovietică să fie în continuare prieteni. Acest act

public a fost menit să sublinieze dorința Kremlinului de a dezvolta bune relații cu Germania și Japonia.

Încheierea unui pact de neutralitate cu Japonia a fost un succes fără îndoială al politicii externe sovietice. A redus tensiunea în relațiile sovieto-japoneze și a servit ca element de descurajare în construirea puterii militare japoneze în apropierea granițelor sovietice. În același timp, Tokyo și-a asigurat condiții favorabile pentru dezvoltarea expansiunii în direcția mărilor sudice.

15.13. Formarea Alianței Anglo-Americane. Legea SUA pentru împrumut-închiriere

Activitatea japoneză i-a îngrijorat pe liderii americani. La sfârşitul lunii ianuarie - începutul lunii februarie 1941, la Washington au avut loc mai multe întâlniri ale reprezentanţilor Statului Major al Marii Britanii, stăpânirilor acesteia şi Statelor Unite. S-a decis ca, dacă Statele Unite vor intra în război, eforturile sale principale se vor concentra în Atlantic și Europa, întrucât Germania era cel mai serios adversar din blocul agresor.

În martie 1941, președintele Roosevelt a semnat Lend-Lease Act. Această lege i-a dat președintelui Statelor Unite autoritatea de a „transfera, închiria, împrumuta sau furniza în alt mod materiale de război sau informații militare guvernului oricărei țări dacă apărarea sa împotriva agresiunii este vitală pentru Statele Unite”. Astfel, Statele Unite s-au implicat din ce în ce mai mult în eforturile de contracarare a blocului de agresori. În același timp, Roosevelt a subliniat că Lend-Lease nu a fost un act de caritate, ci un mijloc de a proteja America.

zZ^ \ flnfl MEMORIA J-- -X

Lend-Lease este un program de transfer de către Statele Unite ale Americii (cu împrumut sau închiriere) de arme, muniții, materiale strategice, vehicule, alimente etc. adversarii blocului agresor din cel de-al doilea război mondial. Funcționat din martie 1941 până în septembrie 1945.

Sprijinul Statelor Unite ale Americii a fost foarte important pentru Marea Britanie, aflată într-o situație critică. Trupele britanice au fost expulzate din Grecia și Cirenaica (parte a Libiei moderne). La începutul lunii mai 1941, prim-ministrul britanic W. Churchill ia scris președintelui Roosevelt că, dacă Marea Britanie ar pierde Egiptul și Orientul Mijlociu, atunci lupta împotriva Germaniei și Italiei s-ar transforma într-o problemă dificilă și pe termen lung pentru ea, chiar dacă Statele Unite au intrat în război. Dar Hitler nu a avut timp pentru Africa de Nord și Orientul Mijlociu.

15.14. Finalizarea pregătirilor Germaniei pentru un atac asupra URSS. Calculele greșite ale politicii externe ale lui Stalin

Întreaga mașină militară germană se pregătea pentru începerea războiului împotriva URSS. Au fost clarificate anumite aspecte ale „Planului Barbarossa" și au fost elaborate directive politice generale pentru comanda forțelor armate. La 30 martie 1941, Hitler a adunat în Cancelaria Reichului aproximativ 250 de generali și ofițeri superiori care trebuiau să participe la războiul împotriva URSS. El a declarat: „Războiul viitor cu Uniunea Sovietică nu poate fi purtat conform legilor militare obișnuite. Acesta va fi un război de distrugere, o luptă între două viziuni asupra lumii." Era planificat să lichideze statul și aparatul politic sovietic, să colonizeze teritoriul URSS și să transforme populația într-o forță de muncă ascultătoare. Conducerea lui Hitler a orientat autoritățile germane spre urmărirea unei politici de genocid și extinderea „spațiului de viață" al Reich-ului.

14 iunie , Fuhrer-ul a convocat o altă „mare întâlnire" a liderilor săi militari. El a justificat din nou decizia de a intra în război împotriva Uniunii Sovietice ca un pas important pentru crearea unui imperiu nazist în est. Potrivit unuia dintre participanții la întâlnire, „o dispoziție încrezătoare a predominat printre cei adunați". Toate pregătirile militare pentru agresiune s-au bazat pe premisa că principalele forțe ale Armatei Roșii vor fi distruse în decurs de șase până la opt săptămâni în bătălii de încercuire la scară largă. Nu mai târziu de începutul iernii, trupele agresoare trebuiau să ajungă pe linia Arhangelsk-Volga-Astrakhan. Din punct de vedere al politicii internaționale, punerea în aplicare a „Planului Barbarossa" a avut scopul de a priva Marea Britanie de ultimul său potențial aliat în Europa și de a deschide calea conducerii lui Hitler pentru a domina complet continentul.

J.V. Stalin a primit numeroase avertismente cu privire la pregătirile Germaniei naziste pentru un atac asupra URSS. Churchill și Roosevelt l-au informat despre acest lucru, la fel ca și personalitățile Komintern și agenții de informații sovietici din Germania. Liderul de la Kremlin nu avea încredere în nimeni. S-a încăpățânat să creadă că Germania nu va putea duce un război pe două fronturi și, prin urmare, nu va ataca URSS până nu va sparge rezistența Angliei. De asemenea, este necesar să se țină cont de campania masivă de dezinformare lansată de serviciile de informații naziste. Au făcut tot posibilul să creeze impresia că Germania se pregătește să aterizeze pe Insulele Britanice. Cine credea liderul de la Kremlin că Hitler îi va prezenta niște cereri suplimentare și vor putea ajunge la o înțelegere. În speranța unei evoluții similare a evenimentelor, pe 6 mai, Stalin a preluat postul de președinte al Consiliului Comisarilor Poporului (șeful guvernului) al URSS. Una dintre figurile proeminente din serviciile secrete sovietice din acea vreme a remarcat mai târziu că numirea lui Stalin în funcția de șef al guvernului a arătat clar: „va conduce negocierile cu Hitler și este încrezător că îl poate convinge să nu declanșeze un război."1

Stalin se temea că britanicii vor ajunge la un acord cu conducerea nazistă pe o bază antisovietică. Aceste temeri s-au intensificat în legătură cu zborul în Anglia a adjunctului lui Hitler în Partidul Nazist, Rudolf Hess, la 10 mai 1941. Instabilul mintal Hess, un fost

pilot militar, a zburat cu un avion de luptă cu un singur loc în spațiul aerian britanic, apoi a parașut. ieșit și aterizat în Scoția. Hess a întreprins această aventură din proprie inițiativă. El spera să ajungă la un acord cu liderii pro-germani din Marea Britanie pentru a încheia pacea în condițiile Berlinului. Cu toate acestea, liderii britanici nu au putut accepta dominația germană în Europa. Misiunea lui Hess l-a șocat pe Hitler și nu a dus la rezultatul dorit.

Stalin a făcut toate eforturile pentru a nu-l irita pe Hitler. În ianuarie 1941, Moscova a acceptat necondiționat propunerile germane privind reglementarea finală a graniței dintre cele două țări (până la Marea Baltică) în legătură cu includerea Lituaniei în URSS. În același timp, a fost semnat un nou acord între URSS și Germania privind livrările reciproce de bunuri. Uniunea Sovietică și-a îndeplinit cu grijă obligațiile economice față de Germania. La sfârșitul lunii aprilie, ambasadorul Germaniei în Uniunea Sovietică, contele von Schulenburg, l-a convins pe Hitler la Berlin „că Stalin este gata să ne facă alte concesii”. La începutul lunii mai, Stalin a luat noi pași pentru a menține relațiile de parteneriat cu Hitler. Ambasadele Belgiei, Norvegiei, Greciei și Iugoslaviei au fost închise la Moscova, iar reprezentanții lor diplomatici au fost forțați să părăsească Uniunea Sovietică. În același timp, Moscova a recunoscut oficial guvernul pro-nazist al Irakului. La mijlocul lui mai 1941, Stalin a refuzat hotărât să aprobe un plan de lovitură preventivă împotriva forțelor armate germane, elaborat de liderii militari sovietici.

1 Sudoplatov P. Inteligența și Kremlinul. Note de la un martor nedorit. M., 1996. P. 139.

În iunie, dovezile s-au înmulțit despre pregătirile intensificate ale Germaniei pentru război împotriva URSS. Avioanele germane au invadat tot mai mult spațiul aerian sovietic, membrii familiei diplomaților germani și unii angajați ai Ambasadei Germaniei au părăsit de urgență Moscova.

Cu toate acestea, liderul de la Kremlin încă spera că va putea amâna începerea războiului. Pe 14 iunie, la Moscova a fost publicat un mesaj de la organul oficial de informare sovietic (TASS).

„Conform URSS, Germania respectă la fel de constant termenii pactului de neagresiune sovieto-german, ca și Uniunea Sovietică, motiv pentru care, în opinia cercurilor sovietice, zvonurile despre intenția Germaniei de a rupe pactul și de a lansa un atac asupra URSS sunt lipsiți de orice bază... URSS s-a conformat și intenționează să respecte termenii pactului de neagresiune sovieto-german, motiv pentru care zvonurile că URSS se pregătește de război cu Germania sunt false

și provocatoare.”

Din Declarația TACC din 14 iunie 1941.

Stalin se aștepta la un fel de reacție din partea conducerii naziste: confirmare, negare, propunere de începere a negocierilor. Cu toate acestea, Berlinul a ignorat pur și simplu declarația sovietică.

Agresorii au concentrat 190 de divizii pentru a ataca Uniunea Sovietică, inclusiv 153 germane, inclusiv 19 de tancuri și 14 divizii motorizate - două treimi din forțele armate germane. Cu toate acestea, Stalin încă a întârziat aducerea trupelor sovietice în deplină pregătire pentru luptă, sperând să rezolve problema cu Hitler în mod pașnic. Forțele armate germane au primit ordin să lanseze o ofensivă pe teritoriul sovietic la 3:30 a.m. pe 22 iunie 1941, în timp ce piloții germani urmau să efectueze atacuri puternice cu bombardamente asupra țintelor din URSS.

În seara zilei de 21 iunie, un militar german, un comunist care a ajuns în trupele germane în România, a trecut granița râului Prut și a raportat începutul agresiunii împotriva URSS devreme în dimineața zilei de 22 iunie. Liderii militari sovietici l-au convins pe Stalin că dezertorul spunea adevărul. În noaptea de 22 iunie, trupelor sovietice din raioanele de graniță a fost trimisă o directivă prudentă cu privire la necesitatea pregătirii pentru un posibil atac al forțelor armate germane. Totodată, s-a ordonat să nu cedeze provocărilor.

Pe 22 iunie, în jurul orei patru dimineața, Stalin a fost trezit de un apel telefonic de la șeful Statului Major General sovietic, generalul de armată G.K. Jukov, care l-a informat despre un atac german la scară largă asupra Uniunii Sovietice. Stalin a ordonat adunarea tuturor membrilor Biroului Politic al Comitetului Central al Partidului Comunist al Bolșevicilor din întreaga Uniune de la Kremlin, iar înalți lideri militari urmau să vină acolo. Stalin încă se gândea la un fel de provocare a generalilor germani, crezând că Hitler însuși nu va îndrăzni să comită o agresiune. În numele liderului sovietic, comisarul poporului V. Molotov s-a întâlnit cu ambasadorul german Schulenburg. Ambasadorul a făcut o cerere urgentă lui Molotov

o nouă declarație a guvernului german despre începutul acțiunilor armate ale forțelor Reich împotriva URSS. Celebrul istoric și jurnalist american W. Shirer a scris: „Aceasta a fost o declarație deja familiară, plină de tot felul de născociri și minciuni, pe care Hitler și Goebbels și-au pus mâna la compilare și la care au recurs de fiecare dată pentru a justifica un alt act. de agresiune neprovocată. Cu toate acestea, această afirmație... le-a depășit pe toate precedentele în nerușinare și înșelăciune absolută.”[1] Liderii naziști au acuzat guvernul sovietic că urmărește o politică antigermană și pregătește un atac asupra Germaniei. Din nefericire , în aceste zile, aceste inventii de propagandă nazistă sunt repetate de unii istorici ruși și străini.

Atacul Germaniei, aliaților și sateliților săi asupra Uniunii Sovietice a fost o agresiune neprovocată. A început Marele Război Patriotic al poporului sovietic și al forțelor lor armate. O etapă complet nouă a început în istoria celui de-al Doilea Război Mondial.

Literatură

Principal

Narinskii M. M., Filitov A. M. Politica externă sovietică în timpul celui de-al doilea război mondial: Un curs de prelegeri. M.: MGIMO, 1999.

Semiryaga M.I. Secretele diplomației lui Stalin. 1939-1941. M.: Liceu, 1992.

Istoria sistematică a relațiilor internaționale în patru volume. Evenimente și documente. 1918–2000 / Rep. ed. A. D. Bogaturov. Volumul unu. Evenimente. 1918-1945. M.: Mosk, muncitor, 2000. Ch. 14.

Istoria sistematică a relațiilor internaționale în patru volume. Evenimente și documente. 1918–2000 / Rep. ed. A. D. Bogaturov. Volumul doi. Documentele anilor 1910-1940 / Comp. A. V. Malgin. M.: Moscova, muncitor, 2000.

Smirnov V.P. O scurtă istorie a celui de-al Doilea Război Mondial. M., 2005.

URSS, Europa de Est și al Doilea Război Mondial, 1939-1941. Discuții, comentarii, reflecții. M.: Nauka, 2007.

Chubaryan A. O. Ajunul tragediei. Stalin și criza internațională: septembrie 1939 - iunie 1941. M.: Nauka, 2008.

Adiţional

Criza internațională 1939-1941 Actele conferinței internaționale. M., 2006.

Şansa ratată a lui Melypyukhov M.I. Stalin. Uniunea Sovietică și lupta pentru Europa, 1939-1941. Documente, fapte, judecăți. M., 2000.

1 Ascensiunea și căderea celui de-al treilea Reich / Ed. O. A. Rzheshevsky: În 2 volume. M., 1991. T. 2. P. 236.

CAPITOL

RELAȚII INTERNAȚIONALE DIN MARELE RĂZBOI PATRIOTIC

16.1. Nașterea coaliției anti-Hitler

Intrarea Uniunii Sovietice în cel de-al Doilea Război Mondial, ca urmare a atacului perfid asupra acesteia din partea Germaniei lui Hitler, a schimbat radical natura întregii situații internaționale. Hitler a făcut un pas fatal. „Atacul asupra Rusiei a fost o nebunie pură”, a mărturisit ministrul de finanțe al celui de-al treilea Reich, J. Schacht.

După ce a început ca o bătălie între marile puteri pentru încă o nouă reîmpărțire a lumii, războiul a căpătat în cele din urmă o orientare de eliberare, antifascistă și a devenit o luptă a popoarelor împotriva

aservirii de către țările agresoare. Pe măsură ce această luptă s-a intensificat, au apărut condiții obiective pentru formarea unei largi coaliții anti-hitleriste de state cu diferite sisteme sociale, al cărei nucleu erau relațiile aliate ale URSS, SUA și Marea Britanie, unite de o dorință comună de a învinge Puterile axei și convin asupra fundamentelor lumii postbelice.

^-^PENTRU MEMORIE)--- ---*^

Este important de menționat că, în ciuda calculelor greșite majore ale politicii externe sovietice din anii de dinainte de război și a erorilor fundamentale în evaluarea personală a situației internaționale de către Stalin, Uniunea Sovietică a reușit totuși să păstreze oportunități politice pentru o schimbare bruscă a politicii externe cu începutul Marelui Război Patriotic spre stabilirea cooperării cu puterile anglo-saxone și crearea unei coaliții interaliate. După cum se spune, podurile nu au fost arse și a fost posibil să se deschidă traficul unul către celălalt de-a lungul lor.____j

Au intrat în joc factori puternici pe termen lung; planurile aventuriste ușoare ale unui „blitzkrieg” au fost înlocuite cu corespunzătoare.

1 Schacht Y. Finanțatorul principal al celui de-al Treilea Reich. Confesiunile unei vulpi bătrâne. 1923-1948. M., 2001. P. 401.

dezvoltarea potențialelor militare și economice, susținută de politica externă și eforturile diplomatice din partea puterilor în război. Regruparea globală a forțelor nu a fost în favoarea Germaniei naziste și a aliaților săi.

De asemenea, ar trebui să aducem un omagiu realismului manifestat de liderii SUA și Marii Britanii - președintele F. Roosevelt și prim-ministrul W. Churchill, care nu s-au lăsat purtați de fobiile și sentimentele caracteristice antebelice antisovietice. a unei părți a clasei conducătoare a țărilor lor în spiritul „a treia bucurie” după binecunoscuta formulă a senatorului G. Truman (se spune că rușii și germanii să „se ucidă cât mai mult posibil”) , dar a făcut pași către Uniunea Sovietică într-un moment dificil pentru toată lumea. Fascismul reprezenta un pericol prea mare pentru interesele naționale ale Statelor Unite și ale Marii Britanii pentru ca acest pericol să fie neglijat.

Astfel, calculele strategice ale naziștilor de a izola Uniunea Sovietică prin continuarea politicii de „pacire” a agresorilor s-au dovedit a fi construite pe nisip. Berlinul nu a reușit să înțeleagă că, după înfrângerea Franței și asediul Angliei, a avut loc treptat o schimbare decisivă a contradicțiilor mondiale, nu în favoarea puterilor Axei.

z<-ζflΠB MEMORIA^--- --X

La Londra și Washington, războiul sovieto-german nu a fost privit ca o bătălie mortală a „două totalitarisme”, ci a fost văzut ca o luptă între forțele democrației și progresul împotriva planurilor delirante ale lui Hitler de dominare a lumii, care ar fi trebuit susținute . Bunul simț a prevalat în cele din urmă asupra prejudecăților ideologice.

Desigur, în timpul războiului, aceste tendințe nu s-au manifestat întotdeauna „în forma lor pură”, ci cu ajustări pentru circumstanțe specifice, realizarea „echilibrelor de putere”, beneficiile și scopurile politice urmărite ale puterilor aliate etc.

În acest sens, principalele obiective ale URSS și ale potențialilor săi aliați occidentali, anunțate la începutul războiului sovieto-german, au fost de mare importanță. În ciuda diferențelor tactice semnificative, ei se distingeau încă printr-un grad ridicat de unitate în problemele fundamentale ale războiului și ale lumii postbelice. Merită să subliniem că din partea conducerii sovietice, chiar și în acea perioadă dificilă inițială a războiului, când Armata Roșie se retragea de-a lungul întregului front și, se părea, nimic nu putea reține Blitzkrieg-ul Wehrmacht, înfrângerea în război. nu a fost considerată o ipoteză de lucru.

Acest lucru, desigur, nu trebuie confundat cu planurile de rezervă existente pentru posibila capitulare a Moscovei și chiar posibila retragere a Armatei Roșii dincolo de Volga, operațiuni secrete folosind canale de informații pentru a câștiga timp și a induce în eroare naziștii cu privire la Kremlinul. pregătirea „pentru negocieri” precum Brest-Litovsk. pacea lituaniană și, probabil, cu scopul de a

cunoașterea unei anumite influențe diplomatice asupra democrațiilor occidentale cu un scenariu de coșmar pentru ele al unei păci separate. Într-un fel sau altul, un război, în special precum cel de-al Doilea Război Mondial, este o întreprindere prea complexă pentru ca tot ce este în el să pară absolut logic și să se încadreze în schemele manuale.

Deja la 22 iunie 1941, la ora 12, Discursul adresat poporului sovietic din partea Guvernului țării, rostit de adjunctul șefului său V.M. Molotov, conținea un apel la mobilizarea tuturor forțelor și mijloacelor pentru a respinge inamicul și exprima o încredere de neclintit. în războiul final: „Cauza noastră este dreaptă. Inamicul va fi învins. Victoria va fi a noastră”. Au început lucrările practice de transferare a întregii economii a țării pe picior de război, mobilizarea economiei și a întregii vieți publice folosind avantajele sistemului de management socialist în condiții de urgență, cu scopul de a transforma țara într-un singur lagăr militar sub sloganul „ Totul pentru front, totul pentru victorie!” Nicăieri acest lucru nu a fost mai bine demonstrat decât în evacuarea cât mai repede posibil a întreprinderilor de apărare din vestul țării spre est și în crearea

unei noi baze industriale dincolo de Urali. Fără exagerare, vorbeam despre supraviețuirea poporului sovietic, a cărui existență spirituală și fizică era amenințată de planurile „noii ordini” ale lui Hitler.

Pentru a centraliza conducerea țării în condiții de război, deja pe 23 iunie, i.e. a doua zi după începerea războiului, a fost creat Cartierul General al Înaltului Comandament Suprem (SHC) pentru conducerea strategică a operațiunilor militare, iar la 30 iunie a fost înființat un organism de urgență - Comitetul de Apărare a Statului (GKO) sub președinție. al lui I.V.Stalin, înzestrat cu putere deplină în stat conform conducerii economiei, asigurării unității politice a guvernului și a poporului și întărirea puterii de luptă a Armatei Roșii.

Kremlinul a învățat lecții din înfrângerea Franței, al cărei sistem burghez-democratic nu a rezistat loviturii mașinii totalitare funcționale a statului nazist și s-a prăbușit sub influența contradicțiilor interne, povara colaboraționismului și dezorganizarea completă a tuturor. viata publica.

La 3 iulie 1941, în Adresa președintelui Comitetului de Apărare a Statului I.V. Stalin către poporul sovietic, au fost formulate obiectivele pe termen lung ale Uniunii Sovietice în Marele Război Patriotic. În special, Apelul a evidențiat caracterul național al războiului împotriva aservirii fasciste și legătura strânsă a Războiului Patriotic cu misiunea de a elibera toate popoarele Europei de sub jugul fascismului. S-a subliniat, de asemenea, că în acest război de eliberare Uniunea Sovietică nu va fi singură, iar lupta sa se va îmbina cu lupta popoarelor Europei și Americii pentru independența și libertățile lor democratice. „Acesta va fi un front unit al popoarelor care susțin libertatea, împotriva înrobării și amenințării cu înrobirea din partea armatelor fasciste ale lui Hitler”, a spus Stalin în discursul.

De remarcat este limbajul, stilul și intonația documentului, lipsit de accente de clasă și apropiate în spirit de sentimentele comunității democratice antifasciste mondiale și ale popoarelor țărilor ocupate din Europa. În același timp, conducerea sovietică a evitat cu sârguință orice mențiune despre natura globală a războiului, a puterilor Axei în ansamblu, concentrându-se pe agresiunea germană și încercând să nu-și complice poziția în Orientul Îndepărtat și să evite o ciocnire cu Japonia. Din acel moment și până la sfârșitul războiului din Europa, aceasta avea să devină o trăsătură distinctivă a politicii externe a Kremlinului, care ar irita Londra și mai ales Washington.

Obiectivele politice generale ale Uniunii Sovietice în Marele Război Patriotic i-au determinat, de asemenea, politica externă imediată și sarcinile diplomatice. Era vorba despre crearea celor mai favorabile condiții internaționale pentru câștigarea victoriei asupra inamicului și facilitarea eforturilor Armatei Roșii pe front, în primul rând prin crearea unei coaliții anti-Hitler pregătite pentru luptă. Într-o convorbire cu noul ambasador britanic la Moscova, S. Cripps, la 8 iulie 1941, Stalin a declarat răspicat: „Coaliției trebuie să i se opună o

coaliție, nu izolare”1. Acest lucru a indicat în mod clar că Moscova a văzut războiul mondial ca o coaliție și, după ce Hitler a încălcat pactul de neagresiune, a revenit rapid la „opțiunea A” - stabilirea cooperării cu democrațiile occidentale, ceea ce, din cauza circumstanțelor cunoscute, URSS nu a putut să o facă. în anii de dinainte de război.

Acest dinamism sporit atât în politica internă, cât și în cea externă în primele zile ale războiului, când situația de pe front era pur și simplu catastrofală pentru statul sovietic, nu vorbește cu greu de mare confuzie, sau chiar de panică la Kremlin, sau de „confuzia” personală a lui Stalin. ” pe care a devenit la modă să se afirme mai târziu folosind dovezi foarte dubioase.

MEMORIA Z-QyiA^ X

Mecanismul de stat de luare a deciziilor politice responsabile a funcționat practic fără eșecuri, deși cu mare presiune asupra tuturor resurselor și costuri umane enorme și, în general, a asigurat managementul unei țări uriașe în circumstanțe de criză. Pariul liderilor celui de-al Treilea Reich pe destabilizarea internă a statului sovietic și chiar prăbușirea acestuia („un colos cu picioare de lut”), luptele interetnice și acțiunile colaboratorilor locali cu inamicul, așa cum s-a întâmplat în Franța, s-au transformat. a fi de nesuportat. ¡

1 Relațiile sovieto-britanice în timpul Marelui Război Patriotic. 1941 - 1945. M., 1983. T. 1.S. 70.

În ceea ce privește potențialii aliați ai URSS - SUA și Marea Britanie, vestea întoarcerii lui Hitler spre est, care era de mult așteptată, judecând după mărturia participanților direcți la aceste evenimente, le-a dat un sentiment de profundă ușurare („ un dar al providenței”, potrivit ministrului de război G. Stimson) . Inițial, nu a existat o mare încredere că Uniunea Sovietică va supraviețui; politicienii au fost impresionați de victoriile Wehrmacht-ului în Europa și de cursul „Războiului de iarnă” sovietico-finlandez și diferă între ei doar în momentul finalizării „Campania Rusiei” și „căderea bolșevismului”. Prin urmare, invazia Rusiei de către Hitler a fost văzută ca un răgaz temporar, care ar trebui folosit cât mai mult posibil pentru a-și consolida propriile poziții și a construi puterea militară.

În același timp, încă din primele zile de război, accentul politic a fost pus public destul de clar. Premierul britanic a dat tonul ca lider al unei țări care era în război cu fascismul de aproape doi ani. Vorbind la radio în seara zilei de 22 iunie, W. Churchill le-a amintit ascultătorilor de mulți ani de luptă împotriva comunismului sub forma Rusiei Sovietice, dar în noile condiții apărute el era gata să îi ofere asistență britanică, acționând pe vechiul principiu care salvase Imperiul Britanic de mai multe ori în trecut: „dușmanul inamicului meu este prietenul meu”.

„Pericolul care amenință Rusia este pericolul care ne amenință pe noi și Statele Unite.”

Din discursul radiofonic al lui W. Churchill din 22 iunie 1941.

Cuvintele sunt cuvinte, dar pentru Moscova, în lumina politicii de dinaintea războiului de la München a „Insidiosului Albion”, următoarea întrebare era de o importanță fundamentală: era Londra capabilă să intre într-o nouă conspirație cu Hitler în detrimentul Uniunii Sovietice? și să tragi Statele Unite cu ea? Sau contradicțiile anglo-germane erau deja ireconciliabile la acel moment? Suspiciunile Moscovei au fost întărite de sosirea adjunctului lui Hitler în partid, R. Hess, în Anglia, literalmente în ajunul invaziei germane a Rusiei, înconjurat de o cortină de fum densă, adevăratele circumstanțe ale acesteia nu au fost pe deplin dezvăluite. zi. Conștient de tendința britanică de a juca un „joc dublu”, Kremlinul a recunoscut că Hitler a încercat să-și asigure spatele în Occident înainte de începerea războiului cu Rusia și nu a exclus posibilitatea ca acesta să încheie o pace separată cu Anglia. .

Aceasta vorbea despre marea nervozitate a conducerii de la Kremlin în acel moment și despre suspiciunea crescută a lui Stalin însuși, care, în atmosfera de incertitudine din primele zile de război, se temea foarte mult de o nouă unificare a puterilor occidentale împotriva Uniunea Sovietică. Între timp, concluzia a sugerat că după „Bătălia Angliei” toate podurile au fost deja arse și astfel de temeri, chiar dacă ar exista, nu au ținut cont de starea de spirit a poporului englez, care nu va accepta niciodată o întoarcere la politica de „linişte”. In toate

Într-un caz, într-o conversație cu ambasadorul sovietic I. M. Maisky, care a avut loc în aceeași zi cu discursul lui W. Churchill, ministrul britanic de externe A. Eden, ca răspuns la sondajul sovietic, a răspuns cu siguranță că „nu poate exista vorbesc despre pace cu Hitler.” și discursuri”.

Mai greu a fost pentru guvernul Statelor Unite, care și-a menținut formal neutralitatea și a fost singura dintre marile puteri care a rămas un partid nebeligerant, să își formuleze atitudinea față de izbucnirea războiului sovieto-german. Rolul de „jucător de rezervă”, așa cum îi plăcea președintelui Roosevelt să spună, i se potrivea foarte bine Washingtonului deocamdată. Era mult mai profitabil să fii un mare „arsenal al democrației” decât să verse sânge pe câmpurile de luptă. Explicația oficială au fost sentimentele izolaționiste ale poporului american, pe care Casa Albă nu a putut să nu le ia în considerare.

Prin urmare, prima reacție a Statelor Unite la evenimentele din 22 iunie din Rusia a fost destul de restrânsă și nu la un nivel prea înalt. Statele Unite păreau să se distanțeze în mod conștient de declarația energică a premierului britanic și nu se grăbea să forțeze

evenimentele. Ambasada sovietică de la Washington a avut chiar impresia că, după ce a aflat despre invazia URSS de către Hitler, Roosevelt a luat o „atitudine tăcută de așteptare”. În orice caz, secretarul adjunct de stat S. Welles, omul președintelui în Departamentul de Stat, care a luat cuvântul a doua zi, a comentat destul de cumpătat evenimentele care au zguduit lumea, concentrându-se pe atitudinea negativă a Statelor Unite față de comunism și la în același timp, caracterizează acțiunile lui Hitler drept „perfide”. În același timp, el a subliniat că „orice luptă împotriva hitlerismului”, indiferent de unde provine, este în interesul securității SUA.

Vorbind la o conferință de presă a doua zi, 24 iunie, președintele Roosevelt a evitat și el să răspundă la o întrebare directă - ce asistență erau gata Statele Unite să ofere Uniunii Sovietice? Motivele acestei precauții, cel puțin, au fost, pe de o parte, povara problemelor antebelice în relațiile dintre Moscova și Washington și, pe de altă parte, o situație aproape critică pe Frontul de Est, pe care americanul Ambasadorul la Moscova L. a informat Washingtonul pe tonuri panicate.Shteynhardt.

În acest sens, două acțiuni majore organizate de Moscova și Washington aproximativ în același timp la sfârșitul lunii iulie au avut o importanță deosebită pentru intensificarea relațiilor și clarificarea situației militaro-politice - deplasarea delegației militare sovietice conduse de generalul F. I. Golikov la Marea Britanie și SUA și vizita lui G. Hopkins, cel mai apropiat asistent al președintelui Roosevelt și, după cum au spus neoficial, „al doilea sine” al său, la Moscova.

Sarcinile armatei sovietice au inclus, în primul rând, discuții cu oficialii americani și cu președintele Roosevelt personal privind organizarea aprovizionării militare către URSS și clarificarea situației de pe frontul sovieto-german. Ambele au fost întâmpinate cu mare prudență în rândul birocrației americane și au indicat în mod clar o reticență

Washingtonul să construiască relații pe termen lung cu Uniunea Sovietică până la clarificarea situației de pe Frontul de Est, inclusiv din cauza temerii că materialele furnizate vor cădea în mâinile germanilor.

Mai utilă pentru înțelegerea de către Washington a stării de lucruri din Rusia a fost vizita în Uniunea Sovietică a lui Hopkins, care, ca urmare a ceea ce a văzut cu propriii ochi și în timpul conversațiilor cu Stalin, a ajuns la concluzia despre puterea Frontul de Est, moralul ridicat al populației și determinarea necondiționată a Rusiei și a liderilor săi de a câștiga. El a fost impresionat de cuvintele rostite la Kremlin că pentru germani primele bătălii din Rusia nu au fost „o plimbare de-a lungul bulevardelor Franței”.

Emisarul prezidențial, cu comentariul său pozitiv asupra a ceea ce a văzut și a auzit, a transmis cu sârguință toate acestea Casei Albe. Și

deși el, urmând instrucțiunile pe care le-a primit, s-a ferit să își asume obligații specifice și a ascultat mai mult, s-a ajuns totuși la un acord important de a organiza la Moscova o reuniune a reprezentanților URSS, SUA și Marii Britanii la sfârșitul lunii septembrie pentru a lua în considerare problema proviziilor militare. Calculele americanilor, deși cu un anumit risc, se bazau pe faptul că, dacă până la ținerea întâlnirii trilaterale URSS ar fi rezistat loviturilor mașinii militare hitleriste, atunci germanii ar fi „blocați” în Rusia. de multă vreme și ar fi trebuit să ofere asistența necesară în propriile sale interese în spiritul canoanelor clasice ale teoriei „balanțului puterii”.

16.2. Atlantic Paper

Logica marelui război, caracterul său antifascist în creștere și influența sporită asupra politicilor forțelor democratice i-au pus pe partenerii anglo-americani cu sarcina de a conveni și coordona obiectivele fundamentale în război, așa cum a avut anterior Uniunea Sovietică. Terminat. Nu întâmplător Uniunea Sovietică nu a fost invitată să participe la conferința bilaterală convocată în acest scop, care a avut loc la jumătatea lunii august în Golful Argentia din Newfoundland și a intrat în istorie drept Conferința Atlanticului. În ochii britanicilor și americanilor din acea etapă a războiului, rolul URSS părea să nu fie încă pe deplin definit, iar părerea ei putea fi probabil neglijată.

Aceasta a fost prima dintre multele întâlniri bilaterale dintre Roosevelt și Churchill în anii de război și a fost importantă în stabilirea tonului „corect” în relațiile anglo-americane pentru viitor. Putem spune că atunci s-a stabilit „relația specială” dintre Washington și Londra, care continuă și astăzi, în care partea americană, profitând de slăbirea „stăpânei mărilor”, a început să joace rolul principal. rolul de prima vioară, iar prim-ministrul Churchill s-a resemnat cu rolul de el a spus, „locotenent Roosevelt”.

Pe 14 august, conferința a adoptat Carta Atlanticului istorică, pregătită în principal de americani și reprezentând un set de norme juridice internaționale și norme pacifiste generale cunoscute.

și principiile războiului și organizării lumii postbelice, care, după unii observatori, se întorc până la Pacea Westfalia, Epoca Iluminismului sau „Pactul Briand-Kell ora”, care, după cum știm, , nu a putut preveni un nou război mondial.

În special, carta a precizat că Anglia și Statele Unite nu stabilesc obiective pentru achiziții și confiscări teritoriale sau de altă natură și nu vor fi de acord cu nicio modificare teritorială care nu este în concordanță cu voința liber exprimată a poporului, care ar putea fi luată în considerare nu numai ca o respingere a confiscărilor teritoriale ale țărilor „Axei”, dar și ca o aluzie transparentă la pactul de neagresiune sovieto-german și la consecințele acestuia pentru harta politică a Europei. S-a subliniat, de asemenea, că părțile

respectă dreptul tuturor popoarelor de a-și alege forma de guvernare și se străduiesc să restabilească drepturile suverane și autoguvernarea acelor popoare care au fost private de aceasta prin forță, în care se fac aluzii la sovietul de dinainte de război. acțiunile din Țările Baltice au fost ușor de deslușit, mai ales că americanii nu au recunoscut așa-numita „încorporare" a Lituaniei, Letoniei și Estoniei în URSS.

Mai departe, tot nu fără o aluzie a intereselor economice ale autorilor cartei, s-a proclamat, în spiritul adoptat, dreptul atât al națiunilor mari, cât și al celor mici de a avea acces pe „bază egală" la comerț și la sursele mondiale de materii prime. de către americani la sfârşitul secolului al XIX-lea. doctrina „egalității de șanse", „comerț liber" și „uși deschise", fundamentată de amiralul A. Mahanham, un susținător al folosirii puterii navale americane în interesul expansiunii externe a SUA, care la momentul respectiv a provocat o sentiment de profundă satisfacție în rândul succesorului său spiritual, secretarul de stat K. Hull. „Distrugerea finală a tiraniei naziste" a fost văzută în cartă ca o condiție importantă pentru stabilirea libertăților fundamentale în lumea postbelică, inclusiv eliberarea oamenilor de frică și lipsă. Acest lucru a atras remarci sarcastice din partea lui Churchill, deoarece era deschis la diferite interpretări în engleză.

În general, britanicii au fost destul de sensibili la eforturile SUA de a folosi documentul pregătit pentru a înlătura Marea Britanie în zonele de dominație tradițională, în primul rând în coloniile britanice cu piețele lor bogate și sursele de materii prime. Nu este o coincidență faptul că Churchill a apărat atât de persistent regimul „preferințelor comerciale imperiale" și, în cele din urmă, a reușit să includă o clauză în Cartă conform căreia prevederile acesteia vor fi implementate „în conformitate cu obligațiile existente". În Franklin și Winston, autorul american contemporan John Meacham scrie: „Britanicii erau mai interesați de declarațiile militare și erau foarte nervoși cu privire la posibilele consecințe ale cartei pentru imperiu și sistemul său de comerț închis, dar în acel moment Churchill a decis că ar fi mai înțelept să se conformeze dorințelor lui Roosevelt"1. Moscova știa bine că autorii Atlanticului

1 Meacham Jon. Franklin și Winston. Un portret intim al unei prietenii epice. NY, 2003. P. 120.

Potrivit Cartei Chinei, cu toate diferențele dintre ele, lumea postbelică era văzută ca o lume anglo-americană, iar URSS, așa cum se spune într-unul dintre documentele închise ale Comisariatului Poporului pentru Afaceri Externe, era destinată rolul de „un plus liber la alte puteri". Acest lucru nu putea decât să provoace un sentiment de indignare, deși, dacă rămânem consecvenți din punct de vedere istoric, acesta corespundea în mod obiectiv ideii staliniste despre „echilibrul forțelor" și „dreptul celor puternici".

În același timp, excluderea demonstrativă a URSS de la participarea la conferință ar putea fi numită cu greu un pas înțelept și un început de succes al consolidării forțelor colective de respingere a agresorilor. Situația arăta astfel: în timp ce unii se luptau, alții se gândeau să împartă prada cu mult înainte de victorie. Adevărat, gardienii moralității politice s-ar fi putut referi la experiența de dinainte de război, când Anglia lupta „pe viață și pe moarte”, iar în acel moment URSS și Germania erau angajate în „reorganizarea” spațiului european. Într-un fel sau altul, guvernul sovietic a refuzat să participe la Conferința interaliată de la Londra, programată pentru 27 august, deși nu s-a opus în mod substanțial la prevederile cartei. Mai degrabă, a fost vorba de a da de la bun început tonul potrivit în relațiile cu aliații și de a nu ne lăsa discriminați, chiar și atunci când situația părea aproape critică.

Ghidat de interesele fundamentale ale luptei împotriva fascismului, guvernul sovietic a acceptat să participe la Conferința interaliată, amânată la sfârșitul lunii septembrie, pentru a susține Carta Atlanticului cu o serie de alte țări care fuseseră supuse Agresiunea nazistă. Declarația sovietică anunțată la conferință a actualizat prevederile cartei și a exprimat poziția URSS cu privire la scopurile în război și ordinea mondială democratică postbelică. Declarația exprima acordul cu principiile Cartei Atlanticului, dar prevedea că implementarea sa practică depinde de circumstanțele specifice, nevoile și caracteristicile istorice ale unei anumite țări. Moscova nu a vrut să-și lege mâna cu obligații specifice când victoria era încă departe, iar lucrurile de pe front lăsau de dorit.

16.3. Stabilirea cooperării inter-aliate

De fapt, întreaga istorie a coaliției anti-Hitler, dacă luăm latura practică a problemei, este, în primul rând, istoria negocierilor interaliate privind deschiderea celui de-al doilea front (occidental), iar în al doilea rând, organizarea. a livrărilor militare către Uniunea Sovietică în cadrul așa-numitei legi americane privind împrumutul-chiria (împrumut-chirie) și, în al treilea rând, problemele ordinii mondiale postbelice. Desigur, succesele sau eșecurile pe frontul diplomatic au fost determinate de situația din principalele teatre de operațiuni militare – europene, Orientul Mijlociu, Asia-Pacific, printre care frontul sovieto-german a jucat un rol decisiv.

După cum rezultă din corespondența dintre liderii URSS, SUA și Marea Britanie, guvernul sovietic, deja la începutul războiului, a pornit de la poziția fundamentală că diferențele de natură a sistemului politic al URSS, pe de o parte, iar SUA și Marea Britanie, pe de altă parte, nu puteau constitui un obstacol în calea stabilirii între ele, a unei cooperări politico-militare puternice și a asigurării intereselor legitime.

Începutul legal a fost făcut prin semnarea, la 12 iulie, la Moscova, a Acordului privind acțiunile comune ale URSS și Marii Britanii în războiul împotriva Germaniei, care consemna obligațiile părților de a se acorda reciproc asistență și sprijin în război și să nu negocieze și mai ales să nu încheie un armistițiu sau un tratat de pace cu Germania fără consimțământul reciproc. În dezvoltarea acestui acord, în august a fost încheiat un acord sovietico-britanic privind cifra de afaceri comercială, credit și compensare, în baza căruia Londra a oferit URSS un împrumut de 3% în valoare de 10 milioane de lire sterline. Artă. pe o perioadă de 5 ani.

La rândul său, Washingtonul, după o oarecare ezitare, a decis să deblocheze fondurile sovietice în Statele Unite și să nu aplice „legea neutralității” URSS, care permitea organizațiilor sovietice să achiziționeze materiale militare în Statele Unite pentru bani și a oferit navelor americane dreptul de a intra în porturile sovietice. Cu toate acestea, în acea etapă, Statele Unite au refuzat să ofere guvernului sovietic un împrumut de 500 de milioane de dolari, plătibil în termen de 5 ani după război, demonstrând în mod clar incertitudinea cu privire la soarta URSS. În schimb, la 15 august, au convenit să încheie un acord foarte modest, conform căruia aliatul lor proaspăt bătut a primit un împrumut de 10 milioane de dolari, garantat cu aur livrat Statelor Unite pe navele sovietice Dneprostroy și Azerbaidjan în octombrie-noiembrie 1941. în sumă de 903 mii uncii troy. Războiul era război, evident, era gândirea la Washington, iar afacerile erau afaceri.

Pe partea sovietică, lucrurile nu s-au limitat la stabilirea cooperării doar cu principalele puteri antifasciste. O parte din eforturile guvernului sovietic de a forma un front larg împotriva fascismului a fost restabilirea relațiilor cu guvernele emigrate din țările ocupate ale Europei, care și-au găsit refugiu la Londra. A fost mai ușor să faci asta cu unii dintre ei, și mai dificil cu alții, în funcție de nivelul relațiilor dinainte de război. De exemplu, fostul președinte al Cehoslovaciei E. Benes, conform memoriilor unuia dintre liderii serviciilor secrete sovietice, generalul D. Sudoplatov, chiar a primit în secret 10 mii de dolari de la guvernul sovietic „pentru a se muta” la Londra după capitularea Pragai. La 18 iulie, a fost încheiat un acord cu guvernul Cehoslovaciei în exil cu privire la asistență și sprijin reciproc în războiul cu Germania, inclusiv acordul guvernului sovietic la crearea de unități militare cehoslovace pe teritoriul URSS cu ulterioare. participarea la luptele de pe frontul sovieto-german.

La 30 iulie, după negocieri dificile, în timpul cărora guvernul polonez în exil condus de generalul Sikorski a încercat în zadar să ridice problema Ucrainei de Vest și Belarusului de Vest, a fost semnat un acord prin care se recunoaște tratatele sovieto-germane din 1939 privind schimbările teritoriale în Polonia ca „pierdut în forță.” . De asemenea, partea sovietică a fost de acord cu formarea unei armate poloneze pe teritoriul URSS cu o putere inițială de 30 de mii de oameni. La 4 decembrie 1941, la Moscova, în urma negocierilor dintre

șeful guvernului sovietic și generalul Sikorski, a fost semnată Declarația de prietenie și asistență reciprocă sovieto-poloneză, care nu numai că a consolidat nivelul înalt al relațiilor din vreme de război, dar şi-au pus bazele pentru perioada postbelică. Declarația sovieto-polonă a intrat în istoria relațiilor internaționale ca un document semnificativ, care a ridicat pentru prima dată problema creării unei organizații internaționale de securitate după război, bazată, după cum se spune, „pe unificarea țărilor democratice într-o uniune puternică. .”

Rezultatul negocierilor a fost acordul părții sovietice de a crește numărul de unități poloneze formate pe teritoriul sovietic la 96 de mii de oameni, ținând cont, după cum s-a subliniat, de lupta lor comună „mână în mână cu trupele sovietice” împotriva invadatorilor fasciști. și, în aceste scopuri, să le asigure toate armele și echipamentele necesare. După cum se știe, ca urmare a intrigilor din cercurile emigranților polonezi, armata generalului Anders a fost ulterior retrasă în afara URSS și nu a luat parte la luptele de pe frontul sovieto-german.

Agresiunea Germaniei naziste a distrus ordinea traditionala in Europa, care fusese creata de-a lungul secolelor. Franța, unul dintre stâlpii acestui ordin și echilibrul de putere existent, a părăsit rândurile marilor puteri. În timp ce erau la Londra și mai ales la Washington, se gândeau cum să pună mâna pe moștenirea colonială franceză și îl disprețuiau în mod deschis pe generalul Charles de Gaulle, care a condus mișcarea patriotică „Franța liberă” în opoziție cu guvernul capitulator de la Vichy condus de bătrâni. Mareșalul F. Petain ”, și mai târziu „Luptă împotriva Franței”, guvernul sovietic a dat dovadă de previziune politică și respect față de tradițiile prieteniei ruso-franceze și a fost de acord cu propunerea lui de Gaulle de a-și recunoaște mișcarea și de a stabili relații cu el imediat după izbucnirea război sovieto-german.

Moscova a apreciat declarația oficială a generalului, care a anunțat că „din moment ce rușii duc război împotriva germanilor, suntem necondiționat alături de ei”. În sprijinul URSS, de Gaulle a văzut o oportunitate importantă de a reînvia măreția Franței și de a-și reveni locul în rândul marilor puteri după război. La 26 septembrie 1941, ambasadorul sovietic la Londra I.M. Maisky i-a înmânat lui de Gaulle o scrisoare în care afirmă că guvernul URSS îl recunoaște „ca lider al tuturor francezilor liberi” și este gata să le ofere „asistență și asistență integrală în lupta comună împotriva Germaniei naziste”, și

asigura după victorie „restabilirea completă a independenței și măreției Franței”. Acestea erau cuvintele pe care de Gaulle le aștepta fără succes de la aliații anglo-americani, care nu-l luaseră în serios de multă vreme.

Într-o scrisoare de răspuns adresată ambasadorului sovietic, de Gaulle, exprimându-și recunoștința pentru recunoaștere, scria: „Din partea mea, în numele francezilor liberi, mă angajez să lupt de partea URSS și a

aliaților săi până la victoria finală asupra inamicul comun este atins.” Potrivit celebrului istoric, acest schimb de scrisori echivala cu încheierea unui fel de acord de alianță între Guvernul URSS și Comitetul Național francez1.

16.4. Intrarea trupelor sovietice și britanice în Iran

Într-un război de coaliție, coordonarea dintre aliați atât pe probleme mari cât și pe cele mici a fost importantă. În acest sens, un exemplu de succes al unei astfel de coordonări au fost acțiunile comune întreprinse de URSS și Marea Britanie în Iran la începutul Marelui Război Patriotic. Iranul nu numai că a făcut parte din interesele lor tradiționale aproape din secolul al XIX-lea, dar a fost și de mare importanță ca una dintre rutele strategice pentru livrarea mărfurilor militare către URSS prin Golful Persic și Orientul Mijlociu. Prin urmare, atunci când Germania lui Hitler și-a intensificat acțiunile acolo, folosind cu pricepere sentimente anti-britanice, sloganuri ale luptei anticoloniale și simpatiile pro-naziste ale lui Reza Shah din dinastia Pahlavi, a apărut o amenințare reală a creării unei enclave ostile la granițele sudice ale URSS și lângă perimetrul Indiei Britanice. Toate încercările Moscovei și Londrei din iulie-august de a influența diplomatic guvernul șahului și de a opri activitățile agenților lui Hitler în țară au fost eșuate.

În această situație, la inițiativa guvernului britanic, URSS și Marea Britanie au decis să-și trimită temporar trupele în Iran pentru a securiza flancurile și comunicațiile și pentru a opri activitățile ostile. La 25 august, guvernul sovietic, într-o notă adresată guvernului iranian, și-a anunțat decizia de a trimite temporar trupe în conformitate cu articolul 6 din Tratatul sovieto-iranian din 1921 și în legătură cu pericolul activităților subversive ale germanilor, ca precum şi retragerea imediată a trupelor de îndată ce acest pericol este eliminat. Guvernul britanic a făcut la fel. În aceeași zi, simultan dinspre nord și sud, trupele sovietice și britanice au intrat pe teritoriul iranian.

Pe 8 septembrie, pentru a clarifica problemele tehnice, URSS și Marea Britanie au semnat un acord cu Iranul, care a determinat numărul de trupe aliate pe teritoriul iranian și obligațiile părții iraniene de a facilita tranzitul mărfurilor militare și de a asigura securitatea acestora. Shah Reza, compromis de legăturile cu naziștii, a fost forțat să renunțe

1 Molchanov N. N. Necunoscut de Gaulle. Ultimul mare francez. M., 2011. P. 158.

tron în favoarea fiului său Mohammad Reza Pahlavi. La 29 ianuarie 1942, URSS, Marea Britanie și Iran au încheiat un Tratat de Alianță la Teheran, conform căruia URSS și Marea Britanie s-au angajat să respecte integritatea teritorială, suveranitatea și independența Iranului și să-l protejeze de agresiune și șase luni. după încheierea războiului să-şi

retragă trupele din Iran. Guvernul iranian, la rândul său, a garantat tranzitul nestingherit al mărfurilor militare prin teritoriul său și fiabilitatea comunicațiilor atât rutiere, cât și feroviare.

Deja astăzi, ziarul britanic The Times a decis să reîmprospăteze memoria cititorilor despre evenimentele din acea vreme și să retipărească unele dintre rapoartele corespondenților săi de război. Astfel, un raport din 28 decembrie 1941 spunea: „Ocuparea temporară a provinciilor din nordul Iranului de către trupele sovietice deschide o nouă pagină în istoria Iranului... Soldații sovietici au o disciplină excelentă, plătesc în mod regulat cumpărăturile din magazinele locale, totuși . , au existat cazuri izolate de jaf - dar asta se întâmplă în orice altă armată din lume, iar tâlharii au fost aspru pedepsiți. Privatilor le este interzis să cumpere băuturi alcoolice. În plus, comandamentul sovietic a primit importuri din tot ceea ce era necesar pentru ca prezența trupelor sovietice să nu devină o povară grea pentru țara care le-a primit. ...Disciplina excelentă și comportamentul exemplar al Armatei Roșii sunt cea mai bună reclamă pentru Rusia în Iran.”

16.5. Conferința de la Moscova privind proviziile militare

Problema livrărilor militare către URSS a devenit un criteriu important pentru eficacitatea relațiilor interaliate în ansamblu. Conferința reprezentanților URSS, SUA și Marii Britanii privind acordarea asistenței militare-economice reciproce, desfășurată în perioada 29 septembrie - 1 octombrie la Moscova, a devenit prima întâlnire trilaterală a aliaților în timpul războiului. A avut loc, deși situația pe frontul sovieto-german a rămas extrem de grea. Până la sfârșitul lunii septembrie, trupele germane capturaseră o zonă de două ori mai mare decât Franța și se aflau la 300 km de Moscova. Povara principală a proviziilor a căzut asupra Statelor Unite; britanicii înșiși au trebuit să acționeze ca suplicanți la Washington.

Întrucât vorbeam despre provizii în valoare de sute de milioane de dolari, șeful delegației americane la Moscova a fost numit amator în diplomație, dar un om de afaceri și finanțator cu experiență A. Harriman, coproprietar al casei bancare Brown Brothers, Harriman. și Co., care avea interese economice considerabile în Hitler cucerit în țările europene, în special Polonia. Delegația britanică a fost condusă de ministrul de aprovizionare, Lord Beaverbrook - în limbajul de astăzi, un magnat media și prieten apropiat al lui Churchill. În instrucțiunile șefului guvernului britanic, el a fost instruit să se asigure că livrările către URSS erau efectuate „aproape exclusiv pe cheltuiala

Resursele americane”, iar cea mai mare parte dintre ele ar fi trebuit să fie implementate nu mai devreme de 1943.

Scrisoarea lui Roosevelt către secretarul de război G. Stimson oferă o idee despre instrucțiunile care ar fi trebuit să urmeze delegația americană la întâlnirea de la Moscova.

„Consider că este de cea mai mare importanță pentru pacea și securitatea Americii ca toate proviziile rezonabile să fie direcționate către Rusia, nu numai acum, ci atâta timp cât ea continuă să lupte eficient cu puterile Axei.” Sunt convins că angajamentele semnificative și cuprinzătoare de această natură ar trebui furnizate Rusiei la viitoarea conferință.”

Dintr-o scrisoare a lui F. Roosevelt către G. Simson din 30 august 1941.

Negocierile au început în esență imediat după sosirea delegațiilor americane și britanice la Moscova, pe 28 septembrie. În aceeași seară, liderii lor au fost primiți la Kremlin de șeful guvernului sovietic. „Prima întâlnire a fost marcată de o mare revelație din partea lui Stalin”, a menționat Harriman. „El a schițat în detaliu situația militară, fără a ascunde faptul că era critică. Stalin a subliniat importanța vitală a ținerii Moscovei cu orice preț”.

A. Harriman nu a vrut să se grăbească cu aplicația și a considerat că ar trebui să învețe cât mai multe din conversațiile cu liderii sovietici. Această tactică a avut imediat un impact negativ asupra progresului negocierilor. Nu este de mirare că următoarea întâlnire cu șeful guvernului sovietic, care a avut loc în seara zilei de 29 septembrie, a avut loc într-o cu totul altă atmosferă. „A doua seară”, și-a amintit Harriman, „a fost foarte furtunoasă. Stalin nu a ascuns faptul că era extrem de nemulțumit de propunerile noastre. Părea să pună la îndoială bunăvoința noastră.”

Această conversație dură a avut un efect amăgitor asupra reprezentanților Statelor Unite și Marii Britanii, care au abandonat tactica de amânare a negocierilor și au făcut pași către Uniunea Sovietică. Ca urmare, au fost convenite articolele principale ale protocolului de aprovizionare către Uniunea Sovietică, iar la 1 octombrie protocolul a fost semnat de participanții la conferință. După cum a recunoscut mai târziu A. Harriman, această decizie a fost „doar o conștientizare a intereselor egoiste americane”.

În forma sa finală, protocolul includea peste 70 de articole principale de provizii și peste 80 de articole medicale și a fost conceput pentru o perioadă până la 30 iunie 1942. În fiecare lună, Uniunea Sovietică urma să primească 400 de avioane, 500 de tancuri, 152 de anti -tunuri de avioane, 1,3 mii tunuri antitanc, 2 mii de tone de aluminiu și alte mărfuri militare - în doar nouă luni s-au fabricat 1,5 milioane de tone pentru Uniunea Sovietică

o excepție importantă: în schimbul proviziilor, nu i se cerea să furnizeze alte informații clasificate decât cele pe care guvernul sovietic însuși era dispus să le ofere. Cu toate acestea, pentru a fi corect, trebuie menționat că primul protocol a fost finalizat doar în proporție de 40%.

16.6. Extinderea împrumutului-închirierea către Uniunea Sovietică

Problema finanțării livrărilor către Uniunea Sovietică era urgent pe ordinea de zi. Această problemă nu a fost rezolvată la conferința de la Moscova, deși liderii sovietici aveau informații că președintele se ocupă îndeaproape de ea. Situația din SUA era tensionată. Cercuri cu poziții izolaționiste s-au opus finanțării comenzilor sovietice din vistieria statului. În septembrie-octombrie, un al doilea proiect de lege de creditare pentru împrumut-închiriere a fost adoptat de Congres. Pe 24 septembrie, congresmanul de dreapta G. Fish a introdus în Camera Reprezentanților un amendament care excludea Uniunea Sovietică dintre beneficiarii ajutoarelor. Reprezentantul administrației, subliniind importanța „frontului rus”, a insistat asupra menținerii „mâinilor libere” pentru președinte. Drept urmare, la o ședință a întregii Camere Reprezentanților, amendamentul a fost respins cu 162 de voturi pentru 21.

Roosevelt a înțeles că era imposibil să mai amâne problema finanțării comenzilor sovietice. La 2 noiembrie 1941, guvernul sovietic a primit un memoriu de la Ambasada SUA, în care se raporta că, pentru a evita dificultățile financiare, președintele a dispus implementarea imediată a măsurilor prin care livrările puteau fi făcute în temeiul Lend-Lease Act . în valoare de până la 1 miliard de dolari.

Mesajul lui J.V. Stalin din 4 noiembrie spunea că guvernul sovietic acceptă decizia președintelui „cu sinceră recunoștință ca un sprijin excepțional de serios pentru Uniunea Sovietică în lupta sa enormă și dificilă împotriva inamicului nostru comun, împotriva hitlerismului sângeros”. Mesajul sublinia în continuare: „Guvernul URSS este gata să facă tot ce este necesar pentru a furniza Statelor Unite ale Americii acele bunuri și materii prime de care dispune și de care Statele Unite ar putea avea nevoie”. Astfel, problema a fost rezolvată nu în ceea ce privește livrările unilaterale, ci luând în considerare obligațiile reciproce de a acorda sprijin reciproc. La 7 noiembrie 1941, Congresul SUA a decis extinderea programului de împrumut-închiriere la URSS.

16.7. Eșecul Blitzkrieg. Intrarea SUA în al Doilea Război Mondial

Războiul a fost plin de surprize considerabile pentru toți participanții săi. Unii au pariat pe „roșu” și au câștigat, alții au pariat pe „negru” și au ajuns să piardă. Cel care i-a prezis lui Hitler o victorie rapidă în Est

și de la o zi la alta, în toamna lui 1941, se așteptau la capturarea Moscovei și au fost puși de rușine. Cu prețul unei colosale suprasolicitari a tuturor forțelor și al mobilizării resurselor disponibile, Armata Roșie a lansat, în perioada 5-6 decembrie, un puternic contraatac asupra trupelor germane ale Grupului de Armate Centru, epuizate în timpul bătăliilor de toamnă, și le-a aruncat înapoi cu 100- 250 km de Moscova. 11 tancuri, 4 motorizate, 23 de divizii de infanterie au fost complet învinse, iar 12 divizii au suferit sângerări

severe. „Bătălia de la Moscova”, așa cum a intrat în istoria celui de-al Doilea Război Mondial, pe lângă consecințele militare evidente care au dezmințit mitul invincibilității Germaniei lui Hitler și a forțelor sale armate și a marcat începutul unui punct de cotitură radical în timpul Marele Război Patriotic și întregul război mondial, a avut o importanță deosebită pentru întărirea coaliției anti-Hitler și creșterea rolului Uniunii Sovietice în aceasta.

În timpul războiului, este de la sine înțeles că factorul militar este decisiv pentru relațiile diplomatice și pentru întărirea moralului participanților la lupta armată. Pe fundalul eșecurilor militare care s-au abătut asupra trupelor anglo-americane din Africa de Nord, Orientul Mijlociu și Pacific la acea vreme, vremea pe care Churchill o numea în mod figurat „iarna anxietății noastre”, evenimentele de pe frontul de Est au fost o licărire. de speranţă pentru o întoarcere a averilor militare în partea aliaţilor. Pe plan internațional, defalcarea finală a planurilor pentru un „război fulger”, care a fost marcat de bătălia de la Moscova, a provocat tensiune în relațiile puterilor Axei, în primul rând între Germania și Japonia.

Japonezii au considerat la un moment dat drept o „înjunghiere în spate” pactul de neagresiune sovieto-german, încheiat în apogeul conflictului armat dintre URSS și Japonia din Orientul Îndepărtat și au răspuns prin semnarea, cu puțin timp înaintea Germaniei. invazia URSS, pactul de neutralitate sovieto-japonez și, cel mai important, este important să reziste tentației de a-l încălca în toiul luptei de pe Frontul de Est. Acest lucru a avut consecințe strategice enorme pentru soarta URSS, permițându-i să își concentreze principalele eforturi în războiul împotriva Germaniei naziste și să evite un război pe două fronturi și, prin urmare, pentru rezultatul întregului Al Doilea Război Mondial.

Printre învinși s-au numărat și Statele Unite, care, în ciuda tuturor anilor de eforturi diplomatice de a împinge agresiunea japoneză spre nord, au suferit o „zi a rușinii” pe 7 decembrie 1941, așa cum a fost numită în America, aproape până în ziua începerii. a contraofensivei sovietice, lângă Moscova, un atac surpriză japonez în Oceanul Pacific împotriva flotei sale din Pearl Harbor din Hawaii. Pierderile au fost foarte sensibile: floarea Flotei Pacificului SUA a fost situată la baza navală din Pearl Harbor. În total, Statele Unite au pierdut 18 nave mari, multe nave mici și peste 300 de avioane. Pierderile au fost, desigur, având în vedere puterea economică a Statelor Unite, destul de reparabilă în timp, dar la acea vreme America a experimentat un șoc teribil, iar raportul de putere din Oceanul Pacific s-a schimbat vizibil în favoarea Japoniei.

Este de remarcat faptul că escadrila japoneză formată din 6 portavioane, însoțite de nave de luptă și crucișătoare, pe 22 noiembrie, înainte de a lansa un atac insidios asupra Pearl Harbor, concentrată în secret în nordul Japoniei, la un ancoraj rar vizitat din apropierea Insulelor Kuril (Insula Iturup), transferul căruia Japonia va începe să-l ceară după război, iar Statele Unite (iată

vicisitudinile istoriei!) îl vor susține în această cerere pentru Rusia.

z<ζ/μιπ memorare^-- ----X

Agresiunea japoneză din Pacific a pus capăt strategiei de „întârziere” a intrării SUA în al Doilea Război Mondial. Potrivit multor istorici, dacă nu ar fi fost aceste acțiuni ale clicei Tojo, Washingtonul ar fi aderat de mult timp la tactica aleasă a „jucătorului de rezervă” și ar fi decis soarta războiului din culise, bazându-se pe puterea sa economică și pe manevrele diplomatice. . Pe 8 decembrie, vorbind la Congres, președintele Roosevelt a declarat război Japoniei, dar, în mod caracteristic, nu a declarat război Germaniei și Italiei. Hitler a făcut acest lucru pentru el, declarând război într-un discurs la Reichstag din 11 decembrie 1941, așa cum a spus cu dispreț, despre starea „plutocrației evreiești” - Statele Unite. Hitler spera că acest pas, pe care unii istorici tind să-l considere fatal pentru el, îl va ajuta în relațiile cu Japonia, forțând-o să rupă pactul de neagresiune cu URSS. În aceeași zi cu Statele Unite, Marea Britanie a declarat război Japoniei.

Și Kremlinul, din motive evidente, aștepta cu încordare dezvoltarea situației din Orientul Îndepărtat. De îndată ce s-a aflat că Germania a declarat război Statelor Unite, Comisarul Poporului URSS pentru Afaceri Externe V.M. Molotov a raportat acest lucru lui Stalin, exprimându-și îndoielile cu privire la disponibilitatea japonezilor de a acționa simultan împotriva URSS. „Germanii au învățat acum o astfel de lecție în regiunea Moscovei, încât la Tokyo ar trebui să se gândească de trei ori înainte de a decide să acționeze împotriva noastră”, a spus el. În aceeași zi, Italia și alte state aliate celui de-al treilea Reich au declarat război Statelor Unite. Un grup mare de state, de la Australia la Panama și Guatemala, precum și guverne de emigranți, au luat partea Statelor Unite și Marii Britanii în războiul împotriva Japoniei.

Războiul în sensul deplin al cuvântului a devenit global, atrăgând majoritatea statelor pe orbita sa și împărțindu-le în coaliții ostile opuse. La 11 decembrie 1941, Germania, Italia și Japonia au încheiat un nou pact militar pe lângă Pactul tripartit, care prevedea urmărirea comună a războiului împotriva Statelor Unite și Marii Britanii cu toate mijloacele disponibile „până la capăt” și refuzul de a încheia o pace sau un armistițiu separat. Dintre toate marile puteri, doar URSS, ca urmare a eforturilor diplomatice flexibile și consecvente, a reușit să evite un război pe două fronturi și prin aceasta să-și concentreze toate forțele împotriva principalului inamic. Un fapt care pare a fi subestimat în literatura internă și străină, dacă nu ne gândim la ce ar fi putut fi dacă ar fi prevalat altul, mai puțin favorabil.

scenariu pentru noi. Nu trebuie să uităm că, în primele luni de război, soarta Uniunii Sovietice era deja atârnată de un fir.

16.8. Problema deschiderii unui al doilea front în 1941

Încă de la începutul Marelui Război Patriotic, liderii sovietici și-au pus mari speranțe în relaxarea situației URSS prin deschiderea rapidă a așa-numitului al doilea front în Occident prin debarcarea trupelor anglo-americane pe coasta Franței și creând astfel o situație fără speranță pe două fronturi pentru Germania. Nu e de mirare că cancelarul von Bismarck a fost chinuit de „coșmarul coalițiilor” și a lăsat moștenire succesorilor săi să evite prin toate mijloacele un astfel de scenariu, având în vedere poziția geopolitică a Germaniei în centrul Europei. Rezultatele Primului Război Mondial, care s-a încheiat cu înfrângerea Germaniei Kaiserului, care nu a putut rezista severității unui război pe două fronturi, au fost cea mai bună confirmare a acestui lucru.

O anumită logică, desigur, a fost aceea de a repeta experiența războiului din 1914-1918. în raport cu unul nou, dacă ne călăuzim după binecunoscuta regulă pe care politicienii și generalii o pregătesc de obicei pentru războiul precedent. Dar împotriva unor astfel de așteptări, care au fost alimentate la Kremlin, parțial din cauza situației disperate de pe front în primele luni de război (speranța, după cum știm, moare ultima), parțial de dragul creării de explicații înțelese pentru populația din motivele retragerii Armatei Roșii au acționat factori noi calitativ care nu au fost prezenți în războiul anterior.

În primul rând, spre deosebire de războiul din 1914-1918. Franța a fost învinsă și nu a putut servi drept trambulină pentru debarcarea Aliaților, în special a Forțelor Expediționare ale Statelor Unite. Astfel, naziștii au controlat strâns coasta atlantică a Europei continentale. În ceea ce privește Anglia, capacitatea sa de a duce război a fost serios subminată de „blitz-ul aerian german”, „rușinea lui Dunkerque”, iar traversarea Canalului Mânecii cu scopul de a ateriza pe continent a fost o sarcină complexă de inginerie și tehnică pe care Hitler a făcut-o. nu îndrăznesc să rezolve, păstrând în spate bomba cu ceas.

În al doilea rând, volanul pregătirilor militare din Statele Unite, ținând cont de trăsăturile de mobilizare ale economiei capitaliste, s-a învârtit extrem de lent și a rămas clar în urma nevoilor războiului. Izolaționismul și neintervenția ca strategie, ideologia de masă și crezul oficial au jucat o glumă crudă americanilor și le-au slăbit securitatea împotriva amenințărilor externe. Este suficient să spunem că înainte de izbucnirea războiului în Europa, industria cofetăriei din SUA a angajat mai mulți muncitori decât industria aviației. De aici și atenția pe care Washington a acordat-o „frontului rus” în timp ce America „și-a adunat forțele” pentru a intra în război „în momentul decisiv”, urmând exemplul președintelui W. Wilson cu un sfert de secol mai devreme. Deschiderea prematură a unui al doilea front doar pentru că Rusia avea nevoie de el nu a satisfăcut

a fost inclus în aceste planuri și a rămas în afara cadrului logicii politice cinice, la care a fost aderat destul de unanim la Londra și

Washington, în ciuda tuturor diferențelor tactice, deocamdată, neînțelegând deplin pericolul acestui curs.

În al treilea rând, severitatea deosebită a contradicțiilor mondiale din prima jumătate a secolului al XX-lea, împletirea motivelor ideologice, imperialiste și geopolitice, teorii de clasă și rasiste, influența unei crize economice severe, uitarea principiilor umanismului universal, unde statele fasciste au dat tonul, au dus la degradarea gravă a moralității politice în viața internațională și apariția strategiei miope a „supraviețuirii” și „fiecare om pentru sine” în prim-plan. Ar fi naiv să credem că odată cu învârtirea roții Norocului, relațiile dintre antagoniștii de ieri - URSS, SUA și Marea Britanie - se vor schimba rapid și ușor, iar suspiciunea și neîncrederea anilor de dinainte de război vor fi înlocuit de o înțelegere reciprocă absolută și un „sentiment de camaraderie”.

La Moscova, desigur, și-au amintit bine de intrigile antisovietice ale politicii „München” a puterilor occidentale și de flirtul liderilor lor cu naziștii, iar în capitalele occidentale nu au uitat manevrele de dinainte de război ale lui Stalin. , care a schimbat radical cursul politicii externe sovietice prin semnarea unui pact cu Hitler. În lumina unei astfel de moșteniri de dinainte de război, nu poate fi decât surprins că oponenții de ieri au reușit să cadă rapid de acord asupra principalului lucru - o alianță în război, menținând în același timp diferențele tactice și interesele naționale și amintirile proaste din trecutul recent.

/"(Pentru

MEMORIE

Pentru prima dată, problema unui al doilea front a fost ridicată de șeful guvernului sovietic lui W. Churchill la scurt timp după semnarea acordului sovieto-britanic în iulie 1941. Într-un mesaj personal adresat prim-ministrului britanic, care a deschis corespondența dintre ei în timpul războiului, Stalin a propus deschiderea unui front împotriva lui Hitler în Vest (Nordul Franței) și în Nord (Arctica), argumentând pentru propunerea sa ca forțele germane să fie deviate spre Est, iar acest lucru ar fi trebuit profitat. de. Churchill, care a reacționat instantaneu, a numit imediat propunerea sovietică „nerealistă”, promițând doar că „raidurile aeriene asupra Germaniei vor continua cu o putere din ce în ce mai mare”.

După cum a aflat guvernul sovietic prin canale diplomatice, Churchill a văzut cel de-al doilea front mai probabil undeva în Orientul Mijlociu, în zona intereselor tradiționale britanice, și nu în Franța și nu în viitorul apropiat. Astfel au început negocieri îndelungate care au întunecat serios relațiile interaliate și la care președintele Roosevelt nu a luat parte activ până când Statele Unite au intrat în războiul mondial.

Cu suspiciunea sa caracteristică, alimentată de situația catastrofală de pe front, Stalin, într-o scrisoare adresată ambasadorului I.M.Maisky la sfârșitul lunii august, i-a acuzat pe britanici că se mulțumesc cu Hitler și dorința lor de a slăbi Uniunea Sovietică și credea că „avem nevoie să fii atent în raport cu britanicii”. Cu toate acestea, în septembrie, când situația militară a URSS a devenit și mai complicată, Stalin a revenit din nou la problema unui al doilea front, de data aceasta încercând să-l „sperii” pe Churchill cu puterea ofensivei germane și cu perspectiva părăsirii URSS. razboiul. În mesajul său din 3 septembrie 1941, el a subliniat pierderile grele ale teritoriului sovietic ca urmare a mobilizării de către Hitler a forțelor mari, inclusiv a „46 de divizii ale aliaților săi” și s-a aflat la porțile Leningradului. Mențiunea „aliaților” a fost departe de a fi întâmplătoare și ar fi trebuit să-i amintească lui Churchill că războiul presupunea acțiuni de coaliție de ambele părți. Aflându-se în „pericol de moarte”, după cum reiese din mesaj, guvernul sovietic a văzut o singură cale de ieșire din această situație - „să creeze un al doilea front undeva în Balcani sau în Franța în acest an, care ar putea retrage 30-40 de germani. diviziuni de pe Frontul de Est.” .

Cu toate acestea, patosul mesajului lui Stalin nu a făcut impresia cuvenită premierului britanic, care a fost ghidat, așa cum se cuvine unui politician conservator de această amploare, de propria sa logică egoistă și, probabil, într-un cerc restrâns, nu a omis Amintiți-vă cum s-a comportat Stalin în trecutul recent, când a vizitat Insulele Britanice, puterea aeriană a Luftwaffe sa prăbușit și „Bătălia Marii Britanii” a început în aer. Mărturia sa în această chestiune este interesantă într-o scrisoare către S. Cripps, ambasadorul britanic la Moscova din 28 octombrie 1941: „Fără îndoială că nu au dreptul să ne reproșeze. Ei înșiși și-au semnat propriul verdict când, după ce au încheiat un pact cu Ribbentrop, i-au oferit lui Hitler posibilitatea de a ataca Polonia și, astfel, a început un război. Ei s-au lipsit de un al doilea front eficient când au permis distrugerea armatei franceze... Până să-i atace Hitler, nu știam dacă vor lupta și, dacă da, de partea cui. Am rămas singuri un an întreg”. Într-o conversație cu propria sa soție, Clementine, care a vorbit cu entuziasm în sprijinul Rusiei, Churchill a fost categoric: „I-am spus că nu se pune problema unui al doilea front...”

Kremlinul a fost nevoit să concluzioneze că deocamdată se pot baza în principal doar pe propriile forțe. Problema încrederii i-a bântuit pe Aliați pe tot parcursul războiului și nu a fost niciodată depășită complet, amintindu-se constant în diverse situații politice. Schimbarea situației militare în favoarea Uniunii Sovietice l-a convins pe Churchill de corectitudinea intuiției sale că Armata Roșie va „rămâne” chiar și fără sprijinul aliaților săi și al britanicilor, prin urmare, Dumnezeu însuși a ordonat să se concentreze asupra implementării planurile sale operaționale în Orientul Apropiat și Mijlociu și în Marea Mediterană, precum și în alte teatre de război. Uniunea Sovietică a trebuit să-l învingă pe Hitler sau să-i submineze serios forțele în timpul luptelor sângeroase de pe Frontul de Est. Statele Unite și Marea Britanie au aderat cu strictețe la această tactică pe tot parcursul războiului.

LA MEMORIE J---

Într-un fel sau altul, în șase luni de la intrarea URSS în război, coaliția anti-Hitler a fost în sfârșit formată și proclamată oficial. Până la începutul anului 1942, puterile Axei au fost opuse de 29 de state cu o populație de 1 miliard 200 de milioane de oameni. Planurile aventuriste ale unui „blitzkrieg” și atacurilor perfide au fost contracarate de puterea potențialelor umane și materiale combinate ale celor mai mari puteri și de acumularea lor consecventă a resurselor lor militare. Într-un război atât de prelungit, Germania nazistă și aliații săi nu au avut nicio șansă de victorie.

După cum a mărturisit J. Schacht, care știa direct despre situația din Germania, „din punct de vedere economic, nu suntem pregătiți pentru un război lung”.

16.9. A. Vizita lui Eden la Moscova

Problema unui al doilea front a fost, fără îndoială, importantă, dar nu singura care a îngrijorat guvernul sovietic. Nu mai puțin presantă, deși oarecum împinsă în plan secund de război, a rămas întreaga gamă de probleme politice, în primul rând cele teritoriale, care s-au agravat în legătură cu denunțarea pactului de neagresiune sovieto-german și a protocoalelor secrete la acesta. Chiar și în condițiile ocupării germane a unei mari părți a teritoriului sovietic, problema legitimității internaționale a frontierei de vest dinainte de război a URSS a continuat să îngrijoreze guvernul sovietic.

Așa cum se credea la Moscova, după contraofensiva Armatei Roșii, momentul a fost propice pentru a face o descoperire diplomatică în relațiile cu aliații occidentali prin semnarea cu aceștia a tratate militare-politice aliate cu drepturi depline în vederea stabilirii obiectivelor. a războiului şi a condiţiilor lumii postbelice. O anumită sondare în acest sens a fost efectuată în timpul vizitei lui A. Eden la Moscova, la mijlocul lui decembrie 1941, care a scos la iveală la acea vreme reticența Londrei și Washingtonului de a recunoaște granițele Uniunii Sovietice începând cu 22 iunie 1941. Mai mult, a fost deosebit de distructiv la acel moment. În acest moment, Departamentul de Stat al SUA și secretarul de stat K. Hull au vorbit personal, cerând britanicilor „să nu facă concesii rușilor” și oferindu-se să păstreze acest „atu” pentru a exercita presiuni diplomatice asupra URSS în viitor. Nu este de mirare că Eden a refuzat să semneze protocolul propus de partea sovietică, care prevedea recunoașterea britanică a granițelor URSS din 1941, referindu-se direct, după cum a amintit I. M. Maisky, la poziția Statelor Unite. Toate încercările lui Stalin de a-l convinge pe șeful Ministerului de Externe s-au încheiat în zadar.

De fapt, aceasta a fost cel mai probabil o scuză convenabilă, deoarece britanicii, și mai ales Churchill personal, au luat o poziție la fel de neprietenoasă în această problemă.

poziție puternică față de URSS, la fel ca și americanii. Evaluând rezultatele vizitei lui Eden la Moscova și ale negocierilor de două zile cu Stalin, Churchill a declarat categoric că „nu poate fi vorba de stabilirea granițelor înainte de conferința de pace. Știu că președintele Roosevelt este la fel de ferm angajat în această opinie ca și mine și mi-a exprimat în mai multe rânduri satisfacția sa față de poziția fermă pe care am adoptat-o față de Moscova”. Inerția sentimentelor de dinainte de război s-a făcut încă simțită și a împiedicat stabilirea de noi relații de încredere între aliați.

Dar, în practică, s-a dovedit că, după ce a refuzat Moscova să deschidă un al doilea front, aliații occidentali au refuzat să-l întâlnească la jumătatea drumului pe o altă problemă care era de o importanță vitală pentru ea. A apărut o situație care, după toate indicațiile, era aproape de un blocaj diplomatic în acel moment crucial în care o cooperare strânsă era necesară în special pentru toți participanții la coaliția anti-Hitler. Americanii nu și-au pierdut speranța că vor putea convinge guvernul sovietic să declare război Japoniei, fără să-și dea seama că acest subiect era tabu în planificarea strategică a Kremlinului în acea etapă a războiului, iar diplomația sovietică și-a dublat eforturile pentru a rezolva problemele dificile pe care le avea. l-a îngrijorat cu privire la asigurarea intereselor sale — cât de militar și politic. A fost posibilă dezlegarea nodurilor strânse doar prin compromisuri reciproc acceptabile.

16.10. Declarația Națiunilor Unite

Un avertisment serios adresat statelor agresoare a fost semnarea la 1 ianuarie 1942 de către 26 de state a Declarației Națiunilor Unite, al cărei text a fost propus de partea anglo-americană după consultări cu guvernul sovietic și ținând cont de comentariile și amendamentele realizat de acesta. Procedura de semnare a Declarației a fost o reflectare a stării de fapt care se dezvoltase între statele unite împotriva fascismului. URSS, SUA, Marea Britanie și China au fost plasate pe primul loc printre participanții la coaliția anti-Hitler, iar țările rămase au fost enumerate în ordinea alfabetică engleză.

Guvernul chinez de la Chiang Kai-shek s-a aflat într-o poziție privilegiată, în mare parte datorită patronajului personal al președintelui Roosevelt, care și-a pus mari speranțe în viitorul intereselor americane în China Kuomintang, cu opoziția lui Churchill și atitudinea restrânsă a guvernul sovietic. Dar în Declarație, din nou sub presiunea Statelor Unite, Franța nu a fost menționată deloc sub pretextul slab că generalul de Gaulle ar fi reprezentat o „mișcare” și nu un stat. De fapt, Washingtonul nu l-a putut ierta pe francezul „arogant” pentru independența și dedicarea sa față de cauza renașterii Franței, care a dus la un conflict deschis între ei în decembrie 1941 asupra insulelor franceze San Pierre și Miquelon, pe care Statele Unite. Statele au avut ochii pe.profitând de anarhia care a apărut în posesiunile franceze și neașteptând să primească o respingere de la „francezii liberi”.

Declarația, dezvoltând prevederile Cartei Atlanticului, consemna obligațiile statelor care au semnat-o și ale țărilor care i-au aderat ulterior de a-și folosi toate resursele militare și economice în războiul cu țările Pactului Tripartit și sateliții acestora, ca precum și să interacționeze activ unul cu celălalt și să nu încheie o pace sau un armistițiu separat cu inamicii. După o lungă căutare a unui nume „stricant” și respingerea diferitelor opțiuni, precum „state asociate”, după exemplul Primului Război Mondial, în final, la sugestia președintelui Roosevelt, s-au hotărât pe cuvintele inspiratoare. „Națiunile Unite”, care, după cum sa dovedit, era destinat nu numai să consolideze statele în lupta împotriva fascismului, ci și să pună bazele cooperării lor postbelice în cadrul unei organizații internaționale de securitate.

16.11. I Conferinta de la Washington

Odată cu intrarea Statelor Unite în al Doilea Război Mondial și schimbarea raportului de putere în Oceanul Pacific, problemele de mare strategie și relația dintre teatrele de operațiuni militare au ieșit în prim-plan. Exista pericolul ca comandamentul militar al SUA să acorde prioritate operațiunilor militare din Asia față de războiul european. Pentru a discuta aceste probleme, imediat după atacul japonez asupra flotei americane, prim-ministrul Churchill, un „fost marinar naval”, așa cum îi plăcea să se numească în corespondența cu președintele SUA, s-a urcat la bordul navei de luptă Prince of Wales pentru participa la conferința britanică-americană de la Washington, cu numele de cod „Arcadia”. Conferința, desfășurată între 22 decembrie 1941 și 14 ianuarie 1942, fără participarea reprezentanților Uniunii Sovietice, a deschis o serie de întâlniri bilaterale similare închise între liderii americani și britanici în timpul războiului, ceea ce i-a dat lui Stalin motive să suspecteze aliații. de coluziune la spatele lui.

x^pentru memorare)-- \

La Conferința de la Washington, în ciuda rezistenței armatei americane, s-a convenit asupra chestiunii strategice fundamentale că „Germania este principalul inamic”. Pentru a „opuiza”, trebuia să folosească bombardamentele aeriene, să întărească blocada navală, să ofere asistență Uniunii Sovietice prin creșterea proviziilor militare, să sprijine forțele de rezistență în țările ocupate și să organizeze acolo operațiuni de sabotaj și subversive. Nu s-a vorbit despre acțiuni armate pe continentul european sub forma debarcării trupelor aliate și crearea unui al doilea front nici în 1942, nici în 1943. În schimb, a fost planificată o invazie a trupelor anglo-americane în Africa de Nord.

Comitetul mixt anglo-american a fost creat ca organism de conducere pentru planificarea și execuția operațiunilor militare, cu sediul la Washington, care avea, probabil, scopul de a simboliza natura specială

a relației dintre Statele Unite și Marea Britanie și rolul acestora în al doilea razboi mondial. Guvernul sovietic nu a fost informat despre deciziile luate la Washington. „Rușii nu au fost reprezentați în personalul comun”, a remarcat Churchill. „Ei aveau un singur front, îndepărtat de noi și independent și, prin urmare, nu era nevoie sau oportunitate de a lega activitatea sediului nostru cu ei.”

Politicienii au tendința de a se amăgi cu privire la capacitățile lor și își pun obiective extraordinare. Aparent, Moscova nu înțelegea pe deplin la acel moment că aliații occidentali au jucat după propriile reguli stricte și au decis ferm să adere la strategia participării „dozate” la război, în conformitate cu interesele lor pe termen lung. În acest sens, Churchill s-a comportat mai ales fără compromisuri și inflexibil în problemele care afectează direct interesele URSS. El a pornit de la presupunerea, după cum rezultă din instrucțiunile sale din 8 ianuarie 1942 către ministrul de externe britanic A. Eden, că Uniunea Sovietică va fi serios slăbită până la sfârșitul războiului și se va găsi dependentă de blocul anglo-american. .

16.12. Tratatul Alianței sovieto-britanice (26 mai 1942) și Acordul sovieto-american (11 iunie 1942)

Diplomația din timpul războiului este foarte sensibilă la toate fluctuațiile din lupta armată, victoriile și înfrângerile pe front. După prima experiență de succes a Armatei Roșii în război, care a învins Wehrmacht-ul lângă Moscova, până în primăvara anului 1942 a domnit o pauză temporară pe Frontul de Est, care s-a dovedit a fi doar o pauză strategică înaintea unui nou test de forță. Comandamentul german a ținut cont de lecțiile campaniei din 1941 și a abandonat ofensiva în mai multe direcții strategice, concentrându-și principalele eforturi în sud. Războiul a căpătat un caracter economic. Se presupunea că loviturile puternice ale armatelor de tancuri vor opri trupele sovietice din câmpurile petroliere caucaziene și din regiunea economică Baku și vor ajunge la Volga în zona Stalingrad și Astrakhan. Consecințele pentru „războiul motoarelor”, așa cum a spus Stalin, erau ușor de prevăzut.

În același timp, naziștii au accelerat mobilizarea resurselor întregii Europe cucerite pentru războiul de pe Frontul de Est împotriva URSS, care a fost nevoită să se bazeze în principal pe propriile forțe. Încercarea comandamentului sovietic de a dezvolta succesul campaniei de iarnă prin organizarea în grabă a unei ofensive prost gândite lângă Harkov s-a transformat într-un eșec major și mari pierderi umane și materiale și a deschis calea Wehrmacht-ului către Volga.

Și din nou, la Londra și Washington, ca și în toamna anului trecut, s-au intensificat sentimentele apropiate de panică cu privire la soarta Frontului de Est. După cum a remarcat Churchill, „cu toate acestea, în acest moment al istoriei lumii, nimeni nu putea fi sigur că Germania nu va sparge Rusia sau o va conduce dincolo de Urali, și apoi nu va reuși să se întoarcă și să invadeze Anglia sau, alegând o altă direcție -

prin Caucazul și Persia nu vor strânge rândurile cu avangarda japoneze din India.” Era necesar să se ofere semne cel puțin simbolice de sprijin pentru URSS, în ciuda capacităților limitate disponibile în legătură cu debarcarea iminentă a trupelor anglo-americane în Africa de Nord și extinderea războiului din Pacific.

Prim-ministrul britanic a fost primul care a înțeles că trebuie să acționeze. În mesajul său către Roosevelt din 7 martie 1942, el a concluzionat, contrar poziției sale recente, că Carta Atlanticului nu trebuie interpretată „în așa fel încât să priveze Rusia de granițele în care se afla atunci când a fost atacată de Germania. ”, și-a exprimat speranța că președintele SUA va da britanicilor mână liberă pentru a semna tratatul pe care l-a căutat Stalin. Churchill știa bine că, fără a rezolva problema graniței, tratatul nu avea niciun sens pentru guvernul sovietic.

Judecând după corespondența intensă dintre aliații occidentali în această perioadă, britanicii au simțit mai puternic pulsul războiului de pe frontul sovieto-german și starea de spirit de la Kremlin, pe care Eden a reușit să o simtă în timpul multor ore de conversații cu Stalin și prin urmare au fost nevoiți să facă presiuni directe asupra americanilor în sprijinul intereselor URSS. Mai experimentată și mai pricepută în jocurile politice europene de-a lungul secolelor, diplomația britanică a încercat să-l convingă pe partenerul principal de necesitatea încheierii unui tratat sovietico-englez „ca înlocuitor politic al asistenței materiale și militare”, făcând referire în același timp la sentimentele Publicul britanic. Dar Washingtonul, nedorind în mod oficial să „renunțe la principii”, a continuat să se opună categoric includerii unei clauze de frontieră în tratatul sovieto-britanic, considerând aceasta ca o concesie importantă către URSS, care necesită o „compensație” adecvată.

Într-o asemenea atmosferă de incertitudine din Kremlin, s-a decis totuși să răspundă invitației președintelui Roosevelt și să se trimită pe Comisarul Poporului pentru Afaceri Externe V. M. Molotov într-o vizită la Londra și Washington în mai-iunie 1942. Din motive de securitate, comisarul poporului a apărut în această călătorie ca „domnul Brown” și a pornit într-o călătorie lungă la bordul unui bombardier sovietic greu. Partea britanică, ca compromis, a propus în proiectul de tratat de unire să recunoască granița URSS doar în statele baltice și s-a abținut să recunoască pe deplin granița sovietică, care a fost convenită cu americanii. Acest lucru nu i se potrivea delegației sovietice și, prin urmare, de comun acord, s-a decis eliminarea completă a clauzei privind frontierele din textul proiectului de tratat de unire. Astfel, problema a fost amânată până la un moment mai favorabil în situația internațională

URSS. Adevărat, partea britanică a anunțat oficial unilateral recunoașterea intrării Estoniei, Letoniei și Lituaniei în Uniunea Sovietică, ceea ce a fost de mare importanță pentru viitor ca un precedent important în soluționarea finală a problemei graniței sovietice.

26 mai 1942. Un acord între URSS și Marea Britanie privind o alianță în războiul împotriva Germaniei naziste și a complicilor acesteia din Europa și privind cooperarea și asistența reciprocă după război a fost semnat la Londra de V. M. Molotov și A. Eden. Acordul a constat din două părți și în prima parte consemna obligațiile părților de a se acorda reciproc asistență militară și de altă natură și sprijin de orice fel în războiul împotriva Germaniei și a tuturor acelor state care sunt asociate cu aceasta în acte de agresiune din Europa și, de asemenea, să nu inițieze negocieri cu guvernul hitlerist sau cu orice alt guvern din Germania care nu va renunța în mod expres la toate intențiile agresive și să nu negocieze sau să încheie un armistițiu sau un tratat de pace cu Germania sau cu orice alt stat asociat cu aceasta în acte de agresiune în Europa, cu excepția consimțământului reciproc.

A doua parte a tratatului, valabil 20 de ani, definea relațiile dintre URSS și Marea Britanie după război și enumera obligațiile reciproce ale părților de a acționa în perioada postbelică în alianță cu alte state similare pentru să mențină pacea și să reziste agresiunii, precum și să ia măsurile necesare „pentru a face imposibilă repetarea agresiunii și încălcarea păcii de către Germania sau oricare dintre statele asociate acesteia în acte de agresiune în Europa”. Această parte a acordului a mai precizat că, dacă una dintre părți se găsește din nou implicată într-un război cu Germania sau cu un alt stat asociat cu aceasta în acte de agresiune, cealaltă parte se angajează să îi acorde toată asistența militară și de altă natură.

De o importanță excepțională a fost prevederea tratatului, care prevedea refuzul reciproc al părților de a participa la alianțe sau coaliții îndreptate împotriva uneia dintre ele, ceea ce nu a împiedicat, însă, Marea Britanie să-l încalce prin aderarea la blocul nord-atlantic după razboiul. Cu toate acestea, la momentul semnării tratatului, părțile credeau (cine și cu ce grad de sinceritate este o altă întrebare) că „marea alianță” ar putea fi păstrată după război „în scopul organizării securității și prosperității economice în Europa. ”

Un rezultat important al negocierilor de la Washington a fost încheierea unui acord (nu un tratat!) între URSS și SUA privind principiile aplicabile asistenței reciproce în lupta împotriva agresiunii. Din motive de securitate, acordul a fost semnat abia pe 11 iunie de către ambasadorul URSS în SUA M. M. Litvinov și secretarul de stat K. Hull, când Molotov era deja în drum spre casă. Acordul, de fapt, a rezumat experiența de cooperare dintre URSS și SUA care fusese deja acumulată până atunci, stabilind principiul acordării asistenței americane Uniunii Sovietice ca fiind vital pentru securitatea Statelor Unite și subliniind natura reciprocă a acestei asistențe.

Acordul a reglementat procedura de plată în baza Lend-Lease, prevăzând restituirea după război a unei anumite părți din cei care primeau materiale militare care puteau fi folosite de Statele Unite. În același timp, condițiile de plată nu ar trebui să împiedice comerțul bilateral,

ci, dimpotrivă, să-l stimuleze și să contribuie la îmbunătățirea relațiilor economice mondiale în ansamblu prin „eliminarea tuturor formelor de discriminare în comerțul mondial”, reducerea taxelor și alte bariere comerciale. Acordul a pus o bază bună pentru dezvoltarea relațiilor comerciale și economice sovieto-americane în perioada postbelică și ar putea juca un rol util în restabilirea URSS și în asigurarea unei piețe pentru mărfurile americane în timpul depresiunii postbelice așteptate din Statele Unite.

16.13. Negocieri pe un al doilea front în 1942

Și totuși, scopul principal al vizitei lui Molotov în capitalele puterilor aliate a fost problema deschiderii unui al doilea front. Moscova nu putea crede că oamenii de stat de calibrul lui Roosevelt și Churchill erau capabili să facă un joc dublu și să liniștească guvernul sovietic cu promisiuni în mod deliberat false sau, așa cum le plăcea să spună diplomaților francezi de pe Quai d'Orsay, „să-și unge buzele”. » partener. Și cum să nu crezi când, la 11 aprilie 1942, după ce i-a înmânat mesajul personal lui Stalin consilierului Ambasadei URSS A. A. Gromyko, președintele Roosevelt a adăugat verbal că el, „precum Stalin, este un realist și vrea să ia pași concreți pentru a retrage o parte din forțele lui Hitler de pe frontul sovietic” și că, în opinia sa, „acest lucru se poate face în această vară fără întârziere”. Mai mult, când, la instrucțiunile directe ale guvernului său, Gromyko a clarificat personal locația intenționată a aterizării cu Roosevelt o zi mai târziu, a primit un răspuns foarte clar - „în Franța”, ceea ce a căutat guvernul sovietic de la aliați.

În timpul negocierilor cu Molotov de la Londra, Churchill a evitat în mod clar să discute această problemă sau a scăpat cu fraze vagi, lăsând clar că mingea era în terenul americanilor. Comisarul Poporului a mers la ei după ce a vizitat Londra. Pe 29 mai, după ce a făcut un zbor obositor în latitudinile nordice deasupra Islandei și Labradorului, a ajuns în capitala americană. La negocieri a luat parte și ambasadorul Litvinov, care l-a înlocuit pe Umansky la scurt timp după izbucnirea războiului și a fost popular în democrațiile occidentale ca susținător consecvent al politicii de securitate colectivă de dinainte de război. În ciuda primirii cordiale cu accent - Comisarul Poporului a fost cazat la Casa Albă într-un apartament de oaspeți nu departe de camerele Președintelui însuși - negocierile au fost dificile încă de la început.

A fost de remarcat faptul că Departamentul de Stat nici măcar nu a considerat necesar să menționeze al doilea front pe ordinea de zi a negocierilor. Președintele însuși, ca și cum nu ar fi conștient de situația tensionată care se dezvolta pe Frontul de Est până în vara lui 1942, când a început fatidica Bătălie de la Stalingrad, s-a comportat

el a fost cu tărie pașnic și nu era împotrivă să vorbească despre probleme postbelice, cum ar fi dezarmarea, securitatea, decolonizarea, tutela internațională și altele, de parcă victoria era deja „în buzunarul lui”. Reprezentantul sovietic a trebuit să-l readucă pe președinte în viața de zi cu zi a războiului și să descrie situația de

pe frontul sovieto-german fără înfrumusețare, subliniind importanța deturnării a cel puțin 40 de divizii germane de acolo. Molotov, după cum se spune, ia adresat în mod clar președintelui SUA o întrebare care era vitală pentru Uniunea Sovietică: „Pot Statele Unite să facă ceva pentru a facilita lupta URSS împotriva lui Hitler sau nu sunt încă pregătiți pentru asta?”

Ca răspuns, Roosevelt a lansat lungi discuții despre dificultățile transportului de trupe peste Atlantic, lipsa de arme etc. și, cel mai important, a evitat cu atenție problema locației desfășurării operațiunilor militare împotriva Germaniei. Molotov a fost forțat să telegrafieze la Moscova că Roosevelt nu i-a spus „nimic concret”. Guvernul sovietic a considerat o asemenea evaziune inacceptabilă și a ordonat să transmită președintelui american că consideră că este „absolut necesar” să includă în textul comunicatelor sovieto-americane și sovieto-britanice cuvintele care, în timpul negocierilor, „chestiunea creării un al doilea front în Europa și că există un acord deplin în această problemă.”

/*(Pentru

MEMORIE

Roosevelt și-a dat seama că negocierile s-ar putea încheia într-un scandal diplomatic și o demonstrație de lipsă de unitate între aliați, spre deliciul Berlinului și Tokyo și, prin urmare, în ciuda obiecțiilor șefului de stat major al armatei, generalul J. Marshall și al Departamentului de Stat. , și-a asumat responsabilitatea

urmând exemplul președintelui Lincoln („toată lumea este împotriva, eu sunt pentru. Acceptat”) și a fost obligat să aprobe proiectul sovietic. Comunicatul spunea că „în timpul negocierilor s-a ajuns la un acord deplin cu privire la sarcinile urgente de creare a unui al doilea front în Europa în 1942”.

Pe drumul de întoarcere, Molotov a făcut o oprire la Londra și a primit acordul lui Churchill de a include formularea similară în textul comunicatului sovieto-britanic.

Guvernul sovietic a considerat semnarea a două comunicate identice cel mai important rezultat al negocierilor de la Londra și Washington și cel mai mare succes diplomatic al acestuia. Nu mai rămânea decât să ne asigurăm dacă obligațiile asumate de aliați vor fi îndeplinite. Nu a durat mult.

Înainte ca cerneala, după cum se spune, să aibă timp să se usuce asupra obligațiilor asumate de aliați, a început o revizuire a acestor documente din partea lor. Cu o zi înainte de publicarea comunicatului, Churchill i-a înmânat lui Molotov un memoriu vag în care condiționa punerea în aplicare a deciziilor luate în așa fel încât să

cu „dar” și „dacă” că existau îndoieli rezonabile cu privire la seriozitatea intențiilor Aliaților. „Este imposibil să spunem în avans dacă situația va fi de natură să facă această operațiune fezabilă atunci când va veni momentul”, se spune în memorandum.

/""(pentru MEMORIZAREA^--
----X

La insistențele lui Churchill, în perioada 18-25 iunie a avut loc la Washington o conferință anglo-americană, în cadrul căreia s-a decis abandonarea invaziei Europei de Vest în 1942 de către trupele britanice și americane din cauza „nepregătirii” operațiunii și pericolul punerii în aplicare a acestuia. În schimb, Aliații au convenit separat să organizeze debarcarea trupelor anglo-americane în Africa de Nord împotriva trupelor italiene și germane. În iulie, această problemă a fost în cele din urmă rezolvată de ei. Tot ce a rămas a fost să informeze guvernul sovietic post factum asupra deciziei. S-a dovedit că în apogeul bătăliilor de lângă Stalingrad, Armata Roșie nu putea conta decât pe... cu puterea ta. .

În istoria relațiilor interstatale, probabil, nu a existat un caz atât de clar de necinste politică ca în problema celui de-al doilea front. Toate referințele unor autori la „trădarea lui Stalin” din anii de dinainte de război, care ar fi justificat astfel de acțiuni și au stabilit un anumit prag de moralitate, nu rezistă criticilor. A existat un război în care URSS, SUA și Marea Britanie erau aliate, iar viața a milioane de oameni depindea de deciziile pe care le luau. Nu întâmplător președintele SUA a simțit o anumită stângăcie și l-a lăsat pe Churchill să-i explice lucrurile lui Stalin. În august, A. Harriman a mers la Moscova cu prim-ministrul britanic.

Prima primire de la Kremlin nu a lăsat nicio îndoială în mintea lor cu privire la felul în care liderii sovietici au simțit lipsa de loialitate a aliaților occidentali într-un moment crucial pentru rezultatul întregului Al Doilea Război Mondial. Memorandumul care le-a fost predat de partea sovietică indica că refuzul Marii Britanii și al Statelor Unite de la obligațiile lor a complicat semnificativ poziția Armatei Roșii și a prejudiciat planurile comandamentului sovietic. În esență, Uniunea Sovietică a rămas din nou singură cu un inamic comun. Churchill, în felul său categoric caracteristic, a respins aceste acuzații și, într-un memorandum de răspuns, și-a anunțat oficial refuzul de a deschide un al doilea front în 1942, promițând că va invada Europa în primăvara lui 1943 cu 27 de divizii americane și 21 britanice.

În esență, guvernul sovietic putea face puțin în acest moment pentru a influența deciziile aliaților occidentali. Prin urmare, judecând după trei înregistrări ale conversațiilor de la Kremlin - din 12, 13 și 15 august - Stalin nu a escaladat situația și, vorbind sincer, a ales să nu agraveze diferențele.

A trebuit să punem o față bună, deoarece discordia deschisă ar fi numai în folosul Berlinului. Un reziduu, și unul considerabil, desigur, a rămas și a confirmat încă o dată adevărul binecunoscut că bunul simț în politică nu a câștigat întotdeauna. Dar în ce măsură necinstea arătată de aliați ar afecta încrederea lui Stalin în ei atunci când rezolvă alte probleme, nimeni nu a putut spune încă.

16.14. Consecințele internaționale ale bătăliei de la Stalingrad. Începutul unei schimbări radicale în război

Kremlinul era conștient de faptul că rezolvarea sarcinilor diplomatice depindea direct de succesul Armatei Roșii pe front. Frontul diplomatic a fost important, dar totuși secundar și, s-ar putea spune, auxiliar pe tot parcursul războiului. Prin urmare, în vara și toamna anului 1942, atenția principală a Cartierului General și a Comitetului de Apărare a Statului s-a concentrat asupra situației de pe front, unde se pregătea o schimbare radicală în cursul războiului. Aproape jumătate din toate formațiunile care operau pe frontul sovieto-german, sau 97 de divizii, au fost concentrate de către comandamentul nazist în direcția strategică de sud. La 23 august, Armata a 6-a germană, sprijinită de armatele a 3-a și a 4-a română și a 8-a italiană, a lansat un atac asupra Stalingradului. Până la sfârșitul lunii septembrie, i-au capturat centrul și i-au presat pe apărătorii orașului la Volga. Bătălia de la Stalingrad a izbucnit. Uneori, peste 2 milioane de oameni și 2 mii de tancuri și avioane au luat parte la el de ambele părți.

În paralel cu apărarea disperată a orașului sub sloganul „Nu există pământ pentru noi dincolo de Volga!” Comandamentul sovietic, în profund secret, pregătea un plan pentru o operațiune de contraofensivă. Ideea Cartierului General a fost să folosească lovituri puternice de pană pentru a încercui trupele inamice și a le elimina. La 19 noiembrie 1942, a început operațiunea trupelor sovietice de către forțele fronturilor Stalingrad și sud-vest, sub numele de cod „Uran”. 22 de divizii germane selectate s-au trezit într-un cazan închis în zona Kalach. Toate încercările comandamentului nazist de a elibera trupele încercuite au fost un eșec total.

Până la începutul lunii februarie 1943, grupul de trupe germane și aliații lor a fost complet învins. Peste 90 de mii de soldați și ofițeri inamici au fost capturați, inclusiv comandantul Armatei a 6-a, feldmareșalul Paulus. În total, în timpul operațiunii de la Stalingrad, 5 armate ale Germaniei și aliații acestora cu un număr total de 1,5 milioane de oameni au fost înfrânte. Germania nu a putut să-și revină din această lovitură pentru tot restul războiului, în ciuda mobilizării totale declarate. Inițiativa strategică a trecut complet Armatei Roșii. În total, în urma campaniei de iarnă din 1942/43, care a inclus și bătălia pentru Caucaz, au fost înfrânte 113 divizii inamice și a fost eliberat un teritoriu de aproape jumătate de milion de kilometri pătrați.

Victoria armelor sovietice la Stalingrad a avut un impact puternic asupra întregii situații internaționale. A început o criză prelungită a blocului fascist. Moralul participanților săi a scăzut. Aliații Germaniei naziste au început să-și piardă încrederea în victoria finală. Cei care ezită au devenit și mai atenți pentru a nu pierde în bătălia uriașilor. Neutrii s-au gândit cum să nu complice relațiile cu probabilii câștigători. În elita italiană au început tulburări puternice, care aveau să ducă în curând la demisia lui Mussolini și la retragerea Italiei din război. Japonia a devenit vizibil mai precaută față de URSS. Era speriată de perspectiva de a se afla într-un război cu două mari puteri mondiale simultan.

Suedia a devenit mai precaută în raport cu Germania, aprovizionând-o mult timp sub acoperirea neutralității sale cu materii prime strategice și, în anumite condiții, permițându-i de partea ei participarea la război. A existat un punct de cotitură în poziția Turciei, care era deja pregătită să atace URSS din sud în cazul unei victorii germane la Stalingrad și în acest scop concentra 27 de divizii la granița sovieto-turcă. Turcii au început să cerceteze în mod activ britanicii pentru apropiere, fără a rupe legăturile cu Germania „pentru orice eventualitate”. Forțele de rezistență din întreaga Europă ocupată au primit un stimulent puternic pentru a intensifica lupta împotriva tiraniei naziste și a colaboratorilor locali. Într-un cuvânt, după bătălia de la Stalingrad, lumea a devenit diferită, iar cei mai prevăzători politicieni au înțeles că averea s-a îndepărtat de puterile Axei.

16.15. Debarcarea trupelor anglo-americane în Africa de Nord. Conferință la Casablanca

În mod obiectiv, preocuparea Germaniei pentru războiul cu Rusia a creat condiții favorabile pentru acțiunile Statelor Unite și Marii Britanii pe alte fronturi, în primul rând în Africa de Nord. Frontul de Est, ca o pâlnie uriașă, a absorbit resursele materiale și umane colosale ale Germaniei, mai ales după Stalingrad, și s-a bucurat de prioritate necondiționată la sediul lui Hitler în distribuirea acestor resurse. Prin urmare, pentru Berlin, teatrul mediteranean de operațiuni militare era secundar și era furnizat „în mod rezidual”. Dimpotrivă, pentru Marea Britanie, Orientul Apropiat și Mijlociu, Africa de Nord și Balcani au fost o zonă de principalele interese britanice, deoarece au deschis accesul la „bijuteria coroanei britanice” - India și de acolo la posesiuni britanice din Asia. Churchill nu era atât de departe de adevăr când și-a imaginat imagini de coșmar cu unirea armatelor Germaniei și Japoniei undeva pe coasta Oceanului Indian. A fost necesar să aibă puterea intelectului său, logica captivantă și puterea de persuasiune pentru a-i insufla lui Roosevelt ideea avantajelor debarcării în Africa de Nord și, prin urmare, a prezenta interesele britanice ca pe cele comune anglo-americane. Poate că în ochii președintelui SUA era mai liniștit așa fără

mai periculos, dar soarta războiului și mai ales a lumii postbelice s-a hotărât nu în Orientul Mijlociu, ci în Europa.

Având o mare superioritate în forțe și alte avantaje, britanicii nu au reușit totuși să le realizeze înainte de apropierea americanilor. În iunie 1942, generalul german E. Rommel, „vulpea deșertului”, așa cum era supranumit, a forțat armata britanică să capituleze la cetatea Tobruk, care a deschis un drum direct către Canalul Suez, cea mai importantă cale navigabilă strategică între Europa și Asia. În drum spre Egipt, a rămas doar El Alamein, de care germanii s-au apropiat. Ruptă de înfrângerea din Franța și de retragerea panicată din Dunkerque, comandamentul britanic pregătea planuri pentru evacuarea în grabă a Armatei a 8-a din Egipt. Cu toate acestea, în iulie, impulsul ofensiv al trupelor germano-italiene s-a secat brusc din cauza transferului diviziilor de tancuri special antrenate pentru războiul din deșert pe frontul sovieto-german. Acest lucru le-a oferit britanicilor atât de necesar un spațiu de respirație și posibilitatea de a stabiliza situația. Comandamentul germano-italian pur și simplu nu a avut timp să-și consolideze cuceririle în Africa și să concentreze acolo forțe mari. Toate rezervele au fost „devorate” de Frontul de Est.

AMMINIRE ^-- ---^

Debarcarea aliaților în Africa de Nord, pe care au echivalat-o cu deschiderea unui al doilea front, a complicat de fapt poziția Uniunii Sovietice în cel mai tensionat moment al bătăliei de la Stalingrad, deoarece i-a arătat clar lui Hitler că nu va exista nicio aterizare în Europa, ceea ce înseamnă că de acolo a fost posibil să se transfere fără teamă trupe pe Frontul de Est. Drept urmare, nu este o simplă coincidență faptul că, din decembrie 1942 până în februarie 1943, 27 de divizii cu drepturi depline au fost transferate acolo din Germania, Franța, Belgia și Olanda. Evaluând situația actuală, Stalin i-a scris lui Churchill: „Astfel, în loc să ajute Uniunea Sovietică deturnând forțele germane de pe frontul sovieto-german, a fost o ușurare pentru Hitler.”1.______________________________j

La 8 noiembrie 1942, a început debarcarea trupelor anglo-americane pe coasta atlantică a Africii de Nord, lângă Casablanca, Oran și Algeria (Operațiunea Torch), care nu a întâmpinat o rezistență militară puternică. Americanii au reușit să ajungă la o înțelegere pașnică cu trupele franceze ale regimului marionetă de la Vichy aflate aici sub comanda amiralului Darlan, ispitindu-l pe amiral cu perspectiva de a conduce administrația locală. „O înțelegere cu Darlan este singura cale de ieșire”, i-a spus generalul american Clark generalului Eisenhower. Acest personaj de la Vichy a fost mulțumit de acest rol, care a fost nemulțumit de britanici, auzind multe despre sentimentele sale anti-britanice, și mai ales despre liderul „francezilor liberi”, generalul de Gaulle.

1 Relațiile sovieto-britanice în timpul Marelui Război Patriotic. T. 1. P. 341.

Africa de Nord s-a transformat într-o încurcătură de contradicții inter-imperialiste, în urma căreia amiralul Darlan a fost ucis în scurt timp în circumstanțe foarte misterioase, iar Hitler a ocupat toată Franța și a eliminat regimul marionetă Vichy.

Încercările unor autori de a prezenta victoria Armatei a 8-a britanice sub comanda generalului B. Montgomery asupra trupelor slăbite ale lui Rommel la El Alamein, au câștigat la începutul lunii noiembrie 1942, aproape ca un analog al bătăliei de la Stalingrad, un „ rândul destinului”, sunt de asemenea clar împotriva adevărului.în influența acestuia asupra mersului războiului. Potrivit experților militari, această operațiune a fost de natură locală, operațional-tactică și, în afară de semnificația ei morală incontestabilă pentru ridicarea moralului trupelor britanice, nestricată de victorii, nu putea afecta în niciun fel rezultatul războiului. „Înainte de El Alamein nu am câștigat nicio victorie. De la El Alamein nu am suferit o singură înfrângere”, s-a delectat Churchill, ocolind întrebarea fundamentală a semnificației Frontului de Est.

Noua realitate militaro-politică apărută după debarcarea trupelor anglo-americane în Africa de Nord și înfrângerea germanilor la Stalingrad a pus problema coordonării strategiei între liderii Statelor Unite și Marii Britanii. În acest scop, Roosevelt și Churchill au decis să țină o întâlnire bilaterală în ianuarie 1943 la Casablanca. Adevărat, nu aveau de ales, întrucât pasul decisiv fusese deja făcut și nu mai rămânea decât să mențină ritmul și direcția mișcării date. Ei au început prin a rezolva neînțelegerile cu privire la cine ar trebui să i se încredințeze frâiele puterii în „Africa franceză”. Roosevelt l-a susținut pe loialul general Giraud, care a fost luat de americani pe un submarin din Franța, Churchill a propus candidatura „incomodatului” de Gaulle, tributând creșterea popularității sale în fruntea forțelor patriotice. Drept urmare, au compromis și au convenit să creeze un fel de „duumvirat” cu participarea egală a doi generali și crearea ulterioară, sub președinția lor, în iunie 1943, în Algeria, a Comitetului francez de eliberare națională (FCNL) - embrionul viitorul guvern al Franței. În august 1942, FKNO a fost recunoscut de guvernele URSS, SUA și Marea Britanie.

În memoriile sale, de Gaulle scrie o mulțime de lucruri neplăcute despre politica americană și despre prima sa întâlnire cu Roosevelt la Casablanca. Sensul secret al flirtului americanilor cu Vichy, care erau gata să-și servească noilor lor stăpâni, nu i-a scăpat. El a spus prevestitor că „Statele Unite aduc sentimente simple și politică complexă lucrurilor mărețe”. La suprafață, părea să fie vorba despre asigurarea ordinii și a unui spate de încredere în teritoriile eliberate, indiferent cine ar face-o, chiar și vichyiștii, dar de fapt trebuia să creeze un nou sistem federal de guvernare a Imperiului Francez bazat pe fragmentarea sa în bucăți separate conduse de administratori loiali Statelor Unite, desigur, sub lozincile independenței și libertății pentru popoarele coloniilor.

Prin urmare, de Gaulle a crezut destul de rezonabil că, din momentul în care America a intrat în război, Roosevelt a pornit de la faptul că lumea postbelică va fi o lume în termeni americani și că el era cel care avea dreptul de a dicta condițiile acestei lumi. și acționează ca arbitru al destinelor Franței . Dar aici, după cum se spune, coasa a găsit o piatră. Generalul s-a dovedit a fi o „nucă greu de spart” și a stat în calea planurilor americane. În timpul primei lor întâlniri, și-a amintit de Gaulle, Roosevelt, „ca un star de cinema, s-a încruntat de nemulțumire, văzând că și alții ar putea juca un rol. Roosevelt nu a privit în mod deosebit de favorabil persoana mea, deși și-a ascuns sentimentele sub tratamentul galant al patricianului.”1

Conferința de la Casablanca a intrat în istorie cu principiul proclamat oficial de „predare necondiționată” a puterilor Axei. Acest lucru, însă, nu însemna că Statele Unite și Marea Britanie erau la acea vreme gata să renunțe la tactica lor de a întârzia deschiderea unui al doilea front. La propunerea lui Churchill, a fost adoptat un plan strategic pentru debarcarea trupelor anglo-americane în Sicilia în 1943, urmată de invadarea Peninsulei Apenini de către acestea și de avansarea spre nord de-a lungul „cizmei italiene”. Acest plan a reflectat dorința lui Churchill de a lovi „pântecele moale” ale Europei, așa cum a numit în mod figurat „versiunea balcanică” a celui de-al doilea front, menită să creeze o barieră în calea înaintării Armatei Roșii în Europa de Est. Churchill spera că mai devreme sau mai târziu armata îl va răsturna pe Hitler și va deschide frontul aliaților din Occident.

Nu a existat o decizie fermă de a crea un al doilea front în Europa de Vest la conferințele liderilor americani și britanici de la Washington (mai 1943) și Quebec (august 1943), cu excepția repetării unei promisiuni foarte vagi făcute la Casablanca de a-l deschide în primăvara anului 1944. Întrebarea dacă să existe sau nu un al doilea front s-a transformat într-un puternic „iritant” în relațiile interaliate și a depășit problemele pur militare. Refuzul lui Stalin de a accepta propunerile repetate ale lui Roosevelt de a se întâlni față în față, fie singur, fie ca parte a celor Trei Mari, a servit drept semnal de avertizare.

16.16. Bătălia de la Kursk. Finalizarea unui punct de cotitură radical în război

Între timp, al Doilea Război Mondial se apropia de punctul culminant. Pe Frontul de Est, în vara lui 1943, se preparau noi evenimente fatidice, care au intrat în istorie ca Bătălia de la Orlov-Kursk. Ca urmare a ofensivei de iarnă a Armatei Roșii, în zona Belgorod și Orel s-a format așa-numita margine Kursk. Importanța sa strategică pentru ambele părți în război era extrem de mare, deoarece putea servi atât ca trambulină pentru o ofensivă, cât și ca capcană pentru forțele concentrate în ea în caz de succes.

1 Gaulle Charles de. Memorii militare. Unitate. 1942-1944. M., 2003. p. 87-88.

ra pe ele din flancuri şi încercuirea lor ulterioară. La cartierul general militar se desfășura o muncă intensă pentru a exploata cel mai bine poziția strategică actuală.

În acest moment, Germania nazistă nu mai avea puterea și mijloacele de a lansa o ofensivă largă chiar și într-o direcție strategică. Cu toate acestea, Berlinul era încrezător că războiul nu a fost pierdut, ci doar prelungit și că Germania era încă capabilă să provoace o înfrângere decisivă Uniunii Sovietice și să obțină succes strategic. În acest scop, ordinul lui Hitler din 13 ianuarie 1943 a declarat „război total" prin mobilizarea de noi contingente militare, forță de muncă și resurse materiale din toată Europa cucerită. În ciuda pierderilor mari de forță de muncă, puterea Wehrmacht-ului a crescut la 10 milioane 300 de mii de soldați și ofițeri.

Ideea comandamentului german, numită Operațiunea Citadelă, a fost de a ține trupele sovietice pe salientul Kursk și de a le înfrânge ulterioară. După aceasta, s-a planificat dezvoltarea unei ofensive în nord-est, ocolind Moscova și în spatele grupului central de trupe sovietice, urmată de încercuirea acesteia. Acest plan mirosea cu un aventurism evident, caracteristic lui Hitler, deoarece a încercat să repete succesele militare din 1941 și nu a ținut cont de faptul că inițiativa strategică nu mai era de partea Germaniei. Voința politică pe care Fuhrerul nazist a idealizat-o întotdeauna a fost neputincioasă împotriva echilibrului real de forțe. În total, la operațiunea din partea germană au participat 50 de divizii, susținute de alte 20 de divizii pe flancuri cu un număr total de aproximativ 900 de mii de oameni, precum și 10 mii de tunuri și mortare, 2,7 mii de tancuri și tunuri autopropulsate. , și mai mult de 2 mii de aeronave. Naziștii și-au pus mari speranțe de succes în utilizarea noilor echipamente militare - tancuri Panther și Tiger, tunuri autopropulsate Ferdinand, noi modele de luptători și avioane de atac.

Planul strategic al comandamentului sovietic, aprobat de Cartierul General, era de a, după exemplul operațiunilor militare de succes anterioare, să uzeze inamicul în lupte defensive și apoi să treacă la ofensivă cu desfășurarea rezervelor strategice. Pe 5 iulie a început ofensiva inamicului, care a fost precedată de un puternic contraatac al artileriei sovietice, care a slăbit impulsul ofensiv al naziștilor. După cum a remarcat mareșalul G.K. Jukov în memoriile sale, „cea mai mare bătălie a început în regiunea Kursk Bulge". Uneori, până la 1.200 de tancuri și tunuri autopropulsate de ambele părți au luat parte la bătălii, ca, de exemplu, în celebra bătălie cu tancuri de lângă Prokhorovka. Piloții escadrilei franceze din Normandia au luptat pe cer alături de piloții sovietici. Bătălia de la Kursk a durat 50 de zile. În ceea ce privește durata, concentrarea puterii militare și intensitatea bătăliilor, nu are egal între bătăliile terestre ale celui de-al Doilea Război Mondial. Pierderile Germaniei naziste au fost enorme și s-au ridicat la 30 de divizii, inclusiv

7 tancuri totalizând o jumătate de milion de oameni. Aceasta a pus capăt operațiunilor ofensive ale Wehrmacht-ului pe Frontul de Est.

Inițiativa strategică a trecut ferm la Armata Roșie, care a lansat o ofensivă de-a lungul întregului front de 1.500 km. Oryol, Belgorod, Harkov, Donbasul au fost eliberate, Niprul a fost imediat trecut și a început eliberarea malului drept al Ucrainei. Ca urmare a ofensivei de vară-toamnă, Armata Roșie a avansat cu 300-500 km. După cum a remarcat autorul american J. Jewkes, „după Kursk, armatele lui Hitler au fost puse în zbor continuu, care a început cu 11 luni înainte de debarcarea aliaților în Franța și s-a încheiat în mai 1945 printre ruinele Berlinului”. Potrivit acestuia, bătălia de la Kursk a determinat în cele din urmă rezultatul celui de-al Doilea Război Mondial1.

16.17. Capitularea Italiei

Victoria armelor sovietice de la Kursk Bulge a încheiat un punct de cotitură radical în Marele Război Patriotic și a avut consecințe internaționale de amploare, în primul rând în Europa. Având în vedere că în vara anului 1943 germanii au transferat 14 divizii pe Frontul de Est, Aliații au profitat de momentul favorabil și au început debarcarea în Sicilia pe 10 iulie, iar în septembrie, învingând rezistența minoră a inamicului, au aterizat pe capul „Cizma italiană” în Calabria. Regimul lui Mussolini a fost condamnat. Pe 25 iulie, din ordinul regelui, dictatorul fascist a fost arestat. Formarea noului guvern a fost încredințată mareșalului Badoglio.

La rândul lor, americanii și britanicii se temeau cel mai mult de apariția „haosului revoluționar” în Italia și, prin urmare, au continuat să urmeze tacticile care se dovediseră în Africa de Nord și au convenit să negocieze cu guvernul Badoglio despre retragerea Italiei din război. . Negocierile s-au bazat pe termenii de capitulare elaborati de aliații occidentali, care au fost împărțiți în „scurt”, format din 12 articole, și exhaustiv, prezentat în 44 de articole. Prima a vizat în principal probleme militare, a doua - condițiile politice, economice și financiare pentru ieșirea Italiei din război.

Guvernul sovietic nu a fost informat despre negocierile care au început și, firește, a luat-o extrem de dureros. Tocmai cu această ocazie Stalin va vorbi „în afara protocolului”, sincer într-un mesaj către Roosevelt și Churchill că SUA și Marea Britanie „conspiră”, iar URSS intenționează să joace rolul unui „al treilea observator pasiv”. și că „este imposibil să mai tolerăm o astfel de situație”. După ce a primit cu întârziere condițiile de capitulare elaborate fără participarea sa, guvernul sovietic nu a obiectat totuși la acestea și a ordonat semnarea lor în nume propriu.

1 Jukes G. Ciocnirea armurii. NY, 1969. P. 10. Vezi și: Lloyd Clark. Bătălia tancurilor: Kursk, 1943 //Atlantic Monthly. NY, 2012. P. 56-70.

nici generalului Eisenhower. În față era semnarea unor condiții similare de capitulare cu ceilalți aliați europeni ai Germaniei, iar astfel de acțiuni neprietenoase ale anglo-americanilor au creat un anumit precedent, de care Moscova nu a putut să nu ia notă.

Pe 3 septembrie s-au semnat termene „scurte” de predare cu Italia, iar apoi, pe 29 septembrie, termene „exhaustive” de predare. Problema creării unei comisii politico-militar cu un sediu temporar în Algeria pentru monitorizarea respectării condițiilor de capitulare a fost de asemenea rezolvată pozitiv, la care a fost numit reprezentant sovietic adjunctul comisarului poporului pentru afaceri externe A. Ya. Vyshinsky. Sub presiunea forțelor antifasciste, guvernul lui Badoglio a declarat război Germaniei naziste. Acest lucru l-a înfuriat pe Hitler și a ordonat o operațiune specială de eliberare a lui Mussolini cu parașutiști conduși de celebrul criminal SS colonelul Otto Skorzeny. Mussolini eliberat a format un guvern marionetă, care a deschis ușa pentru intrarea trupelor germane în nordul și centrul Italiei. Ofensiva trupelor anglo-americane a fost suspendată, iar frontul din Italia s-a stabilizat de ceva timp. La sud de Roma , administrația anglo-americană avea puterea deplină în Italia , care a instituit un regim strict de ocupație.

16.18. Conferința miniștrilor de externe ai URSS, SUA și Marea Britanie de la Moscova

Momentul de cotitură radical al războiului i-a determinat pe politicieni din țările coaliției anti-Hitler să înceapă să se ocupe îndeaproape de problemele postbelice și de organizarea unei noi ordini mondiale. Mai devreme decât altele, aceste probleme au început să-l îngrijoreze pe președintele Roosevelt, ale cărui mâini au fost mult mai puțin legate de război decât cele ale guvernului sovietic. Cu o ocazie sau alta, Roosevelt a spus în repetate rânduri că războiul și sacrificiile colosale pe care le-a provocat ar putea fi justificate doar dacă ar duce la o viitoare reconstrucție a lumii. La Kremlin, desigur, au purtat război și nu de dragul unor principii abstracte, ci în urmărirea intereselor specifice ale statului sovietic. Totuși, judecând după multe semne indirecte, aceștia au legat începutul negocierilor cu aliații de soluționarea a două sarcini fundamentale și interdependente: o schimbare irevocabilă a situației strategice de pe front în favoarea lor și îndeplinirea de către aliați a obligațiilor ce le revin al doilea front. Primul a dat atuuri diplomatice neîndoielnice URSS, al doilea a putut stabili încredere între aliați și a clarifica atmosfera în relațiile lor înainte de începerea unor negocieri importante. Cel mai probabil, acesta a fost exact ceea ce a explicat reticența lui Stalin de a aborda problemele dificile postbelice din timp în formatul celor Trei Mari.

Într-o astfel de situație, decizia de a organiza Conferința de la Moscova a miniștrilor de externe ai URSS, SUA și Marea Britanie, a avut loc

19-30 octombrie 1943, atât din punct de vedere al nivelului de reprezentare, cât și al ordinii de zi, poate fi considerată ca un anumit compromis între participanții săi. Coordonarea problemelor militare a fost strâns împletită cu discuția preliminară a problemelor postbelice, dar soluția lor finală a rămas la înalți oficiali. Al doilea front a fost văzut ca o pârghie puternică de presiune asupra URSS în rezolvarea problemelor postbelice.

Au început dificultăți la stabilirea agendei conferinței. În propunerile prezentate de guvernul SUA pe 20 septembrie și cu o zi înainte de Marea Britanie, problema unui al doilea front, care îngrijora în primul rând Uniunea Sovietică, lipsea cu desăvârșire. Diplomația americană a fost complet absorbită de preocupările legate de lumea postbelică și a adus în prim-plan proiectul său de Declarație a celor patru puteri cu privire la problemele securității globale.

La 29 septembrie, guvernul sovietic a adus claritatea necesară, propunând ca la următoarea ședință, după cum s-a spus, în primul rând, „să se ia în considerare măsuri de reducere a duratei războiului împotriva Germaniei și a aliaților săi din Europa”, fără la refuzând totodată să discute problemele ridicate de partea americană.

Pe 4 octombrie, Roosevelt s-a grăbit să informeze Moscova că nu are obiecții la cel mai larg schimb de opinii privind organizarea unui al doilea front, deși nu crede că viitoarea conferință ar trebui să planifice sau să recomande o strategie militară. K. Hull, numit șef al delegației americane, a notat în memoriile sale: „Am prevăzut complicații care vor apărea în legătură cu hotărârea lui Stalin de a discuta probleme de strategie militară în cadrul conferinței. Era clar că, pentru a-l convinge pe Stalin să fie de acord cu noi asupra deciziilor politice, trebuia mai întâi să-i dăm asigurări depline în problema strategiei militare. Acestea au fost judecăți sănătoase.

Și totuși, delegația americană a mers la Moscova cu destule îndoieli cu privire la rezultatul negocierilor viitoare. Se dorea prea mult de la Uniunea Sovietică și puțin ce putea fi oferit în schimb. După ce le-a permis trimișilor săi să discute despre strategia militară cu reprezentanții sovietici, președintele le-a interzis cu strictețe să ia decizii specifice, rezervându-și acest lucru ca poate singurul „atu” la întâlnirea la summit așteptată.

În general, conferința a fost caracterizată de un spirit de compromis. Delegația sovietică, în interesul cauzei, era pregătită să facă concesii semnificative partenerilor săi de negociere. Acest lucru a devenit clar imediat când, pe 19 octombrie, la ora 4 după-amiaza, s-a deschis Conferința miniștrilor de externe ai celor trei puteri de la Moscova în conacul NK.ID de pe strada Spiridonyevskaya.

Chiar la prima întâlnire, delegația sovietică a pus problema punerii în aplicare de către guvernele SUA și Marea Britanie a unor măsuri încă din 1943 care să asigure debarcarea armatelor anglo-americane în Nord.

Franţa. K. Hull și A. Eden au salutat această propunere cu mai mult decât reținere. Înainte de întâlnire, s-au întâlnit la reședința ambasadorului american la Moscova și au convenit să ofere părții sovietice informații despre planurile anglo-americane, dar nu să negocieze pe probleme militare. Prevăzutul Hull a fost deosebit de evaziv, invocând de fiecare dată nevoia de a cere părerea președintelui.

Rezultatul discuției a fost un „protocol extrem de secret” semnat la 1 noiembrie 1943, în care Statele Unite și Marea Britanie și-au confirmat intențiile de a efectua o ofensivă în nordul Franței în primăvara lui 1944, dar au introdus o clauză care devaloriza următorul lor angajament, că aceasta ar depinde de anumite condiții la începutul operațiunii. Deși guvernul sovietic a luat act de această declarație și și-a exprimat speranța că Operațiunea Overlord, așa cum a devenit cunoscută debarcarea trupelor în Franța, va fi efectuată la timp, aceasta nu însemna că este mulțumit de soluția ajunsă. Pericolul unei alte amânări a celui de-al doilea front a rămas.

Cu toate acestea, delegația sovietică nu a agravat diferențele și și-a manifestat disponibilitatea de a discuta alte probleme care nu au legătură directă cu desfășurarea războiului, în special, a avut o atitudine pozitivă față de principiile enunțate în proiectul american de Declarație a Securității Generale, care prevedea crearea viitoarei Națiunilor Unite. Ea a făcut o concesie serioasă delegației SUA, acceptând, contrar părerii ei inițiale, ca la semnarea declarației să participe un reprezentant chinez, deși în acel moment acest lucru ar putea complica relațiile sovieto-japoneze.

Diplomația americană a folosit conferința pentru a promova un program larg de cooperare economică internațională, în care Uniunea Sovietică a primit un loc proeminent. O mare parte din ceea ce s-a spus atunci a sunat tentant și promițător, dar a fost dezvăluit pe deplin abia mai târziu. Programul american a fost prezentat într-o serie de documente, reunite sub titlul general al agendei „Probleme economice ale reconstrucției”. În mod oficial, ei au vorbit despre participarea Statelor Unite la „restaurarea” țărilor devastate de război, oferindu-le asistență în dezvoltarea postbelică cu alimente, bunuri industriale și echipamente. Documentul cheie - „Baza programului nostru (adică, autorul american) privind cooperarea economică internațională” - a implicat adoptarea principiilor „uși deschise”, „comerț liber”, „oportunități egale”, care trebuiau să faciliteze sarcina expansiunii americane într-o lume sfâșiată de război. Un loc special a fost acordat creării unui „fond monetar internațional de stabilizare”, menit să consolideze poziția dolarului ca principală monedă de rezervă în sistemul financiar mondial.

La conferință s-a făcut o încercare energică de a atrage Uniunea Sovietică la implementarea planurilor americane cu promisiuni după

cooperare deplină cu el. Propunerea americană pentru punctul 15(a) de pe ordinea de zi, „Cooperarea în reparații pentru daunele sovietice de război”, a declarat: „Odată ce solicitările oneroase ale războiului asupra capacității de producție a Statelor Unite ale Americii încetează, capacitatea noastră de producție va fi suficient de mare pentru a ne permite să jucăm. un rol semnificativ în problemele de restaurare și reconstrucție în URSS”. Delegația sovietică a fost de acord să înceapă negocierile preliminare pe această problemă între NKID și Ambasada SUA la Moscova. Totodată, s-a subliniat îngustimea propunerilor americane și s-a afirmat necesitatea includerii despăgubirilor din partea Germaniei și a aliaților săi în problema despăgubirilor pentru daunele cauzate de război Uniunii Sovietice. Acesta a fost începutul discuției despre problema reparației.

Trebuie să recunoaștem că delegația americană, purtată de planurile globale, s-a comportat destul de precaut la conferință în problemele care afectează direct interesele de securitate ale URSS. Acest lucru nu s-a putut spune despre britanici, care au lucrat cu insistență la conferință pentru restabilirea ordinii de dinainte de război în Europa. Prin urmare, delegația sovietică s-a opus hotărât planurilor britanice de a recrea fostul „cordon sanitar” sub masca „federațiilor est-europene”, a respins insistențele lui A. Eden de a „amâna” încheierea tratatului sovieto-cehoslovac, a refuzat să meargă „la pace” cu guvernul polonez emigrant ostil, și a căutat democratizarea vieții politice în Italia, a insistat asupra sprijinului aliaților pentru mișcarea de eliberare națională din Iugoslavia condusă de Josip Broz Tito și încetarea relațiilor acestora cu generalul pro-nazist Mihailovici etc.

Evitând extremele poziției britanice și arătând uneori o abordare echilibrată, diplomația americană, în același timp, nu a intenționat să „părăsească” afacerile europene și să recunoască interesele Uniunii Sovietice. Ea a continuat să amâne problema recunoașterii graniței de vest sovietice până la o „așezare generală”, deși era conștientă de importanța pe care guvernul sovietic o acorda acestui lucru. Nu a fost indiferentă față de perspectivele de dezvoltare a statelor europene și de viitoarea lor structură politică. Certându-se despre importanța instituirii unor regimuri democratice în țările eliberate, Hull în același timp a înțeles prin aceasta revenirea unor guverne emigrante și chiar a permis folosirea forței în sprijinul lor. Deși nu era obișnuit la acea vreme să se vorbească despre „două standarde”, acțiunile anglo-americane din Italia sau Africa de Nord au arătat clar ce fel de democrație avea în vedere.

Principalul lucru nu a fost existența unor interese diferite, inevitabile chiar și în lupta împotriva unui inamic comun, ci capacitatea de a le coordona și de a găsi baza pentru înțelegerea reciprocă. Acest lucru a fost discutat în conversația lui Hall cu Molotov, care a avut loc pe 23 octombrie înainte de începerea următoarei ședințe a congresului.

referințe. Secretarul de stat a remarcat că unul dintre motivele venirii sale la Moscova a fost acela de a stabili pe ce probleme există diferențe între Uniunea Sovietică și Statele Unite și de a discuta despre cum ar putea fi eliminate aceste diferențe. Ca răspuns la aceasta, partea sovietică a subliniat importanța capacității de a găsi „rezultatul diferitelor puncte de vedere”. Comisarul Poporului a subliniat direct: „Nu este atât de înfricoșător că există opinii diferite. Direcția principală a cercurilor de conducere este importantă aici.”

MEMORIE

Conferința miniștrilor de externe ai URSS, SUA și Marii Britanii de la Moscova și-a încheiat lucrările cu adoptarea unor decizii importante care au contribuit la unirea în continuare a coaliției anti-Hitler. Printre documentele semnate în timpul acesteia s-au numărat Declarația celor Patru State cu privire la Problema Securității Generale, Declarația asupra Italiei și Austriei și asupra răspunderii naziștilor pentru atrocitățile comise. S-a luat o decizie importantă de a crea o Comisie Consultativă Europeană, menită să ia în considerare problemele legate de sfârșitul ostilităților din Europa. Aceste decizii și alte decizii, precum și schimbul util de opinii care a avut loc, au avut un impact semnificativ atât asupra cursului ulterioară a războiului, cât și asupra creării bazelor lumii postbelice. Participanții la conferință au subliniat importanța „continuării actualei cooperări strânse stabilite pentru desfășurarea războiului pentru perioada următoare încheierii ostilităților”.

Conferința de la Moscova a accelerat promovarea de către guvernul sovietic a unui program amplu pentru ordinea mondială postbelică. Acest program de bal a fost stabilit în raportul lui Stalin din 6 noiembrie 1943 cu ocazia împlinirii a 26 de ani de la Revoluția din octombrie și a avut în vedere realizarea următoarelor sarcini: să elibereze popoarele Europei de invadatorii fasciști și să le asiste în reconstrucție. a statelor lor naționale; să ofere popoarelor eliberate dreptul deplin și libertatea de a decide singuri problema guvernării; să ia măsuri pentru a se asigura că toți criminalii fasciști - autorii războiului - suferă pedepse severe pentru atrocitățile pe care le-au comis; stabilirea unei ordini care să excludă complet posibilitatea unei noi agresiuni din partea Germaniei; să stabilească o cooperare economică, politică și culturală pe termen lung a popoarelor, bazată pe încrederea și asistența reciprocă a acestora în vederea restabilirii economiei și culturii distruse de ocupanți.

Este puțin probabil ca chiar și cel mai pretențios sovietic occidental să poată discerne în acest program un „margine de clasă” sau planuri pentru „sovietizarea” Europei. Mai degrabă, a fost un document democratic general, al cărui conținut era în întregime

Orice om politic burghez nu se putea abona. Nu este o coincidență că în acest moment Kremlinul a decis dizolvarea Comintern-ului, ceea ce a indicat în mod clar o anumită „schimbare de repere” în politica externă

sovietică, o clarificare a priorităților acesteia și o răcire a interesului pentru „revoluția comunistă mondială”. .” Cel mai probabil, în acea etapă, guvernul sovietic, poate idealizând oarecum viitorul, a presupus că ar fi posibil să se găsească o formulă magică, un anumit „modus operandi” în relațiile cu aliații săi occidentali, în ciuda diferențelor ideologice și filosofice și deseori a opunerii geopolitice. interese. Desigur, chiar și viitorul imediat era în ceață și nimeni nu putea spune aproximativ cât de departe ar putea merge părțile pentru a se apropia una de cealaltă cu prețul renunțării la cel puțin o parte a intereselor lor de clasă sau naționale în numele unei mai largi. obiective. În cele din urmă, un politician a fost și este întotdeauna un ostatic al mediului și al circumstanțelor sale și acționează în limite strict definite. Mai mult, nu totul depindea de intențiile și politicile Kremlinului.

Este caracteristic faptul că obiectivele declarate public ale Uniunii Sovietice, în principiu, nu s-au îndepărtat de documentele interne închise. Chiar înainte de Conferința de la Moscova din septembrie, Rezoluția CHK a creat o serie de comisii speciale sub auspiciile NKID, care au fost însărcinate cu elaborarea de propuneri specifice pentru implementarea tranziției „de la război la pace”. După ce s-a întors din SUA până atunci, M. M. Litvinov a condus Comisia pentru tratatele de pace și organizarea postbelică, iar K. E. Voroșilov a condus Comisia pentru probleme de armistițiu. Comisia pentru compensarea prejudiciilor cauzate Uniunii Sovietice de Germania și sateliții săi, creată mai târziu, a fost condusă de fostul ambasador la Londra I.M. Maisky. Comisiile trebuiau să sintetizeze și să coordoneze un volum mare de documente elaborate de NKID și alte departamente sovietice și să prezinte recomandări adecvate pentru conducerea politică a URSS. Aceste recomandări s-au concentrat pe apărarea fermă a intereselor URSS în negocierile cu aliații occidentali pentru o înțelegere postbelică, dar nu pe confruntarea cu aceștia sau impunerea deliberată a ordinelor socialiste în țările eliberate. Din ele a rezultat cu siguranță că guvernul sovietic a pornit de la importanța cooperării cu SUA și Marea Britanie după război, nevoile reconstrucției postbelice a țării.

16.19. Conferința de la Teheran

Conferința de la Moscova a deschis calea pentru o întâlnire mult discutată a șefilor de guvern ai celor trei puteri aliate. Din punct de vedere al situației militaro-politice, momentul implementării ei este în sfârșit copt. Nu mai rămânea decât să se convină asupra locului de întâlnire. Dintr-o dată, această problemă aparent minoră a provocat frecări semnificative. Partea sovietică, legată de treburile cotidiene de pe front și de teama lui Stalin de călătoriile aeriene,

tovarăș, s-a oferit să rămână la Teheran, de unde era ușor să menținem un contact stabil cu Moscova și unde existau reprezentanțe ale tuturor celor trei state. La rândul său, Roosevelt a propus cu insistență diverse puncte din Africa de Nord, Orientul Apropiat și Mijlociu. Concepția nu i-a permis președintelui să accepte propunerea sovietică

și să parcurgă o mare parte a drumului până la locul de întâlnire, deși s-a referit la „datoriile sale constituționale”. Pe 21 octombrie, el a anunțat că nu va putea călători la Teheran.

O întrebare relativ simplă a devenit aproape fundamentală. Nu mai era vorba de alegerea unui loc de întâlnire, ci de clarificarea contribuției fiecărui aliat la război și de recunoașterea meritelor incontestabile ale Uniunii Sovietice în lupta împotriva fascismului. Pe 5 noiembrie, șeful guvernului sovietic, ținând cont de opinia președintelui, a propus ca compromis trimiterea lui Molotov la negocieri. În acest caz, după cum a relatat el, dificultățile asociate cu alegerea unui loc de întâlnire ar putea dispărea. Aceasta a hotărât în cele din urmă rezultatul problemei. Roosevelt, care avea speranțe deosebite pentru o întâlnire personală cu Stalin, a considerat necesar să lase deoparte considerentele de natură prestigioasă și a acceptat să ajungă la Teheran până la sfârșitul lunii noiembrie.

Guvernul sovietic a acordat o mare importanță viitoarei conferințe - prima dintre întâlnirile liderilor URSS, SUA și Marii Britanii în anii de război, care au intrat în istorie ca întâlniri ale „Trei Mari”. Era hotărât să obțină de la Aliați o soluție finală la problema unui al doilea front. Generalul S. M. Shtemenko, membru al delegației sovietice la Conferința de la Teheran, a amintit: „Din conversațiile pe care le-am auzit în tren, mi-am dat seama că partea noastră intenționează să ridice decisiv problema unui al doilea front cu aliații, deschiderea pe care acesta din urmă a întârziat în mod clar"

Mergând la Teheran, Roosevelt era bine conștient de starea de spirit fără compromisuri de la Moscova în ceea ce privește al doilea front. Prin urmare, toate încercările lui Churchill de a-l zgudui în drum spre Teheran la întâlnirea anglo-americană de la Cairo și de a trezi interesul pentru operațiunea din Balcani au fost eșuate. În timpul unei întâlniri din 19 noiembrie cu șefii de stat major americani de la bordul navei de luptă Iowa în drum spre Cairo, președintele a spus că trupele sovietice se aflau la doar 60 de mile de granița poloneză și la 40 de mile de Basarabia. Dacă râul Bug este traversat în următoarele două săptămâni, ei s-ar putea găsi în pragul României. El a subliniat necesitatea de a depune toate eforturile pentru a ocupa, împreună cu Anglia, cea mai mare parte a Europei și a fi primul care intra în Berlin. Interesele britanice în acel stadiu s-au separat de cele americane.

Încăpățânarea britanicilor, sperând să „țină pasul” atât în Germania, cât și în Balcani, a provocat o iritare nedisimulata în rândul membrilor delegației americane. Medicul personal al lui Churchill, Charles Wilson, cunoscut mai târziu drept Lord Moran, a lăsat o înregistrare remarcabilă în jurnalul său despre negocierile de la Cairo.

„L-am întâlnit pe Harry Hopkins, aruncând o grămadă de ridicol. Tocmai ieșise dintr-o întâlnire a șefilor de stat major comun, unde era întocmit un plan de campanie pentru a fi prezentat lui Stalin la

Teheran. Din cuvintele lui Harry a reieșit că Winston a vorbit neîncetat și cea mai mare parte din ceea ce a spus se referea la „afurisitul său de război italian”. ...Harry a spus clar că, dacă prim-ministrul urmează această linie la Teheran și încearcă să-l amâne din nou pe Overlord, americanii îi vor sprijini pe ruși.”

La Teheran, Roosevelt, la invitația lui Stalin, a stat într-unul dintre conacele de pe teritoriul ambasadei sovietice, situat în apropierea ambasadei britanice. Era mai sigur astfel: ambasada americană era situată la celălalt capăt al capitalei iraniene, iar în oraș, înainte de întâlnirea celor „Trei Mari”, agenții lui Hitler au ridicat capetele, existau informații despre sabotaj iminent, tentative de asasinat și provocări. Roosevelt a spus mai târziu în cercul său apropiat că prin acest pas a vrut să-și demonstreze „încrederea absolută” în ruși și dorința de a stabili relații de prietenie cu ei încă de la prima întâlnire.

La Conferința de la Teheran, desfășurată între 28 noiembrie și 1 decembrie 1943, în jurul celui de-al doilea front s-a desfășurat o discuție diplomatică aprinsă, în care Churchill a încercat să dea tonul. Și-a folosit toată priceperea oratorică și ingeniozitatea parlamentară pentru a impune notoriea „opțiune balcanica” participanților la conferință. Spre surprinderea membrilor delegației americane, poziția lui Roosevelt a fost inițial ezitant și, într-un fel, simpatiza cu planurile lui Churchill. Unul avea impresia că președintele vrea să „vândă mai mult” Operațiunea Overlord și face un joc diplomatic complex. Șeful delegației sovietice a respins toate încercările de a înlocui Operațiunea Overlord cu acțiuni în Balcani. El a căutat cu insistență un acord cu privire la data exactă a debarcării trupelor anglo-americane în Franța și numirea unui comandant șef care să fie personal responsabil pentru succesul operațiunii. „Noi, rușii, suntem limitați de durata șederii noastre la Teheran. Am putea rămâne aici până la 1 decembrie, dar trebuie să plecăm pe 2”, a spus Stalin cu sens la sfârșitul celei de-a doua întâlniri a conferinței din seara zilei de 29 noiembrie.

A doua zi, judecând după procesele-verbale oficiale ale ședințelor, furtuna s-a domolit pe neașteptate. Churchill și-a retras fără tragere de inimă obiecțiile față de Operațiunea Overlord, informându-l pe Stalin că „acceptase propunerea lui Roosevelt”. S-a simțit că în ultimele ore au avut loc unele evenimente despre care delegația sovietică nu știa la acea vreme. Treizeci de ani mai târziu, memoriile diplomatului american Charles Bolen au ajutat la restabilirea verigii lipsă.

„După cina cu rușii, după cum am auzit mai târziu, Hopkins l-a întâlnit pe Churchill la ambasada Marii Britanii și i-a spus că a purtat o luptă zadarnică, încercând să întârzie debarcarea în Franța. Opinia Statelor Unite cu privire la importanța unui atac transcanal a rămas puternică de luni de zile, a spus Hopkins, iar opinia sovietică a fost la fel de

categorică. Hopkins a subliniat că, în esență, Churchill ar putea face puțin și l-a sfătuit pe prim-ministru să se predea onorabil”.

Din memoriile lui Ch. Bohlen

Deciziile militare secrete ale Conferinței de la Teheran prevedeau că Operațiunea Overlord va fi lansată în mai 1944, împreună cu operațiunea împotriva Franței de Sud și că trupele sovietice vor lansa o ofensivă cam în același timp pentru a preveni transferul forțelor germane din De la est la frontul de vest.

Conferința de la Teheran a intrat în istorie nu numai pentru deciziile militare luate, ci și pentru faptul că participanții ei au făcut schimb de opinii cu privire la o serie de probleme importante postbelice. S-a simțit că „chestiunea structurii viitoare a lumii”, așa cum spunea Roosevelt, îi ocupa toate gândurile. În cea mai mare parte, el a luat inițiativa în producția lor. Șeful delegației sovietice, dând dovadă de o anumită reținere în acea etapă - războiul era încă în plină desfășurare, cu toate acestea nu a refuzat să discute aceste probleme într-o manieră preliminară. Delegația sovietică de la Teheran a primit o imagine destul de completă a poziției Statelor Unite pentru viitorul apropiat.

Se contura o zonă semnificativă a acordului sovieto-american. După Teheran, Roosevelt a devenit din ce în ce mai în dezacord cu Churchill, care era îngrijorat de soarta Imperiului Britanic și de restabilirea „echilibrului” european de dinainte de război. Pe o serie de probleme politice cheie, pozițiile URSS și ale SUA au fost apropiate sau au coincis. Aceasta a vizat problemele de creare a unei organizații internaționale, decolonizare, instituirea unui mecanism de tutelă sau tutelă, dezarmarea statelor înfrânte, securitatea colectivă, prevenirea unor noi agresiuni etc. În același timp, părțile nu au fost de acord cu privire la viitorul Germaniei. Partea sovietică nu a susținut planurile americane de dezmembrare a acesteia, prezentate de Hull la Conferința miniștrilor de externe de la Moscova, considerând că această problemă necesită un studiu mai aprofundat.

Au fost conturate și contururile reale ale dezvoltării cooperării de afaceri între URSS și SUA în perioada postbelică pe o bază reciproc avantajoasă. Partea americană a acordat o mare importanță acestei probleme ca pârghie de influență asupra URSS. Participarea SUA la restabilirea economiei sovietice a fost discutată între președinte, Hopkins și Harriman în timpul zborului de aproape șapte ore de la Cairo la Teheran. Roosevelt a atras atenția ambasadorului asupra importanței acestei probleme și l-a instruit să nu o piardă din vedere.

Este de remarcat faptul că președintele și-a început prima conversație cu șeful guvernului sovietic la Teheran pe 28 noiembrie cu o discuție asupra acestor probleme promițătoare, propunând transferul unei părți din flota comercială americană în Uniunea Sovietică după război. Interlocutorul său a răspuns că „Rusia va reprezenta o piață mare pentru Statele Unite după război”. Roosevelt a răspuns la aceasta

spunând că americanii vor avea nevoie de o cantitate mare de materii prime, așa că a crezut că vor exista legături comerciale strânse între cele două țări. Stalin a remarcat că „dacă americanii ne vor furniza echipamente, atunci le vom putea aproviziona cu materii prime”.

Situația era mai complicată cu problemele care afectau interesele de securitate ale URSS. Poziția americană în timpul discuției lor de la Teheran a rămas ambiguă, dacă nu chiar neprietenoasă cu Uniunea Sovietică. Președintele era conștient de faptul că Statele Unite vor fi forțate în cele din urmă să cedeze, dar, fiind un politician până la miez, se aștepta să negocieze în mod corespunzător. Se pare că, după ce a așezat „atuul” celui de-al doilea front pe masa de conferință, se grăbea să achiziționeze unul nou. De aici încercările lui Roosevelt, într-o conversație cu șeful delegației sovietice, de a pune sub semnul întrebării validitatea graniței de vest sovietice, de a lua sub protecție cercurile de emigranți ostile URSS etc.

În ciuda disputelor diplomatice, conferința de la Teheran s-a încheiat pe o notă optimistă. Participanții săi și-au exprimat hotărârea țărilor lor de a lucra împreună atât în timpul războiului, cât și în perioada postbelică. Aceasta a fost o mare victorie în lupta împotriva fascismului, un succes major pentru coaliția anti-Hitler, care a provocat confuzie în capitalele puterilor Axei.

Conferința de la Teheran a tras o linie sub cea mai periculoasă și dificilă perioadă a celui de-al Doilea Război Mondial, pe care coaliția anti-Hitler a reușit să o depășească în primul rând ca urmare a luptelor de pe frontul sovieto-german, care s-au remarcat prin cea mai mare amploare și intensitate. . Din noiembrie 1942 până la sfârșitul anului 1943, trupele sovietice au învins 218 divizii ale Germaniei și aliaților săi și au luptat pe o distanță de 500 până la 1300 km. Ca urmare, aproape jumătate din teritoriul sovietic ocupat a fost eliberat. Dacă până în iarna lui 1942 armatele germane s-au apropiat de Volga și de poalele Caucazului, atunci un an mai târziu au fost aruncate departe în vest și s-au apărat în malul drept al Ucrainei, în cursul de sus al Niprului și al Dvinei de Vest. Inamicul a fost spart, dar nu a fost încă învins. Războiul a intrat în ultima etapă finală.

16.20. Deschiderea unui al doilea front. Retragerea aliaților Germaniei din război

Anul 1944 ocupă un loc aparte în istoria Marelui Război Patriotic. A fost umplut până la limită cu evenimente militare-politice importante care au determinat contururile principale ale relațiilor internaționale postbelice pentru deceniile următoare. Potrivit unui număr de istorici, a fost în evenimente

1944 ar trebui să caute originile Războiului Rece, prăbușirea „marii coaliții” și confruntarea postbelică a marilor puteri. În orice caz, în relațiile interaliate au apărut tendințe contradictorii și căi

alternative de dezvoltare, a căror alegere depindea în mare măsură de liderii URSS, SUA și Marea Britanie.

Până în vara anului 1944, Armata Roșie a finalizat expulzarea inamicului de pe teritoriul sovietic și a început să elibereze popoarele Europei de fascism. Blocada Leningradului a fost ridicată complet, un grup mare de trupe inamice din malul drept al Ucraina a fost învins, Crimeea a fost eliberată în mai, Belarus și o parte a Lituaniei au fost curățate de inamic în vară, iar Grupul de armate „Centru” a fost învins, Hitler grupările armate „Ucraina de Nord” și „Sud” au fost retrase din lupta cu Ucraina”. Până în august, trupele sovietice au restabilit în mare măsură granița de stat a URSS începând cu 22 iunie 1941.

La acea vreme, nimănui nu i-ar fi trecut prin cap să considere începutul eliberării țărilor din Europa de Est ca o formă de ocupație sovietică după „ noua ordine” a lui Hitler. Pentru a fi extrem de precis din punct de vedere istoric, au existat temeri destul de puternice (și la fel de exagerate) că trupele sovietice, după ce au terminat eliberarea țării lor natale, s-ar opri acolo sau s-ar opri, lăsând aliații să verseze sânge pentru eliberarea Europei.

Apropo, singura pauză forțată care a trebuit să fie făcută de înaintarea epuizată a Armatei Roșii la zidurile Varșoviei le-a costat mult sânge pe participanții eroici la „Răscoala de la Varșovia”, care au fost ridicați prematur să lupte de către Guvernul emigrat din Londra.

Abia odată cu trecerea timpului, mai ales după încheierea Războiului Rece și prăbușirea URSS, acele evenimente eroice vor fi răsturnate, în special, o importanță disproporționat de mare va fi acordată debarcării Anglo- Trupele americane în Normandia pentru eliberarea popoarelor Europei prin minimalizarea contribuției Uniunii Sovietice. Și la acea vreme, nimeni nu-și făcea iluzii și toți politicienii serioși au înțeles bine că constrângerea lui Hitler de către războiul de pe Frontul de Est l-a ajutat pe generalul D. Eisenhower să treacă Canalul Mânecii, să capete un punct de sprijin, să dezvolte o ofensivă în Franța și să intre în Paris în august. 26, eliberat cu o zi înainte de Rezistența Franceză.

Este suficient să spunem că debarcările aliate s-au opus naziștilor de doar 38 de divizii incomplete împotriva celor 2,8 milioane de oameni ai forțelor de invazie „pregătite să sară” în Insulele Britanice. Zidul Atlanticului inexpugnabil, așa cum l-a descris propaganda lui Goebbels, s-a dovedit a fi în mare măsură o ficțiune. Îndeplinind obligațiile asumate la Teheran, comandamentul sovietic a programat o ofensivă puternică pentru a coincide cu debarcarea Aliaților, care nu i-a permis lui Hitler să transfere trupe de pe Frontul de Est în Vest. Cele mai mari temeri ale generalilor lui Hitler s-au adeverit. Germania, deși cu o mare întârziere, s-a trezit totuși strânsă în strânsoarea unui război

două fronturi. Guvernul sovietic a adus un omagiu vitejiei trupelor aliate. Pe 13 iunie, ziarul Pravda a publicat cuvintele lui Stalin: „Acesta este, fără îndoială, un succes genial pentru aliații noștri... Istoria va marca această chestiune ca o realizare de cel mai înalt nivel”. Câștigătorii au fost întotdeauna împodobiți cu generozitate.

Rezultatul operațiunilor ofensive ale trupelor sovietice din 1944 a fost prăbușirea finală a blocului agresor. România a fost retrasă din război. La 31 august, Bucureștiul a fost eliberat. Pe 9 septembrie, în Bulgaria a început o revoltă la nivel național, susținută de trupele sovietice înaintate, care au eliberat Sofia pe 15 septembrie. Guvernul nou creat al Frontului Patriei a declarat război Germaniei naziste. În octombrie, trupele sovietice au început să elibereze Cehoslovacia și Iugoslavia. Ca urmare a acțiunilor comune ale formațiunilor sovietice și iugoslave, Belgradul a fost eliberat pe 20 octombrie. În noiembrie, Albania a fost eliberată de patrioții albanezi. În toamna anului 1944 au început aproape trei luni de bătălii sângeroase pentru eliberarea Ungariei, care s-au încheiat cu eliberarea Budapestei. În octombrie, Arctica sovietică a fost eliberată și trupele sovietice au intrat în nordul Norvegiei.

Dacă operațiunile militare s-au desfășurat conform legilor strategiei militare, atunci din punct de vedere politic era important să se separe țările ocupate de Hitler de țările satelit care voluntar sau sub presiunea germană au pornit pe calea cooperării cu inamicul. Îi așteptau diferite sorti. Încă din 13 mai 1944, guvernele celor trei puteri aliate au adresat o declarație specială țărilor aliate ale Germaniei naziste (Ungaria, România, Bulgaria și Finlanda), în care le avertizează serios că, părăsind războiul și trecând la tabăra forțelor anti-naziste, aceste țări ar putea să scurteze durata războiului, să promoveze victoria Aliaților și astfel să le ușureze soarta.

Alături de aceasta, guvernul sovietic, în legătură cu intrarea unităților Armatei Roșii pe teritoriul României, a stipulat în mod expres că „nu urmărește scopul de a dobândi nicio parte a teritoriului României sau de a schimba sistemul social existent al României”. La finalizarea înfrângerii grupului de jumătate de milion de trupe germane și române de către Armata Roșie în timpul operațiunii Iași-Chișinev, la 12 septembrie la Moscova, a fost semnat un acord de armistițiu între URSS, SUA și Marea Britanie, privind de o parte, iar România, pe de altă parte.

MEMORIE

În condițiile armistițiului, România și-a întors armele împotriva Germaniei și Ungariei, a recunoscut granița sovieto-română din 1940, iar „Arbitrajul de la Viena” a fost declarat „nesemnificativ” și astfel România a recăpătat Transilvania de Nord, populată în majoritate de maghiari. În plus, România a trebuit să plătească despăgubiri Uniunii Sovietice în valoare de 300 de milioane de dolari, adică doar 20% din prejudiciul cauzat URSS.

Calea spre ieșirea Finlandei din război s-a dovedit a fi dificilă. După ancheta diplomatică inițială din Suedia, o delegație finlandeză a sosit la Moscova la sfârșitul lunii martie 1944 și a luat cunoștință cu termenii armistițiului. Cererile sovietice au inclus o ruptură imediată cu Germania nazistă, internarea trupelor germane, recunoașterea frontierei sovietice din 1940, despăgubiri pentru daunele cauzate de acțiunea militară și ocuparea Finlandei către Uniunea Sovietică, precum și returnarea unui număr de teritorii (Pet -samo/Pechenga, Peninsula Hanko). Finlandezii au respins aceste cereri sub pretextul „imposibilității tehnice” de a efectua internarea trupelor germane, dar de fapt le era frică de inevitabila reacție germană.

Când, în vara anului 1944, situația de pe frontul din Karelia a devenit fără speranță pentru ei, finlandezii au apelat la germani pentru ajutor și chiar au convenit să încheie o alianță militară cu ei ca răspuns la asistența militară și la refuzul lor de a face pace separată. Cu toate acestea, Germania, care se retrăgea de-a lungul întregului front, la vremea aceea nu avea timp pentru Finlanda, iar după retragerea din statele baltice, trupele sale au fost nevoite să se retragă din Finlanda. Pe 25 august, Helsinki, prin trimisul său la Stockholm, a cerut guvernului sovietic să reia negocierile de armistițiu. Ca un gest de bunăvoință, guvernul sovietic nu a cerut ocuparea teritoriului finlandez și a convenit asupra condițiilor preliminare ale unui armistițiu cu Statele Unite și Marea Britanie.

Conform acordului de armistițiu semnat la 19 septembrie la Moscova între URSS, Anglia și Finlanda, a fost stabilită granița sovieto-finlandeză din 1940, Finlanda a returnat regiunea Petsamo URSS și s-a angajat să compenseze prejudiciul în valoare de 300 de milioane de dolari. livrări de bunuri peste 6 ani. La rândul său, URSS a renunțat la drepturile sale de a închiria Peninsula Hanko și, în schimb, a primit teritoriu închiriat în zona Porkkala-Udd.

Guvernul țarului Boris din Bulgaria s-a comportat extrem de ambiguu și inconsecvent, făcând o alegere strategică dezastruoasă pentru țară și trecând „între două incendii”. Tradițiile istorice ale „prieteniei slave” și ale „frăției de arme” ruso-bulgare au fost sacrificate intereselor clicii pro-germane. Menținând în mod oficial relațiile diplomatice cu Uniunea Sovietică, Bulgaria pe tot parcursul războiului a servit drept trambulină pentru agresiunea lui Hitler în Balcani și Marea Neagră, a primit trupe germane pentru „odihnă” și apoi a contat pe sosirea trupelor anglo-americane în Balcani. mai devreme decât cele sovietice şi ocuparea lor a Bulgariei. . După cum au arătat negocierile secrete dintre emisarii bulgari din august la Ankara cu britanicii și americanii, aceste planuri au mers foarte departe și au amenințat Bulgaria cu ocuparea nu numai de către trupele anglo-americane, ci și de către trupele greco-turce. Ofensiva sovietică a zădărnicit aceste planuri.

În ciuda faptului că Bulgaria a declarat „neutralitate completă”, a continuat să ofere asistență Germaniei, în special, pentru a permite trupelor germane să treacă prin teritoriul său. Pe 5 septembrie, URSS a declarat război Bulgariei. Guvernul Frontului Patriei care a ajuns la putere a rupt relațiile cu Germania și Ungaria și la 28 octombrie a semnat un acord de armistițiu cu URSS, SUA și Marea Britanie. Bulgariei i s-a încredințat obligația de a participa la război de partea coaliției anti-Hitler, de a plăti despăgubiri Greciei și Iugoslaviei și de a-și retrage trupele de pe teritoriul lor. Armata bulgară de 100.000 de oameni creată de guvernul Frontului Patriei și-a adus contribuția fezabilă la înfrângerea finală a fascismului.

Trupele maghiare, conduse de dictatorul fascist amiralul Horthy, au rezistat cu înverșunare înaintării Armatei Roșii, așteptând sosirea trupelor anglo-americane. Dar acest lucru nu a fost suficient pentru Hitler, iar la 22 martie 1944 a ordonat ocuparea Ungariei și formarea unui nou guvern mai loial lui. Dar era deja prea târziu. Ungurii, în secret, pe spatele germanilor, au încercat să înceapă tratativele de capitulare cu cartierul general aliat din Napoli, dar au refuzat în mod rezonabil și i-au trimis la comanda sovietică. Prima încercare de negocieri, făcută de delegația maghiară la începutul lunii octombrie la Moscova, s-a încheiat cu eșec. Ungurii s-au purtat de parcă nu ei au fost cei care au pierdut războiul. Horthy, iar după îndepărtarea sa, Salashi a refuzat să se rupă complet de germani și a continuat să verseze sânge.

✓ PENTRU MEMORIZAREA J-- -h

Abia după ce guvernul național provizoriu al Ungariei a fost format în Debreținul eliberat în decembrie, această țară a putut să declare război Germaniei și să facă apel la guvernul sovietic pentru un armistițiu. Pe 20 ianuarie 1945, la Moscova, reprezentanții URSS, SUA și Marea Britanie au semnat un acord de armistițiu cu Ungaria, care indica că aceasta a oprit războiul împotriva URSS și a declarat război Germaniei. Ungaria s-a angajat să-și retragă personalul militar și administrativ din zonele pe care le ocupa în Cehoslovacia, România și Iugoslavia, precum și să despăgubească țările afectate de agresiunea sa în valoare de 300 de milioane de dolari.

Din această sumă, 200 de milioane de dolari au mers către URSS, iar 100 de milioane de dolari fiecare au fost destinate Cehoslovaciei și Iugoslaviei în bunuri pentru 6 ani.

Așa s-a terminat fără glorie istoria blocului fascist. În condițiile armistițiului cu foștii săi participanți și din cauza necesității militare în general, trupele sovietice au ocupat Europa de Est. A influențat prezența lor vectorul dezvoltării ulterioare a țărilor eliberate? Există o viziune simplificată, dacă nu cinică: spun ei, ale căror trupe sunt în ordine. Un exemplu este, de exemplu, eliberat de anglo-american

trupe în Italia, unde influența forțelor de stânga a fost mare, dar pendulul a înclinat totuși spre restaurarea burgheză. Nu există nicio îndoială că prezența trupelor străine a fost întotdeauna o resursă importantă pentru forțele interne care sunt înrudite prin natură și asemănătoare în spirit. Este suficient să ne amintim cine a returnat puterea Bourbon în Franța după războaiele napoleoniene. Europa de Est nu a făcut excepție în etapa finală a celui de-al Doilea Război Mondial.

Prezența Armatei Roșii, armata unui stat socialist, a afectat fără îndoială echilibrul intern de putere. Dar principalul era că în Europa în ansamblu, chiar și în ajunul războiului, a existat o scindare profundă a elitelor (regimul de la Vichy și de Gaulle, Chamberlain și Churchill etc.) și a apărut un conflict ireconciliabil între autoritățile și oamenii. Toată Europa, și mai ales Europa de Est, a fost lovită de o boală teribilă antebelică - colaboraționismul, dorința cercurilor conducătoare de a stabili ordine fasciste. Responsabilitatea elitelor față de popor pentru alegerea fatală care s-a transformat într-o catastrofă națională a fost mare. Și nu contează dacă au cedat naziștilor fără luptă (cum ar fi Benes în Cehoslovacia) sau din propria lor voință și în interesele lor de clasă (ca în Ungaria sau România) - s-au înțeles cu ei și au luat parte la ele. partea într-un război pierdut.

Creșterea pe scară largă a forțelor de stânga a fost o reacție firească la criza socio-politică profundă și eșecul politicilor de dinainte de război ale cercurilor conducătoare. Nimeni nu poate spune cum ar arăta situația într-o „stare sterilă”, fără influența factorilor externi de ambele părți. Acest lucru nu se întâmplă în istorie. Întrebarea este: în ce măsură acțiunile Uniunii Sovietice au fost în mod conștient de natură transformatoare sau într-o măsură mai mare au fost un răspuns la politicile forțelor externe?

16.21. Vizita lui W. Churchill la Moscova (octombrie 1944)

Capitalele statelor aliate au înțeles că situația din Europa de Est eliberată era de natură criză, contradictorie și explozivă și poate complica relațiile interaliate și, prin urmare, căutau modalități de a netezi contradicțiile. Pentru o vreme, s-a părut că răspunsul poate fi găsit în conceptul imperialist vechi și adesea condamnat de „sfere de influență”. Născut în secolul al XIX-lea. Politicienii erau aproape de „realpolitik” clasică, deși în cuvinte aceștia operau (în special președintele Roosevelt) cu sloganurile democrației și libertății de alegere. Pragmaticul Churchill a luat inițiativa când a cerut o vizită la Moscova în octombrie 1944. Presupunând ce s-ar putea discuta, Roosevelt s-a distanțat prudent de această vizită și a considerat-o ca fiind pur preliminară înaintea unei noi întâlniri a celor Trei Mari. În același timp, la îndemnul lui Hopkins, președintele, pentru orice eventualitate, le-a reamintit partenerilor săi că nu există nicio problemă în acest război care să nu fie de interes pentru Statele Unite ca „putere globală”.

Churchill a adus de fapt la Moscova, așa cum a spus el sincer, un document destul de „murdar”, care nu a fost nimic mai puțin decât o încercare disperată a diplomației britanice, acționând dintr-o poziție de slăbiciune, de a negocia pe cale amiabilă cu guvernul sovietic „sferele de influență”. ” în țările eliberate din Europa de Est. Adevărat, numai Dumnezeu știe cum a fost posibil în practică să se respecte procentele de „sfere de influență” propuse de Churchill în raport cu Ungaria, România, Bulgaria și Grecia, ca să nu mai vorbim de voința popoarelor înseși.

Cu toate acestea, înregistrările conversațiilor lui Churchill cu Stalin și Molotov stocate în arhivele sovietice dau motive să se considere că liderii sovietici, înclinați să gândească în categorii specifice, așa cum arăta „protocolul secret” sovieto-german, au acceptat în general stângacia primului ministru britanic. aritmetică în mod favorabil, foarte posibil văzând Aceasta este o oportunitate practică de a evita conflictele cu aliații. În cele din urmă, Aliații au reușit să cadă de acord în prealabil asupra zonelor de ocupație din Germania și, prin urmare, să împiedice desfășurarea necontrolată a evenimentelor în etapa finală a războiului!

Înregistrările conversațiilor sovieto-britanice de la Moscova fac posibilă simțirea sensibilității momentului și dezvăluie pe Churchill, un denunțător pasionat al conspirației de dinainte de război dintre Stalin și Hitler, drept inițiatorul unui nou acord pe spatele popoarelor. În același timp, însuși faptul de a discuta despre o astfel de înțelegere, indiferent de motivele acestuia, nu arată bine pentru liderii sovietici. Poate de aceea reacția lui Stalin a fost oarecum ambiguă sau, după cum se spune, acord „în mod implicit”, ceea ce a dat naștere la interpretări direct opuse ale poziției sale din acel moment, atât din partea istoricilor străini, cât și din partea istoricilor autohtoni.

Unii credeau că pasărea albastră plasată pe documentul englez de „montanerul Kremlinului” a mărturisit despre acordul său cu Churchill, în timp ce alții au negat-o la fel de emoțional. Cel mai probabil, Stalin nu a crezut că este posibil să înlocuiască procesul politic real cu „ingineria politică” artificială și a cedat presiunii lui Churchill sub presiunea circumstanțelor, amintindu-și în același timp și de poziția prudentă luată de Roosevelt. Până la urmă, să nu uităm că inițiativa de a ridica această problemă a aparținut britanicilor, iar refuzul din partea sovietică de a ajunge la o înțelegere „amiabilă” în contextul înaintării de neoprit al Armatei Roșii ar putea crea cu ușurință o impresie falsă. în capitalele puterilor aliate pe care câștigătorul intenționa să „obțină totul”.

16.22. URSS și statele din Europa de Est. întrebare poloneză

Între timp, evenimentele din Europa de Est nu au stat pe loc și au fost strâns legate de operațiunile ofensive ale Armatei Roșii. Comandamentul sovietic a implicat activ forțele create pe teritoriul sovietic în operațiuni de luptă.

unități militare străine: escadrila franceză „Normandia-Niemen”, divizia poloneză numită după Tadeusz Kosciuszko, divizia 1 de infanterie română numită după Todor Vladimirescu, unități iugoslave. Trei divizii de infanterie de munte albaneze erau complet echipate. În total, armatele Albaniei, Poloniei, Iugoslaviei, României, Bulgariei și Ungariei au primit 670 de mii de puști și mitraliere, 16,5 mii de tunuri și mortiere, circa 1000 de tancuri, peste 1,6 mii de avioane, peste 12 mii de camioane, circa 5 mii de radio. statii.

Guvernul sovietic a încercat să contribuie la consolidarea situației interne în țările eliberate pe baza consimțământului național și a unității sociale. În aceste scopuri, de exemplu, între Comitetul Național pentru Eliberarea Iugoslaviei, condus de Josip Broz Tito, și guvernul din exil al Subasic, a fost încheiat la 1 noiembrie 1944 un acord privind formarea unui guvern unificat, care a amânat până la perioada postbelica decizia asupra problemei guvernarii prin libera exprimare a vointei poporului.

O problemă politică acută în relațiile cu aliații occidentali amenința să devină problema revenirii la putere a persoanelor care s-au compromis prin colaborarea cu naziștii sau cu slujitorii lor și care erau în mod deschis antisovietice. După cum a arătat experiența de a aranja viața postbelică în Africa de Nord, Italia sau Franța, Aliații nu au văzut un mare păcat în atragerea foștilor colaboratori interesați de restabilirea ordinii de dinainte de război în administrație, invocând lipsa de „personal calificat”. . Acest lucru, firesc, nu a putut să nu provoace proteste din partea stângii și a forțelor antifasciste, luptători ai Mișcării de Rezistență, inclusiv comuniști. Autoritățile sovietice nu puteau închide ochii la acest lucru, deoarece contrazice întreaga logică a războiului împotriva fascismului. Ca urmare, a apărut o contradicție obiectivă, care a introdus elemente de discordie în relațiile interaliate.

Situația care s-a dezvoltat în Polonia la momentul eliberării ei a fost orientativă. Cuvintele lui Stalin că „chestiunea Poloniei este o chestiune de viață și de moarte pentru statul sovietic” nu au fost o asemenea exagerare în lumina experienței istorice. În primăvara anului 1944, în Polonia, împreună cu guvernul emigranților de la Londra, s-a format Rada Poporului Crajova sau Consiliul Național al Poloniei (parlamentul subteran), care și-a asumat sarcina de a conduce lupta de eliberare a Oamenii polonezi și s-au bazat pe pârghia sa militară - Armata din Ludow. Astfel, s-a pierdut monopolul polonezilor londonezi, care au stricat complet relațiile cu Uniunea Sovietică, asupra puterii în Polonia postbelică. Un fel de putere duală s-a dezvoltat în mișcarea de eliberare poloneză, care a creat un nod serios de contradicții în relațiile dintre aliați.

Roosevelt și Churchill au încercat să-i împace pe polonezii londonezi cu guvernul sovietic, dar aceștia au trăit în trecut și au refuzat cu încăpățânare să recunoască chiar și linia Curzon ca graniță sovieto-polonă. Depinde de

a mers atât de departe încât la 5 ianuarie 1944, guvernul din exil a publicat o declarație în care își sublinia pretențiile față de pământurile din vestul Ucrainei și vestul Belarusului eliberate de trupele sovietice. Este ușor de imaginat indignarea de la Kremlin. Se dovedește că soldații sovietici au vărsat sânge pentru ca totul să rămână la fel. Toate speranțele polonezilor londonezi din acel moment s-au construit pe planuri de „anticiparea" preluării puterii în Polonia înainte de sosirea trupelor sovietice de către forțele Armatei Interne subterane. Având în vedere logica mortală a confruntării dintre două armate uriașe, aceasta a fost o tactică absolut sinucigașă.

În iulie 1944, trupele sovietice, împreună cu Armata 1 poloneză, au traversat Bugul și au început să elibereze teritoriul polonez. De îndată ce primul mare oraș, Lublin, a fost eliberat, Rada Poporului Craiova a creat un organ executiv temporar - Comitetul Polonez de Eliberare Națională (PCNL), care a publicat pe 22 iulie un Manifest către poporul polonez cu un program de Activități. Manifestul s-a bazat pe importanța stabilirii de relații de prietenie cu URSS, dar, în același timp, a purtat o anumită amprentă a situației actuale în relațiile interne poloneze și a adus, poate, un tribut excesiv antioccidentalismului în favoarea „unului". alianță cu popoarele slave".

În această situație, aliații occidentali au făcut un pas rezonabil, venind cu ideea de a uni cele două autorități din Polonia într-o nouă calitate. Diavolul, ca de obicei, se ascundea în detalii și, în acest caz, în proporțiile unei astfel de combinații. Deși această idee cu greu ar putea fi pe gustul Kremlinului, nu poți face nimic de dragul unor obiective mai înalte. Guvernul sovietic a fost de acord cu sosirea la Moscova la sfârșitul lunii iulie a prim-ministrului guvernului emigrat polonez Mikolajczyk și negocierile sale cu PCNO, care s-au încheiat cu nimic.

Tragedia „Răscoalei de la Varșovia", care a început la 1 august în urma unui semnal de la Londra cu scopul de a prelua puterea în capitala Poloniei înainte de apropierea trupelor sovietice și a fost scufundată în sânge de către germani cu o atitudine presupus pasivă față de parte a comandamentului sovietic, a otrăvit și mai mult relațiile Moscovei cu guvernul din exil. Deja astăzi, istoricul polonez Zbigniew Semashko, bazat pe arhivele Armatei Interne, a recunoscut: „În 7-8 septembrie, comandamentul AK a ajuns la concluzia că obiectivele revoltei nu mai puteau fi atinse. Permiteți-mi să vă reamintesc că discuția a fost despre recucerirea Varșoviei cu propriile noastre mâini și prezentarea URSS cu un fapt împlinit."

Încercarea lui Mikolajczyk de a „salva situația" în timpul noii sale vizite la Moscova din octombrie 1944 și negocierile sale cu PCNO prin medierea lui Churchill nu au dus la nimic. Chestiunea poloneză a devenit un iritant serios în relațiile inter-aliate înainte de noua reuniune la nivel înalt. Transformarea PKNO în Guvernul Național Polonez Provizoriu și recunoașterea sa la începutul anului 1945 de către guvernul sovietic au arătat în mod clar Londrei și Washingtonului

că nu glumește în problemele care îi afectează interesele de securitate.

Recunoștința popoarelor Cehoslovaciei față de URSS pentru încercările sale de a preveni Acordul de la Munchen și de a oferi asistență în lupta împotriva agresiunii lui Hitler a fost o bază pozitivă pentru stabilirea relațiilor sovieto-cehoslovace în timpul războiului. În vara anului 1944, un corp separat de armată cehoslovacă sub comanda lui L. Svoboda a acționat activ ca parte a trupelor Primului Front ucrainean. Simțind sentimentul publicului, guvernul Benes a căutat să consolideze relațiile aliate cu URSS și a fost gata să semneze un acord corespunzător în vara lui 1943, dar s-a confruntat cu o reacție negativă din partea britanicilor și a fost forțat să se supună presiunii engleze. Abia după Conferința de la Moscova a fost ridicat „embargoul” englez. La 12 decembrie 1943, în timpul vizitei lui Benes la Moscova, a fost încheiat un Tratat de prietenie, asistență reciprocă și cooperare postbelică între URSS și Republica Cehoslovacă, care a jucat un rol important în restabilirea independenței Republicii Cehoslovace.

Tratatul stabilea obligațiile părților de a se acorda reciproc asistență militară și de altă natură în războiul împotriva Germaniei și de a nu intra în negocieri și acorduri separate cu aceasta și a prevăzut, de asemenea, asistență și sprijin militar reciproc în perioada postbelică în evenimentul unei repetări a agresiunii din partea Germaniei sau a altui stat unit cu aceasta. Tratatul prevedea o cooperare strânsă între cele două țări după război, cu respectarea deplină a principiilor independenței și suveranității și neamestecul reciproc în treburile interne ale celeilalte.

16.23. Tratat de Alianță între URSS și Franța

Guvernul sovietic a făcut un pas important spre întărirea relațiilor cu Franța eliberată, susținând dorința generalului de Gaulle de a vizita Uniunea Sovietică la sfârșitul anului 1944 - în timp ce Londra și Washingtonul continuau să-l ignore ca partener egal. Franța nu a fost invitată să participe la conferința Dumbarton Oaks, unde a fost decisă soarta ONU. În același timp, Moscova a pornit de la importanța restabilirii rolului Franței ca unul dintre pilonii tradiționali ai echilibrului european de putere.

În timpul negocierilor care au avut loc între 2 și 9 decembrie, de Gaulle a pus problema încheierii unui tratat sovieto-francez, care a găsit sprijinul deplin din partea lui Stalin. Adevărat, negocierile aproape au ajuns într-o fundătură din cauza reticenței francezilor de a recunoaște, la insistențele părții sovietice, Comitetul polonez de eliberare națională (Comitetul Lublin), deși acest lucru amintea foarte mult de recenta întârziere în recunoașterea de comitetul lui Gaulle de către britanici și americani. În cele din urmă, părțile au convenit că Parisul și Lublinul vor face pur și simplu schimb de reprezentanți, iar la ora 4 dimineața, pe 10 decembrie 1944, a fost semnat Tratatul de

Alianță și Asistență Reciprocă dintre URSS și Franța. Tratatul a fost primit cu entuziasm de publicul francez, care a văzut în el, în primul rând, revenirea Franței la rangul de mare putere.

16.24. Conferința de la Yalta

Până la începutul anului 1945, situația politico-militar din Europa a cerut de urgență un nou summit de la principalii aliați. Trupele sovietice au pătruns în Germania, iar contraofensiva nazistă asupra pozițiilor trupelor anglo-americane de pe Frontul de Vest din Ardeni, care a început pe 16 decembrie 1944, care aproape că s-ar fi putut încheia într-un dezastru militar major pentru acestea din urmă dacă nu pentru cei din urmă. operațiunile ofensive ale trupelor sovietice, au dat întâlnirii viitoare o urgență și o nevoie deosebită.

După cum reiese din corespondența lui Stalin cu Roosevelt, partea americană a ridicat prima dată chestiunea unei noi întâlniri a liderilor URSS, SUA și Marea Britanie la 19 iulie 1944. Trei zile mai târziu, șeful statului sovietic a fost de acord cu președintele. propunere, dar a spus că din motive binecunoscute legate de nevoia de gestionare a treburilor de pe front, nu se va putea deplasa în afara țării.

După cum reiese din documentele de arhivă publicate de Ministerul de Externe al URSS, locația conferinței a fost propusă de partea americană și nu „impusă de Moscova” lui Roosevelt bolnav, așa cum susțin încă unii autori occidentali. La 13 octombrie 1944, G. Hopkins, într-o conversație cu ambasadorul sovietic A. A. Gromyko, a declarat că „în opinia sa, Roosevelt ar putea ajunge cu o navă de război în Marea Neagră pentru o întâlnire”. După cum a raportat ambasadorul NKID, „Hopkins admite că întâlnirea ar putea avea loc undeva pe coasta sovietică a Mării Negre”. La 27 decembrie, A. Harriman, care până atunci fusese numit ambasador american la Moscova, a informat guvernul sovietic despre acordul lui Roosevelt de a ajunge în Crimeea până la începutul lunii februarie. Partea sovietică și-a exprimat satisfacția față de această decizie.

Guvernul sovietic a acordat o mare importanță viitoarei conferințe, în primul rând din punctul de vedere al consolidării în continuare a cooperării dintre cele trei puteri, atât în materie de încheiere a războiului, cât și în materie de consolidare a păcii. Ea a considerat ca sarcina sa principală garantarea sigură a securității postbelice, prevenirea noii agresiuni și găsirea unei soluții corecte la problema germană. Alături de aceasta, a fost important să se consolideze interesele de securitate ale statului sovietic – atât teritoriale, cât și politice, și să se obțină o soluție la problema reparației. În cele din urmă, a fost vorba și de a ajuta popoarele europene eliberate de ocupația fascistă să se ridice pe picioare. Ce au înțeles oamenii din Moscova prin asta?

Judecând după documentele disponibile, în acea etapă Kremlinul a funcționat cu formula „guverne prietenoase” ale statelor eliberate,

care, în primul rând, trebuia să pună capăt renașterii fostului „cordon sanitar” în Europa de Est și contribuie la stabilirea unor relații de bună vecinătate cu țări care, din cauza unor circumstanțe tragice, au fost atrase în vârtejul războiului și s-au trezit pe orbita Germaniei naziste.

Deși nu a minimizat diferențele existente, Moscova a fost în același timp încrezătoare că acestea pot fi depășite. La 19 octombrie 1944, șeful guvernului sovietic a raportat la Washington despre rezultatele negocierilor purtate la Moscova cu Churchill: „În conversații a devenit clar că, fără mari dificultăți, ne putem pune de acord asupra politicii noastre cu privire la toate problemele importante care ne confruntăm, iar dacă nu putem încă să asigurăm o soluție imediată necesară pentru una sau cutare problemă, cum ar fi, de exemplu, chestiunea poloneză, atunci, totuși, se deschid și aici perspective mai favorabile. Sper că aceste conversații de la Moscova vor fi benefice în sensul că la o viitoare întâlnire a noi trei, vom putea lua anumite decizii cu privire la toate problemele urgente de interes comun pentru noi.”

În ceea ce privește partenerii de negociere ai Uniunii Sovietice, obiectivele lor au fost determinate de împletirea complexă a intereselor naționale și de o evaluare destul de sobră a propriilor capacități în situația actuală. Un studiu al Congresului american notează că Roosevelt avea două obiective majore: să obțină în sfârșit angajamentul sovietic de a intra în războiul din Orientul Îndepărtat și să obțină de la Stalin acordul final pentru crearea Națiunilor Unite. Printre principalele obiective ale lui Churchill, subliniază studiul, a fost conservarea Imperiului Britanic „împreună cu asigurarea unui echilibru stabil de putere pe continentul european prin reînvierea Franței și Germaniei ca o puternică contrapondere a Uniunii Sovietice”*.

De remarcat că delegațiile americane și britanice, atunci când între ele au existat dezacorduri semnificative, în special în chestiunile coloniale, deseori și-au coordonat acțiunile și au prezentat adesea un front unit. În același timp, Roosevelt a dat dovadă de mult mai multă flexibilitate decât colegul său englez și a încercat să țină cont într-o mai mare măsură de interesele sovietice. Prin urmare, președintele a reacționat foarte restrâns la propunerile britanice de a contura tactici comune înainte de conferința din Crimeea în cadrul unei întâlniri bilaterale la Malta, deoarece în mod clar nu a vrut să-și lege mâinile în avans. Problema s-a limitat doar la o discuție a problemelor militare între șefii de stat major.

Conferința din Crimeea (Yalta) a liderilor celor trei puteri aliate a avut loc în perioada 4-11 februarie 1945 la Palatul Livadia din Crimeea. Problemele militare au ocupat relativ puțin spațiu în activitatea sa și au fost agreate rapid la prima întâlnire după rapoartele șefilor Statului Major General al celor trei puteri. Practic, era vorba de o coordonare mai strânsă a operațiunilor militare aliate în Europa în ajunul capitulării Germaniei. Guvernului sovietic i

s-a exprimat „profundă recunoștință” pentru organizarea ofensivei în legătură cu descoperirea nazistă pe frontul de vest. Ca răspuns, s-a subliniat că „guvernul sovietic a luat în considerare acest lucru

1 Congres al SUA. Diplomația sovietică și comportamentul de negociere. Nou context emergent pentru diplomația SUA. Washington, 1979. Voi. 1. P. 179.

datoria lui, datoria de aliat, deși nu avea obligații formale în acest sens.”

z/pentru

MEMORIE^

Locul principal la conferință, așa cum era de așteptat, a fost ocupat de problemele politice ale reglementării postbelice. Prin urmare, a doua întâlnire a început cu o discuție despre problema numărul unu - cea germană. Participanții la conferință au semnat o declarație care, parțial, spunea: „Obiectivul nostru neclintit este distrugerea militarismului și nazismului german și crearea garanțiilor că Germania nu va mai putea perturba niciodată pacea lumii întregi”. Pe baza recomandărilor Comisiei Consultative Europene (EKK), problema zonelor de ocupație germană a fost în cele din urmă rezolvată. Franței i s-a alocat o zonă formată din părți britanice și americane și i s-a acordat, de asemenea, dreptul de a fi membru al Consiliului de control al Germaniei.

În legătură cu decizia finală a Uniunii Sovietice de a intra în război cu Japonia la „două sau trei luni” după capitularea Germaniei și sfârșitul războiului din Europa, participanții la conferință au semnat un acord corespunzător cu o listă a unui număr de conditii. Acesta prevedea restabilirea drepturilor teritoriale aparținând URSS, încălcate de atacul perfid al Japoniei din 1904, și anume: întoarcerea în Uniunea Sovietică a părții de sud a insulei Sahalin și a tuturor insulelor adiacente, precum și transferul către aceasta. de Ku-

Insulele Rila și soluționarea unui număr de alte probleme teritoriale importante.

Liderii americani au apreciat acest acord extrem de înalt, considerându-l un „preț mic” pentru angajamentul sovietic de a începe operațiunile militare în Orientul Îndepărtat. Având în vedere acordul semnat, amiralul W. Leahy, membru al delegației americane, i-a spus lui Harriman: „Acest lucru face că călătoria merită”. Cei din jurul lui Roosevelt erau ferm convinși că fără participarea Uniunii Sovietice, victoria în războiul cu Japonia ar fi fost extrem de dificilă, dacă nu imposibilă.

Interesantă este mărturia pe această temă a lui E. Stettinius, care l-a înlocuit pe Hull ca secretar de stat al SUA.

„Știam la Ialta”, a scris el, „de exemplu, despre presiunea enormă exercitată asupra președintelui de către liderii noștri militari pentru a obține intrarea Rusiei în războiul din Orientul Îndepărtat. La acea vreme, bomba atomică era încă o cantitate necunoscută, iar înfrângerea noastră în „Bătălia Bulgei” (în Bulge) era proaspătă în memoria tuturor. Încă nu trecusem Rinul. Nimeni nu știa cât timp european războiul ar dura, nici cât de mare

care vor fi pierderile.”

E. Stettinius

La Conferința de la Yalta s-a convenit în sfârșit asupra unui set de probleme care au deschis calea pentru crearea Națiunilor Unite, în primul rând problema procedurii de vot în Consiliul de Securitate. S-a hotărât să se țină conferința de fondare la sfârșitul lunii aprilie 1945 la San Francisco. Au fost înlăturate alte câteva obstacole care au rămas deschise după negocierile dintre reprezentanții URSS, SUA și Marea Britanie la conferința Dumbarton Oaks, desfășurată între 21 august și 28 septembrie 1944, pentru elaborarea Cartei ONU. Diplomația americană a fost nevoită să se retragă din poziția sa în problema votului, ceea ce a subminat principiul unanimității între marile puteri. Roosevelt era convins că absența „puterii de veto” într-o anumită situație se poate întoarce împotriva intereselor Statelor Unite și poate provoca obiecții în Congres. În lumina deceniilor următoare, oh, câtă dreptate s-a dovedit a avea președintele.

Cu toate acestea, procedura de vot propusă de Roosevelt, care prevedea împărțirea problemelor emergente în funcție de importanța lor, nu a primit sprijin din partea sovietică înainte de conferință. Pe 28 decembrie, Harriman a raportat de la Moscova în legătură cu această problemă: „În analizarea reacției sovieticilor, trebuie avut în vedere că, după revoluție, alte state au fost ostile sau suspicioase față de ei sau de obiectivele lor. Deși rușii înțeleg că acum sunt recunoscuți ca o putere mondială puternică, ei sunt încă neîncrezători în motivele ascunse ale majorității statelor față de ei. Astfel, ei nu au încredere că membrii Consiliului vor acționa fără prejudicii în disputele care pot afecta guvernul sovietic”.

La Conferința de la Ialta, după o discuție îndelungată, s-a găsit un compromis acceptabil. Delegația sovietică a îndeplinit la jumătate propunerile americane, care se bazau pe unanimitatea necondiționată a membrilor permanenți ai Consiliului de Securitate asupra tuturor deciziilor majore legate de păstrarea păcii, inclusiv adoptarea de sancțiuni economice, politice și militare, și permiteau abateri de la principiul unanimității în soluționarea pașnică a diferendelor. Aceasta a fost o concesie importantă din partea sovietică. De asemenea, delegația sovietică și-a retras propunerea de participare a tuturor republicilor unionale la ONU și s-a limitat la două dintre ele - Ucraina și Belarus, care au primit sprijin imediat din partea americană.

După cum era de așteptat, cele mai mari dispute de la Palatul Livadia au izbucnit pe probleme legate de structura politică a statelor europene eliberate. Puterile occidentale au pledat deschis pentru restabilirea regimurilor antebelice, URSS s-a bazat pe o ascensiune antifascistă și a insistat să acorde popoarelor europene dreptul de a-și decide propriul destin, ceea ce în acea situație particulară nu putea însemna decât venirea la putere a forțelor de stânga. Când a discutat despre Declarația unei Europe Eliberate, partea sovietică, încercând să umple acest document cel mai important cu un conținut specific și, prin urmare, să elimine temeiul dezacordului în implementarea sa, a propus să includă în ea o prevedere care, în procesul de stabilire,

Viața pașnică a popoarelor europene eliberate „va fi susținută de personalitățile politice ale acestor țări care au luat parte activ la lupta împotriva ocupației germane”.

La început, acest amendament s-a bucurat de sprijinul președintelui Roosevelt, însă, după ce a discutat această problemă cu membrii delegației americane, acesta a respins propunerea sovietică sub pretextul că ar fi fost „irelevantă și aproape de amestec” în treburile interne ale popoarele europene. În acest sens, partea sovietică a subliniat „că Aliații nu pot avea aceeași atitudine față de cei care i-au susținut pe germani și cei care au luptat împotriva lor”. Cu toate acestea, în interesul lucrărilor de succes a conferinței, s-a decis eliminarea acestui amendament din discuție.

Cu toate acestea, Declarația unei Europe Eliberate conținea o prevedere fundamentală care spunea: „Instaurarea ordinii în Europa și reorganizarea vieții economice naționale trebuie realizate în așa fel încât să permită popoarelor eliberate să distrugă ultimele urme ale nazismului și fascism și să creeze instituții democratice la alegerea lor.”

Problema poloneză a ocupat un loc important în lucrările Conferinței de la Ialta. A fost atins în aproape toate sesiunile plenare. În timpul discuției sale, conform calculelor lui Churchill, au fost rostite în total 18 mii de cuvinte (!), să adăugăm - uneori destul de dure. Acest lucru este de înțeles, deoarece pozițiile părților au fost inițial diametral opuse. Inițiativa de a ridica problema poloneză a aparținut în întregime aliaților occidentali, alarmați de pozițiile slăbite ale susținătorilor lor. Ei, desigur, erau preocupați în primul rând de problema puterii. „Cea mai esențială parte a problemei poloneze”, a subliniat Roosevelt la întâlnirea din 6 februarie, „este problema stabilirii unui guvern permanent în Polonia”.

Împreună cu Churchill, Roosevelt a încercat să convingă delegația sovietică să fie de acord cu o astfel de „reorganizare” a guvernului polonez provizoriu, care să revină la putere figurile pro-occidentale de dinainte de război care expuseseră Polonia Wehrmacht-ului. În aceste scopuri, Roosevelt a propus înființarea unui consiliu prezidențial și

încredințarea acestuia cu crearea unui nou guvern. El a insistat asupra controlului alegerilor din Polonia de către ambasadorii celor trei puteri, a considerat „nejustificat” transferul graniței poloneze către Neisse de Vest etc.

Aceste încercări de a impune decizii unilaterale au întâmpinat proteste din partea sovietică. Uneori ar putea părea că nu vorbeam despre un stat vecin cu Uniunea Sovietică, ci despre o republică central-americană. Șeful delegației sovietice s-a pronunțat (intrebarea este cât de sincer) în favoarea nu-i împiedică pe polonezi să-și decidă propriile afaceri interne și să nu le impună voința altcuiva. De asemenea, el a subliniat cu insistență că cele mai importante interese strategice ale statului sovietic și problemele securității acestuia sunt legate de Polonia. Deși Stalin s-a comportat cu reținere, puterea celor

nu mai puţin era de partea lui. Se pare că voia să reia istoria și se gândea cum să facă din Polonia un aliat în perioada postbelică în cazul unei noi amenințări germane. Și asta, desigur, depindea de structura internă a Poloniei.

Situația de la conferință în legătură cu problema poloneză a devenit vizibil tensionată. Perspectiva de a fi într-o fundătură nu l-a atras pe Roosevelt. A înțeles nevoia de compromis. Pe 6 februarie, președintele i-a transmis lui Stalin un mesaj special cu privire la problema poloneză: „Sunt hotărât”, a scris el, „să preveni o scindare între noi și Uniunea Sovietică. Cu siguranță există o modalitate de a ne împăca diferențele.”1

Ca rezultat al muncii diplomatice lungi și răbdătoare, a fost găsită o astfel de „cale”.

✓ ^pentru memorare)--- --^

Acordul la care sa ajuns în privința Poloniei prevedea că actualul Guvern provizoriu polonez ar trebui reorganizat pe o bază democratică mai largă, cu includerea personalităților democratice din Polonia și a polonezilor din străinătate.

Rămâne de spus câteva cuvinte despre cum a fost rezolvată problema reparației. Uniunea Sovietică, care a suferit daune colosale din cauza agresiunii fasciste, avea tot dreptul să despăgubească prin reparații cel puțin o parte din ceea ce a fost distrus și distrus de inamic. În același timp, URSS, înaintând cererile sale, a căutat să sublinieze că agresiunea nu poate rămâne nepedepsită. Cu toate acestea, prin eforturile partenerilor occidentali, această problemă a fost transformată într-un subiect de negocieri politice nedemne. Gândindu-se doar la cum să nu slăbească Germania postbelică ca o nouă „fortăreață împotriva bolșevismului”, Churchill, sub diverse pretexte, a refuzat să consemneze în protocol suma exactă a despăgubirilor germane propuse de delegația sovietică. Roosevelt l-a susținut inițial în acest sens.

Cert este că președintele a exagerat în mod clar importanța reparațiilor germane pentru restaurarea postbelică a Uniunii Sovietice, la care Statele Unite intenționau să participe și se gândea doar la cum să o facă mai profitabilă pentru ea însăși. Este de remarcat faptul că la conferința în sine, delegația americană nu a abordat problema unui împrumut pe termen lung de 6 miliarde de dolari, strâns de guvernul sovietic la 3 ianuarie 1945, așteptându-se aparent concesii politice din partea sovietică.

Adevărat, în timpul unuia dintre banchetele din Palatul Livadia între Roosevelt și Stalin, un aparent plin de umor și în același timp foarte

1 Corespondența președintelui Consiliului de Miniștri al URSS cu președinții SUA și prim-miniștrii britanici în timpul Marelui Război Patriotic. 1941 - 1945 a 2-a ed. M., 1976.T. 2. P. 199.

conversație remarcabilă. Președintele, aducând un omagiu calității înalte a șampaniei sovietice, a spus că ar trebui să comande 500 de sticle de la Moscova. La aceasta, șeful guvernului sovietic a remarcat ironic că ar putea „elibera” acest produs președintelui pe baza unui împrumut pe termen lung cu rate pe 30 de ani, tocmai pentru perioada discutată în propunerea sovietică din 3 ianuarie, 1945. Aluzie ar trebui Poate că nu a trecut neobservată, dar problema nu a avansat prea mult.

Protocolul semnat indica că delegațiile sovietice și americane au convenit să sesizeze chestiunea Comisiei pentru reparații de la Moscova, care, ca bază de discuție, va pleca din propunerea sovietică pentru o sumă totală a despăgubirilor din partea Germaniei de 20 de miliarde de dolari, cu dreptul Uniunii Sovietice de a primi 50% din această sumă. Britanicii au refuzat să stabilească cifra exactă a despăgubirilor. Se pare că Churchill începuse deja să joace un nou „balans de putere” european, în care Germania postbelică era destinată să nu aibă ultimul loc.

Conferința de la Yalta a fost punctul culminant al cooperării dintre URSS, SUA și Marea Britanie în timpul războiului. Mai mult, a deschis perspective reale pentru continuarea acestei cooperări în timp de pace. Ultima secțiune a comunicatului semnat în Crimeea se numea: „Unitatea în organizarea păcii, precum și în purtarea războiului”.

Trebuie subliniat clar că toți pașii reprezentanților sovietici la conferință, inclusiv disponibilitatea de a întâlni aliații la jumătatea drumului pe anumite probleme, au fost comparați cu sarcina principală stabilită pentru politica externă sovietică: realizarea unor relații stabile și durabile. în perioada postbelică cu principalele puteri capitaliste - aliați ai URSS în coaliția anti-Hitler și astfel contribuie la rezolvarea problemelor interne ale reconstrucției postbelice. Aceste planuri nu aveau nimic de-a face cu dorința percepută a Uniunii Sovietice de a declanșa Războiul Rece.

16.25. Predarea necondiționată a Germaniei. Sfârșitul războiului în Europa

Ultimele luni ale Marelui Război Patriotic până la capitularea Germaniei naziste au fost marcate de evenimente militare și politice istorice. Principalul lucru este că cooperarea dintre aliați a fost menținută, iar diferențele relativ private au fost netezite și aduse la un numitor comun. Astfel, încercările secrete ale serviciilor de informații americane de a găsi baza unui acord cu elita nazistă în primăvara anului 1945 s-au încheiat în nimic, lăsând, totuși, un gust neplăcut, judecând după corespondența lui Roosevelt cu Stalin. Speranțele disperate ale Berlinului pentru o „schismă” între Aliați, pe măsură ce aceștia se apropiau pe pământ german, s-au dovedit a fi zadarnice. Comandamentul anglo-american a rezistat tentației în timpul ofensivei 454

operațiuni pentru a încălca acordurile privind liniile de demarcație și pentru a câștiga „cursa” pentru Berlin. Jucând pe frica SUA și Marea Britanie de „bolșevizarea” Europei nu și-a atins scopul. Nu ar fi putut exista o a doua ediție a „Politicii de la Munchen” după toate dezastrele războiului.

La începutul lunii martie, trupele anglo-americane au început să traverseze Rinul pentru a transfera ofensiva pe teritoriul german. Potrivit martorilor oculari, după pregătirea îndelungată a artileriei și concentrarea forțelor, impresia a fost ca și cum „trupele făceau un salt în gol”. Nu a mai existat nicio rezistență germană organizată. Aproape toate trupele pregătite pentru luptă au fost desfășurate împotriva Armatei Roșii care avansa. La mijlocul lunii aprilie a început grandioasa operațiune de la Berlin, care a pus capăt războiului din Europa. Lumea a urmărit agonia Reich-ului „de o mie de ani”. Pe 21 aprilie, trupele aliate au ajuns la Elba, iar primele unități sovietice au pătruns în Berlin, continuând în același timp ocolul spre vest. Pe 25 aprilie a avut loc în regiunea Torgau „întâlnirea” istorică de pe Elba a trupelor sovietice și americane. În zorii zilei de 30 aprilie, trupele sovietice au început să ia cu asalt Reichstag-ul și a doua zi au arborat peste el steagul Victoriei. Pe 2 mai, la ora 3 după-amiaza, rămășițele garnizoanei din Berlin au capitulat. Cu câteva zile înainte, Hitler s-a sinucis.

Războiul din Europa s-a încheiat în mare măsură. Au rămas doar buzunare izolate de rezistență ale trupelor naziste. În Cehoslovacia de Vest, un grup de aproape un milion de oameni condus de feldmareșalul F. Scherner și generalul L. Rendulic, format din părți ale Grupului de Armate Centru și rămășițele Grupului de Armate Austria, a continuat să ducă o luptă disperată cu trupele sovietice și a fost pregătit. să se înece în răscoala de sânge a patrioților cehoslovaci, care a început la 5 mai la Praga. Comandamentul grupului avea un ordin care spunea că „lupta împotriva puterilor occidentale și-a pierdut sensul. În est, însă, lupta continuă...” Doar goana rapidă a unităților Armatei Roșii prin Munții Metaliferi, care au intrat în Praga pe 9 mai, i-a salvat pe patrioții praghezi de o înfrângere inevitabilă și a împiedicat trupele americane să cucerească capitala Cehoslovaciei, oprindu-le pe linia

Pilsen-Ceske Budejovice agreată anterior. pe cu comanda sovietică. Operațiunea de la Praga a fost coarda finală a acțiunilor forțelor armate sovietice în etapa finală a celui de-al Doilea Război Mondial în Europa.

Tot ce rămâne este să tragem oficial o linie la războiul din Europa. Înainte de sinucidere, Hitler l-a numit pe amiralul K. Dönitz, care s-a stabilit la Flensburg, ca șef al celui de-al Treilea Reich. Strângându-se de paie, guvernul Dönitz a ordonat, pe 2 mai, trupelor germane să depună armele în Statele Unite și Marea Britanie și să continue lupta împotriva Armatei Roșii. Aceasta a fost o decizie întârziată a acelor cercuri ale generalilor germani („grupul Goerdeler") care pregăteau complotul eșuat împotriva lui Hitler la 20 iulie 1944, pentru a deschide Frontul de Vest, și asupra căruia Churchill la un moment dat avea succes. chiar numărat. Acum părea mai degrabă o farsă jalnică, care totuși a umbrit oarecum victoria generală.

Aliații occidentali s-au grăbit în mod clar când, pe 7 mai, la sediul comandantului șef al forțelor anglo-americane, generalul D. Eisenhower din Reims, la sute de kilometri de Berlin și încălcând tradițiile militare, au semnat un protocol preliminar privind predarea forțelor armate germane către SUA, Marea Britanie și URSS. În era informației, știrile se răspândesc instantaneu. Lumea începuse deja să sărbătorească victoria când guvernul sovietic a insistat în mod rezonabil, în schimbul protocolului preliminar, într-o atmosferă solemnă, să semneze actul de predare necondiționată a Germaniei la Berlin.

În noaptea de 8 spre 9 mai, în suburbia berlineză Karlshorst, actul de predare necondiționat a fost semnat de comandamentul german de către feldmareșalul Keitel și generalii Friedeburg și Stumpf. Din partea comandamentului sovietic a fost semnat de mareșalul G.K. Jukov, din partea americanilor de generalul K. Spaats, din partea britanicilor de mareșalul aerian A. Tedder și din partea armatei franceze de generalul J. Delattre de Tassigny. Ei spun că atunci când Keitel i-a văzut la masă pe câștigătorii lui Delattre, a exclamat: „Cum? Și francezii la fel? Actul de capitulare necondiționată a Germaniei a fost sfârșitul oficial al războiului din Europa. Prin decret al Prezidiului Sovietului Suprem al URSS, 9 mai a fost declarată sărbătoare națională - Ziua Victoriei.

O mare parte din această perioadă dificilă de tranziție la granița războiului și păcii a depins de oamenii de stat, de înțelepciunea lor politică, simțul responsabilității și realism, previziunea și experiența diplomatică. Aceste calități au fost deținute de un politician burghez atât de lungitor ca președintele american Roosevelt. Moartea lui Roosevelt pe 12 aprilie 1945 și ascensiunea la putere a succesorului său, G. Truman, un politician conservator și îngust la minte, au accelerat întorsătura politicii externe a SUA către confruntarea cu Uniunea Sovietică și refuzul de a coopera cu aceasta . Truman a exprimat filozofia politică a acelor cercuri din Statele Unite care credeau că „America ar trebui să devină fratele mai mare în comunitatea națiunilor". Acest lucru însemna că până la sfârșitul

războiului, ideile de omnipotență și permisivitate americane câștigau din ce în ce mai multă influență în cercurile conducătoare ale Statelor Unite, a existat o supraestimare periculoasă a propriilor forțe și subestimare a capacităților altora și pretențiile la conducerea mondială au fost prezentate în mod deschis.

Noul președinte a încercat să adopte un „ton decisiv” în relațiile cu Uniunea Sovietică. Cu toate acestea, echilibrul real de forțe nu a favorizat planurile Casei Albe. URSS a finalizat cu succes operațiunile militare în Europa, iar Statele Unite erau încă în război cu Japonia, mizând pe ajutorul Uniunii Sovietice. Era nevoie de rezolvarea unor probleme europene complexe, unde fără înțelegere reciprocă cu URSS era greu să se bazeze pe succes, dat fiind faptul că Armata Roșie se afla în centrul Europei.

Datorită lipsei sale de experiență, Truman a „rupt imediat necazul” în relațiile cu guvernul sovietic, „semnând” un ordin de oprire demonstrativă.

din 8 mai, livrări către URSS sub Lend-Lease, ceea ce a jignit foarte mult Moscova. A trebuit să renunț, trimițându-l pe G. Hopkins la Moscova la sfârșitul lunii mai pentru a „îndrepta situația”. În timpul acestei vizite a lui Hopkins, Stalin a spus cuvintele pe care americanul și-a amintit: „Rușii sunt oameni simpli, dar nu ar trebui considerați proști”.

16.26. Pregătiri pentru o nouă conferință Big Three

În cadrul acestei vizite, pe 26 mai, s-a ajuns la un acord final pentru organizarea unei noi conferințe a liderilor celor trei puteri - URSS, SUA și Marea Britanie. Coordonarea locului de desfășurare nu a cauzat complicații majore. Era firesc să tragem o linie la războiul din capitala celui de-al Treilea Reich învins și să cădem de acord asupra cooperării pentru viitor. Adevărat, Truman în cercul său apropiat a exprimat ideea dezirabilă a vizitei lui Stalin în SUA, dar în timp a abandonat această idee zadarnică.

Deoarece Berlinul a fost puternic distrus ca urmare a rezistenței fără sens a naziștilor în ultimele zile de război, alegerea a căzut asupra vechiului Potsdam situat în apropiere. În timp ce autoritățile militare sovietice pregăteau palatul Cecilienhof, bine conservat, de la marginea Potsdam-ului pentru viitoarele negocieri, pregătirile active pentru conferință au început la Moscova, Washington și Londra.

După negocierile lui Hopkins de la Moscova, s-a încheiat cu succes formarea Guvernului Polonez Provizoriu de Unitate Națională, cu care Statele Unite și Marea Britanie au stabilit relații diplomatice la începutul lui iulie 1945. A prevalat o formulă de compromis care a luat în considerare interesele principalelor partide din societatea poloneză, divizate de război. Între Moscova și Washington, după cunoscutele tensiuni create de presiunile lui Churchill, s-a convenit

problema retragerii trupelor americane din Saxonia și Turingia, care făceau parte din zona de ocupație sovietică.

Francisco s-a încheiat cu semnarea Cartei Națiunilor Unite . Diplomația sovietică a apărat deciziile luate la Dumbarton Oaks și Crimeea și nu a permis ca ONU să fie slăbită în ultima etapă a creării sale.

Și noi nori deja întunecau orizontul diplomatic. Statele Unite au luat ștafeta Marii Britanii și nu au vrut să se împace cu schimbările din țările din Europa de Est, care au dus la pierderea puterii de către elitele dinainte de război. Reprezentanții americani din țările est-europene (Barnes Berry, Robertson, Schoenfeld, Steingardt, Lane etc.) au denaturat evenimentele de pe teren, au menținut legături strânse cu lideri nepopulari, inclusiv cu figuri colaboraționiste și au căutat cu insistență modalități de a restabili vechea ordine. În rapoartele sale către Washington

ei au susținut că Uniunea Sovietică ar fi „încălcat” acordurile de la Ialta și a luat calea acțiunii unilaterale.

Washingtonul se gândea cum să încalce interesele politice ale țărilor est-europene pentru a le îndrepta în direcția lor. Foștii aliați ai Germaniei naziste - Bulgaria, România și Ungaria - au fost supuși unor presiuni deosebit de puternice din partea Statelor Unite. Diplomația americană a refuzat să stabilească relații diplomatice cu ei, așa cum a propus guvernul sovietic, și a amânat soluționarea acestei probleme până la conferință. De asemenea, Statele Unite au încercat să încalce drepturile Iugoslaviei în ceea ce privește teritoriul Istria-Trieste. Washingtonul a reacționat foarte dureros la Tratatul de prietenie, asistență reciprocă și cooperare postbelică semnat la 11 aprilie 1945 între URSS și Iugoslavia și un tratat de conținut similar semnat la 21 aprilie cu Polonia. La 29 iunie, la Moscova a fost semnat un tratat sovieto-cehoslovac, conform căruia Ucraina Transcarpatică (Rusia Subcarpatică) era inclusă în Ucraina sovietică.

În același timp, Washingtonul căuta noi modalități de a pune presiune asupra Uniunii Sovietice în afacerile est-europene. Problema despăgubirilor a trecut în prim-plan. Nu este o coincidență că președintele Truman a refuzat să predea o parte din flota militară și comercială germană din cauza Uniunii Sovietice înainte de viitoarea conferință. Datorită poziției obstrucționiste a reprezentantului american E. Pauley, un important industrial petrolier din California, în comisia de reparații creată de deciziile de la Yalta la Moscova, problema reparațiilor a ajuns într-o fundătură: 37 de ședințe ale comisiei s-au încheiat în zadar.

16.27. Conferința de la Potsdam

Acestea și alte probleme ale reglementării europene, în centrul cărora se afla problema germană, urmau să fie rezolvate la Conferința de la Berlin (Potsdam), desfășurată între 17 iulie și 2 august 1945.

Desigur, întâlnirea de la Potsdam a fost diferită de întâlnirile anterioare ale celor Trei Mari din anii de război. Nu era nevoie să vorbim despre atmosfera „o familie mare”, folosind cuvintele lui Roosevelt rostite la Yalta.

Motivele stau în primul rând în natura schimbată a situației internaționale după încheierea războiului european, precum și într-o serie de factori subiectivi. Diplomația sovietică a avut de-a face cu noi figuri occidentale. Noul președinte american a negociat conform unei foi de pătuț pregătite de Departamentul de Stat și i-a fost foarte frică să „nu cedeze prea mult” lui Stalin. În mijlocul negocierilor, Churchill a părăsit conferința, învins la alegeri și jignit de „nerecunoștința” poporului britanic. În acest moment a rostit cu vehement cuvintele care au devenit celebre: „După războiul uriașilor a început războiul.

pigmei”. Se referea doar la Clement Attlee, care i-a succedat ca prim-ministru?

Delegația URSS la Potsdam a apărat obiective politice largi legate atât de rezumarea rezultatelor războiului și, mai ales, de soluția finală a problemei germane, cât și de continuarea procesului de creare a unei baze solide pentru lumea postbelică, început la Ialta. După cum a remarcat mareșalul G.K. Jukov, „delegația sovietică a sosit la Potsdam cu intenția fermă de a realiza o politică convenită de comun acord pentru rezolvarea problemelor postbelice în interesul păcii și securității popoarelor și să creeze condiții în care renașterea militarismului german și ar fi exclusă repetarea agresiunii sale”1.

Un exemplu al faptului că Uniunea Sovietică a continuat să acționeze în spirit de cooperare poate fi văzut în atenția acordată de partea sovietică problemelor care preocupă Statele Unite și, mai ales, problema intrării URSS în război. cu Japonia. Faptul rămâne că în vara lui 1945, chiar și după testarea „bombei mari”, așa cum erau numite armele atomice la Washington, liderii americani au continuat să aibă mari speranțe în intrarea URSS în războiul din Orientul Îndepărtat.

„Au fost multe motive pentru călătoria mea la Potsdam, dar cel mai important, în opinia mea, a fost să obțin de la Stalin o confirmare personală a intrării Rusiei în războiul împotriva Japoniei, căruia liderii noștri militari i-au acordat o importanță excepțională.”

Președintele SUA G. Truman

La prima sa întâlnire cu șeful delegației sovietice la Potsdam, Truman a spus că „Statele Unite așteaptă ajutor de la Uniunea Sovietică” în această problemă. După ce a primit un răspuns afirmativ de la Stalin, Truman a scris în jurnalul său în aceeași zi: „Japonii se vor termina când se va întâmpla asta”.

Diplomația americană s-a pregătit cu atenție pentru conferința viitoare și a intenționat să negocieze „din poziție de forță”, deși alegerea mijloacelor de presiune a fost limitată. Principalul pariu a fost pus pe testarea unei noi „superarme” – arme nucleare – programată să coincidă cu deschiderea Conferinței de la Potsdam. Nu este o coincidență că la cinci ani de la conferință, Truman a numit-o „o întâlnire în umbra bombei atomice”.

În ciuda recomandărilor celor mai apropiați consilieri ai săi, precum și a propunerilor lui Churchill de a organiza o întâlnire a „Trei Mari” cât mai repede posibil, în timp ce trupele anglo-americane încă ocupau poziții avantajoase în Europa, președintele a amânat în mod deliberat convocarea Conferinței de la Potsdam, nerăbdător. așteaptă știri de la Baza Forțelor Aeriene Alamogordo din New Mexico, unde primul dispozitiv atomic era pregătit pentru testare. „Tatăl meu a întârziat începutul

1 Jukov G.K. Amintiri și reflecții. M., 1974. T. 2. P. 412.

Conferința a fost anulată pentru că a vrut să o țină după ce bomba atomică a fost testată”, a recunoscut fiica președintelui, Margaret.

Cu toate acestea, Conferința de la Potsdam, în ciuda tuturor eforturilor pregătitoare ale Casei Albe și ale Departamentului de Stat, a urmat un scenariu reciproc acceptabil. Acest lucru a fost deja evident în timpul primei întâlniri a șefului guvernului sovietic cu președintele SUA în ziua deschiderii conferinței, 17 iulie. Truman a subliniat în timpul conversației că „este foarte încântat să se întâlnească cu generalisim Stalin, cu care ar dori să stabilească aceleași relații de prietenie pe care le-a avut generalisimo Stalin cu președintele Roosevelt”. La aceasta s-a spus că „din partea guvernului sovietic există deplină disponibilitate de a merge alături de Statele Unite”. În același timp, s-a subliniat realist că „nu se poate face fără dificultăți și că cel mai important lucru este dorința de a găsi un limbaj comun”1.

Principala luptă diplomatică de la conferință s-a învârtit în jurul viitorului Germaniei și a altor națiuni europene, în special pe problema încheierii tratatelor de pace cu Bulgaria, Ungaria, România și normalizarea poziției lor internaționale, problema reparațiilor, determinarea frontierei de vest a Poloniei. , etc.

Premierul britanic a încercat să dea tonul negocierilor, dând dovadă de belicositate și intransigență, nu în ultimul rând mizând pe alegătorii englezi la primele alegeri de după război. Într-o conversație cu ambasadorul sovietic F. T. Gusev în ajunul conferinței, prim-ministrul s-a comportat sfidător și a vorbit pe un ton ultimatum. „Unul din două lucruri”, a spus Churchill, „fie putem cădea de acord asupra unei cooperări suplimentare între cele trei țări, fie că lumea unită anglo-americană se va confrunta cu lumea sovietică și acum este dificil de prevăzut posibilele rezultate dacă evenimentele se dezvoltă de-a lungul a doua cale.”2 Acesta a fost programul, după cum sa dovedit, pentru următoarea jumătate de secol, precursorul discursului Fulton.

Cu toate acestea, delegațiile americane și britanice au fost nevoite să se îndepărteze de pozițiile lor „dure” și să ia decizii de compromis asupra celor mai presante probleme de pe ordinea de zi. La rândul ei, delegația sovietică, cu prioritate, a apărat interesele țărilor est-europene cu prețul unor concesii individuale către partenerii occidentali cu privire la problema reparației și alte probleme. Uniunea Sovietică, care a adus eliberarea de sub aservirea fascistă popoarelor din Europa Centrală și de Sud-Est, le-a ajutat să-și ia locul de drept în comunitatea internațională ca noi aliați, combinând acest lucru cu interesele propriei securități. Astfel, s-a făcut un pas important către ieșirea URSS din izolarea antebelică și crearea unei centuri de state prietene.

1 Conferinta de la Berlin (Potsdam) a liderilor celor trei puteri aliate - URSS, SUA si Marea Britanie (17 iulie - 2 august 1945): Culegere de documente. M., 1980. P. 42.

2 Relațiile sovieto-britanice în timpul Marelui Război Patriotic. 1941 - 1945. T. 2. p. 385-386.

Diplomația americană, care și-a construit tactica ținând cont de „interesul special” al URSS în rezolvarea problemei reparațiilor, a făcut un calcul greșit în evaluarea priorităților politicii externe sovietice. În acel moment, Uniunea Sovietică a relegat reparațiile germane într-un rol modest în reconstruirea economiei sovietice. „Am pierdut o mulțime de echipamente în acest război, o mulțime îngrozitoare”, a spus Stalin la o întâlnire din 31 iulie. „Trebuie să compensăm cel puțin o a douăzecea parte.”

La conferință, delegația americană a așteptat în zadar cererile din partea sovietică de „asistență economică” din partea Statelor Unite. Prețul său politic s-a dovedit a fi prea mare. Securitatea, așa cum era înțeleasă la Kremlin la acea vreme, depășea beneficiile câștigului economic. În restabilirea țării, poporul sovietic a trebuit să se bazeze pe propriile forțe.

Conferința de la Potsdam s-a încheiat cu decizii istorice. De mare importanță pentru soarta Europei și a lumii întregi a fost acordul la care au ajuns participanții la conferință că „militarismul german și nazismul vor fi eradicate” și că în viitor vor fi luate alte măsuri pentru ca Germania să nu-și mai amenințe niciodată vecinii sau vecinii. menţinerea păcii mondiale.S-a convenit scopul „reconstrucţiei finale a vieţii politice germane pe baze democratice”.

În ceea ce privește problema despăgubirilor germane, din cauza poziției fără compromisuri luate de delegațiile americane și britanice, partea sovietică a fost nevoită să accepte să le primească în principal din zona sa de ocupație, deși acest lucru contrazicea politica convenită de a trata Germania ca un întreg.

Apărând interesele economice și teritoriale ale URSS, delegația sovietică a obținut o soluție la problema transferului către Uniunea Sovietică a unei treimi din flota militară și comercială germană, pe care reprezentanții Statelor Unite și Marii Britanii au încercat inițial să o folosească pentru a pune presiuni asupra părții sovietice în cadrul negocierilor. S-a ajuns și la un acord privind aderarea Prusiei de Est și a orașului Königsberg la URSS.

Delegația sovietică nu a susținut planurile de „reorganizare” țărilor est-europene, în special cererile lui Truman pentru „reorganizarea imediată” a guvernelor Bulgariei și României, ca puterile occidentale să controleze alegerile în aceste țări etc. S-a decis crearea Consiliului Miniștrilor de Externe (CMFA) cu scopul de a pregăti tratate de pace cu foștii aliați ai Germaniei naziste, de a stabili relații diplomatice cu aceștia în viitor și de a le accepta în ONU. Acest lucru a contribuit la consolidarea pozițiilor noului guvern din Bulgaria, România și Ungaria.

De mare importanță a fost decizia finală de la conferința cu privire la problema graniței de vest a Poloniei, pe care puterile occidentale au încercat să o folosească pentru a pune presiune asupra noului guvern polonez format. Liderii Statelor Unite și Marii Britanii au fost nevoiți să anunțe sfârșitul recunoașterii „guvernului în exil de la Londra” și să fie de acord că acesta „nu mai există”. Astfel s-a încheiat lunga luptă diplomatică în jurul problemei poloneze, care a deschis istoria Poloniei postbelice.

La conferință, alte planuri ale SUA cu privire la statele europene, manifestate în ideea de „internaționalizare” a navigației pe Dunăre și Rin, care a fost susținută cu insistență de Truman, nu au primit sprijin. Delegația sovietică a refuzat să ia în considerare această problemă, cu atât mai puțin să o includă în comunicatul conferinței.

Îndeplinindu-și obligațiile aliate, comandamentul militar sovietic a prezentat reprezentanților americani planurile ca URSS să intre în război împotriva Japoniei. În același timp, delegația sovietică nu a luat parte la discutarea problemelor de încheiere a războiului cu Japonia și pregătirea Declarației de la Potsdam prin care se cerea capitularea necondiționată a Japoniei, promulgată la 26 iulie 1945, întrucât în acel moment nu era în război. cu Japonia.

Din păcate, nu toate deciziile Conferinței de la Potsdam au fost elaborate în timp de pace, iar unele dintre ele nu au fost puse în aplicare. Atmosfera în relațiile dintre câștigători a început să se schimbe treptat în rău. Washingtonul a căutat cu insistență modalități de a-și realiza avantajele postbelice și și-a pus speranțe speciale în implementarea „diplomației nucleare”. Prin urmare, întorcându-se în Statele Unite la bordul crucișătorului Augusta, Truman a fost entuziasmat de vestea bombardării atomice a orașelor japoneze. În jurnalul său apărea următoarea înregistrare elocventă: „Acesta este

probabil cel mai groaznic lucru inventat vreodată, dar se poate dovedi și cel mai util.”

16.28. Intrarea URSS în războiul cu Japonia. Predarea necondiționată a Japoniei

Există încă dezbateri în cercurile științifice despre ce a decis soarta Japoniei: bombardamentele atomice ale forțelor aeriene americane asupra orașelor japoneze Hiroshima și Nagasaki din 6 și 9 august 1945 sau acțiunile militare ale Armatei Roșii, care a învins. Armata Kwantung de milioane de puternice. Argumentul pare mai rezonabil că rezultatul războiului din Orientul Îndepărtat și din Asia în ansamblu a fost decis de victoria Aliaților în principalul teatru de operațiuni militare - cel european. După înfrângerea Germaniei naziste, Japonia nu a avut nicio șansă de rezistență pe termen lung, ca să nu mai vorbim de victoria în război. Japonia militaristă a fost condamnată. Am putea vorbi doar despre momentul predării ei. Și asta

însemna prevenirea unor noi pierderi umane mari, care deja marcau drumul americanilor în războiul din Pacific.

După cum sa menționat mai sus, Uniunea Sovietică a urmat o politică extrem de precaută față de Japonia pe tot parcursul războiului și a făcut tot posibilul pentru a nu o provoca. Moscova nu a fost mai puțin precaută față de toate încercările, în special ale americanilor, de a împinge din timp URSS să intre în războiul din Orientul Îndepărtat. În același timp, conducerea sovietică nu și-a făcut iluzii cu privire la planurile agresive ale armatei japoneze în cazul unei întorsături nefavorabile în războiul sovieto-german. Numai calculul pur a împins Japonia în direcția sudică, amânând temporar pericolul de război împotriva vecinului său din nord. În plus, într-un război de coaliție a existat o regulă strictă - în interesul cauzei comune, fii ghidat nu numai de propriile interese, ci și de interesele aliaților tăi, în acest caz, în primul rând ale Statelor Unite. URSS și-a asumat obligațiile de a intra în război împotriva Japoniei „2-3 luni” după încheierea războiului din Europa și urma să le îndeplinească cu strictețe.

Aparent, astfel de motive au determinat decizia guvernului sovietic de a-l invita pe ambasadorul japonez N. Sato la NKID pe 5 aprilie 1945 și de a-l informa oficial despre denunțarea Pactului de neutralitate sovieto-japonez din 13 aprilie 1941. La Tokyo, din 1941. bineînțeles, erau foarte conștienți de starea de spirit de la Moscova și au încercat cât au putut să-i neutralizeze cu propuneri către URSS, ca singură mare putere în afara Războiului Pacificului, de a-și asuma „medierea” în rezolvarea conflictului din Orientul Îndepărtat, dar era prea târziu. Oportunitățile de reconciliere s-au pierdut de mult ca urmare a acțiunilor criminale ale Japoniei militariste în China și Coreea, a atacului asupra flotei americane de la Pearl Harbor și a acțiunilor ostile împotriva Uniunii Sovietice. Cererile față de Japonia au fost formulate clar de SUA, Marea Britanie și China în Declarația de la

Cairo din 1 decembrie 1943 și nu existau temeiuri pentru „comerț”. S-ar putea vorbi, după cum se subliniază în Declarația de la Potsdam, la care URSS s-a alăturat cu declarația de război Japoniei, doar despre capitulare completă și necondiționată.

Pentru Uniunea Sovietică, intrarea în război cu Japonia la sfârșitul celui de-al Doilea Război Mondial a fost un pas important în consolidarea relațiilor de cooperare cu aliații occidentali pentru perioada postbelică.

Pe 8 august, la ora 17.00, Comisarul Poporului pentru Afaceri Externe al URSS l-a primit pe ambasadorul japonez și, în numele guvernului sovietic, l-a informat că de a doua zi, 9 august, Uniunea Sovietică se consideră în stare de război. cu Japonia. Declarația pentru transmitere către guvernul japonez a afirmat că după capitularea Germaniei, Japonia a rămas singura putere aflată pe calea păcii. Refuzul Japoniei de a accepta Declarația de la Potsdam a făcut orice mediere fără sens.

Opunându-se trupelor sovietice, Armata Kwantung era o forță militară formidabilă. Era format din peste 1 milion de oameni, era înarmat cu 1.200 de tancuri, 5.400 de tunuri și mortare și 1.800 de avioane de luptă. Nu a participat la bătălii majore, a condus în principal operațiuni punitive în China, a creat structuri defensive puternice de-a lungul anilor și și-a păstrat potențialul de luptă și moralul ridicat. Prin urmare, imediat după încheierea ostilităților din Europa, comandamentul sovietic a început redistribuirea trupelor spre est și pregătirea unui plan operațional pentru operațiuni de luptă.

În cel mai scurt timp posibil, un grup puternic de trupe a fost creat ca parte a fronturilor Transbaikal, 1 și 2 din Orientul Îndepărtat, cu sprijinul a trei armate aeriene și în cooperare cu Flota Pacificului și Flotila Militară Amur, cu un număr total de 1. milioane 747 mii de oameni. Gruparea sovietică avea o superioritate de 5 ori față de inamic în tunuri și mortiere, o superioritate de 4 ori în tancuri și o superioritate de aproape 3 ori în avioane. Era un „pumn” puternic, capabil să spargă cele mai inexpugnabile apărări, ca să nu mai vorbim de moralul ridicat al învingătorilor asupra Germaniei.

Trupele sovietice aflate sub comanda mareșalului A.V. Vasilevsky au fost însărcinate cu încercuirea, dezmembrarea și distrugerea trupelor Armatei Kwantung și eliberarea teritoriului Chinei de Nord-Est și Coreei de invadatorii japonezi. Trupelor sovietice au avut nevoie de șase zile pentru a sparge apărarea inamicului și a încercui grupul inamic, acționând din trei direcții.

Înfrângerea Armatei Kwantung a lipsit conducerea militară japoneză de ultimele lor speranțe de a continua lupta armată. Pe 15 august, împăratul Hirohito a anunțat capitularea Japoniei. Unitățile separate ale Armatei Kwantung, fidele tradițiilor samurailor, au continuat să reziste până la începutul lunii septembrie. În ordinul emis de președintele Truman în aceeași zi cu privire la capitularea forțelor armate japoneze, din cauza ciudatei „uitare”, Insulele Kurile nu au

fost incluse în zona de acceptare a capitulării de către trupele sovietice. A doua zi, guvernul sovietic a cerut ca zona în care japonezii s-au predat trupelor sovietice să includă „toate Insulele Kurile, care, conform deciziei celor trei puteri din Crimeea, ar trebui să intre în posesia Uniunii Sovietice”.

Odată cu aceasta, Uniunea Sovietică plănuia să ia parte la ocuparea insulelor japoneze, în special jumătatea de nord a Hokkaido. Dar americanii nu aveau de gând să împartă cu URSS roadele victoriei în Orientul Îndepărtat. După cum a recunoscut președintele Truman, „experiența de la Potsdam m-a determinat să împiedic rușii să câștige controlul asupra Japoniei”. Cererea de includere a Hokkaido în zona de acceptare a capitulării de către trupele sovietice a fost respinsă de guvernul american. De parcă nu știa de principiul quid pro quo (reciprocitatea) în relațiile interstatale, Statele Unite s-au confruntat

de către guvernul sovietic problema de a le oferi posibilitatea de a crea baze aeriene pe Insulele Kurile, de parcă ar fi vorbit despre un stat învins. Ca răspuns, guvernul sovietic, fără a insista asupra problemei, a oferit Statelor Unite dreptul de aterizare comercială pentru aeronavele sale civile pe unul dintre aerodromurile din Insulele Kurile, sub rezerva acordării unor drepturi similare pentru aterizările aeronavelor sovietice în Aleutine. Insulele. Întrebarea a dispărut de la sine.

La 2 septembrie 1945, a avut loc o ceremonie solemnă de semnare a actului de predare a Japoniei la bordul cuirasatului american Missouri, în Golful Tokyo. Alegerea americanilor pentru această navă nu a fost întâmplătoare. Președintele Truman era din Missouri. În numele șefului statului, împăratul Hirohito, al guvernului japonez și al Înaltului Comandament, Actul de capitulare necondiționată a fost semnat de ministrul de externe Shigemitsu și șeful Statului Major General, generalul Umezu. În numele puterilor aliate, actul a fost semnat de comandantul forțelor armate americane din Pacific, generalul J. MacArthur. Din URSS, actul a fost semnat de generalul locotenent K.N. Derevianko. În condițiile predării, Japonia a fost complet lipsită de suveranitatea sa și toți oficialii săi au fost obligați să execute ordinele autorităților de ocupație.

În aceeași zi, șeful guvernului sovietic a trimis o telegramă de salutare președintelui Truman. Scria: „În ziua în care Japonia a semnat actul de capitulare, permiteți-mi să vă felicit pe dumneavoastră, pe voi, pe Guvernul Statelor Unite ale Americii și pe poporul american pentru marea victorie asupra Japoniei”.

Astfel s-a încheiat al Doilea Război Mondial.

16.29. Rezultatele celui de-al Doilea Război Mondial

Al Doilea Război Mondial a fost cel mai dificil test din istoria omenirii, afectând într-o măsură sau alta destinele tuturor popoarelor planetei. Din apogeul timpului, este extrem de limpede că la mijlocul secolului trecut, timp de 6 ani, din 1939 până în 1945, se decidea dacă dezvoltarea progresivă a civilizației mondiale, așa cum fusese determinată de-a lungul secolelor, ar continua, sau omenirea ar fi aruncată mult înapoi în abisul noii barbari, așa cum sa întâmplat deja după căderea Imperiului Roman.

Este înfricoșător să ne imaginăm ce i-a așteptat pe oameni în cazul triumfului noii ordini naziste. Tranziția la acesta practic a început deja nu numai în legătură cu victoriile mașinii militare hitleriste în Europa și succesele Japoniei militariste în Asia, ci, poate mai important, cu influența crescândă a ideologiei fascismului și rasismului și a tendinţa elitelor conducătoare ale statelor europene spre colaboraţionism şi trecerea de partea agresorilor. Lumea este mai aproape ca oricând de o catastrofă universală.

Este greu de spus din ce motive - de clasă, geopolitice, istorice sau spirituale, cu excepția cazului în care, bineînțeles, cineva este în acord cu o dispoziție mistică, principala povară a luptei împotriva fascismului a căzut în soarta poporului sovietic. Noua conducere a țării care s-a format după 1917 a făcut tot posibilul, după cum li s-a părut, să rămână în afara războiului când era prea târziu pentru a-l împiedica, de multe ori chiar cu prețul unor acțiuni de politică externă disperate și cu vicii morale. În acest sens, s-a dovedit a nu avea mult mai mult succes decât autocrații ruși și nobilii lor, care, aflându-se în vârtejul evenimentelor internaționale, au acționat adesea în detrimentul intereselor țării și poporului lor.

Victoria coaliției antifasciste în cel de-al Doilea Război Mondial a fost obținută în primul rând datorită luptei eroice a poporului sovietic și a forțelor armate ale acestora, care au oprit și au întors Germania nazistă și aliații săi până la înfrângerea lor finală. O contribuție semnificativă la victorie a avut aliații URSS - SUA și Marea Britanie, care și-au unit forțele în fața pericolului de moarte și au lăsat deoparte contradicțiile dinainte de război. Calculele liderilor celui de-al Treilea Reich pentru o scindare între aliații din coaliția anti-Hitler din motive ideologice nu s-au adeverit. Pragmatismul, bunul simț și instinctul de autoconservare au depășit diferențele ideologice.

Pentru poporul sovietic, prețul victoriei era prohibitiv. Războiul, care a durat 1.418 zile și nopți, a provocat pagube colosale, fără precedent, statului sovietic, moștenitorul Imperiului Rus. Odată cu pierderile materiale enorme și suprasolicitarea întregii economii naționale, peste 27 de milioane de oameni – floarea statului multinațional – au devenit victime ale războiului atât pe front, cât și în rândul populației civile. Dintre aceștia, 11,3 milioane de oameni au murit pe front, 4,5 milioane de partizani și milioane de civili au murit pe teritoriul ocupat de inamici, 6 milioane de cetățeni sovietici au fost capturați de fasciști. Aceste pierderi, combinate cu pierderile

nerezolvate de vieți omenești din timpul Primului Război Mondial, Războiului Civil, Revoluției și epurărilor staliniste din anii 1930, au creat o problemă demografică și genetică pentru noi pentru deceniile următoare.

Din motive obiective și subiective în timpul războiului, conducerea Kremlinului nu a reușit să consolideze cooperarea cu principalele puteri aliate pentru anii postbelici și, astfel, să faciliteze reconstrucția ulterioară pentru oameni. Întrebarea întrebărilor: „A fost acest lucru posibil chiar în acele condiții istorice specifice?” Pe măsură ce pacea mult așteptată se apropia, au ieșit la suprafață contradicții amânate temporar, atât de natură ideologică, cât și geopolitică, asociate cu roadele victoriei, redivizării lumii, ascensiunii revoluționare de după război și ciocnirea valorilor opuse. si interese.

Formal, în cadrul principalelor conferințe diplomatice ale războiului, Aliații au reușit să contureze și să consolideze bazele unei păci postbelice-466

așezarea, numită sistemul Yalta-Potsdam. S-a remarcat printr-un echilibru echilibrat al intereselor părților, o natură de compromis și o dorință de a ocoli „colțurile ascuțite” care sunt inevitabile în relațiile interstatale, în special pentru statele cu sisteme sociale diferite, în numele obiectivelor mai importante. a unei victorii comune asupra inamicului și a unei ordini mondiale postbelice de durată.

Uniunea Sovietică, statul învingător, s-a confruntat cu o alegere dificilă: să consolideze rezultatele războiului prin consolidarea securității sale, inclusiv teritoriale, așa cum a înțeles Kremlinul la acea vreme, menținerea independenței și suveranității și extinderea sferei de influență ideologică și politică, sau să cedeze presiunii externe și să renunțe la roadele victoriei, plătite cu sângele soldaților sovietici. În orice caz, în istoria războaielor nu a existat niciodată așa ceva încât câștigătorul să fie mulțumit de restabilirea status quo-ului de dinainte de război. Conflictul tot mai mare dintre învingători a anticipat noua realitate a Războiului Rece și a confruntării bipolare.

Războiul și consecințele sale au consolidat un nou echilibru de putere în politica și economia mondială, apariția Statelor Unite ale Americii ca o poziție de lider în lume, care a reușit să câștige războiul cu „puțin sânge” și să profite de rezultatele acestuia. . Drept urmare, unii concurenți au fost învinși (Germania, Japonia), alții au fost slăbiți pentru o lungă perioadă de timp, dacă nu pentru totdeauna, și retrogradați de pe piedestalul marilor puteri (Franța, Anglia). După cum credeau în Washington, în lume a apărut un „vid de putere”, de care era păcat să nu profităm.

De la sfârşitul secolului al XIX-lea. Statele Unite așteptau cu răbdare în aripi să-și realizeze oferta pentru conducerea mondială, ținând cont de potențialul economic și militar în continuă creștere și de slăbirea treptată a pozițiilor vechilor puteri coloniale . Înainte de cel de-al

Doilea Război Mondial și în cursul acestuia, politica externă profund gândită și intenționată a administrației președintelui Roosevelt, blândă ca stil și dură ca conținut, a servit la atingerea acestor obiective. Nu întâmplător oamenii care l-au cunoscut îndeaproape au spus despre președinte că „o vulpe și un leu” au coexistat în el ca politician.

Schimbarea puterii de la Washington la sfârșitul războiului, cu tot accidentul său tragic, și sosirea unui nou președinte la Casa Albă au exprimat nevoia elitei americane de a schimba cursul, răspunzând provocărilor folosirii forței pentru a realiza avantajele Statelor Unite în relațiile internaționale. În exterior, arăta ca o nouă ediție a programului mesianic pentru protejarea lumii libere de „expansiunea comunistă” și promovarea democrației cu unificarea tuturor forțelor ostile URSS sub auspiciile Statelor Unite într-o formă organizatorică sau alta. Opunându-se, de asemenea, în esența sa, programul mesianic de reorganizare socială a lumii, înaintat de Uniunea Sovietică și susținut de întreaga „tabără iubitoare de pace”, a făcut inevitabil noul conflict apărut.

Literatură

Principal

Narinskii M. M., Filitov A. M. Politica externă sovietică în timpul celui de-al Doilea Război Mondial: Un curs de prelegeri despre istoria relațiilor internaționale (1939-1945). M.: MGIMO, 1999.

Istoria sistematică a relațiilor internaționale în patru volume. Evenimente și documente. 1918–2000 / Rep. ed. A. D. Bogaturov. Volumul unu. Evenimente. 1918-1945. M.: Mosk, muncitor, 2000. Ch. 15-17.

Istoria sistematică a relațiilor internaționale în patru volume. Evenimente și documente. 1918–2000 / Rep. ed. A. D. Bogaturov. Volumul doi. Documentele anilor 1910-1940 / Comp. A. V. Malgin. M.: Moscova, muncitor, 2000.

Smirnov V.P. O scurtă istorie a celui de-al Doilea Război Mondial. M., 2005.

Adiţional

Marele Război Patriotic. 1941 - 1945. Eseuri militaro-istorice: În 4 cărţi. M., 1998.

Marele Război Patriotic: Origine, evenimente principale, rezultat. Eseuri documentare. M.: MGIMO-Universitate, 2010.

Sipols V. Ya. Marea Victorie și diplomație. 1941 - 1945. M.: Novina, 2000.

Aliați în război. 1941 - 1945 / Rep. ed. A. O. Chubaryan, W. F. Kimball, D. Reynolds. ., 1995.

Falin V. M. Al doilea front. Coaliția Anti-Hitler: Conflict de interese. M.: Tsentrpoligraf, 2000.

CONCLUZIE

La sfârșitul Primului Război Mondial, puterile Antantei și Statele Unite, care li s-au alăturat, nu au fost în stare să creeze o ordine internațională care să facă imposibilă repetarea unei catastrofe militare globale. Sistemul de relații internaționale Versailles-Washington s-a dovedit a fi instabil și de scurtă durată. Exista de puțin peste 10 ani, a început să se prăbușească rapid - mai întâi în Orientul Îndepărtat și apoi în Europa. Sfârșitul tragic al acestui proces a fost și mai brutal și mai sângeros al doilea război mondial.

Ordinul Versailles-Washington nu se baza pe baze politice solide. În cadrul său, puterile învingătoare nu au reușit să construiască un echilibru politic global, iar întoarcerea Statelor Unite la o poziție de izolaționism a îngropat în cele din urmă această oportunitate. Drept urmare, cinci dintre cele șapte mari puteri au fost fie nemulțumite de ordinea postbelică, fie de-a dreptul ostile acesteia.

Câștigătorii nu au reușit să creeze un cadru legal fundamental pentru reglementarea internațională. Speranțele pe care și le-au pus în Liga Națiunilor nu erau justificate. Această organizație nu a fost destinată să acționeze ca o forță organizatoare și călăuzitoare în procesul politic mondial, iar principiile universale stabilite în Carta sa nu au devenit niciodată un cod de conduită valabil pentru statele în afacerile internaționale. Statele membre ale Ligii au refuzat să respecte prevederile Cartei ori de câte ori intrau în conflict cu interesele lor. În primul rând, principiul securității colective, bazat pe presupunerea eronată că membrii Ligii vor participa la respingerea agresiunii, indiferent de măsura în care s-au amenințat, s-a dovedit a fi neviabil. Prin urmare, Liga nu a putut acționa eficient în situații de criză.

Fiind prima ordine internațională globală din istorie, sistemul Versailles-Washington a rămas eurocentric. Sistemele regionale din ATP și America Latină nu erau încă suficient de mature, sistemul internațional din Orientul Mijlociu abia începea să prindă contur, iar țările africane și majoritatea statelor asiatice erau colonii și nu puteau juca un rol politic independent. Cu toate acestea, ordinul de la Versailles din Europa s-a dovedit a fi cea mai vulnerabilă verigă din ordinea globală de după război. Sacrificiile colosale suferite de puterile Antantei în război, teama lor de renașterea puterii germane au fost un obstacol de netrecut în calea reconcilierii definitive a foștilor oponenți și au împărțit Europa în învingători și învinși pentru multă vreme. Tratate de pace cu Germania şi aliaţii săi dar

aveau un caracter represiv și le-au fost impuse cu forța, ceea ce a predeterminat instabilitatea sistemului de la Versailles. Rusia sovietică, care renunțase la coaliție, a pus și ea o problemă serioasă

pentru puterile Antantei. Ea nu a participat la organizarea ordinului postbelic, în cadrul căruia a suferit pierderi teritoriale semnificative. După ce a plasat lupta pentru revoluția mondială în fruntea politicii sale externe, statul sovietic s-a bazat pe subminarea sistemului Versailles-Washington. Cu Germania și URSS ostile, nu mai era nevoie să vorbim serios despre echilibrul continental.

Deoarece sistemul Versailles a fost inițial foarte vulnerabil, germanii au reușit să-l submineze relativ ușor și rapid. Folosind cu pricepere factorul sovietic în lupta lor împotriva restricțiilor Tratatului de la Versailles, au extras din ce în ce mai multe concesii de la învingători. De îndată ce a devenit clar că puterile occidentale nu erau pregătite să oprească revizuirea Versailles-ului cu forța, dezmembrarea definitivă a ordinii Versailles și transformarea Germaniei din nou în cel mai puternic stat din Europa a devenit doar o chestiune de timp.

Cea mai importantă trăsătură distinctivă a deceniilor interbelice a fost apariția a două noi ideologii de masă - comunismul și fascismul. Reprezentanții lor, bazându-se pe forța în afacerile internaționale, i-au acuzat în același timp pe liberalii occidentali de standarde duble și de nerespectare a principiilor legale, ideologice și politice proclamate. Ceea ce era extrem de periculos a fost că aceste ideologii și-au ghidat politica externă în patru dintre cele șapte mari puteri – Uniunea Sovietică comunistă, Germania fascistă, Japonia și Italia.

Influența Uniunii Sovietice asupra procesului internațional din anii interbelici a fost foarte ambiguă. Confruntarea sa cu țările capitaliste a devenit unul dintre principalii factori care au subminat ordinea Versailles-Washington. Cu toate acestea, prăbușirea acestei ordini în forma în care s-a produs în anii 1930, i.e. ca urmare a agresiunii statelor fasciste și nu ca urmare a dezvoltării procesului revoluționar mondial, așa cum sperase Moscova, a reprezentat o amenințare uriașă la adresa securității Uniunii Sovietice și a forțat-o să-și ajusteze cursul politicii externe. . În anii 1930, URSS, spre deosebire de statele fasciste, nu numai că nu a subminat sistemul Versailles-Washington, dar a trecut și în poziția de apărător al acesteia, dându-și dovadă de disponibilitate de a coopera cu puterile occidentale pe o bază antifascistă. Cu toate acestea, Marea Britanie și Franța nu au vrut să folosească schimbările pozitive din politica Moscovei pentru a combate agresiunea fascistă. Înspăimântate de toată activitatea revoluționară anterioară a bolșevicilor, puterile occidentale au ratat oportunitățile care li se deschideau, optând în cele din urmă pentru o politică ipocrită de liniște și compromis cu naziștii. Găzindu-se izolată și confruntă cu amenințarea de a rămâne singură cu Hitler, Uniunea Sovietică a fost în cele din urmă forțată să abandoneze noi încercări de a crea o alianță militaro-politică cu Marea Britanie și Franța și a semnat un pact de neagresiune cu Germania nazistă.

O altă caracteristică a perioadei interbelice a fost ascensiunea mișcărilor naționale. Pe harta politică a lumii au apărut o serie de noi state independente. Au fost dezvăluite primele semne ale unei crize în sistemul colonial. Dreptul națiunilor la autodeterminare, considerat

niciodată până acum o normă juridică general acceptată, a fost proclamat de învingători drept unul dintre fundamentele sistemului postbelic. Totuși, principiul autodeterminării naționale era în contradicție clară cu principiile internaționale fundamentale ale suveranității și integrității teritoriale a statelor. Puterile învingătoare au luat-o în considerare în practică doar în măsura în care nu contrazice propriile interese. Hitler nu a omis să profite de acest conflict. După ce i-a acuzat pe învingători de încălcarea drepturilor naționale ale poporului german, el, cu consimțământul lor real, a anexat Austria și Sudeții din Cehoslovacia în 1938, distrugând astfel sistemul Versailles.

Ascensiunea națională de după război a fost un fenomen extrem de controversat. Într-un număr de țări a degenerat într-un naționalism agresiv, a cărui formă extremă era fascismul. Fascismul, care a învins în Germania, Italia și Japonia, a devenit „groparul” ordinii internaționale interbelice și principalul vinovat pentru izbucnirea celui de-al Doilea Război Mondial.

La rândul lor, garanții sistemului Versailles-Washington s-au dovedit a fi incapabili să facă față vreuneia dintre problemele internaționale cardinale cu care se confruntă comunitatea mondială. Nu au vrut să apere ordinea politică pe care o creaseră cu armele în mână. În timp ce proclamau statul de drept, câștigătorii înșiși nu erau pregătiți să pună în aplicare principiile juridice stabilite în Carta Ligii. Trecerea de la reglementarea forță la reglementarea predominant legală a relațiilor internaționale după Primul Război Mondial nu a avut loc niciodată. Politica internațională în perioada interbelică a continuat să fie determinată de raportul de putere, ideologiile populare și interesele statelor suverane.

O consecință directă a prăbușirii ordinului Versailles-Washington a fost izbucnirea celui de-al Doilea Război Mondial de către statele agresoare, conduse de Germania nazistă și Japonia militaristă. Strategia lor, menită să câștige dominația mondială și să creeze o „nouă ordine” în Europa și în lume prin înrobirea și exterminarea popoarelor întregi, a adus omenirea în pragul distrugerii și a forțat URSS, SUA și Marea Britanie să se unească în față. a unui inamic comun. Uniunea Sovietică și puterile anglo-saxone, lăsând deoparte pentru o vreme contradicțiile ideologice și geopolitice acute care existau între ele, au format o alianță politico-militar - „Cei trei mari”, care a devenit nucleul unei largi coaliții anti-hitleriste. , care până la sfârșitul războiului cuprindea aproximativ 50 de state. Uniunea Sovietică și curajoasa sa Armată Roșie au jucat un rol decisiv în înfrângerea nazismului - Frontul de Est a reprezentat mai mult de 80% din pierderile militare germane. Aliații occidentali și-au adus și ei contribuția la victorie, deschizând un al doilea front în Normandia în iunie 1944 și oferind URSS asistență semnificativă în cadrul Lend-Lease. La conferințe de la Teheran, Ialta și Potsdam, lideri

„Cei Trei Mari” au reușit nu numai să se pună de acord asupra strategiei politico-militar de purtare a războiului, ci și să ia cele mai importante decizii care au determinat în mare măsură apariția lumii postbelice.

Sistemul Yalta-Potsdam a fost format de învingătorii din al Doilea Război Mondial ca multipolar. Împreună cu URSS, SUA și Marea Britanie, Franța și China urmau să acționeze ca garanți ai acesteia. Cele trei mari puteri rămase din grupul marilor puteri - Germania, Japonia și Italia - după ce au pierdut războiul, nu numai că și-au pierdut statutul de mare putere, dar au fost și lipsite de câștigători de un rol politic independent, care a limitat semnificativ multipolaritatea noua ordine internationala. Cu toate acestea, chiar și între cele cinci puteri învingătoare nu a existat un echilibru: era dominat de doi giganți - SUA și URSS, a căror pondere politică și militară era mult mai mare decât celelalte trei state. Toate aceste împrejurări au fost premisele decisive pentru transformarea rapidă a sistemului Ialta-Potsdam într-unul bipolar și începutul unei confruntări globale militaro-politice, economice și ideologice între cele două principale centre de putere – Războiul Rece.

Tabel cronologic 1918

11 noiembrie Semnarea armistițiului de la Compiegne între Germania și puterile Antantei. Sfârșitul primului război mondial.
11 noiembrie Proclamarea independenței Republicii Austriace.
13 noiembrie Anularea Tratatului de pace de la Brest-Litovsk de către Rusia sovietică.
23-27 noiembrie Debarcarea trupelor anglo-franceze la Novorossiysk, Sevastopol și Odesa.
1 decembrie Formarea Regatului Sârbilor, Croaților și Slovenilor (KCXC).
Decembrie Intrarea trupelor britanice în Transcaucazia și regiunea transcaspică. 9-9 ani
18 ianuarie - 20 ianuarie 1920 2-6 martie Conferința de pace de la Paris. I Congresul Internaționalei Comuniste de la Moscova.
21 martie - 1 august Republica Sovietică Maghiară.
27 martie Rusia sovietică recunoaște independența Afganistanului.
7 aprilie - 3 mai Republica Sovietică Bavareză.
26 aprilie Adoptarea Cartei Societății Națiunilor.
3 mai - 8 august Al treilea război anglo-afgan.
4 mai Manifestări în masă la Beijing împotriva deciziei Conferinței de la Paris de a transfera Shandong în Japonia. Începutul mișcării de eliberare în China („Mișcarea 4 Mai”).
15 mai Debarcarea trupelor grecești la Izmir (Smirna). Începutul războiului greco-turc.
16 iunie - 7 iulie Republica Sovietică Slovacă.
28 iunie Semnarea Tratatului de la Versailles între Germania și puterile Antantei. Semnarea acordurilor de garanție anglo-franceză și americano-franceză la Paris (nu a intrat ulterior în vigoare).
31 iulie Adoptarea Constituției de la Weimar de către Adunarea Națională Germană.
9 august Acord anglo-iranian. Înființarea unui protectorat britanic asupra Iranului.
10 septembrie Semnarea Tratatului de pace de la Saint-Germain între Austria și puterile Antantei.
19 noiembrie Refuzul Senatului SUA de a ratifica Tratatul de la Versailles (la primul vot).

27 noiembrie Încheierea Tratatului de pace de la Neuilly între Bulgaria și puterile Antantei.
9 decembrie Adoptarea de către Consiliul Suprem al Antantei a Declarației „Cu privire la granița temporară de est a Poloniei” (Linia Curzon). 1920
16 ianuarie Prima ședință a Consiliului Societății Națiunilor.
2 februarie Încheierea unui tratat de pace între Rusia sovietică și Estonia la Tartu (Yuryev).
6 aprilie Proclamarea Republicii Orientului Îndepărtat (FER).
23 aprilie Formarea unui guvern condus de M. Kemal de către Adunarea Națională de la Ankara.
25 aprilie Atacul polonez asupra Rusiei Sovietice. Începutul războiului sovieto-polonez.
25 aprilie Hotărârea Conferinței Antantei de la San Remo privind repartizarea mandatelor Societății Națiunilor pentru fostele teritorii arabe ale Imperiului Otoman între Marea Britanie și Franța.
7 mai Ocuparea Kievului de către trupele poloneze.
Mai-noiembrie 1921 Intervenția armată a Rusiei Sovietice la Gilan (Nordul Iranului).
4 iunie Semnarea Tratatului de pace de la Trianon între Ungaria și puterile Antantei.
5 iunie Proclamarea Republicii Sovietice Persane în provincia Gilan din nordul Iranului.
12 iunie Deschiderea oficială a Canalului Panama.
12 iulie Încheierea unui tratat de pace între Rusia sovietică și Lituania.
19 iulie - 7 august II Congresul Komintern. Adoptarea „21 de condiții” pentru aderarea la Comintern.
10 august Notă a secretarului de stat B. Colby privind politica SUA față de Rusia sovietică.
10 august Guvernul sultanului din Turcia semnează Tratatul de pace de la Sèvres cu puterile Antantei.
11 august Încheierea unui tratat de pace între Rusia sovietică și Letonia.
24 septembrie - 18 noiembrie 9 octombrie Războiul armeano-turc. Captura regiunii Vilna din Lituania de către Polonia.
12 octombrie Încheierea unui armistițiu între Rusia sovietică și Polonia.
14 octombrie Încheierea la Tartu (Yuryev) a unui tratat de pace între Rusia sovietică și Finlanda.
28 octombrie Semnarea de către Marea Britanie, Franța, Italia și Japonia a unui acord de recunoaștere a dreptului României la Basarabia (Protocolul Basarabia).

2 noiembrie Victoria republicanului W. Harding la alegerile prezidențiale din SUA.
12 noiembrie Semnarea la Rapallo a acordului privind delimitarea teritorială între Italia și KCXC.
23 decembrie Adoptarea de către Parlamentul britanic a Legii privind viitorul Irlandei, care prevede împărțirea acesteia în Irlanda de Nord și de Sud. 1921
25 februarie Capturarea Tiflis (Tbilisi) de către Armata Roșie. Lichidarea Republicii Democrate Georgiane și formarea RSS Georgiei.

26 februarie Denunțarea de către Teheran a acordului de protectorat anglo-iranian din 1919.
26 februarie Semnarea unui acord de stabilire a relațiilor de prietenie între Rusia sovietică și Iran.
26 februarie Sub influența baronului R. von Ungern, domnitorul mongol Bogdo Gegen a proclamat independența Mongoliei Exterioare.
28 februarie Semnarea unui acord privind stabilirea de relații de prietenie între Rusia sovietică și Afganistan.
1 martie Semnarea, prin medierea Rusiei Sovietice, a unui tratat de prietenie între Afganistan și Turcia.
8 martie Din cauza refuzului Germaniei de a îndeplini cererile de reparație ale Antantei, trupele aliate au ocupat Düsseldorf, Duisburg și Ruhrort.
16 martie Încheierea acordului comercial anglo-sovietic la Londra. Recunoașterea de facto a Rusiei Sovietice de către Marea Britanie.
16 martie Semnarea unui tratat de prietenie și fraternitate între Rusia sovietică și Turcia.
18 martie Încheierea Tratatului de pace de la Riga cu Polonia de către Rusia sovietică și PCC ucrainean.
Martie Conferinta de reparatii de la Londra. Determinarea „sumei finale” a despăgubirilor germane (132 miliarde mărci de aur).
22 iunie - 12 iulie 6 iulie III Congresul Komintern. Intrarea Armatei Roșii în capitala Mongoliei Exterioare, Urga.
21 august Semnarea la Riga a unui acord între Rusia sovietică și organizația neguvernamentală americană APA privind ameliorarea foametei.
23 august Proclamarea lui Faisal al-Hashimi ca rege al Irakului. Irakul este recunoscut ca un regat sub protectoratul britanic.
25 august Semnarea unui tratat de pace între Statele Unite și Germania la Berlin. Tratatul nu conține Carta Societății Națiunilor, precum și articole despre responsabilitatea Germaniei de a începe războiul și despre plata despăgubirilor.

26 august - 16 aprilie 1922 22 septembrie Conferința Dairen a Republicii Orientului Îndepărtat și a Japoniei. Aderarea Lituaniei, Letoniei și Estoniei la Liga Națiunilor.
13 octombrie Încheierea PCC armeană, azeră și georgiană a Tratatului de la Kars cu Turcia.
21 octombrie Declarație a guvernului sovietic privind recunoașterea datoriilor de dinainte de război față de persoane fizice și organizarea unei conferințe economice internaționale.
5 noiembrie Încheierea acordului co-mongol privind stabilirea de către consiliu a relațiilor de prietenie.
12 noiembrie - 6 februarie 1922 22 noiembrie Conferința de la Washington privind limitarea armelor navale, problemele din Pacific și Orientul Îndepărtat. Tratatul anglo-afgan privind bazele relațiilor. Recunoașterea britanică a independenței afgane.
6 decembrie Tratat anglo-irlandez care acordă Irlandei statutul de stăpânire sub rezerva includerii părții sale de nord în Marea Britanie.
13 decembrie Semnarea de către SUA, Marea Britanie, Franța și Japonia a unui tratat privind inviolabilitatea posesiunilor lor insulare din Oceanul Pacific („Tratatul cu patru puteri”). 1922

6 ianuarie Adoptarea de către Consiliul Suprem al Antantei a rezoluției de la Cannes privind organizarea unei conferințe economice internaționale la Genova.

4 februarie   Acord chino-japonez privind întoarcerea Shandong în China.

6 februarie   Semnarea „Tratatului cu nouă puteri” privind China în timpul Conferinței de la Washington.

6 februarie   Semnarea în timpul Conferinței de la Washington de către Statele Unite, Marea Britanie, Franța, Italia și Japonia a unui tratat privind limitarea armelor navale („Tratatul cu cinci puteri”).

12-20 februarie Referendum în regiunea Vilna ocupată de polonezi. Majoritatea alegătorilor au fost în favoarea aderării regiunii Poloniei.

28 februarie   Declarația guvernului britanic privind abolirea protectoratului asupra Egiptului și recunoașterea independenței acestuia.

22 martie Memorandumul de la Londra al experților din țările Antantei privind creanțele de datorii și proprietăți împotriva Rusiei sovietice.

10 aprilie - 19 mai   Conferința de la Genova privind redresarea economică a Europei Centrale și de Est cu participarea reprezentanților a 29 de state, inclusiv Rusia sovietică.

16 aprilie Semnarea Tratatului de la Rapallo între Rusia Sovietică și Germania. Restabilirea relațiilor diplomatice sovieto-germane.

15 iunie - 20 iulie   Conferința de la Haga privind problema datoriilor pre-revoluționare și a proprietății străine naționalizate în Rusia.

1 iulie   Este publicată Prima Carte albă despre problema palestiniană („Memorandumul Churchill”).

11 septembrie   Intră în vigoare Mandatul britanic pentru Palestina.

13 octombrie   Sfârșitul războiului greco-turc. Semnarea unui armistițiu în Mudanya (Mudania Trece).

25 octombrie   Finalizarea retragerii trupelor japoneze din Primorye.

28-31 octombrie Martie a fascistilor italieni de la Napoli la Roma. La 31 octombrie 1922, regele Victor Emmanuel al III-lea l-a numit pe liderul fascist B. Mussolini prim-ministru al Italiei.

5 noiembrie - 5 decembrie 13 noiembrie IV Congresul Komintern. Reunificarea Republicii Orientului Îndepărtat cu Rusia Sovietică.

20 noiembrie - 24 iulie 1923   Conferința de la Lausanne cu privire la problema încheierii unui tratat de pace între Republica Turcă și puterile Antantei, precum și a unei noi convenții privind regimul strâmtorilor Mării Negre.

11 decembrie   Germania refuză să plătească următoarea contribuție de reparație.

30 decembrie   I Congresul Sovietic al întregii uniuni. Educația URSS. 1923

11 ianuarie   Ocuparea lui Pypa de către trupele franco-belgiene.

15 ianuarie   Ocuparea de către trupele lituaniene a regiunii Memel (Klaipeda), aflată sub controlul Societății Națiunilor, și anexarea acesteia la Lituania.

2 februarie   Semnarea Tratatului de pace și prietenie de către Statele Unite și republicile din America Centrală.

Pe 17 februarie,   Conferința Ambasadorilor a recunoscut includerea regiunii Klaipeda în Lituania.

Pe 15 martie, Conferința Ambasadorilor a recunoscut suveranitatea Poloniei asupra Galiției de Est și a regiunii Vilna.
25 martie - 3 mai a V-a Conferință Panamericană de la Santiago (Chile). Încheierea unui tratat privind prevenirea conflictelor între statele americane („Tratatul Godra”).
8 mai Notă a ministrului britanic de externe Lord Curzon către Uniunea Sovietică („ultimatumul lui Curzon”).
25 mai Cu sprijinul britanic, emirul Abdallah al-Hashimi este proclamat conducător al Transiordaniei.
24 iulie Semnarea la Lausanne a unui tratat de pace între Turcia și puterile Antantei, precum și a unei convenții privind regimul strâmtorilor Mării Negre.
1 august Uniunea Sovietică semnează Convenția de la Lausanne asupra strâmtorilor (ulterior, Comitetul Executiv Central al Rusiei nu a ratificat convenția).
2 august Președintele William Harding a murit subit în Statele Unite. Vicepreședintele K. Coolidge a devenit noul președinte.
13 august Formarea unui guvern de „mare coaliție” în Germania condus de G. Stresemann.

31 august Restabilirea relațiilor diplomatice dintre Statele Unite și Mexic.
10 octombrie - 12 noiembrie 23-25 octombrie Formarea guvernelor de stânga cu participarea comuniștilor din Turingia și Saxonia. Revolta comunistă la Hamburg.
29 octombrie Turcia este declarată republică, iar capitala sa este mutată de la Istanbul la Ankara.
8-9 noiembrie „Putsch la sala de bere” al naziștilor conduși de Hitler la Munchen.
29 noiembrie Comisia de reparații creează două comitete de experți pentru a studia starea economiei germane. 1924
20 ianuarie - 1 februarie 22 ianuarie Primul Congres al Partidului Kuomintang din China. Înfrângerea Partidului Conservator la alegerile parlamentare din Marea Britanie. Formarea primului guvern laburist din istoria țării, condus de R. Macdonald.
24 ianuarie Divizarea teritoriului Rijeka (Fiume), aflat sub controlul Societății Națiunilor. Italia a primit orașul Rijeka (Fiume), Iugoslavia a primit golful Susak (Barros).
1 februarie Stabilirea relațiilor diplomatice între URSS și Marea Britanie.
7 februarie Stabilirea relaţiilor diplomatice între URSS şi Italia.
3 martie Abolirea califatului din Turcia. Depoziţia califului Abdul-Mejid.
9 aprilie 31 mai „Planul Dauwes” privind perceperea despăgubirilor din Germania. Stabilirea relațiilor diplomatice între URSS și China.
13 iunie Eliminarea sistemului teocratic din Mongolia Exterioară. Proclamarea Republicii Populare Mongole.
17 iunie - 8 iulie 16 iulie - 16 august iulie - decembrie 1925 4 august V Congresul Komintern. Conferința de la Londra a Puterilor Antantei. Adoptarea Planului Dawes. Război între Hejaz și Najd. Stabilirea relațiilor diplomatice între URSS și Mexic.

2 octombrie	Adoptarea de către Liga Națiunilor a Protocolului de la Geneva pentru soluționarea pașnică a litigiilor internaționale (nu a intrat ulterior în vigoare).
28 octombrie	Stabilirea relaţiilor diplomatice între URSS şi Franţa.
4 noiembrie	Alegerea republicanului D. C. Coolidge ca președinte al Statelor Unite.

1925
21 ianuarie	Stabilirea relațiilor diplomatice între URSS și Japonia.
4 martie	Finalizarea retragerii trupelor japoneze din nordul Sahalinului.
12 martie	A murit primul președinte al Republicii Chineze, fondatorul partidului Kuomintang, Sun Yat-sen.
3 aprilie	Restaurarea etalonului aur al lirei sterline în Marea Britanie.
26 aprilie	Alegerea lui P. von Hindenburg ca președinte al Germaniei.
30 mai,	poliția britanică împușcarea unei demonstrații studențești în Shanghai. Începutul revoluției naționale în China.
17 iunie	Se semnează Protocolul de la Geneva care interzice folosirea în război a gazelor asfixiante, otrăvitoare sau a altor gaze asemănătoare, precum și a agenților bacteriologici.
August	Evacuarea timpurie a trupelor franceze și belgiene din Ruhr. Retragerea trupelor aliate din Düsseldorf, Duisburg și Ruhrort.
5-16 octombrie	Conferința de la Locarno a Marii Britanii, Franței, Italiei, Germaniei, Belgiei, Poloniei și Cehoslovaciei. Inițierea acordurilor de la Locarno.
12 octombrie	Semnarea acordului comercial sovieto-german.
31 octombrie	Lovitură de stat în Iran. Răsturnarea dinastiei Kashgar.
1 decembrie	Semnarea la Londra a acordurilor parafate la Conferința de la Locarno.
13 decembrie	Adunarea Constituantă îl proclamă pe Reza Khan (Reza Shah Pahlavi) șah al Iranului.
Pe 16 decembrie,	Liga Națiunilor s-a pronunțat în favoarea anexării Mosulului la Irak.
17 decembrie	Semnarea unui tratat de prietenie și neutralitate între URSS și Turcia. 1926
La 8 ianuarie	, Ibn Saud a fost proclamat rege al Hijazului din Mecca. Unirea Hejazului și Najdului.
31 ianuarie	Finalizarea primei etape a retragerii trupelor Antantei din zona demilitarizată a Rinului.
24 aprilie Încheierea unui tratat de neutralitate și neagresiune între URSS și Germania la Berlin.
2 mai	trupele americane aterizează în Nicaragua „pentru a restabili ordinea”.
18 mai	Începutul lucrărilor Comisiei pentru pregătirea Conferinței Generale pentru Dezarmare.
5 iunie	Semnarea acordului anglo-turc privind împărțirea Mosulului și transferul cea mai mare parte a acestuia în Irak.
June	Brazilia se retrage din Liga Națiunilor după ce a refuzat să-i acorde un loc permanent în Consiliul Ligii.

479

31 august Încheierea unui tratat de neutralitate și neagresiune între URSS și Afganistan.
8 septembrie   Germania se alătură Societății Națiunilor.
17 septembrie   Negocieri secrete între Briand și Stresemann în Thoiry.
28 septembrie   Semnarea unui tratat de prietenie și neutralitate între Uniunea Sovietică și Lituania.
La 18 octombrie,   G. E. Zinoviev a fost înlăturat din funcția de președinte al Comitetului Executiv al Comintern, iar acest post în sine a fost desființat și înlocuit cu un organism colectiv - Secretariatul Politic al ECCI.
Noiembrie Semnarea, prin medierea Rusiei Sovietice, a unui tratat de prietenie și securitate între Iran și Afganistan.
Noiembrie Adoptarea legilor care interzic partidele și organizațiile politice nefasciste în Italia. Stabilirea unei dictaturi unipartid în țară.
12 decembrie   Decizia puterilor învingătoare de a ridica controlul militar asupra Germaniei.
din 17 decembrie   în Lituania. Dizolvarea parlamentului și instaurarea regimului autoritar al lui A. Smetona. Introducerea legii marțiale (valabilă până la 1 noiembrie 1938).
25 decembrie   Aderarea pe tronul japonez al împăratului Showa (nume personal Hirohito) (regent din 25 noiembrie 1921, a domnit până la 7 ianuarie 1989). 1927
31 ianuarie   Rechemarea Comisiei Aliate de Control din Germania și transferul funcțiilor de control militar către Consiliul Ligii Națiunilor.
6 aprilie Poliția chineză a atacat ambasada sovietică din Beijing și consulatul din Tianjin.
12 aprilie Lovitura lui Chiang Kai-shek la Shanghai. Ruperea relațiilor dintre Kuomintang și PCC.
2-23 mai   Conferința Economică Mondială de la Geneva, cu participarea reprezentanților a 52 de state, inclusiv URSS.
9 mai   Decizia Iranului de a anula toate tratatele inegale cu state străine în termen de un an și de a desființa extrateritorialitatea străinilor.
20-27 mai Marea Britanie rupe relațiile diplomatice cu URSS.
25 iulie   Memorandumul lui G. Tanaka către împăratul Japoniei privind un program de politică externă agresivă.
1 octombrie   Semnarea unui acord privind garanțiile și neutralitatea între URSS și Iran.
2 decembrie   URSS aderă la Protocolul de la Geneva care interzice utilizarea gazelor asfixiante, otrăvitoare și a agenților bacteriologici în război.
10 decembrie   La recomandarea Consiliului Societății Națiunilor, starea de război între Polonia și Lituania a fost încheiată (declarată la 19 aprilie 1919).

480

10-13 decembrie Revolta comunistă în Guangzhou („Comuna cantonului”) și înăbușirea acesteia de către trupele Kuomintang. Ruperea relațiilor dintre URSS și guvernul de la Nanjing. 1928

16 ianuarie - 20 februarie 4 iunie a VI-a Conferință Panamericană de la Havana. Asasinarea conducătorului Manciuriei Zhang Zulin.
17 iulie - 1 septembrie 27 august VI Congresul Komintern. Semnarea Tratatului de la Paris privind renunțarea la război ca mijloc de politică națională („Pactul Briand-Kellogg”).
31 august URSS aderă la Pactul Kellogg-Briand.
1 noiembrie Semnarea Tratatului de prietenie și comerț între URSS și Yemen.
7 noiembrie Alegerea republicanului G. Hoover ca președinte al SUA. 1929
6 ianuarie Lovitură de stat efectuată de susținătorii regelui Alexandru I în KCXC. Constituția a fost suspendată, toate partidele au fost interzise, guvernul și parlamentul (adunarea) au fost dizolvate.
9 ianuarie Abdicarea de la tronul regelui afgan Amanullah Khan.
31 ianuarie Expulzarea lui L. D. Troţki din URSS.
9 februarie Semnarea de către Uniunea Sovietică, Estonia, Letonia, Polonia și România a Protocolului de la Moscova („Protocolul Litvinov”) privind intrarea anticipată în vigoare a „Pactului Briand-Kellogg”. Ulterior, Lituania, Turcia și Iranul s-au alăturat protocolului.
11 februarie Au fost semnate Tratatele din Lateran pentru a reglementa relațiile dintre Italia și Sfântul Scaun. Crearea unui stat papal suveran - Vaticanul.
Aprilie-mai Expediție militară în Afganistan a unităților Armatei Roșii sub comanda lui V. M. Primakov.
3 iunie Soluționarea disputei teritoriale dintre Chile și Peru. Regiunea Arica a fost transferată în Chile, Tacna a plecat în Peru.
7 iunie Finalizarea lucrărilor la „Planul Jung” pentru un nou calendar de plată a despăgubirilor germane.
10 iulie - 22 decembrie 27 iulie Conflict sovietico-chinez pe calea ferată de Est chineză. Convențiile de la Geneva privind tratamentul prizonierilor de război și ameliorarea stării răniților și bolnavilor din forțele armate de pe teren.
15 august Nadir Khan ajunge la putere la Kabul (proclamat rege la 15 octombrie 1929). Sfârșitul războiului civil din Afganistan.

August Ciocniri armate la Zidul de Vest din Ierusalim. Începutul conflictului arabo-evreiesc.
3 octombrie Restabilirea relațiilor diplomatice dintre URSS și Marea Britanie.
Pe 3 octombrie, Regatul Sârbilor, Croaților și Slovenilor a fost redenumit Iugoslavia, care a fost împărțită în 9 banate (districte) fără a ține cont de granițele etnice.
25 octombrie Colapsul prețurilor acțiunilor la Bursa de Valori din New York. Începutul crizei economice globale.
30 noiembrie Finalizarea celei de-a doua etape a retragerii trupelor Antantei din zona demilitarizată renană.
22 decembrie Semnarea Protocolului de la Khabarovsk între URSS și autoritățile din Manciuria privind restabilirea status quo-ului pe calea ferată de est a Chinei. 1930
20 ianuarie Adoptarea „Planului Jung” de către Conferința de reparații de la Haga (intrat în vigoare la 17 mai 1930).
21 ianuarie - 22 aprilie 26 ianuarie Conferința de la Londra a Marii Britanii, SUA, Franța, Italia și Japonia privind limitarea armelor navale. Mexicul rupe relațiile diplomatice cu URSS.

22 aprilie Semnarea Tratatului Naval de la Londra de către Statele Unite, Marea Britanie și Franța.
17 mai „Memorandum Briand” privind „pan-Europa”.
30 iunie Finalizarea retragerii timpurii a trupelor Antantei din zona demilitarizată a Rinului.
30 iunie Semnarea Tratatului anglo-irakien care recunoaște Irakul ca stat independent după aderarea sa la Liga Națiunilor.
21 iulie Eliberarea lui G.V.Chicherin din funcția de comisar al poporului pentru afaceri externe al URSS și numirea în această funcție M. M. Litvinova.
14 septembrie Alegeri parlamentare în Germania. NSDAP primește 107 mandate parlamentare (în precedentul Reichstag din 1928 avea 12 locuri) și devine unul dintre principalele partide politice din țară.
20 octombrie Publicarea celei de-a doua Cărți albe privind problema palestiniană („Passfield Memorandum”).
12 decembrie Finalizarea retragerii trupelor aliate din regiunea Saar. 1931
21 martie Puterile Antantei interzic uniunea vamala germano-austriaca.
Martie Dizolvarea Conferintei Ambasadorilor celor Patru Puteri Victorioase, creata in 1919 prin decizia Consiliului Suprem al Antantei.
20 iunie Propunerea președintelui american Henry Hoover de a introduce un moratoriu asupra plății datoriilor de război și a despăgubirilor germane pe o perioadă de un an.
24 iunie Încheierea Tratatului de neutralitate și neagresiune reciprocă între URSS și Afganistan.

12 septembrie Mexic se alătură Societății Națiunilor.
18 septembrie Începutul agresiunii japoneze în Manciuria.
20 septembrie Marea Britanie abandonează suportul de aur al lirei sterline („standard de aur”).
10 decembrie Crearea „Comisiei Lytton” pentru investigarea evenimentelor din Manciuria.
11 decembrie Adoptarea de către Parlamentul britanic a Statutului de la Westminster care acordă independență în politica internă și dreptul de a face legi celor șase dominații britanice. Formarea Commonwealth-ului Britanic al Națiunilor. 1932
7 ianuarie „Doctrina Stimson” privind nerecunoașterea cuceririlor japoneze în China
21 ianuarie 1 αt. Tratat de neagresiune între URSS și Finlanda.
29 ianuarie - 4 martie Apărarea Shanghaiului. Încercarea japonezilor de a captura orașul a eșuat.
2 februarie - 23 iulie 5 februarie Prima sesiune a Conferinței generale internaționale privind limitarea și reducerea armelor de la Geneva. Tratat de neagresiune între URSS și Letonia.
1 martie Japonia creează statul marionetă Manchukuo în Manciuria.
4 mai Tratat de neagresiune între URSS și Estonia.
15 iunie Începutul războiului Chaca între Bolivia și Paraguay.
16 iunie - 9 iulie Conferința de reparații de la Lausanne. Scutirea Germaniei de la plata despăgubirilor.
18 iulie Turcia se alătură Ligii Națiunilor.
25 iulie Tratat de neagresiune între URSS și Polonia.
31 iulie Alegeri parlamentare în Germania. NSDAP primește 230 de locuri parlamentare și devine cel mai puternic partid din Reichstag.

1 septembrie - 2 noiembrie 1933 septembrie Război în „Trapezul Leticiei” între Peru și Columbia. Decretul lui Ibn Saud „Cu privire la unificarea unor părți ale Regatului Arab”. Educație în Arabia Saudită.
3 octombrie Proclamarea independenței Irakului. Intrarea Irakului în Liga Națiunilor.
6 noiembrie Alegeri parlamentare extraordinare în Germania. NSDAP primește 196 de locuri în Reichstag.
8 noiembrie Alegerea candidatului Partidului Democrat F.D. Roosevelt ca președinte al Statelor Unite.
29 noiembrie Tratat de neagresiune între URSS și Franța.
11 decembrie Declarația Marii Britanii, Franței, Italiei și SUA privind recunoașterea drepturilor egale ale Germaniei în materie de armament.
12 decembrie Restabilirea relațiilor diplomatice dintre URSS și China.

483

1933

La 30 ianuarie , președintele Hindenburg l-a numit pe A. Hitler cancelar al Germaniei.
Ianuarie Retragerea trupelor americane din Nicaragua după șapte ani de ocupație.
4 martie Roosevelt proclamă „politica de bun vecin” față de țările din America Latină.
27 martie Japonia se retrage din Liga Națiunilor.
19 aprilie SUA abandonează suportul de aur al dolarului („standardul de aur”).
31 mai Semnarea unui armistițiu între Japonia și China la Tangu.
12 iunie - 27 iulie Conferința Economică Mondială de la Londra cu participarea reprezentanților a 54 de țări, dedicată găsirii căilor de ieșire din criza economică globală.
3-5 iulie Semnarea unei convenții privind definirea agresiunii de către Uniunea Sovietică, Polonia, Cehoslovacia, Iugoslavia, România, Lituania, Letonia, Estonia, Turcia și Afganistan.
15 iulie Semnarea de către Marea Britanie, Franța, Germania și Italia a Pactului de Concordie și Cooperare („Pact of Four”) (nu a intrat ulterior în vigoare).
28 iulie Stabilirea relaţiilor diplomatice între URSS şi Spania.
2 septembrie Încheierea unui tratat de prietenie, neagresiune și neutralitate între URSS și Italia.
14 septembrie Semnarea unui pact de neagresiune între Grecia și Turcia.
21 septembrie - 23 decembrie Proces deschis la Leipzig a unui grup de comuniști condus de G. Dimitrov, acuzat că ar fi incendiat Reichstag-ul. Toți inculpații au fost achitați.
10 octombrie Argentina, Brazilia, Mexic, Paraguay, Uruguay și Chile semnează Tratatul anti-război din America de Sud („Pactul Saavedra Lamas”). În decembrie 1933, Statele Unite au aderat la tratat.
19 octombrie Germania se retrage din Liga Națiunilor.
2 noiembrie Încheierea unui armistițiu între Peru și Columbia. Transferul Leticiei în administrația temporară a Societății Națiunilor.
16 noiembrie Stabilirea relaţiilor diplomatice între URSS şi SUA.
3-26 decembrie Conferința Pan-Americană VH de la Montevideo. 1934

26 ianuarie Încheierea declarației germano-polone de neagresiune (nerecursul la forță).
9 februarie Semnarea de către Grecia, Turcia, România și Iugoslavia a acordului privind crearea Antantei Balcanice.
11 februarie Tratatul Anglo-Yemen. Recunoașterea britanică a independenței Yemenului.

din 12 martie în Estonia. Dizolvarea parlamentului și instaurarea regimului autoritar al lui K. Päts.
24 martie Congresul SUA a adoptat o lege care acorda independența Filipinelor în 1945.
din 15 mai în Letonia. Dizolvarea Sejmului și instaurarea regimului autoritar al lui K. Ulmanis. Introducerea legii marțiale.
24 mai Tratat de pace între Peru și Columbia („Protocolul de la Rio”). Leticia este transferată în Columbia.
29 mai Semnarea unui acord între Statele Unite și Cuba privind abolirea „Amendamentului Platt”.
9 iunie Stabilirea relațiilor diplomatice între URSS și Cehoslovacia.
10 iunie Stabilirea relaţiilor diplomatice între URSS şi România.
11 iunie Finalizarea lucrărilor Conferinței Generale pentru Dezarmare de la Geneva.
25 iulie Tentativă de putsch fascist în Austria. Asasinarea cancelarului austriac Dollfuss.
6 august Retragerea trupelor americane din Haiti este finalizată după 19 ani de ocupație.
18 septembrie URSS se alătură Societății Națiunilor.
9 octombrie Asasinarea ministrului francez de externe Louis Barthoux și a regelui Alexandru I al Iugoslaviei la Marsilia.
5 decembrie Semnarea Protocolului sovieto-francez privind problemele legate de negocierile privind Pactul de Est (Protocolul de la Geneva).
7 decembrie Cehoslovacia aderă la Protocolul de la Geneva.
19 decembrie decizia Japoniei de a se retrage din Tratatul celor cinci puteri de la Washington și din Tratatul naval de la Londra în 1936. 1935
7 ianuarie Acordurile Laval-Mussolini de la Roma.
13 ianuarie Plebiscit în Saarland (a devenit parte a Germaniei la 1 martie 1935).
Pe 9 martie , Germania a anunțat crearea aviației de luptă cu încălcarea Tratatului de la Versailles.
16 martie Introducerea recrutării universale în Germania.
23 martie Vânzarea Căii Ferate de Est Chineze către Manciukuo de către Uniunea Sovietică.
11 - 14 aprilie Conferința Marii Britanii, Franței și Italiei la Stresa.
2 mai Încheierea unui acord de asistență reciprocă între URSS și Franța.
16 mai Încheierea unui acord de asistență reciprocă între URSS și Cehoslovacia.
18 iunie Încheierea Acordului naval anglo-german.

25 iulie - 20 august 2 august VII Congresul Komintern. Adoptarea Legii privind administrația indiană de către Parlamentul britanic. Separarea Birmaniei de India.
La 19 august , G. Dimitrov a fost ales secretar general al Comitetului Executiv al Comintern.
31 august Adoptarea Legii neutralității de către Congresul SUA.
2 octombrie Începutul agresiunii italiene împotriva Etiopiei.
Pe 7 octombrie, Consiliul Societății Națiunilor a recunoscut Italia ca agresor și i-a impus sancțiuni economice. 1936
6 ianuarie - 25 martie A doua Conferință de la Londra privind limitarea armelor navale.
16 februarie Victoria Frontului Popular la alegerile parlamentare din Spania.
7 martie Germania nazistă încalcă Acordurile de la Locarno și ocupă zona demilitarizată din Renania.
12 martie Semnarea unui protocol de asistență reciprocă între URSS și Republica Populară Mongolă.
Martie Încheierea Tratatului SUA-Panaman. Restabilirea suveranității Panama.
9 mai Sfârșitul războiului italo-etiopian. Anexarea Etiopiei de către Italia.
22 iunie - 21 iulie Conferință de la Montreux pentru revizuirea regimului strâmtorilor Mării Negre.
6 iulie Consiliul Societății Națiunilor ridică sancțiunile economice împotriva Italiei.
17 iulie Începutul războiului civil spaniol.
20 iulie Semnarea convenției privind regimul strâmtorilor Mării Negre la Montreux.
28 iulie Începutul intervenției germano-italiane în Spania.
17 august Acord internațional privind neintervenția în afacerile spaniole cu participarea a 27 de state. (URSS a aderat la acord la 24 august 1936)
26 august Semnarea Tratatului de Alianță Anglo-Egiptean.
25 octombrie Semnarea acordurilor italo-germane. Crearea „Axei Berlin-Roma”.
Pe 18 noiembrie, Germania și Italia au recunoscut de jure guvernul fascist al lui Franco în Spania.
25 noiembrie Semnarea Pactului Anti-Comintern de către Germania și Japonia.
1 - 16 decembrie Conferința extraordinară de pace panamericană de la Buenos Aires.

1937

30 ianuarie Refuzul oficial al Germaniei de a respecta Tratatul de pace de la Versailles.
1 mai Adoptarea unei noi legi a neutralității de către Congresul SUA.
26 mai Egiptul se alătură Societății Națiunilor.
7 iulie „Incident la Podul Marco Polo”. Invazia japoneză a Chinei Centrale și începutul războiului chino-japonez din 1937-1945.
8 iulie Afganistan, Iran, Irak și Turcia semnează un tratat de neagresiune (Pactul Saadabad).

21 august Încheierea unui pact de neagresiune de către Uniunea Sovietică și China.
23 septembrie   Crearea unui front unit antijaponez de către Kuomintang și PCC.
în septembrie   a celei de-a treia Cărți albe privind chestiunea palestiniană (memorandumul Peel).
3-23 noiembrie   Conferința de la Bruxelles a 18 state care au semnat Tratatul din 1922 privind China în momente diferite. La conferință a fost invitată și Uniunea Sovietică.
6 noiembrie   Italia aderă la Pactul Anti-Comintern.
19 noiembrie   Negocierile ministrului britanic fără portofoliu E. Halifax cu Hitler la Berchtesgaden.
11 decembrie   Italia se retrage din Liga Națiunilor. 1938
12 martie Anschluss of Austria de către Germania nazistă.
12 mai   recunoașterea germană a Manchukuo.
21-23 mai Mobilizare parțială în Cehoslovacia. „Criza de mai” în relațiile germano-cehoslovace.
29 iulie - Conflict armat sovieto-japonez la Lacul Khasan.
11 august 31 iulie   Semnarea unui tratat de neagresiune între Bulgaria și țările Antantei Balcanice (Grecia, Turcia, România și Iugoslavia). Anularea articolelor militare ale Pacii de la Neuilly.
21 august Semnarea acordului de la Bled între Ungaria și țările Micii Înțelegeri. Anularea articolelor militare ale Pacii de la Trianon.
15 septembrie   Întâlnire între N. Chamberlain și Hitler la Berchtesgaden.
22 septembrie   Întâlnire între N. Chamberlain și Hitler la Bad Godesberg.
29-30 septembrie   Conferința de la Munchen a Marii Britanii, Franței, Germaniei și Italiei. Încheierea unui acord privind transferul Sudeților în Cehoslovacia de către Germania.
30 septembrie   Semnarea Declarației anglo-germane.

487

2 octombrie   Transferul regiunii Cieszyn din Cehoslovacia în Polonia.
2 noiembrie   Primul Arbitraj de la Viena. Anexarea Sudului Slovaciei de către Ungaria.
3 noiembrie   Declarația japoneză privind „o nouă ordine în Asia de Est” („Declarația Konoe”). Declarația deschisă a Japoniei de a câștiga dominație în ATP.
6 decembrie   Semnarea Declarației franco-germane. 1939
24 februarie   Ungaria și Manciukuo se alătură Pactului Anti-Comintern.
Pe 27 februarie,   Marea Britanie și Franța au recunoscut de jure guvernul Franco din Spania.
Februarie Conferința de la masa rotundă de la Londra privind chestiunea palestiniană.
14-15 martie   Lichidarea Cehoslovaciei. Anexarea Republicii Cehe de către Germania; proclamarea „independenței” Slovaciei „sub protecția Reichului german”; transferul Ucrainei Transcarpatice în Ungaria.
22 martie garanții engleze și franceze către Belgia, Olanda și Elveția.
23 martie Captura germană a regiunii Klaipeda (Memel) din Lituania.
29 martie Capturarea Madridului de către franciști. Căderea Republicii și sfârșitul Războiului Civil Spaniol.

31 martie garanții britanice către Polonia.
7 aprilie Spania aderă la Pactul Anti-Comintern.
7-14 aprilie   capturarea Albaniei de către Italia.
11 aprilie Aprobarea de către Hitler a planului de război împotriva Poloniei („Planul Weiss”).
13 aprilie garanții anglo-franceze către România și Grecia.
17 aprilie propunerea URSS de a încheia un tratat trilateral anglo-francez-sovietic de asistență reciprocă.
28 aprilie Germania încalcă acordul naval cu Marea Britanie în 1935 și declarația germano-polonă de neagresiune în 1934.
La 1 mai, Arabia Saudită a început să exporte petrol.
3 mai   Demisia comisarului poporului pentru afaceri externe M. M. Litvinov și numirea în această funcție a președintelui Consiliului Comisarilor Poporului al URSS V. M. Molotov.
8 mai   Spania se retrage din Liga Națiunilor.
11 mai - 31 august   Conflict armat sovieto-japonez lângă râul Khalkhin Gol.
19 mai   Semnarea tratatului franco-polonez privind o alianță militară.
22 mai   Încheierea Tratatului de prietenie și alianță germano-italian („Pactul de oțel”).

23 mai   Publicarea celei de-a patra cărți albe privind chestiunea palestiniană („Memorandumul Macdonald”).
15 iunie - 2 august   Negocieri politice anglo-franco-sovietice la Moscova.
24 iulie   Încheierea Acordului anglo-japonez privind interesele speciale ale Japoniei în China („Acordul Arita-Craigie”).
12-21 august   negocieri anglo-francez-sovietice ale misiunilor militare la Moscova.
19 august Semnarea acordului de împrumut sovieto-german.
23 august Încheierea unui pact de neagresiune între Uniunea Sovietică și Germania și un protocol adițional secret.
25 august Semnarea tratatului de asistență reciprocă anglo-poloneză.
1 septembrie   Invazia germană a Poloniei. Începutul celui de-al Doilea Război Mondial.
3 septembrie   Marea Britanie, Franța, Australia, Noua Zeelandă și India declară război Germaniei.
8-28 septembrie Apărarea Varșoviei.
17 septembrie   Intrarea forțelor Armatei Roșii pe teritoriul Ucrainei de Vest și Belarusului de Vest (pe atunci regiunile de est ale Poloniei).
28 septembrie   Semnarea unui tratat de prietenie și de graniță între URSS și Germania.
28 septembrie - 10 octombrie 30 noiembrie   Uniunea Sovietică semnează pacte de asistență reciprocă cu Estonia, Letonia și Lituania. Începutul războiului dintre Uniunea Sovietică și Finlanda („războiul de iarnă”).
14 decembrie   Expulzarea URSS din Liga Națiunilor. 1940
12 martie Semnarea tratatului de pace între URSS și Finlanda.
9 aprilie Invazia trupelor germane în Danemarca și Norvegia.
10   mai Începutul ofensivei trupelor germane pe frontul de vest. Invazia Franței, Belgiei, Olandei și Luxemburgului.
10 iunie   Italia fascistă declară război Franței și Marii Britanii.

15-17 iunie	Trupele sovietice intră pe teritoriul Lituaniei, Letoniei și Estoniei.
22 iunie	Semnarea armistițiului de la Compiegne între Germania și Franța. Franța devine complet dependentă de Reich-ul german.
28 iunie - 1 iulie	Includerea Basarabiei și Bucovinei de Nord în URSS.
3-6 august	Finalizarea procesului de includere a Lituaniei, Letoniei și Estoniei în URSS ca republici unionale.
7 august	Recunoașterea de către guvernul britanic a generalului Charles de Gaulle drept „șeful tuturor francezilor liberi”.

489

30 august	Al doilea arbitraj de la Viena.
27 septembrie	Încheierea Pactului Tripartit de către Germania, Italia și Japonia.
28 octombrie	Atacul italian asupra Greciei.
12-13 noiembrie	Negocieri între Comisarul Poporului pentru Afaceri Externe al URSS V. M. Molotov și liderii Germaniei naziste la Berlin.
20-24 noiembrie	Guvernele Ungariei, României și Slovaciei aderă la Pactul Tripartit. 1941
1 martie	Bulgaria aderă la Pactul Tripartit și începe desfășurarea trupelor germane pe teritoriul său.
11 martie	Adoptarea Lend-Lease Act de către Congresul SUA.
25 martie	Iugoslavia aderă la Pactul Tripartit.
27 martie	Lovitură de stat antigermană în Iugoslavia.
5 aprilie	Semnarea Tratatului de prietenie și neagresiune sovieto-iugoslav.
6 aprilie	Atacul Germaniei naziste asupra Iugoslaviei și Greciei.
13 aprilie	Încheierea unui pact de neutralitate între URSS și Japonia.
20 mai - 1 iulie	Trupele germane au capturat insula Creta.
22 iunie	Agresiunea Germaniei naziste și a aliaților săi – Italia, Ungaria, România, Finlanda – împotriva URSS. Începutul Marelui Război Patriotic.
22 iunie	Declarația lui W. Churchill privind sprijinul pentru URSS în războiul împotriva Germaniei.
23 iunie	Declarație a guvernului SUA privind sprijinul pentru URSS în războiul împotriva Germaniei.
12 iulie	Acord între guvernele URSS și Marea Britanie privind acțiunile comune în războiul împotriva Germaniei.
18 iulie	Acord între guvernele URSS și Cehoslovacia (în exil) privind reluarea relațiilor diplomatice, asistență reciprocă și sprijin în războiul împotriva Germaniei și crearea de unități militare cehoslovace pe teritoriul URSS.
24-27 iulie	Ocuparea japoneză a Indochinei de Sud.
29 iulie - 1 august	Vizita la Moscova a lui G. Hopkins, reprezentant personal al președintelui SUA F. Roosevelt.
30 iulie	Acord între guvernele URSS și Polonia (în exil) privind restabilirea relațiilor diplomatice, asistența reciprocă în războiul împotriva Germaniei și formarea armatei poloneze pe teritoriul sovietic.
5-7 august	Restabilirea relațiilor diplomatice dintre URSS și guvernele emigrate din Norvegia și Belgia.
14 august	Semnarea Cartei Atlanticului de către F. Roosevelt și W. Churchill.

25 august Intrarea trupelor sovietice și britanice în Iran.
24 septembrie Deschiderea conferinței interaliate de la Londra. Aderarea URSS (cu rezerve) la Carta Atlanticului.
26 septembrie Declarație a guvernului URSS cu privire la recunoașterea Comitetului național francez liber condus de generalul Charles de Gaulle și la sprijinul poporului francez în lupta împotriva agresiunii fasciste.
29 septembrie - 1 octombrie Conferința de la Moscova a reprezentanților URSS, SUA și Marii Britanii privind proviziile militare. Furnizarea de asistență militară URSS în condițiile legii americane de împrumut-închiriere.
4 decembrie Semnarea de către guvernele URSS și Poloniei a unei declarații de prietenie și asistență reciprocă.
6 decembrie Începutul contraofensivei Armatei Roșii lângă Moscova.
6 decembrie Marea Britanie declară război Finlandei, Ungariei și României.
7 decembrie Atacul japonez asupra Pearl Harbor (Insulele Hawaii). Japonia declară război Statelor Unite și Marii Britanii.
9 decembrie Kuomintang China declară război Japoniei.
11 decembrie Germania și Italia declară război Statelor Unite. Statele Unite declară război Germaniei și Italiei.
11 decembrie Germania, Italia și Japonia semnează un nou tratat aliat privind acțiunile comune în războiul împotriva SUA și Marii Britanii.
16-18 decembrie Vizita ministrului britanic de externe A. Eden la Moscova. Negocierile sovieto-britanice.
22 decembrie - 14 ianuarie 1942 I Conferința de la Washington a liderilor americani și britanici privind strategia militară. 1942
1 ianuarie Semnarea la Washington a Declarației celor 26 de state privind lupta comună împotriva puterilor Axei (Declarația Națiunilor Unite).
29 ianuarie Tratat de Alianță între URSS, Marea Britanie și Iran.
23 februarie Încheierea unui acord de către Statele Unite și Marea Britanie cu privire la principiile aplicabile asistenței reciproce în războiul împotriva agresorului-GCHL IL
26 mai VrIrI. Încheierea unui tratat între URSS și Marea Britanie privind o alianță în războiul împotriva Germaniei și a complicilor acesteia în Europa și asupra cooperării și asistenței reciproce după război.
11 iunie Acord între URSS și SUA privind principiile aplicabile asistenței reciproce în desfășurarea războiului împotriva agresiunii.
12 iunie Publicarea comunicatului sovieto-britanic și sovieto-american privind acordurile încheiate cu privire la deschiderea unui al doilea front în 1942
18-25 iunie II Conferința de la Washington a SUA și Marii Britanii. Stabilirea relațiilor diplomatice între URSS și Canada.

17 iulie Stabilirea relațiilor diplomatice între URSS și guvernul emigrant al Olandei.
12-15 august Vizită la Moscova a lui W. Churchill și a reprezentantului special al președintelui SUA A. Harriman.

19 august O încercare de a debarca trupele britanice-canadiene pe coasta franceză, lângă Dieppe.
Octombrie Stabilirea relaţiilor diplomatice între URSS şi Cuba şi Australia. Restabilirea relațiilor diplomatice dintre URSS și guvernul din exil al Luxemburgului.
8 noiembrie   Trupele anglo-americane aterizează în Africa de Nord.
11 noiembrie   Invazia zonei neocupate a Franței controlată de guvernul Vichy de către trupele germane și italiene.
17 noiembrie   Începutul contraofensivei trupelor sovietice lângă Stalingrad. 1943
14-23 ianuarie   Conferința anglo-americană de la Casablanca.
2 februarie   Sfârșitul bătăliei de la Stalingrad. Începutul unei schimbări radicale în timpul celui de-al Doilea Război Mondial.
25 aprilie Uniunea Sovietică întrerupe relațiile diplomatice cu guvernul de exil al Poloniei în legătură cu așa-numita „Afacere Katyn".
25 aprilie Stabilirea relațiilor diplomatice între URSS și Etiopia.
12-25 mai III Conferința liderilor din SUA și Marea Britanie la Washington. Sfârșitul ostilităților trupelor anglo-americane din Africa de Nord.
Iunie   Crearea Comitetului Francez de Eliberare Națională în Algeria.
5 iulie - 23 august   Înfrângerea trupelor naziste în timpul bătăliei Oryol-Kursk. Finalizarea unui punct de cotitură radical în al Doilea Război Mondial.
10 iulie   Trupele anglo-americane aterizează în Sicilia.
10 iulie   Stabilirea relațiilor diplomatice între URSS și Egipt.
25 iulie   Prăbușirea dictaturii lui Mussolini în Italia. Crearea unui guvern condus de mareșalul Badoglio.
11-24 august   Conferința anglo-americană din Quebec.
26 august Recunoașterea Comitetului francez de eliberare națională de către Uniunea Sovietică, Marea Britanie și Statele Unite.
3 septembrie   Trupele anglo-americane aterizează în sudul Italiei.
8 septembrie   Capitularea Italiei. Ocuparea unei părți a Italiei de către trupele germane.
13 octombrie   Declarația de război împotriva Germaniei de către guvernul Badoglio.
19-30 octombrie Conferința miniștrilor de externe ai URSS, SUA și Marea Britanie de la Moscova.

492

22-26 noiembrie Conferința lui F. Roosevelt, W. Churchill și Chiang Kai-shek la Cairo. Semnarea Declarației tripartite de la Cairo.
28 noiembrie   - 1 decembrie 29 noiembrie Conferința șefilor de guvern din URSS, SUA și Marea Britanie la Teheran. Formarea Comitetului Național pentru Eliberarea Iugoslaviei.
12 decembrie   Tratat de prietenie, asistență reciprocă și cooperare postbelică între URSS și Cehoslovacia. 1944
1 ianuarie Formarea Consiliului Regional al Poporului.
7 martie   Propunerea guvernului Badoglio de a stabili relații directe cu URSS. Consimțământul guvernului sovietic.
26 martie Armata Roșie ajunge la granița de stat cu România – râul Prut. Începutul eliberării Europei de Est de către trupele sovietice.
12 aprilie Propunerea sovietică de armistițiu cu România.

13 mai Declarație a guvernelor URSS, SUA și Marii Britanii către guvernele Ungariei, României, Bulgariei și Finlandei prin care se cere încetarea imediată a războiului de partea Germaniei.
Iunie Transformarea Comitetului francez de eliberare națională în Guvernul provizoriu al Republicii Franceze.
6 iunie Trupele anglo-americane aterizează în Normandia. Deschiderea unui al doilea front în Europa.
21-22 iunie Formarea Comitetului Polonez de Eliberare Națională și apelul acestuia cu Manifestul către poporul polonez. Începutul eliberării Poloniei de către trupele sovietice.
Iulie Stabilirea relațiilor diplomatice între URSS și Siria și Liban.
3-9 august Negocieri la Moscova între reprezentanții PCNO și guvernul emigrant (Londra) al Poloniei prin medierea guvernului sovietic.
20-27 august Înfrângerea trupelor naziste în timpul operațiunii Iași-Chișinăv. Începutul eliberării României.
21 august - 28 septembrie 23-24 august Conferința de la Dumbarton Oaks privind crearea ONU. Răsturnarea dictaturii antonesciane în România. Ieșirea României din blocul fascist.
29 august România declară război Germaniei.
august-septembrie Revoltă populară din Slovacia împotriva ocupației lui Hitler.
4 septembrie Finlanda părăsește războiul.
5 septembrie Uniunea Sovietică declară război Bulgariei. Intrarea trupelor sovietice pe teritoriul bulgar.

9 septembrie Răscoală în Bulgaria împotriva regimului profascist și crearea guvernului Frontului Patriei.
11 - 16 septembrie Conferința lui F. Roosevelt și W. Churchill din Quebec.
12 septembrie Semnarea unui acord de armistițiu cu România de către URSS, SUA și Marea Britanie.
19 septembrie Semnarea unui acord de armistițiu cu Finlanda de către URSS și Marea Britanie.
Septembrie-octombrie Forțele patriotice au eliberat Grecia de ocupația fascistă. Intrarea trupelor britanice în Grecia.
7 septembrie Întâlnire la Alexandria privind crearea Ligii Statelor Arabe (LAS).
9-10 septembrie Vizita lui W. Churchill la Moscova. Negocieri între W. Churchill și J. V. Stalin.
Octombrie Negocieri între reprezentanții PCNO și guvernul polonez emigrant la Moscova.
Octombrie Stabilirea relaţiilor diplomatice între URSS şi Italia.
26 octombrie Încheierea unui acord de armistițiu cu Bulgaria de către URSS, SUA și Marea Britanie.
Noiembrie Eliberarea Albaniei de sub ocupația fascistă.
10 decembrie Vizita generalului Charles de Gaulle la Moscova. Semnarea unui acord de alianță și asistență reciprocă între URSS și Republica Franceză.
Decembrie Contraofensiva Wehrmacht-ului împotriva trupelor anglo-americane din Ardeni („Bătălia Bulge”).
11 decembrie Stabilirea relaţiilor diplomatice între URSS şi Chile.
22 decembrie Formarea Guvernului Național Provizoriu al Ungariei la Debrețin și declararea acestuia de război asupra Germaniei.

31 decembrie Transformarea Comitetului Polonez de Eliberare Națională în Guvernul Național Polonez provizoriu. 1945
2-5 ianuarie Recunoașterea de către URSS a Guvernului național provizoriu polonez și stabilirea relațiilor diplomatice între URSS și Polonia.
20 ianuarie Semnarea unui acord de armistițiu cu Ungaria de către URSS, SUA și Marea Britanie.
4-11 februarie Conferința șefilor de guvern din URSS, SUA și Marea Britanie de la Yalta (Crimeea).
13 februarie Eliberarea Budapestei de către trupele sovietice.
21 februarie - 8 martie 23 februarie Conferința Statelor Americane de la Chapultepec privind relațiile panamericane. Turcia declară război Germaniei.
Martie-aprilie Uniunea Sovietica stabileste relatii diplomatice cu Venezuela, Brazilia si Bolivia.

5 aprilie Denunțarea de către Uniunea Sovietică a pactului de neutralitate cu Japonia din 13 aprilie 1941
11 aprilie Semnarea la Moscova a unui tratat de prietenie, asistență reciprocă și cooperare postbelică între URSS și Polonia.
12 aprilie Moartea președintelui SUA F. Roosevelt.
25 aprilie Întâlnire istorică a trupelor sovietice și americane pe Elba în regiunea Torgau.
25 aprilie Începutul revoltei de eliberare în nordul Italiei. Executarea lui Mussolini.
2 mai Sfârșitul rezistenței trupelor germane la Berlin. Ridicarea Bannerului Victoriei asupra Reichstagului.
5 mai Începutul unei revolte armate împotriva ocupanților germani la Praga.
7 mai Aliații occidentali acceptă capitularea comandamentului nazist de la Reims.
8 mai (9) Semnarea Actului de capitulare necondiționată a Germaniei la Berlin (Karlshorst) de către reprezentanții Înaltului Comandament german.
9 mai Eliberarea Pragai de către trupele sovietice.
15 mai Finalizarea eliberării Iugoslaviei de sub ocupația nazistă.
31 mai Crearea unui Consiliu de control pentru Germania din reprezentanții Înaltului Comandament al URSS, SUA, Marea Britanie și Franța.
5 iunie Semnarea la Berlin a Declarației privind înfrângerea Germaniei și asumarea puterii supreme în raport cu Germania de către guvernele URSS, SUA, Marea Britanie și Guvernul provizoriu al Republicii Franceze.
6 iunie Publicarea Acordului dintre guvernele URSS, SUA, Marea Britanie și Guvernul provizoriu al Republicii Franceze privind mecanismul de control din Germania.
24 iunie Parada Victoriei pe Piața Roșie din Moscova.
28 iunie Formarea Guvernului provizoriu polonez de unitate națională la Varșovia.
29 iunie Încheierea Tratatului dintre URSS și Cehoslovacia privind Ucraina transcarpatică.
17 iulie - 2 august Conferința șefilor de guvern din URSS, SUA și Marea Britanie de la Berlin (Potsdam).

26 iulie   Înfrângerea Partidului Conservator condus de W. Churchill la alegerile din Marea Britanie și venirea la putere a guvernului laburist condus de C. Attlee.
6 august 9 bombardamente atomice americane asupra orașelor japoneze Hiroshima și Nagasaki.
8 august   Anunțul URSS privind starea de război cu Japonia din 9 august 1945

8 august   Semnarea unui Acord între reprezentanții URSS, SUA, Marea Britanie și Franța privind înființarea unui Tribunal Militar Internațional care să judece principalii criminali de război.
9 august   Mesaj de la guvernele URSS, SUA, Marea Britanie și Franța privind acordurile încheiate cu privire la zonele de ocupație și crearea unui mecanism de control aliat în Austria. Începutul operațiunilor militare ale forțelor armate sovietice în Orientul Îndepărtat.
14 august Încheierea Tratatului de prietenie și alianță între URSS și Republica Chineză.
16 august Încheierea Tratatului dintre URSS și Republica Polonă la frontiera de stat și Acordul privind compensarea prejudiciului cauzat de ocupația germană.
19 august Semnarea actului de capitulare de către comandantul șef al armatei Kwantung.
2 septembrie   Semnarea Actului de capitulare a Japoniei la bordul navei de luptă Missouri în Golful Tokyo. Sfârșitul celui de-al Doilea Război Mondial.

Ediție educațională

ISTORIA RELAȚIILOR INTERNAȚIONALE

În trei volume

Tom P

Perioada interbelică și al Doilea Război Mondial

Manual

Semnat pentru publicare la 16 august 2012. Format 70×100l/16. Căști „Newton”. Imprimare offset. Condiţional cuptor l. 40.3. Tiraj 1500 exemplare. Comandă nu.

Editura CJSC „Aspect Press” 111141, Moscova, Zeleny Prospekt, 8. E-mail: info@aspectpress.ru; www.aspectpress.ru.

Tel.: (495)306-78-01, 306-83-71

Tipărit la OJSC „Mozhaisk Printing Plant” 143200, Mozhaisk, st. Mira, 93.

www.oaompk.ru, www.oaoМ∏к.рφ tel.: (495) 745-84-28, (49638) 20-685